

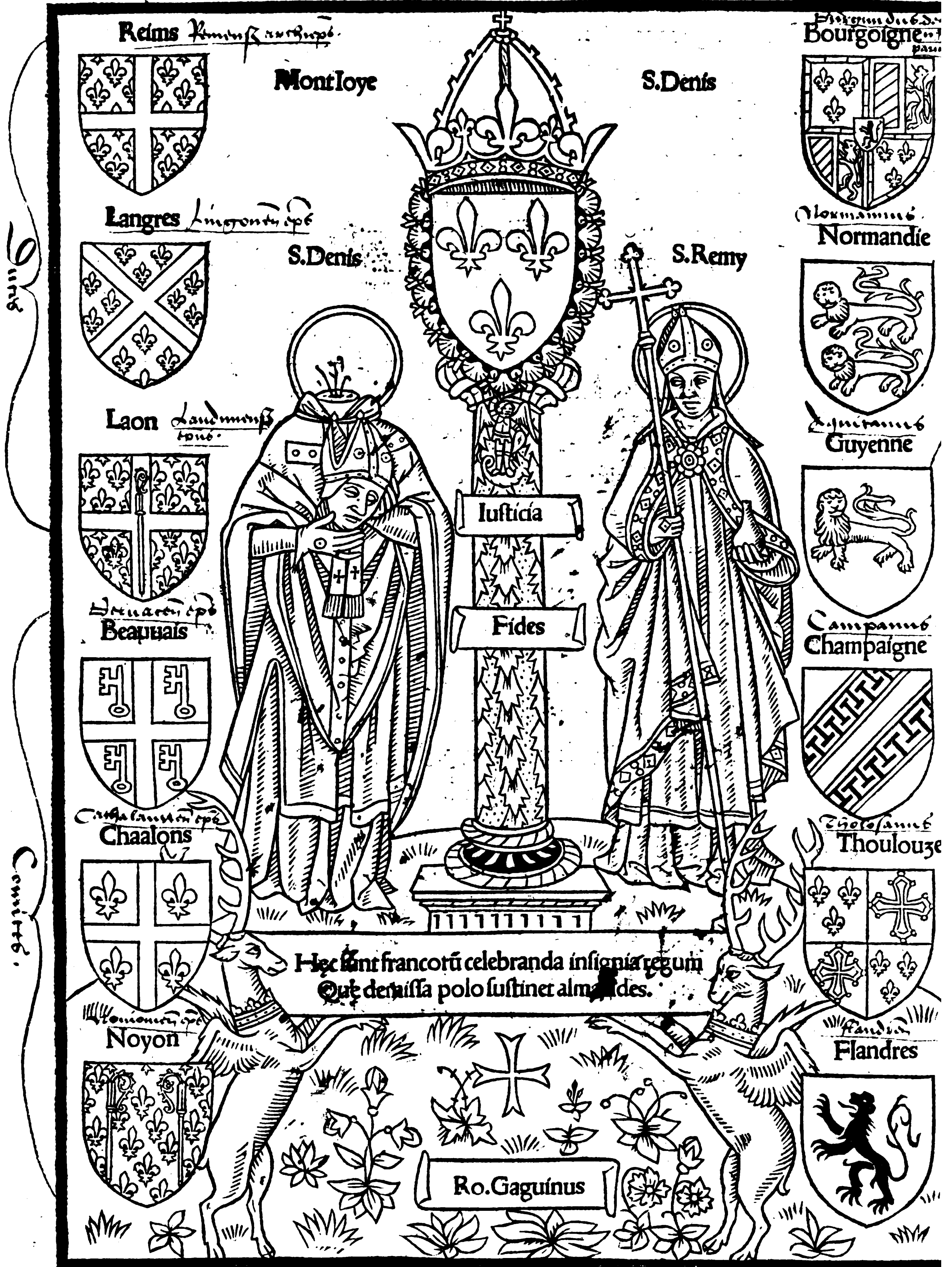

Pour estre empereur, de lung des rois
Allez a Charles. lessie francois.

Compendium Roberti Gaguini super Francorum gestis: ab ipso recognitum & auctum.

Robertus Gaguinus ad diuam virginem.

Virgo concubitu nullo contacta virili
Quam puro veniens grauidam dedit ęthere numen.
Prę muliere omni prole & virtute beata:
Per gnati mortem vitę regina precamur:
Da totiens passis humana pericula/tuto
In portu fragilem remis appellere cymbam.
Littore q̃ primum sistemus membra fideli:
Sacris muneribus soluemus vota canentes.

Robertus Gaguinus librum suum alloquitur.

Vade liber mendax verus francorum stẽmatis index
Fer longe in populos nomen & acta ducum.
Proderis exemplis & certa indagine rerum:
Gratior & serie temporis aduenies.
In te si mordax garribit murmura liuor
Neglige quod fuit blattero vaniloquus.

Liber loquitur.

Ecce recente toga venio liber vndiq; mundus
Promere quos reges francia celsa tulit.
Tempora/gesta/locos/sortem/pręludia/famam:
Ex multis lecta codice claudo breui.
Mille tibi annorum referabo ex ordine soles.
Et supra:si te gentis origo iuuat.
Quam priamo peperit factus de troe sycamber.
Condidit & francum latius imperium.
Ne rugis frontem/nec sanna surrige nasum:
Sed bonus ac ęquus lector amice lege.

Gardes vous du tour de france
Car ilz ont aprins denfance
de point tenir traictie ne aliance
Quant ilz vouldront avoir la mance
Et je ne doubtent vostre puissance
Je vous bailleront ung tour de france.

¶In ordine litterario gestorum in hoc cōpendio memoratu dignissimorum.

ABidyramus rex gothꝰ hispanus in franciam venit.fo.xxiiii.pagi.i.
Abdoriti qui sint.fo.xxvii.pagi.i.
Abrincę capiuntur.fo.cxxxiii.
Acies igneæ & cruentę in aere visæ fo.xxvi.pag.ii. Concurrētes fo.xxxi.pagi.i.
Acon ciuitas palestinę fo.liii.pa.i.
Adulterii vindicta fo.ci.pag.ii.
Ager mendaciorū fo.xxxi.pag.ii.
Agnetis bellę fit mētio fo.cxxxiii.
Aymarus anglus fo.lxxii.pag.ii.
Alani ab romanis deficiunt frācis adiuti fo.i.pagina.ii.
Alarici gothi dolꝰ & mors.f.vi.p.i
Albigesiorū meminit fo.lvi.pag.i.
Alcuinus doctor fo.xxviii.pag.ii.
Aldenardū illicit grex porcorū cū astu magno fo.xcvii.pagina.i.
Alea ludēs brachiū statuę diuę virginis abrupit vnde cruor profluxit fo.lii.
Almaricꝰ hereticꝰ notat f.lv.pa.ii.
Alenconii ducis sententia fo.cli.
Alēconii dux liberat fo.cxvi.pa.i.
Allobroges fo.iii.pagina.i.
Alpes fol.iii.pagina.i.
Amādi sancti fit mētio. fol.iiii.pa.ii.cui infans respondet amen fo.xxi.pagina prima.
Amorreꝰ mōtfortē f.xlvii.pa.ii.
Ampulla sacra apportat fo.v.pa.i.
Anastasius imperator fol.vi.pa.ii.
Ancilla prodit dnm fo.c.xiii.
Andegaui ducis ignauia fo.ci.
Andegauia capit fo.lv.pa.i. instauratur ab anglis fol.lvi. pagina.ii.
Angli fidem christianam a francis primum susceperūt fo.ix. pag.ii.
Angli ludouicum grossum debellant fol.xlv.&.xlvi.
Anglorum ad rupellam classis.fo.lv.pagina prima.
Anglorum regina cum filio in frāciam profugit fo.lxxiii.pag.i.
Angli iterū bellū inferūt.fol.lxxv.
Anglorū excursiōes fo.xci.&.xciii & iterū de bello cōsultāt fo.xcix.
Angli dissentiūt & regem suū prodiunt fol.cvii.
Angli sub henrico dominant francis fo.cxv.obsident aurelianū fo.cxvii. Cęduntur.fo.cxviii.&.cxx.&.cxxi. Sunt perfidi.fol.eodem.
Angolisma ad philippuz pulchrū peruenit.fo.lxix.pagina.i.
Annonę caritas.fo.xxii.et.lxix.
Antonius melduneñ.folio cxlvii.
Aquitaniæ & eius fluminū meminit.fol.iii.pag.i.vrbium eius.fo.iii.pagina secunda.
Aquitanię meminit.folio.cxxxv.
Arelatensis ara.folio.xc.pagina.i.
Aribertus.vii.rex.fo.x.vsq ad.xvi
Aribertus morit cum filio.fo.xxi.
Armenię regis fit mentio.folio.ci.
Armygniacorū ab italia reditꝰ f.cvi
Arriana perfidia notat.fo.vi.pa.i.
Arturus richemōtus.fo.cxvi.pa.i.
Arnulphꝰ flādrię comes.f.xl.& xli
Aruernię bellū infert.fol.l.pagi.ii.
Astulphus a pepino vincitur.folio.xxv.pagina prima.
Attila qdā fidelis seruꝰ.fo.xx.pa.i.
Atrebatiū seditio.fol.lxxx. pag.ii.
Atrebatum obsidetur.fo.cxi.
Atrebati agitur pax cū burgundo.folio.cxxiii.
Atrebates vincunt.fo.clii.Sunt obstinati.fo.clvi.dāt pœnas.f.clvii.
Aue instituitur dici.folio.cxlix.
Augustinꝰ in angliā mittit.fo.xvii
Auinionis descriptio.fo.xxiiii.pa.i. Auinio circūsidet.fo.lviii.pa.ii
Autiꝰ nouiomēsis psul fo.vii.pa.i.
Auraicensis princeps.folio.cxiii.
Aurelianum.folio.iii.pagina.i.
Aurelianus dux parris occiditur.folio.cviii.
Aurelanū ab anglis obsessum.fol.cxvi.&.cxvii.
Aurelianeñ dux ab anglorū captiuitate redit.fo.cxxvii.
Auriflāmę meminit.fo.v.pa.ii.Sumitur a ludouico grosso in prælium.folio.xlvii.
Austrasię regni limites.fo.xlii.p.i.
Austrigildis maligna regina.folio xii.pagina secunda.
BAlduinus primꝰ comes flandrię.fo.xxxvi.pa.ii. vulnere perit.fol.xlvii. pagina prima. Anglo confœderat fol.liiii.pag.i.
Balduinus pseudo comes flandrię folio.lviii.
Balluę cardinalis iiqtas.fo.cxlviii.
Baiocensiuz meminit.fol.cxxxiii.
Barrensis ducis aduersitas.fo.cxx.
Basina thuringa ad childericū venit & ab eo ducit.fol.iiii.pagi.ii.
Bastilda cōstruit parris.fo.lxxxix.
Bauarorū meminit.fo.xxvii.pa.i.
Belgicę ciuitates.fol.ii.pag.ii. Belgici fluuii.fo.iii.pagina prima.
Bellouacorū seditio fo.lxix.Iacquę folio.lxxxiiii.pagina prima.
Benedictus sanctus apparens contra normānos bella gerenda monuit.folio.xxxix.
Bernardus dauus.fo.xli.pagina.i.
Bethfortꝰ latiniacū obsidet.f.cxxi
Blāchę reginę egregiū facinꝰ.f.lix.
Blayę meminit.fol.cxxxv.pagi.ii.
Blangiana clades & pugna.fo.cxi.
Bituriges ad frācos accedūt.f.xliiii
Bochardꝰ et bertropus comitis flādrię iterfectores puniunt fo.xlvii
Bōbarda multos sternit.fo.clviii.
Bonifaciꝰ ad philip.pulc.fo.lxvii.
Bonauallis diruit.fo.xlviii.pag.i.
Borbonii ducatus initiū.fol.lxxiiii.
Bosaprestus meticulosus.fo.cxxi.
Britonibꝰ infert bellū.fo.xi.&.xii.
Britonū rex fidē præstat dagoberto.fo.xxi.origo.fo.xxviii.pag.i.
Britānię ducatus initiū.fo.lxxviii
Britonis ducis fallacia.fo.ci.Rebellio.ciii.Quō pstet fidē.fo.cxxxv.
Ordinē francorū refugit.fo.cxlviii.
Brissonetum castellum diruit.fol.xlviii.pagina prima.
Brunechildis crudelitas et pricidia fo.xviii.Suppliciū & laus.fo.xix
Brunulphus occidit.fo.xxi.pag.i.
Brugę in flandria.fol.ii. pagina.ii.
Brugēses occidunt.fo.xciiii.pa.ii.
Burgūdorū rex gōdebaldus.fo.v.pagina.i.Regina clotildis seu crotildis ibidem.
Burgundorū origo & nomē.fo.v.pagina secunda.
Burgūdię bellū.fo.vii.pa.i.& fol.xxiiii.pag.i.& fo.lii.pagina.i.
Burgūdię ducatꝰ ad regē venit.fo.xiiii.Iterum ad Ioannem regē venit.folio.lxxxvi.
Burgundorum classis.fol.cxlviii.

Burgūdꝰ flādriā obtinet.f.lxxxvii
Burgūdoꝝ duoꝝ cōtētio.fo.xxii.
Burgi & Burdegalē.fo.cxxxvi.
Burdegaloꝝ defectio.fol.cxxxvii.
Cabillon incenditur a lothario.folio.xxxiiii.
Cadomēsium meminit folio.cxxxiii.
Calisiū ab edouardo capit.f.lxxix. A burgūdo philippo obsidetur. folio.cxxiiii.
Cameracēses oppugnant.fo.clvii.
Cameraci meminit.fo.iii.pagi.i.
Caroli martelli meminit.fo.xxiiii. &.xxv.
Carolus magnus imperator & rex fo.xxvi.& multis sequētibꝰ. Cur iperio donatꝰ sit habet.fo.xxviii pagina.i. Eius epitaphiuꝫ habet fo.xxix.& sanctitas ibidem.
Carolus caluus.fol.xxxiiii.& duobus sequētibus: qui regnū austrasię vsurpat.fo.xxxvi.in italiā pergit & imperator fit.fol.xxxvi. Exhumatur.folio.xxxvi. vbi eiꝰ visum habetur.pagina.ii.
Carolus ludouici balbi nothꝰ rex xxvii.describitur.fo.xxxvii.
Carolꝰ simplex.xxix.rex.f.xxxviii &.xxxix.incarceratur ab heberto ibidem.
Carolus pulcher.fo.lxxii.&.lxxiii
Carolus.v.fol.lxxxiii.& deinceps ꝑcipuæ tñ.fol.lxxxviii.vsqꝫ.xcii.
Caroli sexti gesta a fol.xci.vsqꝫ ad xcv.de quo cōsecrādo cōsultatur fo.xcii.Eius cū fratre dissensio.folio eodem.Eiusdē insania.fo.ciii. Mors folio.cxiiii.
Carolus.vii.nascitur.fo.cviii.Eius gesta scribūtur a f.cxv.vsqꝫ.cxxxix. Consecratur.fo.cxviii.fidē seruat ibidē.pa.ii.languet.fo.cxxxviii.
Carolus.viii.margaretam austriæ despōsat.folio.clx.Eius victoria.mors sepultura.fol.clxiiii.Gesta omnia a folio.clxi..vsqꝫ clxv.
Caroli octaui fit mētio.f.xxix.p.i.
Carolus iperator i frāciā venit.f.xc
Caroli andegauensis & sicilię regis fit mētio.fo.lxiiii.pagina prima.
Carolꝰ flādrus brugis necat f.xlvii
Carolus besenses sanctꝰ.f.lxxxvii.
Carolus sauosus a scholasticis persecutus.folio.cviii.
Caroli burgūdi crudelitas.f.cxlix. in normāniā expeditio.fo.cl.Bellouacorum obsidio:ibidem.
Carolus burgundus funditur.fol. cliii.& cliiii.
Carlota a marito necatur.fol.cliii.
Carlo diaconꝰ fit apostata.f.xxxv.
Carnotū obsidet.fo.xxxix.Carnutēsiū comes vincit.xli.pagina.ii.
Carthusiē ordo icipit.f.xliiii.p.ii
Carlomanꝰ fit monachꝰ.f.24.p.ii
Cardinalibꝰ isigne dat.fo.lx.pa.ii.
Cardinaliū ambitio notat.f.xciii.
Carmelitę in frāciā veniūt.fo.lxii.
Capucia gandensiū.fo.xcv.pag.i.
Capucia parrhisiorum.fo.lxxxiii.
Caritas annonę.folio.xxii.&.lxix. & folio.lxxviii.
Castellę regni cōtētio.fo.lxv.pa.i.
Castillionis meminit.fo.cxxxvii.
Cathedra pestilētię honoris sedes. folio.xxxi.
Cæsaraugusta obsidet.f.viii.pa.ii.
Cęsarea philippi.folio.l.
Celticæ ciuitates & fluuii.f.iii.p.i.
Ceruus clodoueo idex itineris.folio.lii.pa.i. profugit ad sepulcrū sancti dionysii.folio.xix.
Ceruꝰ cū torq iuuetꝰ.f.xciii.pa.ii.
Cherilphus gontrani iussu occiditur.folio.xv.
Childebertus vna cū vxore interiit folio.xvii.
Childericꝰ merouei filiꝰ.f.iiii.pa.i. eius visum cum basina vxore.fo. eodem pagina.ii.
Childericus.xiiii.rex.fol.xxiii.
Childebertus.v.rex.fo.vii.&.viii.
Childeberti & theodeberti copiæ tēpestatibꝰ atterūtur.f.viii.pa.i.
Chilpericus primꝰ suessionū rex et fratres eius describunt.fo.ix.vsqꝫ xiiii.eiꝰ crudelitas et infortuniū. folio.xii.
Christianissimi cur sint frācorū reges merito cēsendi.fol.xxix.p.ii.
Ciuitates insubriū a frācis olim cōditę.folio.clxvii.pagina.ii.
Classis frācoꝝ apud sclusā.f.lxxvi.
Clemens.v.ad philip.pul.fo.lxix.
Cleri fastꝰ reprimit.fol.xxx.pag.i.
Cleri reformatio.fo.lxxiiii.pag.ii.
Clodio capillatus.fo.ii.pag.ii.qui secundus fuit francorum regum.
Clotildis seu crotildis regina burgūdię.fol.v.pa.i.eiꝰ ad filios orō fo.vii.pa.i.Eiꝰ obitꝰ.f.viii.pa.ii.
Clodomyrus burgundus baptizatur.folio.v.pagina.i.
Clodoueus primꝰ frācoꝝ rex q̄rtꝰ fo.iiii.pa.ii.& fo.v.pa.i.baptisat. fo.iiii.pa.i.Eiꝰ dolꝰ i pfidos fo.vi pa.ii.Eius epitaphiū.fo.vi.pa.ii.
Clodoueꝰ ifans occidit.f.xiii.p.ii.
Clodoueꝰ.ii.regū.xi.quē nōnulli ludouicum vocant a.folio.xxi. vsqꝫ ad.xxii.
Clotariꝰ patrueles occidit.f.7.p.i.
Clotariꝰ primꝰ regū francoꝝ sextꝰ fo.viii.& nono.cuius immane facinus habetur.fol.ix.pagina.ii.
Clotarius secūdus nascit.fol.xiiii. pagi.i.Eius gesta habentur.folio xvi.vsqꝫ ad.xx.
Comes quid sit.fo.xiii.pag.i.
Comitatꝰ flādrię initiū.fo.xxxvi.
Comitis flandrię rebellio.fo.lxxi.
Comites flādrię vsqꝫ ad philippū austriæ a pmo deducti.fol.cliiii.
Comitatꝰ flādrię cōtentionē parit cui cedat.fo.lxxii.pagina.ii.
Comes flādrię a suis vincit.f.xciiii fugit.folio.xcvi.pagina.ii.
Comitatus haricurię initium.fol. lxxv.pagina secunda.
Comes blesensis capitur.fol.lxxx.
Cometa atqꝫ alia ꝓdigia.f.xiiii.p.i
Cometa visus est.fo.lxxv.&.cviii.
Compendii capit ioanna: q̄ capta mox recuperatur.fol.cxx.pagi.i.
Cōplex cōsocios necat in perniciē suā qa & ipse necat.fol.c.pagi.ii.
Conceptio marie a prædicatoribꝰ impugnatur.fol.cii.pagina.i.
Conciliū aqsgrani fit.fo.xxx.pa.i.
Conestabilis frācię qs sit.fo.xxxiii. pa.ii.ducit qdā in āgliā.fo.lxxix.
Conestabilis istituēdi ptētio.f.xci.
Conestabilis.temeritas.dolꝰ.negtia & mors.fol.cli.&.clii.
Cōiurati in ludouicū.xi.fol.cxlii.
Conobaldi exustio.fo.ix.pagi.i.
Cōrardi imperatoris meminit.folio.xlix.&.l.
Cōsecrādi regis locus.fo.xlv.pa.i.
Cōstātinopolis capit.f.cxxxviii.
Cōuersi vallis sarnarii visuꝫ.f.lxix.

Corona christi a diuo ludouico redimit cū spōgia et crucis pte. f. lx.
Coruorū grex visus. f. lxxviii. p. ii.
Crāni rebellio. f. 8. suppliciū. fo. ix.
Creciaci pugna. fo. lxxix. pag. i.
Cruce signant in turcū. fo. lii. pa. ii.
Crucis christi pars ad franciam per diuum ludouicū peruenit. fo. lx.
Crux cādida in cęlo visa. f. cxxxvi.
Curtraci cędunt frāci. f. lxvii. pa. ii.
Curtraci victoria frācoꝝ. fo. xcviii.
DAgobertus nascit & pceptorem virgis cędit. fo. xix. regnat. f. xxi. & xxii vbi & testamētum & visum eius.
Dalphinat⁹ ad frācos puenit. f. 78
Damascus obsidetur. fo. xlix. pa. i.
Dāmus port⁹ in flādria. f. lvi. pa. i.
Damyata quę & heliopolis. fo. lxi.
Daniel sacerdos rex efficit fo. xxiii.
Danorum rex ludouicū capit. fol. xli. pagina prima.
Decima salhardini. fol. lii. pagi. ii.
Decima & semis vnius anni exigit. fo. lxxxi. pag. ii. Pro neapoli recuperanda decima. fo. cv. pagina. i.
Dieppa a frācis capit. fo. cxxi. pa. i. Iterum obsidetur. fol. cxxvii.
Dionysianū tēplū a dagoberto extruitur & argento tegitur. fo. xxi.
Dionysianū edictū istituit. fol. xxi.
Dionysianū tēplū a christo dedicatur. fo. eodē pa. ii. & ad ipsū cōfugiunt legati vasconum. fol. xxii.
Dionysii & sociorum relatio dagoberto facta. fol. xx. pa. i. Eius brachium temere auferre volentis casus. fo. xxii. Eius libri trāslati sunt folio. xxix. pagina. ii.
Dionysiani cœnobitę i obsessos benefeci ostendunt. fo. cxxxiii. pa. i.
Diuerium ad francos peruenit. fo. xlvii. pagina prima.
Dolus dolo superat. fo. ciii. pag. ii.
Dominicus pdicator. fo. liiii. pa. ii.
Doruallus comes. fol. cxxxv. pa. i.
Dunēsis lacus ebullit atq; feruet vt pisces in eo coquantur. fo. xvii.
Ducat⁹ burgūdię fit regis. f. xliii. p. i.
Ducatus borbonii initiū. fo. lxxiiii.
Dux nemorsus capit. fol. cliii. pa. i.
EBroini gesta. folio. xxiii. pagina prima.
Ebritus āglus. fo. xxviii
Ebroica capita lothario. f. xlii. p. i.
Ecclesiastica officia. fol. xxviii. p. ii.
Edictū seu lenditū istituit. fol. xxi.
Edouardi angli pfidia. fo. lxvi. pa. ii. fidem philippo valesio prestat folio. lxxiiii.
Edouardi de regno frācię disceptādi causa. fol. lxxvii. pagi. i. Eiusdē in remos motio. fo. lxxxvii.
Edouard⁹ apud calisiū. fo. clii. pa. .ii. in fratrē crudelis est. fol. clviii.
Egidius de raya. fol. cxxvii.
Enguerrānus. fol. lxi. et. lxxi.
Epitaphiū caroli magni. fol. xxix.
Eques quis sit apud frācos. fol. 135.
Essarus necatur. fo. cxi. pagina. i.
Eudo caroli nothi tutor. f. xxxviii.
Eudo carnuteñ meldunum capit. folio. xliii.
Eudo corberi comes necatur. folio xlv. pagina secunda.
Excōicatio quid sit. fo. xxxv. pa. ii.
Exercit⁹ quinq; vno tēpore i frācia fuisse narrant. fol. lxxxix. pagi. ii.
Expeditio in syriam. fo. liii. & lxii.
Expeditio in hōgariā. fol. cvi. p. ii.
Exuperii sancti fit mētio. f. iiii. p. ii.
FAmes dira. cix. pag. ii. Fastus cleri reprimitur fo. xxx. pagina prima.
Ferrādus flādrus capt⁹. fol. lvi. p. i. p diademate i carcerat. f. lvii. p. ii.
Fœlix papa sabaudus. f. cxxix. p. i.
Fœminę isignes punitę. f. lxx. pa. i.
Fiacrius in franciā venit. fo. xix.
Filiorū in regnū successio a carolo quinto instituta. fo. lxxxix. pa. ii.
Flādrię comitat⁹ initiū. f. xxxvi. pa. .ii. Omnes comites folio. cliiii.
Flādroꝝ in comitē mot⁹. fo. xlvii. vbi de eius interfectoribus habet
Flādrię comes cū filia capit. f. lxvi.
Flandria a philip. pulc. oppugnat fo. lxvii. pa. i. Flādri cędūt frācos fo. lxvii. cędunt ab eis. f. lxviii. p. .i. & iterū pa. ii. & iterū bellū mouēt ac superant. foliis. lxix. & lxx.
Flādrię cōmunis rebellio. fo. lxxi. & cōtra philippum vallesiū pugna. folio. lxxiii.
Flādri cōiurāt in comitē. fol. lxxv. Edouardum regem frācorū nuncupant. folio. lxxvi.
Flādroꝝ a comite defectio. fo. xci. pa. i. eorūdē seditio. fo. xciiii. p. i. & ii. Flandrus comes fugit. folio xcvi. pagina secunda.
Flādri a frācis debellāt. f. xcvii. p. i. vicūt apd rosebequā. f. xcviii. p. i.
Flandrię comites. fo. cliiii.
Flādroꝝ apd tornacū cędes f. clviii
Flāma parris. visa. fol. cxliii. pa. ii.
Florētinis fuit Carolus magn⁹ beneficus / vt ostēdit. fol. xxix. pa. i.
Florētini auxiliū petūt. fo. ciii. p. i.
Frācorū origo & appellatio vñ deducta sit. fo. i. pa. ii. Eoꝝ duces habent ibidē. Eoꝝ i galliā aduēt⁹. f. ii. p. i. Industria & laudes. f. 3. p. ii.
Frācoꝝ i belgas irruptio. fo. 4. p. i.
Frācoꝝ seditio fo. xxiii.. dissipatio fo. 38. a normānis occisio. fol. 39.
Francorū reges cur christianissimi appellētur. fo. xxix. pagina. ii.
Frāci apd curtracū cędunt. f. lxvii. p. ii. & eoꝝ temeritas. f. lxviii. p. i.
Frācus insolēs & fidefragus. fo. cvi pag. ii. a turcis cędit. fo. cvii. pa. i.
Frācoꝝ pricipū simultas f. 108. p. i.
Frācoꝝ militū ihūanitas. fol. 124.
Francoꝝ sagittariorum institutio. fo. cxxx. pag. ii. Vide gallos.
Fredegōdę pfidia fraus. scelera. a. f. x. vsq; ad. xvi. mors aūt. fol. xvii.
Fredericus imperator. fol. lv. pa. ii.
Frisones debellātur. fol. xxiiii. Qui sint ostenditur fo. eodem.
Formigniana pugna. fo. 34. pa. ii.
GAlliarū diuisiōes. regiones. & oppida. fo. 2. vsq; ad fo. 4. tā belgicę q aqtanię. celticę & lugduneñ. Ostēditur q; gallia triplex. comata. togata bracchata. fo. iii. pa. ii. Galliaꝝ xviii. prouincię & earū archipsules habentur. fo. iiii. pagina. i.
Gallorū idustria & laudes. f. 3. p. ii. ab imperio defectio. fol. iiii. pa. i.
Galloꝝ idumēta. fol. lxxix. pag. ii.
Gandeñ capucia alba. fo. xcv. pa. i.
Gaysir⁹ a suis necat. fo. xxv. pag. ii.
Ganelon proditor. fol. xxvii. pa. i.
Gauuirus proditor. fol. lxxix. p. 2.
Gaufridus de billone in hierusalē expeditionē parat. fo. xlv. pag. i.
Gaufrid⁹ ādegauię comes. f. l. p. ii.
Genouefę templū a clodoueo par rhisiis extruitur. fo. v. pagina. i.

Flandria ? origo fo. xxvi. pa. 2.

Genuenses. fol.xxix.&.ciii.&.cvi.
Gerona dedit philip. fo.lxvi.p.ii.
Gertrudis virgo daruit.fol.xxii.
Gheldrensis dux capit. fo.clviii.p.i.
Gillo romanus pro childerico regnat ad tempus.fo.iiii.pagi.i.
Gillonis ad gōtranū legatio. f.xv.
Gilbert⁹ phūs magn⁹.fo.xlii.p.ii.
Gladius ioānę puellę. cxvii.pag.i.
Gratię expectatiuę. fol.cvii.pag.i.
Grauelingę stat classis regia.f.lvi.p.i
Grauelinga in flādria.fol.xcix.p.i.
Gregorius turoneñ accusat. fo.xiii
Gregori⁹ papa ad ludouicū pium in franciā venit. fol.xxxi.pagi.ii.
Giraudus ięuus.fol.lvi. pagina.ii.
Griffo pfidus necat. fol.xxiiii.p.ii.
Godin⁹ ab vxore criminat.fo.xix.
Godefrid⁹ dalmata. fo.xxix.pa.ii.
Gōdobald⁹ burgūdię rex. f.v.p.i. capitur & liberatur.fo.eodē.p.ii.
Gondoaldus se filiū regis appellat folio.xv.&.xvi.
Gōtran⁹ aurelianoꝝ rex multa gerit a fol.ix. vsq; ad.xvi. fit clotarii secundi tutor.fol.14. Oppugnatur ibidem deseritur a suis.fo.xv. eius mortis signum fo.xvi.
Gothoꝝ in frāciā irruptio.f.vi.p.i
Gothi fusi.fo.xxiiii.pagina.i.
Gorneiū i materna flumie. f.xliiii.
Guesclin⁹ āglus capit. fo.lxxxvii
Guescluini mors.fo.xci.pagi.i.
Guido flādrus cū filia capit.f.lxvi.
Guido thouard⁹ capit.fo.liiii.p.i.
Guillerm⁹ normānus occidit. f.xl
Guillerm⁹ nothus caroli flādri necis auctor.fo.xlvii. Aqtan⁹ ibidē
Guillermus edellin⁹ idolatra. 157.
Haymarus occidit.fo.xix
Haymo borbonius.fol. xlvi.pagina secunda.
Hallę parrhisieñ costruunt. fol.li.
Harfleum angli obsidēt & capiūt. folio.xxvii.pagina prima.
Haricurię comitat⁹ initiū.f.lxxv.p. 2.comitis pœnitētia fo.lxix.p.2.
Haricurt⁹ āglos vincit.fo.cxv.p.i.
Hebert⁹ viromādus regē capit.fo. xxxix. Suspēditur.folio.xl.
Heluetii q & suitēses. fo.ii.pagi.ii.
Heluetii oppugnant.fo.128.pa.ii.
Hēricus rex & ei⁹ gesta.f.xliii.pa.i.
Henricus anglus fol.xlvi.&.xlvii.
alterius mors.fo.liii.pagina.i.
Henricus quart⁹ iperator. fo.xlvi.
Henricus anglus victus castellā petit.folio.lxxxviii.pagina.i.
Henricus anglus catharinā caroli vi.filiā ducit. fol.cxiiii.pa.i.Moritur autē fo.eodē pagina prima.
Hēricus anglus pseudo rex fo.cxv
Hēricus hērici filius ex anglia parrhisium venit. fol.cxx.pag.ii.
Heryo normān⁹ baptisat.fol.xxx.
Hermofredus fratruꝫ interfector. folio.vii.&.viii.
Heretici varii notant.fo.lv.pag.ii.
Hyems horrida.fo.cix.pagi.i.
Hierosolymitana expeditio. folio xlv.&.xlix.
Hyrus vir strēnuus. fo.cxiii.pa.ii. capitur.fol.cxxi.pagina.i.
Hispaniēse bellū.fol.vii.&.xii.
Homis inuisa proceritas.fo.xvi.
Honoris sedes cathedra pestilētiæ folio.xxxi.
Horologiū carolo magno missuꝫ folio.xxix.pagina secunda.
Hospitalariorū ordo. f.xlvii.pa.i.
Hugo abbas.fol.xxxviii.pagi.i.
Hugo capet⁹ regnū iuadit.42.p.i.
Hugo de sancto victore.fo.l.pa.ii.
Hugoni burgūdo iferť bellū. f.lii.
Hugo cressiaç⁹ punit.fo.lxxv.p.i.
Hugo ambriot⁹ bastildā cōstruit f.cxxxix. Eiusdē heresis.fo.cxiiii.
Hungarica expeditio cū frācis cōtra turcos.fol.cvi.pag.ii.
Huni seu auares franciā deserūt. folio.xvii.atteruntur.fo.xxvii.
Iacobus arteuella flādr⁹ folio.lxxv.
Iacob⁹ cuer⁹.f.136.pa.ii.
Iaquę beluacēses. fol.lxxxiiii.pa.i.
Ignis pepcit christicolis. f.lvi.p.ii.
Imperio desciuerūt galli.fo.4.p.i.
Imperatorii legati ad pepinū. f.25
Impatoris in frāciā aduētus.fo.xc.
Impiū caroli magni & qd sit. f.28.
Innocētis sancti cimiteriū.f.lii.p.i.
Innocentius tertius. fo.liiii.pag.i.
Innocētius secundus.fo.xlviii.
Indiciū magni animi in carolo.vi. folio.xcii.pagina prima.
Ingeberga philip. aug.vxor. f.liii.
Interdictū in francia.fol.liiii.pa.ii.
Inuestiturę priuilegiū.fo.xxvi.
Ioānes viii.ad caluū venit. f.36.& ad ludouicū balbum. fo.xxxvii.
Ioānes scot⁹ grecę perit⁹. fo.xxxvi
Ioannes marcellus.fo.xcii.pag.i.
Ioānes de mōte forti priuatur ducatu britannię.fo.xc.pag.ii.
Ioānes brito a carolo.deficit fo.89
Ioānes anglus excōicat.fo.lv.p.ii. Andegauiā instaurat.fo.lvi.p.ii.
Ioannes de temporibus. fo.xlviii.
Ioānes.xxii.nō recte sentit. f.lxxx.
Ioannes rex a fol. lxxx. vsq;.88.ab āglis:liberat⁹ burgūdiā obtinuit
Ioanes de tācaruilla. fo.lxxix.pa.i.
Ioānes de pollyaco heretic⁹.f.lxxii
Ioānes burgundię dux:ducis aurelianeñ mortē ꝓcurasse dicit. fol. cviii.pa.ii.Cui⁹ malicia notat fo. cx.pa.ii. mors fol.cxiii.
Ioānes paru⁹ doctor theolog⁹ sup iterfectiōe aurelianeñ. fo.cix.p.i.
Ioānis villerii crudelitas.f.cxiii.p.i
Ioāna nauarrę regina casta phibet de q multi male sentiūt.f.lxx.p.2
Ioanna puella ad carolū. vii.venit fol.cxvii.pa.i. Cui⁹ egregia virt⁹ ostēdit ibidē cōtinue.Infortuniū aūt apud compēdium vbi capta & anglis vendita rothomagi cōburitur.fo.cxx.pagina prima.
Iordani suspēdiū.fol.lxxii.pag.ii.
Isabella hānonieñ dña arthesii.f.li.
Isabella septēnis puella despōsatur anglorum regi. fol.cvi.pagina.i.
Isabella caroli mater moritur & misere sepelitur.fo.cxxiii.pagina.ii.
Italoꝝ i frācos anim⁹. fo.29.& cix.
Iudith regina prudēs.fol.34.pa.i.
Iudei in franciā reducunt. fol.lxxi.
Et ptinaces inueniūtur. fo.lxxii.
Iudeoꝝ execrabile facin⁹.f.liii.p.2. in frāciā redit⁹.f.liiii.pa.i.&.f.lv.
Iudei puniūtur & expellunt. fo.li.
Iulliaci ducis aduentus & eius causa folio vltimo.
Iuuenellus falso accusat⁹ liberatur folio.cv.pagina prima.
Lambertus a leodiis occiditur.folio.xxii.
Landascus fit comes & occiditur.folio.xiii.
Laodislaus morit. f.cxxxviii. p.ii.
Leges a diuo ludouico latę. fo.lxi.
Lemouices qstorē interimūt.f.xii.

Lenditū īstituit. fo.xxi.par.ii.
Leodieñ. strages.fo.Cix.pagi.ii.
Leodii bellū mouet fol.cxliiii.p.i. & fol.cxlv.pagi.ii. Eorūdē calamitas.fo.cxlvii.pagi.ii.
Leprosorū perfidia.fo.lxxii.pa.i.
Lętanię instituūtur.fo.v.pagi.ii.
Lilia coelit⁹ demittunt.fo.v.pa.ii.
Lōgobardorū pfidia.fo.cix.pa.ii.
Longobardi i italiā veniūt.fol.xii. Eoꝝ origo ponit.fo.xxvi.pag.i.
Lothari⁹ august⁹ dicit.fol.30.p.2.
Lothari⁹ monach⁹ fit postq̄ simul duas duxerat vxores.fol.35.pa.i.
Lathari⁹ ali⁹ itē rex.fo.xli. othonē inuadit.folio.xlii.pag.i.Ebroicā capit.Ibidem.
Ludouic⁹ seu clodoue⁹ scd's nascit dagoberto.fo.21.qui q̄a duodeci alii sūt nō videt ludouic⁹ cēsend⁹
Ludouic⁹ pi⁹.fo.xxix.& vi.seq̄nti bus i quē fit piuratio.fo.31.Capit & capti deploratio.fol.32.&.33. Eius i ecclesiā pietas.fo.xxxiiii.
Ludouic⁹ balb⁹ ipator.fo.37.p.i.
Ludouic⁹ & carol⁹ ludouici balbi ex scorto filii.fo.xxxvii.pag.ii.
Ludouic⁹ nihil faciēs.fo.38.pag.i.
Ludouic⁹ Caroli simplicis fili⁹ cū matre in āgliā fugit: vñ reuocat⁹ guilhelmū normānnū adit & hebertū punit.fo.39. Eius igratitudo.fo.xl.pa.i.Captiuitas.fol.xli.
Ludouic⁹ groſſ⁹ cū p̄re regnat.fo. xliii.qui dimiſſa vxore pellice abutitur.Ibidem.
Ludouicus iunior viuo patre coronatur.folio.xlviii.pag.i.
Ludouicus philippi augusti filius eiusq̄ gesta sub p̄re.fo.56.&.57. & cętera ei⁹ gesta vsq̄ ad fo.lix.
Ludouici sc̄ti gesta a fol.lix.vsq̄ ad fo.lxiiii. In q̄b⁹ ei⁹ vitę austeritas expeditio i hirl'm:& documēta q̄ filio derelīq̄t ānotata suis locī sūt
Ludouicus hutin⁹.fo.lxx.&.lxxi.
Ludouic⁹.xi.i patrē piurat.fo.126 pa.ii. A p̄re rursus deficit.fo.138. pa.i. Cui⁹ gesta cū rex eēt habent fo.139.vsq̄ ad.141.Ei⁹ vero mors fo.cxli.pa.i. & i parrhisios bñuolētia.fo.cxliiii.pa.i.Ei⁹ apud leodiū gesta.fo.146.p.i.Ei⁹ met⁹ fo. eodē.p.ii.& leuitas fol.147.p.ii.
In agnetē bellā pietas fo.149.p.i. Ad filiū oro fol.clx.pagi.i.vbi & mors eius atq̄ vitę auiditas.
Ludouici.xii.q̄dā gesta a fo.clxv.i finē vsq̄ operis.quō mores reformauit fol.eodē pa.i. Mediolanū assecutus sit ibidē cōsequēter.
Ludouicus biturix.fol.xciii.pa.ii.
Ludouicus flandrię comes morit folio.xcix.pagi.ii.
Ludouic⁹ niuerneñ de ducatu burgūdię cōtēdit.fo.xliii.pag.i.
Lugdunū a burgūdis subiugat. folio.ii.pagina.ii.
Lugduneñ.āristit temeritas.f.70.
Lutecia parrhisioꝝ ānotat. fo.ii.& iii.p.i.sternit pauimēto.fo.lii.p.i.
MAchina extruitur folio lxv.pagina.ii.
Mahumet⁹.fo.xx.p.i.
Mamert⁹ vienēsis post terręmotū lętanias īstituit.fo.vi.pag.ii.
Manta capit.fo.lxxxvii.pagina.i.
Marcomyrus:Simon:& Genebaudus frācoꝝ duces:fo.i.pag.ii.Idē marcomyrus prim⁹ frācorū princeps.fo.ii.pagina.ii.
Margareta austrię desp̄osat carolo viii.fo.clx.p.i.dimittit.f.162.p.i.
Maria bohema reg' vxor fuit f.54
Martini de cāpis priorat⁹ f.43.p.2
Martini sacellū incēditur cū conobaldo.fo.ix.pagi.ix.
Marcellarii parrhisieñ.fo.cx.pa.i.
Marchię comes ad āglos.f.lix.p.2
Matheus de roya.fol.lxvi.pagi.i
Mauricii ipatoris meminit.fo.xii.
Maximilian⁹ austri⁹ mariā burgūdā desp̄osat.fo.clvii.p.i.Ei⁹ astus habet.fo.148.pa.i.q̄ morinos petit ibidem pagi.ii.
Mediolanū quō ad ludouicū.xii. ptineat: & quō ab eo disponit ad finem operis.
Medici perfidi hoc est pseudomedici notātur.fo.Cvii.pagi.ii.
Meldunū & meldis capiuntur.folio.cxiiii.pagina.ii.
Merouēus terti⁹ rex.fol.4.pagi.i.
Merouēus paterni mādati ſp̄retor a seruo occidit.fo.xi.pag.i..
Mettensiū libertas vñ sit.fo.xlv.
Mettēses a carolo.vii.oppugnant folio.cxxviii.pagi.ii.
Milites sine stipendiis oīa populabūdi discurrūt.fo.xcii.p.1.Eisas signat stipēdiū.fo.cxxxvii.pa.ii.
Miles meticulosus risuz excitat fo. cxxi.pa.ii.q̄ i dumis latitabat.
Miles frācus isolēs.fol.cxiii.pag.i.
Militū discessio.fol.lxxxvi.pa.ii.
Mōmoli i dñm suū pfidia.fo.xvi.
Mōmole⁹ magnā stragē pficit.f.ii.
Monetę reformatio.fol.lxix.pa.i.
Monetę valor auget.fol.78.pa.ii.
Moneta parit discordiā fo.82.p.i. Iterū mutat.fo.lxxxiii.&.clii.
Monstrū visu mirabile ānotatum est.fo.xcvi.pagi.ii.
Montlerici pugna.fo.cxl.pa.ii.
Moncotorū castellū.fol.lvi.pa.ii.
Mōtispessulaneñ cędes.fo.xci.p.i.
Morborū miserāda illuuies.fo.12.
Mulieres veneficę occidūt.fo.14.
Mulieris i sigilli acq̄sitione callidatas & astuta solertia fol.74.pa.i.
NAmurci comes capitur folio.liiii.pag.ii.
Nantii pugna.fo.cliiii.
Nanthildis morit.fo.xxii.pagi.ii.
Narbonensiū in regē captū pietas folio.lxxxii.pagina.i.
Nauarr⁹ rex ipi⁹.fol.80.82.&.85. Cui⁹ nequicia habet.fol.C.mors crudelissima.fo.ci.
Nauarrę regia casta.vide Ioānam.
Nicolaus lotharing⁹ ad burgūdū deficit.fo.cxlix.pagi.i.
Nidichail brito fidē pręstat dagoberto.fo.xxi.pagi.ii.
Neapolis meminit.fo.C.pag.i.
Neapolitana decima.fo.cv.pag.i.
Nemorsum fit ducat⁹.fol.cvii.p.i.
Nemorsus dānat.fo.clvii.pag.ii.
Neapolitana expeditio per carolū viii.folio.Clxii.pagi.i.
Normannia vñ dicta:& q̄ sint normāni.fo.xxxix.pag.i.
Normāni piratę sūt.fo.xxx.Rebelles.fol.34.Obsessi.fo.35.Perfidi. fo.38.Vincūt.fo.37.Vincūt.fo. 39.Normānię & normānorū descriptio.fol.135.pa.i.Sūt isolētes fol.143.p.i.Recupat normānia a ludouico.xi.Recipiēdi a normānis ducis mos.fol.144.
OMen ex psalterio sumit. folio.vi.pagina.i.

Ordo sanctę trinitatis & ꝑdicatoꝝ instituitur.folio.liiii.pagina.ii.
Ordo sedendi inter pricipes litem mouet.folio.xcii.pagi.ii.
Oratores hierosolymitãi.fo.li.p.2
Origo normãnorũ & cęterorũ videnda est in ipsorũ vocabulis.
Organa missa ludouico pio.fo.30
Otho ĩpator cũ Ludouico rege rothomagũ ĩgreditur.fol.xli.pa.i.
PAlealog⁹.fol.lxiiii.p.2.
Papę auaricia notat̃.folio.xciiii.pagina.2.
Parlamẽti ĩstitutio.fo.xxv.pagi.i.
Pares fráciæ & eoꝝ origo.fo.xxvi.
Parrhisieñ.scholę ĩstitutio.fol.28.
Parrisii oppugnatõ a puella.f.119.
Parrhisii noui muri.fol.lv.pagi.ii.
Parrhisieñ.scholasticorũ cũ ciuib⁹ dissensio.fo.lix.capuciola.fo.83. & seditiones ibidẽ cũ sequentib⁹
Parrhisiorũ seditio.fo.lxix.&.lxx.
Parrhisieñ.scholasticorum tumultus.folio.xci.
Parrhisiorũ seditio ꝓpter vectigal fol.xcvi. eoꝝ prępositura supprimitur.folio.xcviii.
Parrhisii frácos recipiũt.f.124.p.i.
Parrhisioꝝ mulcta.fol.xcix.pag.i. eorũ ꝓturę meminit.fo.cii.pa.ii.
Parrhisieñ. vniuersitas.fo.108.p.i.
Parrhisioꝝ misera cõditio.fo.124.
Parrhisieñ.scholã aut scholasticos vide in ipsis vocabulis.
Paschalis papę purgatõ.fo.30.p.2
Pascatis diuersa celebratio.fo.ix.
Pastorelli.folio.lxi.pagina.i.
Pastores in syriã ꝓfecturi.fo.lxxii.
Pegasini scti meminit.fo.iiii.pa.ii.
Pepinus pusillus & ei⁹ gesta.fo.23.
Pepin⁹ zachariã cõsulit & ab eo regno pręficit̃.fo.xxiiii.pa.ii.Cui a stephano papa bñdicit̃.fol.xxv. pagi.i.Clerũ ꝓtegit.fo.xxv.Alia eius gesta habẽtur.fo.sequenti.
Petrarchæ iiiqua de gallis & galliis existimatio.fo.iii.pagi.ii.
Petrus brochius veneficus.fo.lxv.
Petrus arago.fo.lxv.
Pharamũdus primus francoꝝ rex folio.ii.pagina.ii.
Phara virgo.folio.xx.pagi.i.
Philippus grossus q̃ dimissa vxore pellicem duxit.fo.xliiii.pag.i.
Eius religiositas.fo.xliiii.pagi.i.
Philipphus spuri⁹.fo.xlvi.pagi.i.
Philippus grossi filius equo deturbatus moritur.fol.xlviii.pa.i.
Philippi augusti gesta a fol.li. vsq₃ 58.Cui⁹ egregiũ facin⁹ hẽt.fo.53.
Philippo diui ludouici filio nubit arragonũ filia.fol.lxii.Cui⁹ gesta ponunt̃ vsq₃ fo.lxvi.q̃ cõsecratur
Philippus lõgus.fol.lxxi.&.lxxii.
Philippus pulcher.fo.lxxii.
Philippus valesi⁹.fol.73.vsq₃.80.
Philipp⁹ burgũdus margaretã flãdreñ. vxorẽ ducit.fol.88.mouet cõtra ducẽ clocestriæ ibidẽ.Dicit̃ audax.fo.xcii.cũ carolo.vii.pacificitur.folio.cxxiii.pagi.i.
Philipp⁹ austriæ fidẽ pstat ludouico.xii.ob comitatum flãdrię.folio.clxv.pagina.ii.
Picus mirãdula morit̃.fo.clx.pa.i.
Pictauorũ rebellio.fo.lviii.pagi.i.
Piramydes i via dionysiana.fo.63.
Pipinus vide paulo ante pepinus.
Põpa funebris calori.viii.fo.164.
Põs maior prhisieñ.dissoluit̃.f.65
Põtis magni prhisieñ.ruiua.f.168
Pons audomarus capit̃.fo.cxxx.
Põtisara ab anglis capit̃.fo.cxxiiii. Obsidetur rursus.cxxvii.
Porci aldenardũ illecti.f.xcvii.p.i.
Portus sancti symeonis.fo.xlix.
Pragmaticę sãctiõis capita.fo.125. Eius tollẽdę cõsiliũ.fo.146.pa.i.
Pręcepta diui ludouici.fo.lxiii.
Pręmõstrateñ.ordo.fol.xlviii.p.i.
Prępositura parrhisieñ. fo.xcviii.
Pretextat⁹ circũuenit̃.fo.xi.Necat̃ fo.19.vbi de brunechildis morte
Pricipũ auaricia notat̃.fo.xcvi.pa. ii.Et iniquitas.fo.C.pa.i.
Prodigia.fo.xxvi.&.xxix.&.cvi.
Prothadius italus cũ brunechilde cõsuetudinẽ habẽs.fo.xvii.pa.2.
Prouocatio armigniaci ad regem. folio.lxxxvii.
Puella frãcię liberatrix ad carolũ regẽ venit Ioãna noĩe.fo.cxvii.p.i.
Puyssiaceñ pugna.fo.xlvi.pag.i.
Pugna ptinax cũ ãglis fo.xciii.p.i.
RAdegundis religiosa regina.folio.ix.
Radulphus eligitur rex folio.xxxix.pagina.ii.
Raymũdus occidit̃.fol.l.pagi.ii.
Reformatio cleri.fo.lxxiiii.pag.ii.
Reges frãcorũ cur sint christianissimi primũ dicti.fo.xxix.pagi.i.
Regis ĩstituẽdi dissensio.fo.xxxvii consiliũ.fo.xxxix.pagina.ii.
Regalię meminit.fol.lxvii.pagi.i.
Regalis montis mentio fit.fol.lix. pagina secunda.
Reginaldus bolonieñ.fol.liiii.p.i.
Regnacarus cameraceñ.fo.vi.p.ii.
Remorũ ciuitatis meminit.fol.ii. pagina secunda.
Remigii meminit.fo.v.pag.i.
Renatus lotharingus Carolũ burgundum superat apud Nantium folio.cliiii.pagina.i.
Rhamburus ad cõiuratos legatur folio.cxlii.
Richardus normãniæ dux captus opera pceptoris liberat̃.folio.xl. pa.ii.Amicã ducit.fol.xliii.pa.i.
Richardus ãnglus.fol.liii.&.lxii.
Riona obsidetur.fo.cxl.pag.ii.
Robertus diabolus.fo.xxv.pa.ii.
Roberti arthesii mors.fo.lxi.pa.i.
Roberti arthesii mẽtio fit.lxxxiiii. pagina.i.cuius bona publicãtur. folio eodẽ.pagina.ii.& mors.folio.lxxviii.pagina.i.
Robertus rex litterat⁹ & ei⁹ scripta & mors.folio.xliii.pagina.i.
Rochellę meminit.fo.lviii.pag.i.
Rollo normãn⁹ baptisat̃.fo.xxxix
Romilda.fo.xxvi.pagi.ii.
Roritus normãn⁹.fo.xxxv.pa.ii.
Rosebekẽsis pugna.folio.xcviii. pagina prima.
Rothomageñ.tumult⁹.fo.xl.p.i.
Rothomageñ.stultitia.fol.xcvi. pagina secunda.
Rothomageñ.ad ludouicũ.xi.folio.cxlv.
Rothomagũ.obsidet Carol⁹.vii. folio.cxxxi.pagina.ii.Ingredit̃. folio.cxxxiii.pagina.i.
Rupes guidonis vbi crudelissimũ facin⁹ ꝑpetrat̃.fo.xlv.pagi.ii.
Rustici sancti meminit.folio.iiii. pagina secunda.
SAcerdos efficitur rex. folio.xxiii.
Sacerdos sacrilegus.folio.cxix.

Sacrilegii pęnā dāt milites.f.7.p.2
Salhardini decima.fo.lii.pagi.ii.
Salasardi facin⁹.fo.cl.pagi.i
Salberieſſis apđ isulā fūdit.fo.76.
Salis vectigal orit.fol.lxxviii.pa.i.
Saliqua lex.fol.ii. Terra.fo.lxxvii.
Salicū electio.fo.cxli.pagina.ii.
Sctūs audomar⁹ fit flādri.f.54.p.i
Sāctus machar⁹.folio.lviii.pag.2.
Sctūs qntin⁹ recipit.fo.cxlviii.p.2
Sācti ſelerini obſeſſio.fo.cxx.pa.2.
Sāguis riu⁹ tholoſę viſus.fo.4.p.2
Sarracenoꝝ i cāpaniā irruptō.f.36
Satilia vrbs.fo.xlix.pagina.ii.
Sauaricus.fol.lviii.pagina.i.
Saxones a clotario vincūtur.fo.xix.
Eis remittit tributū.fo.xxi.pa.2.
Sedana ab āglis capit.fo.cxv.pa.i.
Seditiones parrhiſiorum.fo.lxix.
&.lxx.
Seditio i frācia.fol.xxiii.pagina.i.
Sequanę exundatio.fol.lxv.pa.ii.
Scacarii i parlamētū mutatio apđ
rothomageñ.fo.cxviii.pagi.i.
Sciſma in eccłia.fo.cv.pagi.ii.
Scluſę sternūt frāci.fol.lxxvi.pa.2.
Scluſa olim frācoꝝ fuit.fol.c.pa.ii.
Scholaſticoruꝫ parrhiſieñ.tumultus.folio.xci.pagina.ii.
Scholaſticoꝝ parrhiſieñ.meminit folio.ciiii. Duoruꝫ ſuſpenſorum meminit.fo.cix.pagina.ii.
Scholæ parrhiſieñ.reformatio.folio.cxxxvi.
Scholę parrhiſieñ.iſtitutio.fo.27.
Vide vocabulū parrhiſieñ.
Sforcię fuga & metus.folio.clxvii.
Sicambria ꝓximę alanos extructa folio.i.pagina.ii. Sicābri ibidem
Sicilię regni mētio fit.fo.lxv.pa.2.
Sigiberti geſta.fo.ix.vſqꝫ.xvi.tumultus in caſtris eius.fol.x. Item fol.xix.vincitur.
Sigibert⁹ naſcit q dū baptiſaret ab amando reſpōdet Amen.fo.xxi.
Sidonii ſcti meminit.fol.iiii.pa.ii.
Simon de mōteforti.fol.lvi.pa.ii.
Simplicii ſcti meminit.fo.iiii.p.ii.
Syriæ expeditio.fo.liii.pa.ii.Syrorū perfidia in francos.Ibidem.
Soracte mōs in tuſcia.fo.xxiiii.
Sortes ex litteris ſacris.fol.xi.
Spongia chriſti.folio.lx.
Stephan⁹ papa pepino & ei⁹ poſteritati benedixit.fo.xxv.pag.i.
Stephan⁹ boyleus ꝑpoſit⁹ parrhiſiorum.folio.lxi.
Stephanus barbetus.fo.lxix.
Strategema bellicū.fol.cxxi.pa.ii.
Suitēſes q & heluetii.fo.ii.pa.ii.Eorū bellū.fo.cxv.pagi.i.
Sueſſio diripit.fo.cxi.pag.i.
TAbulæ Caroli magni.folio.xxix.pagina.i.
Talebotus anglus capitur.folio.cxvii.pagina.i.Eius facin⁹.fol.132. Mors.fo.cxxxvii.
Tartas oppidū.fol.cxxvii.pagi.i.
Thaſſillo bauarus.fol.xxv.pagi.i.
Telū funi alligatū & i ſcutū militis ꝓiectū detraxit eū i foueā.fo.lvi.
Tempeſtas ſęua.folio.viii.&.xii.
&.cvi.&.cviii.
Templariorū error.fo.lxx.pagi.i.
Terrę mot⁹ apud vienā.fo.vi.p.ii.
Terra ſaliqua.fo.lxxvii.pagina.ii.
Terraconēſe bellū.fol.viii.pagi.ii.
Theobaldus cāpan⁹.fol.lix.&.lx.
Theobald⁹ cāpan⁹ vicit.f.46.p.2.
Theodebertus normāniā incurſat fo.x.Fit eius dñs.fol.xvii.pag.ii.
Theodeberto mettenſi indicitur bellum.folio.xviii.
Theodebertus fugit: cuius caput amputatum ad theodericum fratrem defertur.folio.xviii.
Theodericus mettenſibus iſert bellum.folio.xviii.
Theoderici iudiciū.fol.vi.pagi.i.
Theoderici regis dol⁹.fol.vii.p.ii.
Theodericus ignauus rex monachus efficitur.folio.xxiii.pagi.i.
Fugatur & moritur ibidem.
Theodorus maſſilieñ.antiſtes exulat.folio.xiii.pagina.ii.
Theodoſii meminit.fo.ii.pagi.i.
Theſaurum regiū andegauus ſumpſit.folio.xcii.
Tolletū a frācis capit.fol.vii.pa.ii.
Thomas virac⁹ āglus.fo.lxxxviii.
Thomę de marla ſacrilegia.fo.46
Thorgorus.folio.ii.pagina.i.
Tornaci meminit.fo.iiii.pag.i.Recipitur ab hoſte.fol.lvii.pagi.i.
Touqua arx ab āglis capit.fo.cxii.
Treuerorū meminit.fo.ii.pagi.i.
Tribulatō reſipiſcere monet.fo.12.
Tributū remiſſuꝫ ſaxōib⁹.fol.xxi.
Trimolus capitur.fol.cxxi.pagi.i.
Tunichii diuus Ludouicus moritur.folio.lxiii.
Turci debellantur.fol.cv.pagi.ii.
Turci vincūtur.fo.xlix.pagina.i.
Turci debellātur.fol.lii.pagina.ii.
Turlupinoꝝ ſupſtitio.fo.89.pa.i.
Thuringos ſibi clodio adiecit.folio.ii.pagina ſecunda.
VAllis ſamarii conuerſo facta terribilis apparitio.fol.lxix.pagina.i.
Vallis ruelli caſtꝝ diruit.f.liii.p.ii.
Valdo & valdēſiū heresis.fo.li.p.i.
Vaſtiniū frācię addit.fo.xliiii.p.i.
Vantadorū capit.fo.ciii.pagi.ii.
Vbii q & coloniēſes.fo.i.pagi.ii.
Vectigaliū exactio.fo.xciii.pag.i.
Eorū tollēdorū per heremitā admonitio.folio.cii.
Vedaſtus.fo.v.pa.i.&.fo.vii.pa.i.
Venetorū fit metio.fo.xxix.pa.i.
Venerādi ſcti meminit.fo.iiii.p.ii.
Veneficii procuratio a burgundo folio.cli.pagina prima.
Vernoliū frācię aduenit.fo.47.p.i.
Vernolieñ pugna.fo.cxv.pagi.ii.
Vernoliū captum per mulierem.folio.cxxix.pagina.ii.
Vicenarū ſalt⁹.fol.li.pagi.ii.
Victoria egregia.fo.lvi.pag.ii.
Victorię monaſteriū.fo.lvii.pa.2.
Viēna obſidet.fo.xxxvii.pag.ii.
Vino iponit vectigal.fo.89.pa.i.
Vincētii ſcti reliqæ recipiūt & monaſteriū extruit in ſctō germano de prato extra parrhiſiū.f.8.p.2.
Viromandia philippo reſtituitur folio.li.pagina.i.
Virus capit.fo.cxxxiiii.pagina.i.
Viſum i morte dagoberti.f.21.p.2.
Viſum caroli calui.fo.xxxvi.pa.2.
Viſum de philippo auguſto naſcituro.folio.li.pagina.i.
Vvandali & eorū origo.fol.xxiiii.
Vincuntur.fol.xxxv.pagina.ii.
Vvarmacia ad rhenū.fo.xxxi.p.i.
yuetoti regni initiū.folio.ix.
Zacharias pontifex pepinū ꝑficit regno frācorū.fol.xxiiii.pagi.ii.
Zeelādię meminit.fol.c.pagi.ii.

¶Finis repertorii alphabetici.

¶ Tabula regum francorū quorū gesta in hoc cōpendio describunt.

In primo libro contenta.

Francorū origo: & quare franci dicti sunt: & qui eorū fuerūt duces priusq̄ galliā appeterēt. Folio .i.

¶ Primus francorū rex.

Pharamondus: q autor fertur extitisse ei⁹ legis quā frāci saliquā appellāt: vt narrat folio .2. pagina .2.

¶ Secundus rex.

Clodio capillatus. fol. 2. & pagina .ii. Vbi habet galliarū diuisiones regiōes & oppida vsq ad fol. iiii.

¶ Tertius rex.

Meroueus: & childericus cui⁹ tpe gillo romanus francorū rex loco ei⁹ cōstituitur. folio .4. pagina .i.

¶ Quartus rex.

Clodoueus prim⁹ rex christianus vbi de gōdobaldo burgundię rege & de crotilde seu clotilde mentio fit. deq sanctis vedasto & remigio: de āpulla sacra: de liliis cœlo delatis: & de auriflāma: de vienę obsidiōe: de ceruo iter īdicāte: de qbusdā ostētis: de alarico gotho: de anastasio impatore: de regna caro cameraci dño & de ei⁹ ꝑfidis subiectis dolo a clodoueo illusis de ꝓdigiis tpe mamerti viēnēsis epi visis. Deq aliis multis cōpēdiose narrat. foliis .iiii. v. & vi.

¶ Quintus rex.

Childebertus: cui⁹ tpe frāci tolletū in hyspania gothos ꝑsequētes ceperūt: vt habet fol. vii. pagina .2. Et de reliquiis S. Vincētii. fo. viii.

In secūdo libro contenta.

¶ Sextus rex.

Clotarius prim⁹: vbi de paschatis cōtrouersia: de tēpli diui martini cū conobaldo exustione: de cranni rebelliōe & supplicio: & de principio regni yuetoti mentio fit foliis .viii. & .ix.

¶ Septimus rex.

Aribertus qui & Therebertus. fol. x. vsq ad .xvi.

¶ Octauus rex.

Chilpericus primus suessionū rex vbi de gōtrano aurelianorū rege & de fredegōda multa dicūtur a fol. ix. ad .xiiii. Folio aūt .xiiii. qd comes sit ostenditur.

¶ Nonus rex.

Clotari⁹ scds: vbi itez de gōtrano & fredegōda. fol. xvi. vsq .xvii.

In tertio libro contenta.

Clotarii secūdi reliqua gesta. foliis xviii. xix. & .xx.

Et ibi de Brunechilde multa. Et de dagoberti reg filii natiuitate: De q sctī dionysii sociorūq ei⁹ reuelatiōe. De attilę serui fidelitate. Et de sancti Fiacrii scoti ī frāciā aduētu vsq in finem folii .xx.

¶ Decimus rex.

Dagobert⁹: vbi de fundatōe sancti dionysii: & respōso īfantis dū ab amādo baptisat. Et de lēdito seu edicto: hoc est de nūdinis sctī dionysii quō īstitutæ sunt. Et quō tēplū sācti dionysii a xpo dedicatū sit. Et q̄le visum ī morte dagoberti ansoaldo pictauensi epo reuelatum. foliis .xxi. & .xxii.

¶ Vndecimus rex.

Clodoue⁹ secūdus quē nōnulli ludouicū vocāt nascitur. fol. xxi. regnat fo. xxii. pa. ii. vbi de caritate ānonę ī frācia: de reg casu dū brachiū sancti dionysii auferre conat

¶ Duodecimus rex.

Clotari⁹ cui⁹ meminit in pricipio folio .xvii. & de ebroyno. fol. xv.

¶ Decimustertius rex.

Theodericus rex ignau⁹: & reliqua de ebroyno. folio .xxiii. pagi. i.

¶ Decimusquartus rex.

Childeric⁹ & ei⁹ mors. fol. 23. pa. i.

¶ Decimusquintus rex.

Theodericus q decimustertius rex posit⁹ est: iterū ex monacho rex factus. folio eodem pagina .ii.

¶ Decimussextus rex.

Clodoueus tertius. folio .xxii.

¶ Decimusseptimus rex.

Childebert⁹. folio eodē. & .xxiii.

¶ Decimusoctauus rex.

Dagobertus secundus. ibidem.

¶ Decimusnonus rex.

Chilperic⁹ ex sacerdote rex fact⁹ q daniel aū dicebat. fol. eodē. pa. ii.

¶ Vigesimus rex.

Theodericus. folio .xxiii.

Et de carolo martello. De wādalis & eoꝝ origine. Et de carlo mano q religionē ꝓfitet. Et de mōte soracte in tuscia. folio .xxiii.

¶ Vigesimusprimus rex.

Pipinus ex maiore dom⁹ rex fact⁹ fol. xxiiii. pagi. 2. Vbi paulo post id est folio .xxv. de istitutōe parlamēti: & de bello aqtanico habet.

In quarto libro contenta.

De filiis pipini & de priuilegio iure stiturę ecclesiaꝝ & istituēdi romanū pōtificē frācorū regi cōcesso. folio .xxvi. pagina .i.

¶ Vigesimussecundus rex.

Carolus magn⁹ iperator & rex. folio .xxvi. Vbi etiā de pariū frācorū origine: & ganelonis ꝓditiōe mētio fit. Folio aūt sequēti de istitutione scholę Parisiēsis. Et de ecclesiasticis officiis qdā notatu digna. De ꝓdigiis excessum Caroli magni ꝑcedētib⁹. de thesauro. de epytaphio: & de dignitate ei⁹: vnū q meruerit frācorū reges christianissimi vocari mētio fit vsq ad folium .xxx.

¶ Vigesimustertius rex.

Ludouicus pius impator & rex. folio .xxix. & fo. xxx. cōtra fastū platorū nōnulla dicūt. Deq normānis & eorū pricipe. Folio autē .31. & pagina secūda ostēdit vt honoris sedes pestilētiæ cathedra recte dicat. Et de agro mendaciorū: & aliis ꝑlimis vsq ad foliū. xxxiiii.

In quinto libro contenta.

¶ Vigesimusquartus rex.

Calor⁹ calu⁹ impator & rex. folio xxxv. Et ibi mirabile bellū iter fratres. Folio aūt .xxxvi. pag. 2. narratur visum Caroli calui. & comitatus flandrensis initium.

¶ Vigesimusquintus rex.

Ludouicus balbus iperator & rex. folio .xxxvii. pag. i. Vbi de aduētu Iohānis papę ī frāciā mētio fit

¶ Vigesimussextus & .xxvii.

Ludouic⁹ & Carol⁹ reges ludouici balbi ex scorto filii. fol. 37. & .38.

¶ Vigesimusoctauus rex.

Ludouic⁹ nihil faciēs. fol. 38. pa. 2.

¶ Vigesimusnonus rex.

Carolus simplex. fol. xxxviii. vbi de eudone andegauēsi caroli simplicis tutore: folio aūt sequēti de

normánoꝝ appellatõe: & origĩe.

¶Trigesimus rex.

Radulphꝰ: quẽ Carolus ĩ regẽ assumi pmisit. folio.xxxix. pagina.2.

¶Trigesimusprimus rex.

Ludouicꝰ Caroli simplicis filiꝰ. folio.xxxix.pag.2. Vbi mirabile ꝓdigiũ narrat. & heberti viromandorũ comitꝭ suspẽdiũ fo.xl.pa.i.

Trigesimussecundus rex.

Lotharius ludouici filiꝰ. folio.xli.

¶Trigesimustertius rex.

Ludouicꝰ q̃ nulla re clarus cõpẽdii sepultꝰ ẽ: vt habet fol.xlii.pag.ii.

¶Trigesimusquartus rex.

Carolus. quẽ hugo capetus regno expulit: quocirca ĩ regũ cathalogo a q̃busdã nõ ponit. folio eodẽ

¶Trigesimusquintus rex.

Hugo capetus q̃ regnũ vsurpauit. fol.eodẽ. Et ibi de gelberto philosopho: quẽ magię sciẽtẽ dicebãt.

¶Trigesimussextus rex.

Robertus vir litteratus & apprime religiosus. folio eodem.

¶Trigesimusseptimus rex.

Henricus huiꝰ nõis primꝰ q̃ & burgũdię ducatũ tenuit. vt recitat folio.xliii.pagina.i.

In sexto libro contenta.

¶Trigesimusoctauus rex.

Philippus eius nõis primus. folio xliiii. Vbi bituriges & vastinii ad regnũ francię accedunt.

¶Trigesimusnonus rex.

Ludouicꝰ grossus: de cuiꝰ coronatione quo loco debeat fieri cõtenditur. fol.xlv.pagia.i.sed pagi.ii. Bellũ ab ãglia mouet. Et crudele facinꝰ ĩ rupe guidonis narrat. Sequẽti folio Balduinꝰ flãdrus male curato vulnere diẽ obit. & auriflamma panditur. Motus fit contra comitẽ in flandria. Quorũdã quoq̃ ordinũ origines & ĩcremẽta recitantur. fol.xlviii.pagina.i.

¶Quadragesimus rex.

Ludouicus iunior. fol.xlviii.pa.i. Vbi de Iohãne de tpibꝰ mẽtio fit pagina.ii. Itẽ de expeditiõe ĩ hierusalẽ: sequẽti folio & egregiũ imperatoris ꝓrardi factũ memorat. fol.l. vbi etiã docet quare henricꝰ anglus normãniã: andegauiã: cenomãniã: & turoniã obtinuerit.

¶Quadragesimusprimꝰ rex.

Philippus augustꝰ: & de ostẽto ãn eius natalẽ viso. Deq̃ iudeorũ pfidia & expulsione. Et hallarũ parisiensiũ cõstructiõe. fol.li. Sequẽti aũt lutecia parisioꝝ lapidibꝰ sternitur. fol. vero.liiii. Sãctus audomarus comiti flãdrẽsi aduenit. Et ordo sanctę trinitatis p reuelatio nẽ ĩstituit. Heretici vincũtur: inter quos almaricus: vt habet. fol.lv.

In septimo libro contenta.

¶Quadragesimussecũdus rex.

Ludouicꝰ scti ludouici pr̃. fo.lviii.

¶Quadragesimustertius rex.

Diuꝰ ludouicus q̃ Tunicii mortuꝰ est: de quo foliis.lix.lx.lxi.lxii. & lxiii. vbi de pastorellis: de legibꝰ bonis a ludouico latis: de carmelitis eius pręceptis & aliis multis.

¶Quadragesimusquartꝰ rex.

Philippus diui ludouici filiꝰ q̃ par piginiaci mortuus est. fol.lxiiii.

¶Quadragesimusquintꝰ rex.

Philippus pulcher. fo.lxiiii. & fol. lxvi.pag.ii. de flãdrię comite a rege cũ filia capto. fo. sequẽti: de frãcorũ apud curtracũ iteritu. folio aũt. lxviii. de flãmingorũ clade. & folio. lxx. de tẽplariorũ errore & de lugdunẽsis archipsulis pena

¶Quadragesimussextꝰ rex.

Ludouicus hutinꝰ. folio.lxx.

¶Quadragesimusseptimꝰ rex.

Iohãnes octo dierũ rex: cuiꝰ parua mentio fit. folio eodem.

¶Quadragesimusoctauꝰ rex.

Philippus lõgus. fol.lxxi. & .lxxii. vbi de flãdrẽsiũ rebellione: de pastorũ latrociniis. deq̃ leprosorũ & iudeoꝝ maleficiis & pertinacia multa differuntur.

In octauo libro contenta.

¶Quadragesimusnonus rex.

Carolus pulcher. folio.lxxii.

¶Quinquagesimus rex.

Philippus valesius. fol. lxxiii. vsq̃ lxxx. q̃ bellũ ĩ flamingos mouit. Vbi etiã de Edouardo ãglorũ rege qui regnũ petebat: & de calisio ab eo capto mentio fit. folio autẽ lxxiiii.pag.ii. de comite arthesio sꝫ fol.lxxv. de arteuilla: de haricurię comitatꝰ origine meminit: & sequẽti de francoꝝ apud sclusam interitu. folio.lxxvii. de causa regni ab edouardo vendicandi.

In nono libro contenta.

¶Quinquagesimusprimꝰ rex.

Iohãnes quẽ ~~richardus~~ in pictauia superatum cepit. fo.lxxx. vsq̃ ad lxxxviii. vbi cõtinue habet de parisiorũ seditiõe: malleis: capuciolis: & nauarri regis factionibus. Edwardus walie princeps

¶Quinquagesimussecũdus rex.

Carolus quintꝰ a folio.lxxxviii. vsq̃.xci. Cuiꝰ cõstituões de filiorũ in regnũ successione habẽtur. folio.lxxxix.pagina.ii.

¶Quinquagesimustertius rex.

Carolus sextꝰ. folio.xci. vsq̃.Cxv. vbi de ceruo cũ torque aureo ĩuẽto. folio.xciii.pagi.ii. de flamigorũ aũt cęde apud rosebequã & de mercatorũ parisiensiũ ꝑpositurę suppressione: & nauarri regis terribili: sed digna morte suis locis notatũ est. deq̃ regis furia.

In decimo libro contenta.

¶Quinquagesimusquartꝰ rex.

Carolus septimꝰ q̃ ãglos frãcia exturbauit. folio. cxv. vsq̃ ad foliũ cxxxix. Vbi de Iohannę puellæ egregiis facinoribꝰ: de normãnię subactiõe: deq̃ aliis multis ĩ marginibus notatum est.

¶Quinquagesimusquintꝰ rex.

Ludouicus vndecimꝰ. fol.cxxxix. & .xxii. sequentibꝰ. vbi de carolo Burgũdo apud nantiũ occiso & de oĩbꝰ comitibꝰ flãdrię mẽtio fit

In vndecimo libro cõtẽta.

¶Quinquagesimussextus rex.

Carolꝰ octauꝰ. Qui remissa ad maximilianũ patrem Margareta austrię: Annã frãcisci britonũ ducis filiã vxorẽ cũ britonũ ducatu accepit: Et expeditionẽ Neapolitanam pegit: eius mors & põpa funebris: a fol.clxi. vsq̃.clxv.

¶Quinquagesimusseptimꝰ rex.

Ludouicus duodecimꝰ q̃ demissa Iohãna ludouici.xi. filia Annam Caroli derelictã duxit: cuiꝰ gesta & Mediolaneñ. expeditio habẽtur a fo.clxv. vsq̃ in finẽ cõpẽdii.

¶Finis tabulę. Deo gr̃as.

In gallorum annales a reuerendo patre Roberto gaguino statim edendos bene dicti montenati prȩludium.

NOn potuisse queq̃ superioribus sȩculis gallorum inclytæ gẽtis fortia facta digne satis recensere semper ipse putaui: quãdoquidem res quȩdam sacra religiosȩ nationis gesta retexere: & quȩ virum singulari arte virtute & religione prȩstantissimum desideraret. Verum de industria ad hoc vsq; ȩuum ipsa hȩc nostra gallia difficilem hanc prouinciam superis volentibus in Roberti humeros reiiciendam sapienter curauit: quem ingenti spiritu/tuba vehementer insonantem. populum sȩpe victorem (francum dico) prȩstanti corpore & armis militem cantatum ire expectamus. Decuit enim Roberto facundissimo viro rerum francȩ archanarum cõscio ordinis quoq; sacratissimi maximo antistiti: hoc ingẽs opus: & quod sacrum dixerim reseruatum iri. Profecto sacrati francorum reges cȩlesti oleo delibuti: hunc multis sȩculis postulabant: quem deorum dono nostra hac tempestate tãdem nacti sunt. Ergo auspiciis tuis vir omnium præstantissime gallia suo marte ferox ornataq; torque decoro in gentibus & nationibus efferetur. Animosum quoq; eius pectus & vox terribilis vbiq; audietur: nec sinet longius clarissima sua gesta in nubis obscuro latere. ipsum martialis populi prȩclarum facinus: iamiam indignabundum nube discussa erumpet: & quo diutius deorum iussu in obscuro delituerit tanto vehementiore sono & fulmineo igne exteras nationes attonitas reddet hominumq; adacto fulgore perstringet oculos. Fabulatur præclarus romanȩ historiȩ scriptor martem cum rhea virgine vestali conuenisse. Hoc quoq; adiiciẽdum foret romanȩ gẽti ꝓpter mulierẽ libidinosam & turpia obstinata mente rogantẽ numȩ affuisse. Verũ secus hic martialis fauor frãcis semper affuisse creditur. Quippe q animoso pectore menteq; generosa deus delectatus: totum ferocis audaciśq; franci animum inhabitat: pectus quoq; generosum ad bella edocet. Familiaritatem idcirco romanam quam stupro incestu & muliere contaminata effecerat ipse mars iampridem damnauit. Quo factum est vt nullus olim exercitus cuiusuis imperator cuȝ alieno rege confligtare sine gallica strẽnuitate auderet. Sed iam virum eximio quodam genere & singula dignitate prȩstantẽ video. Qui (vt cũ marone loquar) Aere ciere viros martemq; accendere cantu: prȩsto est. Hic est ȩneator ille tubicen cuius desiderio tãtopere gallia flagrabat: quemq; fortissimus quisq; miles gallus obtestãdo imprecatur: non sinat longius suam gloriam atra nube latere. Eya ergo belli gallici fragorem: francorum fulmen & ignes quisquis es audito: pari quoq; spiritu a viro antistite præclara gallorum facinora te auditurum speres quantus animus gallis semper inest. Expectate diu tandem venisti roberte qui virorum pugnas e suggesto altissimo & quod neminem antea ascendere licuit nobis in pulpito sedentibus pronunciaturus es. Ipse sane fœlix qui nec vocis sono neq; materiȩ fœlicitate liuio inferior in populo haffereris. Sed iam operȩprecium esse existimo: sonoram Roberti tubam & qui acies splendentes ad pugnam instructurus est: audire.

Roberti Gaguini ordinis scte͞ trinitatis generalis Ministri in nouam cõpendii de francorũ gestis editioné præfatio.

Q q Vanquã minimũ est qđ uel agẽdo/uel scribẽdo/mea humilitas potest:inuenit nihilominus in me liuor qđ mordere tẽtauerit: dũ inter francorũ res multipharie præclareq; gestas ipse uersatus/sumpsi compẽdio cõprahẽdere quodcũq; de his eximiũ lectitassem. atq; sic egit æmulator: quasi tam late patentia regum & gentis facinora (quæ ꝑpetua oratione illustrãda erãt) breui curriculo/& per angustissimum tramitem/pertransisse me arbitrarer/eo præsertim stilo & dicendi genere cui & elegantia/& latina deesset uenustas: quas in scribendis historiis uirtutes gallus scilicet auctor uix ullo tempore cõprahendat. Sed his maleloquentium susurris & si impetitum me intelligerem: laboris tamem neq; operis pœnituit. Quin illud non temere me sperem assecutum: ut francorum historiam in apertum prodiderim. quæ sub uno aspectu tota a nemine scriptorum hactenus fuisset oculis exhibita legentium. Quo fit: ut si iis qui quorũdam acta: uel principantium uitas uno uel altero tempore singuli singulas tradiderunt laus tribuitur non inferiorem demeruisse me gratiam/ sine arrogantia contendero: qui ab initio fransci principatus ad hanc usq; ætatem dissipatarum rerum annales in unum prope manipulum cohibui. Qui nec pressus (ut susurro ait) nec angustus est ita: ut introspicientibus/ quibus mediocris est notitia litterarum/ lumen desit. Sed ignaris & ingenio lippientibus sua ignorantia: non succincta narratio scriptoris officit. Est enim his idem quod stomacho defectis: quos solidus & uirilis cibus torquet/ & tenui iure uix alitur. Illi uero q̃bus mens torpet & ignoratiõe caligat/ad quodq; minus usitatũ uocabulũ cõmentariorũ faces desiderãt. Cæterũ latinæ locutionis splẽdoré (q̃tũ italis auctoribus uerbosus aliq̃s dat) tametsi mihi nõ arrogo: sinat uel gallus habere se cõterraneũ & ciuẽ: q abstersa paululũ barbarie res suæ gẽtis nulla principis munificẽtia ꝓuocatus/ tolerabili orõne ꝑscripsit. Ab hac eni nr̃a (qualiscunq; est) lucubratione audaculus quipiã exurget laxare quæ angusta sunt/ & quę rudiora cẽlebit abstergere. q̃q̃ (abeũte e terris carolo octauo) ad prioré nr̃i cõpẽdii editioné ꝑmulta adieci. quorũ cognitio sicut rerũ narrationé suis locis ampliauit: ita benignũ poterit oblectare lectoré. Porro illud facile diluerim: quod exterus calũniator falso affert: me in francorũ/ q̃ in hostiũ aut alienigenarũ ꝑté ꝑpensioré esse. Quo errore me ꝑtenus absoluet/ qui sincera fronte hæc lustrabit. Sic eni secundũ historiæ leges ueritati studui/ ut auctorib⁹: quorũ traditiones sũ secut⁹/ fides magis q̃ nobis haberet. Et mẽdacio dari impiũ est: ꝙ (paucis ad nostrũ institutũ nõ cõducẽtibus de industria præteritis) capita rerũ fideli transcursu atq; ordine excerpta in unũ corpus sicut cõpẽdii natura fert cõtraxi. Qui eni coronas floribus cõtexit nõ oĩs generis flosculos cogit: sed eos tantũ q colorũ uarietate speciẽ & decoré ostẽtãt. Aequ⁹ ergo lector non uniuersam historię francorũ magnitudiné conscripsisse me existimet: sed per immẽsa rerum gestarũ spacia conducibiliora selegisse: quę compendio & ueritati quadrent.

Roberti Gaguini ordinis Sanctæ trinitatis de redemptione captiuorũ generalis Ministri de origine & gestis francorum Compendiũ ab eo nouissime ampliatũ & diligenter emendatum.

Francorum origo.

Sycambria.

FRanci (ut pleræq̧ aliæ nationes) a troianis prodiisse gloriantur Quibus ob raptã a paride helenam in exiliũ actis/ pars ad meotydem lacum quem tanais influit proxime alanos/ francione duce consedit. ubi ex nomine ducis appellatione suscepta: sycãbriã sibi nõ mediocrem urbem pãnoniis finitimã extruxerunt. Quã longo post tempore cum euersam gothi reliquissent: alteram in proximo colle a se conditam usq̧ ad ualentiniani iunioris qui cum gratiano fratre in occidente imperauit ætatem incoluerunt. unde & ipsi quoq̧ a ualentiniano/ ob hanc quam subiicimus rationem exacti sunt.

Alani.

Desciscentibus ab imperio Alanis/ cum propter paludis altitudinem aduersus inuadentem romanũ facile se tuerentur alani: accitis ad auxiliũ francis/ ualentinianus annui quem romanis pendebant census in decem annos remissionem proponit: si rebellantes alanos in eius ditionẽ adegissent. Qua spe erecti franci (cum paludis essent frequenti traiectu assueti) negociũ receperunt: ductisq̧ in alanos copiis lacũ superant: & feroci strage alanos reddunt imperatori audientes.

Frãcorũ appellatio.

Qua uictoria francos/ id est feroces/ a ualentiniano appellatos nonnulli tradunt: aliis contendentibus a remissione tributi/ & libertate accepta francos/ hoc est liberos dictos esse. Ipse magis his accedo qui a frãcione nomen sortitos autumãt. Nam posterior hæc appellatio gentis antiquitati non cõuenit. quã ante constantini primi imperium bellacissimã fuisse non dubium est. Et Aurelianũ imperatorem qui constantinum præcessit/ francos in triumpho duxisse flauius uopiscus memoriæ reliquit. Quin ualentinianus superior saxones in francorũ finibus auctore paulo dyacono debellauit. Quæ omnia antiquioris sunt originis argumẽta: q̃ ut a iuniore ualẽtiniano francos primũ dictos esse putemus. Nemo tamen mihi certus auctor lectus est qui tempus eius nominis constanter tradat. Nec ipse gregorius turoneñ. gentis initium satis nouit: cum sulpitium alexandrum testem citet/ a quo francorum regum uera origo ignorata uideatur. Et ciceronis ad atticum extat epistola ubi franconũ nomen inducitur. Quod ad francos pertinere non pauci contendunt. Quãobrẽ non temere credi potest/ gentis appellationem longo ante ualentinianum tempore extitisse. Leuati tributo franci cum urbem suam: tum uires animũq̧ firmauerunt. ita ut exacto decennio/ dum ab illis censum repetit imperator/ exactori pensionem detrectarent. Hinc bello exorto/ quum pauci plurimis ægre resistunt/ ualida ualentinianus manu francos expugnat. Neq̧ hoc dispendio libertatem gens animosa neglexit.

Marcomir⁹ Symõ et Genebaudus

Francfordia

Sed coacta raptim ciuiũ multitudine: traiecto hystro/ ducibus marcomiro/ Symone/ atq̧ genebaudo/ multis per germaniã habitis uictoriis/ ad rhenum fluuiũ se contulerũt. ubi etiãnum francfordia non contemnẽdum oppidum uisitur: francorũ opus atq̧ ad tempus sedes.

Sycambri. Vbii.

Verum cum hæc de sycambris & francorum exortu constanter narrantur: suboritur mihi/ ex cæsaris sententia non sine ratione dubitatio. qui gesta in galliis a se bella litteris mandans/ sycãbros ait ad ulteriorẽ rheni orã/ proxime ubios/ id est colonieñses/ ea tẽpestate incolere: eosq̧ aliqñ ausos gallias enauigato rheno incurrisse: suppetiasq̧ aduersus cęsarẽ

gallis misisse. In illos propterea mouisse: ut terrore nominis romani quietos germanos redderet. sed mox ad primum nuncium sycambros in siluas penitus abiisse. Atq; ita incensis eorũ agris ad ubios se iterũ retulisse. Deinde cum ariouistũ fugientem quęri diligenter iubet/atq; eburonũ res depopulari cuiuis liberũ esse præconis uoce permittit: prædę occasione suscepta: sycambros flumine transmisso incredibili celeritate duobus equitũ millibus coactis ingentẽ ex eburonib9 prædã sustulisse Tradit item strabo sycambros rheni accolas fuisse. eosq; initia belli factitasse quod a plærisq; germaniæ populis aduersus drusum/duce molone sycambro gestũ est/de quibus triumphũ duxisse drusum/& inde germanici cognomen accepisse in romanis histories lectũ est. Igitur cõstat sycambros iampridẽ ante ualentiniani tẽpora in germania proxime rhenũ cõsedisse. & non ab eo primũ sedibus esse eiectos. nisi forte quis putat: hos ab illis diuersos esse quos sycambriã urbem ad meotydẽ struxisse supra memoraui. Quod & annonius tradit in ea hystoria/ quã suo abbati dicauit. scribens torgorum una cum francione troia abeuntẽ thraciã petiisse. & ab eo thorgorum gentẽ nomen esse sortitã. subq; philippo atq; alexandro posteros illorum militasse. Vtcũq; res se habet: neminẽ tamen nostratiũ scriptorũ hæc animaduertisse miror. Sed propositã nobis breuitatẽ persequamur: de rerũ serie utilissima quęq; excerpẽtes. Grassantibus in germania francis & castellis aliquot in suam potestatem receptis: theodosius qui imperio præerat eius rei certior factus nãnæ & quintino militũ præfectis mandat francos adoriant/data illis forti militũ manu. Qui cõmisso acerrime prælio fusi: eraclium & iouinianũ ex theodosii ducibus sibi accersũt Quorũ aduentu redingrantes pugnã cum ad frãcos uictoria inclinaret: eraclius & iouinianus fuga salutem quæsiuerunt. Tantã in eo prælio stragem romanos accepisse traditur: ut postea frãci formidini finitimis esse cœperint: omis tributi exactione liberati. q̃q̃ bocatius quidã locorum ubi sycambri cõsederant administrator ad romanos se recipiens/renouato bello francos partim fuderit/ cum reliquis pacem firmans. Est treueris cisrhenana potens ciuitas: cui præerat Lucius patritius romanus. cuius uxorem quia lucius galliæ belgicæ præses prostituerat: consiliũ capit transferendæ ad francos ciuitatis: remq; fœlici euentu exequitur. Potiti urbe franci: cum angustati sedibus proferre terminos percuperent: pars se alio conferre statuit. triũq; & uiginti milium manum ybro duce educentes: relicta germania in penitiorẽ galliam irruperunt. ad sequanam usq; fluuiũ omnia percurrentes. ubi agrorum & fluenti amœnitate oblectati stationem habuere. Pudet me hoc loco ignorantiæ hystorici (ut ita dicam) chronicarii/ qui impressam iamdudum hystoriam carolo octauo dicauit. Scribit enim ille rerum & temporũ non satis gnarus. Francos cum ad sequanæ ripam cõstitissent: luteciam parisiorum exædificasse ante christi natalem tercentum nonaginta quinq; annos. eamq; habitasse anno a derelicta sycambria ducentesimo septuagesimo supra mille. In qua re bis erratum esse perspicuum est temporum supputationẽ non ignoranti. Itaq; si pulsi a ualentiniano sycambria franci luteciam condiderunt: qui fieri potuit: ut rebellantem luteciam cęsar in deditionem acceperit: quem minime dubium est quadingentos & decem fere annos Valẽtinianum præcessisse: Aut quomodo uerum est: ante christi aduentum tercentum nonagintaquinq; annos luteciam condi a francis potuisse: qui nondum sycambria exclusi galliam nondũ somniauerant: quiq; post amissas sedes diu per germaniam uagi/ post multa tandem sæcula ad rheni ripas se contulere: Sed uiderit Chronicarius q̃

Sycambri.

Thorgorus

Theodosi9.

Treueris.

Franci in galliam irrumpentes.

Sequana.

Error cuiusdam.

Lutecia parisiorũ.

a uero distātia turpiter ediderit. Mihi qdē uera francorū origo minime cōperta est.

Marcomir⁹ Sessionis ad sequanā tempore nemo in francis regium nomen assumpserat. Primus omniū marcomirus dominationē in francos accepit. quem a priamo troiano rege longa generis serie prognatū summa ueneratiōe franci obseruabant. Hic præterq̄ muro uallocꝫ munire urbes nihil illustre gessit. Sed erat illi filius pharamūdus corpis & animi pstātia insignis. Hūc ex patris cōsilio primū sibi regē cōstituūt. regēdi pmissa sibi potestate anno salutis. ccccxx. Qua modestissime administrata undecimo post acceptū regnū anno morte absumptus ē: relicto clodione filio regni herede. Hic pharamūdus auctor fert̄ extitisse legis q̄ saliqua a francis appellat̄. Nā cū ad rhenū uscꝫ puenissent: ferisqꝫ morib⁹ uiuerēt: qtuor ex sycābris spectatos pceres se legit qui populo legē ferrent: usugastum: losogastū: sologastū: & uisogastū. qui cōmuni gentis & procerū auctoritate freti legem conscripsere / quā pharamundus pmulgauit: ad nostrā uscꝫ ætatem nominatissimā. a loco ubi condita est dictam quidam asseuerant. Nec desunt qui a sale deriuatam esse tradunt. Nam sicut cibi condimentū custosqꝫ sal est: ita saliqua lex francorū moribus condimentū extitit uitæ melioris. cum ante editā legem incōposite uiuerent / nihil satis temperanter operantes

Pharamundus. Primus francorum rex Clodio capillatus. Lex saliqua.

Hic clodio a promisso capillo capillatus dictus: augendi regni desiderio cum adhuc in germania angustis finibus arctaretur: thuryngos sibi finitimos suæ ditioni adiecit / occupato disbargo oppido. ubi regni sede constituta / cum iam per gallias romana uis laberetur: soliqꝫ belgæ imperiū sequerent̄: in galliam belgicā exploratores mittit. Nam illa tempestate Lugdunum burgundi: aquitaniā gothi subiugarant. Est enim gallia triplex. Belgica. Celtica. Aquitanica. q̄ omīs rheno amne: alpibus: pirene: oceanoqꝫ britannico septa est. Prima a fluminibus sequana atqꝫ matrona incipiens: ad rhenū septentrionē uersus & partim orientē terminatur. Ab occidēte clauditur oceano. In qua hæ sunt primariæ ciuitates. Aggrippina colonia. Traiectū. Moguntia. Treueris. Confluentia. Argentina quę & straburgus. Basilea Constantia. quæ uitudura quondā nuncupata: a constantio cōstantini patre constantię nomen habet. Heluetiorū pagi quos hæc ætas suitenses uocat: non procul a monte iura / ubi diui claudii monasteriū apprime uenerabile est. quorū opa franci reges in bello etiānū utuntur. Iuliaci ducatus & comitatus Cliuiensis. In quo insignia oppida sūt Embrica. Rees. Vuesalia. Calcar. Et ducatus gheldriæ cuius primarium oppidū est Nouimagiū. cætera sunt Arnem. & Vualaf. Diuiditurqꝫ ab hollandia æstuario maris. Leodiū. Hastalum. Hoyū. Dinantū. Bouina. Bruxellæ. Niuella. Antuerpia. ubi emporium est belgis nō ignobile. Berga. Machlinia. Louanium litterarū gymnasiū. Boscusducis. Mons in hanonia. Valencinę. Auena a ludouico undecimo desolata. Quēneyum comitis. Gandauū. Aldenardū. Brugę: quas gesoriacum nauale ptholomeus appellat. Sclusa. Curtracum. Teneremonda. yprę Tornacum. Insula. Orchiæ. Duacum. Sanctus audomarus. Grauelinga. Ostenda: Nouus portus. Morinum. quæ & terrauana. Aeria. Perna. Hysdinum. Bethunia Sanctus paulus. Dorlenum. Calisia. Icius portus / nunc dirutus. Bolonia. Monsteriolum. Atrebatum. Bapalmæ. Cameracum. Sanctus quintinus. Perona. Corbia. Ambianis. Abbauilla. Anguſ. Sanctus Richardus. Groteyum. Clarusmons. Crelium. Bellouacum. Siluanectum. Compendium. Mondiderium. Roya. Pontisara. Rothomagus. Sanctus dyonisius francorum regum sepulchrum. Nouiomus. Suessio. Meldis. Castrum thericum. Remorum ciuitas: ubi initiantur franci reges.

Thuryngi. Disbargū. Lugdunum Aquitania Galliæ diuisio. Belgicæ ciuitates. Heluetii. Suitenses Brugæ. Remi.

Aspnaycū.Cathalaunū. Sādigeriū.Lingo.Barrū. Ligniacū.Marchia. Caluusmōs
Mettis.Namurcū.Luxēburgus.Nancīū:Caroli burgūdionis morte insigne. Mōs
rolādus.Sāmiellū.Nouus mercat⁹. Virdunū. Tullū. Mōbeliardus nō tam sui cla-
ritate q̄ speculorū quę illic fiunt diffamatiōe nobilitat⁹. Bisuntiū. Dola scholastico
rum cōuentus.Salinę ubi fons emicat.unde candidissimus sal conficit/grandi pro-
uentu si ad unū tantū principem emolumentū ptineret. Losana Gebēna Chambe-
riacū præter ualidissimas arces & castella/aliaq̄ minutiora oppida. Celebres fluuii Belgici flu-
& ipsi nauigationib⁹ accōmodati: sunt Sequana.Sōma. ysara.Lysa.Scaldis.Enna. uii.
Mosa.Mosella.Dubis.Arar:q̄ et sogona:quē germāię bocati⁹ falso attribuit.Rhe
nus autē belgis germanisq̄ cōis est. a quo cōplures insulæ hollādia atq̄ ʒelādia dū
occeano appropinquat circū ferme alluūtur. In eo tractu insignes uici & sacrę ædes
maris stagnatione ruptis littoribus periisse narrant. Et qui periti sunt eius regionis
dicunt adhuc extare in pelagi fundo uestigia sacrarū ædium et quorūdā locorū insi
gniū.Non eni illic ęquor altū est:nec turbidū.In reliqua cōtinēte sunt uici frequen-
tes & mercatoribus affatim habitati.qui terra mariq̄ mercaturā late exercent. Insi-
gnia autē oppida in hollandia sunt Leydis.Harlē. Austerdāmus. Dordracum. In
ʒelandia uero Middelburgus & Ziericʒee & Briellis peninsula. Vtriusq̄ & præci
pue hollandiæ incolæ pisce plurimo abundant: & telas ordiunt tenues & candissi
mas:quæ ad exteros exportatæ magni ęstimant.Est item regio anserum & marina-
rum uolucrū frequētissima.Quorū maximā copiā ad finitimos:& procul habitan- Celticæ ciui
tes populos pecuniæ gratia incolæ transmittūt. Celtica a sequana oritur ad lige- tates.
rim usq̄ protensa.a materna uero amne ad rhodanū excurrit. cōprehēditq̄ narbo
nensis puinciæ partē.terminat partim mari ligustico/& alpibus quæ sabaudiæ mō Alpes.
tes uulgo appellant.Illustrat urbibus infra designatis.Lutecia parisiorū.quæ chri- Lutecia pari
stiani orbis celeberrima academia est:& francorū regū primaria sedes.Senone.Ne- siorum.
moraco. Moreto. Trecis. Altissiodoro. Heduo:q̄ & augustudunū.Diuione.Bel
na.Germola.Argili.Matiscone.Cabilone.Ansa.Lugduno.Ebreduno.Sācto sym
phoriano. Vienna allobrogū id est delphinatiū metropoli. Grassa.Grationopoli Allobroges qui et dalphinates
Valētia.Mōtelimarto.Diena.Viuario.Aurasio.Sāctospū.Auinione. Villanoua
Carpētraco. Tarascone.Arelate.Massilia. Aqs sextiis. Aptea. Regena. Vapincea
seu uapino. Sistarica. Foroiullio. Tollona. Nicea quā ad italiā ptinere qdā asseue-
rāt.Est eni gallię q̄ genuā spectat limes.Caualico. Vasione.Tricastino. Biterris.Lu
nello.Montepessulano.& aliis q̄ ad narbonē spectāt/exceptis castellis quibus hæc
pars maxime frequēs ē.Pesigniano. Ad ligerim uero.Nyuerno. Molino. Clugnia
co.Sācto gēdulpho.Mōte argi.Castillione.Aureliano q̄ & genabū olim dicta est. Aurelianū.
Ieuilla uel Iereuilla.Stāpis.Carnuto.Bonaualle.Ebroica.Sagio.Lexouio.Argēto-
no.Falesia.Arefloro sequanæ ostio.Cadomo.Baioca.Pōtorsone. Abrica. Cōstā
tia.& britonū urbibus q̄ infra ligerim ad oceanū uergūt/& ueteri noie armoricę nū
cupant.Cenomania.Alēconio. Mauritania. Medonta quā mātam appellamus.
Vernone.Melāno. Alluit his fluminib⁹.Sequana quo a belgis celtæ separāt.Ly Fluuii celti
geri.Viēna.yona.Oba.Rhodano.Sorda.Durātia: absq̄ minorib⁹ fluētis q̄ uel ex cæ.
alpibus in rhodanū excurrunt uel ex aruernorū montib⁹ in mare ad narbonē defe
rūtur. Aquitanię tractus principiū est lygeris & ad pyrenem ptendit quo discer- Aquitania
nitur ab hyspanis.Irrigat nomiatissimis fluminib⁹.Lygeri.Lalerio.Caro.Chalēto. Flumina aq
Dordona. Garunna.quibus admiscent cōplures fluuioli lembis & scaphis nauiga taniæ.

Aquitanię vrbes

biles. Celebriũ locorũ hec noĩa sũt. Biturix. Magdunũ. Dunũ regis. Clarus mõs. Vson. natura & arte munitissima arx. Noneta in edito iugo castellũ. Beyonda Podium quod & aniciũ. ubi templũ est diuæ marię gallis religiosissimũ. Sãctus florus. Lemouica. Tutela. Caturcũ. Rocamador⁹. Ruthenũ. Vabra. Albia. Mymatũ. Mõtalbanũ. Castrũ Corduę. Carcassona. Galliacũ. Tholosa: nobile pontificii Ciuilisq̃ iuris gymnasiũ. Appamara. Riuena. Sãctus paulus. Lõbaria. Monlionus. Mirapisce. Fuxus. Vaurena. Cõuenæ. Miranda. Lestoriũ. Cõdonũ. Auscus. Bagnera. Coserana. Tarba. Olera. Vasata. Lascurra. Mõmarsan⁹. Morlanũ. Hortesiũ. Baiona Lebretũ. Rigena. Adura. Agata. Vtica. Electa. Limosum. Sctũs põti⁹. Castellũ darri. Elna. Lodeua. Turon⁹. Chyno. Vidocinũ. Blesa. Castrũ leriũ. Lomela. Pictauis Parrenayũ. Maleaca. Ruppella. Ludũ. Tuarsus. Luxiona. Xãtona. Engolisma. Conacũ. Petragoricũ. Petrabussiera. Bergeratũ. Sarlata. Agena. Cõdona. Lesigniacũ Burgus. Bloya. Villa regalis. Liburna. Burdegala. Sctũs ioãnes angeliac⁹. Taliburgus. Laguiersa. Nanetũ. Redona. & q̃ ultra ligerim britones attigũt. Fõgera. Sctũs paulus. Lãbala. Sctũs madoui⁹. Dola. Dinantũ. Sãctus briocus. Pretereo castella q̃ tam ad tutamen q̃ ad ornamentũ regio affatim habet. Et hęc pfecto gallię loca oĩa frumento/uite/cõsitis arboribus/fontibus/fluminib⁹/pratis/pascuis/lacubus/salibus/siluis/pecore/feris: pro cuiusq̃ loci cõditione culta sunt. Nam ex paludibus & fere aridis uiburnis atq̃ fruticibus nonnichil incolis cõmodi prouenit. Adeo in

Gallorũ industria & cęterę laudes

dustria atq̃ laboris patiẽs gens est: suis principibus ad seruitutẽ usq̃ fere obediens. cõuictu facilis. amicitię custos. Alioquin suarũ iniuriarũ præsens ultrix: & ad arma ppensior. Sacrorũ reuerẽs: & xpianę fidei pter alias nationes deuotissima: cui⁹ tutã dę sollicitudinẽ quasi ex pfesso franci principes nullo non tẽpore susceperũt. Extãt eius rei in omni quẽ adierunt loco nõ uana trophea: sed extructæ ab illis sacrę ædes & illic ad rem diuinã instituti sacerdotes: lõge pfecto gloriosius rei bene gestæ monumẽtũ: q̃ erectę syderũ tenus piramides & obelisci. q̃q̃ a petrarcha in epistolis scri-

Petrarchæ iniqua æstimatio.

ptum sit/cũ belgas peragrasset: & arduennã tantæ magnitudinis siluã lugdunũ petens pertrãsisset: nihil toto illo tractu se uidisse: præter supstitiosa quædã agrippinẽsiũ fœminarũ: & turpẽ de carolo magno fabellã accepisse: quã prætermisisse dignũ erat: ne tanti imperatoris claritati fuliginẽ induceret. Sed nec apud parisios qc̃q̃ esse quod laudaret. nisi q̃ ipsi⁹ auctorẽ fuisse Iuliũ cæsarẽ accepisset. quod plane falsum est. Erat eni ante cæsaris in galliã aduentũ supra q̃ngentos annos lutecia extructa. Quãobrẽ pichee similẽ petrarchã recte dixerim. qui (ut polybius auctore strabone ait) cũ a scipione rogaret qd celebre & memoria dignũ inter aquitanos cõspexisset: nihil referre potuit. q̃q̃ narbonẽ illustrẽ olim urbẽ: corbilonẽq̃ nobilissimũ illo tẽpore aquitaniæ emporiũ nõ ignoraret. Tam placet quibusdã de reb⁹ exteris sine rubore mentiri: ne suæ gẽtis aut natalis terræ tytulis derogasse uideant. Et hæc est quidẽ gallię a priscis auctorib⁹ tradita partitio. Quã octaui⁹ augustus quaternã

Lugdunum Gallia comata. Togata. Braccata.

fecit: lugdunẽsem puinciã ab aliis dispartitus. Iuniores uero lugdunũ a pmissis comis appellauerũt. Narbonẽsem aũt (sicut & illã transalpinã) togatã. quia togis romano more (cuius erat puincia) prouinciales eius regionis utebant. Braccatã tamẽ eandẽ sicut cæterã galliã dictã fuisse non ignoro. a braccis quod uestimẽti genus est gallis. Cęterũ nos geographiã/id est terræ descriptionẽ nõ sequimur: sed tẽpori obsequimur: locos usitato & trito nomine appellantes. Nam si quis priscã illorũ institutionẽ/iis quibus ætas nostra utitur conferet: nihil relinquet non confusum. Itaq̃

post romani imperii inclinationē singulæ prope gentes imperii nomen exosæ: nouis aduenientibus principatib9 alia atq̧ alia locis noīa posuerūt. Porro ut oīs gallia distinctior haberi possit: sciat lector: galliā omnē octodecim ꝓuinciis contineri. quibus totidē pręsunt archipręsules: sedibus & terminis discreti. Treuerēsis. Remēsis. Senoneñ. Rothomagus. Lugduneñ. Bisuntin9. Viennēsis. Tarātasianus. Ebreduneñ. Aquensis. Arelatensis. Narboneñ. Bituricensis. Turoneñ. Burdegaleñ. Auxitanus. Maguntinū autē & coloniēsem ideo postremos facio: ꝙ subiectæ illis ciuitates ultra rhenū sunt. præter constantiā & argētinā quæ maguntino parent. Coloniensi traiectū inferius tantū atq̧ leodiū. Tholosanus eni post hos longo tempore supra nostrā memoriā: Auinioneñ. dudū nostra ætate archipręsulatus eminētiā p sixtum quartū pōtificē romanū accepit. Ille narbonę: hic arelati subdebat. Per omnem eni galliā hi archiflamines secundū hodiernā supputationē centū & sex ciuitatibus principant. In hac tam populosa feraciq̧ regiōe suas sedes & regnū fœlici pedetentim successu franci dilatauere. ita ut nunc in maiore galliarū parte seruēt eorū reges principatū. Igitur in belgas prima fit a francis irruptio. Clodionis nūcii (regionis statu perspecto) renūciant terrā modicis præsidiis teneri. Vnde nihil moratus rex/ in belgas traiicit. atq̧ agris latæ excursis: cameracū urbē a se obsessam capit. Inde per siluā cui carbonaria nomen erat/ tornacū petit. quæ romano præsidio tenebatur. Sed egressos urbe milites prælio fudit & potitur ciuitate. Paucis autē post diebus/ nullis relictis liberis uigesimo post susceptū anno Clodio uita excessit. Qui autē illi sanguine ꝓpior erat merouetus regno præfectus est. a quo usq̧ ad pipinum Caroli magni patrē series generis regum sine dissidio perseuerat. Fuit merouetus regno cōmodissimus. q̄q̄ ab hunis/ tūgros/ mettēsesq̧ & reliquā galliā incursantib9 multa perpessus sit. Nam in campis cathalaunicis cū Ecio patricio romano aduersus attilā hunorū regem egregie depugnauit/ ubi centum & octoginta milia occubuisse tradūtur. in quibus theodoricus uisigothorū rex ecīū secutus atq̧ merouetū interiit. Huius merouei fili9 childericus cum regnum accepisset: libidine & adulteriis apud suos uiuit. Nam stupratis multorū uxoribus: proceres cōmunicato cōsilio destituere eū regno statuunt. Qua re ad Childericū perlata: guynomaldū ex regni primoribus amicum orat: præsenti fortunę opituletur. Guynomaldus abire regem monet. Abeunti spem proponit reconciliationis. Cuius ut certior in tempore foret: aureum nūmum partitur. datq̧ childerico partem: sibi alteram seruat. admonens si conciliare illum proceribus possit: id signum illi fore recipiēdi regni: dum nūmi partem reliquam recipiat. Nec cunctatus childericus ad bissinum thuringiæ regem sibi amicum concessit. Eo exacto: primores regni gillonem romanū qui suessionibus præerat accersunt: ducemq̧ sibi pręficiunt. Cui guynomaldus childerici non immemor/ se q̄ maximo astu potest beniuolū exhibet: ita ut suo auspicatu gillo gereret omnia. Firmata beniuolentia: conscius animi guynomaldus quam aduersus gallos propter ereptam romanis ditionem gillo gerebat: suadet benignitatē simulet. amicitias comparet. quo petiti in annos tributi mitior exactio esset. Docet francos contumaces esse/ & superiorem difficile ferre. propterea bene consulturum/ si fancorum potentiores tollat/ quorum supplicio cęteri terrerentur. Credit gillo cōsultori eiq̧ in primis hoc negocium mādat. Guynomaldus nō ignarus eorum qui Childerici electionem procurassent/ primarium quēdam læsæ maiestatis insimulat quē Gillo ad se missum necat/ & cōplures præterea alios persequit. Qua crudelita-

Ab imperio defectiones.

Xviii. galliarū ꝓuincię. Archipręsules gallię.

Francorū in belgas irruptio.

Cameracū

Tornacum.

Merouetus.

Childericus

Guinomaldus gillonis proditor.

Gillo romanus.

Huius guinomaldi dolo et proditione adeo franci [illegible]

te excitati proceres/guynomadũ cõueniũt/gillonis immanitatẽ accusantes. Quib⁹ guynomadus: miror(inquit)uestrã o ꝓceres inconstantiã/ qui electũ a uobis regẽ protenus execramini. An Childericũ desideratis:qui a uobis ob uoluptariã uitã destitutus apud thuryngos exulat? Tolerabilius mulierosum q̃ sanguinariũ regẽ tulissetis. Ille p adolescentiã illecebris illectus paulopost resipuisset: hic roman⁹ uobis natura infestus eatenus cruore uestro lętabitur:donec recuperatã armis libertatem amittatis. At grauior nimis est morbus cui medela non succurrit. Benignus est quẽ abiecistis/reuocatus facile iniuriarũ non recordabiẽ. His uerbis ꝑsuasi franci auctore guynomado childericũ clam reuocant. Qui parte nũmi cui⁹ supra fecimus mentionẽ accepta:ad francos securus reuertit. Cui occurrens guynomadus eũ hortatur ad barrũ castellũ quod cãpanię imminet demoreẽ. Vbi auctis copiis aduersus gillonem bellum parat. Verũ admonitus cõspirationis gillo/aduenientẽ childericũ prę-

Gillo fugaẽ.

lio adoriẽ. Quo superatus postq̃ annos octo regnasset suessionẽ se recipiens:quod supererat uitę mœstus illic absumpsit. Cui⁹ filius Siagrius successor habit⁹ est.

Odoager saxo. Andegaui. Basina thuryngię ducis vxor ad childericũ venit

Ecepto regno/Childericus magno animo iuuenis:odoagrũ saxonem sibi aduersantẽ aureliã usq; infestat. Vrbẽq; obsidione cinctã superat: capto q in ea erat paulo pręfecto romano. Deinde lygerim flumen trãsgressus: Andegauos in fidem recepit. Hui⁹ childerici ꝓsperitate cognita: basina turyngię regis uxor ad regẽ francũ:oblita uiri:se confert illecta ꝓfecto iuuenis cõsuetudine. Quę a Childerico rogata q̃obrẽ deserto uiro aliũ sequereẽ: quia inquit cõmuniõe tua usa sum:modestiãq; et uirtutẽ tuã sum experta. Quod si meliorẽ te quẽpiã usq̃ terrarũ esse mihi ꝑsuasum haberẽ:illũ terra mariq; indefessa ꝑsequerer. Hac libertate sermonis delectatus Childericus basinã uxorẽ nondũ christo initiatus accepit:bissini hospitalitatis beneficentiã minime recordatus. Primo itaq; nuptiarũ cõcubitu basina Childericũ admonet:noctẽ sine re uoluptaria prętereat:foresq; palatii obseruet:& quæ uiderit ad se perferat. Credulus mulieri uir tertio fores ędiũ asseruans/ ad basinã quę uisa uiderit defert/uisos a se in atrio palatii primũ quidẽ rhynocerõtas quæ unicornes appellanẽ. leones itẽ & leopardos. Secũdo ursos luposq; furẽtes non secus acsi in semet sæuire festinarẽt. Postremo exiguos canes alternis se morsibus impetẽtes. Quæ omnia ueluti futuri præscia uates referenti marito explanat: ꝓditurã scilicet ex eorũ cõcubitu uariis moribus sobolẽ. primã quæ generosa natura foret: rhynocerontas imitaturã/ursis lupisq; haud dissimilẽ. alterã/quæ rapinis animũ intendat. tertiã:quæ infesto se dente cõmordẽs:canũ rabiẽ assumat. His basinę præsagiis gauisus rex/in maximã spem rapitur uẽturę ex præsentibus nuptiis nobilioris familię. Deinde aliquot præliis uictos alemãnos in potestatẽ accepit. multis tandẽ

Visũ quod childericus vidit.

Prodigium. Sacerdotes optimi.

gestis p annos quattuor & uiginti clarus:moriens filio Clodoueo regnũ reliq̃t. Per eos dies sanguinis riuus tholosę quã gothi occuparãt die toto fluxisse uisus ẽ. Insigne fuit hoc sęculũ optimis sacerdotib⁹. Nam apud tholosates Exuperius: apud uiennã Simplicius sãctitate enituit. Amãdus burdegallã illustrauit. Albigesios docuit damian⁹. Venerãdũ aruerni. Rusticum cadurci: Pegasinũ petragorii coluerũt Nec silẽtio prętereũdus est sydoni⁹. Qui sacerdos auernorũ ex senatore fact⁹ cũ graui fame burgundi laborarent quattuor egenorũ milia suis opibus pauit.

Clodoueus ipse ut erat egregia forma/ita magnanimitate pręclarisq; moribus gratiã sibi facile cõparabat. Siagriũ in primis quẽ Suessionis principẽ pater Gillo reliquerat:loco exturbat/ciuitate recepta. Inde incursionibus

ad remos usq; prędas ex templis christianis faciés/uas aquariũ cui urceolo nomen franci dicunt:ad remigii remorũ antistitis ius pertinens exportat. Qué urceolum ut recuperet pontifex oratũ regem mittit. Suessioné regressus Clodoueus iubet prędã omné/eius in milites partiendæ causa: in unũ locũ cõferri. Quę postq̃ cõgesta sunt petiit a proceribus pręter eã quę sibi iure belli pertinebat portioné urceolũ dimitti. Quod cũ primores nõ abnuerent/ quidã ex iis qui aderãt indignatus ꝙ plus reliqs ex pręda rex desumpturus uideref:in urceolũ ensem adigens neq; tu inqt rex supra cęteros nisi quod tuũ est ex hac omni præda recipies. At nihilominus rex iniuriã ad tẽpus ferens urceolũ remigii legato restituit. Nec multo post Clodoueus cũ exercitum recenseret/uiso eo qui urceoli temerator fuerat:occasione sumpta(ꝙ ille uidelicet nõ satis cõmode armatus esset)apprẽhẽsum militẽ & solo ꝓstratũ gladio cõfodiens:ad hũc inquit modũ urceolũ ꝑcusseras. Erat ꝑ id tẽpus Gondobaldo burgundorũ regi:neptis ex fratre crotildis. Cuius speciẽ prudentiãq; cũ per legatos occulte explorasset Clodoueus ad Gondabaldũ ex suis aureliũ mittit qui sibi uxorem cõciliet:ratus una cũ puella burgundia quoq; potiri posse. Gondobaldo q̃q̃ hę nuptiæ nõ satis ad stomachũ essent:ꝙ illas in suã perniciẽ fore intelligeret.(Nam interceptis dolo Crotildis parẽtibus regnũ usurpauerat)ex cõsilio suorũ aulicorũ matrimoniũ nõ detrectat. Sunt qui Crotildẽ raptã a Clodoueo fuisse dicunt.dũ gondobaldus superatis alpibus in nouarienses & uicinas illis gentes copias duxisset multis cladibus eos afficiẽs. In qua sententia est iacobus bergomẽsis. Conuẽtu apud suessionẽ habito: rex Crotildẽ regio apparatu suscepit. Amauitq; tametsi xp̃i documẽta mulier seq̄ref. Quãobrẽ illa sedulo admonebat uirũ deos nõ colere sed eũ cui se ipsa addixisset dominũ xp̃m. Sed ille ueteris obseruantia insuetus:se maiorũ traditiones relicturũ negat. Interim Crotildis filiũ enixa est/cui uocabulũ Clodomiro fuit. Qui christiano more baptismo ablutus/intra paucos dies morif. Huius interitũ rex in religionẽ uxoris transfert: infantẽ ab iratis diis absũptũ/ ꝙ illũ christo suo regina dedicasset. Grauida iterũ Crotilde effecta/editũ itẽ infantẽ sacris christianis initiat. Moxq; ut eum morbo laborantẽ rex accepit:uxori religionẽ improperat:deorum suorũ maiestati scilicet inimicã. Regina aduersus regis q̄relas patientiã spemq; adhibens/ęgrotanti filio salutẽ dei benignitate impetrauit. Pertinaci autẽ in errore clodoueo bellũ in alemãnos instauraf. Constitutis in cõspectu utrinq; exercitibus/ manus cõserunt. Pugnatũ cũ diu esset:frãcis cedẽtibus timet sibi Clodoueus:cęlũq; suspectans. Deus inqt quẽ Crotildis religiose uenerat/audi. Si uicero/fide te perpetua colam. Vix preces finierat rex: ecce alacres francos prælium redintegrare cõspicatur. Quibus animũ ipse quoq; adiiciẽs/rege alemãno perẽpto uictoria potitus est/ & alemãnis lex posita. Victorẽ etiã credulũ xp̃o regẽ uedastus qui tulli aderat & qui postea atrebati põtificatũ administrauit secutus est. cui rex credulitatis & fidei suę rationẽ enarrauit. Crotildis credenti clodoueo gratulata remigiũ põtificẽ nihil morata cõuenit:atq; ad Clodoueũ introducit.quẽ ad se admissum rex diligẽter audit de fide & xp̃i religione disserentẽ. Dies abluendo regi indicif:parato ingenti ornatu lauacro/cũ sacrosanctũ oleũ quo liniri ritu christiano qui abluunf solent:siue ministrorũ incuria siue hoc agente deo allatũ non esset:ecce de superis delapsa columba phialã quã ampullã uocãt odoratissimi liquoris oppletã ad manus Remigii detulit. Creditũ est spiritus dei ministerio id perpetratũ esse. Eo liquore hic Clodoueus primũ:posteri deinceps francorũ reges hactenus regnũ administraturi sacrãtur.

Gõdobald' burgũdiæ rex.
Crotildis

Clodomir'.

Victor Clodoueus christo credit.

Vedastus.

Remigius

Ampulla sacra.

Ministerio ablutionis expleto: clodoueus ad circũstantẽ nobilitatẽ populũq; breui oratione habita suadet aspernari falsam deorum religionẽ & eius fidẽ ꝑfiteri qui christus appellabaƒ: & dei filius esset/quo auctore hostẽ alemãnũ inqt superauim⁹ Regis oratione ꝑculsis francorũ animis/xp̃m ꝑfessi abluti sunt. Clodoueus ut ꝑfessam fidẽ insigni aliquo ope illustraret: tẽplũ in colle lecuticio q nũc genouefæ appellatur Parisii a fundamẽtis extructum diuis apostolis Petro & Paulo dicat. Non prætereibo huic loco adiicere quod nullo certo auctore sed ꝑseuerante ad hanc meã ætatẽ fama uulgatũ accepi. Fuisse regib⁹ francis buffones tris nobilitatis quidẽ insigne: sed Clodoueo christianis sacris initiato demissum cœlo esse id quod nũc reges gestant/lilia aurea quib⁹ subest cœli sereni color/quẽ asurũ franci dicunt. Ad hanc rem mihi astipulaƒ diui Bartholomei monasteriũ quod gaudiũballis appellaƒ. ubi fons huius miraculi testis ab incolis ostendiƒ. Traditũ quoq; est pannũ sericeum rubrum instar signi militaris quadratũ miro fulgore splẽdentẽ diuinitus esse exceptũ. quo in expeditionib⁹ cõtra fidei christianę hostes pro signo franci reges uterentur huicq; uexillo nomen auriflammã hactenus ꝑmãsisse. diuq; a dionysianis cœnobitis asseruatã esse. Sed abutentibus signo aduersus christicolas regib⁹ illud euanuisse Alterum tamen nõ dissimili forma instauratũ esse quod ab episcopis et loci abbate cõsecratũ inter sacra asseruatur. Sunt qui hoc cælestẽ beneficiũ Carolo magno collatũ fuisse cõtendũt. Sed ad Clodoueũ reuertamur. Gestũ esse inuenio a Clodoueo bellũ aduersus sigebertũ quẽpiã. quã rem ab historicis nõ explanatã prætermitto. Occisum tamen eum a francis & fortunis oibus spoliatũ cõstat. Paternã deinde necem animo frequẽter uoluẽs Grotildis/ultionis ꝑcupida mulier Clodoueũ adit. queriturq; paternũ sibi regnũ fraude Gondobaldi burgundionis ereptum: necato eius patre/matre uero in profluẽtũ abiecta. Id inhumanũ facinus causam maximã regi esse debere: belli aduersus Gondobaldũ gerẽdi/quo & indignã parentũ ei⁹ necem ulcisceref. & burgundorũ regnũ reciperet. Iam quia in burgũdorũ nomen deuenimus originẽ eorũ breuiter aperiemus. Augusto imperante cũ uandalorũ gens in extremis germaniæ locis ubi consederant tumultuarenƒ tyberius & drusus octa uii iussu in eos expeditionẽ duxerũt. quos uictos partim ultra rheni rippas in galliis per uicos quos galli burgos uocant distributos habitare fecerũt. Inde a burgis burgundiones primo appellatos fuisse cõperio. Qui sequẽti tẽpore sequanos allobroges prouinciãq; partim narbonẽsem/& lugdunũ occupauere. Arelate siquidẽ atq; aureliæ regni sui sedem aliqñ posuerũt. Nã otho qrtus germanus imperator se arelatẽsem regẽ appellauit & possedit. Adductus rex cõiugis querimoniis in burgũdos mouet. agros incendit. & fugatũ gondobaldũ obsidet: obsessum capit. Sed diues auro gondobaldus/opera aredis arelatæ urbis præpotẽtis municipis/magnis muneribus Clodoueo oblatis/se liberat: annuũ tributũ regi pollicitus. Relicto quinq; miliũ armatorũ in burgundia præsidio: cui gondesillũ gondobaldi fratrẽ præfecerat: Clodoueus in franciã reuertitur. Egresso burgundia rege/Gondobaldus gõdesillũ uiennę obsidet: fratrẽ in ea deprehẽsum nõ sine multorũ strage trucidauit. prodidit urbẽ gondobaldo plebeius quidã qui aquæ ductibus præfuerat/indignatus scilicet ꝙ iminente cõmeatus pœnuria fuisset cũ multis egenis ciuitate dimissus. Eam ob rem gondobaldũ docet/per eũ ductum uiennã capi posse. Reserato igitur meatu immisso milite urbs capiƒ: franci uero milites quos gondesillo clodoue⁹ tradiderat/ad alaricũ tholosam relegati sunt. Per idem tp̃s irrumpentibus in galliã

Templum a Clodoueo parisii factũ

Lilia cælo demissa.

Auriflãma

Burgũdorũ origo.

Gondobaldus capitur.

Vienna.

Gothorũ irruptio. Arriana perfidia. Alarici.

gothis:bona franciæ parte occupata:arriana impietate plurimi tenebanť. Assũpta in eos expeditione/ Clodoueus priusq̃ moueret:Paternũ uirũ ex suis prudẽtem ad alaricũ gothorũ principẽ in aquitaniá oratorẽ de rebus quæ ex usu utriusq; regum essent mittit. Cõuenit diẽm locũq; regum colloquio dicere. Cõstituto tẽpore quo inermis quisq; accederet/Clodoueus iter in aquitaniá parat.Interim Paterno negociũ dat/exploret quibus gothi indumentis utãtur. Qui ad alaricũ reuersus offendit hominẽ & suorũ quẽq; ferreá uirgá nõ minimę crassitudinis manu gestare:quę uel ad percutiẽdũ uel iaculandũ idonea uidereť. Quẽ dolum prudẽter animaduertens paternus:apprahẽsa regis manu promissi eũ admonuit. Ille dolũ quatenus potuit dissimulans/perfidiá abscondit. Tandẽ paterno in suspitione persistente/placere sibi alaricus ait cõtrouersiá quæ inter reges agitabať ad Theodoricũ Italię regẽ referri/ab eo definiri.

Dolus.

Theodorici Iudiciũ.

Cum ad Theodoricũ uentũ est/ ille causa cognita litigatores in aquitaniá remittens/iubet paterno ut in summá turrẽ quá ipse designabat ascenderet/hastáq; erectá teneret:gothi uero tãdiu nũmos ad hastam cõiicerent: donec ad eius mucronẽ coaceruatis nũmis hasta tota tegeretur. Quod iudiciũ nõ acceptauere gothi. Sed indignabũdi: paternũ ludibrio habuerũt. Nam cubiculi eius effractis quibusdá tignis/& desuper cõiectis tapetib⁹ cũ periculũ occultassent: paternus dũ noctu curandi corpis gratia exurgit:per effractũ tabulatũ deorsum pceps delapsus brachium effregit:reliquo corpore grauiter cõcusso. Hac iniuria affectus paternus gothorũ perfidos mores Clodoueo renũciat. Quáobrẽ irritatus rex/oratiõe ad suos de uiolato oratore habita: exercitũ ingredi ad hostes imperat: prius tamen q̃ in aciem pdiret ad diui Martini sepulchrũ donaria mittit:tanq̃ de futura uictoria oraculũ expectaret. uenientes qui missi erant dum ad fores tẽpli accedunt audiũt psallentes sacerdotes dauidis hymnũ. Protexisti me dñe uirtute ad bellũ. Quod ominis loco suscipiẽtes/oblatis muneribus: ad regẽ perniciter se cõferunt. Oraculo accepto rex erectior factus ad hostẽ festinat. Dũ procedit agmẽ Viẽna amnis obstitit/q crebris imbribus intumuerat:ita ut uado transiri non posset. Impeditum dolens exercitũ Clodoueus/deus inquit optime in tribulationib⁹ adiutor:attẽde q in hostes tuos pficiscor. Faue religioni tuæ quá tueor:& ne differ de heretico gotho sumere ultionẽ:& qui nos præpedit da fluuiũ uadabilẽ. Hoc precantẽ Clodoueũ non est aspernatus deus. Ad primá eni insequẽtis diei lucẽ ceruus e silua (nemine inclamante) in cõspectũ se prupit/qui magnis inde militum uocibus excitus:fluuiũ enatans: quasi itineris explorator uadũ monstrauit. Hunc secuti milites in ulteriorẽ fluenti ripam qua ceruus traiecerat euadũt. Vltra pgressus exercitus/ad diui Hylarii pictauen. ędem cõsistit. Vbi intẽpesta nocte quiescente Clodoueo ignis in tentoriũ decidere uisus est. quod pdigiũ plęriq; boná in partẽ interptabanť. Cũ nõ pcul abesset hostis milites in aciẽ rex educit moxq; atrox utrinq; præliũ cõmittitur iuxta fluuiũ clanũ. in cápo uoglodinẽsi qui ab urbe pictauorũ decimo miliario abest. Rex inter præliantes alaricũ cõspicatus eũ inuadit:& solus soli cõgrediẽs solo deiectũ gothũ necat. Hæc finis alarico fuit/cũ annos duodecim tyrannidẽ assumpsisset.

Omen.

Ceruus index itineris.

Ostentũ.

Alaricus gothus a Clodoueo occiditur.

Hanc uictoriá Clodoueus mox insigniorẽ reddit. theodoro filio cũ exercitu in narbonẽsem puinciá misso. quo duce ea pars quá nunc occitaná linguá uocant: ipsos præterea aruernos patri audiẽtes fecit. Burdegalæ tunc Clodoueus hyemabat unde ineunte pximo uere tholosates petit:ubi alarici thesauri asseruabanť. Quibus expilatis:reliquas urbes quas gothi præsidio tenebant adoriť. Hisq;(hoste undiq; detur

bato) francorũ præsidiũ ponit. Rebus ad hunc modũ quietis: turonũ se cõtulit. ubi anastasii bizãtini iperatoris legatos audiuit/ imperatorio noie amicitiã ei offerẽtes romanũq̃ cõsulatũ. Quo honore affectus rex inscenso equo in parentẽ cãpũ qui inter diui Martini ædem turonũq̃ per id tẽpus erat ꝓficiscitur. ubi populo uaria munera ꝓfudit: cũctis acclamãtibus. Bene sit regi cõsuliq̃ romano. Equi deinde memor quo in bellis libenter utebatur: quẽq̃ diuo Martino uoti reus dicauerat: equũ ingenti pecunia redimi cũ frustra iussisset: nec moueri loco equus scopuli instar potuisset: aureos centũ quos illa ætas solidos appellabat priori precio adiici iubet. atq̃ ita equo recepto: bonus inquit in negociis adiutor Martinus est: sed mercede carus. Pacatis paululũ rebus: regnacarus cameracus princeps insequẽtis causa belli fuit. Erat eni petulans & multa libidine famosus. Quibus uiciis (ut principibus fere cõtingit) pharo quidã assentator morẽ blandissime gerebat/ ita ut nihil non illi crederet regnacarus. Hanc rem ꝓceribus ægre ferẽtibus ad Clodoueũ mittunt/ suam pollicentes operã si effœminatũ hominẽ principatu amoueret. Addũtq̃ cũ pugna iniretur se simulata fuga dñm pugnę tẽpore deserturos. Clodoueus ut ꝓceres cõuẽta seruarẽt: ęrea fabricatus arma eaq̃ inaurata ita ut credi aurea possent ꝓditoribus dono dat. Adulterina munera mox cũ exercitu sequitur Clodoueus: instructa utrinq̃ acie cõsertaq̃ fortiter manu: ꝓditores simulant fugam duce deserto: quẽ captũ occidi rex mandat una cũ eius fratre qui duci auxiliũ nõ tulisset. Necauit item & ꝓpinquos oẽs: ne successionis iure adducti principatũ regnacari uendicarẽt. Proditoribus autẽ (cũ se falsis donis a rege circũuentos quererẽtur) respondit. Quib⁹ pręmiis esse dignos eos putarent qui suũ ducẽ prodidissent: Satis illis superq̃ esse: ꝙ uita donati essent. atq̃ ita illos domũ dimisit. Clodoueus rebus gestis plurimis clarus post acceptã xp̃i fidem cũ annos. xxx. regnũ administrasset: quattuor supstitibus liberis uita decessit. Regis mortẽ præcesserat ingẽs apud uiennã urbem terræ motus quo cõcussę palatinę ædes una cum priuatorũ domiciliis/ tẽplisq̃ corruerũt. Hæc Mamerto qui pontifex urbis erat causa fuit instituẽdę supplicationis quæ ante dominicę ascẽsionis diẽ festum quotãnis p̃ quasq̃ ecclesias letaniæ nomine celebratur.

Anastasius imperator

Regnacarus camaraci dominus.

Clodouei dolus.

Prodigia

Mamertus uiẽnẽsis ep̃s

Letaniæ.

Conditus est sepulchro Clodoueus quod etiam nunc Parisii uisitur in ęde Petri a se ædificata. Additumq̃ tumulo insequens carmen autore remigio: anno christiano quingentesimo decimoquarto.

Diues opum: uirtute potens: clarusq̃ triumpho:
Condidit hanc sedem rex clodoueus. & idem
Patricius magno sublimis fulsit honore.
Plenus amore dei contempsit credere nullo
Lumina qui uariis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis & christi fonte renatus
Fragrantem gessit infuso chrismate crinem.
Exemplũq̃ dedit sequitur quod plurima turba
Gentilis populi: spretoq̃ errore suorum
Doctorem cultura deum uerũq̃ parentem
His fœlix meritis superauit gesta priorum.
Semper consilio castris bellisq̃ tremendus
Hortatu dux ipse bonus ac pectore fortis
Constructas acies firmauit in agmine primus.

Eo regnante precibus beati Remigii frater suessionū pontifex: vedastus atrebatium & Auitus nouiomensiū ecclesiis praeerant: arrianis magnopere contrarii.

SVccedentes Clodoueo filii quos quattuor ex clotilde susceperat: regnum quadrifariā cōcordibus animis (quod de imperio agitātibus raro euenit) partiti sunt. Theodoricus mediomatricos q & metrenses: Clodomirus genabū quae aurelianus: Clotarius suessionē: Childebertus parisios obtinuit. Hi omnes cū sese mutua amicitia colerent: regio noīe seorsum assumpto: dani mettensem agrū inuadūt praedas faciētes: in quos theobertū filiū cū iustis copiis Theodoricus mittit. Fusis danis: ad patrē cū bono captiuorū numero triūphans Theodebertus se recepit. Interea clotildis filios ad se parisiū cōuenire mādat. Atq3 (vt erat appetens vindictę foemina) iniuriā illis aperit paternę necis. Ad se quidē burgundi regni portionē pertinere: sed gondobaldi potētia atq3 crudelitate vtroq3 parente orbatā se & haereditate priuatā esse. Quāobrē precari: vltionē parricidae Gondobaldi pariter assumant. Moti maternis p̄cibus filii: cōtractis copiis burgundis bellū indicunt. Quos per idē tēpus (Gondebaldo patre vita functo) sigismūdus moderabat̄. Qui delectu militū habito: aduersus frācos se obiicit. Dimicatū est acerrimis viribus. Sed inclinante ad clodomirū fortuna sigismūdus in fuga capit̄. vinctusq3 aureliā missus est. quē nō multo post clodomirus pariter cū liberis interemptū in altissimū puteū deiici iubet. Sed inde tandē exemptos ad diui mauricii monasteriū quod nō longe ab octodoro sabaudię vico symon sigismūdi frater extruxerat efferri: ibiq3 sepeliri p̄misit. Huic clodomiri fortunae aduersa successit. Nāq3 cognito q̄ gondeuallus burgundionū imperiū vēdicaret: bellū redintegrat. Sed dū longe a suis clodomirus hostē p̄sequit̄ a multis circūuētus (q̄q̄ furentib⁹ oculis & minaci vultu terrori esset) inimicis cōiectis vndiq3 telis appetit⁹: pugnacissimus rex temeritatis suae poenas luit Amisso rege franci nihil pauētes dn̄i sui mortē vlcisci p̄seuerant. Verso in fugā burgundione multis interēptis: vicos agrosq3 depopulant̄ atq3 incendūt. Erant clodomiro liberi mares tres: Theodoaldus/ Gontherus/ & Clodoaldus. Quos a patris morte educandos apud se clotildis recepit. Clodomiri morte nūciata Clotarius atq3 childebertus fraternę necis vltores coacto exercitu in burgundiā pergunt. Fugato gondomaro/ eiusq3 vxore in captiuitatē abducta: vniuersa burgundia potiuntur. Hoc bellū mox hyspaniense secutū est. Cui amalricus causam dedit. Hic in extrema gallia quae ad pyrheneū spectat incolis: hyspaniam cum gothis tenebat. Mortuo vero clodoueo intactā antea regionis partem amalricus ocupauit. Vnde animos tollens: ad reges francos de ea re nunciū mittit. petitq3 eorum amicitia frui liceat: atq3 ex eorum familia ducere vxorem. Non indigna petitio regibus visa est. Sororem virginē illi dant. Quam regio fastu susceptā amalricus liberaliter primū: mox contētissime habuit. Quippe qui arriano veneno imbutus rectę fidei mulierem despuebat. adeuntēq3 ex more christiano ecclesias contumeliis persequebat̄. Lutoq3 p̄ viam a pueris mandabat contaminari. Hoc diu passa mulier regibus per litteras significat quae a viro infideli tolleraret: laturaq3 esset: nisi amalrici petulantiam temeritatēq3 compescerent. Crebro mulieris questu parciti reges cogunt exercitū. At childebertus sublimi vir animo: nō expectato clotario: militem in amalricū educit. Cognito quid in eū a childeberto parabatur: magnam quoad potest manū amalricus terra mariq3 cogit: tueri se festinās. Aduenientibus frācis hostiliter occurrit. & q̄q̄ militū nūero inferior esset: in fortitudine tñ spem omnē firmauerat: qua p̄ma eximiaq3

Clotildis ad filios suos.

Bellū in burgundos.

Amalricus

Mettensis olim mediomatrices Aurelianus olim genabum

Octodorum sabaudie vico

Tolletū capitur.
Tagus.

virtute victoria sępenumero visa est cōparari. Pugnatū est ęqs viribus diu acriterq̧ Sed gothis cedētib⁹/victoria penes childebertū fuit. Fugientē amalricū dū aīaduertit miles qdā frāc⁹: excitato calcarib⁹ equo: tyrānū lācea cōfodit. Qua re cognita/rex frāc⁹ mediā petēs hyspaniā gothos incredibili diligētia psequit: donec tolletū ad amnis tagi ripas munitissimā vrbē accessisset: quā obsessam: & a ciuib⁹ nō segniter defēsam capit: captā oīb⁹ exactissime coaceruatis bonis spoliat. Atq̧ ita sorore recepta: & mox morbo dū reuertit absūpta ad p̄ris sepulchrū parisii collocat defūctā. Quos vero calices & vasa sacra tolleto exportauerat religiosis regni sui locis distribuit.

His vt memorauim⁹ a childeberto gestis nūciat theodoricū frēm mōtēclarū aruernię p̄mariā ciuitatē: quā ab eo childebert⁹ abstulisset recepisse p̄sidio īterfecto. dū ciuitas a theodorico obsidet miles q in obsidione erat accepto ꝙ in diui iuliani tēplo plerīq̧ ciues fortunas suas ꝯtulissent: in tēplū refractis forib⁹ irrūpit: & cūcta diripiēs exportat. Sed ꝓten⁹ vindex sacrilegii de⁹ p̄datores corripit insania: horrēda voce clamātes. Cur o beate martyr tā dire nos crucias: Hoc exēplo doct⁹ q militiā sequit/tēperet a rapinis ne sacris locis iniurius sit. App̄hēdit interdū

Sacrilegii pœna.

pœna sacrilegos/& suas de⁹ iniurias grauiter vlciscit. Qđ liginald⁹ aruernorū p̄fect⁹ nō ignorauit. Itaq̧ licētia dominādi elat⁹: postq̄ multa ab icolis surripuit: villā bubgratēsem quā tetradi⁹ ecclię diui iuliani donauerat occupauit. moxq̧ mēte capt⁹ nō prius sui cōpos fact⁹ est q̄ villā reliq̄sset: cōpēsatiōe exhibita rerū q̄s temere abstulerat. Sed re itra paucos dies cōposita ꝯcordib⁹ aīs reges i hermofredū thoringiæ p̄ncipē bellū mouent. ꝓpterea ꝙ suasu amalbergę vxoris duos quos habebat frēs bercariū & baldricū necauerat: delatos ꝙ regnū affectassent. Thoringus re cognita: collecta magno numero manu: dolo intercipe frācos istituit. Fossā altā qua frācus iter factur⁹ erat lōgitudine magna p̄duxit cespitib⁹ desup cōiectis: vt specie virētis herbę

Bellū aduersus Hermofredum qui suos fratres necauerat.

miles illusus fraudē nō pciperet. Detecto p exploratores dolo: reges irritatiores facti hostē feroci⁹ p̄sequunt donec effusa fuga thoringi ad flumē qđ eorū lingua onestrut vocāt se recipiūt. vbi ad fluminis ripā reuocato ex fuga milite bellū instaurāt. Sed cedere coacti in ꝓfluētū se ꝓmiscue cōmittūt. Factaq̧ ē eorū tāta strages: vt occisorū cadauerib⁹ pōtis loco frāc⁹ vteret. Hermofredus tn̄ cū paucis i vrbē quādā q̄ regio theodorico postea fuit se recepit. Ad quē dimisso nūcio theodoricus salutē pollicet/si ad castellū tulbiacū qđ nō ꝓcul erat se cōferre nō pigritaret. Nūcianti fi-

Dolus regis theodorici.

dem adhibēs hermofredus ad theodoricū se cōfert. Dum vna ad pinnas castelli inambulāt & fabulant: theodoricus hermofredū cubito impellēs eū e muro p̄cipitat quo lapsu interiit. Deinde liberis ei⁹ necatis: omnē regionē in potestatē rex accepit: ibiq̧ ad tp̄s morat⁹: lothariū fratrē licet auxiliaris illi i hoc bello fuisset: clā suspectū habuit. siue ꝙ bn̄ gesti belli ptē ad se verteret: siue quia (vt ē human⁹ animus) causas q̄reret vsurpādi fraterni regni q finitim⁹ esset: & ideo iuidiæ theodorico esset. Dissimulato odio theodoricus ꝓcat p nūcios fratrē ad se in thoringiā veniat: habere qđ ex vtriusq̧ cōmodo sit. Ad quē nihil a fratre doli metuēs Clotari⁹ accedit. Occultos post tapetē in cęnaculo milites theodoric⁹ in armis locauerat. Qđ cū paulo alti⁹ pēderet velū: Clotari⁹ cęnaculū ingressus: armatorū pedes cōspicat⁹: fraude depræhēsa restitit. admonitisq̧ quos secū habebat clietib⁹: clā armari eos iubet. Theodoric⁹ animaduersum a fratre dolum intelligens: ioco suspitionē purgauit: habito deinde cum fratre colloquio argenteo vase quod peluim vocant lotharium donat. atq̧ ita discessum est. Verum sollicitatus ira theodoricus peluim a fatre per filium repetit:

belli occasioné meditans si vas nó redderet. Impetrat a patrueli theodebertus adolescens:& vas ad patré refert. Sed tádem in apertú se theodorici ira pdidit. Crebris incursionib⁹ in alterutrú factis pax inter eos paucis post dieb⁹ puenit.q tñ susurronú delatióib⁹ violata é:obsidib⁹ q apud theodoricú erát interfectis. Nihil ení apud dominádi cupidos pbitatis aut fidei é.libidine ení habendi reges ferunt nec amicis nec generi idulgét suo. Interim dú se fratres odiis agitát Clotildis mater ex clodomiro nepotes diligéter nó sec⁹ ac ex se natos apud parisios pcurabat. Hac suspitione duct⁹ childebert⁹:qsi illos regia ad regnádú educaret:accersito fratre clotario pd de matre nepotibusq pésitet aperit. Placuit visédi eos causa:atq cognoscédi si illorú ætas diuisa inter illos hæreditate ad pncipádú idonea esset:ad se p archadiú quédá mitti. Læta núcio clotildis dimissos nepotes patruelib⁹ cómédat. Quib⁹ in cóspectú adductis maioré natu clotari⁹ mox terræ allidit:ense p ilia adolescétis pstrati transfecto. Hic pterrit⁹ alter ad childebertú se pripuit:orás vt se ptegeret. Qui siue misericordiá simulás:siue reuera pueri misereref:clotariú placare pgit. In qué idignabúd⁹ rex:tu inqt hui⁹ auctor facinoris es:& núc pœnitet cósilii: aut ergo illú piice abs te: aut morté meis manib⁹ obito. Ad hæc verba dimissú puerú clotari⁹ obtrúcat. Interim dú in nepotú nece itétos reges clodoaldus videt:auxilio pcerú dilapsus: clericatú pfessus é & sacerdos effect⁹ vitá religiosissimá vixit. Scribút qdá vna cú pueris nutrices quoq esse necatas. Hui⁹ sceleris imanitaté aliud nó min⁹ inhumanú pcessisse tradút ad prioré núciú archadiú de pueris ad regef deducédis vridanú quédá aulicú ptin⁹ clotildé regio iussu adiuisse: eiq gladiú & forpicé obtulisse:ad anceps oblatú clotildé musitasse:mox ex vridano qsiuisse qd hoc oblatú ptéderet:illúq respódisse gladiú necé: forpicé sacerdotiú i nepotib⁹ ominari:expectare se vtrú regina eligeret Demú hęsitátem reginá negasse nepotes sacerdotes fore:scilicet de filiis regib⁹ securá q innocentib⁹ nullá vim inferendá formidaret. Sed regnú ambiétib⁹ odiosa miseratio est. Tá crudelé nepotú necem & si modestissime ferret clotildis:eá quoq insequens belli mot⁹ misera sollicitudine cófecit. Theodorico qué mettésibus imperasse scripsi vita sublato:theodebert⁹ paternú regnú suscepit. Qui aduersus clotariú in societaté belli qd iá diu childebert⁹ parisiorú rex aío agitabat accit⁹ vocáti childeberto auxilio fuit. Iunctis ergo pari fide exercitib⁹ in clotariú pficisci cóstituút. Ea re clotildis cognita: relictis parisiis turonú abiit: diui martini ædé lachrymás ingredif. Orat religiosa mulier beatissimú cófessoré pces ei⁹ exaudiat:neq sinat fratres reges: filios suos inter se cóflictari:q tametsi cópluribus essent ingnati flagitiis:occurrat tñ furétib⁹ ne insania efferati fraternitatis quoq obliuiscanf. Clotildis orone & bñ de deo meriti pótificis interuétu credi potest in beniuolétiá fratres rediisse. Ná cú acies nó pcul cóstitissent:ortis imbrib⁹:tonáte supra modú cœlo:atq validissimo insuffláte véto: táta tépestate childeberti theodebertiq copiæ atritæ sút: vt nihil illis sibi armorum pter clipeú reliquú habuerint. Procúbétes humi milites laceris vestib⁹ & sagis diem illum vltimú sibi certo esse credebát:equis insup per multa miliaria diffugientib⁹ rari recepti sunt:quin ipsis regib⁹ cælestis ignis q crebro fulgure cótinenter micabat:timoré incussit:ne cú tétoriis incédio vna flagrarent: cú hui⁹ tépestatis nulla pcella neq vllius pluuiæ gutta clotarii milité attigit. Hoc terribili admodú pdigio haud dubie intellexerút reges recte in illos dei irá exerceri q inocété fratré bello pdere cogitassét. Missis ergo ad clotariú legatis:pacé vltro pollicenf:q vtrinq data discessum é. Hęc in agro aurelianési apud cóbrú vicú gesta fuisse cóperio. Post hęc childebert⁹ velut ad bellú nat⁹ eét:breui reqe militib⁹ pcessa comitáte fře clotario in

A patruelibus nepotes occiduntur.

Mirum.

Bellũ i terracones a childeberto gestum.
Cæsaraugusta obsessa ē.

terracones mouet. Cuiꝰ belli causã ab auctorib' traditã nõ iuenio. Credo eũ pdæ &
regnãdi solũ cupiditate affectũ huic bello incubuisse. Prima huiꝰ expeditiõis castra
ad cęsaraugustã urbẽ childebertꝰ sistit. Quã circũuallatã oppugnare iubet. Ciuibꝰ
fortissime sese pmũ tuẽtibꝰ: cũ altera insup oppugnatiõe pmi expectarẽt ad dei opẽ
cõuersi supplicationẽ decernũt. circũeunt p pomeriũ ciuitatẽ resonãte diuinis hym
nis clero. Quẽ cõcẽtũ ubi aiaduertit childebertꝰ cognoscit p ruricolã quẽdã suppli
cationẽ ritu xpiano a pplo fieri: vt miserto ciuitatis deo i hostiũ ptãtẽ nõ veniãt. Ea
re cognita & ꝙ xpiani essẽt: childebertꝰ rustico iperat loci põtificẽ adeat: moneatq
ad se i castra venire. Edoctꝰ a rustico põtifex ad regẽ nihil veritꝰ accedit. Quẽ affatꝰ
childebertꝰ: quia inqt: o psul cõptũ nobis ẽ vos xpi sacris initiatos esse: eiq religiose
famulari: decretũ nobis ẽ pcere ciuitati: obsidionẽq soluere: si modo de diui marty-

Reliquiæ diui vincentii.

ris vincẽtii supstitibꝰ apud vos monumẽtis aliqd nobis ipartiemini. Regis volũtate
ad clerũ relata: sepulchrũ martyris põtifex adit: indeq susceptã stolã & tunicã regi
dono cõtulit. Quæ religiosissime suscepta rex psancte asseruauit. Obsidione igiť li-

Monasteriũ beati vincentii extructũ.

berata ciuitate cũ de puincia cũ põtifice nihil interuenisset digrediẽs exercitus agrũ
cæsaraugustanũ vastauit: atq ita Parisiũ aduenies ædem diuo Vincentio dicat mo
nachis ibidem institutis qbus eas quas de martyre induuias habebat attribuit. Hu-
ic monasterio diui Germani de pratis appellatio in hodiernũ diem manet.

Rebus in hyspania vt pmissũ est gestis: theodorici mors regi nũciata ẽ. huic
filiꝰ theodebertꝰ quia regno successisset: iniquo aĩo childebertꝰ tulit. Cõica
to igiť cũ fratre Clotario cõsilio a theodeberto regnũ surripere meditanť.
Quorũ cœptis rex prudẽs occurrẽs priusq in aptũ pdiret dolꝰ: isurgẽtẽ in eũ debita
erga auunculos reges obseruãtia retardauit. Eã ob rẽ alios sibi vultꝰ effingens childe
bertꝰ satius esse cẽset beniuolẽtia vti ꝙ nepotẽ regẽ eũdẽq potẽtẽ lacessere quẽ faci-
le supare nõ posset. vocatũ igiť ad se theodebertũ blãde excepit: pciosisq muneribꝰ
donatũ a se dimittit. Adeo rara ẽ inter pncipes amicitia. aut eni liuore pculsi: aut ipe

Clotildis moritur.

rii maiestate feroces: aut (qđ plærũq accidit) aliorũ potẽtiã suspectã habẽtes: occul-
tis inter se dolis agere solẽt. Interea senio morboq cõfecta clotildis mater moritur.
Quã turono vrbe regia põpa elatã filii reges ad clodouei tumulũ apponũt. Eodẽ
ferme tpe theodebertũ vltima fata assũpserũt: relicto filio theodebaldo regni pater

Cranni rebellio.

ni hęrede. Clotario aũt iniq iterũ fortuna aduersata est. Nam maribꝰ liberis septẽ &
fœminis duabꝰ cũ beatꝰ hoim opiniõe habereť crãnꝰ patri cõtumax extitit. A quo
in aqtaniã missus pmere populũ vectigalibꝰ cœpit. Ea re cognita clotariꝰ crãnũ do-
mũ reuocat. Qui ɔtẽpto patris iperio ad childebertũ quẽ nõ bono satis i patrẽ aĩo
esse arbitrabať se ɔtulit. Addit ad exulceratũ childeberti aĩm nouas indignatiões. iu
req iurãdo se psancte astrĩgit oppugnaturũ ppetuo patrẽ. Securꝰ igiť acceptę fidei
a crãno childebertꝰ bello psequi clotariũ cõstituit. Eo qdẽ tpe dũ clotariꝰ expeditio
nẽ i saxones haberet. Quos cũ semel psperе supasset / secũdo i eos mouẽs ꝙ pmissũ
tributũ nõ soluissẽt / ꝗuis pliũ depcarenť / & iperata se facturos pollicerenť: pugna
nõ abstinuit in ꝗ multis frãcis occũbẽtibꝰ clotariꝰ cũ paucis ad suessiões regressus ẽ
aduersus crãnũ gõtrano atq ariberto i aqtaniã clotarii iussu mouẽtibꝰ: Childeber-
tus cãpaniã infesto exercitu incurrit. Inde vastatis agris cum pda multa reuertẽtem
post nonũ & qdragesimũ regnãdi ãnũ mors occupat. anno salutis qngẽtesimo qn
ꝗgesimo nono. Mortuo apud ędẽ vincẽtii martyris pxime parisios sepulchrũ fuit
Childeberti morte quia liberis careret omnia ad clotariũ peruenerunt. Quo accessu
francorũ regnũ magnũ incrementũ accepit. Sed aucto regno: auaricia clotariũ inua

sit. Excogitauit eni tertiã ecclesiasticorũ prouẽtuũ partẽ accipere. Cuiꝰ cõcupiscẽtię assentiẽtibꝰ ipsis: unus tñ turonorũ antistes iniuriosus resistit: dicens. Si quæ deo dicata sunt auferes: & de pauperũ horreis tua perges explere: regnũ a te auferet deus. Qua increpatiõe territus Clotariꝰ incœpto abstinuit. Eadẽ tempestate inter frãcos erat atq̃ hispanos de celebrãdo paschate cõtẽtio. Illi eni. xviii. Cal. Maii. hi. xii. Cal. aprilis festũ diẽ obseruabãt. Sed hec ptinax uarietas finẽ diuinitꝰ accepit. Nã sabbato sancto dũ cathecumini ad regenerationis lauacrũ accedũt: salutaris apud hyspanos aqua peraruit: cum eadẽ apud frãcos redundaret. Gregorius turoñ. chilperici ætate hoc euenisse tradit.

Cõtrouersia de paschate.

Eiusdẽ cõpendii liber secũdus.

Clotarius regno assumpto crãni alias cramiris (utrũq̃ eni scriptũ inuenio) temeritatẽ ulcisci pseuerat: ratus plus audere in eũ cæteros: si repugnantẽ filiũ nõ flecteret. habito igit delectu militũ: in rebellẽ ꝓgredit. Quẽ uenientẽ audiẽs crãnus ad conobaldũ sibi finitimũ aqtaniæ regẽ pergit: quo adiutore patrẽ ꝓlio exciperet. Sed conobaldus cũ in sacellũ diui Martini clotariũ fugiẽs se recepisset: neq̃ inde ullis pollicitationibꝰ educi posset: imisso igni pariter cũ sacello cremat: quod nõ multo post tpe rex iussit instaurari. Mox crãnus nihil moratus ad britonũ comitẽ senaburũ se cõtulit: ubi receptis ex fuga militibꝰ quũ terra mariq̃ iustũ exercitũ coegisset pio patri filius nocẽs & armatꝰ occurrit. Ordinatis ad ꝓliũ alterutris copiis de pace p legatos tẽtatũ est. Negãte cõditiões pacis clotario: armis decertare cõuenit. Sed nõ ignarus pater q̃ dubius sit belli exitus: dei ante oia opẽ implorãs. Iuste deꝰ inqt aspice: & quod dauidi regi de filio absalone iudiciũ fecisti mihi ipartito. Atq̃ ita in ꝓliũ utraq̃ acies cõcurrit. Diu stetit dubia uictoriæ spes: demũ ad clotariũ inclinauit. Fugati ꝓfligatiq̃ sũt hostes. Inter quos bona britonũ ps cęsa est: crãno cũ uxore & liberis intercepto. Quẽ in scãno p lictorẽ alligatũ cremari cũ uxore & liberis duobꝰ rex iubet: huiuscemodi supplicio crãnꝰ pœnas soluit cõceptę aduersus patrẽ rebellionis. Crãno merita pœna affecto pater accepti a deo bñficii memor in franciã reuertẽs ad diui martini sepulchrũ se cõtulit ibi de bñficiis deo grãs exhibẽs largissimisq̃ mũeribꝰ tẽplo ditato petit pteritę ætatis sibi offensas remitti. Nec mora suessionem repetit. Moxq̃ (ut est gallicæ nobilitatis uana cõsuetudo) ad feras uenatu deprehẽdendas se cõuertit. ubi dũ cursu clamoreq̃ supra q̃ rege dignũ est curiosus oblectat morbũ cõtrahit: quo lãguore cũ annos unũ & quinquaginta imperasset absumptꝰ est: assistẽtibus qttuor supstitibus sibi liberis ariberto: gontrano childerico atq̃ sigiberto. Fuit eni clotarius libidini obnoxius. & ex tribꝰ uxoribꝰ iugũde. aregũde. atq̃ cõsona mares septẽ & fœminas duas suscepit. Aregũdẽ q̃ primę uxoris soror erat ex hac causa sibi assũpsit. Rogatꝰ ab uxore ut aregũdẽ uiro illustri collocaret: ad eã ꝓfectꝰ est: sibiq̃ copulauit. Atq̃ paulopost ad iugũdẽ reuertẽs: feci inqt mea cõiunx de sorore tua qđ me hortabaris. Illã eni mihi accepi q ꝑter cæteros regni mei ꝓceres sũ illustrior. Quod factũ modesta mulier æquo animo ferre simulauit. Patris funus filii suessionẽ usq̃ ornatissimo comitatu ꝓsecuti digno patre tumulo regem sepelierũt. Sed priusq̃ a clotario discedo: illud nõ ꝑtermittendũ reor quod cũ maxime cognitu dignũ est mirari licet a nullo frãco scriptore litteris fuisse cõmẽdatũ. Fuit inter familiarissimos clotarii aulicos galterus yuetotus caletꝰ agri rothomagẽsis apprime nobilis & q regii cubiculi ꝑmarius cultor esset. Huic ꝓ sua itegritate de clotario cũ meliꝰ meliusq̃ in dies ꝓmereret. reliq aulici iuidẽt deprauantes quodlibet ab eo gestũ.

Sacelli diui martini exustio.

Cranni supplicium.

Clotarii obitus.

Regni yuetoti principium.

Nota quatre formidare debet princeps eo intractan[illegible] [illegible] partem [illegible]

nec desistunt donec irritatū illi clotariū pessimis susurris efficiūt. Quáobrē iurat rex se hominē necaturū:percepta clotarii indignatiōe:galterus pugnator illustris cede re regi irato cōstituit. Igitur derelicta francia:in militiā aduersus religionis catholicę inimicos pergit. ubi decem annos multis prospere gestis rebus:ratus clotariū simul cū tēpore mitiorē effectū: romā in primis ad agapitū pontificē se cōtulit. A quo ad clotariū litteris impetratis ad eū suessione agentē se protenus confert: ueneris die q̄ parasceue dicit: cogitans religiosam christianis diē ad pietatē sibi profuturā. Verū litteris pontificis exceptis:cū galterū clotarius agnouit: uetere ira tanq̄ recenti liuore percitus rapto a proximo sibi equite gladio hominē statim interimit. Tam indignam insignis atq̄ innocētis hominis necē religioso loco & die ad christi passionē recolendā celebri pontifex inęquanimiter ferēs:cōfestim clotariū reprehendit:monetq̄ iniquissimi facinoris rationē habere:se alioquin excōicationis sententiā subiturum. Agapiti monita reueritus rex:capto cū prudētibus consilio galteri hęredes & qui yuetotū deinceps possiderent ab omni francorū regū ditione atq̄ fide liberauit liberosq̄ prorsus fore suo syngrapho & regiis scriptis cōfirmat. Ex quo factum est: ut eius pagi & terrę possessor regē se yuetoti hactenus sine controuersia noiauerit. Id autē anno christianę gratię quingētesimo trigesimo sexto gestū esse indubia fide inuenio. Nam dominātibus longo post tēpore in normānia anglis:ortaq̄ inter iohannē hollandū anglū & yuetoti dominū quęstione quasi ꝓuētuū eius terrae pars fisco regis anglorum quotānis obnoxia esset: calleti ꝑprętor anno salutis. M.cccc. xxviii. de ratiōe litis iudiciario ordine se instruēs: id sicut annotatū a me est comperisse iudicauit. Hui⁹ clotarii uxor fuit radegundis quae p uiri assensum religionē ꝓfessa cęlitibus meruit ascribi. Patre eni beregario rege nata cū a francis capta esset in clotarii sortē ueniēs ab eo in uxorē ducta est. Sed casta mulier deo magis q̄ uiro cōplacuit. Eius regis decreto diui Medardi monasteriū suessione inchoatū est:sed a sigiberto filio tādē absolutū. Est i anglorū gestis:egilbertū regē cū ab inimicis ꝓpter eius desidiā risui haberet/filiā regis francorū cuius nomen silentio prętereit uxorem assumpsisse:& cum ea letardū uirū admodū sanctū in angliā nauigasse. Quo cōnubio egilbertus gensq̄ anglorū didicit modestiā/ & cognitionē quādā accepit uni⁹ dei & fidei xpianę.ita ut ad anglos ꝓficiscēte augustino gens tota facilius xpm confessa sit:pelagii reiectis errorib⁹. Porro quia nec filię nec regis nomen ab autorib⁹ traditur:ego tēporū annotationē secutus/hūc fuisse chilpericū cōiicio/aut primū clotariū. Nam p clotarii secūdi tēpora diuus Gregori⁹ pōtifex romanus augustinū ex monasterio qd̄ romę instituerat in angliā ꝑdicatiōis causa misit. Id aūt scriptū a me ideo est:ut itelligāt angli exordiū rectę credulitatis in xpm a frāca muliere accepisse.

[Margin: Clotarii immane facinus. — Rex yuetoti — Radegūdis — Letardus. — Anglorum fides.]

[Margin: Chilperic⁹]

CLotario sepulto. fratribus de partiēdo inter se regno cōsulentibus: cū quisq̄ sibi partē accipere merito speraret: chilpericus cui plus ingenii atq̄ astutiae inerat praeter aetatis legē parisiū occupare cōtēdit. Paternisq̄ thesauris potitus mox francorū nobilitatē q̄uelocissime potest ad se uocat. Quos partim in se ꝓcliues beniuolētia amiciores reddit. Alios quibus aduersam in partem pendere animū cōmodi expectatione cognouit: magnis admodū donis muneribusq̄ cōciliat. Sed ut est in gallico ꝓuerbio:sollicit⁹ sui est:nec dormitat inimicus. Cognita chilperici perfidia:amicorū opera quos parisii habebant fratres: inscio chilperico in urbē clam admittunt. Inde fratre deturbato ne bello res ageret chilperico renunciāt:si ꝑ lege patria diuidi inter se regnū uolet liberū sibi ad eos patere regressum. Hac cōdi-

tione pposita chilpericus parisiũ reuertit. Ariberto ꝙ prior natu esset parisiorũ regnũ. gontrano aureliorũ. mettẽsiũ sigiberto obuenit. Chilpericus suessionẽ adept⁹ est. Suscepto secundũ seriem cognationis parisiorũ gubernaculo Therebertus qui aribertus dictus est nulla re insignior fuit q̃ marcanoſę & merofidis stupro: quas nigebrida eius uxor seruitio habebat. Quarum consuetudine rex ita deperiit: ut nigebrida dimissa eas in uxorũ loco habuerit. Nec deseruit: licet a pontifice germano admonitus esset. uerũ paucis interiectis diebus utraq́ȝ una cũ filio quẽ altera ediderat repẽtino obitu perierunt. Sed nec diu superstes aribertus fuit. Gontranus q̃q̃ benignior natura fuerit: petulãtia tamen atq́ȝ libidine nõ dissimilis erat. Nam præter pstitutas a se uirgines: alienas quoq́ȝ nuptias spretis legitimis uxoribus inquauit. Ab huiusmodi fœdis amorib⁹ abhorrẽs sigibertus mettẽsiũ rex ad athanahildũ hispanũ regẽ misso legato gogone: brunechildẽ regis filiã uxorẽ accepit. Chilpericus uero fratris exemplo adductus alterã athanahildi filiã galsondã coniugẽ expetit. Cui cũ fredegõdis q̃dã forma insigni puella inseruiret insolẽs tñ mulier in chilperici se insinuauit amorẽ regẽq́ȝ ita blãditiis deprauauit: ut odio habitã galsondã nõ uxorię dignitatis: non fœderis nuptiarũ memor laqueo p noctis silentiũ strangularet. Sup inducta andouera nihilomagis cõtinens fuit. quippe qui fredegondę uoluptatis il licebrarũ amator cõsuetudine illectus tenebatur. Nõ possum q̃uis breuitatẽ initio sim pfessus hu⁹ pellicis maliciã tacitus præterire. In suessionib⁹ loco & plebe humili nata est in uico balẽcurto specie quidẽ egregia atq́ȝ ingenio supra fœminę modũ excellenti. Igit̃ cũ sueuorũ infesta sigiberto gens bellũ aduersus eum suscepisset: chilpericus fratri auxiliũ tulit. Egredienti domo cura fuit andouerã coniugẽ grauidam fideli sibi cuipiã cõmendare. Huic negocio idonea uisa est fredegonda: atq́ȝ ita pfectus est. Pariendi cũ tẽpus aduenisset fœminã regina parit: quę priusq̃ baptismo ablueretur: cõsilio ex fredegonda capto: quænã idonea satis mulier ad hoc sacramentũ testis (hoc est cõmater) adhiberet. Nulla inquit fredegõda nobilior te est quam huic mysterio anteponas: ut quã carne puellã extulisti: eam præterea ad spiritalẽ uitam regeneres. Sciebat enĩ ex christiano instituto nephas esse uirũ mulieris concubitu potiri: quæ baptizando filio cõmater extitisset: eo pacto chilpericũ a reginę contubernio disclusum iri callidissima pellex sperabat. Abluitur ex sentẽtia fredegõdæ filia: atq́ȝ ei cui mater andouera erat: cõmater spiritali regeneratione efficitur: childehindã ei nomen imponẽs Regi domũ bello exacto reuertẽdi gratulabunda pellex occurrit. Narrat quæ de nata sibi filia cõtigerant. Sed dolere se ait: ꝙ regina testis & cõmater ablutionis filię esse uoluerit. Hæc loquẽti fredegõdæ rex sancte iurat si ita cõpertum haberet: se eam uxoris dignitate donaturũ. Ingrediẽti palatiũ chilperico andouera filiã cõplexa salutẽ impartiri: deq́ȝ nata sibi filia gratificari festinat. At rex exulceratus animo: abi inquit in malã partẽ imprudens mulier quæ tua me insipientia a tuis nuptiis exclusisti. Nec multo post tẽpore rex pontificẽ qui sacrũ peregisset ire in exiliũ iubet. Andouerã uero una cũ filia intra ecclesię septa uitã apud cenomanos agere cõpellit: designatis q̃tum ad annuũ alimentũ satis esset puentibus. Pellicem mox fredegõdã in suis ambitiosus malis chilpericus uxorem accepit. Adeo nihil uidentẽ hominẽ reddit cęca libido: & petulans uiuẽdi licentia. Nec uno crimine irretit eũ quẽ deprauauit. Eniuero chilpericus legitimi cõtẽptor thori: alieni quoq́ȝ appetẽtissimus fuit. Sigibertum fratrem suum psecutus est (& ut perfidiorem dicas) grassante in eũ fortuna. Nam irruẽtibus in regnum eius infestis signis Cacano duce

Gotrãd⁹ rex aurelianorũ

Chilpericus suessionum rex.

Fredegõde fraus.

Chilpericus in sigibertũ fratrẽ bellũ mouet.

hunis: occupatissimoq; in eo bello sigiberto chilpericus fraternę charitatis desertor
in remos ad sigebertũ ptinētes incurrit quos præsidio per fratris absentiam destitu-
tos in potestatē recepit. Verum fugatis hunis sigebertus victor reuertens copias in
suessionensiũ agrũ dimittit: quē dedente se pupulo facile cepit. Theodebertũ chilpe
rici filiũ in vrbe deprahēsum abducit. Sed nō multis post dieb9 intercessione patris
liberatus est: chilperici fide interposita: ꝙ in sigebertũ nullo vnq̃ tempore bellũ mo

Bellũ in sigibertum.

ueret. Sed fidifragus rex nihil moratus bellũ redintegrat. Cuius illico pœnituit. Nã
inferior factus cōpulsus est cōditiones pacis quas sigebertus voluisset accipere. Sed

supatur clodoueus.

nec sic quies facta. Clodoue9 ex chilperici liberis burdegalã sigiberti ditiōis vrbē ca
pit. Sed a singulfo quē ꝓuinciæ sigibertus ꝑfecerat mox exturbatus Clodoueus in-

Neustriam theodebertus incursat.

sequēte præfecto parisiũ ex fuga se recepit. Qua iniuria ꝓuocatus chilpericus theo-
deberto (quē diximus a sigiberto liberatũ) mandat: neustriã (quæ postea norman-
nia appellata est) adoriatur. Eam quia sigiberto parebat (receptis in ea plærisq; insi-

Theodebertus occidit

gnibus locis) incursionibus vastant. Eodē quoq; furore turonos pictauos lemoui
cas: & cadurcos: nō clero: nō monachis: nō sacris virginibus parcēs perdit. Eius pe

chilperic9 cãpaniã vastat

tulentiã cum gondoaldus pictauus qui sigiberti partium erat nō parua iactura affe
cisset: & demũ mouēte in eum sigiberto fugatus interēptusq; fuisset: chilpericus ini-
quo animo filii mortē ferens: campaniã furibundo exercitu excurrit: remosq; iterũ
spoliat. in quē reductis copiis sigibertus hominis temeritatē corripere cōstituit. Ve
rũ intercedētibus vltro citroq; legatis pax icta est. Rebus inter chilpericũ sigiber-
tũq; mature cōpositis in gontranni fratris burgũdionibus imperãtis exitiũ: coniu-
rant. Belli causa a scriptoribus nō traditur. Inuidisse illi fratres crediderim: ꝙ ad au-
relianũ gontranni regnũ: burgundionũ quoq; principatus accessisset. Vtcunq; res
se habet: leuis existimari potest quæ facilē habuit exitũ. Cōstitutis itaq; ad pugnam
apud viriacũ: archiacũq; copiis: breui momēto p legatos conuentũ est: trecas cãpa-

Tumultus i castris sigiberti.

niæ ciuitatē proficisci reges: atq; illic pacis cōditiones dicturos. Quã in diui lupi tem
plo reges interposito iureiurando postea firmauerũt. Abeuntibus inde regibus mi
lites austrasii qui sigiberto parebãt querũtur ꝙ nihil ad se neq; gratiæ neq; honoris

Bellũ in chilpericum.

sed neq; prædarũ deferretur. eos omnibus prœliis primos adesse: vltimos esse quib9
aliquid mercedis a rege cōtingeret. Placere quidē cũ gontranno pacē: sed chilpericũ

Chilpericus tornacũ petit.

exosũ habere ꝙ præter regiã dignitatē spurce viueret: hac militũ tumultuatione tra
dunt sigibertũ copias in fratrē nihil belli ab eo timētem imo etiã exercitu nudatũ cō
uertisse. Hac re p nunciũ accepta chilpericus suis rebus desperãs q̃ festinãtissimis iti-
neribus potest: tornacũ vna cũ fredegonda & liberis se recepit. Huic repētino chil-
perici malo incōmodũ aliud fortuna inuexit. Procedēti cũ copiis sigiberto magn9
procerũ atq; equitum numerus qui a chilperico defecerant: ad vitoriacum occurrit

Anselm9 in dñm fidelis.

quos iuramēto obstrictos in exercitũ admittit: præter anselmũ qui integra in suum
regem fide negat se sigiberto auditurũ: atq; ita dimissus anselmus ad chilpericũ mi-

Fredegōda sigiberti necē procurat.

grat. Cognita fratris fuga sigibertus fugientē insequi pergit. Ciuitatē milite circũ
dat. Eo metu fractũ animo regē quũ intellexit fredegōda audax facin9 cogitat. Vo-
catos ad se clam duos quos ad negocium prōptissimos iudicabat: magnis pollicita
tionibus allicit in castra sigiberti se conferãt: regēq; interimant. Si salui se receperint
fore vt pręclaris fortunis abundent. Sin illustri facto oppetãt mortē: collaturã se tē
plis atq; sacerdotibus donaria quibus saluti animarũ suarũ bene consulat deus. Re
cepto a fredegonda negocio securi sui satellites in familiã regis sigiberti se insinuãt.

Sigisbertũ mox (cõuenienti eorũ cœptis tẽpore) confodiũt. Ad reges necẽ tumultu p castra exorto: sicarii interficiunt. Cum clamor & strepitus in vrbẽ delatus esset: nec causam sciret chilpericus: fredegonda festinãs regem securo animo esse orat: dicens tumultuari & lamẽtari in castris milites: ꝓpterea ꝙ sigibert⁹ morte esset absumpt⁹. Vix hæc nunciãti vxori chilpericus credit. Sed multorũ nũcio firmatus in castra cõtendit. Cui obuii primores exercitus regem cõsalutant iurantq; in verba chilperici. Quos liberaliter regieq; primo habitos hortatur beniuolẽtiã in se fidemq; seruent. Non nullos tamen de se bene meritos minore q̃ sperauerãt æstimatiõe & gratia tractauit. Fraternũ deinde funus more regio curauit. Extructo suessione in diui medardi æde sepulchro vbi iuxta clotarii tumulũ appositus est postq̃ annos tredecim regnasset. Fratris exequiis debita religione absolutis: chilpericus brunechildẽ sigiberti vxorem quæ filiũ childebertũ parisii habebat rothomagũ exulare cogit recepta ingenti pecunia quæ penes eam erat. Causa exilii fuit: ꝙ childebertũ filiũ ne in chilperici potestatẽ veniret gõdebaldi ducis ministerio fune per fenestrã demissum ad mettenses deferri mandauerat. Mox ad bituriges: & eas vrbes quæ ad ligerim fluuiũ sitę sunt ne quid turbę molirentur merouẽũ filium mittit: qui eas recipiat. Sed neglecto patris imperio meroueus cenomanũ vbi dolo fredegõdę mater eius andouera exulabat: diuertit. Deinde brunechildis viduę recordatus: rothomagũ contendit: ibiq; mulieris ingenio delectatus eam duxit vxorẽ. Qua re indignatus chilpericus: veritus ne astu brunechildis i patrẽ filius armaret: rothomagũ citus proficiscit. Cognito eius aduẽtu noui cõiuges in templũ diui martini: quod pone vrbis muros ligneis tabulis cõstructũ erat: se cõmittunt. Ex quo cũ illos educi inuitos per legẽ nõ liceret: solita perfidia rex visus sancte illis iurat si ad se veniãt nunq̃ illos a thoro separare. Egressi tẽplo postq̃ vno alteroq; die apparatissimis cõuiuiis accepti a rege fuissent: filiũ renitentẽ a brunechilde parisiũ abducit. Quem paulopost ecclesię sacris addixit. Sed suasu gontrandi reiecto clericatu: ad secularẽ vitam reuersus est. Latuit inde metu patris in beati martini turonẽsis tẽplo. Inde cũ eruere eum chilpericus quęreret: sortibus meroueus egit quibus illa ætas ad insequentẽ modũ impune vtebat. Dies tris apertis corã se sacris codicibus: pernoctãs meroueus diuinũ oraculũ expectat: reuoluto codice: in librum regũ oculos intẽdens: ita legit. Quia reliquistis dñm deũ vestrũ tradidit vos in manus inimicorũ vestrorũ. Secũdo dauid psalmos scrutanti mox illud occurrit. Deiecisti eos dũ alleuarẽtur. Tertio ex christi euãgelio offẽdit. Scitis quia post biduũ pascha fiet. His tanq̃ ad se diuinitus pertinẽtib⁹ oraculis: confirmatus meroueus: tẽplo egreditur comite gontrãdo. Inde sex ex omni numero seruis (gregorius scribit quingẽtis) secum desumptis: per altisiodorum atq; diuionem in cãpaniã migrat: vbi ab incolis depræhensus in desperationẽ venit: patrẽ maxime formidans. In eo mentis agone constitutus seruũ orat gayldũ: vt eũ perimat. a quo mox percussus interiit. Interim dum hæc aguntur: nũciatur chilperico campanos suessionẽ occupasse. quã mox paruo negocio recepit: interfectis ciuitatis primoribus qui cũ cãpanis senserant. Eodẽ fere tẽpore ad turonos petragoriosq; atq; aginẽses clodouẽũ filiũ cum exercitu legat: cui Desideriũ nobili ortum loco cõsiliarium attribuit. Per id tẽpus mommoleus a gontrando regioni præpositus: accepto francorũ aduentu: contractis copiis in eos mouet. Cõmisso prælio mõmoleus non sine suorũ cęde victoria potitus est. Nam ex suis quos in aciẽ mommoleus eduxerat milia quinq; desiderata sunt: cum ex clodouei exercitu viginti quattuor milia

Chilpericus a militib⁹ sigiberti rex salutatur.

Meroueus paterni mãdati spretor.

Sortes.

Meroueus a seruo occiditur.

Mõmoleus Magna strages.

Bellū aduersus britones

ceciddissent. Tam graui chilpericus incōmodo affectus bello tamen nō abstinuit. nūc hinc nūc illinc arma circūferens. Abstulerat chilpericus Varroco britonū regi vrbes quasdā. Quas ne repeteret veritus aduersus eum (si forte incautū intercipere posset) pictauis atq; andegauensibus mādat copias cogāt & varrocū insidiis fallere tētent. Cuius rei gnarus factus Varrocus exercitum parat. intempesta nocte hostem inuadit. funditq; multis occisis. Sed tertio post die chilpericus cum britone paciscit. misso ad eum obside filio restitutisq; quos occupauerat locis. quibus etiā addidit & vānas maritimā vrbē cōditione annuę pensionis apposita. Tot bellorū turbinib⁹ impeditū regem fredegonda nihilominus sollicitat: mulier ad discordiā nata. Erat prætexatus rothomagorū archiflamē: hunc detulit regina consiliatorē nuptiarum brunechildis cum meroueo extitisse. eiq; aduersus chilpericū cōsensisse. Brunechildis quoq; cum pciosiora bona apud se habuisset. ea mulieri (nesciēte rege) restituisse. Muneribus prçterea apud populū egisse vt chilpericū occiderent. quibus irritatus iam in ptexatū regius anim⁹: odio indies magis torquebat. At quia psuli manus inferre non temere audebat: cōtrahit in petri apostoli tēplū episcoporum consilium in eo præsentē prætexatum insimulat eorum quæ supra a fredegōda suggesta fuisse rettulimus. Quæ nullo teste cum a rege tātum dicerent: sanctior pōtificum sentētia (quā sequebatur gregorius turonēsis) propitiari ptexato videbat. Pleriq; in diuersam partē adducti chilperico scilicet assentabant. Inter repugnātes igitur sententias quādoquidē chilperico non pateret via prçtexatum dānandi: pauci qui partes eius tuebant episcopis negocium chilpericus dat: ptexatum cōueniant. regis benignitatē patefaciant. qui in humiles etiā crimine cōuictos indulgentissimus sit. Si culpam cōfessus ad misericordiā cōfugerit: asserant se ptexato liberalissime oia remissurum. Suasus ab episcopis prçtexatus in consilium venit. aduolutusq; ad pedes chilperici: maiestatē se regis quidē offendisse cōfitetur: sed pientissimū regem esse qui lapsis misereri non neget. Ad hæc prætexati verba sella regia exurgens rex: mox in genua demissus: quasi humilitate simul & regia mansuetudine contionē flexurus esset Vos inquit reuerendissimi præsules cōfitentē reum audiuistis. Rubore moti pontifices q̄ regem humi demissum intuerent: eum erigunt. Quo vno tm̄ rex assentiri sibi patres interpretatus: ad palatiū redit. inde missis ad cōsilium quibusdā pontificii iuris canonib⁹ quibus iudicatos maiorib⁹ criminibus sacerdotes dignitate exui mādabatur: Bertrandus in primis burdegalēsium antistes ad prætexatum conuersus: dudum inquit episcope frater cōmercium tuū non erubuimus. Nūc absq; regis beniuolētia cōmunionē tuā admittere nō possumus: atq; ita prçtexatus cōsilio extrusus est. Quē apprahēsum rex ergastulo seruari mādat. Inde cum liberatus ferme nocte euaderet: cōtumelia vulneribusq; affectus tandē in insulam cōstātianę diocesis relegatur. Ad hunc modū chilperico sęuiēte: cum nec suis parceret nec alieno abstineret. Gōtranus aurelię rex childebertū nepotē qui mettensiū regno præerat accersit. Eo apud pontē petreū corā posito: orbus inquit amantissime nepos sum liberis nec sobolis mihi spes per hanc ætatē vlla relicta est. Te liberorū loco habere ɔstitui: ita vt filius adoptione meus sis. Regni bonorūq; hæres esto: nec me secus ac patrē colito. Gontrano hæc dicenti quia puer erat childebertus cū ample satis respōdere non posset vnus ex proceribus aulicis gratias copiosissime egit. Deinde muneribus vltro citroq; datis atq; acceptis de chilperico habita sunt verba. qui ambitiōe & armis terras ad gontranū ptinentes occuparet. Eam ob rem ad chilpericū mittūt qui

Fredegōda prætexatū accusat.

Prætexatus pōtifex i exilium.

ablata recuperent: alioquin bellū denunciēt. Quo nūcio indignatus rex supra q̄ solitus erat ira incanduit. Ad hanc quoq3 regis pturbationē alia a britonib9 orta nunciant. Hi infesto agmine in agros redonicorū ingressi ad cornutū vsq3 vicū omnia populabātur. Quos vt ab incursionib9 reuocaret domū bibolenū bello assuetū hominē chilpericus cū multis copiis in britones mittit. Quorū terrę duce regio nauetū vsq3 vastatę sunt: atq3 ita repetētes domū britones qui in redones grassabant: non multo post frācis britānia exeūtibus: hostis brito iterū cōuertitur. Interea inquies chilpericus pictauos qui theodeberto parebāt in potestatē accepit: fugato theodeberti prefecto. Et quo magis regis hui9 efferatissimos mores stupeas. Cum dacus quidā falso ne an vero crimine delat9 a soustrio duce in carcere chilperici iussu teneretur: quia scilicet admisso ad se i carcerē sacerdote: peccatorū pœnitētiā (incōsulto rege) fecisset necari, ptenus iubet. Nec finis erat malorū chilperici. Legem fert: singulos q vineas vel possiderent vel colerēt pendere quotānis in vsum regis vini vrceolum. i. amphorā. Cui tributo legendo marcus quidā apud aquitanos quæstor positus dum pēsionē superbe cōtumelioseq3 exigit a lemouicibus occiditur. Inter hæc cōtinuis imbribus aruernia mense septēbri inundauit ita vt melior eius pars quam alemaniā vocant stagnaret: & lacus esse putaret. Quā ob rē sementē facere agricola non potuit. Amnes quoq3 liger & melacris superatis ripis confusi: in agros se diffuderunt/pecora cū segetibus rapientes. Rhodanus præterea præter morē excrescēs: se arari permiscuit. Quo diluuio plurimę ædes/& muri burdegalę vrbis partim corruere. Defluētib9 tandē aquis: cū solū apparuit: gratissimus florū decor arbores vestiuit: nullo inde fructu suscepto. Visum item est per turoniā frequens & stupendū fulgur: cum fragore arborū. Apud burdegalē terræ motu perterriti ciues in alias ciuitates se receperūt. Nec pyrhenus mōs hūc tremorē ignorauit: ruētib9 inde grādibus saxis ad hominū pecorūq3 perniciē. Ignis etiā cælestis in burdegalē demissus cōplures vrbis domos vna cū areis cōsumpsit. Simile incendiū aurelia perpessa est. In agro carnutiū ex effracto pane sanguis pfluxit. Et densissima grando grauē bituri gibus calamitatē importauit. Quæ mala secutū est alui profluuiū & æstuans febris quibus morbis comes erat vomitus & renū dolor/cū capitis & ceruicis grauedine. Interim chilpericus feruenti febre maceratus est. Cōualuit tamen mox sanato patre vnū ex liberis recentius natū morbus occupat: qui lauacro sacro post q̄ ablutus est: dolore leuatur. Sed nec infantis salus fredegondæ diu iucūda extitit. Maior natu q erat ei filius ea profluuii pestilentia intabuit. qua om̄is ferme chilperici cognatio velut aliquo desuper immisso cōtagio cōsumpta est. Tot igit̄ malis crebrisq3 dolorib9 admonita sui fredegonda regē adiit. Memorat dei beneficia quibus cū amplissime donati essent: ingratissimi tamen plurimis sceleribus se cōmaculauerūt. Nunc eorū quæ flagitiose perpetrassent vindicē adesse deū: qui liberis inquit nostris vno tēpore ęgrotātibus. cognationis quoq3 nostræ bona parte fato vltimo sublata: nos vlciscitur. Dum prospera nobis fortuna blandiret: ferebamur elati ad omnē iniuriā. rapuimus aliena. subditis legū iniqtate grauatis nihil pepcimus. nec a genere nostro tēperantes: alios opprobriis: alios carcere atq3 alios exilio: nōnullos parte bonorū mulctauimus: plurimos vindice ira morte sustulimus. iam igitur sua nos deus iracūdia vt resipiscamus pulsat: cuius patiētiam longitudine peccādi habuimus irritam. Execremur oro chilperice priorē illā vitæ consuetudinē: & tētemus vera pœnitudine placare/quē tam multis flagitiis offendim9. Chilpericus ac fredegōdæ cōplora

Bellū in britones.

crudelis chilpericus.

Chilperici q̄stor a lemouicib9 necat

Inūdatiōes & sæuitię celi.

Morborū illuuies.

Chilperici dom9 infortunium.

Vexatio dat intellectum

tione permotus. simul quod tris sibi filios breui tẽporis interuallo mors eripuisset: beni gnior deinceps fuit. atq; quã de vinearũ cultorib⁹ legem tulerat abrogauit. dei tem pla magnis donariis cumulauit. inopes frequẽti liberalitate cõsolatus. Filiũ clodo ueum altera vxore susceptũ quẽ impellente fredegonda vinctũ in castello brẽnę ha bebat cum occidi imperasset custodia eduxit. Adeo maxime potens est reuocare ad bonam mentẽ insanientiũ animos virtutũ stimulus aduersitas. Erat gontrano regi

Austrigildis

vxor austrigildis maligna mulier & sęua. Quæ eadẽ peste laborans: cũ sentiret nul la sibi medicorũ ope posse subueniri: ad virũ cõuersa: ecce inquit mi vir in mortẽ eri pior ꝓpter potiones quas medici cõfecerunt. Te per cõiugii fidem obtestor: cum e vita excessero: cura ne pereã inulta. Iube medicos duos quorũ dolo morior capite dãnari: vt par dolor sit eorũ beneuolis: qualẽ meis coniector amicis affuturũ. Hac vxoris querela motus rex: funere statim expleto innocẽtes medicos necat. Per id tẽ

Mauricius imperator. Lõgobardi in italia. Chilperici auaritia.

pus longobardi partẽ italiæ occupãtes mauricio imperatori nõ parebãt. Eos quia id nec modeste ferrẽ nec exturbare hostẽ cõmode mauricius posset. tentat chilperi cũ pecunia. si forte aduersus illos cõparato exercitu italia expellat. Chilpericus mille auri pondo ab imperatore missa accepit: statimq; in longobardos mouet. At illi cũ in aciem prodire munitis locis defensi non auderent: chilpericus grandi pecunia ab illis donatus: pace data in franciã reuertit. Ea re cognita mauricius p legatos chilpe ricum monet aut pecuniã restituat: aut veluti conuenerat hostẽ longobardũ italia deturbet. Chilpericus qui parui (vt fere oẽs) imperatorẽ haberet: nullo illũ respõso

Nigegonda gothorũ cõtumeliis afficitur.

dignatus est. Quẽ nihilominus res quã mox narrabimus: mitiorẽ fecit. Nigegonda chilperici soror hermegildo gotho nupta (qui hyspaniæ cũ patre hengildo impera bat) virũ arriana impietate deceptũ tum sua tum leardi sanctissimi viri opera ad re ctam fidei regulã reuocauit. Qua re per gonsaldã ad regẽ hengildũ delata virũ suũ hermegildũ pater dñicę resurrectionis festo die in ergastulo securi trucidauit. Pro gressusq; ad maliciã multis persecutionib⁹ affecit christianos. Cuius vt sæuitiã fuge ret Nigegonda: hyspania excedere & ad francos ꝓficisci tẽtauit. In itinere a militib⁹ bisantinis quos aduersus gothos Mauricius imperator in armis habebat cum filio depræhendit. Illa dum ad mauriciũ ducit: merore cõfecta mulier interiit: fili⁹ constã

Bellum i hyspania.

tinopolim ad mauriciũ ductus est. Chilpericus & filii & sororis acceptis iniuriis: grã di exercitu coacto in hengildũ persecutionis autorẽ mouet. Fiunt vtrinq; & prælia & cædes. Sed gothorũ longe plures. Quibus abunde satiatus & ingẽti præda onu stus chilperic⁹ domũ se cõtulit. Reuersũ mauricius p legatos hortat lõgobardos si cuti data fide ꝯuenerat italia expellat. Negociũ chilpericus eo libẽtius suscepit: quo sororẽ filiũq; facilius ad se remitti sperabat. Nam de sororis morte nondũ cognoue rat. Ea expeditio irrita fuit. Orta eni ab alemanis qui chilperico auxiliares venerãt in

Chilperici ipietas i deũ.

francos seditione regẽ arma ꝓmouere nõ permisit. Nec multo post chilpericus cu ius militia in homines multis fraudibus perspicua esset: in deũ quoq; impietatẽ me ditatus est. de diuina siquidẽ trinitate ita credi voluit: vt non tres in illa discretas per sonas: sed vnã cõfiteref quã patris interdũ noie: interdũ filii: nõnunq̃ spiritus sancti sacræ litterę designarẽt. De qua etiã perniciosissima heresi ad põtificẽ atq; in primis gregoriũ turonensem litteras dedit. Vtq; idoneos suo errori testes adhiberet: hyla riũ augustinũq; primę inter xpianos auctoritatis doctores in hac parte esse ꝯfirmat At gregorius homo in primis sanctitate spectatus: regem admonet: caueat dei indi gnationẽ tanta impietate ꝓuocãre: impium maxime esse quod diceret: nec religioni

catholicæ cõuenire.quinentiã eos quos in testimoniũ citabat tam religioso dogmati repugnare.eosq; longe secus scripsisse & docuisse. Aegerrime tulit chilpericus gregorii respõsum:atq; ira feruẽs: a põtifice igit̃ inquit cõsiliũ de hac re capiem⁹. Mox ad regem veniẽti saluio albigeñ.quodã ex aulicis ẽpo heresim patefacit.ꝓducta etiam charta impietatẽ continẽte:eãq; ad aures põtificis secreto recitauit. Sed tametsi saluius animũ in re pręsenti cõtinuit:vultus tamen indicio intellexit rex sacerdotẽ ei non astipulari. Et cum reliquos omnes idẽ facturos: repugnaturos quoq; sibi dubitaret:in sententia nõ perstitit. Tradunt auctores chilpericũ:cum gręce latineq; eruditus mediocriter esset ad litteras nostras tres insup gręcas α θ ω intulisse.q̃ & in diplomatibus atq; chirographis eius de donatis ecclesiæ ꝓuentibus exscriptis plurimo post tẽpore permãserunt. Interea lendascus turonis a rege prępositus comes:ꝙ populũ durius infestaret:gregorioq; antistiti ciuitatis irreuerens atq; infestus esset:magistratu remouetur. Nam per id tẽpus regẽdis ꝓuinciis comites pficiebant̃ non secus ac magistratus quos balliuos seneschallosq; nũc rex instituit. Hiq; pro regis libidine dimouebant̃. Qua insignis ignominia lendascus gregorium ꝓditionis insimulat:ꝙ scilicet turonũ vrbem gontrano ꝓdere cogitaret:ausus q; esset reginam stupri cum bertrando burdegalę pontifice cõsuetudine cõtaminare. Cuius lasciuiæ assertorem lendascus effecerat quẽdam riculphũ gregorio aliquãdo familiarẽ qui sacerdoti obtrectans eum quatenus poterat maledictis persequebat̃. Ea re grauiter pmotus rex conciliũ episcoporũ ad brẽnacũ oppidũ cõtrahit. In eo gregorius cũ nulli⁹ in regem offensę consciũ se diceret:simul psancte more maiorũ tertio iurasset: nichil eorũ quæ ad regem de eo delata essent cõmisisse: Ea assertiõe purgatũ esse gregoriũ conciliũ iudicat. Tunc corã introduci lendascũ rex mandat. Sed cognito patrum iudicio sibi timens lendascus perfugerat. In contumacẽ lata excõmunicationis sententia est. Qui diu ꝓfugus amicorũ ope chilperico reconciliatus:cũ reginam pacare speraret ad eam in sacello orantẽ accessit: petitq; humi ꝓnus remitti sibi quæ peccasset prostratũ sacello excedens regina despexit. Sed nec sic desperans lendascus auaritiæ recordatus muliebris:muneri⁹ reginã mansuescere posse sibi persuadet. Ipse ad nũmularios veniens dũ preciosiora quæq; venalia perquirit: a reginę satellitibus cum depræhẽsus esset:vno illorũ grauiter vulnerato elapsus:dum ad sublitiũ pontẽ qui sequanã iungit:altero pede inter duo male cõmissa tigna prolapso crus fregit. quẽ vrbe exportatũ q̃q̃ rex curari mandaret:reginæ tamen iussu gulam eius satellites infregerũt. Riculfo vita intercessore gregorio donat̃. Sed tormenta non euasit donec dolos oẽs detexit. Non facile obliuiscitur sui scelerũ insueta malicia. Fredegõda quæ filiis oibus orbata pœnitẽtiã profiteri videbat̃: Clodoueũ quẽ diximus custodia a patre emissum persequi rursus perseuerat:ea maxime causa ꝙ illum chilperico successurũ hæredẽ formidabat. Et ne hoc sibi dolere mõstraret:fingit causas quãobrem patri ĩmerito foret odiosus. Erat clodoueo cũ scorto quodã voluptatis contuberniũ. Eiq; scorto mater erat vetus. Vtraq; ad reginã delata est:illa ꝙ multorum causa malorũ esset. Hæc ꝙ maga:& per maleficia demoniacę artis fredegondæ liberos sustulisset. Depræhẽsam igitur pellicẽ fredegonda palo transfigi ante clodouei ædes mandat. Matrẽ longo cruciatu per tormẽta examinatã crimen confiteri coegit & confessam cremari. Nec cessat cædis appetẽs mulier: donec clodoueũ extermínet. Orat igitur regem pœnã de filio sumere: cuius assensu tris filios amisisset.quiq; regnũ patre superstite affectaret. Chilpericus nihil mulieri negare assuetus: venatũ

Lendascus comes.

Quid comes.

Accusat̃ grego. turonẽ.

Lendascus necatus.

Fredegõdæ ptinax i malicia animus

proficiscēs clodouēū vna venire iubet. Dum ad siluā vētum est: ligatū filiū ad fredegondā mittit pater. Illa corā positum rogat qui sint pceres qui partes eius aduersus chilpericū tueanť. Clodoueus vt fœminæ timorē suspitionēq incuteret plærosq ex fredegōdæ seruitio noiat. Mox custodiēdū militib⁹ clodouēū tradit. imperās vt in costas eius traiecto gladio necēt: relicto in vulnere mucrone quasi mortē sibi ipse pscivisset. Eius necē perfacile chilpericus tulit. Sepulchri tamen honore dignat⁹ est: & ad matris tumulū humari. Hinc ad exhibēdos populo vetustissimo romanorū more ludos se cōuertit. instituto suessione circo intra quē equites in girū cursitarent

Clodoueus fredegondę iussu occiditur.

Causa belli i chilpericū

Causa interea belli chilperico incidit. theodoro massiliensi antistite de sede eiecto fortunisq eius oibus autore dynāno direptis qui terræ, puīciq sub rege gōtrano imperitabat. Hūc theodorū ad childebertū fugientē gontranus depræhēdit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gōtrani dimidiū vrbis massilię attinebat. gontranū legatis missis petit debitā sibi partē restituat. Negat se gontranus regis iussa facturū Quinimo oibus aditis psidiū imponi iubet. ne aduenienti childeberto pateant vię. Erat regi gōdesillus summo genere natus pfamiliaris. Hunc ducē copiis pręfectum massiliā childebertus mittit qui ciuitatē recipiat restituto theodoro. Accedēti gōdesillo massiliā ingredi dynānus, phibuit. Qui non multo post verbis suasus gōdesilli ad beati stephani tēplū qď extra vrbē non pcul a muro est venit. quē vnicū ad se admissum gondesillus de theodoro expulso. deq rebus male ab eo peractis arguit. Et nihilominus mādat vocari ad se primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mādatū negociū. Dynānus hac re territus supplex orat id ne faciat. paratū se esse patefacere illis vrbē. Et deinceps iurare in verba childeberti theodoroq paritur ū. Dimissus dynān⁹ pmissa implet. Massilia igiť recepta & theodoro restituto ad childebertū reductis copiis gondesillus reuertiť. At dynānus abeūte gondesillo ad gōtranū mittit q massiliā recuperet. Cui tñ cœpto theodorus obstitit. Ex hac causa quæcūq supioribus annis inter childebertū gōtranūq pacta cōuentaq erant irrita habita. Erat childebertus chilperici ex fratre nepos. q gōtrano cū infensus esset gillonē remorū antistitē quibusdā sibi pcerib⁹ attributis ad chilpericū mittit occasione hinc sumpta vt superioris anni fœdus inter reges cōstitutū fide scriptisq firmareť. sed primaria legationis mittēdę causa fuit vt de gōtrano quereret/cum quo nec fidem nec amicitiā conseruare potuisset. quā obrē inquit gillo childebertus tu⁹ o chilperice nepos te petit liceat iunctis copiis vestris in gontranū arma sumere. vt quę tibi atq illi perfidus princeps abstulit recipiamus. Lętus autē oratione chilpericus cōuenta oia grata habuit. Bellū insup quod iādudū agitabat ab vtroq rege geri placere respondit. Nec mora exercitus paranť. qui partitis agminibus incedētes bituriges inuadūt partē copiarū desiderius vir strēnuus ducebat. Huic ad mediolanū castellū cui nomen nūc est magdunū bituriges cū qndecim milibus armatorū occurrūt. Pugnatū est ęquo marte & ex vtraq acie septē hominū millia cecidisse referuntur. Dū vtrinq pugnať: reliqui duces berulfus andegauorū pręfectus: & bladascus obsidione vrbē cingūt. Gōtrano subsidiū suis ferre festināti nunciatū est partē hostium e castris pręidatū abiisse: eosq nō pcul abesse. Quo cognito gōtranus militē in armis paratum esse iubet. Inuētos mox prædones nō magno labore fudit. Postq̄ oēs regum copiæ quasi ad pugnā instructæ mutuo se cōspectu intueri possent spectatissimi hoies vt quisq suo regi assistebat: metiētes animo quid incōmodi si plio decertareť cōtingeret: vltro citroq cōmigrāt: si forte irritatos regū animos reducere ad beniuolētiam

Bellum i biturigib⁹ aduersus gontranum.

possent. Nec inanis fuit labor. Ita constituta est res vt ablata restituerenť. Discedētibus copiis chilpericus suis imperat cōtinere a præda & rapinis manus. Cui⁹ rei præuaricatorē qui rothomagorū comes erat incandescēs chilpericus gladio transfixit. Hoc exēplo reliq absterriti continētiores ibāt. Per hos dies cometa visus est fusca nube circūdatus radio vno fulgēs. Suessione cęlū ardere ꝓspectū est. Parisiis sanguis a nube in multorū vestimēta stillauit. Siluanecti interior cuiusdā agricolę dom⁹ sanguinolēta iuenta est. Post huiusmodi ꝓdigia inguinaria pestis multos absumpsit. Dū hec geruntur theodorū quē fredegonda pepererat infantē mors rapuit. Ei⁹ interitū mater quorūdā suasu in momoleū cuius supra feci mentionē atq in quasdā mulieres magas trāsfert. Mulieribus depræhēsis cognoscit eas quidē complures interemisse. quorū cruor ad momoleii salutē ꝓfuisset. Deinde theodorū quoq in similem vsum fuisse necatū ꝓfitenť. Sumptū est de illis suppliciū. Alię viuæ crematæ: alię circūactę. Momoleū cum chilpericus morte affecturus esset a fredegonda rogatus dimisit. Sed cū esset variis tormētis toto corpore macerat⁹ paulo post interiit. Hūc fredegondę maternū dolorē Clotarius qui ex ea non multo post natus est infans oblitterauit. Cuius exortū tanta letitia chilpericus excepit: vt recludi ergastula & custodias laxari emissis inde vinctis mādauerit. Sed (vt sunt res humanę) lętitiā mœror intercepit formidante chilperico gōtrani aduersum se atq childeberti ꝯfœderationem. Eā ob rem thesaurū suum omnē & preciosissima quæq exportari camera cum iubet. Quā vrbem scilicet munitissimā incolere & in ea se tueri statuerat. Tant⁹ illi met⁹ a fratre nepoteq fuit: vt in agris tētoria nō secus ac in bello haberet in eisq pernoctaret: militibus ad excubias vigilātibus. Adeo meticulosa est malorum testis cōscientia. Ad oīa pauet dū nemini cōfidit. Interea tamen ad vicū callam qui a materna flumine non ꝓcul abest positus venationibus se oblectabat. Ad quas cū die quodā se parasset: in cubiculū fredegondę ingressus cū eam quietis causa decubantem vidit: tenui admodū quem gerebat baculo fredegondā a tergo ludens ꝑcussit. Quo ictu in partē alteram vt ludentē cognosceret se regina nō conuertit: sed suspicata lādericū esse qui palatio præerat. landerice inquit vt quid me ferire audes. Hui⁹ landerici vxorē chilpericus stuprabat: qre fregdeondę responso ꝑculsus suspectā de adulterio fredegondā habuit atq ita leuandi mœroris causa venatum ꝑgit. Fredegonda rege a se abeunte sensit verbo offensum esse chilpericū quare verita id qđ vero simile erat ne regis aīo suspitio stupri altius insideret: mulier multis homicidiis insignis ausa est memorabile facinus tētare. Landericū clā ad se vocat: quæ sibi contigerant meminit. Monet non cubiculū sed sepulchrū cogitet. Haud dubiū sibi esse: regē pro confesso habere: landericū cum ea consuetudinē fecisse illiciti amoris. Turbatus aīo landericus præsentē adesse sibi mortē arbitrať: seq veluti iam captum rapi ad suppliciū putat. Quem supra q̄ virilē animū decet cū videret fredegonda intabescere: vna inquit landerice res est quę nos a periculo eximat. Solet a venationib⁹ chilperic⁹ nocte plurima domū reuerti. Age igiť impigre & facinorosos quosuis hoīes & sanguinarios pecunia muneribusq sollicita q per noctis caliginē chilpericum ex equo descendentē crebris vulneribus necent. Hoc pacto & mortē superauimus & regno potiemur. Reginę ꝯsiliū secutus landericus sicarios in insidiis locat. Hi vt conuenerant regē inter tenebras adoriūtur atq interimūt: atq noctis beneficio defensi ꝑpetrato homicidio exclamāt chilpericū interfectū esse: & quasi homicidii expertes ipsi eēnt childebertū auctorem paricidii vociferanť. Aulici ascensis equis huc atq

Prodigia varia.

Vindex chilpericus.

Clotarius secūd⁹ nasciť.

Fredegōdæ in regē scel⁹.

illuc deprahensuri fugiētes homicidas frustra discurrunt. Madulphus siluanecten sis prēsul eo tempore aliquid negocii i curia habebat. Is rege cęso sepeliendi officiuꝫ exhibuit. atq; naui impositū secundo flumine ad diui germani de pratis quā rex ex truxerat ędē extulit. vbi etiā nunc eius sepulchrū visitur. Tam misero vitę exitu chil pericus regnū reliquit homo īpudens arrogansq; qui cū amicum nemineꝫ obserua ret: nemo illi amicus fuit. Exscripserat nescio quot libros incōdito versu. aliosq; nō paucos. quos impiam scilicet rem continentes viri sapientia probati deletos pror sus exterminauerūt. Sed iuuat me chilpericū a tergo relinquere. pauperum quidem abiectorē. sacrarūq; ędium osorē. irrisorē insuper ecclesiastici ordinis qui pluris sem per existimauerit recenter ad fidem conuersos: q̄ eos quos diuturna religio commē dabat: illis ecclesias attribuens: his praro ministrans: vni tm̄ germano parisiorū anti stiti obseruātissim⁹ fuit. Cuius sepulchrū hoc a se edito epigrāmate dignatus est.

Ecclesię speculum: patrię vigor: ara reorum.
  Et pater & medicus pastor amorq; gregis.
Germanus virtute/fide/corde/ore beatus:
  Carne tenet tumulum: mentis honore polum.
Vir cui dura nihil nocuerunt fata sepulchri:
  Viuit enim. nam mors quam tulit ipsa timet.
Creuit adhuc potius iustus post funera. Nam qui.
  Fictile vas fuerat gemma superba micat
Huius opē ac meritum mutis data verba loquuntur
  Redditus & cęcis prędicat ore dies.
Hunc vir apostolicus rapiens de carne tropheum
  Iure triumphali considet arce throni.

Chilperici igitur ingenium & mores execrari debebit quisquis ad gerendā rempublicam optimus accedet.

Nunc fredegōdę reliquias persequamur: Interempto chilperico fredegon da suis fortunis timēs: se cum oībus opibus ad beatę marię parisiensis ędē tanq̄ ad asyllū transfert. Quā liberaliter accepit loci antistes. Thesaurū qui penes chilpericū erat dum apud callam ageret quidā aulici auferētes ad childebertū pertulerunt. At fredegonda rebus suis filioq; tutius ꝯsultum iri cupiēs: gōtranū au relię regem per nūcios orat: sibi clotarioq; tutor assit. Nec tardat gontranus: veniē ti vrbe egressa fredegōda obuia ꝓgreditur. Suscepta nepotis tutela per regni in signiores vrbes circūferri clotarium infantem iubet. Qui clotarium circunferebant ꝓceres vrbes gontrani nomine in fidē recipiunt. At gontranus popularis incōstā tię non ignarus cum in ęde diuę marię esset: ingensq; populi turba astaret: facto silē tio. Viri inquit parisienses qui huc conuenistis vos oro: seruate stabilius in me fidē q̄ in fratrem habuistis: vt & meum nepotem in pace educare & vos iustitia modera ri possim. ne (qđ nolit de⁹) aut ille sine tutore: aut vos sine administratore periclite mini. Gōtrani oratione lętus populus: principis humanitatem fidemq; collaudat: deum precatus: vt illum saluū faustumq; seruet. Fuere per id tempus motus qui dam belli repetente gōtrano loca quę childebertus occupabat. Sed ganescus picta uorum comes qui childeberti partes tuebatur lemouicēses ipsosq; pictauos in fide continuit: turonos praeterea tentauit. sed repugnante vrbis antistite ciuitas in fide gontrani perstitit. At non multo post childebertus quē post chilperici necē parisiū

Gontranus Clotarii tutor.

aduenientē ciues nō admiserant:gillonem remensem quibusdā adiunctis ei illustri-bus viris:ad gōtranum ire iubet. Admissis legatis/ gillo assentatiōe vsus principio gratias deo egit:qui gōtrano tam clemēti & potentissimo regi pacē sincerā tribuis-set. Nec vltra tulit gontranus uerba pōtificis:sed dicere uolentē intercipiēs:non in-quit pessime presul blanditiis istis libens(te maxime orāte)auditū exhibeo. Omniū enim q sunt cū sis perfidissimus:tu pretextu linee huius vestis religionē pre te ferēs: fraude ꝓditioneq͡ʒ oēs fallis. Te eñ cōsultore vrbes quae ad me pertinēt cōplures i-cendio absumpte sūt. Sic loquēti regi gillo nihil respondit. Sed alter legatoruʒ quae a childeberto mādata erant paucis ad insequentē modū elocutus. Gloriosus inquit rex noster childebertus nobis precepit repetere abs te paterni regni partē:quā tu il-li gontrane ademisti. Respōdit gōtranus. iāpridem ad hec respōdisse. se nichil a chil deberto preter conuentorū formā vsurpasse. Eapropter q legitime possideret se re tenturū. Nisi tñ ea quae vel gratia forte vel liberalitate donare decreuisset. Ergo cū intelligeret legatus frustra aduersus regē cōtēdere:quandoquidē inquit legatio no stra non procedit. Reliquum est quod ad extremum pro tua iusticia impetremus. Est apud te fredegondā chilperici relicta quae sigibertum principis nostri parētē & supra paucos dies chilpericū iteremit:mulier digna affici multis suppliciis. Propter ea petit childebertus hanc ad se dimitti. Cui ob sceleruʒ immanitatē poenas vt par ē irroget. Legato gōtranus respōdit:iniquū sibi videri ad poenas rapi mulierē regio nuptu insignē:& quā non putaret culpam cōtraxisse eorū q illi obiicerent. Atq͡ʒ ita irrita legatione abeūtibus legatis/primarius ille locutor:gōtrane inquit magne rex postq pacē abnuis:scito iam securim qua tuus frater interēptus est capiti quoq͡ʒ tuo imminere. Ad hec verba cōmotu⁹ rex extrudi palatio legatos iubet:eosq͡ʒ luto coe-noq͡ʒ p viam eūtes ꝯtaminari. Hinc graues inter reges inimicicie ꝯflate sunt. Gōtra nus post hec fredegondā in neustriā emittit:vbi non ꝓcul Rothomago incoleret. Ad quā ex francorū nobilitate nōnulli ꝓfecti tanq fortune eius misereñ operam il li suam pollicitenf. At cognito ꝙ pretextat⁹ quē in custodia Chilpericus habue rat a Gontrano liber factus esset:indoluit vehemēter fredegonda:ꝙ ex fastigio re-giae dignitatis delapsa/ tā parui haberet. Accedebat ad dolorē brūechildis presens foelicitas. quā se potētiorē & magis honoratā iri ꝯspiceret. Quo liuore cruciata mu lier:audacē quēdā & cedibus assuetū hominē holdericū seorsuʒ vocat:magnis pol licitationibus satellitē onerat:si brunechildē reginā necet. Côuentione cedis facta/ holdericus cū multis iā diebus ꝯsuetudinē familiaritatis apud reginā brunechildeʒ assentatiunculis blanditiisq͡ʒ cōparasset:blandior tñ indies visus in suspitionem ve-nit. Deprehensusq͡ʒ & tormētis affectus:crimē confitef. Fustigatus deinde & ludibrio habit⁹ ad Fredegondā dimissus est. Quē paulo post sanguinaria mulier pedib⁹ ma nibusq͡ʒ trūcatum dimisit:vel ꝙ desidie eū argueret:quia videlicet necāde brunechil dis occasionē vecors ꝓterisset:vel ꝙ significare volebat se nihil de homicidio satelli ti mādasse. Cura de hinc gōtrano fuit chilperici necis autores ꝑsequi: inter quos delatus est cherulphus:q primarius chilperico cubicularius fuerat:ad martini sepul chrum effugit:vbi tandē Gontrani iussu a quodā claudio multis vulnerib⁹ interfe-ctus est:publicatis eius bonis quorū ditissimus erat. Eadē tēpestate gondoaldus q se Clotarii filiū diu ꝑdicauerat:quāobrem ꝯciliato sibi procerū fauore cū bonā in aquitania populi atq͡ʒ vrbiū partē in ditionem suā recepisset:petragorios: tholosa-tes: burdegallosq͡ʒ non difficile conciliauit. Auctus imperii amplitudine Gondoal-

Gillo remē-sis ad Gon-tranū legat⁹

Fredegōda iterū necem cogitat.

Cherulph⁹ occiditur.

Gōdoaldus filium regis se appellat.

dus:litteras ad francos proceres dat:quas ligneę tabellæ mandatas & cęra desuper oblitas:duobꝰ cadurcis sacerdotibus proferēdas cōmittit. Quibus in itinere a gontrani aulicis depręhensis ex litteris & sacerdotum confessione cognituꝫ est quid gōdoaldus animo concepisset. Nec moram interponit gondoaldus ad gontranuꝫ legatos mittere:quibus oliuę ramos in manu gestare iubet:quo signo quasi pacis nūcii tuti ad regem peruenirent. Cum ad regem ventum esset:rogati nomen & gentē. A gondoaldo inquiunt venimus ad te qui cum Clotarii patris tui filius sit debitam sibi paternę possessionis portionē petit. Quod si neges/armis hęreditatem repetere decertabit. ex aquitania numerosum exercitum iam habere. accessuruꝫ insup suis viribus a childeberto magnum delectum militum. Gontranus legatos opprobrio habitos:in equorum dorsa distendi atqꝫ fustigari:præter ius legationis imperat. Legati etem̄ nomen violare apud etiam barbaros nephas.

PEr superiores dies constitutū inter Gontranum atqꝫ childebertuꝫ erat de conuentu habendo. ad quem Gontrani edicto Childebertus magno suorum procerum comitatu venit. Ibi ante omnia gondoaldi nunciis introductis Gontranus dicere imperat quæ superioribus paucis diebꝰ apud eum habuissent. Postq̄ cuncta ordine enarrassent:addunt gondoaldum rebus omnibus spoliasse rigondam chilperici filiam dum eam ad hyspaniam nuptiarum causa pater destinaret. Eius rei gnaros esse Childeberti proceres. Dum hęc nuncii perorassent: suspicio mox incidit regibus: eaꝫ causam esse quare aliquot ex nobilitate Childeberti concilio abessent. Nec propterea destitit gontranus rem animo conceptam patefacere. Accepta lancea extremum eius ad childebertum intendens:hoc inquit indiciū tibi esto chare nepos:regni te mei heredem fore. Et nunc quideꝫ totius gētis atqꝫ vrbium tibi potestatem imperiumqꝫ cōmitto. Tu enim & alter meus nepos clotarius tm̄ supestis quibus hęc optimo iure cōueniant. Hæc cum in cōspectu multitudinis dixisset:appręhensum dextera childebertum seorsum non longe a contione deduxit. Primo illum monet:tacitus quę dicturus sit seruet. deinde docet quos ad gerēda regni negocia admittat:quibusve consultoribus vtatur:quos item reiiciat: quibus etiam sui custodiam atqꝫ salutem credat. Caueat a brunechilde matre:a gillone præterea remensi:qui esset perfidus maxime. His ita inter se ꝓlocutis:ad rem communē tractandā considunt. Quibus omnibus quę ad reipublicę cōmodum attinere videbantur & quorum gratia contio habebatur absolutis:consiliū dimittunt. Ad conuiuium deinde itur. Inter comessanduꝫ gontranus circūstantes ita proceres affatur. Viri franci & apprime nobiles quos mihi semper & primores & caros habui. Hic est meus ille nepos quem hęredem institui. Colite illū oro:& fide integra parete vestro regi. De magnitudine etenim eius futura spem capio maximam:cum iam imperio auctus sit & virtute commendatus. Hęc dicens simul restituit Childeberto ciuitates quas chilpericus abstulisset.

REbus ex regum vsu constitutis:Childebertus ad suos profectus est. Dum hæc agerentur principum vnanimitate cognita:hi qui Gondoaldo fauebant desiderius mommolus landascus atqꝫ sagittarius ab eo defecerunt.

Defectio a gōtrano Cōuenę ciuitas

Est trans dordoniam flumen loco edito vrbs quæ cōuenę appellatur: ad quam gondoaldus se recepit. primo quidem ciuibus beniuolus:mox simulato hostiū aduentu bonum fore ait si in arcem fortunas suas ciues contrahant. Deinde cum prope adesse hostem diceret:omnes in armis esse mandat:& in hosteꝫ portis patefactis

erumpere. Procedente ergo agmine cum in planiciem venissent: exturbato vrbe an
tistite portas obstruit. Ipse cum presidio suorum ciuitate potitus fortunam quęcū-
ꝗ futura esset illic expectare constituit. Hic gondoaldus clotarii filium & gontrani Gondoaldꝰ
fratrem se esse iactabat. Militaueratꝗ in italia apud nasertem contra gothos. Post
cuius interitum constantinopolim se conferēs/cum per gontranū bosonē accepis-
set chilpericum esse necatum gallias repetens a massiliensi prǽsule primo receptꝰ est
inde auinionē/mox aruernos atꝗ burdegalā & tandē couenas se recepit/ comitā-
tibus illū sagittario epo mōmolo landasco & valdone quorū consiliis maxime age
batur. At gontranus loci munitione cognita/cū inde gōdoaldus erui facile nō pos
set: litteras brunechildis nomine ad eum perferri iubet. quibus hortabatur eū opes
omnes suas burdegalam conferat: ibiꝗ hiberna habeat. Paruit fraudulentis moni
tis gondoaldus/reiꝗ omnes & ingentem auri summam burdegalā pręmittit. Co-
gnito gondoaldi discessu milites gontrani qui iter eius explorabant: gerondam flu
men enatant: depręhendūtꝗ iumenta quę sarcinas gondoaldi veherēt. Quibꝰ spo
liatis ad locum vbi gondoaldus se receperat contendunt. Lendegesillus copiis prę-
fectus carros ad vrbis obsidionem ad hunc modum excogitauerat. Intecti enim vn
diꝗ cratibus atꝗ tabulatis carri munimento erant his qui intra carros delitescebāt.
quorum negociū erat cuniculis patefacere viam in vrbem. Comparata inde frequē
ti ex vicinis siluis materia: fascium ingentē numerū in vallē coniiciunt. Oppidani cō
tra non vecordes pręacutis sudibus & lapidum molibus igni quoꝗ ac pice desup
iactis cum materiam tum milites incendebant. Hac oppugnatione incassum susce-
pta: lendegesillus alia via obsessos intercipere statuit. Mōmolum igitur ad colloq-
um clam vocat: quē primo increpitū ꝙ a gontrano defecisset: secutusꝗ esset gōdo-
aldum si operam nauet: vt suo aliquo facto ciuitas dedatur: se sperare Gontranum
qui benignissimus esset facile illi dimissurū quicquid in eū cōmisisset. Mōmolꝰ de ea
re se consideraturū respōdit. Igit̄ mōmolus sagittariū lādascūꝗ & valdonem sibi ar
cta amicitia deuinctos conuenit. docet quid illis periculi si ciuitas expugnetur impē
deat. Vtile fore illi saluti suę consulant. Mōmolo cū omēs acquieuissent: cōuenit i
aliquod insigne ciuitatis templū ignē summittere: ad quod incendiū restringuendū
omnibus concurrentibus facile factu lendegesillū in vrbem admittere. Ad hoc ne-
gocium accersito carulfo ditissimo hoie apud quē & ipsi diuersabantur: consilii cō
potem facit. Postq̃ de incendēdo templo tradendaꝗ hosti ciuitate cōpositū inter
eos est. Ad Lendegesillū mommolus occultissime venit: monstrat qua via ciuitas i
potestatem gontrani dedi possit: si modo id quod de reconciliando sibi rege lende
gesillus pollicebatur re ipsa efficeret. Lendegesillus spe recuperandę vrbis lętus: ius
iurandū mōmolo dat nihil de cōuentis detracturum. Q̄ si animū regis se ad id
deducturū nō posse intelligeret: daturū illis tamē firmū aliquod templū in quo tu-
to dū rex placari posset ꝯsisterēt. Re ita ꝯdita. Mōmolꝰ ꝯsilio incēdendi tēpli omis- Perfidia mō
so gondoaldū adit: memorat q̄ integra in eū fide semp visus sit q̄ꝗ itē deinceps esse moli i domi
velit. Verū eā esse rerū ꝯditionē vt multū ꝯfidere nō debeat. Propterea tētasse se lē num suum.
degesilli animū quē in se & ad ꝯcordiā procliuē inueniat: lendegesillū hoc vnū non
probare ꝙ tu de gontrano male existimans conspectum eius aufugis: nec de cogna
tionis attinentia (cuius forte dubius est) ullā rationē cum fratre ponis. Hoc tm̄ si fa
cias regēꝗ cōuenias oia lendegesillus ait ex vsu tuo fauste ꝓcessura. Sentio igit̄ his
tot curis atꝗ ꝑturbationibus te explices: & nos vna tecū ad gōtranū ꝓficiscamur.

Ad hunc modum suadente mōmolo: sensit dolum gondoaldus / nec tamen cauit. Non eñ facile esse videbat eorū malicię occurrere quorū & fidei & tutelę se tāto tēpore credidisset. Hortaī tñ: se nō derelinquāt eūtē quo eū ducerēt. Dū hęc tractātur landascus igne in ꝓximā ecclesiā iniecto cū multi ad restringuendū incendiū cōcurrunt sensim ex turba lapsus aufugit. Stabant ꝓ portis hostes bolo & boso biturigū comites q gondoaldū a mōmolo exciperēt. Foribus patefactis gondoaldū in lendegesilli potestatē mōmolus tradit: regressusq; inde in vrbē mommolus portas claudit. Erat inter ciuitatē & hostiū castra tumul⁹ terrenus mediocriter edit⁹. Ad huius summū cū gondoaldus successisset: bolo eū pręcipitē deiecit. q in caput pedesq; rotę instar circūactus illiso in caput eius a bosone saxo trucidatus est. Mōmol⁹ aūt quē in vrbē reuertisse diximus gondoaldi opibus direptis: in reliquā multitudinem grassat⁹ est. Miles vero vrbē ingressus nemini hominū pepercit mœnib⁹ solo ęquatis. Igiī mōmolus incēsa reliqua vrbe in lendegesilli castra se cōtulit. Lendegesill⁹ iaʒ de regis in ꝓditores sentētia certior factus: mōmolum ad se venientē excedere tētorio tantisper iubet: donec tumultuantes in eū milites sedet. Egrediēti pręsens mors licet ante oculos (irruētibus in se militibus) versareī fortiter quidē restitit: nōnullis ex hostibus vulneratis. sed signo a lendegesillo clā suis dato: circūuētus vndiq; mōmol⁹: ꝓditionis pœnas pēdit. Sagittario episcopo fuga salutē quęrēti caput vnico gladii ictu a milite quodā amputaī. His rebus cognitis gontranus mommoli opes ad se deferri iperat. Erāt nūmi aurei mille pondo (besantiū franci vocāt) argenti ducenta quinquaginta. id oē ęquabiliter gōtranus childebertusq; sibi dispartiti sunt. Acceptā inde partē gontranus rex in pauperes distribui mādat. Inter mōmoli spolia ad gontranū deductus homo est terno pede cęteris hominib⁹ maior. Inciderunt per id temp⁹ nunc in italia inde in hyspania occasiones nōnullę belli: qđ quia paruʒ momēti vel ꝓpter nimios imbres: vel ꝙ rebus mox cōpositis reditū est domum volens pręterea: vnū fuit aduersus gothos duce bosso: cui attributis a gontrano magnis copiis: ducis incuria male pugnatū est: fusis cęsisq; ad magnū numeruʒ francis. Cōmissum prӕterea aduersus britones nō incruentū pręlium. vbi pepolinus dux catharri dolo occisus. Inter hęc gōtrano cęlū aduersitatis nōnihil cōminareī: anno priore mortis eius luna supra ꝗ in eclipsi solet obscurior visa. Ipse vero post annum trigesimum adepti regni moritur. & cabilonem burgundię ciuitatem elatus in monasterio diui marci qđ extructum magnis prouentibus cumulauerat sepultus est. Cuius si spectentur mores: dignus ꝓfecto qui principantibus annumeretur bonis. In pauperes benignissimus: erga sacerdotes & dei ministros obseruantissimus.

Insueta hominis procęritas.

Signuʒ ante Gontrani regis mortem

ADepto gontrani regno childebertus animo reputans fredegondę in patrem & patrulem crudelitatem pœna afficere mulierē meditatur. Quāobrem Godoadum ad se vocat: huicq; exercitus curam imponit: mandans incursionibus perdere suessionensium regnum quod fredegonda tanꝗ ad filium Clotarium pertinens moderabatur. Cognito hostium aduentu fredegonda regni proceres in armis ad se proficisci ꝗ velocissime iubet. Quibus in consilium admissis fredegōda filium adhuc lactentem amplexa: viri inquit regni huius francę primores non parui vobis ęstimari debet rex & dominus vester ꝗꝗ ętate paruulus est: vt in conspectu pene vestro regnum vastari perdiq; patiamini. Et reminisci quidem vos decet fidei uestrę quam Rothomagi cum essem pręstitistis: non deserturos vllo tempore filium hunc meum regem vestrum: sed euʒ obseruaturos vt pa

Bellum aduersus fredegondam.

terni regni heredē. Per eā ipsam fidem vos oro pceres: tueamini possessiones vras: quas hostis tam crudeliter infestat. Facile etem factu est: q̄q̄ pauciores sum⁹ aduersarios vincere. Neq; aio fracta neq; consilii inops rebus deero: si modo adiutores fueritis: neq; bene rem gerentibus laus & premiū negabitur. Cedentes vero ignominia notabunt eterna. Assentientibus q aderant: landericū fredegonda preficit. Cui & belli gerendi omnē potestatē pmittit: iubetq; id faciant qd a lāderico fuerit eis imperatum. Ipsa vero animo erecta mulier: ab vberibus pendentez clotarium gestans agmen anteibat. Ad siluam que haud pcul a via erat (Cum iā sol occidisset) landericus exercitum secedere iubet: ipe cesum ex arbore frondosum ramū: in eoq; suspensam nolam (vt fieri animātibus q nemora pascunt solet) equi iube alligat. Ceteris vt idē faciant iussis. His ita ad landerici votū compositis noctu e silua mouens: ad castra hostiū sub lucē peruenit. Quos ex hesterno labore dormitantes adorit: atq; cō pluribus interfectis ceteri in fugā cōuertuntur. Direptis mox hostiū castris in cāpaniam que Remis adiacet ingressi: vicos incolasq; igni pdunt. Hanc insignē victoriam suo astu fredegonda apud truecū adepta est. Successit alia in britones ducēdi causa q a prioribus nō tradita scriptoribus neq; a me scribi potest. In eo prelio grādem stragē factam eē traditum est. Mox insurgenti belli gerendi occasione: childebertus in longobardos expeditionem parat: qui insubres mediolanūq; vexabāt. Deliguntur ad id bellū duo & viginti ductores qui negociū gerant. Quorū omniū principes cōstituuntur andoaldus: oloq; & codiueus. Superatis alpibus cū in agrū hostiū ventum est: olo ad castellū pximū accedens sagitta traiectus interiit. Mediolanum inde pgressi vrbem obsident. Ad quos mauritius bisantinus impator missis legatis pollicetur suppetias francis ante septimū diem se destinaturū: eius aduentus signū fore si oppidū in colle positū ardere intuerent. in irritū cecidit impatoris pmissio: q̄obrē soluta obsidione franci castellis quibusdā in potestatez receptis: predisq; actis: cū estiuo estu & alui pfluuio toto exercitu laboraretur ad suos reuerterunt.

Fredegōde astu victoria franci potiti sunt.

Childebertus in lōgobardos.

His paucis post assecutū burgūdionum regnum gestis: childebertus qui iunior appellatus est: vna cū vxore non sine veneni suspitione morit. Fuere childeberto iuniori liberi duo. Theodebertus maior natu metrēse imperium cui austrasie appellatio fuit adeptus est. Quod campanie superioris partē cōtinens ad alemanos vsq; ptendebat: sic quidē vocitata q austrac⁹ rex: vel vt aliis placet auster eā icoluisset. Theoderico burgūdia obuenit. Hi sunt reges duo ad quos & ad brunechildē eorū auiam gregoriū romanū pōtificē dum augustinū ad āglos fidei christiane doctrina imbuēdos mittit scripsisse legim⁹: legatū apostolicū cōmēdantem. Eodē tpe auares id est huni sedibus suis egressi: editis aduersus francos aliquot preliis: ingentibus tandē muneribus donati quietam franciam reliquerūt. At fredegonda regū hostis collecto grandi exercitu: clotariū filiū in bellū cōtra illos excitat. Qua re cognita nō segniores facti theodebertus & theodericus q̄q̄ tutela brunechildis agerent: magnis copiis occurrunt. pugna atrox lōgaq; cōmittit. Fusis deniq; fugatisq; hostib⁹: clotari⁹ victor a a matre magnis plausib⁹ except⁹ est. Que tn̄ nō multo post cū iā cōsenuisset: obiit mortē & chilperici regis viri sui sepulchro illata ē: foemina necis multorū autor & cui nemo sine sui pnicie hostis fuit. Nā ire ita ptinax fuit vt supplicio satiari nō potuerit eorū quos odio psequeret. Pretextatū q̄uis carcere atq; verberibus moxq; relegatione violasset: reuocatum tamen a gontrano & suo pontificatui restitutum apud rotomagū dn̄i rem diuinā facit pcuti iubet. quo

Childebertus vna cum vxore iterit

Gregori⁹ romanus pontifex

Huni.

Fredegōda moritur.

vulnere paulo post interiit. Fuit & aliorum innocentũ sęua persecutrix. Nam cum timeret filiũ clotarium credi non ex chilperico sed ex landerico adulterino concubitu esse conceptũ: metui studuit. quod tyrãnis proprium est. Per id tempus lacus dunensis tanto feruore ebulliuit: vt cocti in eo pisces ad ripas in esum venirẽt accolarum. At vero reges iniuriarũ quas a clotario acceperãt non obliti: ad arma brunechildis hortatu cõsurgunt. in quos clotarius mouẽs: positis apud fluuiũ aruenna castris: infœlici prælio dimicauit. Nã profligato exercitu: tanta occumbentiũ strage fluentũ oppletum est: vt fluere velut obiecta mole desierit. Est enim in annalib⁹ frãcis tria in eo conflictu millia hominũ occubuisse. Clotarius autem citus per meldunum ad parisios se recepit. Quẽ insecuti reges pacis cõditiones quas ipsi voluissent clotarium recipere coegerunt. Formula pacis hec fuit: vt quę inter sequanã ligerimq atq ysaram loca ad occeanũ vsq continentur ea theodebertus possideret. Duodecim vero regiones quæ sequanę ysarę q fluentis alluuntur clotarius haberet.

Lacus dunẽsis.

Rebus ad hanc formulã cõfectis: cũ Theodeberti iussu bertoaldus magnę apud regem autoritatis bona militũ manũ tuẽdę neustrię causa accepisset. (Parebat enĩ his diebus theodeberto neustria) Clotarius merouẽũ filiũ landericũq palatio præfectum in bertoaldũ cum exercitu mittit. Ea re bertoaldo nunciata cum imparem se militum numero intelligeret aurelianũ se contulit. Quẽ landericus insecutus: hominis fugam cum hostiliter exprobrat: bertoaldus ex ciuitatis muro non inquit landerice quia militum multitudine me superas virtute quoq superiorẽ te esse putes. Sed si compertu habere vis quæ vtriq nostrũ animi fortitudo sit: ad singulare certamẽ te ꝓuoco. Quod cũ non admitteret landericus: Si ergo (inquit bertoaldus) tu⁹ forte clotarius manus cũ theodeberto conferet: vis ne in ipso conflictu quid vter vtri prestet experiamur? Excepta est a landerico cõditio. Nec multo post duo reges ad iunam amnẽ q stampas alluit castra ponũt. At dũ clotharianus miles ãnem traiicit theodebertus ne totis copiis clotarius pugnare posset: signo dato prælium init: in quo multi vtrinq ceciderunt. sed ex clotarii exercitu multo plurimi. Inter præliandum bertoaldus qui landericum ad singulare certamen prouocauerat cum landericum sępius frustra inclamasset nõ ignarus quid in eum doli machinaret brunechildis: in cõfertissimos hostes irrũpens vitam maluit fortiter pugnando amittere q̃ a magistratu (id qđ brunechildis maxime petebat: vt ei⁹ loco proth adiũ quẽdã ꝓmoueret) turpiter dimoueri. In eo prelio merouẽus in hostiũ potestatem venit. Idẽ clotarius cum landerico sese fuga eripuit. Nec desistit theodebert⁹ persequi hostes donec parisium vsq infesto agmine ęstu & cęde madens peruenisset: Nulla tamen alia re egregie gesta: domũ reuersus est. Erat inter aulicos theoderici prothadi⁹ quidam italus qui cum brunichilde stupri ꝯsuetudinem (vt credebatur) habebat. Quã ob causam brunechildis illum apud theodericum & dignitate & auctoritate plurimum posse omni studio adnitebatur. Et poterat quidẽ. Nam italus cum esset ingenio astuq præditus: regi gratus habebatur: sed ꝓceribus omnib⁹ propter singularem pecunię auariciã exosus. Hoc ergo ꝓthadio freta brunechildis & quæ nõdũ bono aĩo in theodebertũ mettensiũ regẽ: q eam ab se relegauerat esset: theoderico suadet illũ thesauros patris ad se sustulisse: quorũ partĩ hęres ipse esse debeat: simul q theodebertũ ait ex alieo ꝯcubitu fuisse susceptũ atq ex hortolano ꝓgnatũ. Quã obrẽ mitteret ad theodebertũ legatos q suã & patris pecuniã supellectileq repetãt

Iuna fluui⁹ ꝓpe stãpas.

Meroue⁹ capitur.

Prothadius italus brunechildis familiaris.

Talib⁹ freq̃nter aĩatus ꝯsiliis theodericus: cũ frustra theodebertum admonuisset

cõtracto plurimo exercitu: aduersus theodebertũ ꝓfectus ad carisiũ castrametatus
est. A quo quia nõ ꝓcul abesset: theobert⁹ aciẽ instruit: postera die dimicaturus. At
primores exercitus aĩo volutantes q̃ turpe erat fratres inter se digladiari: nec minus
ignari rerũ bellicarũ q̃bus & imperia atteri & nõnunq̃ pessundari solẽt: regẽ adeũt.
orant ne fraternã pietatẽ temere violet: ne ve cõmittat quo sua dignitas: fortunæq̃
suæ deteriores sint. At ꝓthadius in cõtrariã sententiã regẽ inclinaturus. Minime in
quit decet ex leui causa de pace repẽte agere. Sed tẽtare oportere hostis animũ: si for
te petitis acquiescat. Quo verbo irritati ꝓceres: in cædẽ ꝓthadii cõspirãt: proten⁹ tu
multus exorit. Quẽ adhuc nõ in apertũ ꝓdeuntẽ cũ theodoricus ad tẽtorii vestibu
lum stans cõiectura aliqua pcepisset: regẽ a ꝓthadio omnẽ iniuriã ꝓhibentẽ q̃dã ex
cõspiratorib⁹ (ne vltra ꝓgrederet) distinuerũt. Qui in sentẽtia nihilominus perseue
rans: vocato ad se vselino imperat indicere militibus ne ꝓthadio noceãt. Vselinus
vero cõscius q̃to cunctis esset odio ꝓthadius: vbi ad cõiuratos venit rex inquit mã
dat ꝓthadiũ occidi. Cõcurrũt igit alacres milites: & hominẽ alea cum petro quodã
medico ludentẽ interimũt. Qua re perpetrata: oẽs ad regis tentoriũ cõuolant: orãt
ne iniquo aĩo ferat pessimi hoĩs necẽ: quẽ scirent omẽs amicitię & pacis inimicũ. Ad
hæc theodericus recenti homicidio turbatus: cũ aduersus q̃plurimos furẽdi via nõ
esset: animos ponit: & paci se accõmodat. Qua priusq̃ armis decertaret ex ꝓcerũ cõ
silio concessa: discessum est. Inde theodericus qui nullis ad id tẽpus legitimis nupti-
is vsus esset: sed duos ex cõcubina filios excepisset animũ ad matrimonii fœdus con
uertit. Erat hyspano regi deterico filia nubilis. Hanc sibi a patre coniugẽ dari p lega
tos postulat: fide pręstita illã perpetuo & vxorẽ & reginam fore. Detericus mẽber-
gę pater (id eni erat filię nomen) genero lętus: filiã theoderico despõsat. Acceptã
theodericus vnice diligit. Sed huius tam arctę charitatis inuidia brunechildis: ita re
gis peruertit animum: vt despreto vxoris thoro: eam cum iis quæ paterno dono ex
portauerat muneribus ad patrẽ remiserit. Qua a theoderico ignominia affectus de
tericus: Clotarius per nũcios sollicitat recordari quid in eum priore bello theoderi-
cus cõmiserit: si ad vltionẽ exurgat: se qui insignẽ a theoderico iniuriã accepisset illi
auxilio fore. Excepit periocũde legatos clotarius eosq̃ ad theodebertũ mittit tenta
turos si forte ab belli societatẽ iungeret sese. Qui idẽ quoq̃ se facturũ legatis respon
dit. Inde ad lombardos ꝓfecti legati agonẽ regẽ adeũt. Memorãt reges tris in theo
dericũ cõiurasse: si ad eos quartus accedere velit adesse tẽpus: cũ ipsi omnes ob supe
riores eis illatas molestias theodericũ vlcisci facile possint. Agon sese regibus coniũ
cturum spondet. His responsis exhylarati legati ad detericũ reuertuntur. Coniura-
tione regum ad theodericũ perlata rem grauissime tulit. At theodebert⁹ sperans ad
bellum cõuenturos coniuratos reges primus copias eduxit. Veniẽtibus in mutuũ
conspectũ regibus: nihil armis tentatum est. Sed vltro citroq̃ euntibus legatis: dies
apud salesiam castellũ de cõcordia cõponenda dictus est. Quo theodericus cũ decẽ
hominũ milibus se contulit. Theodebertus longe maiore procerũ numero profe-
ctus est: animo omnia disperdendi si frater a cõuentis resiliret. Territus numero fra-
ternæ gẽtis theodericus: nihil repugnat pacem recipere quãcũq̃ theodebertus vo-
luisset. Conuentũ inter reges extitit: vt comitatus duos turoniæ atq̃ cãpaniæ quasi
ad se hæreditario iure pertinẽtes ꝑpetuo theodebertus reciperet. Rebus ad huiuſ-
modi formã confirmatis: vale sibi dixerunt reges. Verum non ita pacato animo
theodericus mussitabundus sæpe cogitabat qua ratione fratrẽ bello vexaret: a quo

Bellũ a theodorico in theodebertum metten sium regem

Prothadius ꝓhibẽte theodeberto a militib⁹ occiditur.

Nubit theoderico filia regis hyspanię quã postea dimisit.

Bellum inter fratres.

Pax cõponitur.

& bello fuisset impetitus & bona parte regni mulctatus. Cōsilio cū prudētioribus aulicis accepto: sibi conducere ratus si Clotariū amicū faceret ne theodeberto iūgeretur: ad eū legatos ire iubet: quib⁹ mandat regi dicere quibus se calamitatib⁹ theodebertus pressisset: adempta sibi grandi terræ possessione. Ideo cōstituisse repetere ab eo quæ iniquissime rapuisset: si clotarius fidē det se nō suppetiaturū fratri. Audiuit per summā beniuolentiā legatos clotarius. Et quæ regis sui noīe petebāt ꝯcessit. Erat enī colūbanus eo tēpore sanctitatis noīe præclarus. hic clotariū admonuerat: ne fratrū bello se insereret: fore post aliquot dies: vt illorū hæres esset. Cognito clotarii responso: theodericus ad lingonas copias cogit: inde verdunū q̄ ciuitas per id tp̄s primū ædificabaẜ prateriēs tullum petit: quo & ipse theodebertus ex austrasia educto milite castra posuerat in eo loco acerrime pugnatū est: cadētibus ex vtroq̧ exercitu ꝑmultis. Sed inclinante in theodericū fortuna theodebertus ꝑ mettēses fugiens tandē coloniā se recepit. Ibiq̧ reparatis viribus: nō multo post theodericū infesto agmine nō tamen meliore fortuna/aggrediẜ. Nā tametsi nō ignauiter pugnaret: tamen postq̄ videt suos suparari: deserto prælio: fugę se mandat: insequētib⁹ eū austrasiis: quorū magna pars fugiens occiditur. Traditū est tam cōfertos milites in sese eo prælio cōcurrisse: vt qui in equis sedentes vulnerib⁹ confecti erant delabi ab equis turba digladiātiū impediēte nō possent. Theodericus cognita fratris fuga: cū illū hostiliter insequereẜ: oia qua iter agebat ꝑdens: regionis incolę illū cōuenientes orāt ne ob vnius hois culpā innocētē populū exterminet: eos quidē cū omni ꝓuincia quā armis cōparasset suos esse: nec imperata vnq̄ negaturos. Quib⁹ rex respōdit se quidē illis veniā daturū si fratris caput ad illū ꝑferant. Igiẜ qui venerant responso accepto coloniā sine mora ꝓficiscunẜ: theodebertū his verbis alloquunẜ. Frater tuus theodericus bello abstinebit si partē thesaurorū quos ex patris successione possides illi distributā esse voles. Propterea tibi nobisq̧ cōsule: & tuū fratrē patere cōsortem esse paternę supellectilis. Credidit loquētibus theodebertus statimq̧ in recōditoriū vbi thesaurus asseruabatur vna secum turbā admittit. Interim vero dum secū reputat quid fratri impartiat: vn⁹ ex populo districto in theodebertū gladio caput illius amputauit: nec cūctaẜ per ciuitatis muros ad theodericū caput ꝓiicere. Morte fratris cognita: theodericus coloniā ingrediẜ. Regnūq̧ austrasię quod theodeberti fuerat suscepit. Mox rebus ex sua sentētia cōpositis: duos theodeberti filios cum sorore formosissima puella mettim repetens duxit. Cui occurrens brunechildis cōspectis nepotibus furens mulier innocētes ꝓtenus interemit. Theodoricus aūt parta victoria ducatū sicuti conuenerat clotario restituit. deinde cum specie illectus neptis quā colonia abduxerat eam sibi desponsare & vxorē accipere oino contēderet brunechildis impediuit: dicēs nefariū esse ducere vxorē quæ ꝓximo sibi generis gradu attineret. Cui theodoricus respondēs. O inquit ꝑfida & odiosa multis fœmina nunq̄d mihi ꝑsuaseras: theodebertū adulterino ꝯcubitu ꝓgnatū meū fratrē nō esse quare me & fratrē & ꝓximū meū ꝑsequi atq̧ perimere cōpulisti? Hec loquens theodoricus brunechildem occidere tentauit. sed ope aulicorū protecta cænaculo se ꝓripuit. Nec differt crudelis mulier vltionē. potionem letiferā conficit: quē theodorico per ministros quos ad id idoneos instructosq̧ reddiderat bibendā dum balneo egrederetur offert. Veneno epoto rex balnei calore æstuans: repente interiit. Sūt tamen qui scribāt profluuio alui interiisse postq̄ annos decem & octo regnauerat: anno dominicæ salutis sexcentesimo decimo octauo.

Theodebertus fugit.

Theodeberti amputatū ab vno de turba caput ad theodericum fratrē defertur.

Brunechildis crudelitas.

Aliud brunechildis parricidiū

Eiusdem compendii liber tertius.

Egibus vt pmissum est interēptis vnus ex clodouei cognatiōe tm̄ clotarius superat: ad quē regnū ptineret septimo & qnquagesimo anno postq̄ clodoueus eēt vita defunctus. Sed brunechildis plurimorū cęde audax: sigibertū theoderici nothū austrasię regno pręficere ptēdebat. Cui⁹ cœptis repugnāt austrasii pceres: qa crudelis fœminę mores execrarent. Igit ad clotarium duos ex nūero eorū longe nobilissimos arnoldū pipinūq; mittūt oratum venire ad eos festinet ad castellū cui capthomarū nomē erat. Audita legatione clotari⁹ cū q̄ pceres velle itelligit ipigre cōplet. Castello qd̄ pxime diximus agēti clotario: brunechildis cū nō lōge abesset (nā vuarmacię q̄ vangionū caput est ad vlteriorē rheni ripā agebat) mādat finibus regni austrasię abeat: qd̄ sigiberto filio theodebertus pater reliquisset. Ad hęc clotarius brunechildi nūciare iubet. Moris esse fœminā leges viris nō ponere: neq; de distribuēdis regnis: iuitis pceribus agere. Quos si in cōtionē vocatos velit: nō repugnare se: qn ipsis diffinientib⁹: vel sigiberto vel sibi austrasia cedat. Accepto clotarii risso: brunechildi germanos ad belli societatē accersit. Nec segnius ex omi austrasia q̄ maximas copias pōt cogit. Erat inter legatos a brunechilde in germaniā missos garneri⁹: quē secus ac iussus esset rē gesturū suspicata: ad albonē garnerii in legatiōe collegā litteras de occidendo garnerio dat. Litteras cū legisset albō laceras a se abiicit. Quarū fragmēta vn⁹ ex garnerii amicis cogēs: excerptā inde diligēter sententiā garnerio patefecit. Re dissimulata: garnerius clā suadet germanis: brunechildis partes ne sequant. deinde ad brunechildē reuersus in burgūdiā: vna cū brunechilde iter facit. Vbi seorsum quosq; pceres cōueniēs: eos in sententiā suā eo facilius vertit q̄ brunechildis tyrānidē horrori haberēt. His igit sic se habētibus garnerius clotario nūciat: si se ad eū tuto conferre possit: velle ad ip̄; pficisci. Nō difficile fore vt mettensiū burgūdionūq; regno adiutore sese potiat. Garnerii cognita volūtate clotari⁹ cū certior factus eēt: qs ad rem cōficiendā mod⁹ garnerio satis pspectus haberet: ptracto rapti exercitu: in cāpaniā cathalaunēsem mouet quo sigibertū iā castra posuisse pstabat. Defecerāt p id tp̄s a sigiberto ad clotariū nōnulli ex austrasia apprime nobiles Artur⁹. Rucco. Sigold⁹. & Euulan⁹. Instructis ad pugnā copiis priusq̄ man⁹ cōserant: cōmilitonib⁹ signum dat garneri⁹ de quo inter illos cōuenerat. Ipse sensim acie excedēs: cęteros sui cōsilii cōscios comites educit. Quos lēto agmie ad flumē vsq; sagonā (quē veteres ararim nominabāt) psequēte clotario: cū sigibertus infestis copiis ad eū locu; venisset: ipse cū duobus fratrib⁹ corbo & merouco in potestatē clotarii venit. Sigibert⁹ aūt equi pnicitate salu⁹: nullo postea tp̄e cōparuit. Victori mox clotario brunechildis captiua offert vna cū eudelina theodorici sorore quas in castris hostiū garneri⁹ depręhēderat. Nec tardat rex corbū necare: seruato merouco quē ex lauachro christiani baptismatis filiolū habebat cuius & ipse diligentē curā deinceps habuit. Exultans tāta rerū fœlicitate clotarius: accitis ad cōtionē diuersę gentis qui cū eo militauerāt pceribus de brunechilde castigāda consiliū capit. Recēsitisq; mulieris flagitiis: & q̄ esset decē regum: aliorumq; multorum cędibus rea: rogat quo supplicio digne plecti posset. Acclamantibus cunctis crudelem fœminā vilissima aliqua morte affici debere: priusq̄ in conspectum contionis rex eam introducere mandaret: quarto fustigatam: tandē deduci ad se iubet. in quā postq̄ diu aspereq; inuectus: esset insidente;

Sigibert⁹ vicitur.

Brunechildis vltimu; supplicium

equo mulierē p totū exercitū circūferri imperat. Inde a capillis & lacertis: ferocientis eq caudę alligatā: reliquo corpore humi ꝓstrato lictor distrahit. De cuius nece vaticiniū sibyllinū esse nōnulli asseuerant. id qa minime cōpertum habeo asseuerare nō ausim. vatū siquidem enigmatibus atq̃ obscuritatibus interpretationē adhibere diuinantiū est. Ne tn̄ sua laude brunechildē fraudem⁹: cōplura sacerdotū collegia & monachorū apud burgūdos austrasiosq̃ extruxit) inter q̄ apud lugdunū ꝓ muris adhuc visitur diui vincētii cœnobiū. Apud heduos quoq̃ alterū. vbi assentiēte clotario sepulta est. & alia diuersis locis tēpla diuo martino cui deuotissima erat dicauit. Ita vt si impēsam cū brunechildis fortunis cōferas: mireris sane tot vno sęculo tēpla: assignatis cuiq̃ ꝓuentibus: mulierē exędificasse potuisse. Eius ętate Etherius lugduni: apud heduos flagrius: vienę desid erius: antisiodori annari⁹: austeri⁹ aurelię: lupus & colūbanus apud senonas mira sanctitate claruerunt.

Brunechildis laus.

Viri Sor tpi [illegible]

REductis ad vnius regis imperiū quattuor regnis: clotarius palatio pręfectū garnerium (cuius opera vsus maxime fuisset) constituit. burgundiam harponi cōmendat. Austrasiis rado prępositus ē. Et ne liberalitatis quicq̃ clotarius prætermitteret: garneriū imprimis sui palatii pręfectū: cōplurimos deide burgundię ditionis ꝓceres: antistitesq̃: & q aliquid pēli haberent ciues ad se vocat. Vocatos amplissimis quęq̃ muneribus ad cōciliandū eorum sibi beniuolentiā impartit. Nā pręter summā humanitatē atq̃ modestiam quibus illū natura instituerat: religionē quoq̃ venerabaẽ & q̄d rarū est pietatē colenti: bello optimus atq̃ strennuus erat. Longobardis q̄ annuū francis a gontranno ad ip̄m vsq̃ clotarium pensum duodeciȝ auri pōdo quotānis soluebant tributū abrogauit. acceptisq̃ prius sex & xxx. milibus nūmū augustā suȝamq̃ in alpibus ciuitates liberas illis dimisit. Duȝ hęc agerenẽ natus est clotario ex bergedruda vxore dagobertus: quem litteris erudiendum arnulpho mettensiū ꝑsuli cōmisit. Bergedruda vero nō multis post ānis moritur in cui⁹ loco sichildē clotarius accepit q̄ haibertum enixa est. Dagobert⁹ aūt postq̄ sibi p ętatē licuit feras indagare & venari vt gallis mos est pgit. Excitato ceruo cū longo iam cursu lassus qetis locū q̄rit: vicū quē catulianum vocant ꝓfugit In eo vico sacellū erat vbi condita humo & lapide instrata corpora beatorū dyonisii rustici & eleutherii a fuscepo ꝓ fide xp̄i martyrio p annos triginta supra quingentos religiose colebanẽ. Eo (cū patens sacellum esset) se ceruus ꝓripit: soloq̃ decumbens qeti se mandat. insequentibus crebris latratibus ceruū canibus cū ad sacellū venissent: ceruo cōspecto frequētiore latratu ꝑstrepentes: nulla eis sed nec ipsis venatoribus in sacellum irrumpendi facultas fuit: suā ędē tuentibus viris sanctitate spectatissimis. Ea re p vicina loca plata locum veneratiorē fecit & dagoberto admirationem simul & pietatē cumulauit. Mortua p id tēpus bergedruda clotari⁹ sichildem accepit vnde ꝓcessit vt proxime scripsi haibertus. At dagobertus cum præceptorem qui eum sęcularibus ornatum redderet institutis a patre accepisset quem aqtanię ducatu pater donauerat: intellexit non rudis adolescēs quantū sadragesillus (id enim nomen erat pedagogo) ꝓpter acceptam a patre dignitatem superbiret: ita vt eum neq̃ satis reuereretur neq̃ obseruaret: vocatum ad conuiuium sadragesillū: cū e regione dagoberti velut par illi assedisset: poculūq̃ tanq̄ ex ęq̄lis manu desumpsisset: iubet eum virgis cędi & barbam quā ꝓmissam habebat amputari. Qua accepta iniuria: ad clotarium sadragesillus fere lachrymās procurrit. Eam reȝ pater furente animo excepit. Dagobertūq̃ protinus ad se venire iubet. Exasperatum pa

Clotari⁹ ꝓuicias distribuit.

Lōgobardi tributo liberati.

Dagobert⁹ nascit. & haibertus.

Miraculum de ceruo.

Dagobertus pedagoguȝ suum virgis cœdere iubȝ

trem quia adolescēs ptimesceret non aliū fugę locū q̄ sacellum quo a canibus tutus fuerat ceruus secū reputās eo se cōfert: nō minus p̄sidii sibi a sanctis cōferri arbitrat⁹ q̄ beluę cōtulissent. Cognito filii pfugio: clotarius dagobertū inde extrudi: & ad se deduci ferociter imperat. Id vt facerēt abeūtibus seruis: cū ꝓpe ad sacellū minus miliari cōstitissent: tā fixi stupētesq̧ hęserunt: vt vltra ꝓcedere minime possent: q̄q̄ ꝓgredi maxime conarent̄. Igitur reuersi q̇d illis obtigisset patri renūciāt. Credidit clotarius fabulamentū esse q̇d narrarēt serui: veriti ne dagobertū offenderēt. Secūdis q̧ p̄ceptū exequerent̄ missis par accidit. Nec sic ab ira tēperari potuit ferox pr̄: nisi & ipe miraculū experiret̄. In sacello dū sopori se mādasset dagobert⁹: vidit p quietem tris reuerēdissimos viros sese affari. Adolescēs inquiūt hi martyres sum⁹ quos multo supra tp̄e ꝓ fidei veritate mactatos hoc loco catula sepeliuit. Qui locus q̄nquidē nō satis cultus decoratusq̧ est: minore nos dignatione populus colit. Quare si ad te receperis digniore apparatu tumulos nobis extruere: cū tibi securitatē tū placatū p̄re3 restituem⁹. Et ne somnio te illusū existimes: si terrā vbi delitescim⁹ effodies: optimis caracteribus suo quēq̧ noīe ꝓperies esse signatū. Huiusmodi visione cōfidentior factus adolescēs: se q̄ diui martyres petiissent impleturū religiose ꝓmittit. Ad filiū pater cū indignabūdus cōtenderet: eode3 quo serui stupore & miraculo pculsus: filio parcit. Eūq̧ nō multo post regni cōsortio donatū austrasię p̄fecit: p̄ter ea q̄ citra arduennā siluam ad remos spectāt. Surrexit p eosdē annos ex mœcha arabię loco xp̄ianę puritatis spurcus hostis mahumetus heraclio impante anno xp̄ianę pietatis sexcētesimo.xx. A quo tempore ad hunc vsq̧ diē xp̄i religio turbata plurimum est atq̧ labefacta. Eadē tempestate phara virgo agarici meldensiū comitis filia ecclesiā q̄ pharonis monasteriu3 appellatur extruxit quā multis ꝓuentibus auxit. Hui⁹ virginis frater pharo cū meldēsem comitatū patre defuncto possedisset/ex comite clericus factus pontifex tandē ciuitatis effectus est. Austrasiorū suscepto gubernaculo dagobertus consobrine chicildis apud chippiacū parisiorū vicū nubit. vixq̧ a nuptiis dies tertius agebat̄: cū patrē ꝯueniens dagobertus petit ea sibi oīa dimitti: q̄ austrasiorū regni essent: nec inde sibi pater quicq̄ vsurparet. De qua re vbi inter patrem filiūq̧ diu disceptatur placuit tādem ad arbitros de cōtrouersia referre. Hi fuere selecti prudētes duodecim in quibus fuit arnulphus mettensiū p̄sul magna vir sanctitatis opinione clarus. Ex eorum sententia clotarius filio dat quęcunq̧ ad austrasię potentatum veteri iure ptinebāt: hoc adiecto ne arduennā p̄tergrederet̄: vbi limitem dagoberto dudū posuisset. Repetenti austrasiā dagoberto saxones q̇ vltra rhenum incolunt (quia potentiā vicini sibi regis suspectā haberēt) bellum duce berthauldo inferunt. In quos & ipse dagobertus traiecto rheno non ipigre copias ducit. Dum vtraq̧ acies magnis animis atq̧ viribus pugnat: dagobertus casside ictu gladii diuulsa graue vulnus capite excepit: ita vt a vertice pars ossis vna cum multo crine conscissa deciderit. Quo vulnere humo delapsus in hostium potestatem facile venisset: nisi mox opem tulisset ex regis seruis vnus attila. Quem protinus ad patrem clotariu3 mittit. Is tū non procul arduenna agebat. Cognito filii periculo festinat pater magnis itineribus suppetias filio ferre. vbi ad flumen cui vuisera nomē est conuenerunt: reciproca militum salutatione clamor sublatus ad hostium castra defertur. Quod mirat⁹ berthauldus rogat quid id letitię q̇d in castris francorum audiret. Respōdenti cuidā clotarium cū ingenti exercitu aduenisse: mentiris inquit. Na3 & clotarium iāpridem mortem obiisse accepisti. Cum non procul a se castra dista

Reuelatio sāctorū dyonisii sociorūq̧ ei⁹ dagoberto facta.

Arduēna silua.

Mahumet⁹

Phara.

Cōtentio de regno inter patrē & filiū

Attila fidelis seruus.

rent: loquentis berthauldi vocem clotarius exaudiuit: q & sui aduentus fide3 hosti faceret galea nudauit caput canicie iā candidū. Quo signo agnitū regē berthauldus barbara voce inclamans. O peruetus inquit & canū iumētū huc ne ades: Eo verbo idignatus rex nō expectato exercitu flumen tranat: nec berthauldū mox fugientem psequi destitit: donec obtrūcatū hosti caput ad suos ipse defert. Nec finē belli geren di facit. In saxones vsq3 penetrat. V bi memorabilē edidit strage3: nemini masculini

Victoria de saxonibus.

generis parcēs q gladii sui longitudinē excederet: inde vastatis agris & vicis incēsis: victor clotarius in franciā demigrauit. Reuerso cura fuit godini nobilis burgun di temeritatē vlcisci: q despretis maiorū institutis: patris relictā vxorē coniugē sibi desumpsisset. Sed interueniēte dagoberto dimissa nouerca godinus clotario pcilia

Accusat godinus a relicta vxore.

tus est. Sed ptempta a godino mulier: regē adit. & concepte in regē necis hoie3 insimulat. Ille iussu regis apud sanctū medarcū: deinde apud sanctū vincentiū de pratis tactis sacrosanctis altarib9 accusationē iureiurādo cū diluisset: deniq3 vt idem apud diuū martinū turonēse3 faceret: dū carnuti diuersatus coenat: missis satellitib9 iperio clotarii (vt pleriq3 putāt) necat. Regibus eñ qnquidē licētia vt volūt viuēdi pmissa est: vite quoq3 & necis potestate ad se traducta: nūc hos nec illos p suo arbitrio occidere: fas esse videtur. Bellis iā plurimis foeliciter gestis: clotarius posteritati sue consulēs: psiliū procerū ex burgūdia trecas cōtrahit. Rogat eos quē sibi maxime pn cipem post se optēt. Respondent aliū præter se neminē cupere. eū esse q & pace fouere: & bello eos tueri possit. Procerū responso let9 rex eos monet fidē in eū seruēt: seq3 & regni iura tueant atq3 eos ita domū dimittit. Mox prelatorū quoq3 cōuentum apud cypiacū habuit. V bi dū de his q ad regni cōmoditates essent: cōsulit: hay

Haimar9 occiditur.

marus inter nobiles primarius: q ariberto datus fuerat a rege institutor: iussu agniani saxonis occisus nunciat. Quāobrem seditio fere inter aulicos studio diuersarum partiū orta est. Sed regis modestia ab armis tēperatū. Atq3 interea clotarius āno regni sui. xliiii. salutis vero xpiane sexcētesimo. xxxi. morit: rex nō mediocriter litteratus: patiēs admodū: erga deū timoratus: ad iopes liberalis: clero populoq3 accept9. Cui apud sanctū germanū de pratis sepulto: quia alter clotarius precesserat: secūdi appellatio fuit. Huius clotarii etate fiacrius venit scot9 in briā: q dū solitariū sibi locū qrit: a sctō pharone meldēsiū pontifice susceptus: & loco vbi nunc ob sanctitatis

Sanctus fiacrius scotus.

merita religiose colitur donatus est. In cuius sacellū foemina non igreditur: que eñ aliqñ ingredi temere tentauit in rabie3 versa est. De hoc sancto heremita quidā hoc disticon composuit. Foemina quæ leuit blasphemo murmure sanctum: Fecit q sancti non intrat foemina templum.

Dagobertus in austrasia agēs: de morte patris nūcio accepto: ne qs a noua rū rerū studiosis tumult9 orire: & in burgūdiā & i frāciā exercitū dispsit mox in franciā pfecturus. Sed cū apud remos agit: veniūt ad eū ex francia atq3 burgundia legati: qui nouo regi debitū honorē fideq3 prestarēt. Erat dagober

Dagobertus portionē regni ariberto fratri distribuit.

to ex patre frater aribertus: cui cū regni pars iure optimo deberetur: auūculi sui brunulphi studio nixuq3 patris regnū habere cōtendebat. Sed cōuenit inter fratres vt i aquitania tholosam & alias vrbes q infra pyreneos montes & ligerim continētur: aribertus reciperet: neq3 post hac in reliquis regnis quicq vendicaret: aut ad ius suū spectare vllo pacto arbitraretur. Aribert9 parte hereditatis sibi attributa: regni sui p mariam sedē tholose instituit. Quarto deinde anno belli occasione captata: vascones in deditionem accepit. Pacatis vndiq3 rebus: dagobertus voti non imemor

quo diuis martyribus dyonisio eiusq; collegis obnoxiũ se fecerat catulicũ vicum pe tit:& sacrosãcta corpora inde exhumari iubet. Inscripti erãt tituli cuiq; mausoleo q bus alter ab altero sine ɔtrouersia erat designat⁹. Ea in ɔditorio qđ fabrefieri rex mã dauerat reponi ad tps iperat. Tandẽ magno sumptu cũ tẽplũ exędificasset (qđ & so lido argẽto tectũ erat) eo trãsferri corpora instituit: cõdito ad eũ vsu3 aureo feretro additisq; ad decorẽ multis variisq; gẽmis. Annuis insup ꝓuentib⁹ ad sacerdotu3 & ministrorũ tẽpli alimoniã designatis. Et ne min⁹ ornamẽti interi⁹ loc⁹ haberet: tape tes quoq; vnionib⁹ & gẽmis variis intextos: qbus interior paries tegeref attribuit. Adeo gratissim⁹ diuis martyrib⁹ patronis suis dagobertus fuit. Inopũ ꝑterea cura3 nõ omittẽs recõditoriũ ꝓxime arã maiorẽ templi argẽteũ apponit. vbi q̃ diuis do naria martyrib⁹ offerrenf reposita sacerdotes egenis ipartirent. Hec du3 religio sus princeps diligẽter curat: nõ minus ipigre cętera q̃ regię sollicitudini impẽdebãt exequebaf. Nã & austrasiã atq; burgũdiam vbi gertrudis regina agebat reuisit: ius cuiq; postulanti dicẽs: ita vt cibo interdũ parceret: ne qd a se ꝑtermissum esse videre tur. Pergẽti ex lingonibus cabilonẽ: apud daterrã cum balneas peteret: brunulphi memoria illi incidit quẽ supradixim⁹ ariberto dũ regni partẽ peteret: fauisse. Quam obre3 accitis quos ad id idoneos nouerat amalgarũ arnobertũq; & vuillebaldum his iperat brunulphũ tollãt necentq;. Qui mox impata pficiũt. Cum heduos an tissiodorosq; inuisisset p senonũ vrbẽ parisiũ se cõtulit. Iã eñ dagobertus gertrudẽ q sterilis eẽt reliq̃rat. Altera supinducta virgine cui nãthildi nomẽ fuit: vsus est po tissimũ arnulphi mettẽsis atq; pipini ɔsilio. Arnulpho fato absumpto cõbertũ co loniensem põtificẽ in demortui locũ suffecit his ɔsultoribus ad ꝑsentes regis mores ɔgruẽtibus iustitię illius atq; ęqtatis tãta fama etiã apud exteros pcrebuit: vt ex ea gẽte q̃ thurcis sclauonibusq; finitima est nõnulli dagoberti examẽ ad suas ɔtrouer sias deposcerẽt. Asseuerãtib⁹ isup sclauonib⁹ si ad eos aliqñ cõmearet se illi vt suo re gi parituros. Regi cũ deessent ꝓpter vxorũ sterilitatẽ liberi: cõcubitu virginis ra guetrũdę filiũ marẽ suscepit Cui aribert⁹ dagoberti frater q p id tps aurelię erat no mẽ dedit appellatusq; est sigibert⁹. Hic inter sacrosancti lauacri quas sacerdos amã dus enũciat oratiões dũ nemo de more christiano amẽ respõderet: infans ipse q trñ dies quadraginta natus esset: cũctis tacẽtibus amen expedito sermone psonuit. Qđ diuinitus factũ esse qs non credat. Iam de hominũ instabili conditione q̃ri posse mus si lex hystorię pmitteret. Dagobertus quẽ initio principat⁹ pclarissimę virtutes cõmendabãt trãsuerso aio esse cœpit. Quippe q ministrãdi iuris specie frãcię regni vrbes ꝓuinciasq; cũ visitaret: quosq; vi adhibita spoliabat. Et tanq̃ diui dyonisii ob sequiis oia deberenf ęneas ingẽti põdere valuas: Lauachru3 insup vbi baptismatis mysteriũ sacerdotes explebãt vna cũ diui hylarii corpore: nulla cõpẽsatione sacrile gii facta ad diuũ dyonisiũ mari ex pictauis trãstulit. Nec trñ tota ꝑda potitus est. Al tera eñ portarũ du3 naui p oceanũ exportanda cõmittitur in fluctus delapsa ppe tuo latuit. Verũ qa male agẽtibus occasio aliqua peccãdi in prõptu suffragaf: causã sacrilegii esse dicũt: pictauorũ rebellionẽ: quos vt cõpesceret dagobert⁹ oia ad se bel li iure ptinere ratus: postq̃ agros ꝑuastasset vrbẽ quoq; depopulatus esset: mœnibus oibus dirutis solũ arare & in eo salẽ disseminare ad inducendã sterilitatẽ iubet: Sacri legio comes libido non defuit. Amandus aũt per id tempus vita vir spectatissi mus & doctrina cũ peccanti dagoberto verbũ salutis ꝑdicat regno extruditur. Sed tandẽ resipiscente dagoberto: amandus gratus regi factus est. Comitabantur dago

Ecclesia san ∂ti dyonisii ędificat: & ar gento tegit.

Brunulph⁹ iussu dago berti occidit

Dagoberti fama.

Sigibert⁹ na scitur.

Miraculum

Dagobertus pictauos spoliat.

Libidinosus dagobertus

Dispensat dux Brabantiae marschallus pater.

Aribertus tholosę rex morit: & ei⁹ fili⁹ chilpericus.

bertum quocunq pgeret pellicu3 caterue: pter eas quas cōpluribus locis cōptas & reginarū instar ornatas alebat. Obnitebat tñ regis turpibus factis pipin⁹ de landis q palatio pręerat. fueratq a clotario brabantino ducatu donatus. Nec vsquaq sinebat regē p tot vicia libere defluere. Cuius etiā optimis consiliis adiutor accedebat egnauus hō nobilis & nō mediocriter prudēs. Quorū perseueranti cohortatione tandē dagobertus sanior effectus est. Interea aribert⁹ tholozanus dagoberti frater relicto filio chilperico: uita defungitur. Quē filius non multo post secut⁹ ē. Quā obrē tholozanū regnū dagobertus recepit.

Tributū saxonibus remittitur.

Sed omni fere humanę fœlicitati pedissequa est aduersitas. Sclauones in thoringiā irrumpere nunciant. Selectis copiis cū ad rhenū dagobertus uenit saxones ad eū mittunt oratū vt tributo qd patri filio q hactenus pepēdissent leuarētur (id em tm̄ qngentorū boū erat) si id ab rege ipetrarent suis se impēsis atq armis sclauones debellaturos spondent. Cōditione admissa pēsum saxonib⁹ remissu3 est. Sed alio vsus aio Dagobertus sadragesillo qui pedagog⁹ eius fuerat mortē procurauit. Quā cū vlcisci liberi eius minarent ex procerū sentētia paterna possessione puant rebus oibus ad fiscū traductis.

Ludouicus seu clodoueus nascit dagoberto.

Interi dū hec gerunt dagobertus sigiberto filio austrasiā dimittit: dyademate illi iposito attributoq cōberto colonię pōtifice: & comite palatino adalgiso quorū moderatione regnū administraret. Eodē tpe nat⁹ est dagoberto clodoueus quē pleriq ludouicum appellāt ex nāthilde vxore. Quo adulto: dissidii causa3 fratribus auferre dagobertus studuit distributa cuiq portione hęreditatis. Sigiberto em ois austrasia: ludouico burgūdia neustriaq cessit.

Nūdinę sctī dyonisii qs lenditu3 vocant.

Dehic ad diuos martyres cōuersus inter multas quas illis donationes largitionesq attribuit: emporiū annuū mēse iunio in campo nō pcul a basilica sanctorū instituit. trāslata ad ministros ecclesię oi ditione. Id lenditū vulgus appellat: corrupto vt ipse iudico vocabulo. Nā edictū dici crediderim. Propterea q ad eas nūdinas mercatores suas vndiq merces edicto regio tanq ad cōe3 regni mercatū pferre deberent.

Vascones rebellant.

Vascones ariberto mortuo a dagoberto deficiunt. Qui primū francorū cōgressū ęgre ferētes: multis cęsis: fugatisq alii i mōtes alii in siluas sese abdiderūt. Sed cū ex fuga se recepissent: missis ad domnu3 nunciis quo duce bellū gerebat: imperata facturo se esse pollicent. Ita saluus exercit⁹ in franciā reuertit: pter aribertū & paucos quos negligēter agētes iter angustias rōcheuallis vascones interemerūt.

Nidicahil britonū rex fide3 pręstat dagoberto.

Vasconibus in potestatē redactis: dagobertus iiuriarū nō oblitus quas in francos supiore anno britones cōmisissēt: Legatis apud nidicahilem britonū principē agens: bellū (nisi offensa3 purget) cōminat. Quo metu pculsus nidicahil ad dagobertū venit. Quē cypiaci agentē magnis munerib⁹ placauit: se cū oi gēte sua & regno dagoberto dedens: nō alio aio: q illa omia sub dagoberti francorūq ppetua ditione tenere cōfessus. Cū in verba regis iurasset: nidicahil a rege dimissus est.

Ecclesia sancti dyonisii a xpo dedicat.

Per id tps epis apud diuū dyonisiū dedicādę ecclesię gra a dagoberto cōuocatis: dū. vi. Calen. martii mysteriū absoluere statuissent: pridie ipsarum Calēdarū hō lepra admodū deformis ab ęditui s ipetrat in ęde pnoctare. Vbi dū vigil in oratione pseuerat: videt pspicue xpm comitātibus eū petro pauloq vna cum diuis martyribus dyonisio rustico & eleutherio p fenestrā in basilicā aduētare. Qui candida veste amictus dedicationis sacrū munus absoluit. Indeq ad lepra contaminatum pgressus xps. Tu inquit hō: dicito pōtificibus cū crastina luce ad hāc ędem se pferēt: eam a me cōsecratā esse. Cuius rei fidē fecit infirmi hois cura. Nam cōtracta hois facie lepram oēm xps auferēs eā pximo lapidi glutinauit. q ad hunc vsq diem

per summã admiratioẽ visitur. Quo miraculo attoniti presules dedicatione abstinuerunt. hec cã est quãobrẽ frequens admodũ populus ad ecclesiaʒ ipam. vi. Calẽ. martii cõueniat: firmissime credẽs id a xpo deo fuisse ppetratum. Tã multis reb⁹ a dagoberto pclare gestis: rerũ psentiũ sollicitus: nec minus puidus futurarũ ex regno francorũ põtifices pceresqʒ bigargiũ ad cõsiliũ vocat. Vbi throno insidens aureo: duobus sibi assidentibus regibus filiis: inter multa q̃ de breui & misera hoiʒ vita locutus est: filios ad mutuã charitatẽ cohortatus: testamentũ cõdidit. Quo in primis q̃ xpi sacerdotibus donasset rata esse mãdat: psectis inde quattuor vno tenore syngraphis: vnũ lugduni: alterũ mettis: tertiũ parisiis: quartũ apud se in archiuis ppetuo reponi imperat. Sacerdotes vero id est pontifices q regis beneficiis donati eẽnt astrictos facit dũ de ipsius morte nunciũ acceperint: trib⁹ cõtinuis a morte annis rẽ diuinã quisqʒ i suis locis ter p singulas hebdomadas faciãt. Ei⁹ testamẽti curatores sigibertum ludouicũqʒ filios instituit. Hec rex cũ dixisset: oẽs q aderãt testamentũ subscriptione & sigillis firmãt. Tũ dimissa cõtione: domũ quiqʒ discesserũt. Eodẽ ferme tpe vascones duce hermãno ipleturi q̃ a doino cõueta erãt cũ pxime cypiacũ aduẽtassẽt: cõmisse in regẽ rebellionis pscientia admoniti: ad diui dyonisii cœnobiũ velut ad asillũ salutis pfugerũt. Que illis cã fuit a dagoberto miam psequẽdi. Itaqʒ in fideʒ recepti abierũt. Paucis deinde exactis diebus rex alui p fluuio afflictus: apud spinogillũ in agro parisiensi cũ decubuisset: ad diui dyonisii edem se trãsferri iubet. Illic qa morbo nõ leuaref spe salutis destitutus: againũ cuius fides pbitasqʒ spectata sibi esset accersit. Vxorẽ nãthildẽ illi filiũqʒ clodoueũ cõmendat: vt ei⁹ puidẽtia regnuʒ admistraref. Proceres quoqʒ palatinos q aderãt adiurat: regine filioqʒ obsecũdent Morbo tãdẽ extenuat⁹ rex ãno regni sui. xiiii. dñi aũt xpi. dc. xl v. Calẽ. fe. vitã morte cõmutauit. Elatũqʒ cadauer eius ẽ vniuersis cõlachrymãtib⁹: & in tẽplo martyrũ regio apparatu sepultũ. De cui⁹ vltimo exitu ansoaldũ pictauensiũ antistitẽ (qui paulo añ dagoberti mortẽ ad siciliã legatus fuerat) hec retulisse litteris tradif Iohannes erat insulanus anachorita vite scitate famatissimus. Ad hũc ex itinere diuertens ansoaldus: salutaribus vite spũalis cõfabulationib⁹ vltro citroqʒ habitis: cognito q francus esset: iohãnes hoieʒ rogat qsnã esset dagobert⁹ rex: & quibus aliquando morib⁹ vixisset. Cui ansoaldo vitã regis p ordinẽ enarrante: referã inquit anachorita sanctitati tue quenã mihi p quietẽ de ipso dagoberto visa accepi: pcumbẽti mihi quietis causa qdã multa canicie reuerẽdus me excitauit atqʒ admonuit orare p anime dagoberti salute q eadẽ ferme hora vita erat defunct⁹. dũ expergiscor iussa senis ipleturus: ecce in medio mari turbã demonũ cõspicio: q animã regis cymba deuehẽtes ad pœnas rapiebãt. Sed dagobert⁹ aduersus seuiẽtes in se demones frequẽter triũ beatorũ hominũ opem inclamabat: martini dico mauricii & dyonisii martyris. Ad cuius preces mox procella cum fulgure atqʒ crebris imbribus exorta viri quos a dagoberto imploratos dixi candidis ornati vestimẽtis ad me se cõferentes: se eos eẽ pfitentur qui opitulaturi dagoberto aduenirent. Nec mora supplicis animã regis tormentis eximentes secuʒ in cœlũ rettulerunt: sine intermissione hoc dauidicuʒ repetẽtes. Beatus quem elegisti & assumpsisti in atriis tuis. Replebimur in bonis domus tue: sanctuʒ est templũ tuũ mirabile in equitate. Hec diligenter ex iohanne cognita ansoaldus in franciã reuersus multis cũ fideliter enarrasset: audoenus rothomagensis antistes & dagoberti cancellarius q propter sanctitatem & vite merita in numerũ sanctorum postea relatus est: litteris ascripsit.

Dagoberti testamentũ.

Legati vasconũ metu regis ad ecclesiam sancti dyonisii cõfugiunt.

Visũ i morte dagoberti

Clodoueus a gaino tutore francorum atq burgūdionū regna suscipiens: tertia paternę supellectilis parte nanthildi matri attributa reliqua cū fratre sigiberto ex ęquo diuidit. Inde duce matre aureliā ꝓfectus est. Vbi ad se ex burgūdia uenientes ꝓceres in sua verba iurare fecit: constituto illis principe palatino flaucato qui & burgundus erat. Cui vxorem ei desponsat ranobertam nāthildis neptem quæ scilicet virum in officio & fide erga regē contineret. Sed inuidēs flaucato vuilebaldus magnę apud burgūdos ptātis: hois despiciebat imperiū. Qd̄ postq̄ regi innotuit vuildebaldum ad se augustudunū vocat. Quo cum aduenire collecta iuuenum manu non detrectaret: pręmittit agelulfum valentinū pontificē: & vuisconem comitem explorare quę esset de illo apud aulicos sententia. At ingressis heduuȝ nunciis: flaucatus portas claudit: & copias in vuilebaldum ocissime mouet. Inito ꝓlio vuilebaldus occiditur: & flaucatus graui vulnere sauciatus est. Cuius filius aubedo patris periculo ex citus multam hostium cędem fecit. Nāthilde non multo post mortem obeunte (quę eodem quo dagobertus sepulchro condita est) Clodoueus moderari rempublicaȝ solus cœpit. Cuius quarto regni anno tanta annonę caritas fuit: vt fame atq inedia populus absq modo deperiret. Cui malo rex occurrens: tectum quod argenteum erat a templo martyrū auferri & per loci abbatem agulphū indigentibus & peregrinis sine vlla precii diminutione distribuere iubet. Mox a lāderico parisiorum antistite impetrat: liberos ab eius potestate dimitti ministros qui monasterio deputati erant: vt omni libertate donati sine molestia deo inseruirent.

Nota cōtētionē inter duos burgundos.

Regina nanthildis moritur.

Caritas ānone ꝑ franciā.

Huiusmodi religiosis operibus cū maxime operā daret clodoueus: neq vllis agitaretur bellis: aperto diui dyonisii feretro brachii parteȝ inde abstulit. Quod tametsi reuerēter haberet ꝓten⁹ tñ mente ꝯsternatus humi cōcidit: secutęq sūt ꝑ dyonisianum templū tenebrę: & rerū omniū obscuritas: vt qui illic aderāt pauitantes citissime inde aufugerēt. Rex & si insano nō dissimilis esset: brachii partē ablatā auro circūdatam & gēmis multis decoratā beato corpori restituit. simulq donaria monasterio attribuit: quibus meliorē sibi mentē recipere posset. Qui & si paulo meliusculus extiterit: prę se tñ tulit insanię vestigiū. Quo annos duos afflictus tandeȝ interiit expleto regni sui anno decimosexto: xpi sexcētesimo sexagesimo secūdo. Appositusq est ad patris monumētū. Cui nulla sane virtus assignari potest. Nā inter gulam libidinesq & summā auariciā (q̄bus clodoue⁹ culpabaṫ) nemo recte ęstimauerit virtutem diuersari. Reliquit ex batilde saxonū genere illustri liberos tres: clotariū: childericū: atq theodericū. Hęc est batildis q̄ calense monasteriū a clotilde regina diuo georgio dicatū: quia angustū erat dirutū ampliauit. vbi cū uirginibus sacris monialis facta religiose cōuersata est. Cuius itē opus est corbiēse cœnobiū. Per hęc tpa leonardus eremita cęnomānus enituit. Passus multa vt dissidentes francos in pace cōtineret. Clotario paterna possessio obtigit: q autore matre duȝ adolesceret regno pręfuit: constituto primario palatii ebroyno. Hic ille est ebroynus qui diuo leodegario sancto heduorū antistiti oculos euulsit. Et lambertū leodiorum ꝑsulem sua ecclesia extrusit. His temporib⁹ traditur extitisse virgo illustris gertrudis. Et apud latiniacum a fortino monasterium institutum. & a felone viro sancto cœnobium sancti mauri quod de fossis nomen habet. Diuus quoq eligius nouiomi Audoenus rotomagi/ Richarius in pontiuiaco/ Germerus apud flayum in agro beluacēsi clari virtute habiti sunt. Clotario post quartum imperii annum defuncto: franci Theodericum minorem natu in regem assumpserunt: misso in austrasiam ad

Nota regis casum.

Calense et corbiense monasteria.

Leonardus.

Lambertus

Gertrudis.

Eligius.

vulphanum childerico qui eũ animo leuem instituerет. Per theoderici incuriã atq̄ secordiã res francorũ deterior facta est. quippe cũ respublica cubiculariis regiis & p̄fecto palatii libere crederetur: regi vero per inertiã mos inoleuit: palatiũ nisi ad Calendas maii nõ ingredi: moderationẽ omnẽ aliis p̄mittere. ostẽdere se populo vno dũtaxat die. A quo salutatus & munerib⁹ donat⁹: cũ & ipse reciproca populo dona exhibuisset domũ abire: ibiq̄ toto anno incolere. In hoc tã inerti ocio ebroyn⁹ occasionẽ nactus: opprimere & vexare cõplures cœpit: rem omnẽ in theodericum transferens. Vnde indignati p̄ceres theodericũ monasterio includũt: & ebroynũ malorũ omniũ principẽ cõprehensum ad luxouiũ cœnobiũ mittunt. Inde childericum ex australia cũ vulphano reuocatũ regem appellant. Cuius facti statim eos pœnituit. Nam childericus malis moribus iuuenis: cũ plurimos pessundaret: quendã bolidũ supremę nobilitatis hoiem innocentẽ deligatum palo crudelissime verberibus affici iubet. Quo dimisso: reliqui p̄ceres cum eo p̄iurãt. Cuius cõiurationis primarii fuerũt nigebertus & amãbertus. Hi igitur childericũ in silua venantẽ circumsistunt atq̄ occidũt. vna cũ vlcide regina pręgnante. Vulphano aũt (rege interfecto) cura fuit australiã repetẽdi. At franci autore leodegario heduo lendesillũ palatio p̄ficientes: theodericũ accisũt. In quem ebroynus p̄tempto cœnobio egressus: collecta p̄ditorũ hoim manu bellũ mouet. Fugatq̄ baccauillam vsq̄. vbi direptis theoderici thesauris: cũ creciacũ rex se recepisset: reb⁹ p̄positis: ebroyno palatii magistratum restituit. Qui ebroynus venientẽ ad se post fidẽ interpositam lendesillũ occidit. Complures prætеrea p̄sules relegauit: theoderico illic oia p̄mittente. Cognito quid apud frãcos p ebroynũ p̄mitteret: martin⁹ & pepin⁹ exercitũ cogũt. Apud bicophalum pręliũ atrox cõmissum est: ita vt multis vtrinq̄ cadentibus. Theoderico tandẽ hostis cessit: pepino in australiã: martino vero Laudunũ fugiente. Sed martinũ ad se per inducias secũdo accersitũ ebroynus necat. At cũ finẽ ebroyn⁹ p̄sequendi q̄plurimos non faceret: insidiis hermefredi tandem interfectus est. Mortuo ebroyno franci garaconem palatio prefecerunt quem non multo post gislemarus eius filius a magistratu deiecit. Hic post bella aduersus pepinũ gesta cum repentina morte interiisset: garacon pater dignitatẽ pręfecturę recepit. Sed eo nõ multo post defuncto anceps inter francos q̄stio fuit quem in demortui locũ ordinarent: in bechariũ tandem cõuenerũt parui pensi hoiem nec tanto magistratu dignũ. Francorũ dissidio cognito pepinus arma capere instituit: castraq̄ apud textricium locat. Ibi theodericus fuso exercitu fuga salutem petit: berchari⁹ aũt insidiis suorũ occisus est. Pace tandẽ cũ theoderico cõposita pepinus magistratũ palatii suscepit. Qui p̄pterea q̄ in australiam p̄fecturus erat nordobertũ in magistratu sibi substituit. Per id ferme tp̄s theodericus cũ annos decem & nouem regnasset morte interceptus periit. relictis ex clotilde vxore liberis duobus clodoueo & childeberto. Sed clodoue⁹ anno regni sui tertio mortuus est: childeberto ei succedente. De cuius rebus gestis nõ sec⁹ aci nihil prędarum edidisset quicq̄ scriptũ non extat. Sepultus est apud diuum stephanum in oppido cauciaco. Filio quem reliquerat Dagoberto qui secundus appellatus est regni gubernaculum permissum est sub tutela plentrudę pepini vxoris & theudoaldi pręfecti palatii. Erat pepino carolus martellus filius quẽ grossum appellatũ accepi: & cui harstallũ non longe a leodiis cum agro adiacenti p̄tinebat quem plentruda nouerca persecuta cõprehensũ in custodia colonię habuit. Orta deinde inter proceres p̄pter theudoaldi violentiam seditione: cũ diu digladiatum

Theoderic⁹ ignauus rex.

Francorum Regum ignauia.

Ebroynus. neq̄.

Theoderic⁹ rex torpens monach⁹ efficitur.

Bolid⁹ a childerico iniuriis afficitur.

Childericus a coniuratis dũ venat̃ occiditur cum vlcide vxore.

Ebroyn⁹ bellum mouet.

Pepinus pusillus.

A filio pater magistratu deiicitur.

Theoderic⁹ fugatur.

Pepin⁹ palatio p̄fectus.

Mors theoderici regis.

Carolus martellus

Seditio i frãcis.

esset: dagoberti fortuna deterior facta est. Vnde pulso magistratu theudoaldo fráci rangafredũ principẽ palatii noiauerũt. Qui mox excitato ad rẽ fortiter gerendaȝ Dagoberto per carbonariá siluá ad mosam flumen vsq̧ copias ꝓmouit vastatis vndiq̧ atq̧ incẽsis agris. Quo tpe martellus custodia elapsus est: & dagobertuȝ mors occupauit. Eodẽ ꝓpe tpe Ambertus abricẽsis põtifex in colle altissimo sancti michaelis coenobiũ exędificauit cũ ageret annus salutis septingentesimus nonus. Erat sacerdos qui daniel appellabatur q cum bonę ęstimationis esset hũc assumptũ palatio ꝓponunt: ꝑmisso imprimis vt cęsaries illi barbaq̧ adolesceret quã per sacerdotii legem tondere sępius oportebat. Capillo adulto regẽ proceres consalutant: appellantq̧ pro daniele chilpericum. Martellus libertate adepta: pipini patris magistratum hoc est palatii pręfecturam recuperare omni studio contendit: clotariũq̧ in dagoberti locũ constituit. Qui cũ militũ delectum iam haberet: chilperic⁹ accito rangafredo & frisonũ duce qui amicitiã cum chilperico inierat ad mosam fluentuȝ castra promouit. Post atrocissimũ conflictũ martellus in fugaȝ se vertit. Sed receptis ex fuga copiis pręliũ cum sępe redintegrasset pugnatũq̧ varia vtrinq̧ fortuna diu fuissȝ tandem apud ablauũ chilpericus superatur. Verum cum ex fuga se recepisset: bellũ iterũ mouet. Cui auxilio fuit vasconũ princeps eudo. Sed benigniore fortuna vsus martellus: hostẽ fudit in agro cameracensi in loco qui vinosus appellatur. At eudo assumpto fugę comite chilperico: sublatisq̧ regis thesauris aureliã inde in vasconiã profectus est. Fugientẽ vero martellus assequi non potuit. Sed rangafredum andegauiã petentẽ vna cum ciuitate in potestatem recepit. Clementia tñ vsus martellus hostẽ libertate & ciuitate donauit. Anno mox insequenti missis ad eudonem legatis: receptoq̧ chilperico: vasconi pepcit. Interea clotarius obiit mortẽ. Restitutusq̧ in regnũ chilpericus nõ diu supuixit. Cui successorẽ fecere franci ex martelli consilio theodoricũ dagoberti filiũ: quẽ calle apud moniales virgines educatuȝ autores tradunt. Ad hũc modũ martellus recepta palatii pfectura: grandem exercitũ contrahit Inde rheno traiecto per deuictos sueuos ad baugarenses vsq̧ qui vltra danubiũ incolunt ducit. quibus fusis superatisq̧ postq̃ maximã germanię partem in ditionem recepit: pręda spoliisq̧ impeditus in franciã victor regredit. Vbi cũ de eudonis vasconis defectione nunciũ accepisset: ꝓtinus in eũ expeditionẽ parat. Sed martelli aduentũ eudo nõ sustinens in penitiores regionis locos se abdidit: quẽ anxie quęsitũ neq̧ inuentũ martellus reducto in franciã exercitu dimisit. Eodẽ tempore deficientibus a fide sueuis: martellus leufredũ alemánię ducem fudit: eãq̧ regionem cum ipsis sueuis subiugauit. His tot victoriis clar⁹ domũ se recepit. Tali ꝓfecto principe op⁹ eo tpe erat: cũ insurgentibus vndiq̧ bellis francia quateret. Edulo nãq̧ perfidus vasco vindictę appetẽs ad hyspanos ꝓfectus: abidiramuȝ regẽ religioni xpianę infestissimũ hostem magna victorię spe allicit: francos petat. Ille non magno labore ꝑsuasus adeo grandẽ exercitum cogit: vt nõ vincere modo galliã: sed in ea perpetuas sedes habere statuisset. Nã cum innumerabili militũ manu vxores una & cũ vniuersis fortunis liberos eduxit. Positis apud burdegalã castris ciuitatẽ expugnat: tẽplis direptis incẽsisq̧. Parib⁹ deinde calamitatibus pictauos ꝓsecutus: cõcremata diui hylarii ędeː turonũ adorit. Sed hosti occurrens martellus magnam stragem edidit: ferũt eñ in eo pręlio trecenta octoginta quinq̧ milia hostium occubuisse: cũ tamen ex martelli exercitu mille tantũ quingẽti cecidissent. Eius victorię causa cognomentum martello fuisse quidã autores tradũt. Nam carolo nomẽ illi erat ex pellice

Daniel sacerdos rex efficitũ & chilperic⁹ appellat

Abidiramus rex gothus hyspanus in galliã venit.

nato quē pipinus in deliciis habuerat. Quēadmodū enim ferrum martello obtūditur ita hostiū ferocia martelli egregia virtute contrita est. Re bene gesta: coniectis in vnū locum spoliis: martellus militi prędā distribuit. Ipse vero p tot bella cēsu pecuniaq; extenuatus: cū cōpertū haberet pceres egregiā operam reipublicę nauauisse: fortunisq; suis destitutos esse: decimas quæ cleri erāt nō dissentientib⁹ epis: pceribus dum bellum aduersus xpianę religionis hostes gererēt pcipiēdas attribuit: persancte iurans si vitā diu viueret se omnia & multo maiora sacerdotibus repensurū. Eius sacrilegii pœnas luere apud inferos martellū eutherius arelateñ. pontifex se p quietē vidisse diuulgauit. Post hec eudo: quo auctore abidiramus in franciā demigrasset: in gratiā martelli restitutus: magnā cladē ex his q superant hostibus fecit. Ego illud sęculū fato aliquo infœlix putauerim: in quo vix quietis momentū frāco militi cōcessum est. Deinceps abidiramo superato: noui a burgūdia mot⁹ nunciantur. Quo se pferēs martell⁹: burgūdiones nō difficillime cōpescuit. pręsidiis oib⁹ locis impositis. Mox aūt eudonis morte cognita: in vasconiā magnis itinerib⁹ pficiscitur. Quā oēm puinciā cū recepisset: in franciā cōuersus est. A vasconibus aduersus frisones dimicandū fuit. Id bellū classe cōparata pfectū est. Sūt eñ frisones ad septētrionē maritimi rhenū qua parte oceanū influit attingētes. Cū radbodo gētis eius duce ad flumē burdonā pugna pgressus martellus hostē falsa deorū religione deceptū fudit: & occidit anno salutis septingētesimo trigesimo quinto. Per id tpus Vuandali sedibus suis relictis: cū finitimos sibi populos vexassent: in franciā crudeli agmine ad senones vsq; irruperūt. Sed ipetu in eos facto vrbis antistes obbo obsidione liberata ciuitate hostē in fugā vertit. Huius gētis Vuandaloru; origo sicut & gothorū atq; hunorū a scithis esse tradit. Qui patria a gothis pulsi: indeq; ad danubiū fugiētes cū illic sedes lōgo satis tpe habuissent: gimerith gothorū rex eos a danubio exturbat. Coacti igit romanorū legib⁹ audire: a cōstantino ipetrant locū ad incolendū sibi dari. Pānoniāq; annos sexaginta obtinuerunt. Donec stilico aduersus archadiū honoriūq; imperiū affectantes: Vuandalos ad belli societate; acciuit. Qua occasione excitati barbari: p gallias primū diu grassantes: & inde a gothis depulsi in hyspaniā trāsgressi yspalim ciuitatē obtinuere. Cuius oēm late regionē vuādalusiā a noie gētis appellauerūt. sed cū honorio doleret gothos italiā vastare: hyspaniam illis pmittit. Vnde nō multo post Vuandalos deiectos affricā petere cōpulerunt. Vbi ad belisarii tpa incolētes iustiniani edicto p belisariū: regnū & gētē amiserūt. Sed rē cœptā repetam⁹. Orta deinde in burgūdia seditione lugdunum ire martell⁹ festinat: cui⁹ aliquot ciues defectionis auctores pœna afficit. Inde ptergressus: arelatę aliisq; munitiorib⁹ locis ipositis psidiis: domū rediit: Nec qes fesso principi. Rheni accolas frācorū ptinuos hostes armis iterū pdomuit. Nec defuit tot incōmodis auinio: puincię munitissima ad rhodanū ciuitas. Eā gothi ex hyspania/duce maranco irruētes occupauerāt. Quā mox martell⁹ obsidione cinctā p childebertū fratrē oppugnat. Qua re cognita/reguli gothi suppetias maranco ferūt: opē pterea pferēte amero regē nō ignobili gotho. Aduersu; quos mari delatos martell⁹ cū exercitū duxisset: regēs fudit: reliqs fugā capiētib⁹. Rurs⁹ repetētib⁹ bellū gothis cū narbonēse; agrū icursiōib⁹ arelatēseq; vastarēt accito luprādo lōgobardorū rege grassātē hostē martell⁹ exturbauit. Redeūtē ide martellū morb⁹ iuasit. Quare admonit⁹ filiis hęreditatē distribuit. Carlomano austrasiā: sueuiā alemāniāq; & thorigiā: pipino frāciā reliquēs: griffone derelicto: q oi; ifim⁹ natu erat Quę cā fuit isurgē

Decias martellus pceribus frācis assignat.

Mot⁹ belli i burgundia.

Bellum i frisones.

Frisones.

Vuandali i senones.

Vuandalorum origo.

Auinio ciuitas.

Fusi gothi.

tis postea belli. Inter hec childericus velut belua nihil cogitans: tps ocio & voluptatibus exigebat. At pipin⁹ brabancię princeps futuris ꝓuidēs in burgundiā quę sibi a martello relicta esset irrūpēs: eā cū festinatione occupat. Interim ingrauescente morbo martell⁹ morte extinguit annis admistrationis ei⁹. xxv. exactis. Cuius sepulchrum ex alabastro apud diuū dyonisiū ꝓxime maiorē tēpli arā ad hoc vsqꝫ tps visit. Griffoni quē minimū natu dixim⁹ erat mater sunahildis odonis baioarię ducis neptis: mulier cordata. Quę iniquo aīo ferēs griffonē a patre testamēto ꝓteritū: filiū excitat hęreditatis portionē ex fratrib⁹ repetere. Nec mora laudunū plen⁹ spei iuuenis occupat: bellūqꝫ fratrib⁹ seorsuʒ indicit. Quē lauduni obsessuʒ fratres vltro ad se venientē capiūt. Carloman⁹ ne interim dū meliorib⁹ regni reb⁹ aiuʒ intēdit: rebus nouis griffo studeret: in nouo castello qđ non ꝓcul ab arduenna silua erat ī custodia asseruari iubet. Inde aduersus aqtanos expeditionē carloman⁹ pipinusqꝫ ꝓmouentes (duce hunauldo supato) ꝓuinciā subiugarūt. Cū aūt pictauię castra haberēt: regnū qđ antea cōi ꝯsortio possederāt inter se partiti sūt. Sed redeūti carlomano cognita alemānorū defectione: ducto ī eos exercitu: agros īcēdit: atqꝫ ita dirutis ad solū ꝓplurib⁹ locis: cū frācos repeteret: odilonē boiarię ducē arma agitare & bellum aduersus reges parare nūciat. Cu⁹ temeritatē facile reges cōpresserūt. Nec mora: ī saxones bellū insurgit. Quos carloman⁹ se solo (ductis aduersus rebellē copiis) ꝑdomuit. Hic carloman⁹ cui secūdorū negociorū turba odiosa maxime esset pipino regni administratione attributa romā ꝓficiscit. Atqꝫ a ʒacharia tūc romano pōtifice religionis habitū ꝓfessionēqꝫ recipiēs: deo militauit ī cœnobio qđ suis ipensis ī mōte soracte extruxerat. Eo cū se cōplures ex nobilitate francorū eius visitandi gratia crebro cōuenirēt: ad montē cassinū demigrauit. At lōge alio aīo griffo ꝑmoleste ferebāt pipino subiici. Libertatē igit nact⁹ ad saxones se recipit. ibi collecto (vt ipse arbitrabat) iusto exercitu: aduenīēti pipino occurrere ad onacrā amnem: loco quē orhemū incolę vocant nō formidat. Pipin⁹ aūt ad fluuiū mussahā in vico strahūgo castra fecit. Nullo tñ ꝑlio cōmisso: in colloquiū ventū est: atqꝫ ita re infecta discessum. Griffo qdē cognitā saxonū ꝑfidiā hñs in baioariā cōtēdit. Vbi allectis ī suā beniuolētiā ꝑmultis ꝓcerib⁹ frācis: ducē tassillonē hospitem ducatu exturbat. Ea re cognita pipin⁹ cū magnis copiis in griffonē ꝓgressus: dēphenso griffone tassillonē restituit. Griffonē aūt sex vel vt a nōnullis scribit duodecim comitatib⁹ apud frācos donauit. Quib⁹ nō cōtētus eo ipo āno quo hęc gesta sūt ad gayfirū aqtanię ducem defecit. Pipin⁹ regū francię inertia ꝑspecta: cū domi delitescerēt nec reipublicę ꝓcurationem vllā susciperēt ʒachariā romanū antistitē p archiepm bituricen̄. rurchardu ʒ & furadū ipsius pipini domesticū sacerdotē ꝯsulit: vter ad rēpublicā gerēdā potissimū idoneus ex regib⁹ eēt: is ne q ocio domi tps cōtereret nihil agēs: nihilqꝫ oīno curans: an q industria virtuteqꝫ publica negocia moderaret intētus atqꝫ sollicitus. Ad pipini ꝯsulta respōdit ʒacharias: eū regni gubernaculo dignū eē q prudentia spectatus rēpublicā diligēter curioseqꝫ cōponeret. Quo rñso adducti ꝓceres: pipinuʒ sibi deligūt regē & ex ʒacharię sententia atqꝫ auctoritate illū cōfirmāt: quē bonifacius (q cathalogo sanctorū ascribit) suessione more regio vnxit. At childericus hō vecors detonso capillo monasterio deputatur. anno dñi septingētesimo quinquagesimo. Eodeʒ anno quo regni diadema pipinus suscepit: saxones bellū mouent. Quos ad vuisuram flumen prelio iterū victos rex in suā potestatem accepit. Franciam inde repetenti: griffonē quē ad gayfirum aquitanię ducem defecisse cōmemorauimus

Carloman⁹ religionē ꝓfitetur.

Mons soracte in tuscia.

Griffo hospitē suū tassillonē possessione exturbat.

Pipinus ʒachariā pontificē romanū cōsulit.

Griffo necatur.

interemptũ fuisse nunciat. Curauit preterea religiosus princeps auctore remigio rothomagorũ antistite: emẽdatiora facere q̃ antea rudia & inculta in ecclesiasticis officiis cantabant. Per id tp̃s stephanus secũdus pontifex romanus vrbe egressus carisiacum ad pipinũ se cõtulit. Pipinũq̧ in regẽ francorum sacrauit. Cã ꝓfectionis fuit. Alstulphus lõgobardorũ rex grauiore tributo romanos ꝑmebat: indicto cuiq̧ romano capitali censu atq̧ annuo. Pontifici ꝓpterea suppetias ferre pipin⁹ pollicet. Interim dũ ad expeditionẽ se pipinus parat põtifex apud sanctũ dyonisiũ diuersat⁹ est. Stephanus aũt vt regi gratificaret pipino benedixit: & posteritati eius atq̧ q̃ temeritate aliqua aduersus francos bella mouerent cõione xp̃iana interdixit.. Alstulphus aũt spem capiẽs pipinũ i frãcia retinẽdi Carlomanũ quẽ in cassinẽsi cœnobio monachũ factũ esse scripsim⁹ ad pipinũ ire iubet. Cuius aduẽtu pipin⁹ nihil a sententia mot⁹ carlomanũ in viẽnensi monasterio ꝯtinuit vbi ęgritudine ꝯtracta defũct⁹ ẽ. Stephan⁹ secũdus papa pipino & ei⁹ posteritati benedixit.

Primo insequẽti vere pipinus in lõgobardos exercitũ ducit. Cui ad alpiũ angustias occurrens alstulphus: trãsitu francos ꝓhibere ꝯtendit. Sed irruentiũ in se francorum ipetũ nõ sustinẽs papiã se recepit. Ibi milite frãco circũuallatus: obsides quadraginta pipino dat. Iuratq̧ romano põtifici q̃cunq̧ abstulisset restituere. Atq̧ ita attributis stephano militũ firmissimis copiis põtificẽ in sedẽ pipin⁹ restituit. Cognito pipini in franciã abscessu: Alstulphus neq̧ obsidũ neq̧ iurisiurãdi curã habẽs nullis se ꝓmissis absoluit. Eã ob rẽ pipinus sup̃atis iterũ alpib⁹: alstulphũ papię obsidet. Obsidione p̃ssus alstulpus rauẽnã pipino cũ aliis quas põtifici abstulerat aliquot vrbibus q̃ in exarcatu erãt restituit. Receptas pipinus stephano assignat. Ipse vero alstulph⁹ nõ multo post equo forte delapsus ceruicẽ fregit. Alstulph⁹ a pipino victꝰ Eodem tempore pipino apud cõpẽdiũ agẽte venere ad eũ ex ꝯstantinopoli legati ꝯstãtini imperatoris leonis filii q̧ sacras ad sanctorũ reuerẽtiã imagines fieri ꝓhibebat. Eiq̧ imperatorio noie miri opis organa dono dedere. Eius legatiõis nulla cã lr̃is mãdata est. Credo pipini fama imperatorẽ adductũ fuisse. Ideoq̧ nouo pricipi gratulari voluisse amicitiãq̧ eius experiuisse. Venit p̃terea magna ꝓcerũ suorũ nobilitate comitatus dux baioarię tassillo q̧ in verba regis iurans illi se & gentẽ fortunasq̧ oẽs suas ꝑpetuo sũmisit. Saxones vero q̄bus odio semp fuerat francorũ nomẽ: ꝓficiscentẽ in saxoniã Pipinũ aditu intercludere conati sũt. Sed irruptione facta pipinus hostẽ retro abire cõpellit. Victos deniq̧ annua trecentorũ validissimorũ equorũ pensione pipinus mulctauit. quos ad se quotãnis in frãciã parlamẽti tp̃e deducerẽt. Sic eñ publicũ ad iusticiã ministrandã ꝯuẽtũ franci vocãt. Cui⁹ instituẽdi autor ab hystoricis non traditur. Id eñ cuiusq̧ ãni definito tp̃e loco quẽ rex designasset habebat. Verũ q̃nquidem hęc gñalis ex toto regno coitio ip̃esis & laborib⁹ ꝯueniẽtes afficiebat: obseruatũ postea ẽ vt ex maiorib⁹ ciuitatib⁹ & ꝓuinciis periti iudiciorũ & ꝯsuetudis hoies ad id mun⁹ delecti ius cuiq̧ p ꝓuocationẽ litigãti dicerẽt. Quę institutio cũ vaga interdũ incertaq̧ ꝯmutatis sedib⁹ eẽt: decreta est parlamẽto apud parisios curia & sedes in qua iudices designati se iugiter sisterẽt ꝑpetui ꝓuocationum definitores. Qui octoginta sunt ãnua ex regis fisco stipẽdia capiẽtes. Et hi q̃dẽ p quattuor curias distributi seorsũ cõsidunt: suosq̧ p̃sidẽtes habẽt. In p̃ma quã franci camerã vocãt p̃sidentes quattuor: & ꝯsiliarii triginta causas & lites audiũt. dilationes & q̃ ad iuris cognitionẽ attinẽt cõstituũt. Leuiora q̃daʒ & tẽporanea finientes. In reliquis singulis duab⁹ cameris decẽ & octo inq̄sitionibus ꝑsunt: q̧ enquestarũ.i. inquisitionũ ꝯsiliarii dicũtur q̄bus p̃sidentes quattuor p̃ficiuntur. Horum oim pars ex clero: parsq̧ ex

Stephan⁹ secũdus papa pipino & ei⁹ posteritati benedixit.

Alstulph⁹ a pipino victꝰ

Legati ip̃atoris ad Pipinum.

Tassillo baioarię dux.

Saxonibus tributũ iponitur.

Institutio parlamẽti.

laycis ꝯstituũt. Sententias dictãt. Quã statutis diebus alter ꝑsidentiũ in ꝑma curia pa=
lã enũciat. Idq; arrestũ .i. fixũ & firmatũ vocãt: a quo videlicet nemo ꝓuocare pos=
sit. Qui vero re⁹ sententiã i se excipit sexaginta librarũ turoneñ. mulcta afficit. Si qs tñ
i iudicio error admissus reo eẽ videbit: errorẽ ꝓponẽdi & i iudiciũ eiusdẽ curię dedu
cendi ptatẽ hab3: nec pri⁹ audit: q̃ duplicatã mulctã deposuerit. Quarta curia est eo
rũ quos reqstarũ .i. supplicationũ palatii magistros vocãt. Apud quos cã eorũ tm̃
agit q regis obsequiis deputati: vel priuilegio donati sunt. Et ab his quidẽ iudicibus
q sex sũt ꝓuocare ad parlamẽtũ licet. At cũ i decidẽdis iudiciis nod⁹ aliqs & anceps
in cã difficultas surgit: oim curiarũ & camerarũ ꝯsiliariis ꝯueniẽtib⁹ sententia fert. Ei⁹
parlamẽti tãta fuit semp apud francos autoritas: vt q̃ rex ipe de republica deq; iure
& ꝓuentib⁹ regni statuerit ea sine hui⁹ senat⁹ decreto nõ ꝓcedãt. Sunt ꝑterea ipsius
parlamẽti cõiudices dũ adesse volunt franci pares: de qbus postea scribendũ nobis
est. Atq; vt huius sacrosanctę cõtionis regẽ autorẽ esse certũ sit: regia singulis qbus=
q; annis rescripta edunt: qbus ad diui martini diẽ festũ .i. secũdo idus nouẽbris par=
lamentũ incoãdi iudicibus a rege autoritas dat. Ad hoc ꝑterea parlamẽtũ spectant
octo alii supplicationũ magistri: q regii hospitii peculiari noie appellant: q regi fre=
quentius assistũt cancellariã sectãtes. Et hi post primę curię ꝑsidẽtes oi3 primi sedẽt
His ergo cũ frãcię parib⁹ cõprehẽsis: centũ oino sunt: qbus appellationũ cognitio
regaliarũ quoq; & pariũ causę cõmittunt incõmutabili sentẽtia terminãdę. Iã ad pi
pinũ redeamus. Vix hac in saxones expeditione liberato pipino: gayfirus aqta=
nus defert: sacerdotũ ꝓuẽtus sibi vsurpare. Quãobrẽ missis ad eu3 legatis: rex iubet
ab hac temeritate tẽperet: ablataq; sacerdotib⁹ restituat. S3 cũ impata facere negaret
pipin⁹ apud childoacũ castra habuit. Cognito regis aduẽtu gayfir⁹ beniuolẽtiam si
mulãs: missis ad pipinũ algario atq; ytharo obsidib⁹ resarciturũ se oia ꝓmittit. Exce
ptis obsidib⁹ rex in franciã reuertit. At gayfir⁹ incõmodorũ q̃ a pipino ptulisset me
mor cabillonẽ burgũdię vrbẽ copias mittit: quę & vrbẽ & late circũpositũ agrum
populent. Agebat tũ in publico cõuentu apud duriã pipin⁹. Perfidia gayfiri cogni
ta: vlcisci iurisiurãdi cõtẽptorẽ pergit. Castellis cõpluribus solo tenus dirutis: bor=
boniũ chantellã atq; claromõtẽ recepit. Inde cũ lemouicas ꝑuenisset oibus igne fer
roq; cõsumptis exercitũ in franciã hybernatũ mittit. Ei⁹ belli aduersus gayfirũ fine3
cũ pipinus maxime optaret: crebras expeditiones in aquitaniã duxit: quã infestissi=
mis incursionibus vexat. Et q̃uis hostiliter p omnẽ regionẽ frequẽter miles francus
grassaret gayfirus tñ nec in aciẽ ꝓdire: nec apto ꝑlio decertare ausus est. Excursa aq=
tania: deficiẽtibusq; ad pipinũ plurimis vrbibus: gayfirus a suis necatur. Erant in su
pellectili gayfiri manuũ integumenta: q̃ nũc chirothecę appellant: quę ꝙ vnionib⁹
aliisq; ꝑciosioribus gẽmis intexta erãt ad ornamẽtũ festis diebus gayfiro erãt. Hęc
recepta pipinus in templo diui dyonisii appẽdi iubet. Quę cruci aureę q̃ supra ara3
maiorẽ extat appensa diu visa sunt. Bello aquitanico exacto & gayfiro apud pe
tragoricos necato: xantonas pipinus petit. Ibi contracta infirmitate cui intercus no
men est mox turonum: deinde parisiũ se contulit: vbi paucos post dies vita decessit
elatusq; est funebri pompa: & cõi oim luctu in monumentũ qd in diui dyonisii ęde
illi extructũ erat sepultus. Anno xpianę gratię septingentesimo sexagesimo octauo
Du3 hic pipinus regno francorum pręest dux aubertus ex Ida burgũdorũ ducis so
rore robertũ filiũ excepit qui ob uitę turpitudine3 & flagitia dyabolus cognoiatus
est. sed tandẽ resipiscẽs moribus fuit optimis & gratiam obtinuit sanctitatis

Pipinus ꝑ cleri liberta=te gayfiro a=qtanorũ du ci bellum in dicit.

Gayfirus a suis necat.

Robert⁹ dia bolus

Eiusdē compendii Liber quartus.

Pipino pusillo duo fuere ex Bertha liberi superstites carol⁹ & carlomanus. Qui ambo ex sententia ꝓcerū reges appellati: partito inter se ęquabili portione paterno regno. Carloman⁹ suessione: V uarmácię carol⁹ dyadema suscepit. Sed carlomano breuior vita fuit. Hinc auctior factus carol⁹: toti sine intercisione regno dñari cœpit. Moxq; hermenaldo sibi familiari ātissiodorū dono dedit: eūq; comitē appellauit. Nec mora iterposita: cū accepisset hunuldū aqtanię vrbes quas pipin⁹ subegerat ad defectionē sollicitare: cóparato exercitu aduersus rebellē ꝓgredit. Quē in fugā versu3: & ad lupū vasconū ducē se recipiētē mira celeritate carolus ꝓsequit. Sed priusq̄ in lupū moueret: ad eu3 legatos mittit: q dedi sibi hostē petāt. alioqn belli oē3 molē in sese excepturū. Lupo cōsiliū fuit nō hunuldū modo sed se quoq; cū oi vasconia caroli ꝓtāti committēdi. Recepta utraq; ꝓuincia carol⁹ cum in franciā venisset adriani primi romani pōtificis legatos audiuit. His mandatū erat petere a carolo auxiliū aduersus desideriū lōbardię regē quo oppressore multa oppida vi: multa spōtanea deditione a romana ecclesia defecerant. Legatis carolus respōdet se id curaturū: subuenturūq; beato pōtifici. Igitur missis ad desideriū nunciis: petit ab iniuriis desistat. Restituatq; summo sacerdoti q̄ abstulisset. Atq; vt impata recusanti desiderio carol⁹ paratissim⁹ occurreret: collecto celeriter exercitu interim dū legati mādata peragūt oia q̄ ad bellū cōueniebant cōparat. Redeuntibus legatis: cognoscit carolus desideriū oia hostiliter agere: paratū esse discrimen experiri. Non cunctatus igit copias ad alpes ꝓgredi iubet. Occupauerat desiderius angustias montiū fortissimis pręsidiis. Sed cognito regis aduentu: in plana mox hostis se recepit. Superatis iugis pōstq̄ taurinū carolus ꝓuenit: certior factus desideriū versellas cū grandi exercitu ꝓfectū esse: conuerso in illum agmine: carolus vercel las petit. V bi dimicandi potestate facta: fusos suos cū videret desiderius: papiā fuga se ꝓripuit. Locum vbi pugnatu3 est propter interfectorum stragē mortariā incolę appellauerūt: vbi sacella duo: vnū beato petro: alteru3 diuo eusebio dicata sunt: in illo amili⁹: in hoc amicus sepultus est. Qui tanta formę similitudine ęquales fuisse tradunt: vt alter ab altero haud facile discerni posset. Et hi quidē in caroli exercitu militantes apud mortariā occubuerunt. Fugientē desiderium celeriter ꝓsecutus carolus: cū vrbē prima oppugnatione capere non potuisset: eā circunsistit: ne qua pateret desiderio effugiendi via. Sed vbi cognouit desiderium plurima tentaturū priusq̄ se dederet: carolus relictis quibusdā ad cōtinuandū obsidionē fortissimis & belli nō ignaris ꝓceribus romā visendi adriani causa ꝓfectus est. Inde papiam conuersus ciuitatem desideriūq; vna cum vxore & liberis i potestatem accepit & leodium vt bibliothecarius autor est relegauit. Hic est desideri⁹ regum longobardorū vltimus. Quorū longobardoru3 in italiam irruptionis hęc causa fuit. Cū eni ex scandinania insula q̄ in occeano germanico est nouas sedes q̄rētes duobus & quadraginta annis in pānonia se collocassent: narses eunuchus quē iustinus bizantinus imperator aduersus gothos italię ꝓfecerat offēsus sophię iustini vxoris verbo longobardos in italiam accersiuit. Sophia eñ credula mulier dum narsetis ęmulos criminatoresq; auscultat: illum ad se vocare cōtēdit scribēs ei ad lanam & pēsa eunuchū reuerti oportere. Quo obprobrio irritat⁹ narses: At ego inqt telā ordiar nō facile ęmulis extricabilē. Itaq; legatos ad alboinum q vndecim⁹ lon-

Carol⁹ i desiderium mouet.

Mortaria in lombardia. Amilius & Amicus.

Rex desiderius papię obsessus.

Lōgobardorū origo.

gobardorum rex eodē tempore erat mittit. Legati quo facilius hoiem narseti pcliarent suauissimos terrę italię fructus deferētes: narses inquiunt ad societatē belli italia te vocat / vbi nō rapis pānonicis sed huiusmodi fructibus abunde fruaris. Auditis oratorib⁹: nō pigritat rex vocanti se parere. Sed cōtracta longobardorum potenti manu in italiā ad narsetē p sinū adriaticū ire festinat spe futurę societatis allectus. Precessere alboini aduentū prodigia. Pestis totā italiam occupauit. Igneę & cruētę acies p cœlū apparuerūt. Et nix freqūēs pter solitū terrā operuit. Ingressus italiā alboinus gisulphū quē nepotē habebat foroiulianis pfecit. Hoc initiū fuit lōgobardis italiā iuadendi vbi plus ducētis annis ad hūc quē carol⁹ supauit desiderium grassati sunt. Cęterū gisulpho male accidit. Cacan⁹ eñ ex norica q̄ terra venetiis finitima est in italiā irrūpēs / gisulphū cū copiis sibi occurrētē occidit. Quā rē gestā huic compēdio ideo insertā eē volui ꝑpter detestabile facinus qd̄ inde secutū ē. Gisulpho ꝑstrato: romilda ei⁹ vxor foroiuliū diligēter a se cōmunitū defensare ꝑponit. Sȝ incōstās & libidinosa mulier dū muris obeqtātē hoiem specie & virib⁹ validū cōspicit: colloquiū eius postulat. Igit̄ ex muro cacanū vocās oppidū dedere offert si se ducat vxorē. Qua oblatione lęt⁹ hostis per nunciū iurat se fœminę pariturū. hac tñ fide cacan⁹ oppidū recipit. Sed perfidus barbar⁹ cōtinuo emissa ex foroiulio turba oppidū cremat: fœminas infra pubertatē in campū ad hoc ꝯstitutū abductas trucidare iubet. Moxq̧ iurisiurandi quod romildę ꝯstiterat memor eā vna nocte tñ in cōiugē accipit. Quā postridie validissimis duodeci militibus ꝯstituendā vsq̧ ad lassitudinē exhibet. deinde palo eam affigi mandat / tali dignā dicens ignominia fœminam q̄ ob libidinē patriā hosti ꝑdidisset. Fuit ergo desiderio quem dixim⁹ finis. A quo recupatas quas romano ꝑsuli abstulerat vrbes ecclesię carolus restituit. Addidit his spoletū atq̧ beneuentū. Quibus beneficiis vt pōtifex gratię aliqd rependeret carolum multis ornauit priuilegiis. Quorū illud maximū fuit donare ecclesias ydoneis sacerdotibus posse: id a sacerdotibus inuestitura vulgo appellat̄: qua sine ecclesiā vel vt nūc loqmur bñficiū nemo possidebat. Recipiebat eñ a rege q bñficiū adepturus esset annulū vel simile quippiā: argumentū scilicȝ regię in eū gratitudinis. Interest eñ regū nosse: qui maiores maxime ecclesias admistrent: quarū ipi tutores sūt. Adiectū priuilegio est Romanū quoq̧ pontificē sine caroli iussu eligi nō debere: id q̧ in sinodo assidentibus romę centū quinquagintatrib⁹ epis atq̧ abbatib⁹ firmatum est. Rebus in italia ex caroli sentētia pręclare cōfectis: in franciā reuerti rex maturat. Nā rebellātibus iterū saxonibus bellū indicere iādiu aīo cōceperat: ꝑpterea q̧ sępenumero victi nec acceptas leges nec cōuenta seruarēt. Sed cū falsis deorū religionibus inseruirēt: francos xpi cultores maxime oderāt qbus erāt finitimi. Aduersus illos ducto exercitu: variis ꝓliis vt oportune carol⁹ poterat certatū est. Duob⁹ tñ locis: apud onacrū semel: iterū apud hesaȝ fluuiū totis copiis pugna fuit. Posteriore attriti saxones: in deditionē venere. His mandatū est xpi religionē institutaq̧ ꝑfiteri. Ex omni saxonū turba multis obsidibus acceptis milia decē carolus in franciam translata variis assignari locis iubet. Ex his ꝓgnatos brabantinos flamingosq̧ satis cōstat: quorū etiam nūc ferociam & seditiosos mores pręse ferūt. Saxonib⁹ tandē post eius belli initiū trigesimo anno superatis: cū ex hyspania belli motus fieri nunciarentur ab iis q aduersę religionis erant: Carolus fidei xpianę caritate adductus exercitū in hyspaniā ducit. Prius tñ q̄ expeditionē ꝑduceret: rē tanto principe dignam ordinat. Ex omni ꝑcipua francorum nobilitate duodecȝ selegit: quos secū

Prodigia

Romilda.

Priuilegiū inuestiturę ecclesiarū & instituendi romanū pontificem.

Bellū in hyspania.

parium francię origo.

in militia ꝑduceret: eos pares appellãs: q̃ scilicet equali inter se dignitate regi ꝯstan tes ꝑpetuo essent: neq̃ cuiusq̃ nisi parlamẽti tm̃ senatus iudicio obnoxii tenerentur q̃ ꝯseruãdis itẽ coronãdisq̃ frãcorũ regib⁹ adessent. Hi etiã nunc insequẽtib⁹ nominibus designant. Remensis archieps Laudunẽsis atq̃ lingonẽsis pontifices duces. Bellouacus: Nouionẽsis: atq̃ Cathalaunẽsis epi comites sũt appellati. Ex seculi ꝑn cipibus: Burgundus: Normãnus: & Aquitanus ducatus dignitatẽ: Flandrẽsis aũt: Tholosanus: & Cãpanus comitatus ꝑrogatiuam obtinuere. Geruasius tilesberius qui ad othonẽ quartũ impatorem germanũ de ociis impialibus scripsit autor ẽ: hãc pariũ institutionẽ ab arturo rege anglo ꝓcessisse. A quo franciã subactam fuisse dicit circiter annos dñice gratie quingẽtos quadraginta. Quod & ipi angli tradũt. nichil tamẽ in francorum hystoriis inuenio q̃d huic rei concordet. quare illud fabule ascripserim. Carolus aũt inde ꝓfectus pampilonã in saltu pyreneo vrbem: deinde ibnalarchi opera qui eo loci imperitabat cesaraugustam carolus capit. Inde postq̃ magnã agri hyspaniẽsis partẽ ferro igneq̃ vastasset i frãciã maturãs pãpilone muros solo equauit. At cũ ad angustias pyrenei iugi q̃ ad vasconiã spectant peruentũ est: vascones ex insidiis in postremã francorũ aciem tela coniciũt. Atq̃ ita arctissimis faucibus inclusus miles cũ nec retrocedere nec in iuguꝫ euadere posset magna clade affectus est. Interemptis anselino atq̃ egelibardo egregiis belli ducibus. Rolanduꝫ quoq̃ caroli ex sorore nepotẽ fortissimũ virum illic periisse autores tradũt. Cuius illustria plurima gesta posteritas celebrauit. Occubuit quoq̃ oliueri⁹ paris nobilitatis strenuus comes. Sed hui⁹ ꝑfidie poenas interfectis paulopost eorũ regulis incensisq̃ late agris vascones exsoluerunt. Hec a ganelone qui marsillo infideli regi extremam francorũ aciẽ pecunia corrupt⁹ ꝓdidit: clades illata est. Sed proditorẽ poena non deseruit. Carolus enim ganelonem apprehensum aquisgranũ duci: ibiq̃ equis ferocissimuis quattuor: pedibus manibusq̃ distractũ mẽbratim dissipari iubet. A saxonibus in britones caroli arma conuersa sunt qui a francis defecerant. Venere tãdem in caroli potestatẽ. Per idem tp̃s beneuentanĩ duce araiso Caroli imperata abiurant: atq̃ grauissimos motus belli excitassent: nisi caroli diligẽtia ꝑuenisset. Admoto enim ad capuã incredibili celeritate exercitu: vix castris locatis de pace conuenit. perterrito hoste q̃ tantã in rege celeritatẽ admiraret. Re confecta franciã carol⁹ repetit. Ibi nunciũ accepit Tassilonẽ baioarie ducem quẽ ad pipinum venisse supra memorauimus: vxoriis q̃relis agitatũ arma parare: finitimosq̃ populos sibi ad societateꝫ belli accissere: vt frãcis incõmodaret. Erat tassilloni vxor desiderii filia: cui dolebat maxime patris fortuna: quẽ franci & regno & vita priuauerant: vxore liberisq̃ abductis. Ea re cognita: carolus nulla mora interposita: in tassillonẽ ꝓgredit. Cũ non ꝓcul baioaria ꝑuenisset: legatis mandat tassillonẽ adeant: atq̃ admoneãt: pluris habeat francorũ mansuetudinem: q̃ arma experiri. Quibus mãdatis ꝑterritus tassillo nihil cũctat⁹ carolo se dedit. Datq̃ theonẽ filiũ cũ aliis cõplurib⁹ summa ei⁹ gentis nobilitate obsidem. Interea cũ hec agerent: Abdoriti vetustissima amicitia francis iũcti: q̃ a finitimis ppl̃is bello ĩpeterent auxiliũ petitũ ad carolum mittũt Ab oceano sinus est q̃ orientẽ versus centũ (vt fama est) milib⁹ passuũ excurrit. Hũc ad vtranq̃ ripã abdoriti velatabi atq̃ normãni incolebãt. Abdoritorũ legatis carolus opẽ pollicet. Nec cunctat copias illo ꝓmouere. hostẽ ex sociorũ finibus pellere pulsos adigere iuramẽto: ne vltra abdoritis. sed nec aliis populis bellũ se incõsulto inferant. Supererant huni: q̃ a scithis atq̃ inde a meotide palude olim mouentes in

Geruasius

Proditio in castris francorũ a ganelone.

Britones

Bauari.

Abdoriti

Huni victi & mirũ i modũ attenuati suis fortunis.

pannoniam demigrarant. Hi & opibus & populi multitudine sociisq; potētes: atq; aduersus saxones de regionum limitibus contendētes: francos parui habere cœperunt. Igitur aduersus validissimam gentem: delectissimum & numero & viribus exercitum carolus comparauit. Octauo tandē anno multis variisq; pliis bellu3 confectum est. Victoria de hunis habita: franci quicquid apud hostē diuitiarum inuentum fuit in franciā exportauerunt. Eo bello adeo attrita gens hunorū est vt de summis opibus & beata quadā fœlicitate delapsi nullum fere prioris fortunę splendorem retinuerint. Sunt qui memorię prodiderint Adelgisum desiderii regis filium q bisantium ad iperatorem profugerat eodem tempore coacto exercitu in italiam venisse recuperandi paterni regni causa Cuius inanes conatus missis prȩfectis carolus facile fregit adelgiso supplicio affecto. Bohemicū deinde atq; lemouicū bellu3 p carolum filiū iuniorem confectū esse: quo egregio facto filius indicium paternę virtutis a qua non degeneraret dedit. Neq; diu post de normānis abdoriti quęstionem carolo afferūt. A quibus affecti maximis iniuriis duce gothofrido essent. Indignatus igitur carolus q victi semel normanni bellum redintegrassent: classe instructa illo militem mittit: ipse terrestri itinere proficiscitur. Iam enim tam elato animo gothofridus superbiebat: vt aquisgrani vbi caroli regia erat se castra positurū3 iactitaret. Sed non longus labor carolo fuit. Gothofridus enim a suo quodam satellite necatur. Mortuo duce normanni imperata facturos se esse promittunt. Ad hęc tam crebro ingruētia carolo bella addere quosdā autores non ignoro expeditiōe3 quam religionis causa: atq; bisantini impatoris suasu hierosolymā carolus duxerit. Cuius rei fidē non facile admiserim: ob id maxime q hic constantinus graui lepra eo tempore laborabat. Illa vero quę de hyspania ferūtur dissimilia vero sunt. Nam cum vel in italia: vel in hyspania: in germania item aduersus saxones plurimis locis: in vasconia rursus atq; aquitania continenter bella nulla quiete data gesta sint nullum fuisse tps videtur quo tam longinquum assumere bellum potuit. Nec illud afferri potest. Post acceptum a leone tertio pontifice romano imperii nomen hierosolyma3 mouisse: tum propter cōstantinopolitanū imperatorem qui emulum imperii suspectum haberet. Nec constat carolum italię aut germanię fines a suscepto imperio prȩteriisse. Is quoq; qui vitam & gesta diui seruatii memorię prodidit: negat carolum vllam in sarracenos expeditionem duxisse. Itaq; qui de hierosolymitana expeditione scribunt: Nullum tempus: aut locum tam longi itineris signant. nisi quādam sine nomine & regionis appellatione siluam feris tantu3 cognitam. qua iter faciens carolus: cum exercitu perpetua nocte deerrauit. donec ab incerta volucre quasi voce humana admonit9: in viam militarē reuersus est. Sed quis putet tantum impatorē absq; viarū consciis ductoribus se atq; copias oēs noctu/siluarū opacitati per dumos & vepres credidisse. Hec delyramenta sunt magis vetularum: q̃ hoim scite & diligēter rerū narrationē texentiū. Et qui ita memorant: tacent cōstantini qui tunc bizantinus impator erat elephantię morbum quo grauissime laborabat cū quo cōuersatū fuisse carolum (queadmodū nonnulli tradunt) haud vero simile est. Ego vero cū tolleti essem: carolūq; magnū magnis laudibus efferrem: q hyspanię bonam partem ad ipm vsq; tolletum subiugasset: platus est ad me liber qui p conia hyspanię inscribif: vbi hęc q̃ de carolo memoraba3 eius libri autoris maximo studio & nixu refelluntur. Quāobrē inter tot repugnantes sententias: quam maxime sequi oporteat non diffinio. Platina autor est carolum ad granatam vsq; pene-

Abdoriti cōtra normannos.

trasse. Et adelphonsi gabitię regis ope vlyxbonam recepisse. Tantum illis assentior qui hierosolymitanā expeditionem non admittunt. Quibus aūt causis ad imperium carolus sit prouectus nunc enarrabo. Orta apud romanos seditione: qdā magna auctoritate ꝓceres in leonē pontificem coniuratione facta: vrbe eum expellūt. Qua iniuria p legatos ad carolum relata: vltū se ire pontificis iniuriam rex respōdit: ratus ad dignitatē suam ptinere romanā sedem tueri. Leonem aūt magno honore apud parbrunē saxonię oppidū carolus excepit. Datoqꝫ illi plurimo insignium virorum comitatu romā remisit. Igitur breui dum saxonię res componit mora interiecta ia italiā ꝑtendit. Eius aduētu ꝑposita res est: cōiuratis supplicio affectis atqꝫ ita carol⁹ pōtificē restituit. Restitutori gratificaturus leo terti⁹: sacerdotū habito ꝯsilio carolū. viii. Calē. ianuarias cū frācorū regnū tris & .xxx. ānos admistrasset: augustū appellat / gratū nomē romanis: nec min⁹ italis oib⁹ acceptum. Supra eñ trecētos. & xxx. annos cū iperii nomē (gothis oia fere occupantib⁹) insuetū pene esset: ad Carolū delatū eē nemo nō lętabaᷓ: q & virtute & reb⁹ gestis iperio ydoneus oim iudicio erat. Imperii aūt appellatio tametsi diu militare officiū in bello fuisset: cōsuetudine tñ inductū est: vt ii q reipublicę gubernacula soli insidāt: imperatoriū nomen ad dignitatē trāstulerit. regio noie reiecto: qđ post exactos reges odio romanis habebaᷓ Preterea ꝯstātinopolitanorū imꝑatorū ꝯcordia effecerat vt illis nō ferentib⁹ cōtra tyrānos opē romanis / pōtifex leonem imꝑio priuarit. Imꝑatoria dignitate decoratus carolus in franciā reuertens: oibus qua iter habebat locis magna oium letitia excipiᷓ. Gesta sunt a carolo pleraqꝫ alia bella: q per ꝑfectos vel filios ꝓspere administrauit. Sicut illud qđ aduersus britones p andulfum gessit. dū vuarmacię contra saxones ageret. Hi eni britones a britānis orti cū aliqñ a saxonibus britannia occuparetur in venetorū atqꝫ corosolitorū terras vbi nunc incolunt cōmigrauerant francis exinde tributū quotannis exoluētes. Qđ cum per id tēpus detrectarent: andulphus caroli iussu subiugauit acceptis obsidibus quos vuarmaciā ad regeꝫ adduxit. Quę uero a turpino remēsi plurima ꝓduntᷓ: ea permultū audacię gręcanicę habere mihi uidenᷓ. Figmētis eñ similia p poesim excogitata esse crediderim. Cuiusmodi illud est: pampilonę muros tubarum concentu corruisse. hastas militum iam diu aridas terrę noctu affixas nō longe a tolleto: altera die uiruisse. Caroluꝫ tam ualido lacerto esse. ut equi complures soleas ferreas simul soluere posset. Insidentem equo armatum militem uno gladii ictu medium diuidere: mucrone in tergū equi adacto. Nec illud facile receperim quod de fernago gygante dyonisian⁹ chronographus ꝑter hystoricę fidei reuerētiā ꝓdit. Ait eñ robore tāto fuisse q̄tū quadraginta electissimi hoies vnq̄ habuerūt. Eiusqꝫ brachiū cubitis quattuor: crura totidē extare. facie cubitali. naso dimidio min⁹ totius corporis statura cubitis duodecim. idqꝫ homis mōstrū a golia quē fūdę iactu dauid ꝓstrauit gen⁹ duxisse. & a babilonio amirante auxiliarē hyspanis cū duob⁹ & .xx. pugnatorū millib⁹ eē missuꝫ. Aduersuꝫ quē cum oger⁹ egregi⁹ miles carolo iubēte ꝓcessisset: illū a fernago dextra apphēsū tā raptim i castra deportatū: q̄ ouiculā sustulisset. Alterū deinde succedentē brachio sublatuꝫ rapuisse. Post hęc fortitudis exēpla: viginti in gygantē emissos: binos vicissiꝫ raptos eē. hęc idigna creditu cum sint: similia gygantum fabulis nō temere videntur quos montem monti aduersus iouem superposuisse poetę finxerunt. Qui hoc admiserit euꝫ quoqꝫ credere non impedio antei cuiusdam cadauer apud tingenam a sertorio effossum septuaginta cubitorum longitudine vt quidam romani scriptores ferunt

Quare iperii dignitate Carolus donatus est.

Imperium.

Britones

fuisse repertum. Fuit nihilominus carolo cum specie corporis valitudo & robur ingenium insuper excellens: grauitas atq; incessus dignitati regię non discors. Liberalibus disciplinis animũ excoluit pceptore primũ petro pisano deinde alcuino an glo viro apprime diuinis humanisq; artibus erudito quem glosę in bibliã quam ordinariam vocat autoré antonius florentinus pdit. Qui cum enim alcuinus a regibus anglis ad carolũ missus esset orator: soli tamen gallici benignitate delectatus apud carolum mansit. Quo autore parisiensis schola (quam vniuersitatem vocat) hac occasione cœpit. Delati naue ex scotia claudius & iohãnes: rabanus quoq; & alcuin⁹ ex venerabilis bedę discipulis. In galliam cũ venissent: nec quicq̃ pter bonas disciplinas patria exportassent: se sapientiã profiteri: eamq; venalem habere conclamant: qua re ad carolũ perlata illos ad se vocat: vocati libere profitent sapientiam illis esse quam adipisci cupientes gratis edocerent si vita locusq; tantũ eis prębaretur. Intellexit imperator ingenuã hominũ mentem eosq; cum aliquot dies apud se tenuisset. Claudium cui nomen erat clemens parisiis conuersari: & generosos adolescentes bonis disciplinis instituere iubet. Iohannem vero papiam misit. Hoc initium habuit parisiensis schola celebre mox philosophis atq; theologis gymnasiũ. vnde prodiere insigni doctrina & eruditione viri: qui non secus atq; illuminatissimę faces mirũ christianę religioni fulgorem diffuderunt. Ita vt non ab re bonorum studiorũ parens (non quidẽ annis: sed liberalibus religiosisq; disciplinis) antiqua a plerisq; nominetur. Bononiensis etenim schola quę theodosio imperante initium cepit: est ętate superior: collegiorum vero & doctorũ hominũ numero longe inferior. Eloquentię pręterea studiosissimus carolus fuit cui addidit etiam litterarum gręcarum non paruam cognitioné. Neq; vernacula modo lingua: sed peregrinis insuper eloqui studuit. Tabellis ceratis carolus vtebat vt quę vel excogitaret per se agens: aut inter occurrentes curas se agenda pręsentarent ea scriptis mandaret. Erat his diebus ebritus anglus qui propter morum elegantiam / bristico anglorũ regi suspectus habebatur. Quare regis insidias timens ad francos se contulit. vbi liberaliter per tempus acceptus: Cum bristicum morté obiisse accepit in angliã reuersus anglis imperauit. Id autem dei prouidentia factũ scriptor quidam anglus malmesberię monachus asseuerat his verbis. Qd' dei consilio factum inquit intelligo: vt vir ille ad tantũ regnum electus regnandi disciplinã a francis acciperet. Est enim gens illa & exercitatione virium & comitate morum cunctorũ occidentalium facile princeps. Hec ille.

Alcuinus.

Institutio scholę parisiensis.

Ebritus.

Venientes ad se legatos veste: aurea indutus & gladio preciosis gemmis decoro cinctus sedens audiebat. Frequentissimis venationibus gallorũ more delectabatur: exercebaturq;. Balneas crebro petebat admissis dicacissimis quibusq; quorum confabulationibus recreabatur. Matre bertha heraclii bizãtini imperatoris filia natus est. quam mira pietate coluit. Sed & omnem familiã incredibili charitate diligebat. Mansuetussimus ad omnia in iure dicendo ęquitatem: in geréda republica moderantiam obseruauit. Religionis in primis reuerentissimus cultor sacerdotes & clerum omnem venerabatur. Quod in primis testantur synodi quinq; per galliam ei⁹ pręcepto habitę: maguntię vna. Remis altera: tertia turonis. Cabilone qrta. Quita arelate. In qb⁹ clero leges: & debiti rit⁹ ordinati fuere. Cum vero de rebus diuinis & vario canendi genere sacerdotes disceptare audiret: propterea q ambrosianũ illo tépore atq; gregorianũ moré promiscue cler⁹ obseruabat: obtinuit vt gregoriano reliquus orbis: ambrosiano mediolanensis ecclesia vteretur. Plurima tépla extruxit

Nota de officiis ecclesiasticis.

& ditauit & quę diruta cognouisset ea mādauit per locorū sacerdotes restitui atq; instaurari. Aedes & palatia cōplura magno sumptu iactis fundamētis cōdidit: quę testimonio sunt regiis quibus ornatus erat virtutib⁹. Et cū in omnes tū in pauperes liberalissimus habebatur. fuitq; in florentinos piissimus. Itaq; eorū vrbē diu desertam instaurauit reductis in eam ciuibus. Genuā pręterea a longobardis pressam in suam ꝓtectionem accepit duce imposito q eam multa humanitate moderatus est. Venetos quoq; propriis legibus viuere ꝑmisit nec minus fuit in alias italię ciuitates beneficus. Fuerunt carolo multę vxores quę illū prole fœlicē reddiderūt. Prima q̄ desiderii filia erat dimissa. Hildegardam nobilissimā ex sueuorum gente virginem accepit. Ex ea nati sunt carolus: pipinus: ludouicus: & totidem filię. Pipino italiam: carolo citeriorē galliā: pater adhuc viuēs attribuerat. Pipinus venetias inuasit partemq; insularū quibus venetiarū ciuitas constat vsq; ad riuum altū occupauit quē cū ex coniunctis doliis ponte facto oppugnare cœpisset: aduersa tempestate & venetorū eruptione pons dissipatus est. Causa in venetos belli fuit: q̄a ꝯtra cōcordię prius cū nicephoro habitas leges gręco imperatori fauebāt. Ita enī fere semper cōpertum est: vt nulla italię pars fidē gallico nomini constanter seruet: quod cū sępe tum hac ętate maxime expertū est: Cū carolus octauus francorū rex neapolitanum regnū recuperasset veneti & ludouicus mediolaneñ. magnis ad hoc copiis instructi Carolū franciā repetentē intercipere conati sūt. Quod nō sine suorū strage tētauerunt. Pipino aūt caroloq; prius patre mortem obeuntibus ludouicum quē vnicū habebat augustum coadiutorem assumpsit. Circa liberos educandos eam curam adhibuit vt mares bonis disciplinis: fœminas lanificio erudiendas summopere studuerit. Cum autem quies illi a bellis concessa est: triēnio priusq̄ moreretur. testamētum condidit duabus partibus totius preciosę suę supellectilis ciuitatum maiorū pręsulibus relictis ad resarcienda templa: & inopes leuandos. Tertiam liberis nepotibusq; & familię pro vniuscuiusq; ratione attribuit. Ipse deinde cum laxandi animi causa venatum pergit: Carolus qui per omnem vitam inter tot bella reiq; publicę sollicitudines prospera semper valitudine vsus esset: febre corripitur: qua quinto Calendas februarias absumptus est: anno christianę salutis octingentesimo quintodecimo. vixit annos septuagintaduos. regnauit quadragintaseptem. & quattuordecim imperauit. Eius excessum pręcessere quędam prodigia. Pila quę in in templi fastigio apud aquisgranum erat fulmine deiecta est. Pons item quem apud maguntiam supra rhenum extruxerat conflagrauit. Et aquisgrani porticus qua ab ędibus palatinis ad templum via erat corruit. Erant in thesauris preciosioribus regis mensę quattuor: argenteę tres: alia aurea. Ex argenteis vnam quę simulachrum vrbis constantinopoleos continebat templo diui apostoli petri romę. Alterā in qua vrbis romę effigies exculpta erat rauennati ecclesię dicauit. Tertia quę totius orbis imaginem pręferebat cum aurea ad filios peruenit. Sepultus est magnifico monumento aquisgrani. cui additus ex firmo lapide arcus cum huiusmodi inscriptione. Caroli magni christianissimi imperatoris romanorum corp⁹ sub hoc sepulchro conditum est. Hunc excessum habuit carolus qui ob gestorum magnitudinem magnus appellatus est. Ipse nanq; tametsi a patre pipino regnum grande accepissē multis tamen per italiā atq; germaniam galliam preterea angliam atq; hyspaniam prouinciis ampliatum reliquit. Caroli magnitudini astipulatur maxime legatio ad eum a persarū rege missa. Cuius opes in oriente per id tēps florentissimę erant qui

Florentini

Genuenses.

Veneti.

Caroli vxores & filię.

Itali i frācos

Caroli octaui mentio.

Prodigia

Quattuor tabulę ꝓciosę.

Epitaphiū Caroli magni.

Horologiũ Carolo missum.

ingentibus donis caroli amicitiã petiit. In donis fuit horologiũ ex auricalco miro artificio fabricatũ. Vnde excidentibus horatim in subiectã campanulã duodecies singulis globulis ęreis temp⁹ signabatur. Erant quoq; pari numero equites qui ad quãq; horã singuli ex fenestra ꝓdibant: quã in horologiũ regressi ipsi claudebant. Fuit pterea amplę ad modũ magnitudinis tentoriũ bissinũ cum aromatibus & balsamo atq; elephanto. Idem fecere cõstantinopolitani ĩperatores: quos in amicitia coniunctissimos carolus excepit: q̃q̃ non satis ęquo animo ferrent imperatoria illũ dignitate fuisse a leone donatum. Sed illud oĩm maximũ est: ꝙ nihil antiqui⁹ duxit q̃ xp̄i fidem dilatare: & terminos ꝓferre xp̄ianorũ. Cuius exemplũ imitati omẽs fere q secuti sunt francorũ reges magnis atq; excellẽtibus factis cũ religioni & fidei christianę dignitatẽ cõseruarẽt atq; ampliarẽt: nihil mirũ inuidis atq; detractoribus videri debet: si xp̄ianissimi appellati sunt. Itaq; cõstat nullius gentis tãto labore romanis põtificibus & aliis pterea per orbem dei ministris passim fuisse subuentum.

Non mirandũ ꝙ francorũ reges appellant xp̄ianissimi.

GLoriosissimo imperatori successor ludouicus extitit: qui pii cognomẽ ob morũ mansuetudinẽ est cõsecutus. Hic puer adhuc aq̄tanię principatum q̄a ibi natus esset: iussu patris obtinuit: pclaros labores aduersus hyspanię tyrannos excepit: ciuitatibus multis in aragonia maxime viuẽte patre in suã potestatem receptis. in quibus barchiona fuit diues plurimũ. quam cõtinuis septẽ hebdomadis obsessam expugnauit. Nuntio de patris excessu accepto: ipse post trigesimum diẽ quo aquitania digressus est aquisgranum venit. Vbi a proceribus francis qui illo visendi noui regis atq; imperatoris gratia conuenerant consalutatus imperator: ad patris monumentum deo preces ritu xp̄iano supplex habuit. Carolus eñ ob vitę merita in numerũ sanctorũ relatus esse a plerisq; creditur. Cui etiam loci incolę diem festum agũt. Idq; ab ecclesia romana permitti hostiensis iurisconsult⁹ tradit. Quo exemplo ludouicus vndecimus carolum a parisiensibus coli nostra ętate imperauit: missis vicatim nuntiis qui diem festum celebrari populo indicerẽt pœna capitis repugnantibus indicta. Aquisgrani agens ludouicus recensito patris testamento: legata queq; distribuit: quin si quos ex familia minoris a patre habitos vel pteritos animaduertit: eos aucto legato compensat. Eodem loco legatos ad patrem missos audiuit & ante omnes michaelis constantinopolitani imperatoris oratores amicitiam eius petentes delatosq; a se diui dyonisii libros qui de cęlesti hierarchia inscribuntur eos ludouico dono dederunt anno salutis octingentesimo. xxiii. Venere quoq; a grymoaldo principe beneuentano nuntii qui in verba imperatoris iurati imperata facturos promittunt. Indicta est grimoaldo annua pensio sex milium aureorum. Eodem tempore dalmacię rex qui godefridi filium regno spoliauerat ad imperatorem se contulit: seq; & dalmaciam omnẽ ludouici potestati permisit. Quem non multopost in saxoniam legat. Nam & saxonibus & frisiis terras a patre ablatas ludouicus restituit: ratus illos ad parendũ clemẽtia & libertate q̃ armorum & belli seueritate propensiores fore. Sed hanc regis facilitatem pleriq; reprehẽderunt: cum huiusmodi gens pugnax atq; inhumana duris semper legibus cõtineri debuisset. Deficientibus per id tempus ab imperio sclauonibus & mox itẽ vasconibus: motus omnis facile compressus est. Non tulit quoq; satis ęquo animo ludouic⁹ ꝙ paschalis pmus se (leone mortuo) electũ sine suo assensu põtificẽ apellauit Missis tamẽ a paschale ad eũ nuntiis primũ deinde ipso paschale ad imperatorem veniente: Ludouicus per bernardum lombardię regẽ & preterea p arelatẽsem anti-

Carolus sanctus habetur.

Carolus festum coli iubet in Francia.

Libri dyonisii.

Godefridus dalmacię rex.

Paschalis papa inconsulto ludouico eligitur.

stitem: mox per semet obuiā pontifici factus: prodeuntē reuerēter excepit. Exceptū donis honorauit: romāq; dimisit. Breui post mora interiecta ludouicus aquisgrani conuentū habuit sacerdotū atq; procerū. In eo codicē de ordine & ritu ecclesiastico cōdi iubet quē p ciuitates & suę ditionis loca insigniora circūlatū ab vniuerso clero exscribi & seruari mādauit. Eius codicis autor fuit amalarius dyaconus florēs illa ętate sacris institutis & studio litterarū. Pontifices vero atq; inferioris dignitatis sacerdotes quos pclaris vestibus per fastū vti & gemmis cōpluribus digitos ornare cognouit: eam pompā deponere humilibusq; indumētis vestiri: & gemma vna tm̄ ad dignitatis indiciū contentos esse imperat. De liberis aūt quos tres habebat hęc fuit ludouici institutio: lotharium imperii consortiū secum habere voluit. Pipinū aquitanię pręfecit. Ludouicum in baioariā legat. Ipse militū pręfectis negociū dat abdoritas petere quos ab eo defecisse acceperat. Qui primo fere aduētu se pręfectis summisere. Interea dū venationi indulget nunciatur bernardum ex pipino italię rege qui mediolani sepultus fuerat nepotē lombardię regem: consilio egedonis (quo amico carolus aliqn̄ vsus fuerat & regneri qui palatii pręfecturā sub carolo magno gesserat) bello se parare & ad apertam defectionem copias cogere. Iam quoq; angustias alpium occupasse & firmo tenere pręsidio. Eam ob rē ludouicus celerrime exercitum ex francis alemānisq; confectum educit. Cum aūt cabillonem castra admouisset: bernardus de imperatoris expeditione certior factus: cum eos quorū auxiliis nitebatur perterritos videt: ipse ad Carolum quem benignum atq; sibi indulgentē fore sperabat venit: atq; ad pedes imperatoris procumbens culpamq; cōfessus: auctores quosq; nomine designat. Bernardi exemplo reliqui consultores idē faciunt. Inter quos erant episcopi tres. Asselinus mediolanensis: vuolphonsus cremonēsis: & theodulphus aurelianensis. Hos oēs in custodia vinctos aqsgrani haberi ludouicus iubet. Quo & ipse hybernaturus erat. Primo vere dñicę resurrectionis die exacto: bernardū cū suis participibus sibi pręsentari iussit. Qui tametsi romanis legibus capite dānari debebant: pius tamē rex satis habuit oculis malefactores priuare. Sed huius leuioris poenę tanq̄ scelere careret ipatiēs bernardus: capite cęsus est. ginalū itē q regius cubicularius extitisset par poena secuta est. Antistites aūt dignitate amotos monasterio addixit: reliquos relegauit. Dum hęc aguntur britones duce normāno a frācorū fide desciscūt. Ea re cognita pgressus aduersus illos venetis .i. vannę pciliū indixit. Inde in britones mouet: nec destitit donec normānus a carolo quodam suo aulico iterfectus nūtiat. Rege amisso britones i potestatē ludouici deuenere. Vascones inde rebellarūt. Sz pipinus ludouici filius instabilis populi ferociā ita cōpescuit: vt nō temere qspiam postea aduersus impatorē arma sumpserit. Lindeuintū pterea pannoniorū tyrannū q aquilegiā bello pmebat copiis ad bornā pręfectū equitum missis fugat. Per id ferme tps piratę ex dacia occeano delati cū neq; in flandriā neq; i neustriā (portubus firmo pręsidio occupatis) appellere possent: in aquitaniā exercitu vacuā irrūpunt: quā repētinis incursionibus vastatā relinquētes ad suos se rettulerunt diruto sancti philiberti coenobio qd ludouicus in herio insula agri pictauen̄. construxerat. Mox vero abeuntibus danis beati philiberti corpus exhumatū in burgundiā transfertur. Lindeuintū varia diu fortuna seruauit. Nā pcedētibus aduersus eum francis munitissimo atq; edito castello se continebat. Interdū ab aquilegiēsi comite vandra fugatus ad dalmatas se recipiēs occasionē in pannoniā remeandi explorabat. Sed versipellis hō tandem clā interceptus occiditur. Inter hęc ludouicus cū

Concilium aquisgrani.

Amalarius.

Contra fastum cleri.

Bellum a bernardo lūbardo in carolū

Poena reorū

Lindeuintus

Normanni piratę

Lothari⁹ august⁹ a pascale appellat.

lotharium in lombardiam dimisisset: lotharius rebus inter longobardos compositis a paschale pontifice romano accersitur. Quem dominicę resurrectionis festo in vrbe excepto paschalis insignibus imperii donat augustūq; appellat. Inde vero papiam aduenies aliquot illic dies propter impendētia negocia moratus est. Quib⁹ partim non absolutis ad patrem ea quę gessisset: rettulit. Qui lombardię rebus bene consultum esse volens: moringum ex aulicis nobilem & alardum palatii comitē ad longobardos legat qui cętera pro viribus curent. Dum hęc in francia geruntur

Romani tumultuant.

romę tumultus exoritur: interfectis in ędibus pōtificis theodorico ecclesię romanę scriba & leone donairo: quibus priusq̄ morte afficerentur oculi eruti fuerant ob id maxime q lothario fidi haberentur: cuius immanitatis culpam in paschalem pleriq; transferebant. Ea re ad ludouicum per nuncios delata: adelugo diui vedasti atrebatis abbati: & huffrido comiti negocium dat criminis autores inquirendi. Sed nōdum curia abierant: ecce pontificis paschalis oratores ludouicum conueniunt qui paschalem omni suspitione liberent. Verum hac purgatione non contentus imperator: nuntios quos paulo supra nominauimus mandata absoluere pcipit. Illi romam profecti perquisita diligenter veritate pontificis iureiurando comperiūt nullam huius mortis labem ad paschalem pertinere. Interea ludouicus regni curā non omittens: vrbes & populum visere: & quid passim gereretur cognoscere pergit: vt oppressis leuamen: iniquis pœnam inferret. Quibus pro tempore quantu3 ad se ptinere arbitrabatur peractis: compendium quo procerum conuentum indixerat reuertitur. Ibi redeuntibus roma legatis accepit paschalem innocentem esse. Eam ob rem pontificis oratoribus liberum discessum permittit. Inde aquisgranum progressus imperator bulgaros amicitiam eius petentes audit. Britonum pręterea legatos in quibus yuo vinemadius erat homo inter suos apprime nobilis & potens liberaliter habuit. Hi se regionēq; cum uxoribus & liberis ludouico pmisere. Donati magnis muneribus britones abscesserunt. Mox autem yuone duce finitimos bello impetunt & eos potissimum qui imperatori erant audientes. Sed paucis interiectis diebus domi a suis interfectus perfidię suę pœnam yuo luit. Per idem temp⁹ pax qua3 petebant normānis concessa est. Cum bulgaris item res composita. Agenti post hęc in germania ludouico: heryo princeps normannus cum vxore & multitudine bona suę gentis ad ludouicum religionis plenus accessit & sacrosancto christianę fidei lauacro ablutus est. Cui formidanti ne a suis q christianus ess3 patria pelleretur Ludouicus locū illi apud frisones munitum attribuit in quem periculo imminente se tuto reciperet. Tradunt nonnulli auctores quendam georgium sacerdotem gręcum eodem tempore a bauduyno pannonię pręfecto deductum fuisse ad ludouicum: qui concinādorum organorum cum admirandus opifex esset: gratissim⁹ ideo imperatori fuit. Nam quia id musici genus instrumenti franci nondū cognouerant georgium adulpho quęstori palatino ludouicus assignat qui & stipendio & iis q̄ ad artem conuenirent sacerdotem iuuet. Hinc organorum vsus in franciam primitus emanauit. Inuenio pręterea multa de asonte quodam saraceno scripta esse q̄ ex affrica in hyspaniam traiiciens brachinonam vsq; atq; cęsaraugustam copias admouit imperatorem quoq; per pfectos primo aduersus illum bellum gessisse. S3 ducum incuria atq; inertia rem infœliciter successisse. Quibus officiis amotis pipinum aquitanię regem & hugonem principem palatinum: maufredum pręterea in hostē misisse. Cęterum his pigerrime & lento agmine incedentibus priusq̄ pyreneum su-

Bulgari. Britones pfidi.

paschalis papę apud ludouicū purgatio.

Heryo princeps normānus baptisat.

Organa missa ludouico

perassent: omia perdendi spacium hosti reliquisse ita vt ad hanc calamitatē pertinuisse plerique dicerēt prodigiū qđ paruo supra tpe visum eēt. Acies eñ concurrentiū in se militū cruore madētes in cęlo apparuisse nunciabatur. Nec mora interposita p nuntios ludouicus cognoscit nouas copias azonti aduenisse. Quare lothario cōmittit ex austrasia militē deligere: & infesto exercitu petere hostē. Mouit igitur lotharius & dū lugduni cōstitisset: pipinus eius frater magnis itineribus ad eū venit. Fratrib' vero de rōe instātis belli cōsiliū capiētibus nūti' quē exploratū qđ apud hostē ageretur lotharius miserat: ab hispania reuertitur. Refert mauros qdem in hispaniā penetrasse: sz tandem inde se recepisse: nec bellū vltra moturos esse. Ea re cognita pipin' aquitaniam: franciā repetit lothari'. p hos dies cuz anglis mos eēt reges suos necādi: ipsique edelrodū trucidassent: angliā regibus destitutā dani occupauerūt anno xpianę gratię octingētesimo. xxvii. Dū hec agunt causa icidit ludouico vuarmaciā: hasburgūque pficiscēdi. Nuntiabatur eñ normānos baioariosque cōparatis armis in germaniam puenturos. Ea res & si caruit fide: maius tñ crimen ab iis quos officio admotos memorauim' in se moliri cōperit. Quāobrē berardū ad se ex hyspania accersituz cubiculari honore & palatii pfectura donat credita illi sui corporis custodia. Sz ea res qq cōiuratis cōcepti in regē facinoris paululū morę obiecerit: clāz tñ quos possunt sollicitāt & blanditiis demerentur. Neque verentur pipinū in patrē aiare: memorātes berardū aulicis oibus dñari: eoque supbię euasisse: vt aspnaretur vniuersos. Sed nec ludouicū hois magnitudini etiā si cupiat obsistere posse: qr potionib' atque magicis sortibus regis mētē ob reginę iudith pcubitū sibi berardus deuinxisset. Nisi tāto dedecori prudēs filius occurrat: cōtaminationē in dies sordidiorē fore: & vires demū in perniciē imperatorię celsitudis adepturā. Hęc ita obloquētibus cōiuratis: pipin' fidē adhibet: & armatorū nō parua multitudine collecta aureliā petit. Odonez vrbi a pre pfectū officio exturbat: substituto in ei' locū manfredo. Ab aurelia verberiā ad ripā isarę vicū contendit. Eorū aduētu citissime (quia cōpendii agebat) cognito: ludouicus iudith reginā laudunū pficisci: & in tēplo virginis marię morari iubet. Berardū itē abire a se: & salutē pcurare admonet. Petentē laudunū reginā cōiurati psequuntur missis ad eā reuocandā garino lābertoque cōiurationis sociis: cū iperio: reginam aduersus eos quicq moliente a tēplo depellēdi dephensaz ad se pducēdi. Missi iperata exequuntur reginā ad se pductā cōiurati religionē pfiteri cōpellunt. Et pręterea iureiurādo astringūt imperatori suadere vt se iperatoria dignitate abdicet: & in monasterii solitudie cōuertatur. Atque ita ad regē sub cōiuratorū custodia regina accedēs postq loquēdi copia facta ē virū orat: vt p eius assensum sibi liceat velū moniale recipere. Ipsum vero ludouicū nō pudeat: transeūtis sęculi momētaneā dignitatē deserere: & ecclesiasticis reb' obseq: qua vna rōne ipendentē sibi mortē euadat. Vxori vir respōdet de re quā pcaretur se consiliū capturū. Nec pluribus verbis vsus rex reginam a se dimittit. Quā respōso imperatoris cognito cōiurati in diuę radegōdę cœnobium qđ pictauię est relegāt. Per idē tps ex lōgobardia lotharius ad patrez reuertitur. Cui tametsi q a pditorib' gesta erāt nō ingrata essent: patri tñ nequicq aduersatus est. At cōiurati cū intelligerēt absque pcerū cōuentu regē deiicere nō posse: magnis virib' enituntur cōsiliū in francia haberi. Repugnabat tñ ludouicus qr sciret francos ab inimicis aduersuz se persuasos esse. Maguntię pptereа conuentū indixit mādatque neminē in conciliū cū armis admitti. Cōuenere ex alemānia qplurimi ludouico fauentes. Hildonē vero abbatē: q eo cū armatis accesserat conclaui egredi iubet.

Prodigium

Anglia occupatur a danis

Vuarmacia vāgionū nō pcul a rheno in germania ciuitas.

Cōiuratio in regem.

Verberia.

Cōuēt' apud magōtiam.

valasco quoq; corbiensi abbati armis instructo mandat cœnobium repetere atq; i eo ꝓ legibus monachatus conuersari. Quo cósternati facto cóiurati lothariu3 adeunt & multis precibus orant: ne bene rei gerédę occasioné omittat. Opus esse acie pugnare: aut cócilio rege inuito abire. S3 cognito qd ab inimicis agereť ludouic⁹ ad se venire lothariũ iubet. Modeste admonet filiũ pater: caueat credere cóiuratorum médaciis. decere filiũ patri obsequi. Cóuenerat ingés populi turba in atrio palatii q̃ filiis cũ pr̃e cógressũ iniquo aio ferés tumultuabať ita vt iam ad pugnã furens ꝓcederet nisi e fenestris palatii ludouicus vna cũ lothario sese cómóstrantes populi seditionem sedassent. Quiete a tumultuantibus data: cóiurati oés ergastulis dedũtur Quibus tñ pius imperator nihil irrogari vltra passus est q̃ laicos locis sp̃ualibus: clericos vero monasteriis ꝑpetuo adigi imperauit. Theodulphu3 aũt qui diui benedicti sigeriensis abbas primũ deinde aurelianẽsis episcopus fuit: inter coniuratos delatum andegauiam relegauit. Vbi cum ludouicus die supplicationis q̃ dominica palmarũ solennitate habeť esset: audissetq; theodulphu3 carmina recitanté quę ob festu3 diem ipse ediderat viri religione motus episcopum liberauit. Hęc paulo lati⁹ a me narrata sunt vt facile intelligat lector: honoris sedes pestilentię cathedras a dauide rege pulchre appellari: quas nemo fere ꝓscendit cui a laboribus quies a periculis securitas có cedatur. Illis maxime quibus inuisa est alterius potestas: quoniam plus dignitatis atq; diuitiarũ accipiunt putátes alieno fulgore suã obscurari. Patris eni3 longior vita filio seruitus videtur: odit patris cópositos mores. quasi illi obstét: qui ꝑ omnem licentiã lasciuire & bacchari constituit.

Honoris sedes pestilentię cathedra est.

Rebus ita vt dictũ est cóstitutis ludouicus aquisgranũ regressus vxoré ex monasterio vbi in aquitania exulabat reuocari iubet quam nullo honore habuit: donec ab stupri ignominia se purgasset: purgatã coniugali thoro dignatus est. Dimissis a se postea filiis: lotharius in italiam ꝓficiscitur: pipinus aquitaniã: ludouicus baioariã petit. Interea missis ad ludouicum theodorici in germania agenté nuntiis mauri pacé impetrant. Pipin⁹ vero nó multo post in suspitioné rebellionis venit q̄ ad patré vocat⁹ non venisset. Cõp̄hensus ꝓpterea treuerim in custodia missus est. Sed siue iniq̄tate siue negligentia custodum noctu aufugit. Nec quiescere delatores & osores pacis potuerũt. Fratrib⁹ suadent vnũ in locũ conuenire: vbi de regni statu & códitione simul agant. Insusurrant patré in filios malo animo esse. Opus illis esse tutela aduersus malignantium insidias. Nec tardát creduli fratres copias cópellere. Et vt cœptis patronũ adhiberét: gregoriũ quartum pontificem romanũ in franciam asciscunt: quo mediatore per simulatã pietaté apud patrem (si necesse esset) vterentur. Consilio filiorũ perfecto: ludouicus cũ expeditissimo exercitu parat⁹ adest. prius tñ q̃ prelio quicq̃ tentaret: bernardum episcopũ ad filios mittit. Per eum dissidentes filios hortať ad se piũ patrem cóuertanť: eum eé qui paterno illos affectu diligat: cupiatq; secũ vna viuere atq; imperio potiri. Cum his mandatis ꝓfectus bernardus irritam habuit legationé: obstinatis aduersus patré filiis. Affirmátibus etiã plerisq; romanũ pontificem ideo aduenisse vt filiorũ consilio si nó cógrueret pater: ludouicũ excómunicatione feriret. Idq; vero esse simile videbať. Sed obstitere pontifici franci antistites. Igitur cum de cóncordia non cóueniret: vterq; exercitus in campo cui postea mendaciorum agro appellatio fuit: dispositas acies instruxit: ita vt nihil p̄ter signũ congrediendi pugnę deesset: cũ ad imperatoré venire romanũ pontificé nuntiatur. Qué non admodũ beniuolo & reuerenti animo ludouicus admisit. In regiũ tñ tabernaculum ꝑduct⁹ pó-

Gregori⁹ q̄rtus papa ad ludouicũ venit.

Ager médaciorum.

tifex iureiurando firmat se ea tantũ ratione venisse: vt pciliationis auctor sit: qñquidem intelligeret patrẽ filiorũ causaȝ audire nõ velle: suę dignitatis atq; officii eẽ belli causas quoad p se fieri posset tollere: & nõ sinere armis digladiari quos tam arcto generationis vinculo natura cõiunxisset. Ad hęc pontificis verba ludouicus respõdit. Nulla se re filios exasperasse: neq; in eos tulisse arma. Adductos illos esse pditorum quorundã hominũ mendaciis: vt in se patrẽ cõcurrerent. Qđ cũ ita sit: non tñ ita se ira aut odio teneri: quin poenitẽtes filios paterna pietate recipiat. Placere qdẽ sibi si discordãtes ad charitatẽ reducere põtifex elaboret. His inter pontificeȝ ludouicũq; cõdictis: gregorius ad filiorũ castra reuertit. Vbi multa imutata cõperit. Nã dum põtifex apud ludouicũ agit: magna plebeiorũ militũ q cũ ludouico militauerant ad filios deficiunt. Et pontifex ad imperatorẽ vt cõuenerat non rediit: filiis eius regressuȝ ipedientibus. Ludouicus bona parte suorũ destitutus: metuens quoq; in furentis multitudis potestatẽ tradi: ad filios mittit. Orat ne patrẽ in perditorũ manus venire sinant. Illi renuntiare patri iubent. si castris egrediat se illi obuiã profecturos Progreditur igitur pater cui filii occurrẽtes ex equis desiliũt: excipiuntq; digna reuerentia parẽtẽ. ille cõtra osculo filios dignatus: in castra filiorũ venit. Mox ablataȝ illi iudith vxorẽ tortonã relegãt. Imperiũ inter se partiunt. Quę dũ fieri gregorius videt illachrymatus romã se recepit. Hoc gregorio autore pars illa q est a mole adriani ad vaticanũ vsq; muro claudi atq; muniri coepit Ludouici huius ipensa. At leo quartus q gregorio post sergiũ .ii. suffectus est ope absoluto eã a suo nomie leoninã appellauit. Ludouicus in baioariã abiit: in aquitaniã pipinus reuertit. Lotharius patrẽ i monasterio diui medardi arctissima custodia: & carolũ iuniorẽ filiũ asseruari mãdat. Huius rei indignitatẽ si qs diligẽter putet: malit mea sentẽtia cęlebs priuatusq; viuere q filiorũ foecũdissima sobole eẽ parentẽ: a qbus per summã ingratitudinẽ e supremo honoris culmine se deiectum aliqñ queratur. Ludouicus tãta calamitate accepta de sua flebili conditione epistolã edidit: qua posteros admoneret etiã summis qbusq; principibus a domesticis atq; ab ipis liberis impẽdere pericula. Quod eñ conseruãdis regibus firmius pręsidium q pietas q mansuetudo q clementia & liberalitas esse potest. In has tamen virtutum tam firmas munitiones irrupit filiorum aduersus pium & beneficum patrem iniquitas: & sęua ambitio dominandi.

Ludouici pii de acceptis a liberis suis iniuriis dũ suessione apud scm̃ medardum in custodia esset querela & comploratio.

FRactus robusti olim brachii viribus: ego ludouicus cęsar iperator augustus dei dispẽsante gratia orbi romano iperans: cuȝ late in populos iuris habenas imoderatius relaxauisseȝ: indulgẽtia nr̃a qdã dissoluti ipugnãdo pietatẽ: in infidelitã prupere crudelitatẽ. Qđ malũ eo vsq; incanduit: vt ipos quoq; pdulces natos meos in me sęuire cõpulerint. Ad locũ sic forte venit qui ex euẽtu rupte fidei pacis & sacramentorũ: mentitus cãpus extũc appellat. Hic me omis pene meorũ militũ manus deserẽs: eo vt rettuli pduellio filios meos (horrendũ facinus) iuoluit & pfices sceleris esse delegit: insonti mihi multa morti obnoxia iputantes. A nũq lesis multipliciter lesus & delusus: nefandorũ actuũ meorũ nõ imemor: ęquissimo dei iudicio hęc me digne perpeti cõminiscẽs: casus ęquanimiter ferebã. Suessionis ciuitate deinde inimica cohorte vallatus ad sanctorũ dominorũ meoruȝ medardi & sebastiani coenobiũ pductus sum. Et quia sciebant me illũ locũ diligere plurimũ: cõciliabantur inibi me fortuitu post desperationẽ spõte arma positurũ. Quo cum me

publica custodia arctauissent:quaten⁹ qd callide tractauerāt ope ꝯsummarēt:quos dā submisere:q vxorem meā in monasteriū virginū sanctimonialē factā: vel qd veri us audissent mortuā mihi nūciarent.filiū quoqꝫ meū paruulū & innocentē carolū bonę indolis puerulū:quē nouerāt prę oibus mihi amatissimū attonsum:& mona chorū affirmarent coetui adnixū.Qd ego audiēs & me cōtinere nō ualēs: quippe q regni decore spoliat⁹:cōiuge priuatus:filioqꝫ essem orbat⁹:dieb⁹ non paucis eiulās nullo ꝯsolatore fruit⁹:languoris violētissimi paulatim me ꝑsentiebā ex tristitię ma gnitudine ꝯstibus aduri.Et qa ꝑter deū cōsolatorē neminē habere poterā(qm̄qui dē3 aditus & colloquiū negabat oibus)ad ecclesiā tantū & ad fratres rara via:& ip sa cū summa ꝓspectione custodū patebat:insedit aio illuc ire. Quo cu3 deuenissem oim vestigiis ꝓuolut⁹:morbi quo afficiebar plagā medicis sapientibus retuli.Qui bus vt aliquāti leuaminis apud ꝓpitios dn̄os obtinerēt supplicaui ut & ꝑ rege con iugis quā exemptā uita arbitrabar missas celebrarent & attentius orarent venerabi lem religiositatē eorū obnixe efflagitaui.Qui afflictionibus & miseriis meis pruden ter compassi:ꝑ merita & interuentū sanctorū quibus deseruiebant: veluti futurorū pręscii ꝓximā pollicitati sunt ab oipotente mihi affuturā medelā.si tm̄ fidei sacramē tis animū accōmodarē.Sic ab eis bene cōfortat⁹ post orationē ab illis deductus no ctis ergastuli antris ita demū sum restitutus.Sequente noctis vmbra:cogitatu sedu lo lucicomū desiderabā cernere sydus:ingressusqꝫ sanctę trinitatis vicinū carceris o ratorium post matutinalē expletionē solus inibi ꝑnoctatus:cum ꝑ fenestrā intuitū extra dirigerē quēdam custodū vltra vires imerito tm̄ mihi infensu3:sub imbrice co minus uideo iacentē & ne vel ꝑmodico maceriei foramine elaberer ipo statu serua re cupientē.Quē somno & mero sopitū depręhēdens:inter alta cordis suspiria ridi culum mihi omen melius aspectans oboritur.Enimuero cū ita diffusum solotenus & eius esse3 frequēti ceruicalis quo superfuerat expolitus repulsu viderēqꝫ eū penes fundamina basilicę impexu3 scala3 concite q ad accēdendos faros angulo fuerat re posita subiens funiculū ocio torpentē super a laquearibus solui.Cominusqꝫ hastas quibus vexilla tp̄e letaniarū aptantur conspiciens:uni earū funiculum cum laqueo subnexui:pqꝫ eandē fenestrā ieci.Hac cōpręhensu3 arte mucronē sustuli: inqꝫ altas & squalentes feci iactare latrinas:uocatoqꝫ ei⁹ noie.aio ad eū . O custos ꝑuigil:tuo rū spes fidissima:vigilas ne? At hęc ille. Vigilo & bene uigilo.Cui iterū ego: & quid struis? & ille.Quid de his inqt tibi? Rursus ego.Si forte repētina necessitas cogeret: forsitan gladius manu abesset.Illo ad caput brachia cōuertente:& cū huc illucqꝫ q̄ ritanti:si me dixi sic custodisses:hodie me nequaq̄ hic habuisses.Quicquid inqt illud ē qd de mucrone actū ē:satis supqꝫ te ut iussus su3 seruaui:& seruare curabo.Et ego Vade ergo & i munere fidelitatis hui⁹ & uigiliarū tuarū:illo in loco competenti ar mamētario quē turpiter amisisti recollige mucronē.Eadē ipa die:qdā fratrū explo rātes toti⁹ causę meę ueritatis tenorē:ꝑ harduinū q quotidiano misterio an̄ me mis sas ꝑsallere ꝯsuerat scripto misere.Cūqꝫ de more ei oblationes deo mactādas:maxie ꝓꝯiugis meę absolutione quā humanis exēptā reb⁹ credebā offerrē:ille meā cauti⁹ strigēs manū:sec⁹ altare esto dixit.Post ꝯsūmatā hostiā:oēs cū foras egressi fuissent: substiti solus:& sacello ꝓiectā colligens rotulam uiuere vxorē:& nil in filiū meū si nistri operatū cognoui:& cōplures iā poenitere q taliter fidē ruperit:& a me discesserint:ferocibusqꝫ animis certatim restitutionē regni moliri.Qd deo fauente: resqꝫ i melius ꝑ obtentum sanctorū suorum transfundente:ad perfectum deduxere.

Alia eiusdem Ludouici comploratio.

VErū q̄q̄ augustus regni recuperato fastigio pristinę dignitatis pfruerer gloria: meorū attamen nō imemor votorū ac pcationū qbus excelētissimum martyrē sebastianū rogauerā: & me incūctāter accepturū credebā insurgēte rursus pduellione cū passim regni qetudo ppugnaret. & pacis tranquillitas pfunderet. p his sanctū supplicatur⁹ ad pdictū accessi locū. Et qa sepenumero in huiusmodi priuatis seu publicis ei⁹ ppotens auxiliū fuerā exptus: sup his quoq; solitum quo ipartiri dignaret pcabar enixius. Proxima ruēte nocte illud qd ante dies rogauerā nocturno visu accipio euidentissimis indicijs: ab eo cęlitus vt reor michi pdonatis. Sed vt ingruentiū cladiū ruina nulla pateret ratione oblatas mihi duplicare moras. Hinc digressus: discrimini me p cōmissis a deo pplis tentabā ipendere: & certamini si res exegisset: viriliter exhibere. Hinc me pficiscentē ppositⁿ hui⁹ almi collegij thenterus noie psecutus nostri comes efficiebat itineris. Cūq; penes me eq̄taret & pcul a sancto loco diuelleremur caput retorquens: & in eūdē prodolor vltimū aspectū puertēs: itimi cordis moerore turbat⁹: supexcrescētes pfūdę moestitię fluctus: inhibere vltra non valui. Tristis & moerens: amaras fundere lachrymas letaliter pclusus coepi. quid agendū mihi poti⁹ foret valde suspēsus. Votū sancto deuouerā: cuius opandi diē pfixū videbā. Vitę ab eo finē pceperā: cui⁹ me transgredi metas nō licere sciebā. Deniq; cōmissū mihi ad regendū xpianū a deo imperiū: haud ignorabā. Cuius vsq; adeo cū oēm labefactari orbē psiderarē: & vicinā desolatiōe quā pscierā formidarē: reum me sup hoc iueniri proq; hoc ęternis supplicijs dānari ab illo metuebā: qui vniuersorū auctor extaret & dñs: iudexq; ventur⁹ vnicuiq; secundū opera esset redditur⁹. Ille taliter me tristari pspiciēs: diutius qdē cōsultum tenuit. Erat eñ vir in oibus fidelissimus. Et cū iam vberrimū meorū fletuū imbrē ferre nequiret. Ipe quoq; ex hoc pmot⁹ in lachrymas ruit. Quid inqt optime cęsar tibi & tuis grauiter destitutis hęc pdesse poterūt. Per te psolabat vniuersi: hilaritas tua si moestis patebat: dolorē oēm euacuabat. Noli dñe & gloriosissime impator: noli hoc seruis tuis lętalis tristitię vulnus: in re cui sūma semp iocūditas: vultus serenissimi obnubilationē talē ostētare. Hoc tuorū militū corda brachiaq; dissoluent. hostiū vires robora cōcipiēt. Singulare id dūtaxat tuis eē debet secretū: qd ita tui pectoris turbare potuit lętissimū sempq; quietissimū statū. His fortasse si fideliter tibi cōpassi fuerint: dabitur vt cōsolationis remedia valeant reperire. Et si secus fieri nequibit: leui⁹ deinceps cū hui⁹ rei plures coeperint effici participes feres. Tū ego quę fideli nouerā psuasione edita: psolatoris mei verba suscipiēs: ei causā reddidi: ei qd lateret corde detexi ptinus ore. Sanctū illū locū me amauisse plurimū dixi: quem vltra me nō videre: sancti martyris agnouerā reuelatione. Votū insup vouisse cui⁹ effectū phibuisset fluctuatio collati iperij. Et nisi formidini ab hostibus imputaret: aut ei⁹ qd supra modū ptimescendū erat: ab oipotente ruina exigeret: arma purpuram & stemmata qlibentissime ibidē deponere voluisse. Inde ab eo cū salubri⁹ cōsiliū expecto dari: tale pcepi. Bonū inquit votum tuū gloriosissime cęsar. sed sicut docet beat⁹ gregorius: deo nihil bona volūtate dilectius. Magnū quidē est qd optas renūciari sęculo & oibus q possides: siquidem per hoc christi imitator esse potes. Verū multorum salus a quibus pficitur multiplicia i singulis pręmia pollicet. Illud tibi: istud omnibus consulit. Magnū illud: sed maximū est istud. Hoc si nō potest operari volūtas: in isto poterit remunerari. Deniq; in deo fuit id magis mirabile: q dignat⁹ est

mori pro seruis. Caritatis augmentū: maius idem ipse cōmendauit esse: si quis ꝑ fratre non dubitasset aiam ponere. Fecit quod docuit: pro nobis aiam posuit. Pertulit dominus morté vt seruus reciperet dignitatem: nō necessitati succumbēs: s3 plasmati suo ineffabiliter subueniens. Quod sequamur exemplū in sese ostendit: & danti operam: palmā victorię ꝑmisit: & permanens prēmiū reposuit. Quia ergo gregē suum regimini vestro cōmisit ꝑ eo si necesse sit: vsq3 ad mortē decertandū est vobis & hoc erit insigne atq3 laudabile. His luculenter a ꝑdicto viro istructus: & fortiter in agendū animatus: me iterū iterumq3 sanctitati illius & fratrū attentius cōmēdās: tametsi non, vt ante tristis: nō tñ adeo discedere hinc prēualui lętus: quippe q quos dilexeram vnice: supremum me sciebam transmittere vale.

Hęc quidem descripsit ludouicus pius.

Conuentio apud cōpendium

At ne publico auctoramento coniurati aduersus patrē filii destituerent: coacto apud cōpendium ex toto regno episcoporū ꝓcerūq3 concilio: lotharius eductū de custodia patrē compendiū perduxit: vbi cū plerią Ludouici aduersitati ꝯdolerent: cōiurati formidātes ne tanta miseratio in eorū perniciem verteret: decere dicūt vt quēadmodū apud populū se Ludouic⁹ purgauerat: ita ip se satis ęcclesię faceret quā leserat. Ipsi aūt hec dicētes plane mentiebantur. Sed ex pontificiis legibus testimoniū sumentes: asserebant satisfactione3 digne fieri non posse nisi balteū militare: atq3 arma a se sine vlla spe repetēdę dignitatis reiiceret. In cōiuratorū sententiā ꝑmulti venere: inter quos sibi timētes pontifices q coniurationis conscii erant pleriq3 fuerūt. Itaq3 in ludouicū sentētia fertur. Ille imperatoria dignitate se abdicat: & cucullā monachalē sibi sumit. Nec nihilo secius custodiendus in monasterio remittitur. His ita vt ꝑmissum est in cōuentu compendiēsi confectis lotharius aquisgranū cōtendit. Sed curę deo est hoim virtus: Ludouico ex francia abducto: fiunt ꝑ totius regni prouincias hominū ꝯuentus: & plurimo passim murmure filiis detrahitur: cunctis miserabilē regis fortunā complorantibus. Erat eo

Cōnestabil.

tempore Guilhelmus francię cōnestabilis: q magistratus ad res bellicas secūd⁹ post regem est: & eggardus comes genere clarus. Hi summo studio imperatorē restituere adnitebant: quibus frequētes ex germana/atq3 burgunda nobilitate viri quoru3 par animus erat: adiungebant. Bernard⁹ ꝑterea & guerinus ex veteri ludouici familia potentes: contiones in burgundia habebant: & quosda3 ꝑmissis: alios ęquis rationibus sibi demerebant. Et iam vulgabatur ludouicū imperatoris filium ad prē3 in alemanniā cōcessisse. Quibus rebus ab aduersariis cognitis: ad pipinu3 in aquitania agentē q̄ celerrime brionē ex suis mittunt: qui de his quę de restituendo ludouico agerentur pipinū certū reddat. Cū aquisgrani hybernasset lotharius: Parisiu3 ire constituit. Cui ꝑ albamēse3 vicū iter agenti occurrunt non cōtemnēda manu terrę illius primores. Petunt dñm sibi imperatorē liberū reddi. Alioquin se vim facturos Sed ꝑ ludouici beniuolos re cognita: imperator q̄ occultissime potest procerib⁹ mādat id ne conent. Nam si cœpta non procedant in suam perniciem omnia reditura Desistūt ergo proceres. Lotharius vero iam ad sancti dyonisii monasterium peruenerat: cū ex burgundia aubericus comes. & berardus magnis contractis copiis ꝑꝑerantes rembaldū & gautelinū ad lothariū legant: quibus mandatū est imperatore3 ex seruitute repetere. Si id faciat: nihil sibi de fortunis neq3 de dignitate detractu3 iri. Sin minus constituisse se vi atq3 armis innocentem ludouicum educere. Legatis Lotharius respondit: nō sua culpa sed pontificū & seniorū iudicio ludouicū condēna

tum esse. Neminem esse qui de patris ignominia plus se succenseat. uel de eius hono re ꝯgaudeat. Quę post ꝗ locutus fuisset discedentibus legatis iubet ad se paulo post reuertant. scrutaturus qua ratione id quod petebãt absolui posset. Hec ꝗuis ita di ceret: protenus tñ abeūtibus legatis patrē in dyonisiano coenobio liberuꝫ dimittit. Quo salutandi regis gratia cõplures epī proceresꝙ se cõtulere: cohortatiꝙ sunt ut balteo militari resumpto in pristinã se dignitateꝫ restituat. Qđ facere distulit donec episcoporū consilio atꝙ auctoritate purgaret: veluti fuerat quorūdam sentētia cõ dēnatus. Recõciliatione ꝑcepta: accingit balteo & imperiali dyademate coronat. Nec multo post carisiacū petit. Illuc venere pipinus & ludouicus cū multo amicorū numero: quibuscum familiariter cõfabulatus: rex tandē eos dimisit: atꝙ aquisgra num profectus est. Vbi iudith vxorē ab exilio ex italia redeūtē excepit. Patrē interiꝫ aspernatus lotharius in burgūdiã abierat: cabilonēꝙ vrbē diripuerat tēplis oibus spoliatis atꝙ exustis occasione a guarino comite sumpta: q locū muniuerat. Nec cū ctatus ad coenomanos vbi lambertū & maufredū belli duces ex neustria recipe spe rabat: cõtendit. Quē vna cū ludouico filio insecut⁹ impator: positis utrisꝙ ad tizuꝫ fluuiū castris cū pipinū insup cum copiis ad patrē venisse lotharius cognouisset: vi ctoriam desperãs supplex ad imperatorē venit. Quē cū oi sua nobilitate in verba im peratoris iuratū pater in italiã dimittit: alpiū claustris pręsidio occupatis. Ne qs ex italia inuito milite in franciã demigraret. Curauit deinde summope impator op pressas p supiores cõtentiones ecclesias instaurare: debitoꝙ ritu atꝙ cerimoniis ve nerari. Neꝙ omittit grassatores & viarū obsessores poena afficere. Inter cõdemna tos fuere ebo cõiuratorū cõscius: & agobertus lugdunensis ꝑmas q tertio ab impa tore vocatus imperata non fecerat. Dū hęc gerunt iudith ꝓuida mulier ex regis ętate admonita ꝑmores aulicos adit: consulit de caroli filii futura cõditione si vita forte defungeret impator. Tris filios regi supesse grãdeuos memorat: hunc vnū ca rolum adolescentē esse cui nihil terrę pater hactenus cõtulisset. Nisi supstite imparo re alter ex filiis caroli eius curã receperit se vna cū filio pessum iri. Orare igit illos ma tri filioꝙ boni consulãt. Proceres iustis reginę ꝓcibus adducti respõdent: vnum ex regiis liberis lothariū qui ad hanc tutelã idoneus esse videatur. Ludouic⁹ de hac re a regina ꝓceribusꝙ admonitus cū interim a lothario: nūcii ad eū venissent: re quaꝫ petebãt ꝓfecta: impator nunciis imperat: lothariū hortent ad eū venire sui commo di causa. Sed patri parere morbo occupat⁹ lothari⁹ nõ potuit. Recepta sanitate cuꝫ venire differret: nunciat imperatori lothariū ecclesię libertates & ꝓuentuū iura uio lare: sibiꝙ rapere ꝙ ad romanã sedem ptinerent. Eã ob rem supra ꝙ credi potest idi gnatus imperator ad lotharium pergere nūcios nulla mora interposita compellit. Per eos filio mandat: meminerit iuramenti quo se (cū regnum italię adipisceret) ob strinxit. tueri scilicet atꝙ conseruare ecclesię romanę ditionē. Idcirco dedecere illum oppressorem eius esse cui⁹ tutelam in se recepisset. Restituat igit ꝙ vel ipe vel sui ab stulerint. Patris mandata quę de restituendis ecclesiis erant se impleturum lothari⁹ promittit. Interim rebellantes normanos id est danos imperator bello domuerat: ꝙ causa fuit ꝙobrē italiã atꝙ urbē ut constituerat adire non potuit. Per id tꝑs cū aquisgrani ageret: vocatis ad se aulicorū primoribus carolo iuniori filio portioneꝫ imperii dat. moxꝙ in concilio apud carisium agens ꝑsente filio ludouico: carolū mi litari cingulo & regiis uestibus ornat: data illi neustria. Quibus insignib⁹ donis tam etsi Iudith regina exultaret: nihil tamen firmuꝫ rata nisi filii cura lothario commissa

Lotharius cabilonē incēdit.

Iudith regia prudens.

Sollicit⁹ ludouic⁹ de rebus ecclesię.

Normani rebelles

Carolus qui postea calu⁹

a patre esset:ipsa cũ aulicis regem orat:id vnũ potissimum curet. Nec multis se orare passus imparor:lothario mãdat. Si caroli fratris sui ꝓcurationẽ tutelamq̃ nõ recusset:ad se ꝓpere veniat. Neq̃ formidet ꝓpter ea q̃ ipe male cõmisisset:pacato se aio i eũ esse ita vt dimidiatũ illi imperiũ dare statuerit:baioaria tñ excepta. Hoc nũcio lętus lotharius ad patrẽ vuarmaciã q̃ vangionũ ciuitas est ꝓficiscit. Cõstitutis in conspectu patris fratribus lothario dico & carolo adolescente (iã eñ pipin⁹ mortẽ obierat:& ludouicus baioariã possidebat) iperiũ ad hũc modũ dispartit. Totum austrasię regnũ a mosa flumine ad hungaros vsq̃ ptingens lothario attribuit. Reliquum q̃d ad occidentẽ spectat carolo assignat. Hęc partitio assensu ꝓcerũ & populi multi assistẽtis facta & cõprobata est. Deinde lothariũ monet iperator:caroli curã recipiat:adolescentię assit vt pater: & ad carolũ cõuersus:tu inq̃t carole lothariũ vt patrẽ colito & diligito vt fratrẽ. Re ꝓfecta liberũ lothario in italiã reditũ ꝑmittit. At ludouicus baioarorũ rex imperii distributionẽ molesto aio ferens icursare cœpit finitimas sibi germanię regiones. Sed in eũ mouere vbi patrẽ intellexit:pron⁹ ad iperatorẽ dodonã se contulit. A quo ipetrata venia ad bauaros reuertit. Defuncto pipino:aq̃tani audiẽtes carolũ iuniorẽ ludouici filiũ ex patris decreto ꝯstitutũ francię regẽ/q̃dã pipinũ quẽ pipinus reliq̃rat ex se prognatũ/regem sibi habere studẽt: plerisq̃ ꝯtra sentiẽtes cẽsebant imperatoris expectare sententiã. Qua controuersia ꝑ ebroynũ pictauorũ antistitẽ imparori relata:primorib⁹ aq̃tanię mãdat ad se cabilonem ꝓficiscant:vbi ꝯuentũ habere statuerat. Cõuenientib⁹ eodẽ loco aq̃tanis magnaq̃ ꝓcerũ multitudine:de statu ecclesię primo:deinde de his q̃ ad rẽpublicã ptinebant:postremo de aq̃tanię ꝯditione actũ est:ita dissoluta cõtione:ludouic⁹ claro montẽ aruernię ciuitatẽ petit. Vbi dũ de aquitanię reb⁹ consultat:ecce ex alemãnia nũcius defert ludouicũ ex baioaria mouisse:adiũctisq̃ sibi saxonib⁹ & thorigis germanos inuasisse. Quo nũcio ludouicus adeo turbat⁹ est. vt inde grauẽ ꝑter senium quo ipe ꝯfectus erat valitudinẽ ꝯtraxerit. Nihilomin⁹ forti aio impator copiis eductis aduersus ludouicũ ꝯtendit. Traiecto rheno post q̃ ludouic⁹ patrẽ cũ ingẽti exercitu adesse cognouit:ꝑ sclauones i baioariã se recepit. Impator vero quem ꝑmebat ęgritudo maguntiã veniens tẽtoria sibi explicari in insula ciuitati ꝓxima iubet. Tãta fuit morbi vis:vt mẽbris ꝓpe oib⁹ defect⁹:ꝑ dies q̃draginta nullũ neq̃ cibũ neq̃ potũ ꝑter spũale corporis & sanguinis dñici viaticũ ad alimẽtum acceperit. Aderat ęgrotanti patri lothari⁹:q ex italia vocatus paucis añ diebus venerat. Eo corã posito supellectilẽ suã oẽm afferri sibi rex imperat:ea quidẽ rõne vt recẽsitis opib⁹ quid filiis relinquere:quid ve cęteris siue ecclesiis seu inopib⁹ & palatinis dispartiri posset intelligeret. Lothariũ corona aurea & ense quo in ꝑliis vtebatur donat: pręcipitq̃ vt iudith reginã veneret:caroli amicitiam seruet:ne derelicta sibi regni francorũ hereditate quicq̃ detractet. Ludouico aũt baioaro tametsi mediocriter succẽseret offẽsam tñ pius pater remisit. Fuerũt imperatoris extrema oĩa religionis atq̃ fidei plena. Tandẽ sub ipm ꝓpe animę exitũ:ad fenestram conuersus abite inq̃t abite. Hanc vocem plerisq̃ eorum qui aderant interpretati sunt dictam esse demonio quod cuiq̃ morienti apparere christiana fides tradit. Mox in alteram se partem uersans:ridẽti similis vitam efflauit duodecimo kalendas iunii. anno christianę pietatis octingẽtesimo quadragesimo. Cadauer in monumentum hildegardę matris quod mettis erat lugubri pompa illatum est post q̃ annos lxxiiii. vixisset. Eius mortem cometa ꝑcesserat. Et sol passus est eclypsim generalem.

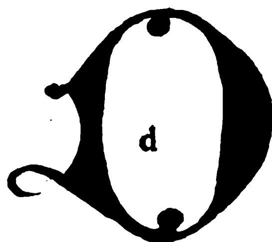
Ludouicus Lothario & carolo caluo hereditatẽ distribuit.

115 [illegible]

Aquitani de cõstituendo rege dissentiunt.

Ludouic⁹ pius ęgrotat.

Eiusdem cōpendii Liber quintus incipit.

d Einceps quę sit imperii & regnorum participibus fides sequēs narratio monstrabit. Sublato e vita ludouico pio lotharius & ludouicus baioarus in carolum insurgunt quē nobiliori paterne possessionis parte institutū hęredē esse dolebant. Augebat indignationē q̄ carolus posteriore patris vxore natus par illis in capienda hęreditate factus esset. Itaq̧ exercitū q̄ maximū q̄sq̧ potest cōparat. Ea re cognita carolus consilio a francis proceribus capto. cum eos ad id bellum paratissimos fore cognouisset: numeroso exercitu collecto aduersus hostes (qui iam apud fontanetum altissiodorensis agri vicū castra habebant) nō fracto animo progreditur. In conspectu hostium cum venisset quia pridie esset dominicę ascensionis carolus ratus hostem festo die quieturū: negligentius suos agere pmisit. Sed instructi ad pugnam fratres: acies pducunt. Carolus inopinato licet congressu paululum cōmotus: suos tamen viriliter hortat. Nec territus miles irruentem in se hostē ferociter excepit: fit pugna atrox atq̧ diuturna In ea longe plures ex vtroq̧ exercitu ceciderunt: q̄ apud francos vno prelio occubuisse vsq̄ lectum sit. Nam tanta ad hoc bellum ex orbe christiano diuersarū partiū studio copia confluxerat: q̄tam magna pars europę vix cogere in vnam aciem potuisset. Cędes proculdubio ea fuit: vt a victo non longe dissimilis victor esse putaretur. Carolus tamen fugientib⁹ fratribus superior euasit. Qui ne se colligendi spaciū hosti esset: ipse victorē exercitum aduersus lothariū q aquisgranū se receperat paucis castris educit. Accepto caroli aduentu lotharius recepta uxore lugdunū cū suis se liberis confert. Quē mox ludouicus cōsequitur. Inde vienā cōmigrant. Est in flumine rhodano non pcul a ciuitate insula. In ea consilium de rebus ad se ptinentib⁹ capiunt. Eunt vltro citroq̧ ad reges legati de concordia pcepta ferentes. Eius ꝯcordię formula hęc fuit. Lothario austrasia oīs: atq̧ puincia cum portione terrę quā ab eo postea lotharingiā appellatā esse quidā putant: cū imperii dyademate i partē venit ludouico germania in qua baioarii sūt: Carolo regnū francię ab oceano britannico ad mosā vsq̧ relinquit. His ad hunc modū cōuentis: lotharius siue poenitudine peccatorū: siue tedio pſentis vitę pmot⁹ distributa filiis: quos tres habebat hęreditate: religionē apud pruliacum pfitetur. Ludouicus grandior natu italiā adeptus est: lotharius austrasiā accepit. Carolo cessit puincia cū parte terrę burgundię Quo post octauū inde annū defuncto: lotharius burgundiā: ludouicus puinciam obtinuit. Hic lotharius est q cōtra ecclesiasticas leges duas pariter vxores galdradā & tebergā altera dimissa prinaciter habere nitebat. Cuius errori duo pontifices teugaldus treuereñ. & gūtarius colonieñ. patrocinabant quos ppterea graues poenas luisse & dignitate priuatos certum est. Lothario aūt eam ob rē ad pōtificē romanū pfecto dira sors accidit. Nā inde cū domū reperit apud placentiā lombardię vrbē ęgrotans amentiā incurrit mutusq̧ effect⁹ est nec diu postea vixit. Sepelitur a suis & i tēplo diui antonini qd' ciuitati pximū erat humat. Nunc vero aucta ciuitate tēplū muro vrbis cōtinet & religiosis puilegiis multaq̧ veneratiōe celebre ē. Inter hęc siluanecti agēs carol⁹ q calu⁹ postea dict⁹ ē nūcio de lotharii nepotis sui morte audito mettis cit⁹ ꝯtēdit: vbi i diui stephani tēplo more regū vnct⁹ rex austrasię appellat Quę res ludouico indignissima visa est: q̧ se videl3 posthabito: lotharii oēm successionem carolus accepisset. Ea ppter per legatos romani pontificis: austrasię regni

Bellū inter fratres: ludouici pii hęredes.

Carolus caluus victor

Lotharīgia.

Lotharius monach⁹ efficitur

Lotharius

Carolus regnū austrasię vsurpat

Excōicatio. incolis inhibet carolo obedire: aut de lotharii regno qcq̄ sibi detrahere: alioqn iter-dictū illi iri cōmunione christiana. Quę poena sicuti grauis ita ignominiosa christia no est: hanc pōtifices excōicationē appellant: q̄ is cui irrogatur e cōione & contu-bernio hoim eiectus sit. Id postq̄ minus ꝓcedere ludouic⁹ intelligit vi atq̧ armis age re tentat. Interim carolus cū nouiomi esset: richētem quā prius pellicē habuerat: uxorē secūdū ritū ecclesię accepit.

Rorit⁹ normānorū princeps. Per id tp̄s rorit⁹ normānorū princeps i amiciti am regis venit. Cū antea seguinus burdegalę / & xātonū comes a normānis fuisset occisi / & magna aquitanię pars vastata. Quo fere tp̄e apud lemouicas Canonici diui martialis relicto secularis habitu se ad monasticā vitā ꝯuerterūt.

Cœnobitę scī martini. Cęterū diui martini coenobitę q̄ multis opibus apud turonos elati viuebāt reiecto monachali indumento sese in ritū cleri secularis deformarūt. Cuius temeritatis mox poenas luerunt missa in eos cęlitus pestilentia qua per noctē extincti sunt oēs p̄ter vnū vedastum q̄ in numerū sanctorū relatus est & noi ei⁹ sacellū dicatū. Ex nouiomo aquisgranū carolo repetenti ludouicus p nūtios mādat nisi regno qd lotharii fuerat egrediat: illū se inde ꝓpe diē eiecturū. In re ancipiti legati vtrinq̧ cōueniūt: iurant ꝓ suo quiq̧ pn cipe ea firma pmansura de q̄bus ad pacem inter eos cōueniret.

Victoria de vuandalis. Sed paulo post cum de vuādalis ludouicus victoriā habuisset: duce eorū capto: legatorū pacta atq̧ iusiurandum neglexit. Id enī plerisq̧ principibus vsu venit: dū suis rebus timent: iure iurando multa polliceri: mox vero tergiuersari si arridentiore fortuna iuuent. Tandem crebris legationibus pactum extitit: vtrunq̧ regem ad arbitros contentionem referre: & quod illi definirent stabile mansurum. Postq̄ de contionis loco composi tum est: dum apud flametū ludouicus diuersatur cęnaculi tabulatū carie & vetustate detritum in regem atq̧ aulicos quosdam decidit. quo lapsu ludouicus vulnerat⁹ est.

Concordia de regno austrasię. Solidato vulnere aquisgranū se contulit. Inde coeuntibus ad. xv. kalēdas augusti regibus de partiendo austrasię regnō cōuenit. Discretaq̧ est certis limitibus portio quę singulos contingebat. Hunc exitum habuit orta de regno inter fratres contentio.

Altera de regno cōtētio. Sed non vno se impetu fortuna continet. Ecce aduersus instauratam caritatem belli motus ab italia nunciatur. Repetente austrasiam ludouico: cui lotharius pater italiam tradiderat. & iam esset a sergio secundo pontifice imperator appellatus. Missi de re ipsa a pontifice adriano atq̧ ab imperatore nuntii ad ludouicū germanię regē: ad carolum caluum ludouici iussu remittunt. Quibus auditis: etsi mandatorum seueritate carolus moueret: q̄ se inaudito partem austrasię relinquere iuberetur: ad pontificis tn̄ legatos suos nuncios adiungit: qui pontificē conueniāt. Inuenio ludouicum germanię regē veniente in gallias engeberga: id restituisse imperatori qd de lotharii regno receperat. Carolum vero ab engeberga vocatū nō obediuisse. Sed summopere curasse: vt carlo quem ex priore vxore hermecota susceptuꝫ ecclesię sacris addixerat puniretur.

Carlo dyaconus fact⁹ apostata carcere custoditur. Hic enī carlo hominū perditoruꝫ suasu pessimis facinoribus se inquinabat: omia quoquouersum iret: p̄datus. Quē in vinculis emēdationis spe diu habitū: atq̧ inde relaxatū cū non resipisceret dyaconii gradu amotū oculis ꝓuauit atq̧ in monasterio corbiensi custodiēdū mādauit. Qui postea duorū pseudo monachorū nixu (hortāte ludouico germanię rege) educt⁹: ad ip̄m ludouicū ꝓfugit. Hęc ꝯtigerūt agēte carolo in expeditiōe quā aduersus normānos q̄ andegauiā vrbē circūsederant habebat.

Normāni apud andegauiaꝫ obsessi. Nec tn̄ rē a se susceptaꝫ omisit. Normānos qui iam ciuitate potiti essent circūuallat: adiutore salomone britonū duce q̄ suppetias carolo ferebat. Pressi dura obsidione normāni eas conditiones pacis quas caro

Hec textus est francorum regum optime descripta conditio.

lus dixit (datis obsidibus) acceperunt. Relicta libera ciuitate: petiit normanni liceat il lis insulã q̃ proxime erat ad paucos dies incolere: ibiq; cõmeatu iuuari. Interim q̃ in ter illos christiani erant posse ad regem reuerti: qui vero paganismo relicto fidẽ xp̃i profiteri vellent: eos quoq; nõ respuendos. Ceteri quibus induratum cor esset: su as sedes nulla mora repeterẽt. Rebus ad hanc formã compositis cũ in siluam ar duennam venatũ abiisset de ludouici imperatoris sui ex fratre nepotis morte nũtiũ accepit. Quare richentẽ vxorem siluanectum mittit ludouicum filium in ea; austra się partem quę a lotharii decessu sibi obuenerat proficisci mandat. Ipse superatis fe stinatione multa alpibus in lombardiã contendit. Inter eundum carl⁹ ludouici ger manici filius iussus a patre transitu ꝓhibere regem: cum se frustra niti intelligeret ad carolum ꝓficiscitur. Ea re cognita indignatus pater alterũ filium cũ copiis mittit. S; & numero & virtute militũ inferior: caroli potentiam nõ sustinẽs: pace data ad pa trem exercitum reduxit. Quem receptum ludouicus per caroli absentia; in francos ducit: dirisq; incursionibus franciã vexat. Audito in italiam caroli aduentu: Iohan nes octauus romanus pontifex missis ad eũ nunciis romam propere vocat venien tem augustũ appellat: afficitq; imperiali dignitate. Digrediẽs inde carolus rosymõ richentis vxoris fratrem italię prępont: consiliariis viris atq; copiis quas voluit illi attributis. Cui neptem quoq; suã ludouici regis germani filiã despondet. In franciã reuerso carolo Ludouicus germanię rex vita decessit: relicto filio ludouico. Cui⁹ de cessus causa fuit carolo infoelicis belli. Nam patre mortuo ludouicus magna saxo num thoringorũq; delecta manu: nũtios ad carolum patruelem mittit eius amiciti am oratũ. Qua nõ impetrata ad rhenũ castra ponit. Nec cunctatus carolus ad alte ram rheni ripã ducto exercitu animũ ludouici explorat: si legatis vtrinq; missis rem agere velit: placuit vtriq; conditio. Sed dolo malo illectus imperator dum viam pa cis simulat: agmen occulto & angusto itinere seorsum a castris ludouici noctu festi nare iubet: ratus occultis insidiis intercipere posse improuisum hoste;. Fuerunt ea nocte cõtinui imbres: quibus & nocturno labore grauatus miles ꝓlio minus idone us fuit. Fraude detecta: ludouicus instructa acie diuersus ab itinere quo hostis veni ebat ꝯsistit. Irruentẽ in se francũ tanta vi excipit: vt ad aciẽ in qua carolus erat cedere francos cõpulerit. Atq; ita fugę se cõmittentibus francis: imperator quoq; comes fuit. Qui uero regias sarcinas ferebãt angustia viarũ & sepibus itercepti occisi sunt: & inter eos cõplures illustres viri ciciderunt. Reliq̃ in man⁹ agrestiũ hoi; incidẽtes ad nudũ spoliati: ita vt ex thoris herbarũ atq; arẽtis foeni manipul' tegumẽta sibi cõ suerent. Eius infortunii tp̃e nomanni sequanę ostiũ classe irrũpere tentabãt. Ad uersum quos misso cũ exercitu comardo: carolus mãdat cũ normãnis: qualẽcunq; posset pacẽ habere: nihilomin⁹ terrã oẽm diligẽter tueaꝛ: ꝓsidiis p munitissima quęq; loca impositis. Incidit p̃ter has turbas alia carolo nõ parua sollicitudo. Grassabã tur in cãpania saraceni: quorũ aduẽtu territus iohãnes põtifex romanus: carolũ ad monet ecclesię opẽ ferat: paret carolus & contractis copiis: vbi lombardię fines atti git: adelgarus a pontifice ueniens refert iohannẽ papiam aduenire imperatori ob uium. Papię dũ pontifex imperatorq; de rebus gerendis consultant: certiores facti de carli ludouici filii cũ ingẽtibus copiis aduẽtu papia abscesserunt moxq; iperator romam ꝓfectus est. Rẽ hoc loco ridiculã narrabim⁹. Carolus du; a carlo fugit: leui rumore carlus perterritus (q̄ imperator pontificem comitatus aduersus se mouere dicebaꝛ) eadẽ qua ueneratvia in germaniã imperatorẽ fugiẽs ꝯtẽdit. Reb⁹ quarũ

Caluus i ita lia; cõtẽdit.

Carolus cal uus ipator.

Ludouic⁹ i perator mo ritur.

Bellũ cõtra carolum cal uũ in alemã nia.

Dolo calu⁹. agit.

Carolus cal uus fugit

Normanni.

Saraceni in campania

Iohannes o ctauus ad ca rolũ caluu; papiã venit.

Ridiculum.

Carol⁹ calu⁹ veneno a iudeo necatus

gratia carolus romam petierat absolutis: febre afficitur. Erat iudeus medic⁹ sedechias nomine imperatori propter eius peritiam perfamiliaris: qui vel religionis christianę odio (cui maxime infensi iudei sunt) motus: vel corruptus forte pecunia potionem carolo propinandam miscet. Qua epota carolus omnibus membris ita defectus est: vt aulicorũ ministerio in cubiculum delatus duodecimo post die mantuę interiit. Cuius dũ corpus exenteratum & multis aromatibus conditum sui in franciaʒ efferre cupiunt: cadaueris putredinem ferre non valentes: versellis inhumauerunt in diui eusebii martyris ęde anno octingẽtesimo septuagesimooctauo. Vnde post annum septimũ exemptũ in diui dyonisii templũ delatum est. Eius exhumandi causaʒ attulit archẽgerus quidam apud diuum dyonisium cœnobita: & alphonsus ecclesię diui Quintini viromandensis ęditus: qui sibi dum in suis ecclesiis pernoctant carolum per quietem visum esse affirmauerunt. eosqȝ admonuisse vt de tollendo eius corpore & in templo martyrum inhumando regem filium facerent sollicituʒ. Hac reuelatione filius rex excitus patris corpus ex versellis ad sanctum dyonisium transferendum curauit.

Archẽgerus

Nihil ad rem pertinere arbitror id quod a plerisqȝ scriptorib⁹ memorię mandatum est. Carolum duce angelo paulo anteq̃ moreretur ad inferos deductum: supplicia vidisse miserarum animarum. Ardere valles: & altissimos puteos pice & sulphure immixto plumbo efferuescere: ibiqȝ plerosqȝ ex suis p̃decessoribus reges inspexisse: episcopos quoqȝ qui vel ad bella gerenda consultores vel ad opprimendum iniquis vectigalibus populum auctores extitissent. Eius rei visum litteris ipse mandauit/ posteros admonens iustę moderationis ne aut male imperarent: ne ve vsurparent dominandi potestatem.

Visũ quod carol⁹ calu⁹ vidit.

Eius certe Caroli calui extant prẹclara & religiosa monimenta. Nam diui cornelii cœnobium apud compendium extruxit vbi xp̃i sudarium quod ex constantinopoli ad se aduectum erat reposuit. Compendium enim maxime amabat: ita vt a suo nomine carolopoliʒ appellare cogitauerit. Sancti dyonisii templum magnis auxit prouentibus & preciosissimis donariis adornauit quę ad hoc vsqȝ tempus diligenter asseruata visunt. Nec ignoro quosdam scribere nundinas quę in campo dyonisiano ante Calendas iunias fiunt ab hoc rege esse institutas: de qua re quid sentiam in dagoberti gestis anno tauí. Eius regis ętate flandria quę paucis tunc vicis atqȝ ędificiis ornata erat: & feris magis q̃ hominibus incolebatur: eiqȝ prẹficiebatur a rege custos qui francorum lingua forestarius dicebatur: comitatus dignitatem hac occasione accepit. Erat balduinus andaqueri filius qui patre defuncto cum in magistratu fuisset a carolo institut⁹ iudith regis filiam dum ex anglia reuertitur sibi rapere temerarius iuuenis ausus est. Nupserat enim adolafo anglorum regi. Qui cum absqȝ liberis decessisset: Iudith viro destituta in franciam ad patrem rediens deprẹhensa est cuius rei gratia caroli iussu coeuntes episcopi balduinum excommunicatione percellunt. At cum nihilominus facti nõ pœniteret: consilio procerum persuasus carolus p̃mittit filiam balduino in matrimonio copulari. Et de custode flandrię comitem balduinum instituit. Plerunqȝ siquidem id euenit vt quę peccata atqȝ iniurias facile vlcisci non possum⁹ eas alicuius dignitatis ratione assumpta ad gloriam perducamus. Ad hunc caroluʒ caluum ortis in anglia bellis iohannes scotus venit homo grẹce eruditus. Vnde a caluo rogatus diui dionisii aryopagitę de cẹlesti hierarchia libros ad verbum latinos fecit. Reuersus in angliam & ab elfredo rege liberaliter accept⁹ ad melmesberię monasteriũ se p̃ferens dũ docẽdi officiũ gerit a discipul' corept⁹ graphiis occisus est

Flandrię comitatus initium.

Balduin⁹ p̃mus comes flandrię.

Ioãnes scot⁹

NVncio de caroli decessu accepto ludouicus balbus eius filius apud endervillam agens regni proceres ad se ꝑpropere vocat: quorum beniuolentiã & fidem regia munificentia demereri studuit. Richentem vero reginaꝫ ex italia redeuntem cũ apud moymerum campanię castellum cum multa nobilitate restitisse accepisset: aio conuentũ quod parlamentũ franci vocant habendi: missis vtriq legatis compendium regina se contulit. Ibi ludouico patris testamentuꝫ exhibet proferens regia ornamenta gladium dyadema sceptrum aureum quibus carolum institutum heredem pater moriens declarauerat. His igitur regiis insignibus exceptis: suscipiendę vnctionis gratia remorum vrbem petit: quem haymardus eius loci archiflamen coronauit. Anno salutis octingentesimo septuagesimooctauo. Exactis inde paucis mensibus sequanã traiecit: vbi godefridi filii hedonem comitem castello quodam mulctauerant: & haymo bernardi comitis filius prędas agebat & loca quedam sibi subegerat: Turonum vsq rege profecto: godefridus amicorum cõsilio filios ad caroluꝫ ducit: & eas quas occupauerat terras restituit: ita vt illas sibi ex regio dono retinere liceret. Qui regio munere donatus gratiam compensat. Naꝫ rebellantes britones ad caroli obedientiã sua opera reuocauit. Erant per id temp⁹ in italia comites duo Lambertus & helbardus qui de ecclesię romanę ditione plera q sibi loca rapuerant: in quos excommunicatione promulgata iohãnes pontifex lugdunum venit. Quo regem accedere ꝑ nuncios orat. Sed valitudine nondum leuatus rex quam turoni inciderat: morem pontifici gerere vsq ad kalendas septembris distulit. Per epos tamen obsequi pontifici curat. Interea curatus morbo trecas ꝓfectus illo venire iohannem obtinuit. fit in eo loco magnus ex belgis eporum cõuentus. Narrantur a pontifice quę in memoratos raptores per eum gesta essent: petit a pontificibus qui aderant verbo & subscriptis eorũ nominibus omnia comprobari. Comprobantur. In eo conuẽtu cognito ꝙ frotarius ex burdegala pictauiã & inde ad bituriges incõsulto põtifice transisset iohannes ꝓferri iubet sanctiones sardinensis & affricani concilii: qbus epi ad alias ecclesias sua relicta transire ꝓhibẽtur. Recitatis vtriusq synodi capitibus: pontifex diffinit sacerdotes q suis sedib⁹ abiisset ad eas reuerterentur. Ipe mox ludouicũ imperii dyademate coronat augustũq appellat. Reginã richentẽ q̃uis obnixe a ludouico rogat⁹ coronare recusauit. Cõuentione trecen. dissoluta: põtifex in vrbẽ regressus est. Impator aũt cõponendę discordię: q illi cũ ludouico nepote erat cupidus: ita ꝑ legatos egit vt cõuentu furõnę indicto pax ad sequentẽ modũ dicta sit. De austrasię regno sicuti defuncto lothario inter carolũ caluũ & ludouicũ bauarum ꝯuenerat ita ꝑmaneret. Italię vero imperium q̃nquidẽ tũc cõmode distribui nõ poterat qsq vt partẽ obtinebat ita illam habeat donec de partitione in alio ꝓxime habendo consilio agi stabilius posset. Interim si ab saracenis alter regum impeteref alter suppetias ferret: huic formulę si qs detractũ iret eũ a neutro regũ recipi aut defendi posse. Pace ad hãc formã cõposita ludouicus germanię rex ad suos remeauit. Imperator cõpendiuꝫ accessit. Nec data qete bernardus marchio bellũ renouat icti dudum fœderis oblitus. In hũc mouẽs iperator cun trecis venisset morbo decubuit. Hinc omni spe salutis destitut⁹ carolũ filium q simplex dictus est bernardo aruernorũ comiti committit. Augescente morbo cõpendium se deferri iubet. protenusq imperii insignib⁹ ad filium missis: coronari illum imperat: atq ita paucis interiectis diebus morte absumitur idibus aprilis ibiq in diuę marię ęde sepelitur. Anno dñi octingentesimo octogesimo.

Mot⁹ belli i italia. Iohannes papa in frãciã venit.

Ludouicus balbus ipe rator.

Concordia i tes reges.

Ludouicus balb⁹ morit

LVdouici interitum secuta est varia rerũ francorũ mutatio: tumultuãtibus hinc atq; illinc diuersarũ partium studiosis. Nã qui tutelam noui regis i se receperant bernardus hugo abbas theodericus & rosymus audito patris decessu: regni pceres meldẽ vocant: vbi de his quę ex vsu reipublicę erant: cõsilium caperẽt. Erat gosselinus ex prima nobilitate homo potens q tempus aduenisse rat⁹ quo aduersus theodericum & rosymũ alteri⁹ factionis sectatores suas iniurias vlcisci potuisset: ad conrardũ parisiorũ comitem veniẽs hoiem nõdũ bono in nouũ regem animo existentẽ in suas partes ducit affirmans fore vt a germanorum rege de quo ipse bene meritus esset plurimos honores adipisceretur. His blanditiis assentiens conrardus ipseq; gosselinus suarum partiũ conscios meldẽ legant: q cõsilio adessent. Cõuentu coacto pleriq; sententiam rogati dicũt vnũ esse ludouicũ germanię regem q regni negocia recte moderari possit: hũc accersere oportere: a quo salus rebus cõibus cõferatur: & qui suis destitutos possessionibus restituat. Cũ hęc locuti fuissent q nouello regi aduersabant adolescentis tutores spe retributionis adducti: germanię regẽ in franciã pperare p nuncios orãt. Qui nũtio accepto mettim veniens a pceribus iterũ admonitus: verdunũ quo & ipi pceres cõuenerant ipigre se cõtulit. At hugo & theodericus reliq; pterea suę factionis nobiles cognito qd inimici machinarent: galterũ aurelię antistitẽ ad germanię regẽ ire cũ his mãdatis iubent. Si rex eã regni partem quã ex lotharii hereditate carolus caluus obtinuerat sibi assumendam diceret: licere adire eam atq; possidere: modo franciam liberã dimittat. Ea oblatione rex optime sibi factũ esse arbitratus: gosselino cõrardoq; paulatim cõtẽptui habitis franciã relinquẽs ad suos reuersus est: Amoto hoste hugo & theodericus ferrariã adolescẽtes ludouicũ & carlomanũ pducũt. Atq; in diui petri tẽplo reges appellatos coronãt. Eodẽ ferme tpe boso reginę frater p quosdã sibi vel pmissis allectos vel metu pterritos epos in regẽ aqtanię assumit. Et normãni pręterea ad flumen ligeri infestis incursionib⁹ grassantes pdas agere ad reges fratres deferuntur. Qui magna militũ ptracta manu in hostẽ pdeuntes: normãnos magna strage afficiũt nouẽ milib⁹ occisis cõplurib⁹ itẽ i viẽna flumie absorptis. Ea victoria potiti fratres alio mox tristi nũtio turbant. Ludouic⁹ eñ germanię rex grandẽ exercitũ ad duciũ vsq; pmouerat seq; gosselin⁹ & cõrard⁹ parisiorũ comes ad eũ cũ bona cõiuratorũ parte ptulerãt. Quib⁹ ductorib⁹ ad ribemõtẽ quoq; accessit. Hi nescio qd grande germano regi pmiserãt. Qd cũ absoluere nõ possent: rex despatis reb⁹ cũ regibus francis paciscit: & paulopost in germaniã ɔuersus: normãnorũ gentẽ q his dieb⁹ vt in italia ita in germania cũcta vastabant offendit. Quos fusos non magno negocio fugat. Verũ apud saxones eadẽ ferocissima gens maximo regẽ dãno affecerunt. Victoria de normãnis habita: fratres ambianũ cõuenerũt regnum paternũ inter se partituri. Ludouic⁹ francorũ regnũ cũ oi neustria accepit. Carloni burgũdia atq; aqtania ɔcessa est. Ab ambianis gõdeuillã p rhemos & cathalaunos cõmeant: vbi de cõuentu habẽdo cũ rege germanię cõuenerat. Cõsilio tñ (qa ęgrotaret) rex germanus nõ affuit: sed p nũtios apud fratres reges egit. Qui accepto nũtio q rosymus prouincię rex viennam occupasset: vbi uxore relicta in pximos mõtes se recepisset. exercitu ex germania partim coacto: partim ex suis collecto viẽnã circũcludũt. Inde carolus obsidione relicta romã petẽs a iohãne põtifice august⁹ appellatur. Dũ viennã obsidet ludouicus p nũtios certior de normãnorũ in franciã icursione factus carolo ad ɔtinuandũ viennę obsidionẽ relicto aduersus normãnos se conuertit. Gens enim illa pręter cæteras barbara & immanis ac christianam gra-

Varię inter francos snię de rege instituendo.

Normanni iterũ incursiones faciũt: s; vincuntur.

Vienna obsidetur.

tiam exosa iá ambianis expilatis diui petri monasteriū qd̄ corbię celeberrimū habe-
bat diruerant. Igit̄ cōmisso acerrime ꝑlio ludouicus normános in fugaʒ vertit mul
tis occisis. Mirū ꝑfecto scripturus suʒ. Reuertēte a ꝓstrato hoste victore exercitu tā
effusa (nullo insequēte) fuga franci dissipati sunt: vt victis similes facile arbitrareris.
Crediderim elatū victoria francum hac trepidatione diuinitus pcītum esse: ꝙ victo
riam suis viribus non dei benignitate partam gloriaret̄. At reuocato ex fuga milite:
ludouicus iterū in normános bellū instaurantes ꝓgressus cū (dissipato p fugá mili-
te) raro sui corporis custodes circū se haberet compendiū venit. Insurgentibus ite-
rum normánis & p ligeris ripas prędas agentibus: theoderico viro militari copias
attribuit: q normános ꝑlio adoriret̄. Ipse nō multo post turonū ꝓfectus: britonuʒ
nō paruá manū ad id bellū mittit. Dū turoni morat̄ morbo corrept⁹ vita defungit̄
& in diui dyonisii cœnobiū effertur. Hic tradit̄ spurcitiis atq; ineptiis deditus exti-
tisse: q & balbi cognomen accepit. De ludouici morte certus factus carolus: q vié
nam obsidebat: parte copiarū ad viéná relicta: ad pceres q eū vocabant ꝓcessit. Cui
iter agenti nūtius affert̄ viéná receptá a suis esse. Sʒ normános ex germania mouisse
& in campaniá vsq; irrupisse multis vrbibus tēplisq; direptis atq; incensis. In quos
sayllus mettensiū pręsul copias ducens suis fugiētib⁹ ceciderat. Quō aūt per id tēp⁹
aduersus hanc pestē bellatū sit: apud hystoricos nichil inuenio. Constat tn̄ eodē tē
pore alterá ferocissimę gētis manū duce astingo ligeri traiecto ad maternę fluminis
ripas ꝯsedisse: carolūq; austrasię regē expeditionē in eos duxisse. sʒ aio ꝓpe tabuisse
cū in conspectū hostiū castra locasset. Tandēq; cū normánis fœdus paceq; iniisse: si
mō godefridus ei⁹ gētis pnceps xp̄i fidē ꝓfiteri curaret. Cōditione nō reiecta gode-
fridus simul cū baptismate spiritalis regenerationis frisiá omnē a rege dono accepit
Donat⁹ insup magnis munerib⁹ incolere vbi castra habebat pmissus est: in pnīciem
francię regni: quá ipse perfidus godefridus cū sigisberto paulo post inuexit. Nam q̄
draginta milibus armatorū instructus parisium circūuallat. Sed viriliter agentibus
oppidanis gosselino quoq; loci antistite & eudone comite q regnū postea admini
strauit adnitēte cuʒ obsidio hosti nō procederet: eá soluens laudunū vrbē in edito
colle positá inuadit. Inde agrū nouiomēsem atq; suessionēseʒ populati: remos nor
manni adoriunt̄. Quibus incōmodis indignat⁹ carol⁹ impator aduersus barbaros
ex vuarmacia vbi parlamētū habebat iterū insurgit: & egregio nixu ꝑliat̄: sternit: oc
cidit: fugatq;. Nec ꝓtermittendū reor carlomanū & fratrē eius ludouicum ludouici
balbi nothos ex pellice fuisse q nichilomin⁹ moderatiōe regni suscepta: nō segniter
normánis obstiterūt nouē milibus vt supradixim⁹ vno ꝑlio interfectis. Hic aūt car
loman⁹ & si decessisse nō ignoret̄ de eius tn̄ morte null⁹ ab hystoricis mod⁹ aut tp̄s
scriptū inuenit̄. Reliquit tn̄ heredē filiū ludouicū: q ob inertiam nihil faciēs appella-
tus est. Nulla em̄ re insign ior habitus est: q̄ ꝙ virginē monialē cuius amore deperi
bat ex calensi cœnobio abductá vxorē accepit. Huius inertissimi regis ętate normá
ni induciis quas cū carolo ad annos. xii. firmauerāt contēptis: iterū franciá vexant.
Quę cá fuit plerisq; sacerdotib⁹ & viris religiosis oratoria sua relinquendi & se alio
traducēdi. Qua ꝑsecutione grauati franci carolū iperatorē ludouici germanici filiū
p legatos orant regni curá assumat. Erat aūt illis diebus hugo abbas appellatus:
qui valida manu collecta normános adeo exterminauit: vt ex eorū multitudine vix
vnus supextaret q acceptę cędis nunciū ad suos ferret. Ea strage affecti barbari ad tē
pus bello abstinuerūt. At quia de hugone abbate mentio incidit. Illud nō est omit-

Francorum dissipatio.

Ludouic⁹ ludouici filius moritur.

Carolus ei⁹ frater rex

Godefridus normannus ꝑfidus.

Ludouic⁹ nichil faciens.

Hugo abbas

tendum hunc hugonem atq; robertū parisiorum comitē q̄ & marchio dicebatur: primos fuisse q̄ relicta monachis & sanctimonialibus ꝑdia ꝓuentusq; occupauerit ea sibi suisq; militibꝰ attribuētes seq; abbates appellātes atq; ípartientes monachis ꝓut volebāt adhibito moderamīe victus & vestimentorū. Quę violētia ad roberti regis tpa perdurauit. Per idē tps iners ille & nichil faciēs ludouicꝰ relicto carolo filio (cui simplici cognomē inditū est) decessit. Scriptū inuenio hunc carolū simplicē ex ludouico balbo prognatū esse. postq; ludouicū & carolum balbi filios spurios sub tutela eudonis educatū fuisse: & postea regnasse. Qui cū ꝑ ętatē regendo regno nequaq̃ idoneus esset: cognito q̄ normāni nouos belli motꝰ pararēt ad eudonē roberti andegaueń. filiū hoīē bonū & rebus gerēdis aptū mittunt: cui & caroli simplicis tutelā & regni admīstrationē cū regia appellatione cōmittunt. Hic a galtero senonū archipręsule cōsecratus carolū simplicē ꝓbe educauit frācisq; modestissime ꝑfuit. Moriēs aūt ꝓceres iureiurando adactos admonet regnū sine ꝯtrouersia carolo simplici administrandū ꝑmittant: eū esse regni legitimū hęredē. Carolo simplice regno adepto normāni q̄ annos q̄draginta multis locis franciā incursauerāt ampliore multitudine ꝯtracta: in neustriā irrūpunt: & ꝑ sequanā rothomagū vsq; aduerso flumine deferunt. Quibuscū franco rothomagorū antistes ciuiū & vrbis salutem desperās colloquendi occasionē nactus ita egit: vt neq; incolis neq; ciuitati q̄cq̄ nocituri vrbē normāni reciperent. Quid eñ ꝓuidus pastor faceret regis subsidio destitutus. Potiti vrbe normāni vbi tutissimū sibi refugiū esset. Rollonē ex suis hominē strenuū: q̄ cū nullā domū redeundi spem ꝓpter a se cōmissū flagitiū haberet: ducē ꝑficiunt. Hic imperādi apud suos potestate accepta: animū imprimis intēdit vrbē parisiorū perdere: & inde xpi eliminare pietatē. Ad hanc rē cōducere tria sibi latissima flumina sequanā ligerim & garonnā maxime arbitrabat. Igitur ingenti fabricata classe copias tripharia diuidit. Qui ligerim nauigarūt nanetē vrbem expugnant: & pontificē guymardū inter sacrificandū ad christi aram iugulant. Inde ꝓfecti andegauim incendunt: mox turonū adoriunt: atq; ita ꝑ aquitaniā prędas agētes: rollone duce in parisios ꝑ sequanā delati in burgundos ꝑ ararim id est sagonā nauigantes in aruerniā tandem incursant. Nec mora interposita senones depopulati monasteriū floriaceń. occisis cœnobitis diripiūt atq; igne ꝯsumunt. Sed aduentus rollonis nō ignari sacerdotes: supra biduū diui benedicti corpꝰ aureliā apud sanctum anianū deposuerāt. Erat eius monasterii ex cœnobitarū cōi assensu defensor patronusq; electꝰ sigillosus comes. Hūc insequēti nocte qua monasteriū conflagrauerat diuus benedictus ꝑ quietē obiurgasse ferī: quare monasterio ꝯtra normānos opē nō tulisset. Quo viso expgefactꝰ comes parua q̄ illi ꝓ tpe erat inermiū manu coacta in normānos ꝑda onustos irruēs assessore sibi vt sancte asseuerauit postea sigillosus diuo bñdicto: ꝑdā captiuosq; recepit. Inde ad monasteriū cōmigrās cœnobitarum cadauera q̄ hactenus humi strata cōperit humari iubet. Cū tā crudeliter debaccharenī ꝑ franciā normāni: Carolus simplex franconē rothomagorū pręsulem iā rolloni notū ad rollonē mittit q̄ triū mensiū inducias firmet. Exactis induciis ꝑ stāpas mouēs rollo carnotū petit atq; oppugnat. herente in vrbis obsidione normanno: richardus burgundorum dux atq; ebalus pictauorum comes copiis ad carnotū ꝓmotis rollonē inuadūt. Qua re animatus carnoteń. antistes irruptōe a ciuibꝰ facta ipe tunicā interiorē virginis marię quā camisiā franci vocāt: estq; apud eos magna religione obseruata deportās normānos a tergo insilit. Fit per aduētū

Ludouicꝰ nichil faciens moritur.

Eudo andegauensis rex frācorū & caroli simplicis tutor.

Frāco rothomagensis archieps.

Rollo

Miraculum

Carnotū obsidetur.

Camisia diue marie

pontificis hostiũ magna strages. Rollo vero fugiẽs postq̃ suos ex fuga recepit: indignabundus iubet eos p oẽs regionẽ populationes facere: & ea oia in q̃cunq; irruissent pdere. Itaq; fera gẽs nichil sibi obuiũ integrũ reliquerũt. Abducunt in seruitutẽ & stuprũ virgines: matres cũ liberis gladiis occumbũt. Nulli tẽplo ignẽ nõ imiserũt flagrant p agros atq; vrbes oia. Clamoribus mortibusq; ęther replebatur. Tam diris afflictionibus vexatis francis: regẽ pueniũt. Inertiã hoīs atq; pusillanimitatẽ accusant: perdi eius negligentia puinciã qui neq; hosti p se: neq; p ductores belli occurrat. His q̃stubus excitatus rex franconẽ rothomagensẽ iterũ ad rollonẽ pficisci imperat: q eum ad xpianã cõionẽ hortetur. Quã si fide integra recipiat: esse carolo filiam gillã quã illi cum oi neustria nuptui det. His mãdatis p frãconẽ cognitis: Rollo a ferocia temperat seq; (psilio cũ suis habito) cũ carolo colloquiũ (designato quo volet die) habiturũ spondet. Ad hęc triũ mensiũ inducię firmantur. Apud flumen eptę qd' est neustrię ad orientẽ limes fit cõuentio vnã fluminis ripã carolus: alterã rollo insedit. Intercedentibus legatis res acta est. Rollo gillã caroli filiã vxorẽ recipit & in dotem neustriã: q̃ ab epta fluento ad britones terminatur clauditurq; gallico occeano adiecta quoq; est britonũ puincia q̃ diu sub normãnorũ ditione militauit. Rebus vt maxime carol⁹ cupiebat ordinatis: rollo rothomagũ pfect⁹ initiatur sacris & lauacro christiano. Appellatusq; est robert⁹ a roberto pictauorũ comite q receptę a rollone fidei testis assistebat. Neustriã adeptus rollo: eã normãniã appellauit: q eã homines a septẽtrione pfecti occupassent. North enĩ danorũ lingua septẽtrionẽ: man vero hoiem signat. Inde vocabulo cõposito normãni: id est septẽtrionales & normannia ad hunc vsq; diẽ vocitatur. Eius tã barbarę & ferocis gentis duz originẽ q̃ro eã ex gothorũ feritate ortã accepi. Quos nõnulli magog iaphet filiũ parentẽ habuisse audacissime tradũt. gothorũ prosapiã ad noe vsq; referẽtes. Quib⁹ ego nequaq̃ assentior. Quippe q a nobis tã remota antiq̃tas nullã psertim scriptoris autoritate nitens fabulę similis videri possit. Daci aũt gothorũ soboles lõgo tẽpore hunc morem seruauerũt: vt ex multis liberis vnũ tñ apud se hęredem pater haberet: cęteris post legitimã ętatẽ domo emissis. Qua lege vsus lothrocus cũ aliquot a se filios dimitteret: biergostã hastingo cuidã nobili daco cõmendat: adiuncta plurimorum iuuenũ manu. Qui tranquillo mari nauigantes in picardos: inde in viromãdos penetrauerunt. vbi diui q̃ntini monasteriũ incẽdentes: mox nouiomũ capiũt: omnione episcopo cũ clero interẽpto. Nec q̃eti gemeticũ p sequanã puecti: monasteriũ non gentorũ monachorũ diruerũt. qd' annos. xxx. postea sine habitatore mãsit: Quę rabies in multas puincias pfusa ad rollonẽ vsq; de quo pxime dictũ ẽ grassari non destitit. Ab his quidẽ dacis normãnorũ seuitia appellatioq; pcessit. Pacatis normãnis: regni pceres a carolo desciscũt. Sed pliis aliquot postq̃ digladiatũ est recõciliati sunt aduersus robertũ eudonis fratrẽ: cui⁹ supra a me mentio facta est. Hic robert⁹ aq̃tanie dux q de fratris regno portionem nõ accepisset aliquot sibi viciniores vrbes capit pstitutis i eis põtificib⁹ a q̃bus tandẽ regis appellationẽ obtinuit. Quo titulo elatior fact⁹ copias in carolũ suessione agẽre ducit. Cõmisso ibi plio robert⁹ occiditur. Redeũti victori carolo hebert⁹ viromandorũ comes gratulãdi specie occurrit. Regẽ orat peronã ad se diuertat atq; in arce diuersetur. Perfido hoi (cui⁹ sororẽ robertus vxorẽ habuerat) rex p simplicitatẽ credul⁹ peronã petit. Moxq; arcez ingressus in vincula ab heberto conijcitur. Quę res grauissimorũ per franciã incõmodoruz causaz iuexit. Itũ est tñ aduersus fortunę iiquitatẽ atq; vt in morbis solet vt capiti in

Clades anormanis in fra cos.

Caroli & rollonis cõuentio.

Rollo baptisatur.

Quare & vnde normannia dicta.

Origo narmannorum

Proceres a carolo simplice deficiunt.

Robert⁹ eudonis filius occiditur.

Hebertus viromãdoruz comes regẽ peronę incarcerat.

Cōsiliū de cōstituendo rege.

primis adhibeatur medela:franci quasi regē nō haberēt de rege pficiendo psultant.

Erat ex liberis richardi burgundorū ducis supstes radulphus caroli nepos. Huc (tametsi carolus ex elgina regis anglorū filia prolē suscepisset) in regē assumi carol⁹ pmittit:q suessiōe regio dyademate recepto regnū administrare cœpit. Ludouic⁹ aūt caroli simplicis filius:patris atq amicorū ope destitutus:enauigato mari ad anglos cū elgina matre se cōtulit vbi elstannus ei⁹ auunculus regnabat. Radulphi tpe apud carrolas pugnatū est cōtra sarracenos q burgūdiā inuaserant:vbi ex francis cōplures interierūt Radulphus postq̄ annos duodecim regnando explesset morit̄.xviii. kalen.iunii. Et apud senones in ęde sanctę colūbę inhumatur. Blondus & platina italici scriptores tradūt post ludouicū balbū Berēgariū ex lōgobardis ortū foro iuliū tenuisse/imperatorēq a romanis creatū esse cū eandē dignitatē arnulph⁹ a frācis accepisset post ānos centū q̄ carol⁹ magnus cœpat impare. Arnulpho pediculari morbo defuncto platina addit ludouicū in arnulphi locū suffectū. In quē berēgarius apud veronā ducēs eū capit & oculis priuat. Ad hūc modū ablatū a lōgobardis imperiū Berēgarius a regibus lōgobardis ortus vindicauit. Tā fluxe sunt res humanę vt earum gubernationem nunc hic nūc ille recipiat vel perdat.

Ludouicus cū mr̄e elgina in angliā fugit.

RAdulpho defuncto & carolo simplice apud peronam vbi ab heberto i custodia habebat̄:mortuo:francorū proceres & ante omnes hugo magnus atq guillerm⁹ senonū primas ad elginam ludouicūq i angliā legatos mittunt:q dicerent tps aduenisse cū ipsi tuto in franciā reuerti possent. eis se subsidio affore & obsequiū vna cū aliis cōpluribus regni pmoribus pstituros. Ea re in angliam plata elgina cū filio ludouico in franciā venire festinat. Cui obuii pceres Ludouicū lauduni regē cōsalutant:adiutore maxime guillermo rollonis filio:q ducatū normānię gerebat. Secundo anno regni eius pdigiū visū est hoim in ęthere flagrantiū:& diris cantionib⁹ nocte tota aliqd futuri incōmodi vaticinantium: quod postea ptigit. Nā tertio ab ipo pdigio anno pceres franci a ludouico deficiūt: qua insup tēpestate tāta fuit p franciā ānonę caritas vel frumēti mēsura cui sestari⁹ nomē est q̄ttuor & viginti libris veniret. Secedētibus a rege frācis ludouic⁹ hēricum germanię regē p legatos petit. liceat puentū alicubi indicere:vbi mutuū habere colloqum possint. Cupere se beniuolentiā eius atq amicitiā pmereri. Henric⁹ auditis nūciis respōdet regis petita cōmode facere non posse:nisi guillermi normānorū ducis sententiā de hac re cognosceret. Ea re cognita ludouicus guillermū adit. memorat q sit regni status. qd in se moliant̄ pceres:illū vnū esse cuius psiliis res bene geri possit. Accepit guillerm⁹ regē vt dn̄s:opēq suā pollicit⁹ tregū equitē auratū ad hēricū ex ludouici assensu mittit. Ad mosā fluuiū cōuenturos reges placuit. ibi guillermi opera amicitiā reges firmāt. Qd postq̄ resciuere pceres franci ludouici potentiā veriti in regis gratiā se vt meli⁹ possunt insinuant. Mox lauduni puenientib⁹ ex edicto regis pcerib⁹:hebertus quoq viromandēsis affuit. Aduersū quē paternę iniurię recordatus ludouic⁹:huiusmodi cōmētū parat:delecto ad fabulā hoīe ydoneo Huic mādat vestē ad anglici incolę formā induere:seq velut ex anglia ad se missū petere in psiliū admitti. habere lr̄as quas regi reddat. Lr̄as aūt quales rex ipse scripserat hoī dat. Sedēti in cōtione regi venit cursor vt instruct⁹ erat:litteras pfert. Eas dū scriba regi demisse recitat:rex subrisit. Proceres rati aliqd ridiculi regem accepisse: rogāt cur risisset. Nūc inqt maxime noui anglos desipere. Nāq hermānus anglię rex me⁹ ppinquus fuisse apud eos scribit agricolā hoiem:q herū ad conuiuiū cū inuitaf

Ludouic⁹ ex anglia reuocatur.

Prodigium

Fames.

Ludouicus guillermū normannię ducē adit.

Nota regis i hebertū cōmitē cōmentum.

set necare ausus sit. Eius tā insignis facinoris autorē quo supplicio afficiat sententiam vestrā inquirit. Igitur vt regi gratū faciam⁹: dicite pceres quo mortis genere scelera- tissimus agricola puniēdus eē videat. Theobaldus blesensis hō īprimis prudens ro gatus sententiā dicere: hic inqt homicida tametsi vario cruciatu dign⁹ est: tñ quate- nus ad supplicii modū attinet nulla mihi detestabilior mors visa est: q̄ a furca hoīez pendere cui iugulū laqueo lictor pstringat. In hanc sentētiā cūctis q aderāt venienti- bus: cū ipe itē hebert⁹ viromādensis sequeret: pdeunt ex occulto satellites q heber- tum (vt a rege pdocti fuerāt) cōphendūt. Nec cunctant in collē nō pcul a lauduno pducere: vbi in furca hebertū suspēdūt prius tñ q̄ iugulū lictor arctaret: rex in eū cō- uersus. Tu inqt heberte ille pfidus agricola es q dñm meū & patrē carolū: tuū profe cto regē peronę in vinculis necasti. Nūc ergo pro tuis meritis meritū suppliciū acci- pito. Collis vbi extrema passus est hebertus mōs heberti appellatus est: Interi dū hęc gerunt: cū guillerm⁹ normannorū dux herloyno picardo nobili faueret aduer sus arnulphū flandrēsium principē a quo herloynus fuerat monasteriolo castro vi & armis spoliat⁹: idq ei restitutū eē cū ęgre ferret arnulphus: simulata beniuolentia colloquēdi tps locumq a guillermo apud pinquiniacū ipetrat. Qui prima cōuenti one assentationib⁹ & blanditiis apud guillermū pfidus pditor agit. Nec multo ne gocio benignū ducē p speciē charitatis fallit. Itaq re in insula quadā somnę flumis nō pcul a pinqniaco (vt videbat) cōposita ascensa nauicula discedentem ab arnul pho guillermū satellites flandrię reuocāt: quasi aliqd ab arnulpho omissuz esset qd ad beniuolentiā ptineret. Appulsuz ripę ducē cū alterū ex naui pedē ptulisset. alzo cui turco cognomē fuit trucidat: Serui aūt ducis q ad alterā ripaz reuersurum mox dñm pstolabant: flumine impediti opē dño ferre minime potuerūt. Occisi cadauer (fugiēte cū suis satellitib⁹ arnulpho) rothomagū religiose delatū tumulo magnifi- centissimo. xviii. kalē. ianuarii honorauerūt. Ab hoc guillermo gemeticū cœnobiū qd a dacis dirutū supra annotaui: instauratū est: vbi vitā quoq monasticaz pfiteri statuerat. nā inter archana ei⁹ inuentę sunt religiosę vestes q̄ argumēto fuerūt cōce ptę a se vitę regularis. Huius guillermi mors occasio fuit ludouico audēdi pessimi- facinoris: quāobrem ipe quoq multas sibi turbationes excitauit. Nā de guillermi i- teritu nūcio accepto rothomagū ire festinat: simulās amici pncipis necē velle vlcisci aīo reuera aliud agitās. Superat eñ guillermo fili⁹ richard⁹ infans: cuius tutelā pari- ter & terrę normānię administrationē rodulph⁹ bernardusq gerebāt. A qb⁹ vt di- gnum erat recept⁹ ludouic⁹ terrę specie atq serenitate illect⁹: speȝ capit ei⁹ potiendę Petit richardū infantē ad se deferri: tanq̄ apud se educandū. Qua re ad ciues perlata: piȩctat popul⁹ regē nō aliā ob reȝ infantē abducere velle: nisi vt normāniā sibi vsur paret. Tumultuat igit populus & in regē seditionē agitat. Cui pículo bernard⁹ da- nus occurrēs: ludouico ɔsiliū dat: infantē i vlnis amplexū tumultuāti populo ostē tat. Paret ɔsultori ludouicus. Simulq iureiurando plebi asseuerat: nichil sede nor- mānia pter ius supioris dñii vēdicare. terrā oēm richardi esse. cupere infanteȝ bonis disciplinis erudiri: bonisq moribus si pmittant educari. Sedata plebe: rex infantē in franciā traducit acceptę a normānis iniurię memor. Cognito q richardi curā rece- pisset ludouicus: veritus arnulphus flandrensis ne in seuū pter guillermi neceȝ curreret: quadraginta auri marcas regi dono mittit. nec cunctat ad regē aduētare. se q quoquo mō posset de ducis interēptione reddere purgatū: atq i regis potestatē traducere necis auctores. Et hęc quidem palam elocutus arnulphus: ad regis au-

Hebertus vi romādię co- mes suspen- ditur.

Guillermus normanno- rū dux p p- ditionē occi ditur.

Ingratus lu- douicus. et franroy mort de le sue

Richardus dux Guiller mi filius.

Tumult⁹ ro thomagēsis populi ptra ludouicum

Arnulphus flandrię co- mes nequis- simus

res aliud insusurrat:recordari scȝ decere regē ignominiarū quas olim & in se atꝗ in prēȝ normāni & dixissent & fecisset. Talia suadēti rex credidit purgatūꝗ arnulphū dimisit. Inde cœpit rex aduersus īfantē richardū frequenter stomachari atꝗ īdignari: ita vt redeūti a venatione richardo rex tanꝗ aliquo eius delicto indignatus eum spuriū vocaret cōminatꝰ nisi mores emēdaret se illi poplites male mulctaturū & cunctis honoribus ꝓuaturū. Ad hęc richardū diligēter asseruari trucissime impat. Erat richardo ludi magister & ꝓceptor Osmōdus: q regis aduersus richardū idignationem secū reputās: yuoni cuidā spectato sibi rē cōicat. Ambo richardum ꝓuenientes hortanť ęgrotare grauiter se simulet. Quā tegnā cautꝰ puer haud pueriliter ipleuit. Aegrotantē cū serui negligētius obseruarent: aliis atꝗ aliis seorsum in rebꝰ suis occupatis: Osmōdus palustrium herbarum fasce richardum inuolutum dum ꝓuiuio rex indulget vrbe lauduno exportat. Inde equo euectum conciaci ꝑfecto committit. Moxꝗ ad bernardū siluanecti comitē ꝑuenies rei gestę ordinē narrat. Bernardus richardo timēs hugonē magnū parisiorū comitē in auxiliū vocat. Qui stati copias quas potuit ex tpe coactas ducēs richardū ex ꝓcia cōsiluanectū transfert. Cōperto ꝙ sublatus sibi richardus esset: ludouicus hugoni magno parisiorum comiti mādat richardū restituat. At comes tanꝗ negocii ignarus in bernardū culpā reiicit. Atꝗ ita illusus rex arnulphū flādrēseȝ accersit. Qui aduenies ꝯsiliū regi dat: magnis hugonē pollicitationibꝰ alliciendū esse: ꝙ ambitiosus & magni potētatus appetēs esset. Secūdū arnulphi ꝯsiliū ludouicꝰ ad crucē cōpendii hugonē ad se venire iubet. Hugoni corā ꝯstituto: postꝗ multa rex memorasset: vrbes illi in normānia daturū se polliceť. Quibꝰ ꝓmissis deuictꝰ hugo acceptis a rege copiis baiocas neustrię vrbē aggrediť. Rex caletos inuadit. Quorū exercituū irruptione attonitꝰ bernardꝰ danꝰ: ex ꝯsilio bernardi siluanectēsis ad ludouicū nūcios legat: atꝗ his impat nūciare regi frustra in sibi beniuolā gentē arma mouere. Rothomagū & reliquā normanniā eiꝰ esse: modo eorū obsequiis vti velit quorū ope aduersus hostes olim forte adiuueť. His mādatis hilarior factus rex nihil dubitās suos inhibet vltra bello agere: atꝗ ita rothomagū ingrediť. Apud quē recūbentē sic locutū eē bernardū danū tradūt. hoc inquit die serenissime rex plurimo nos honore affecisti. Fuimꝰ hactenus duci obnoxii: nunc regię paremus maiestati. Habeat sibi richardū bernardꝰ: satis nobis bene a fortuna factū arbitramur si tuę celsitudini normāna gens subiaceat. Illud vnū mirať gens tua: hugonē tibi sine ambiguitate hostē viginti hoiȝ milibꝰ armasse te. queȝ sępenumero iperatis tuis renitentē fuisse nō ignoras. Consule igiť normannis tuis & eos regia liberalitate asserua. Motus hac orōne ludouicꝰ hugoneȝ armis abstinere iubet. Rebus apud normānos fœliciter vt arbitrabatur gestis: laudunum rex ꝓfectus est. Per cuius absentiam bernardus danus metuens ne hugo maiore manu instructus normanniam repeteret: aygrotuȝ dacię regē qui adhuc cereburgi agebat admonet: militē ex constātiēsi agro collectū ad se mittat: ipse aduerso sequanę flumine classe adnauiget: oia qua iter facturus erat vastans. eo pacto futurū esse vt ludouicus in colloquiū cū eo ꝓdiret. Aygroto vt a bernardo admonitus fuerat faciente bernardus de aduentu aygroti ludouicū certuȝ facit. Rex ergo exercitu pro temporis angustia cōgregato. rothomagū veniens: aygroto ad vadū cui nomen erat herliciano cōicat. In eo loco dū multa de guillermi nece reges inuicē fabulanť: danus qdam herloynū comitē cuius gratia guillermus occubuerat conspicatus: lancea confodit atꝗ interimit. Cuius rei indignitate commoti franci armis decertant commit-

Richardus opa sui pceptoris lauduno claȝ educitur.

Consiliuȝ arnulphi comitis flandrię.

Bernardꝰ danus prudēs.

Rex danorū aygrotus.

titurq; vtrinq; atrox pugna. ita vt fusis cõpluribus francis: rex fuga sibi salutẽ parauerit: pnicissimo equo vectus. Fugientẽ tñ miles quidã danus dephẽdit. Apud quẽ cũ dies aliquot delituisset: iubẽte tandẽ bernardo dano rothomagũ captiu⁹ deducitur. Rege in custodia habito: engeberga de viro curã gerẽs ad othonẽ germanię regem cui⁹ erat filia festinãs opẽ aduersus normãnos efflagitat. Petenti filię pater respondit. Hęc ludouico incõmoda cõtingere q guillermo duci & pbatissimo viro neq; fidẽ neq; iusiurandũ seruasset. Atq; ita spe destituta engeberga ad hugonẽ magnum se cõuertit. Illũ p oẽm debitã regi fidẽ atq; obseruantiam orãs: liberare suũ regẽ studeat. Reginę pcibus adductus Hugo: a Bernardo siluanecti comite impetrat ad normãnos se cõferat si forte de rebus cõib⁹ cõuetũ habere vsq; velint. Cõcilio apud sanctũ clerũ coacto de liberando rege postq̃ hinc atq; hinc locuti sunt: vos inquit hugo o normãni regẽ nostrũ restituẽtes accipite vobis obsidẽ filiũ lotharium: donec altero indicto puentu de cõcordia paceq; ad plenũ transigamus. Itaq; lotharium cũ duobus epis hildrico beluacẽsi & guidone siluanectẽsi accipiẽtes normãni regẽ custodia liberãt. Qui paulopost tpe validissima manu instructi richardũ a bernardo receptũ sibi abducũt. Ludouic⁹ laudunũ pficiscit. Inde vbi secũdi cõuentus tps aduenit puenietib⁹ ad eptã flumẽ francis normãnisq;: pacis fœdus ictũ ẽ. hugo aũt magnus ille comes sibi pspiciẽs: & quãto richard⁹ p dies melior auctiorq; esset: auctore bernardo siluanectẽsi filiã ẽmam richardo desponsat. Quo fœdere suspicatus ludouicus facile fore vt a duob⁹ maximis pncipibus deprimi posset: accersitum arnulphũ flandrię comitẽ ad othonẽ tertiũ rhenanũ: hoc est germanię regẽ mittit: q eũ in belli societatẽ alliciat: accepturũ pmii loco lotharingiã oẽ; si ei⁹ opa normãnia potiri possit. Hac pposita mercede: otho belli aduersus normãnos se sociũ ludouico adiũgit: cõtractisq; in vnũ copiis: rothomagũ infesto agmie reges petũt vbi vastatis p circuitũ vrbis vicinis agris vicisq; incẽsis: ciuitatẽ oppugnare cõstituunt. Igit pmisso q occultissime otho põt nepote q secũ militabat: terrendorũ ciuiũ cã: cũ ad portã qua põs supra sequanã est cõcessisset: apertis repẽte portis ciues eruptionẽ faciũt. cõmittit ad ipm pontẽ pugna: vbi cõpluribus fusis othonis nepos occubuit Venere preterea reges. Sed pspecta vrbis munitione: otho vbi nepotẽ cęsum eẽ cognouit: oĩa in arnulphũ retorquẽs: cogitat si quo mõ arnulphũ ad man⁹ hostiũ deducere posset. Qua re aiaduersa arnulphus receptis sarcinis se e castris in flandriã pripuit. Nec morant idẽ facere reges: atq; cœptis desistẽtes exercitũ reducũt: quos insecuti normãni plurimos in fuga interemerũt. Ludouic⁹ aũt eodẽ anno quo hęc gesta sunt decessit. Atq; in diui remigii tẽplo regio sepulchro ipositᵘ ẽ anno xpianę salutis nongentesimo qnquagesimoquinto. Hic nullo fere quo regnauit temporis momento pspera fortuna vsus est. Per id tps gemeticũ cœnobium qđ a danis dirutum annos. xxx. desertũ fuerat a balduino & gunduino monachis instaurari cœpit hi enim ex aspera vico cameraceñ. agri prodierunt.

Ludouic⁹ capitur.

Engeberga ludouici vxor.

Consiliũ de ludouico liberando

Otho imperator & ludouicus rex rothomagum inuadunt.

Arnulphus fugit.

Reliqt ex engeberga othonis sorore liberos duos lothariũ atq; carolũ. Carolus ibecilli & demisso aio vitã priuatã egit bruxellã brabantie pmarium oppidũ incolens vbi apud. s. gãgericũ sepult⁹ ẽ. Lothariũ pceres in regẽ assumpserũt. Huic fuit aduersus richardũ normãnorũ ducem: autore theobaldo carnotensiũ: diuturna ptentio. Qui theobaldus p engebergã primo tẽtauit richardo isidias ponere. Deinde nõ procedẽtibus cœptis lothariũ in duce; exasperat: identidem crebro repetens richardũ ea potentia valere: vt rege non longe inferior esse vi

Cõtẽtio aduers⁹ richardũ normannię ducẽ.

Lotharii et suorum dolus

deatur.tm̄ lotharium apud francos posse:q̄ illi a richardo permissum foret.querendam idcirco ęquissimam occasionem esse qua hois magnitudinē lotharius pessundet Audiuit rex ęquo aio loquentē.quippe cui doleret tā magno potētatu hoiem esse sc3 sibi obnoxiū q pro suo arbitrio impata vel faciat vel recuset.Igit richardo mandat:meminerit neustriā francorū ditiōis eē.cuius gratia in verba regis iurare & ei fidem dare debeat. Veniat ergo suo satis officio veteri more factur⁹. Ad regis mādata se venturū richardus r̄ndet.Quo r̄nso lothari⁹ ratus pfectū iri posse q̄ in richardū aio agitabat:balduinū flandrēse3:goffredūq3 andegauū:& theobaldū comite3 accersit. His trib⁹ & magno militum numero comitatus ad helnam flumē quo richardus accedere statuisset venit. At richardus cū in aduersa fluminis ripa in conspectu lotharii cōsedisset:fraudis hūanę recordatus:exploratores cla3 a se dimittit q lotharii eiusq3 gētis cōditionē & statū sibi referant. Redeūtes q missi erant:dicūt oia apud francos ad bellum instructa esse.putare se illū armorū apparatū in ducem conspirare. Ea re cōperta dux assistere sibi quosq3 ex suis fortissimos iubet.quorum ope nix⁹ flumen traiicere francos ꝓhibet.at potentię regis cōscius:rothomagū ꝓtenus contendit. Atq3 ita suo instituto frustrat⁹ rex summa indignatione percitus est. Nec ꝓpterea moratus alterū ex frācis burgūdisq3 exercitū cogit. Adq3 ebroicā normānię ciuitatē ꝓgreditur quā (ꝓdente gilberto fabro ferrario) recepit. Receptā theobaldo carnotensi cōmittit p̄sidio imposito. Inde in castellū quod hermeuillum incolę vocāt mouēs theobaldus cū illic diutius hęret:dux sequana transmisso:cū nō cōtēnenda manu hoste3 repente adoritur. Cęsi sunt in ea pugna ex theobaldi militibus sexcenti sexaginta. Theobaldo se carnotū recipiendi vix spacium fuit. Reb⁹ prospere gestis richardus metuens ne magnis a lothario incōmodis afficeretur: ad erardum danorum regē legatos ire iubet.qui regē orent suppetias normānis ferre: q ex sua gente prognati essent. Gratus fuit erardo legatorum aduētus:seq3 cu3 copiis ꝓpe diem affuturum respondit. Nec richardum fefellit. Instructa enim classe ad ostia sequanę adnauigans militem in cōtinentem egressu3 in carnutes aduersus theobaldum ducit:cuncta obuia nō aliter q̄ irruens supernę grando quatit proteritq3: nec minus ea quę lotharii erant quocunq3 irrupit vastat atq3 populatur:transferens ad normannos vili precio quas auferebat prędas. Inter has calamitates pontifices franci laudunū ad lotharium proficiscuntur occursuri tot incōmodis quibus afficiebantur. Ex lotharii sentētia carnoteñ. antistes ducem cōueniens:ex richardo petit:q̄obrem ipse qui christicola esset tam diris calamitatibus per gente3 christum nescientem francos persequeretur. Qui cognito hęc mala a richardo procurari ꝙ lotharii iniquitatem atq3 in se maliuolentiam maxime suspectam haberet:simulq3 theobaldi q ebroicam lotharii dono occupabat incursiones rapinasq3 vlcisci conaret: antistes firmatis cum normannis induciis ad lothariu3 reuertitur. Legatione ad regem perlata:priusq̄ cum richardo lotharius quicq̄ pacti iniret:iniuriarū satisfactionem richardo exhibēs ebroicam duci reconciliatus dimittit. Succedente die cū ad cōuentum normannorū eundū erat: Richardus in castris danorū apud gondelfossa3 apparare diuersoria ad excipiendū lothariū iubet. Ibi habito conuentu lotharius apud richardum se excusatum faciens:cōmissorum a se obliuisci ducem petit:speraret in reliquu3 tp̄s regem sibi amicum fore:& ad res suas adiutorem. Regis seu vera seu simulata mansuetudine perspecta: Richardus offensam remittit:atq3 ad hunc modu3 pace vtrinq3 firmata discessu3 est. Ab hoc richardo fiscanii cœnobiū diuinę

Ebroicā rex cepit.

Theobald⁹ carnotensis comes vicit. Erardus danorū rex

Recōciliant̄ Lothari⁹ & richardus.

trinitati dicatū est. itēq; in suburbano rothomagi audoeni tēplū: & i mōte tūba sancti michaelis monasterium multis cœnobitis cumulatum. Absumpsit autem illum mors anno salutis nongentesimo nonagesimosexto. & apud fiscanū sepultus est.

At inquiete animo lotharius regnum austrasię q̄d ludouici patris eius fuerat repetere ab othone constituit. Ad eamq; rē cōgregato exercitu aquisgranū maiore q̄ credi potest celeritate ingredit̄. Prandenti vna cū vxore othoni: cū de francorū inopinata irruptione nuncius affertur: mirū in modū attonitus raptis q̄ potuit fuga elapsus est. Prȩda ex regis palatio ditissimoq; oppido atq; ex oī ꝓuincia correpta cōtentus lotharius: retro in franciā cessit. Quē nō longo iterposito tēpore magnis copiis insecutus otho: castra e cōspectu lutecię parisiorū ponit. Sȝ eruptione a ciuibus facta: & othonis nepote cū aliis cōpluribꝰ fusis occisisq;. ciuitatis suburbia otho incēdit. Nec morat̄ lotharꝰ hostē ad ysarā vsq; cū hugone magno & henrico duce burgūdię ꝑ suessionēsium agrū ꝑseq̄ vbi tā multis occisorū cadaueribus alueus oppletus est: vt a consueto fluxu ysara impeditus in agros sese effunderet. Nichilo tn̄ segnius fugientē othonē francus ꝓsecutus est. At pacatis demū regibus: austrasiam cuius cā bellum gerebatur othoni lotharius reclamātibus regni francorū multis ꝓceribus dedit. repugnante etiȝ hugone abbate: q occasione inde suscepta regnū affectauit atq; vsurpauit. Nec diu deinceps lotharꝰ sup̄fuit. Nā apud remos moritur & in diui remigii cœnobio tumulo illatus est anno nōgētesimo octogesimosexto.

Lotharius othonē iuadit.

Occasio hugoni capeto regnum affectandi.

At quia de austrasię regno pluribꝰ locis fecimus mentionē: instituto nr̄o cōgruit qui fuerint olim eius regni limites patentiꝰ aperire: testimoniū ex brabantię ānalibꝰ capientes. Duas austrasię primarias sedes aliqñ fuisse per temporū interualla comperio. mettim & aquisgranum. Hanc sigiberto filio rex dagobertus integrā viuens attribuit: ab extrema scilicet burgūdia ad alpes orientē versus & ad mare frisonum inter rheni & scaldis fluenta ꝑtingentē. Cōprȩhendebat traiectū. Agrippinā coloniam. Treuerim. Magonciā. Brabantiā. Gheldriam. Cliuiam. cū hollādia atq; zelādia: hanoniā item atq; hasbauiā. Leodiū. Lemburgū. Alsaciam. Comitis palatini q̄ citra rhenū sunt loca. Siluā arduennā. Barrū/quod in ducalem postinde prouectū est dignitatem. Cum ea portione quæ lotharingia hodieq; appellatur: q̄ ad mosaȝ flumen inchoat: multis oppidulis & vicis frequēs. Hanc gallię belgicę late extensaȝ regionem prisci orientalē franciam: alterā cui carolus caluus imꝑabat/quia ad occiduum solem ꝑcurrit occidentalē dixerunt. Et austrasia quidem hiscę finibus ꝯsepta in partem lotharii vt supra a nobis relatum est postea veniens: lotharingię nomen adepta: ad othonem vsq; quem tertium diximus permansit. Lotharius propterea othonis sororius tornacum/& alia quȩdam per galliam belgicaȝ oppida in perpetuam hȩreditatem accepit. Recepta igitur austrasia: otho lotharingiam ducatus appellatione sublimauit. Cuius magna pars brabantia extabat. Dictaq; est lotharingia inferior. At quia othoni lotharius suspectus erat: vt caroli fratris lotharii amicitiam demereri posset: eum terrę tractum qui lotharingia nūc vocatur illi dono dat ratus Carolum beneficii recordatione fratrem in fide & beniuolentia ne nouos belli motus excitaret retenturum. Succedentes inde imperatores inferiorem lotharingiam partim coloniensi: partim leodiensi ecclesię donauerunt. Nonnulla vero ad leodios pontifices emptione peruenere. Bruxellas autem atq; Louanium cum Niuella: gerberga othonis soror obtinuit. cum antvuerpia/qui marchionatꝰ sacri imperii appellatur. In quæ loca gofridus barbatus gerbergę aliquo ꝓximitatis gradu

Austrasię regni limites.

attinens postea successit. Ad hunc modum mutilata austrasia cum nomen tum regni dignitatem amisit. Adeo nichil est quod integrum perseueret. Principum enim donatione in alterius possessionem multa traducuntur. Desidentium quoq; regū perduntur ignauia: vel tyrannide (sicut sequens factum ostendit) vsurpantur.

LOthario successit filius adolescens ludouicus. Quę autem gesta ab eo sūt silentio ab hystoricis ꝑtereuntur: vel quia propter breuitatem regnandi nulla: vel qa indigna memoratu ipsi iudicauere. Apud cōpendium sepultus nominis tantū appellationem sui posteris reliquit.

CArolus deinceps lotharii frater regni gubernacula ex lotharingia cui⁹ ducatum gerebat tanq̄ legitimus hęres recipere tentauit: sed lauduni cū vxore agentem hugo qui capetus appellatus est ope atq; proditione anselmi vrbis antistitis recepta vrbe carolum intercipit: atq; aureliam in custodiā mittit: anno salutis nōgentesimo nonagesimo. Quo fere tempore angli grauissimum danis tributum quotannis soluere data fide promiserunt: is census fuit decem milliū librarum auri anglicani. Interea caroli vxor duos enixa liberos ludouicum atq; carolū spem adipiscendi regni frustra accepit. Nā hugo ille capetus animi magnitudie & rebus potens: cū eius conatus nemo reprimeret: vi atq; armis regni se dyademate insigniri obtinuit: iactans ad eam rem se a sanctis vualerico & richerio per quietem fuisse admonitum / proptereaq; eorum corpora dum de sepulchro transferebātur plurimo cultu honorasset. Addebat ad miraculum legitimam generis successionē. Ab odone enim andegauo / quem franca nobilitas propter caroli simplicis ignauiam regno suffecerat / originem ducere gloriabatur / eumq; patruū appellabat. Ei⁹ odonis frater robertus hugonem magnum parisiorum comitem cum genuisset: fuissetq; vt paulo supra scripsi a carolo simplice ob regnum affectatum occisus: ipse hugo magnus hunc regni vsurpatorem capetū ex aygunde primi othonis imperatoris sorore tulit. Qui ideo capetus appellatus est quia caupucia per ludum aliis auferebat. Vnus tm̄ flandrensis comes arnulphus hugonis temeritati aduersari tentauit. Hinc excitato bello hugo toto arthesio comitatu arnulphum mulctauit. Quē postea intercessore richardo normannorū duce ab hugone recepit. Arnulphū praeterea lotharii fratrem nothum remorum pontificem: synodo episcoporum habita ab vrbe deiectum in vinculis coniecit & remis gelbertum philosophum posuit antistitem. Romani tamen pontificis iohannis edicto arnulphus per sygninū se nonum pręsulem (reuocato gelberto) restitutus est. Hunc gelbertum magię scientem scriptores fuisse tradunt: eamq; artem yspalis didicisse q̄uis gallus esset: & floriaci monachus effectus. Othoni propterea gratus cum esset: rauennatem ecclesiam administrasse & tandem iohanne. xvii. mortem obeunte pontificatum romanum fuisse adeptum. Nec fuit hugoni vita diuturnior: sed ad reges francos apud diui dyonisii ędem est appositus anno christianę natiuitatis nongentesimo. xcviii. relicto successore roberto quem ex filia eduardi anglię regis susceperat.

Gelbertus philosoph⁹

HVnc secutus est filius robertus bonis moribus spectatissimus rex: nec min⁹ optimis disciplinis eruditus. Cuius hactenus extant in ecclesiasticis sacris ꝑclara scripta: quae responsoria clerus appellat. Quorum hęc praecipua habentur. O iuda & hierusalem: quod pridie natalis dominici cantari a clero consueuit. illud ꝑterea de sanctorum martyrum triumpho. O constantia martyrum: item & illud Cornelius centurio: quod ad diui apostoli petri aram scriptum cum romę

Respōsoria roberti regis

A° xpi 990

hugo Capetus

esset pridie festiuitatis apostoli obtulit. Nec omittendam reor illam quam sequenti am gallica ecclesia vocat Sancti spiritus assit nobis gratia. q̃ maximi alicuius theologi opus estimari possit. Principio regni eius Eudo carnotensiũ comes Castellũ meldunense qđ bouchardi comitis erat galteri opera qui castello prefectus eẽt occupauit. Quod a roberto p̃monitus: cum restituere ablata Eudo recusasset: accito richardo normanorũ principe: arcem vndiq; circũuallat: atq; expugnat: p̃ditoré galterũ in arce dep̃hensum vna cum vxore robertus patibulo illaqueari iubet: & bouchardo arcem restitui. Tenebat eodẽ t̃pe burgundiam henricus. Qui vita deficiens: cum se liberis carere intelligit: terram roberto legat. Quãobrem ad landericum niuernẽsem comitẽ spectantes burgundi: roberto se obtẽperaturos negant. Igitur accersito richardo normãno quẽ secundũ vocant promotis copiis robertus antissiodorum vrbem burgundo audientẽ obsidet. Cuius obsidionis pertesi ciues dedita tandem ciuitate landericum quoq; regi dedunt. Recepta ciuitate aualonem p̃terea munitissimam arcẽ robertus vi capit. Atq; hac expeditione satis sue estimationi factum rat⁹ in franciã se conuertit: vbi apud senones bernardus quidã agẽs graui tyrannide dei sacerdotes & templa vexabat. Qua persecutione percitus leothericus senonensiuʒ p̃sul cõicato cum ramaldo parisiorũ põtifice p̃silio: ciuitatem tyranno liberat. Liberatam roberto permisit. At cũ ernardus inde aufugisset: fromõdus eius frater occupata arce: regi resistit. Sʒ obsessam robert⁹ post aliquot dies recepit: capto fromõdo quem aureliam ad patrẽ renardum misit: vbi paulopost defunctus est. Nec diu sup stes robertus fuit. Nam quarto & vigesimo regni sui anno q̃ fuit xp̃iane gratie trigesimus supra mille ad cõe regum sepulchruʒ delatus & dyonisiana ede sepultus ẽ: relictis sue memorie p̃claris monumentis. Mõtis enim fortis arceʒ validissimis turrib⁹ & muris extruxit. Diui reguli apud siluanectũ edẽ. Aurelie diui aniani templũ. Stãpis diue virgis marie basilicã. Augustuduni edes sacras duas. Apud possiacum diue virgis ecclesiam. Hic cũ vxores duas diuerso t̃pe habuisset: ex p̃stantia guillermi arelateñ. filia henricũ suscepit. Ex altera q̃ nouiomensis erat: duos symonẽ & amalricum extulit. A quibus focus: & duo eius liberi balduinus & amalric⁹ hierosolimorũ reges prodierũt. De richardo secũdo insigni admodũ p̃ncipe q̃m mẽtio supra incidit: illud tradendũ litteris sum arbitratus. fuit illi in delitiis puella plebeia quam annos sex perdite amauit. tulitq; ex ea mares tris & foeminas totidem. Nec ab ea alienari potuit / q̃q̃ a suis maxime rogaretur illustri genere ducere vxorem. Sed puellaʒ cõiugem accepit. Ex eius liberis duo richardus & robertus temporis successione ducatum normannie administrauerunt. Tertius cui guillermo nomen erat in fiscani coenobio monachus vixit. Alisia maxima natu reginaldo britonũ comiti copulata est Alienora flandrie comiti: tertia nauarre regi tradita.

Eudo carnotẽsis comes.

Ducat⁹ burgũdie ex legato henrici ducis roberto regi dimittitur.

Lãderic⁹ niuernẽsis comes de burgũdia cõtendit.

Robert⁹ rex moritur.

Ecclesie a roberto extructe.

Richardus.

RElegioso regi roberto successit henricus. Cui mater p̃stãtia ita aduersari studuit: vt multis regni proceribus ad eam deficientibus robertum burgundionem henrico preferre contenderet. Filios enim tres ex constantia robertus susceperat. hugonem ducem qui pre patre mortuus est. Robertum burgundionum ducem & hunc henricũ: de quo nunc scribimus: francorũ regẽ. filia aũt balduino de insula flandrorũ comiti thoro licet imatura sponsa cõmittitur. Aliʒa erat illi nomen. vnde nati sunt liberi mares duo ludouicus & robertus & foemina q̃ guillermo notho anglorum regi nupsit. Iam arces aliquot vrbesq; constantia occuparat: cum henricus matris potentiam furoremq; veritus: ad robetum normannoruʒ du

Cõtentio de regno inter fratres.

Normannorum dux robertus henrico regi auxiliũ tulit.

cem accessit:auxilium:opemq; aduersus maternā vim petiturus. Qui henrici fortunā miseratus:magnis illū muneribus cumulatum:validoq; insuper milite instructum: ad patruelem suū malgerium qui corbolii comes erat mittens:comiti mādat henrici partes sequat & quoad p eū cōmode fieri possit tueat. Abeunte a duce hērico:ipse dux finitima normāniç castra q̄ regis erant capit:imposito illis firmissimo p̄sidio:ne ab illis quicq̄ belli in hēricū insurgeret. His igit auxiliis: suis quoq; copiis auctus hēricus nō longo tēporis pgressu & maternū in se rigorē deflexit:& q̄ illa abstulisset partim vi partim libera deditione facta recepit. Et per id tempus parisii ciuitas cōflagrauit. Quo anno dñicç salutis millesimo trigesimoquarto:Campaniç comitē eudonem & balduinum flandrensē quibusdā arcibus oppidisq; mulctauit. Quç cōmoda henricus in deū referens accepta:diui martini templū quod camporū appellatur:a se parisii cōstructum sacerdotibus quos seculares vulgus vocat assignauit.

Prioratus diui martini de campis

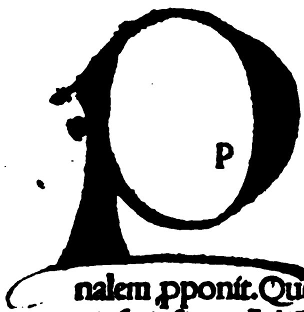
At non fuit illi eadē erga hoīes gratitudo. A normāna nobilitate post roberti mortem in suum ducem guillermū conspiratione orta:henricus potiēdi tilliariç arcis cupidus a guillermo impetratam sed a gilberto crispino q seruandç arci p̄erat defensā vi expugnat atq; incēdit. Deinceps ad septentrionē versus secundū mare pficiscens argentonam diruit. Inde ad tilliariam reuersus arcē instaurat imposito prçsidio. Cū suscepta aduersus guillermum conspiratio procederet:guillermus ad henricū nūcios mittit orans vt paterni in se meriti recordatus:se roberti ducis a quo olim opē accepisset filium contra inimicorum violentiam iuuet. Quo nuncio motus rex correpto pro tempore exercitu:ad halsedunum vna cum guillermo copias in conspiratores ducens:eos multo militum numero superiores fudit. Neq; hoc modo meliore rex animo in guillermū pseuerat:plerisq; henrico suadentibus neustriā repetere quç ditionis francorū fuisset. Atq; his verbis motus henric⁹: bipertito exercitu normāniā ingressus est:vno caletos duce eudone fratre:altero gaufredo martello ebroicenses inuadit. Ea re cognita guillermus diuersis copiis:regis cognatus tardare festinat. Ipse aduersus regem pficiscitur. franci qui in caletos grassabantur:& ad mortuum mare vsq; peruaserant a normannis fusi:occisiq; sunt. Quam victoriam postq̄ guillermus accepit:in collem q regiis castris pximus erat caduceatorē ascendere iubet atq; ibi q̄ maxima posset voce nunciare:fugatos fusosq; francos esse. Re cōperta henricus iniuriam acceptam vindicaturus:gaufredum andegauensem in auxiliū accersit. Atq; ita vno agmine pgressi cum sinū quēdam pelagi cui vadadiuç nomē est vno traiectu transire oēs non potuissent:alterā q̄ impediente çstu restiterat Guillermus adoritur atq; interimit:spectante henrico q suis interlabente çstuario auxilio esse non valebat. Quo infortunio admonitus rex:secum reputat q̄ iniquç Guillermum lacessisset. Igitur p nuncios ducis amicitiam expetit:& initam illibatç seruauit:restituta arce tillaria quam a guillermo iniuste rapuerat. hic est guillerm⁹ roberti filius nothus qui angliam haroldo rege occiso occupauit eamq; melioribus legib⁹ informauit atq; cōtinuit:quibus hodieq; vtunt angli. Quieuit deinde a bello hēricus & Philippum quem ex anna russionum regis georgii filia extulerat: se viuo regnare imperauit. Fuere prçterea henrico liberi duo Robertus burgundiç dux atq; hugo qui magnus appellatus est. Henrici tempore berengarius turonensis dyaconus errorē de eucharistiç sacramento excitauit:vbi non verū xpi corpus:sed exemplar quoddam corporis inesse dicebat. A quo postea resipiscens sententiā mutauit vixitq; apprime liberalis in pauperes & foeminç cōgressus ipatiens. ita vt a plerisq;

propter multam eius sanctitatẽ mortuus sit honoratus. Naꝫ hildebertus cœnoma nensiũ antistes multis illum carminibus extulit in quorum extremo ad hunc modũ scripsit. Post obitũ viuam secũ. secum requiescam. Nec fiat melior sors mea sorte sua Atqꝫ eodẽ quo id factũ est anno henricus defunctus cũ atauo atqꝫ auo regibus sepelitur anno salutis millesimo sexagesimo. Moriens philippũ filiũ balduino flandrię comiti cõmendauit vt illi tutor adesset. fuit itaqꝫ balduinus philippo fidelissim⁹ eiqꝫ adulto regnũ sine cõtrouersia administrandũ reliqt. Huius regis ętate burgundi cum annos centũ & triginta francis regibus paruissent ad conrardum imperatoreꝫ defecerunt. Vnde factum est vt quę vna erat burgundia in duas partita sit. & alteram quę campaniam attingit franci: alteram que bisantinos spectat alemanni imperatores tenuerint.

Flandrum comitis ... patrem et filium ...

Burgundię diuisio.

Eiusdem compendii Liber sextus.

PHilippus qui hoc inter reges francos nomen primus accepit ꝓspera fortuna vsus: duxit vxorẽ berthã florentii hollãdię comitis & frigię regis filiã q̃ ludouicũ atqꝫ cõstantiã peperit. Erat ꝑ id temp⁹ biturigũ comes harpinus vir strẽnu⁹ & bellipotẽs Qui in expeditionẽ q̃ illo tempore ad hierosolymã primũ duce petro heremita: deinde godefrido bullionen̄. parabat̃ ꝓfecturus: cũ rei pecuniarię indigeret: biturigũ principatũ regi venalem ꝓponit. Quem sexaginta milibus nũmuꝫ ab henrico emptũ: francorũ ditioni ascripsit. Adiunxit ꝑterea vastiniũ ex huiusmodi causa. Orto inter gaufridũ barbatum andegauũ & fulconẽ richinum vastinienses fratres: ob male distributam paternam hereditatẽ: richinus henrico ꝓmittit se vastiniũ illi perpetuo relicturuꝫ: si se aduersus fratrẽ bello decertantẽ non impediat. Igitur annuẽte philippo: richinus fratrem dephensuꝫ: in custodia donec moreret̃ habuit: atqꝫ ista vastiniũ Henrico ꝑmisit. Ex quo factum est vt crescente superiore fortuna: philippo pariter habẽdi cupido augeretur. Eapropter vilcassinũ q̃d ad francos respicit: & francũ appellat̃ occupat: & aduersus hugonem domni martini comitẽ: mõtẽmelianũ munitissimã arcem muro circũcingit. Inter hęc cum ludouicus adolesceret: & iaꝫ spem faceret futurę magnitudinis: pater ad regni cõsortiũ illũ admisit. Qui nõ ꝑ socordiam atqꝫ ignauiam mollis & effœminatus neqꝫ feraruꝫ venationibus occupatus: ętatẽ egit: sꝫ nũc iaculandi: nũc sagittandi: vel armorũ se ꝯsuetudine exercebat. At philippus filii cura a negociis respirans: in aliud se incõmodũ intricauit. Nam in berthã odio concepto eã apud monasteriolũ in arce asseruari iubet: abducta a foco andegauo Bertranda vxore: quã in pellicem annos complures habuit susceptis ex ea liberis philippo & floreo atqꝫ filia vna. Eius adulterii causa cũ a stupro nõ resipisceret philippus romanus pontifex vrbanus secundus regi hominũ cõmunione interdixit. Habuitqꝫ apud clarũmõtẽ aruernię ciuitatẽ synodũ ãno salutis millesimo nonagesimoqnto vbi de moribus cleri multa instituit. quorum illud ante oĩa est: ne a quouis principe beneficiorũ inuestituram clericus recipiat. Pręterea de cogendo aduersus turcos exercitu longam orationem habuit. Quãobrem plurimi adducti se cruce signarũt. atqꝫ in primis aymarus aniciensis id est podiensis antistes clarus habitus. atqꝫ alii de quibus posterius scribemus. Congregandi concilii occasionẽ petrus eremita dedit.

Bituriges iure emptiõis ad francos ꝑtinent.

Vastiniũ itẽ

Ludouicus ad regni cõsortiuꝫ a pr̃e admittitur.

Philippus bertham dimittit: & bertrãdã in deliciis habuit.

Ex solymis enim reuersus vrbano narrat vidisse se symonem hierosolymę patriar‑chã in seruitute a calipha rege miserabiliter teneri & ludibrio haberi sarracenis. Quę lachrymando cum petrus referret: hinc pontifex motus de expeditione in syriã du cenda animum adiecit. Igitur excõicationis ignominia percitus rex: recepta bertha: bertrandam dimisit. Inter patris libidines ludouicus regni administrationem curio sissime gerens: aduersus guillermũ nouum anglię regem qui normanniam roberto fratri abstulerat: pręliis aliquot fœliciter gestis: grandi semp aio se gessit: ita vt despe rata victoria anglus retro ad suos se cõuerterit. Vbi dũ venationi indulget sagitta in certo auctore traiectus interiit. Fuit equidem ludouico non segnis cura rebelles edomandi. Bochardum enim montismorentiani dñm ob lesam diui dyonisii liber tatem in arce obsessum ad se venire & dãna ecclesię illata compensare coegit. Droe‑tum montiacum pręterea eius criminis participem incendio castelli quo se recepat affecit. Eius quoq; virtute & diligentia mathei bellimontis temeritas pœnas luit.

Ludouic⁹ ecclesię & pacis turbatores punit.

Qui ablatã castelli lusarcen. partẽ hugoni claromontensi cuius filiã duxerat vxo rem restituere cõtẽneret. Nã castellum vi atq; armis receptũ ludouicus hugoni re stituit. Fugientẽ autem matheũ ad chambeliacum vsq; psecutus: eũ in arce obsedit. sed crebris imbribus fatigatus & continuo tonitru pterritus miles: relicta obsidione & parte castrorum incẽsa: se fugę cõmisit: a qua non ludouici reuerẽtia: non clamor non preces fugientẽ continere potuerunt. Ea re tantã indignationẽ cõcepit ludo uicus: vt parisios repetens sępenumero diceret: pulchrius esse crudeli morte si hone sta esset occũbere: q̃ cum dedecore vitã producere. Igitur nouo exercitu contracto bellũ redintegrare contendit. Sed mathe⁹ bellomontensis gnarus stultũ esse maiorũ iussis non parere: amicorũ interuẽtu: & ipsius insuper philippi auctoritate benigni‑orem habuit ludouicũ satisfactione incõmodorũ exhibita. Elbonem pręterea rossi acum qui Laudunensi & remensi clero frequentẽ vim inferebat ad pœnitentiã com pulit. Pari quoq; virtute leonetũ de magduno aurelianẽsem ecclesiam turbantẽ cõ pressit. Per hos itẽ dies guido de rupeforti primę nobilitatis homo ęgre ferens fi liam quã ludouico nuptui dederat diuortio fuisse dimissam: ppterea q̃ cognatiõis gradu ludouico contingeret: belli occasiones quęritabat. Nec defuit maliuolo hoi ad flagitium socius.

Gorneyũ in materna flumine.

Erat in materna flumine castellũ gorneyum: aquis murisq; mu nitissimũ. Cui hugo pomponus pręerat: guidonis sectator. Hic q̃ secus publicam viam castellũ situm esset: abductos a mercatoribus equos in arcem sustulerat. Ea re indignatus ludouicus cum prędam põponus non redderet: ad castellũ copias pro tpe celeriter contractas mouet. ubi dum aliquot dies distinetur: guido de rupeforti de obsessis sollicitus a theobaldo campanię comite per richardũ suę factionis cõsor tem auxiliũ petit: atq; impetrat. Ipse interim aliquot regni loca incursionibus popu latur.

Theobald⁹ cãpanię comes cõtra ludouicum.

At ludouicus cognito theobaldi aduentu: ex finitima gorneyo gẽte milite ra ptim collecto: in comitem instructo agmine pergit. Quem profligata magna exerci tus parte in fugam vertit. Inde reuersus victor ludouicus castellũ recepit.

Hõbald⁹ in biturigibus

Acces sit ad hęc alia ab hombaldo turbatio qui sanctę serennę castellum quod in biturigi bus ad lemouicenses spectat incolens biturigum agros crebris incursionibus vasta bat.

Officiũ ęgregii militis.

Igitur in prędatorem pfectus ludouicus in conspectu hostiũ castra locat. Per fluebat eum locum riuulus quem hõbaldus ad vtranq; ripã occupabat. & quo va‑dum erat: ne franco pateret transitus liber: pręacutos palos defixerat. Qua re postq̃ se remorari ludouicus videt: ipse citato equo in hombaldũ fertur: quem & alterum

qui iuxta erat in profluentum ꝓsternit. Quibus in alteram ripam elapsis: ludouic⁹ qua vadum esse intellexit traiiciens: in hostes prope iam attonitos irruit. Queꝫ insequentes franci hostem ad castellū vsq; profligauerunt. Hoc euentu pterritus hombaldus se & sua ludouici potestati pmisit. Recepto castello ludouicus hōbalduꝫ in turre stampensi custodiri iubet. His diebus Robert⁹ de bruxello in agro pictauen̄. fontiseuraldi monasteriū a petro pictauorum epo adiutus instituit opus mirificuꝫ & celebre. Hec atq; alia strennue gerente ludouico: philippum melduni ęgrotantē vita destituit. Cuius funus religiosę curans ludouicus: ad diuū benedictum ligerensem extulit vbi se delegerat sepeliri. labente incarnationis dominicę Anno centesimosexto supra mille. Philippo adhuc viuēte cum per syriam atq; palestinā christiani a mahumeti cultoribus diris incursionibus premerent ingēs ex prouinciis orbis christiani militum & populi exercitus insurrexit in syriamq; profecta est. Cuius bonę partis ductor fuit gaufridus de billone & lotharingia dux comitantibus euꝫ fratribus suis eustatio & balduino. quibus se comite addiderunt anselmus richemōt⁹ Balduinus mancium comes: robertus flandrensis. Stephanus valesius Hugo magnus philippi regis frater viromandorū comes. Robertus normannorū dux. Raymondus tholosates & alii complures. Duxit non minus segniter copias petrus eremita. q̄bus prędicando/hortandoq; animū dabat/inter pręliantes fortiter militās Gaufridus autem cui ad tam longā diuturnamq; militiam non suppetebant opes bullionē castrum quod in leodiis est oberto gentis epo vendit acceptis mille & trecentis argenti marchis. Mettenses pręterea qui ad lotharingię principatuꝫ pertinebant recepta ab eis grandi (sicuti ego accepi) pecunia: sui iuris esse permisit. quod nō secus ac recuperatā libertatem hactenus seruant & constanti virtute tuentur.

Expeditio hierosolimitana a Gaufrido de billone.

Mettensiuꝫ libertas.

Patris funere digna pietate expleto: ludouicus etsi populari beniuolentia iuuaretur: non pauci tamen ex regni primoribus suspecti cuꝫ illi essent: cōsilio yuonis carnotensium epi confestim aurelię conuentuꝫ habuit. Ibiq; conuenientibus ex senonensi prouincia & viciniori bus vrbibus episcopis: regiis insignibus ornatus rex appellatus est. Quo ritu vix exacto: ecce a remis missi ab archipręsule nuncii venere: in mandatis habentes: dicere remensem ecclesiam vnaꝫ inter francos esse: vbi reges sacra vnctione liniri optima consuetudine oporteret. Sed cū sacrum iam misterium absolutum intellexerunt: obmutescentes irrita legatione reuersi sunt. Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo siquidē ruffus: & guido creciacus eius filius pręd is assueti: & quibus doleret ꝙ castello gorneii spoliati a rege essent: aduersus quē eudo corbeii comes suppetias fratri mittere recusasset: insidias eudoni parant: eumq; relaxandi animi causa venatum ꝓdeuntem inuadunt. Atq; in vinculis in arce firmitatis balduini coniiciunt. Qua re animaduersa eudonis amici ludouico iniuriam sui domini renunciant. Adiicientes cum castellanis. hoc est cum oppidanis pepegisse: se eos dum aduenirent in castelluꝫ admissuros esse. Rex igitur paucis: ne ab hoste dignosceretur: additis: ad firmitatem contendens Anselinum cū quadraginta equitibus pręmittit. Qui per pontem ad hoc paratum introducti: strepitu & susurro suo castellanos rei ignaros excitarunt. Quo factum est: vt noctu & viarum angustia prępediti qui pręmissi erant retro abire compulsi sunt anselino capto: quem vna cum eudone corboliano in ergastulum castellani demisere. Fuit ea re supra q̄ credi potest indignatus ludouicus. Idcirco festinanter properat castellū obsidere aggeribus quinq; per circuitum erectis. Per eam obsidionem comperto ꝙ

Cōtētio de loco vbi rex sacrari debeat.

Eudo Corbeii comes a gingone fratre dū venationi indulgēt capitur.

guido crecíacus variato frequẽter habitu ad obsessos clam introire tentaret:ludouicus arcem oppugnat. Qua re territi castellani:ludouici potestati se p̄misere. Quorum alii fortunis oĩbus mulctati:alii carcere longo afflicti mortem obierunt. Receptis ad hunc modũ iis quos hostis vinctos tenebat:ludouicus reliquis metum icussit.

Bellũ ab anglia.

Sed aliud difficilius mox bellum ab anglo rege exortũ est. Eodẽ tp̄e henricus quartus anglis imperabat.cuius nomen grande quidẽ fuit.de quo herlinus vates anglus vaticinat⁹ esse perhibetur q̃ inter anglos diuinationis nõ mediocre nomen obtinuit. Hic henricus ordinatis apud anglos rebus:cũ in normãniaȝ anno dñi cẽtesimodecimo supra millesimũ venisset:arcẽ gisortii q̃ ad eptaȝ amnẽ inter francos normãnosq̧ limes est:a pagano arcis dño vi extorquet. Quod factũ postq̃ resciuit Ludouicus:legatis ad henricũ missis petit:arcẽ aut restituat:aut diruat. Sed ad hoc ventũ est:vt cõuentu apud plancas habito:reges de hac re colloquiũ inirent. Cum ad designatum cõsilio locũ reges accessissent:ludouicus aliquot ex suis ad henricũ legat. Cuius legationis primarius ad hunc modũ locutus fuisse p̄hibetur. Cũ normannię principatum henrice ex franco rege recepisti:iureiurando inter vos sancitũ est:vter vestrum gisortiũ arcẽ aut brayũ occuparet:is infra quartuȝ occupatę arcis diẽ eã dirueret. Quod pactũ q̃nquidem p̄uaricatus es:p̄cepit rex vt conditioni obediens arcẽ gisortii quaȝ occupatã tenes oĩno p̄sternas:& q̃ dãna itulisti cõpenses. Si q̃spiã ex tuis adest q̃ pactũ neget:paratus est rex aut ydoneis testibus id probare aut bello rẽ suã agitare. Hęc cũ henrico nunciassent legati:nullo expectato responso:ad regẽ se receperunt. Quos p̄tenus secuti q̃dã ex normãnis:regẽ ĩpudenter cõueniunt:cõditionẽ (cuius mentionẽ fecerant legati) p̄negantes. Propterea litigiosã rem iudicio decernendã esse. Mittunt igit iterum ad henricũ nuncii q̃ certamen singulare:aut bellũ indicent. Quib⁹ respondit anglus:se id quidẽ (accedente p̄ tempore occasione) curaturũ:insani hoĩs esse:se reç̄ oẽm suam inconstanti fortunę: velut aleã luderet cõmittere. Ad hęc henrici verba tumultuantes franci:leuib⁹ q̃busdaȝ p̄liis in normãnos cõcurrunt. Sed cũ nox supueniens pugnam diremisset: discedente gisortium anglo:franci caluũ montẽ petunt. Qui sub diei sequentis luceȝ correptis armis gisortiũ expugnare cũ statuissent:inde sunt (normãnis ex oppido erumpentibus) repulsi. Hoc vt diximus inchoatũ bellũ secũdo tandẽ anno fineȝ cepit. guillermo henrici filio ludouici iussa capescẽte. Cui ob ingenuam eius indolẽ:arcem cuius causa digladiatum erat:liberã ludouicus dimisit.

Oratores frãci ad hẽricũ anglum.

Crudele factum.

Per id tempus inhumanũ facinus a socero in generũ patratum silentio pręterire nõ possum. Est enim tuȝ sceleris atrocitate:tũ supplicii grauitate cognitu dignũ. Est p̄xime sequanã edita rupes:in cuius altissimo iugo guydo quidã nobilitate insignis arcẽ munitissimã extruxerat indito a suo noĩe arci vocabulo. Rupes eñ guidonisetiã nunc appellatur:in ea cũ aliquot sęculis ip̄e primũ:deinde filii eius duo successu t̄pis habitassent:vicinos populos p̄dis affligẽtes:guido tandem alter hęreditario iure arcem sucepit. Qui maiorũ suorũ vitam exosus:ad humanitatẽ se conuertit:ducta vxore guillermi cuiusdaȝ potentis normãni filia. Hic guillermus normãna perfidia vsus:genero insidias ponit.si quo modo arcẽ illi eripere posset. Satellitibus igitur (quos loricis sub sagis instruxerat) secum assumptis:in sacellũ quo rem diuinã auditurus erat gener contendit. Ibi simulata pietate perfidus socer dũ venientẽ cũ vxore generum intuetur occupata sacelli ianua guidonem sũmouet. Quem dum satellites gladiis confodiunt:misera vxor i virum humi procumbentẽ se prosternit:prompta omnino vulnera quę marito infer

Rupes guidonis

rent satellites in se excipere: aut pietate atq; mia ferociam cõpescere tyrannoru3. Sed frustra gladiis districtis lachrymę obii ciuntur: interimitur auctore socero gener. Et qui in arce inuenti sunt ad vnũ omnes necantur. Pia autem vxor & viri & suo cruo re madens: se ad virum reptando vt potuit illapsa: dũ mortuu3 maritũ gemẽs oscu latur ipsa pariter occubuit. Postq̃ tam atrox flagitium in vulgus delatum est: finiti mi loco ꝓceres sceleris imanitate exciti/ veriti quoq; ne anglus opem guillermo fer ret/ contracta ex agris qualicunq; manu arcem circunsistunt: missis ad ludouicu3 fe stinanter nunciis/ quid de homicidis agendum statuat inquirentes. Rex crudele fa ctum detestatus: mandat eos grauissimo atq; ignominioso supplicio affici. Cum ad arcem aliquot dies proceres consedissent/ rebus suis desperans guillermus: colloqo impetrato pollicetur/ si aliã sibi suisq; sedẽ dent: se locũ in potestate obsidentiu3 re licturum. Complures ex proceribus ꝓmissum admittentes/ dant fidẽ postulata cõ plendi. Qui in arcẽ recepti reliquę multitudini obsistere nec ingressum ꝓhibere va lentes: fidem datã seruare non potuerunt. Quin furentium more beluaru3 cohors intus irrumpens: satellites laniat/ euulsis quorũdam intestinis: aliis per fenestras pci pitatis: quos qui foris aderant lanceis mucronibusq; excipiebant. Exsectum autem guillermũ flagitii auctore3: corde pręcordiisq; euulsis: crudeli vt dignus erat morte necauerunt. Occisorũ pręterea cadauera cratibus ligneis imposita in sequanã abie cerunt. vt secundo flumine rothomagũ delata dignas suo flagitio poenas luisse te stimonium normãnis darent. Ad hanc impietatẽ philippus philippi regis nothus guillermo fautor fauisse creditus est. Nam a rege tertio vocatus: siue conscientię me tu/ siue conceptę rebellionis concupiscentia remoratus: parere neglexit/ amicorum potentia fretus. Sed repugnantẽ & magduni obsessum ludouicus castigauit. Eo dem animi robore hugonem puyssiacum qui carnotensium agrum peruaserat ec clesiasq; ṕdabatur: neq; superis neq; hoibus indulgens in castello puyssiaco cõprę hendit: atq; ad castrũ laudunum in vinculis habuit. Vnde postea liberatus est: cor bolii arce ludouico ꝓmissa: quã theobaldus cãpanię comes eudone defuncto occu pare vehementer ardebat. At hugo quietis impatiens: & datę fidei oblitus: cu3 in flandriã iter facturum ludouicũ accepit: capto cũ theobaldo & hẽrico anglo cõ silio: puyssiacũ qđ dirutũ franci reliq̃rant instaurat. Theobaldũq; & normãnorum nõ ꝯtẽnendã manũ in castellum admittit. Nec sua seruare cõtentus: thurium bellię oppidũ copias ducit atq; obsidet. Ea re ad ludouicũ delata/ a flandria: quo iter ha bebat reuertẽs: ad hostes exercitũ ducit. In aduenientẽ theobaldus eruptione facta ꝓgredit. Sed francorũ potẽtia in arcẽ se recipere ꝯpulsus est. Est in ꝯspectu puys siaci tumul⁹ terreus quẽ occupare cũ ludouicus festinasset: in eo castellũ magno suo rum periculo extruxit. Nã in eũ vsq; locu3 ex arce puyssiaci iaculis & fundis emissis nr̃os hostis appetebat. Castello absoluto: ꝑsidioq; & q̃tũ ꝓ tp̃e opus erat cõmeatu instructo: rex thuriũ veniẽs nouas copias parat. Moxq; ṕ iauillã ducens a theobal do armis impetit. Qui q꞉ militũ nũero superior esset: de victoria ferme securus suis a nimos facit. At cõtra francus oia in virtute ponẽs hostẽ viriliter excipit. Promoto prælio cũ ad rodolphi viromãdensis tẽtoria theobaldus venisset: rodolph⁹ & vos inquit brienses iã primũ in viromãdos audetis ꝓcurrere. Atq; ita locutus in theo baldum impetũ facit. Qui ferocis hostis incursu territus: ad signiferũ suos oẽs cõue nire magna voce inclamabat. Qua etiã excitati franci resumptis animis adeo feroci ter ṕlium cõmittunt: vt hostem in fugam actum ad puyssiacum vsq; sint persecuti.

Philippus spurius.

Corbolium

Puyssiacum

Theobald⁹ cāpanus comes ſupatur

Ab hoc tempore theobaldus aīo languidiore fuit: cœpitq; illum fortuna deficere. Quamobrem a rege impetrat carnotū tuto ſe recipere poſſit. Igitur abeūte comite: & hugo & puyſſiacum in ludouici poteſtatem venere. Hugonē autē fortunis om nibus deſtitutum dimiſit: arce ad ſolū excīſa. Reliquos ꝯiurationis ꝯſcios vel morte affecit: vel hęreditatibus mulctauit. Dum his rebus ludouicus occupatur Thomas de marla ſtupendę imanitatis latro laudunenſem clerum atq; ipſam vrbē multis incōmodis afflixit. diuę marię templo incenſo: atq; a diui iohannis monaſterio: creciaco nogentoq; ereptis. vbi extructis per ambitum turribus foſſiſq; pręſidiū ī poſuerat. Ex quib⁹ oppidis incurſiones crebras faciens oīa populabatur. Cui⁹ iniq tati vt occurreret clerus cōcilio francorū ſacerdotū viennę indicto: vbi pōtificis maximi legatus affuit: Thomas abſens omni militię dignitate exuitur atq; hoīm communione interdicitur. Orantibus ludouicū ſacerdotibus in thomam expeditionē recipere. Quorū precibus adductus rex ad creciacū caſtra ponit. Nec multo negocio oppidanos ad deditionē cōpellit. inde nihil cūctatus nogentum adit: vbi Thomas incolebat q paucis ſupra diebus laudunē. antiſtitē galterū templo ꝑ ſummā iniuriā abductū oculis priuauerat: & mox necatū in ꝓximū agrum nudum proiici mādauerat. Cuius flagitii magnitudine indignatus ludouicus arcē ꝓtenus oppugnare iubet. Qua recepta eos q thomę inſeruiebant furcis appendit. Recepit pręterea bellouacum: quā lancellinus dōni martini comes ad ſe ꝑtinere iactabat: qui & ipſe in eccleſias earūq; miniſtros ipia crudelitate graſſabatur. Ferente ludouico tā diligenter opē tutelāq; dei ſacerdotibus: venit ad eū ex biturigibus alardus guillebaldus ab archēbaldo miſſus quem haymo borbonii dn̄s portione ad ſe ꝑtinentis hęreditatis ſpoliauerat. Erat eñ archenbaldus haymonis ex fratre nepos. Igit poſtulat regem ius in ea cā dicere: & pariter auxiliari eccleſiis atq; inopibus qbus multas calamitates haymo inuexiſſet. Alardo hęc nunciante ludouicus priuſq; per hāc iniuriarum occaſionē armis decertaretur: haymonem ad ſe vocat. Non parentē in caſtello germiniaco qđ munitiſſimum ſibi haymo milite & cōmeatu inſtruxerat obſidet. Nec obſidionē diu paſſus ꝙ temerarium iudicaret potenti regi contraire petit ad regem ire ſibi liceat. Ad quē demiſſo ſupcilio veniens: relicto in ludouici poteſtate caſtello: veniā accepit: deductuſq; in franciā publico iudicio nepoti q̄ abſtulerat reddere cōdēnatur. His ꝓſpere a ludouico geſtis maius aliud bellum incidit henric⁹ anglus q normāniā tenebat adiūcto ſibi theobaldo campanię comite cū & pecunia & dignitate cū ludouico certaret: franco ſubeſſe recuſabat. Eſt oppidū qđ aquam nicaſii incolę vocant epta flumine vndiq; allutum qua iter in normanniam eſt. Id breui militū manu ꝑmiſſa: ludouicus ſuos occupatū mittit. Oppido recepto rex locū ꝙ bello in normānos gerēdo ydoneus erat: turrib⁹ firmat: atq; pręſidiū imponit. mox qn̄quidē anglus ad collem q poſtea maleſitus appellatus eſt: caſtra habere nūciabatur: augere & ipe copias inſtituit. Cōuenere ad regē inſtructo milite balduinus flandrenſis & focus andegauus & alii ex frācis plurimi proceres. Nec minore conatu anglus ad eū quē nūc memoraui collē caſtellū extruxit qđ ꝓpugnaculū aduerſus frācos eſſe in poſterū poſſet. Poſt q̄ vero parato iuſto exercitu ludouic⁹ anglū inde abiiſſe cognouit: illo ſub lucē ꝓfect⁹ caſtellū expugnat atq; ꝓſternit. Fuit deinde āglo fortuna deterior. Nā trib⁹ diuerſis locis a frācis ipetit⁹: cui ꝑmū occurreret hęſitabat. Foc⁹ eñ a cœnomānis: ludouic⁹ a pōtiuiaco: & balduin⁹ aliūde hēricū iuaſit. Accedebat ad dirā ſortē ſuorū defectio & quorūdā aulicorū odiū ita vt ipe

Thomas de marla latro clerū affligit

Haymo borbonius.

Bellū a henrico anglo.

nusq̄ securus nocturnam custodiam in armis excubare in cubiculo precíperet: mucronemq̧ ceruicali supponere. interdiu autē gladio semp accinctus familiarissimos quosq̧ domo sine ense egredi non pmittebat. Dum his malis henricus angeret: enguerrandus caluomōtensis homo diues & militię insuetus: eudeliū castellū (pro ditoribus normānis) anglo surripuit. Ex quo interdū copiosa manu in vicinū agrū erumpens aduersus anglū3 ꝑlio dimicare non formidabat. At postq̄ in cuiuidā arcis obsidione resistens balduinus flandrensis in facie vulnus accepit: quo male curato non multo post tempore interiit. Simulq̧ desciuit a rege focus andegauus data guillermo henrici filio: filia vxore. Nec tamen his auxiliis destitutus rex animo intabuit: neq̧ destitit anglū normānosq̧ persequi: ita vt positis aliquando ex aduerso castris bouchardus mōmorentianus & guido claromonteñ. cuneo facto aciem hostium ꝑuadentes normannos ad peditē militē retro abire compellerent. Quos i secuti franci: non qua hostis loco cedebat sed in consertissimā aciem deserto ordine ꝓuecti mox terga verterunt. Quos rex cū continere nō potuisset: lentissimo quoad potuit agmine ne discessus fugę similis videretur: andeliū se ꝓtulit. Inde receptis ex fuga suis: nouisq̧ copiis coactis: iterū in anglū mouet: atq̧ iter eundū arce diuerii incensa: vernoliū ꝓgressus cum oia igni ferroq̧ pderet: anglus tñ i aciē nō ꝓdiit. Nō inuento hoste: ludouicus in carnotos (q theobaldi ditionis erant) impetū facit animo ciuitatem desolandi. Sed occurrente illi cū interiore diuę marię tunica clero religiosus rex iram deposuit. Eade3 tempestate gelasius secundus pōtifex romanus henrici imperatoris furorem timens (qui italię clades plurimas inferebat: mauriciūq̧ bracharensem pontificem esse contendebat) in galliam ad ludouicu3 adnauigat. Sed magalonę cum appulisset: valitudinarius ex pleuresi factus properante illi obuiam ludouico cluniaci moritur. Cui suffectus guido vienneñ. antistes ac calixtus secundus appellatus ope & potentia ludouici adiutus: romam (excipiētibus eū magna lęticia populis) se contulit. At henricus imperator ęgro animo ferens pōtificē a francis in vrbem deductum esse: cōstituit infestis copiis remos perdere (vbi concilio episcoporum habito pontifex eū excōmunicatione ꝑstrinxerat) Quod quide3 facile factu arbitrabatur: q henrici angli filiā vxorem duxisset. Cōsilio imperatoris ad ludouicum relato: maioribus q̄ solitus erat copiis comparatis grandem admodum exercitū cōflat. interim dū delectus militū haberetur: diuū dyonisiū petit atq̧ precatur vt sibi regnoq̧ aduersus hostem tutor assit. Sanctorū autem corpora quę munitissimo loco asseruari solent educi e feretris iubet. visenda venerādaq̧ his qui aderant ꝓceribus & populo. Moxq̧ sumpta ex altari auriflāma (id eni3 peculiare signū regibus francis est dum difficile aliquid in potente3 quēpiam hostem suscipiunt). Igitur hoc insigni ornat⁹ rex remos petit: ibi acies instruūtur. In prima remi atq̧ cathalauni duce theobaldo campanię comite sunt ꝯstituti. secūdā tenuere aureliani atq̧ stāpenses & ii q ad ditionem dyonisiani cœnobii ptinebant. Tertiā sibi ducendam ex parisiis & finitimis locis ludouic⁹ desumpsit. Paucis deinde interiectis diebus aduenientes magnis copiis instructi guillermus aquitanię dux: & niuernensis comes in prima acie collocantur. Radulpho aūt viromādo quē militū delectissima manus sequebat̄ dextrū cornu: pictauis sinistrū assignat̄. Itaq̧ tam multus exercitus fuit q̄tus a nullo superiore francorū rege comparatus fuisse lectum sit. Sed henrico impatori animus elanguit: q postq̄ francorū ingentē in se belli apparatum accepit relicto negocio timide abscessit. Huic hērico vxor erat mahildis hērici anglię regis

Henricus a suis destitutus.

Balduin⁹ flādrensis male curato vulnere interiit.

Nota vię errorem.

Diueriu3 castellum.

Vernolium

Hēricus q̄rtus impator copias in remos parat

Auriflāma.

Ludouicus acies istruit.

soror. Quo sine liberis defuncto: mahildis normanniam reuertens secundo nupsit gaufrido martello andegauorũ turonorũq; & cœnomanorum comiti. Hinc prognati sunt gaufridus plantagenestus & guillermus longaspata. Tertio filio henric⁹ nomen fuit: qui angliȩ prȩfectus rex andegauiam cum cœnomania & turonia possedit. Interea dum hȩc apud remos geruntur Anglus spe bene gerendȩ rei dum ludouicus abest adductus franciam vastare contendit. Sed opera amorrei mõtefortensis qui tuendȩ regionis causa relictus a rege erat: anglus ingenti suo damno repellitur. Alemanno imperatore superato. ludouicus exercitum dimisit atq; ad dyonisianum cœnobium voti cõpos veniens gratias deo & sanctis martyrib⁹ supplex persoluit. Quorũ feretra suis humeris in testudinem vbi diligenti custodia seruant deposuit: donis compluribus religiose exhibitis. Dedit host hȩc alteraꝫ belli causam aruernorũ comes qui furto claromontẽ vrbem ẽpo abstulerat. Quam iniuriaꝫ ab antistite ad se delatã molestissime rex tulit. Et ꝓmoto ĩ comitẽ valido exercitu ciuitatem recepit: rebus inter ẽpm & comitẽ compositis. Sed diuturna non fuit pacis cõditio renouantibus aruernis bellum. In quo mouens ludouicus q̃q̃ iam ȩtate ingrauesceret: dehortantibus expeditionẽ amicis valitudinem dissimulans pergit. In ea expeditione vsus est maxime opera caroli flandrensis & soci andegauorum ducis: prȩterea britonici atq; amorrei: rei militaris apprime periti. Prima apud montẽferrandum duobus circiter passuum milibus ad claromõtem distante decertatio fuit. Oppido recepto cũ iam aruernia oĩs regis ditioni se dederet. Affuit cum ingẽtib⁹ copiis guillerm⁹ aquitaniȩ princeps suppetias aruernis laturus: ꝓpterea ꝙ hi ad ducatum eius pertinerent. Qui ex vleino monte castra ludouici contemplatus quȩ in planicie locata erant: copias apparatũq; admirat⁹: ad regẽ nũcios mittit dicere: se q̃dem in eum nihil deliquisse cuius optimo iure subditus esset: sed ratione moueri: vt comitis atq; aruernorum causam tueret: qui in fide eius persisterent. Si quod ab illis peccatum esset: deductũ se comitẽ a quo malefactorum rationẽ lege iudicioq; exigat. Si regi ita placebit: daturos illi aruernos nõ cõtẽnendos obsides. Nunciis auditis rex cõsilium ex suis capit. Igitur receptis obsidibus: paceq; restituta: cõuent⁹ aureliȩ indicit. Cũ in flandriã ex aruernis carolus comes reuertisset: cõiuratione quorundam apud brugas flandriȩ insigne oppidum: in ecclesia sancti donati a Bochardo prȩpositi ecclesiȩ fratre comes carolus occiditur. Qui enim primam in ea ecclesia dignitatem gerit prȩpositus appellatur. Quo execrabili facto ad iracũdiã permotus ludouicus: brugas contendit: ecclesiamq; vbi homicidȩ tanq̃ in arce incolebant circumuallat. Ex qua se furtiꝫ surripientes bochardus & bertopus: ille fugiens deprȩhensus oculis orbatus est atq; ad palum deligatus sagittis in faciem eius actis cum interiisset: in rotam altissimo tigno superfixam tanq̃ ad spectaculum sublatus: mox in sordidissimam cloacam abiectus est. bertopus auteꝫ a furca pependit: appẽso cum eo viuo cane qui stimulis a carnifice agitatus in bertopi faciem furens pendentem laniabat & interdum stercore perfundebat. Reliquos quos in turre comprȩhendit e turris fastigio prȩcipites dedit. vnum vero (ysaac illi nomen erat) cum spe vitandi periculi monachatum profiteri promisisset: captum laqueo strangulari iubet. Eius factionis auctor Guillermus nothus qui ypras se receperat postq̃ Ludouicum ad se comprȩhendendum properare intellexit: eductis ex oppido trecentis delectis militibus regi occurrit. At partita acie milites Ludouici alii in hostem concurrunt: alii in arcem per posticum consentientibus castellanis se conferunt.

Amorreus mõtefortensis henricuꝫ pellit.

Aruerniȩ comes malus.

Guillermus aqtan⁹ dux opem fert aruernis.

Mot⁹ ĩ flandria ꝓtra comitem. mar. lũ sanctũ.

Bochard⁹ & bertopus comitis interfectores puniuntur

Guillermus necis auctor

Atq; ad hūc modū guillermo spes flādria potiendi ablata est: de satellitib⁹ uero supplicium sumptum est. Affecit preterea ignominiosa morte thomā de marla quē non longe a conciaco regi insidias ponentem interceptum Laudunum misit: ibiq; interimere hoiem iubet. Venit non longe post ad ludouicū innocentius secundus maximus pontifex aduersante sibi petro leone ab altera cardinaliū parte electo Cui obuiam progressus rex: cū vxore & liberis apud iulianum ligerensem pontificem debita veneratione excepit: opē fortunasq; suas oēs pollicitus. Synodos enim duas apud claromonte3 vnam: apud remos alteram innocentius celebrauit. Non ignoro blondū atq; platinam scripsisse hunc innocentium regnante philippo i frāciam venisse: qbus franci annales nō assentiuntur. Inter hęc nūtiatur ludouico filium eius philippū dū extra muros parisii equo veheret interiisse. Nam inter crura lasciuientis equi cū domesticus sus incurrisset: equus ferociter cespitans iuuenem humi deturbat: quo lapsu nocte q̄ insecuta est decessit. Cui⁹ mors sicut mœrori ludouico fuit: ita eum admonuit rerū futurarum sollicitū esse. Tū enim in mentē venit diui bernardi clarę uallen. vaticiniū. Nam cū ludouicum cleri bona aliquando vsurpantem bernardus argueret: nec propterea abstineret: hec inquit tua rex pertinacia filii interitu mulctabitur. Igitur cu3 annorum plenus esset plurimisq; laboribus affect⁹ ex amicorum consilio ludouicum alterum filium qui iunior appellatus est in cōsortium administrandi regni assumpsit: remisq; deductum regia vnctione atq; corona eum insigniri iubet. Inde Parisium reuersus postq̄ resciuit theobaldu3 campanię comitem in perfidia persistere: q̄q̄ in femore grauiter vulneratus esset: ad castellu3 bonęuallis mouens: locum omnem pręter cœnobium diruit: pari ite3 ruina contriuit castellū reginaldi quod theobaldo parebat. Postrema vero ludouici expeditio in brissonetum quod ligeri fluuio finitimum est fuit: ob dñi iniquitate3 qui vias publicas mercatoribus pręcludebat. desolata igitur arce cu3 valitudine & quotidiana tussi laboraret apud montricardum decubuit. vbi compluribus episcopis accersitis postq̄ confessionis sacramento conscientiam emūdasset: conferri sibi sacram eucharistiam postulauit. Interim dum ad id se parant sacerdotes ipse vestibus indut⁹ & cubili exurgens: obuiam sacerdotibus pergit. Recepto cęlesti cibo rex ludouicū ad se vocans regni se administratione abdicauit. hec prelocutus ego inquit ludouice regnum quod male ipse administraui tibi committo. tuere quoad per te fieri poterit: dei ministros. inopes foue: uiduis atq; orphanis subsidium ferto. Hęc postq̄ dixisset supellectilem regiam omnem per ecclesias distribuit & egenis erogauit. Ludouici glorię atq; optimę fœlicitati dari plane potest: plerosq; suo tempore ordines aut originem: aut magnum sanctitatis incrementu3 accepisse. inter quos sunt cluniacensium quibus locum dedit atq; extruxit Guillermus pius aquitanię dux in territorio matisconensi regnante carolo simplici cum Adrianus secūd⁹ apostolicę sedi pręsideret. Huius autem Ludouici tempore ordo est longe dilatus. hospitalariorū pręterea pręmōstracensiūq; atq; tēplariorū sanctissimę institutiones: quę nō secus ac uitę & morū luminaria in orbem christianum effulserunt. Quibus splēdorem addebat diuus ille bernardus clarę uallis primus abbas: qui olerum loco fagi frondes desumebat: & pane ordeaceo admixto milio & uicia utebatur. Talis diu fuit religiosis hominibus uiuendi austeritas & parcimonia. Sed ubi possessionibus aucti: prouentibus ditati sunt: apud successores illorum uirtus & dei pietas elāguit: ita ut in luxū parcimonia: in superfluas opes paupertas: in fastū humilitas: i lasciuiā

Thomas de marla punit

Innocēti⁹ secundus.

Philipp⁹ ludouici fili⁹ equo deturbatus morit

Ludouic⁹ iunior viuo patre coronat.

Bonauallis diruta.

Brisonetum castellum dirutum.

Montricardum.

Religiosus rex.

Quorundā ordinū origines & icrementa.

Cartusiēses. continentia:in confusionem omnis fere ordo nunc nūc versus parui habeatur. Cartusiensium quoqꝫ durissima austeritas & parcimonia eodem fere tempore dum annus salutis ageretur Millesimus centesimus trigesimus secundus suę sanctitatis lumē exhibuit.. Cū autem morbo paululum leuatus ludouic⁹ esset:ad sancti dyonisii coenobium orationis gratia venit. Inde abeunti nūcii ex aquitania detulere: guillermū eorum principem compostellam proficiscentem defunctum esse atqꝫ ex testamēto hęredem instituisse vnicam quam filiam habebat. Ea re cognita rex testamentū laudat. Moxqꝫ filium ludouicum cum sexcentum auratis equitib⁹ duce theobaldo comite & radulpho viromandensi cum sigero sancti dyonisii abbate in aquitaniā mittit. Burdegalę conuentus procerum habitus est atqꝫ ibi omnium consensu ludouicus alienoram aquitanię hęredem vxorem duxit quam statim regia corona donatam se in franciam comitari iubet. Dū hęc a filio geruntur:pater augescente morbo:peractis quę ex ritu christiano solent:mandat pauimentum tapete insterni & super eum crucis ex cinere signum fieri: vbi & iaceret atqꝫ moreretur. Decūbens igitur in tapete rex defunctus est regni sui anno. xxx. ętatis autem. lx. anno christianę salutis millesimo centesimo trigesimoseptimo. Elatusqꝫ ad sanctum dyonisium ibi sepelitur. De quo sequens epigramma scriptum inuenio.

Illustris genitor ludouici rex ludouicus
Vir clemens christi seruorum semper amicus.
Institui fecit pastorem canonicorum.
In cella veteri trans flumen parisiorum
Hanc vir magnanimus almi victoris amore:
Auro: relliquiis: ornauit:rebus :honore
Sancte dyonisi qui seruas corpus humatuꝫ:
Martyr & antistes ludouici solue reatum.

Huius ludouici cui grosso ꝓpter corporis molem agnomē fuit opus est diui victoris coenobium:quod in suburbano parisiano ad orientem solem a fundamētis extruxit. Ab eo pręterea caroli locus cisterciensis ordinis in agro siluanectensi ędificatus est. & coenobium puteolanum in agro vastiniensi. Reliquit ex adelaide vxore ducis morianę filia liberos mares sex. Philippum quē ęquo delapsuꝫ interiisse diximus. Ludouicū q regnum adeptus est. Henricū bellouacorum pontificeꝫ. Petrū qui reginaldi de courteriaco filiā vxoreꝫ accepit. Et philippū parisieñ. ecclesię archidyaconū quē imatura mors absumpsit. Fuit quoqꝫ inter liberos quartus: cuius nomen autores prętereūt pater roberti comitis pertici & drocarum quos druydes antiquitas appellauit. Eius regis ętate apud legiensem vicum porcus editus est facie humana. & gallinę pullus quadrupes prodiit.

Iohānes de temporibus annos. ccc. sexaginta & vnum vixit. ACcepta patris morte: ludouicus cum res aquitanię ordinasset:in franciā propere reuertitur. datqꝫ alisiam reginę sororem arnulpho viromādensi vxorem. Per illud fere tempus iohannes de temporibus morte absumptus est. Quem pertinaci consensu franci atqꝫ germani scriptores a caroli magni imperio ad hunc vsqꝫ Ludouicuꝫ vixisse tradunt. Quod si a fide non abhorret: tercentum sexaginta & uno anno superstes in terris fuisse credendus est. Quo tempore in territorio beluacensi fromontis monasterium erigitur. Inter hęc galletus mommorensis comes cum in uicinos agros grassaretur ducto ad monceyum exercitu arcem rex euertit. Ea tempestate ab hierosolymis uenere ad ludouicum nuncii qui ingen-

tem in christianos cladē fecisse turcos nunciarent: & vrbes aliquot occupasse. Quę res merori ludouico fuit. Eapropter vezelaii quod burgundię oppidū est contracto consilio: recens christianę pietatis a turcis acceptum incommodum per bernardum clarę uallensem abbatem qui postea in numero sanctorum relatus est renunciari iubet. Quo sapienter atq; venustissime elocuto rex imprimis charitate accensus suppetias rei christianę laturum (crucis insigni assumpto) promittit. quem secuta alienora vxor & multi ex francorum nobilitate primores eodem se voto astrinxerunt. Ad hanc longinquam expeditionem cum necessaria parantur: imperator conrardus non dissimili animo exercitum ex suis cogit. Sed quia difficillimum videbatur tam potentes & numerosos exercitus ex diuersis populis contractos concordibus animis continere: eisq; vno tempore sufficere cōmeatum: communicato consilio inter principes conuenit alemānos prius deinde francos proficisci. Igitur p germaniam atq; pannoniā ducentes cum in thraciam puenissent: in conspectu constātinopoleos ciuitatis stationem fecere: vbi se ex diuturno labore reficientes: emanuelem constantinopolitanum imperatorē conuenerunt. cum quo de rebus ad expeditionem pręsentem ptinentibus colloquio habito: duces itineris ab emanuele acceperunt. Quos inconsiderate secutus conrardus grauem suorū stragem ab yconii soldano accepit. Qui de christiano exercitu nuncio accepto grandes ex oriente copias contraxerat: cōstitutis militum pręfectis qui conrardo occurrerent. Gręci enim vię duces quasi paucorum dierum itinere capadocia transmissa in terram vberem conrardum perducerent monent duodecim tantum dierum commeatū ferat. Cū in lychaoniam per viarum angustias exercitum gręci loco sterili statuissent: inito cū turcorum satrapis clandestino tractatu: in vasta solitudine conrardum relinquunt atq; ita e castris noctu aufugiunt. Ducibus & commeatu destitutus imperator: a pręfectis militum consilium capit. Stat omnium sententia retro qua venerant cedēdum. Inter consulendum exploratores referunt magnas turcorū copias non procul abesse. Quo nūcio perterriti germani: quos & labor famesq; extenuauerat de rebus suis desperant. Turci vero alacres pharmone duce nichil pigritant christianos inuadere: donec victoria potiuntur. Traditum est emanuelis dolo gipsū farinę admixtum fuisse. vñ panis quo vesceretur christianus exercitus confectus est. Itaq; ex septuaginta milibus quos pręter pedites conrardus secum eduxerat vix pars decima superfuit. Imperator cum paucis ad niceam vrbem se recepit. inde misso ad ludouicum federico sueuorū duce cladē nunciat. Re cōperta ludouicus ad conrardū comitante fœderico consolādi hoīs grā venit. fuit inter conrardū ludouicūq; longū & familiare colloquium. deinde admissis primoribus aulicis conuenit negociū susceptum iunctis exercitibus peragere. atq; postq̄ itineris nōnichil simul profecti sunt imperator animo repetens suorū paucitatem & q̄tum illi dignitatis atq; auctoritatis fortuna detraxisset: partē reliquiarū sui exercitus itinere terrestri ex ephesoconstantinopolim p̄missa: ipse mari eodē se contulit. Ludouicus vero inde transiens ad flumen venandri castra ponit cupidus manum cum turcis conferre. Dū eo loci stationē haberet miles francus: ab altera fluminis ripa iaculis fundisq; hostis nostros aquatione p̄hibebat. Sed repto vado franci flumē traiiciunt atq; in turcos p̄grediuntur. Quibus partim fusis partim occisis aut captis castra eorum diripiunt: atq; ingentes inde opes exportant. Postridie habitę de turcis victorię: vltra p̄gredi acies rex imperat. Incedendi hic mos constitutus erat. Singulis aciebus ex primoribus

Expeditio i hierusalem.

Victoria de turcis

Error signiferi.

satrapis vnus signifer preficiebatur. Eo autem die gaufridus remacinus pictau⁹ gerendi vexilli curam susceperat. Cui mandatum erat ad montem vsq; progredi qui in via qua iturus esset agmen editus videbatur. Et isthic castrametari. Signifer igitur in prima acie mouens: cum ad constitutum sibi locum ante solis occubitu3 venisset ratus parum itineris illo die confecisse & lucis satis ad transmittendum monte3 sup esse dicentibus vie exploratoribus non procul abesse planicie3 vbi statiua haberet vltra pergit. At postrema acies lentius incedens q locus castris designatus ppe eet: turcorum insidiis graui est incommodo profligata. Nam hostes postq̃ acies disiūctas progredi & primam longe abesse vident: iugum montis occupare festināt. At q in nostros quibus erat per uias angustas in montem conscendēdum adoriūtur. atq; adeo vsq; occidunt: donec nox prelium diremit. Abeuntibus inde cum ingenti preda & captiuorum numero turci: recipientes se nostri: cum neq; de prima acie quicq̃ compertum haberent: neq; gnari viarum essent: quid per dēsas tenebras agerent consultant. Cū placuisset forte fortuna iter pergere despiciūt in planicie ignes: quo signo admoniti castra suorum posita illic esse: ad stationem egre perueniunt.

Turci in nros

Tum periculi magnitudine cognita: vt quisq; vel patrem vel filiū aut amicum desiderabat ita illachrymabatur & fiebat totis castris moeror & luct⁹. Redintegrato exercitu viribusq; receptis rex superatis montium iugis ad vrbē cui a francis satilia nomen inditum est contendit. Est enim ad mare sita potens: sed agri indigens propter turcorum potentiam: qui proximas arces occupant: nec sinunt incolas terram colere. Sunt tamen intra vrbem feraces horti fructiferis arboribus consiti. Mercib⁹ porro & cōmeatu que mari importantur: affatim valet. In ea ludouicus cum se exercitū q aliquot dies curasset: relicto pedite qui eum terra sequeretur cum reliquo exercitu ad sancti symeonis portu3 mari delatus est vbi mare influit far fluuius qui antiochiam interluit. Cognito ludouici aduētu raymondus antiochenus princeps magno suorum numero comitatus regi obuiam venit: quem in ciuitatem regio apparatu exceptum honorabiliter habuit. Et eo curiosius id faciebat: q potentia regis fretus vicinas quasdam alapiā cesareāq; sibi inimicas ciuitates in potestatem sua3 adigere speraret. Sed voto obstare ludouicus dicebat q hierosolymam prius videre astringeretur: q̃ aliquo se bello implicaret. Regis responso raymondus irritatus: ex eo tēpore malo in frācos animo fuit: ita vt insidias regi tendere nitteretur. Itaq; alienorā suam ex patre neptem ludouici vxorem illexit: dicere illicitum esse se ludouicum comitari q eam cōtra ecclesiasticas leges accepisset/mulierem scilicet quarto cognationis gradu ei proximam. Proinde cupere se ab illo separari. Hanc vxoris cōtumaciā egre ferens ludouicus quandoquidem eam arctissime amaret/diu contendit eam secum educere. Sed illa pertinaci animo repugnans apud raymondu3 mansit. Quam obrem noctu egressus vrbe ludouicus hierusalem se contulit. Quo etiam conrard⁹ imperator hibernis apud emanuelem constantinopolitanu3 exactis aduenerat. Visitatis deinde summa religione locis quos sua presentia & sanguine christus sacrauerat principes aconem maritimam vrbem profecti sunt. Vbi conuentu habito de re communi & bello concordibus animis gerendo consultant. Quattuor erāt omnino in syria & palestina principatus qui a principibus christianis per id temp⁹ administrabantur. hierosolymitanus cui preerat balduinus rex: Tripolitanus: Antiochenus. Et rochenus eufratem versus. Qui omnes spem non paruā ceperāt magnorum principum ope atq; auxiliis ditionis sue terminos proferre: q̃obrem donis in-

Vrbs satilia.

Portus sācti symeonis.

Cōrard⁹ imperator.

gentibus quisq; certabat principum amicitiam demereri. Visum ante omnia est ex vsu christianorum esse: damascum proficisci. Preconis ergo voce edicitur omnes cesaream philippi conueniant: q syrie vrbs est in planicie constituta: iunctis ibi exercitibus p montem libanum ordinato agmine ad quartum a damasco lapidez castra metatur: ex quo loco qui daria appellatur vrbs prospici potest. Damasco proximi sunt coplures per quinq; fere passuuz milia horti ex quibus multa ciues commoda ad vite alimentum percipiunt. Eos occupare nostris in animo erat. Quibus captis sicut detrimentu plurimuz incolis accederet: ita adiumenti non parum nostris afferretur. Nam cu vasti sint & aquarum fistulis ex proximo amne deriuatis irrigui: omniuz preterea fructuu genere feraces multa exercitibus atq; iumentis pabula suppeditare poterant. Igitur ex omni militu numero tribus instructis aciebus: prima balduinus hierosolymitanus. alteram francorum rex: conrardus imperator tertiaz duxit. Erat ex ciuitate vna ad ortos via: & qua vector equus tm cum clitellis aut corbibus duci posset. Et singuli horti maceria terrea circuuallati: angusta inter vtrosq; semita relicta difficilem prebebant accessum. Et post quidem macerias latebant turci qui per macerias hortorum ex industria perforatas in adeuntes poterat sagittas iaculari: neq; a nostris poterant facile cohiberi. Ad hoc quisq; horti dominus turriculam in suo fundo extruxerat quas eo tempore turci & presidiis & commeatu muniuerant. Et ad hunc quide modum horti arcis loco ab hoste tenebatur. Procedes autem balduinus cum illo primus peruenisset: frequentibus turcoruz sagittis tardatus publico itinere relicto: ad deiciendas terreas munitiones alia via se conuertit. Multis locis effractis maceriis turci dephenduntur compluribus eoru interemptis captisq;. Reliqui qui per hortos excubabat cognita balduini irruptione se fuge committunt. Occupatis hortis turci id quod futurum erat coniectantes: fluuiuz q pone muros damasci fluit: ne in vsu nostris esset densis sagittariis ad oppositam ripa complent. Quo facto nostros a flumine prohibebant. Sed post q totis copiis digladiari nostri ceperunt: hostem repetere damascuz compellunt. Commissum ibi ab imperatore egregium facinus memorie proditum est. Cum imperator pedes prelio interesset: exertoq; gladio pugnaret: turcus quipiam ignarus quis nam conrard' esset eum arctissime a collo prehendit. at conrardus tam valido ictu turcum inter colluz armumq; sinistrum percussit: vt ab ea parte ad dexteram vsq; adacto gladio hominem secuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti prelium turci deseruerut Re ad ciues relata ceperunt de salute desperare: iamq; pleriq; sarcinis quas exportarent congestis fuge se parabant: at si forte subita oppugnatione premerentur: murosq; hostis superaret per muri ambitum qua obsidio erat tigna bone crassitudinis intra vrbem constituunt vt hoc repagulo impeditus miles dum obstatia dimoueret ipsi spacium haberent demigrandi. Sed non placitu est deo christianos tam insigne victoriam obtinere. Erant syrii quidam proceres quibus balduinus hierosolymitarum rex fidem habebat. Hos damasceni conuenientes magnis ornant donis pollicenturq; longe maiora si ab hortis quos tenebant christiani in oppositam fluminis ripam exercitum traducere possint. Negocio ab syris recepto ad principes veniunt Ostendunt longe faciliorem obsidionem fore si ad alteram vrbis regionem milites locarentur: presertim q eo loci debilior ciuitas esset: & humilibus muris communita: non virgulta neq; arbores illic esse quibus a flumine prohiberentur. flumen praeterea lentius illic fluere. Quibus commoditatibus accidere posse: vt ad primam op

i ii

Cesarea philippi.
Damascus.

Aegregiu i peratoris co rardi factuz.

Frãcos syrii decipiunt.

pugnationem vrbe potirentur. Syrorum verbis creduli principes in eã partez quo
syri eos ducunt copias omnes migrare iubent. Castris positis munitiones contem-
plati: malis se consultoribus vsos esse intelligunt: ꝙ a flumine procul essent: & hor-
torum beneficiis destituti. Itaqꝫ commeatu egentes quo nec a syris iuuari poterant:
neqꝫ vrbem oppugnare munitissimam. neqꝫ ad hortos vnde venerant regredi ten
tauerunt. Nam relictis a nostris hortis: turci multis sepibus atqꝫ tignis vias pręclu-
serant maceriasqꝫ resarciuerãt: in eis tanꝗ in arce firmissima se tutantes. Tot diffi-
cultatibus impliciti principes & ꝙ maxime a syris proderentur obsidionem solue-
runt. Conrardus vero non multo post in germaniam reuertitur. Ludouicus inse-

Hugo de s. victore.

queriti vere franciam petit. Ad hunc modum duo delectissimi exercitus nulla re glo
riose gesta hosti ludibrio fuere. Hac ętate claruit illustris doctor hugo de sancto vi-
ctore. Dissoluto christianorum conuentu: noradinus ex infidelium turba potẽs

Raymõdus occiditur.

princeps nichil cunctatus copiis coactis antiochiam petit. In quem egressus raymõ
dus cum inconsiderate pugnat occiditur anno salutis. M.cxlviii. Comes vero edes
sanus dum se domum recipere contendit interceptus in vinculis situ & squalore lo
ci extinctus est. Tripolitanus quoqꝫ comes a siccariis quibusdã confoditur. Ad hũc
modum bona palestinę pars christianis erepta est. Ludouico ex palestina reuerten
ti gręci occurrunt. Captumqꝫ dum præda exultantes nauigant georgius siciliensis
nauigii rector ludouicum ex hoste recuperat atqꝫ in siciliam ducit. Inde romam ꝓ-
fectus rex galliam repetiuit. Regresso in galliam ludouico gaufredus andegau⁹

Gaufredus ãdegauię comes.

comes & eius filius Henricus qui regnum anglię postea adeptus est regem orant
suppetias illis ferat aduersus stephanum anglum qui normanniam iniuste occupa
bat. Comparato igitur exercitu rex in stephanum copias ducens non difficili nego
cio normanniam recuperat. quam henrico restitutam: hẽricus vexiuium quod nor
mannum appellatur regi dat. Non mansit in fide henricus qui ludouici contem
ptor mandatis parere negat. Mox tamen cum vernonem & nouum mercatuz rex
illi abstulisset simulata obedientia eas a ludouico recepit. Eadem fere tempestate a-
lienoram Guillermi pictauẽ. filiam petulantem quidem fœminam rex dimisit ple-
risqꝫ asseuerantibus: cognatiõis gradu ludouico attinere duas licet ex ea filias susce-
pisset. Quam a ludouico dimissam henricus vxorem desponsat. Quæ res initium fe
cit multis postea bellis. Nam ob eas nuptias andegauia: cœnomannia: & turonen-
sis comitatus henrico aduenere. Quos principatus defuncto eius patre hẽrico vna
cum anglię regno suscepit: potens aduersus francos effectus. Genuit enim ex alieno
ra Richardum Henricum & Iohannem quos successores habuit & gaufridum co-
mitem filiam primogenitam castellę regi dedit vnde prodiit blancha diui ludouici
mater. Alteram duxit bizantinus imperator. tertiam saxonum dux accepit: Otho-
nis qui imperio alemannorum pręfuit matrem. Quartam sibi copulauit tholosati-
um comes. Cęterum rex ne sine liberis masculis vita defungeretur constantiam al-
phonsi castellę regis filiam ducit. Quæ dum secundo partu filiam alteram edit mo-
ritur. Huic superinduxit alizam theobaldi blessẽ. filiam forma pudicitiaqꝫ lauda-

Belluz in aruernia.

tissimam. Accessit iterum ludouico causa belli in aruernos gerendi propterea ꝙ
Guillermus podiẽ. comes: & claromontensis princeps: pręterea pollyniaci viceco
mes: ecclesias peregrinosqꝫ popularentur. Quos prælio victos in vinculis habuit.
Mouit quoqꝫ in cabilonensem comitem qui cum cluniacum spoliandi loci causa sa
tellitibus stipatus proficisceretur: cœnobitas sacratis deo vestibus ornatos cũ mul

ta plebe illi obuiam reuerenter occurrentes spoliauit: quingentis ex populo interfectis. Quod flagitium vlturus rex cabilonem & montem sancti vincentii qui comitis erant receptis: bipertitoq; principatu: burgundorum duci partem: alteraȝ niuernorum comiti dedit. Hic tamen quem postremo nominaui seditiosos veselaicenses in abbatem pinconem qui eorum dominus erat concitauit: ita vt monasteriũ diuturna obsidione vexatum cœnobitę ęgre tuerentur: nisi regis auctoritate adnixi opeȝ accepissent. Mulctati sunt ciues septuaginta milibus solidorum quos compensandi damni causa monasterio penderent. Niuernensis vero iureiurando adactus est suo contentus esse & non deinceps persequi seruos dei. Sub hoc Ludouico / valdo lugdunensis ciuis admodum diues atq; opulentus erogans in pauperes diuitiis xpi paupertatem omnino imitari constituit. Hic cum litterarum ignarus esset obtinuit ab eruditis libellos aliquot gallicos sibi conscribi: vbi nonnullę doctorum sententię insertę essent. Quos postq̃ adeptus est: easq; suo sensu homo ydiota interpretatur docendi officium apud sui similes vsurpans: multis se atq; discipulos erroribus implicauit. Fuit enim in prelatos ecclesię precipuo odio infestus. Admonitus autẽ ab errore resilire: Oportet inquit deo magis q̃ hominibus obedire. Quare pertinax & delyrus hereticus anathema factus patria extruditur. A quo valdenses ad hũc vsq; diem nominati: sui pceptoris multis per orbem locis tuentur errorem. Valdo.

TAm ęgregiis gestis deo hominibusq; commendatissimus cuȝ esset ludouicus: liberis tamen infœcũdus precipua illi cura erat suscipiendę prolis. Eam ob rem hanc vnam sollicitudinem tantuȝ deo committebat. Ergo exauditus: philippum ex aliȝa suscepit cui propterea q dei munere datus esse crederetur: adeodatus cognominatus est. Verum priusq̃ nasceretur: quiescẽti patri hoc insomnium apparuit. Videre visus est filium calicem manu tenere humani cruoris plenum: eumq; suis proceribus propinare: ex quo ipsi biberent imperterriti. Quod visum pater vni tantum henrico albano qui legationem apostolicam apud francos per id tempus gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus reȝ propalat. Anno superiore q̃ ludouicus mortem obiret: curat philippum regni cõsortem assumere. Quare remis perductum magna pompa adolescentem sacrare iubet: annum vix quartumdecimum agentem. Cui dum coronatur guillermus nouelli regis auunculus remorum primas & sanctę sabinę cardinalis romanus legatus affuit. Henricus item anglię rex ob eas quas a rege in francia terras possidebat obsequens pro debito subiectionis philippo astitit. Sacro coronamenti absoluto memor rex adolescẽs q̃ impie pleriq; per franciam deierarent & execrabili deum blasphemia prouocarẽt legem tulit: si quis eius impietatis reus compertus esset in fluuium aut paludeȝ citra necem demitteretur. In iudeos quoq; quorum erat per omnem franciaȝ ingẽs multitudo seueritateȝ exercuit. Itaq; huic perfidę genti impia consuetudo erat surreptũ quotannis aliquem infantem christianum in locum apud se subterraneum ducere: atq; illum diu pœnis affectum: tandem die veneris sanctę cruci affigere: contemnentes hoc suo immani facinore dei christi mortem & christianorum religionem ludibrio habentes. Quam rem postq̃ rex certo cognouit iubet ad .iiii. kalendas martias omnes iudeos comprehendi. Comprehensos auro argentoq; atq; vestibus spoliat. Erat inter bituriges ebes charetonius potens & insignis predo queȝ in dei seruos grassantem philippus ducto in eum exercitu edomuit. Compescuit preterea ymbertum de belloico: & cabilonensium comitem qui predas ex sacris locis agẽtes:

Visio de philippo augusto nascituro.

Iudei puniũtur.

viros religiosos magnis incommodis vexabant. Proceres quoqꝫ aliquot ad arma & seditiones pronos apud baruillam sibi audientes fecit: cum annos tantum quindecim natus esset. Quo tempore ludouicus eius pater quorundam aulicorum suasu adductus philippum in dyonisiano templo coronari iterum imperauit. Vbi ysa-

ysabella comitis hánonię filia philippi vxor i doté habuit arthesiũ comitatum.

A° 1180

bellam balduini hannonię comitis filiam Philippus vxorem accepit. Cui in perpetuam dotem Philippus flandrię comes cui arthesium attinebat quia liberos nõ haberet arthesium vsqꝫ ad lisam amnem qui a flandrensibus arthesios disterminat attribuit. Paucis post diebus Ludouicus paralisis morbo interiit: dum annus agitur salutis Millesimus centesimus octogesimus. Elatusqꝫ est in monasterium de barbello quod viuens extruxerat. Cuius sepulchrum aliꝫa regina auro argẽtoqꝫ superadditis gemmis ornauit. Quo regnante tornacum quę sub nouiomensi ecclesia sexcẽtis fere annis extiterat episcopalis sedes facta est Eugenio tertio romanũ põtificatũ gerente.

Ternacum.

Iudei iteruꝫ

Curato patris funere Philippus in iudeos iterum se conuertit. Qui ingenti fœnore ciues ita obęratos sibi habebãt vt eorum prędiis ditati dimidiam fere ciuitateꝫ vendicarent: alios in custodia penes se seruarent. plerosqꝫ fortunis omnibus dissoluendi debiti causa spoliatos mendicis non dissimiles efficerent. Domi pręterea ex christianis familiam continebant: quorum quottidianis seruitiis rem suam augebant. Et cum pignoris loco vestes & sacrosancta ecclesię vasa a creditoribus suscepissent ea in sordidos vsus admouebant. His iudeorum iniquitatibus cognitis bernardum anachoritam qui in saltu vicennarum incolebat: hominem sanctitatis opinione clarum rex adiit. Rogat quæ de iudeis eius sentẽtia esset. Bernardus optimuꝫ factu esse respondet si debita omnia quibus christiani erga iudeos astricti tenebantur rex remitteret: quinta omnium debitorum ad fiscum (si volet) attributa.

Iudei regno expelluntur

Anachoritę sententia rex confirmatus: prędiis possessionibusqꝫ iudeos mulctat: edicto ad diui Iohannis baptistę termino quo iudei omnes regno francorum abscederent. Neqꝫ dimoueri rex potuit. q̃q̃ multi ex primoribus hanc seueritatem moderari tentassent: iudeorum muneribus illecti. Itaqꝫ cum precibus locus non pateret: dieqꝫ ad discessum dictus aduentaret: iudei distractis suis rebus omnes abierunt: præter paucos qui religionem christi profiteri voluerunt. Quibus lauacri sacramento ablutis Philippus fortunas & libertatem restituit.

A° 1182

Anno christianę redemptionis: Millesimo centesimo octogesimosecundo. Exactis e francia iudeis synagogas eorum ad christianismi ritum conuerti atqꝫ dicari iubet.

Mercat⁹ seu hallę parisiẽses.

Est in via militari qua a parisio ad sanctum dyonisium itur sacellum lepra infectis attributum. Quibus proxime adiacebat mercatus rerum venalium. Huius fori ius a leprosis comparatuꝫ philippus intra luteciaꝫ statuit in eo loco qui campelli dicebatur. Vbi amplissimis ędibus extructis merces extrudi a mercatoribus sine imbrium molestia possent. Hunc mercatum franci vulgo hallas appellant.

Saltus vicennarum.

Ambiuit quoqꝫ Philippus perpetuo muro saltum vicennarum cum antea peruius esset.

Viromádia restituit philippo

Occupabat eadem tempestate viromandiam Philippus flandrię comes quam ad se pertinere rex optimo iure dicebat. Hinc bello exorto contracto tandem ab alterutro principe exercitu. Comes sponte sua nullo commisso prelio occupata restituit præter Peronam & sanctum Quintinum. quæ valida oppida comes quoad viueret sibi conseruauit. Eius concordię autores fuerunt Theobaldus blesensis senescalus/ & Guillermus remorum præsul.

Miraculum

Nec miraculo caret ꝙ cum ad kalendas iulias in agro viromandensi

frumentationibus pabulationibusq; segetes late miles detriuisset ita vt messis faci- endę nulla agricolis spes superesset: tanta tamen fumenti & omnis generis comme atus copia fuit: vt duplicatas fruges messores receperint. Cęterum vbi flandrorum exercitus constiterat omnia aruerũt. Inter has regis occupationes venere ab hie rosolymis ad Philippum eraclius patriarcha hierosolymitanus & domus hospita- lis prior: nuntii calamitatis quam salhadinus ęgiptius christianis per palestinam in tulisset: locis aliquot non sine nostrorum cęde occupatis. Cui incommodo nisi ca tholici principes succurrant res hierosolymitanas in hostium potestatem breui re- lapsuras. His querelis rex motus Parisium: regni pontifices aduocat. Quibus cõ uenientibus edocet quæ sit in syria christianismi status. Oportere quemq; eorum per sua territoria populum admonere: vt miserę christianorum conditioni suppe tias ferãt: se quidem paratissimum esse qui in primis auxilietur: si prȩsentium rerum conditio admittat: sed nichilo segnius missurum se ad id negocium viros strennu- os cum valida militum manu. Oratione regis a prȩsentibus laudata: paruo post tẽ pore rex ex suis destinat qui afflictis rebus opitulentur. Ipse interea in Hugonem burgundum qui arcem vergii circumsederat: in eoq; guidonem loci dominum ob sederat copias ducit. Iam enim Hugo turres quattuor non procul ab arce erexerat quibus ab eruptione obsessos prohibebat atq; pertinacissime constituerat: nunq̃ inde abiturum priusq̃ arcem recepisset. Sed obstinatis secus ac cupiunt sępenu- mero accidit. Rex enim celerius Hugonis opinione adueniens: spem obsidentis i tercipit: dirutisq; propugnaculis intra arcem a Guidone recipitur. Sed nec tanto in commodo accepto Hugo populari ecclesias & monasteria destitit: q̃uis a Philip- po ne id committeret crebro admonitus extitisset. Eam ob rem rex ad castilionem promoto exercitu arcem vi expugnat. Vnde sibi timens hugo regis gratiam prope re impetrare elaborat. Qua impetrata: duobus castellis potestati regis permissis do nec triginta milia librarum ecclesiis persoluisset: Philippus Parisium regreditur. Vbi dum aliquot dies incolit ambulanti per palatium foetor quidam ex viis publi cis infertur: quo supra modum offensus: cognito ꝙ ex cœno lutoq; viarum pro- cederet: vias lapidibus pauire constituit: opus profecto propter vrbis magnitudi- nem grande atq; arduum. Propterea accitis ciuibus & mercatorum prępositio: ne gocium dat vias sternendi. Eodem studio adductus: campelli partem quæ & im- portandis venalibus rebus: & sepeliendis humanis corporibus proxime sacellum sancti innocentis erat: sepire quadratis lapidibus fecit: eamq; ad sepulturam tan- tum humanam deputauit. Per hos dies Richardus henrici angli filius cum picta- uiam teneret: nec inde debitam Philippo fidem prȩstaret: sed dolosis dilationi- bus in verba regis iurare cunctaretur: Philippus hominis ad rebellionem inclinan tis astutiam non vltra tolerare constituit. Quare bituriges magnis copiis petens aquitaniam ad castrum vsq; Radulphi vastat. Ea re cognita Henricus vna cum filio Richardo: educto in Philippum exercitu: eum ab obsidione arcis vi atq; ar- mis dimouere contendunt. Quibus in conspectum francorum venientibus: in anglos se Philippus conuertit: facta pugnandi potestate. Qua audacia territi ho- stes: mox ad regem legatos de pace mittunt duos cardinales: qui per id tempus ad reconciliandos reges in franciam Roma aduenerant. Promittunt anglo- rum nomine fidem regi prȩstituros: & quæ ad ius fidelitatis spectant ex proce- rum arbitrio facturos. Hac igitur conditione accepta atq; induciis hincinde fir-

Oratores a hierusalem.

Philipp⁹ in cõcilio pari- siensi.

Bellũ in hu- gonem bur- gundum

Lutecia pari siorum lapi dib⁹ sternit.

Cimiteriũ s. innocẽtis.

Bellum in ri chardũ aqta nię ducem.

Miraculum

matis:ab armis discessum est. Interim dum de pace agitur:quidam introducti a richardo satellites:quos illa ętas coterellos appellauit:dum alea ludunt quidam perditis nummis blasphemus in deum:dum simulachrum virginis filium dextra gestātis in templi vestibulo aspicit:iacto in imaginem lapide brachii partem a filio abrupit: ex quo profluens cruor multis ęgrotantibus salus fuit. Satelles autem virginis contemptor demonio mox abreptus eodem die spiritum miserabiliter efflauit. Nemo igitur venerabiles imagines sanctorum despuat quę tametsi nichil in se diuinitatis obtinent:sunt tamen ad monumentum virtutis populo exhibitę. Admonentq; humanam mentem imitari eorum spectatissimam vitam quorum imagines in honore haberi vident. Quietis per franciam rebus nuntii iterum ex asia adueniunt qui omnia apud christianos qui in syria erant a salhadino profligata esse: atq; ipsam sanctam ciuitatem vna cum rege:& christi crucem asportatam:tresq; tantum vrbes superesse:tyrum:tripolim:atq; antiochia3:& castella pauca in fide stare. Qua per franciam calamitate vulgata:mœrore omēs affecti sunt. Atq; ipse in primis philippus tot malis condolens:per nuntios Henricum anglum in colloquium vocat. Conuenientibus regibus in planicie quæ a gisortio non procul abest. Tanta fuit tyri pręsulis suasu principu3 charitas:vt nemo illos vllo tempore a perpetua pace discessuros formidaret. Itaq; cruce in hostes fidei desumpta:q̄plurimos pontifices & proceres populorum quoq; numerosam multitudinem vt idem faceret prouocauerunt. Ad tantam expeditionem cum pecunia deesset:conuocatis parisii pontificibus & nobilitate rex petit sibi annuam decimam ecclesiasticorum prouentuum concedi. Quę postea salhadini decima appellata est. Militi autem qui ęre alieno tenebatur permissum est:contracti ad illu3 die3 fœnoris libertatem habere. debita vero tribus terminis creditoribus persoluere. His ita in contione definitis tertio post mense Richardus anglus induciarum & iurisiurandi pręuaricator occasione sumpta in Raymundum tholosatem bellum mouet. Quod postq̄ per raymondum nūtios philippus cognouit promoto exercitu castru3 radulphi busentalu3 insuper & argentonium expugnat. Leurontem vero secus paludem situm cu3 circumsedisset tanta siccitate terra inaruit. vt paulus ipsa aresceret. Aquarum igitur cum iumēta atq; exercitus indigeret. nec vllus de cęlo ymber speraretur:mox eruptione aquę pluribus locis facta palus exundauit. Expugnatum leurontem rex ludouico theobaldi blesceñ. filio consobrino suo donauit. A leuronte ad montricardum exercitu3 pgredi iubet. Quam arcem cum aliquot dies circumsedisset tandem expugnat: incensis suburbiis: & turre grandi & munitissima solo ęquata. Inde progressus per aruerniam philippus:omnia quæ angli regis in ea regione erant occupat. Tam multis incommodis acceptis rex anglus reducto exercitu per normanniam cum richardo filio abiens non pauca loca donec gisortium venisset perdit & diripit. Non multo post interiecto tempore Richardus pictauensis cum negatam sibi ab Henrico patre Margaretam philippi sororem quæ apud henricum ad coniugii spem asseruabatur non impetraret vxorem:a patre desciscens ad philippum se contulit pręstita de terris quas in francia possidebat fide. In sequenti vere philippus cœpti in hēricum belli diligens executor: copias educens:dum iter in cœnomaniam facit firmitatem bernardi cum aliis quattuor munitissimis castellis capit:mox cœnomaniam progressus vrbem circiuallat ex qua se henricus proripiens:chinonē petit. Cœnomania recepta philippus turonos adorit vbi flumine ligeri impeditus:ipe lāceā ma

Marginal notes: Jetro diuina in blasphemi · Imagines sactorum · Nuntii a hierusalem. · Crucesignati in turcum · Salhadini decima. · Richardus turbator expeditionis. · Nota. · Richardus a pře deficit.

nu apprehendens: vadum prae exercitu scrutans: viam qua sui tuto pergerent monstrauit. Flumine traiecto: turonum vi expugnat. Nihil tamen seuitie ciuibus inferri rex permisit. Duodecimo post receptam vrbem die presidio in ea relicto: philippus exercitum reduxit. Interim circiter. xv. kalendas iulias henricus anglus apud chinonem defunctus est. quo persecutore diuus thomas cantuarien. dum vesperoru3 officio interesset quattuor satellitu ministerio quinq3 vulneribus est trucidatus: que3 beatorum martyrum collegio relatum ecclesia veneratur. Huius henrici sepulchru apud fronteuallem visitur. Patri richardus successit cor leoninu3 appellatus. Atq3 paulo post pace cum philippo icta: rex quecunq3 Henrico abstulisset: richardo spote sua restituit. Receptis a richardo tribus castellis: ipse quoq3 liberalitate in philippum vsus cresacum essaudunum & dolonnam donat que philippo perpetua essent. Ordinatis ad hunc modu rebus: reges de expeditione hierosolymitana conueniunt: vt iunctis classibus in syriam nauigarent. Anno igitur salutis centesimo octogesimonono supra. M. circiter festum diui iohannis baptiste: postq apud diui dyonisii sepulchrum preces habuisset philippus: veselaum richardo comite profectus est. Ibi filio in tutela matris atq3 auunculi remensis legati apostolici relicto: ianuam se contulit. Richardus vero marsiliam profectus est. Comparatis ianue que ad expeditionem conuenirent. Cum mari se reges comisissent orta tempestate pars messanam: pars ad alios portus delati sunt. Cu reges messane agerent Ioachinus abbas re futuri presagus ad eos venit/ vaticinatusq3 est nondu tepus aduenisse recuperande hierusalem. Nichilominus tamen hybernis exactis philippus proximo vere: cum Richardus in mensem augustum nauigationem differre statuisset educta classe aconem appulit. Qua miles christianus iam secudo anno obsessam expugnare no potuerat. Castris igitur acone positis: Philippus vrbis muros licet prope machinis diruisset: expugnare tamen locum supersedit: richardum expectans. Hic cu3 aduenisset: rogatus a philippo vna oppugnatione3 facere: pnegauit. Neq3 arbitris qui vtriusq3 principis assensu rei militari prefecti erant obtemperauit. Tanto liuore atq3 odio anglorum gens francos omnes habet: vt lupum oui facilius q francis anglum concilies. Itaq3 (sicut ego accepi: cum apud henricum anglie regem huius nominis septimum: Caroli octaui regis francorum tunc regnantis legationis munere fungerer) liberos suos dum per etatem licet plerisq3 in anglia parentes arcu sagittas mittere instituut: propositaq3 illis franci hominis effigie. Age inquiunt fili disce ferire & mactare francum. Recusante auxilium richardo: cum obsessi philippum oppugnationem parare vident: vrbem se dedituros dicunt: si cum suis fortunis salui abire permittantur. Admissa conditione philippus adiecit liberandos insuper esse captiuos omnes qui p egyptu & syriam a salhadino tenebat. Atq3 ipsam christi cruce3 in primis restituendam: no abituros hinc nisi hec omia impleta perfecissent. Recepta vrbe distributisq3 inter principes captiuis: philippus cum richardu3 suspectu haberet: q cum salhadino per nuncios comunionem haberet a quo etia3 donis honoraret: q q3 ipse grauiter egrotaret: vocatis sui exercitus primoribus in franciam se reuerti velle dixit. Atq3 ita odone burgundoru duce exercitui prefecto: tribus tantu triremibus a ruffino ianuen. preparatis: in appulia3 nauigauit. Vbi post aliquot dies morbo leuatus romam religionis & voti gra pfect9 est celestino tertio romana3 sede ministrante. Post philippi discessu3 richardus captiuos quos ex obsessis habebat ad se duci iubet: cum ab eis christicolas & domini cruce3: sicuti conuenerat re

Philippi egregium factum.

Henric9 anglus morit.

Expeditio i syriam.

Aco ciuitas palestine

Richard9 pfidus.

Discedit philippus ab acone.

Iudeorũ execrabile factũ

petit: nec promisso se absoluere salhadinus curat: milia sex ex vrbe eductos capite dã nauit. Cum in franciam philippus venisset: essetq; apud sanctum germanum de layo: execrabile iudeorum facinus ad eum delatum est. Apud brayum castrũ iudei christianum quendam (quem furti atq; homicidii insimulabant) captũ serto spineo coronauerant: deductumq; per oppidum & multis verberibus affectum tandẽ cruci affigentes interemerant: permittente loci domina quã ipsi muneribus euicissent. Cognita iniuria rex nulla mora interposita nescientibus aulicis quid animo agitaret: ad brayum perpropere se contulit. Moxq; portas & viarũ exitus a suis diligenter obseruari pręcipiens: supra octoginta iudeos comprehensos cremare iubet.

Suspitio a syria.

Supplicio de iudeis expleto. agente apud pentizaram philippo litterę ex syria ad eum perferuntur. Quibus admonebatur bartasim quendam ex arabia in franciam richardi consilio eius necandi gratia missum esse. Qua re intellecta de se sollicitus rex: diligentiore custodia vsus est. Sed missis in syriã ad amicos legatis: quia id ab inimicis fictũ cognouit omni se suspitione absoluit. Atq; iniuriarũ quas a richardo accepisset recordatus hominis pfidiam vlcisci festinat.

Philippus normanniã occupat

Gisortio igitur atq; velexino quod normannum dicunt occupato: tota deinde normannia potitus est. Deinde liberorum cupidus stephano nouiomensi antistite ad caynum dalmatarum regem misso ingebergam sororem regis vxorem duxit.

Ingeberga dalmatę regis filia philippi vxor

Quam parisiis receptam paucis interactis diebus dimisit: occasione sumpta: q eius consobrina esset. De qua re procurãte cayno tametsi legati apostolici midas & cecinus cardinales quęrere mandata recepissent. segniter tamen agentes: vel largitione regia corrupti: vel metu offendendi regis perterriti negocium non absoluerunt. Ingeberga autẽ licet diuortium iniquo animo ferret: celebs tamen apud francos viuere q̃ alteri viro nubere maluit.

Richard9 syriã reliqt & diui martini canõicos suis fortunis spoliatos expellit.

At richard9 anglus relicta syria cum in franciam reuertisset: in clerum turonẽsem sęuire cœpit: exactis e templo diui martini sacerdotibus quos fortunis omibus spoliauerat. ad quã calamitatem philippus alteram addit. Nam omniũ ecclesiarum quę in principatu richardi erant bona diripuit. Expulsisq; e sacris locis dei seruitoribus prædas sibi ex eorum prouentibus fecit. Nec ab his quæ suę ditionis erant continuit manus. Sed vectigalibus & crebris tributis oppressit: dictitans opus illi esse grandi pecunia ob terræ sanctæ liberationem quam suis militibus impartiret. Est enim omni peccanti præsens semper aliqua ratio quam suo prætendat errori.

Philippi in sacerdotes sęuitia.

Vallisruelli castellum a normannis obsessũ & a philippo dirutum.

Cum hęc in ecclesia dei ageret philippus richardi frater iohannes qui sine terra nomen habebat: adiunctis sibi comite dalphino & darondello comite: & rothomagorum parte ad castrũ vallis ruelli mouens arcẽ obsidet. Vbi postq̃ vix dies octo hesitasset: superueniẽs philippus tam insperato in hostem irrupit vt capescentibus fugam normannis: castra deseruerint quæ fuerunt in prædam francis. Paruo post tpe contemptis induciis cũ richardus archas circũsedisset: philippus educto pręsidio quod in valleruelli habebat locum diruit. Aduersusq; richardum inde pfectus: hostem anglũ cum normannis ad dieppam vsq; fugauit: nauibus quæ in statione erant incensis.

Richard9 inducias violat.

His hostiliter aduersus anglum gestis. cum per inducias ab armis paulo cessatũ est: richardus nullius promissi tenax: violatis induciis bellũ instaurat. Positis non pcul ab essouduno castris: cũ acies congrediendi signum expectarent: ecce richardus paucis comitantibus ad philippũ sponte sua inermis accessit. Eidemq; pręstitit se regis mandatis pariturũ. Deinde inter reges conuenit conuentionem apud valléruelli & castrũ gallardi ad nonas ianuarias hre. Vbi & ppetua vt sperabat pacis formula dicta est.

& datis hincinde atq; acceptis obsidibus firmata. Insequenti martio mense Philippus mariam ducis bohemorum filiam matrimonio sibi cōiunxit. Moxq; richardi perfidia fractis induciis: cum arcem brisoni dolo captam solo prostrasset: Philippus collecto exercitu dammallam progredi festinat: vbi dum in obsidione distinetur: ad nouemcurtum richardus adueniens presidiu; quod in eo erat promissis adduxit: locum illi permittere. Quem receptu; armis & commeatu munit. Inde in philippum dammallam circunsidentem ducens: dum loco regem summouere concertat: ipse a francis ferociter impetitus fugatur. Capto in fuga guidone thouardo viro apprime nobili & strennuo: franci dammalla; repetentes arcē oppugnant. Sed dedētibus se hostibus si instructi armis discedere liceret: dammalla recepta est: & arx solo equata. Gisortium deinceps adueniens & protenus nouēcurtum quod Richardus sibi rapuerat circumuallās multo suoru; periculo expugnauit. Pugnātem aduersus anglum alia philippu; sollicitudo turbauit. Balduinus enim flandrēsium comes ad Richardu; desciuit: quem preterea secutus reginaldus comitis domni martini filius: multas frācis incommoditates hi pariter inuexerunt: q̄q̄ ipse reginaldus nuptiis domine boloniensis atq; ipso comitatu pauloante a rege honoratus auctusq; extitisset. Per has belli tempestates sanctus audomarus arthesii insigne atq; munitissimum oppidum in potestatem Balduini venit. Iudeos autem eiectos francia philippus parisium reduxit. pecunie forte inter tot belli impēsas egens. Na; & de ecclesiis vectigalia pensionesq; annuas reclamante clero excepit. Quamobre; maiore q̄ vllo tempore bello mox implicitus est. Itaq; Richardus numeroso instructus exercitu gisortium mouens omnem per ambitum regione; populatur corcella arce ad solum complanata. In quem cum copias philippus duxisset: primo aduentu hostis illum ne gisortium peteret prohibuit. Sed animos tollens Philippus: cuneo facto per acies hostium perrumpens: gisortium ingressus est quibusdam ex suis aulicis atq; proceribus ab hoste interclusis captisq;. Deinde abeunte in normanniam richardo: philippus hostili agmine normānos insecutus ad nouūburgū & bellummontem rogerii vsq; progressus: vicos complures ferro igneq; vastauit. Repetente tandem franciam philippo: cum intellexisset richardus illum exercitum dimisisse: in velexinum & claromontē incursiones facit. Cui occurrentes bellouaci antistes & guilhelmus de demelli: cum ab hoste predas recuperare incōsulte nituntur insidias hostiū incurrentes capti abductiq; sunt. Cū tantis animis reges digladiantur: innocentius tertius qui celestino tertio in sedem romanam successerat: studiosus pacis Petrum capuanum cardinalem ad reges mittit. Qui de pace quidem desperans: quinq; vix annorum inducias impetrauit. Nec Richardum adducere potuit: vt obsides daret atq; reciperet. Ipse autem ferox & indomitus hostis: non longo post interiecto tempore dum in lemouicibus arcem lemouicā obsidet: emissa ex arce sagitta ictus eo vulnere interiit. Sub hoc innocentio romano pontifice ordo fratru; sancte trinitatis de redemptione captiuorum autoribus Iohāne de mata & foelice anachorita initium cepit. Qui postq̄ apud ceruum frigidum meldensis territorii solitariam diu vitam egissent: per quietem admoniti pontificem romanū conuenire: a quo vite modum acciperent cū innocētiū adiissent cognouerūt pōtificem simili reuelatione fuisse diuinitus instinctu;. Quamobrem a pōtifice benignissime excepti sunt. Et quinto kalēdas februarias cū dies festus agnetis secūdo agitur innocentius rē diuinā faciens: dum diuinam eucharistiā circūstantibus se ostendit.

Maria bohemorū ducis filia philippi vxor.

Richardi pfidia.

guido thouard' capitur

Nouēcurtū castrum.

Balduin' flādrus cum richardo iūgitur.

Reginaldus comes bolonien. pspirat

Sanct' audomarus fit comitis flādri.

Iudei in franciā redeunt.

Philippus a clero pensiones exigit.

Philippus normanniā vastat

Innocenti' tertius.

Richard' occidit

Reuelatio atq; institutio ordis sancte trinitatis

angelum dei videt candore multo fulgentem cancellatis manibus duos captiuos tenentem: christianum vnum alterum maurum: tanq̃ eos commutaret. Cui angelo crux rubri & azuri coloris ad pectus eminebat. Quo viso & re diuina confecta: anachoritas ad se vocans: iam inquit filioli animaduerto dei spiritu vos duci. Conficiā vobis indumenta exemplo visionis quę mihi diuina celebranti innotuit. Igitur cōsutis tunicis iohannem fœlicemq; candidis vestibus decorauit: superaddita cruce qualem angelus ostendisset. Additq; nouo ordini titulum de trinitate & redemptione captiuorum cui negocium imponit: captiuos a male credentibus christianos liberandi. Eius rei simulachrum romę in cœlio monte apud sanctum thomaz de formis visitur: vbi ecclesiam diuinę trinitati innocentius extruxit. Succedentib9 aliquot annis prędicatorum ordo dominico autore viro apprime docto & sancto ort9 celebratusq; est. Richardo defuncto philippus cōtracto grandi exercitu ebroicas normannorum vrbem cum aliis compluribus instructissimis arcibus occupat: atq; omnia cœnomannia tenus perdit. Arturus pręterea britonum princeps andegauiam vrbem quam sibi richardus sustulerat recepit: philippoq; obuiam pergēs eius fidei se permisit. His rebus rege prępedito: Robert9 blesensis & eustacius de noua villa philippum namurci comitem balduini flandrensis fratrem cuz equitibus auratis duodecim & sacerdote vno petro duacensi compręhendunt ad regemq; ducunt. Nec longa mora intercessit: cum inter philippum & iohannem: richardi successorem cui sine terra cognomen fuit inducię dictę sunt & sacramento firmatę. Concessa philippo a bello quiete: noua illi a romano legato afflictio consurgit propter ingebergam vxorem dimissam: Nam conuentu prelatorum habito ex eorum sententia legatus philippo & toti regno sacris & communione hominum interdixit: q̃uis romanum pontificem rex appellasset. Qua legis seueritate exasperatus philippus in clerum seuitia vsus est: pulsis e suis sedibus pontificibus: quorum assensu hāc ignominiam accepisset. Itaq; nec dignitati nec vicariatui pepercit. quin etiam plebeios sacerdotes rebus suis exutos extruderet. Quin & ingebergam in arce stampensi clausam tenuit. Nec a plebe temperauit: exacta a populo tertia parte bonoruz: pręter vectigalia & annuas pensiones. Induciis prope diem finituris reges inter vernonem & insulam andelinam de firmanda pace conuenerunt. Ibi partitis terris de quibus contendebatur: iohannes anglus omnia quę philippus richardo abstulisset ludouico regis filio (cui blanca alphonsi castellę filia nupserat: & iohānis neptis erat) libera permittit. Adiunxit pręterea anglus ad tantam liberalitatez: si absq; liberis moreretur: instituere se ludouicum hęredem omnium possessionum quę cis oceanum gallicum suę ditionis essent. Interim dum hęc aguntur alter a pontifice romano legatus otho hostiensis episcopus in franciā venit: attributo sibi collega burdegalensi archipręsule. hic philippum admonet ingebergam vxorem recipiat. Paruit legato philippus. Nam cum suessione legati variis disceptationibus de regis cū vxore reconciliatione agerent: rex tantę morę impatiens assumpta ingeberga insalutatis legatis consilium dimittit. Abeunte rege legati rubore perfusi alter romaz se contulit: alter in franciam reuersus est. Exactis inde paucis mensibus: conuenientibus iterum non longe a vernone regibus: philippus iohanni anglo atq; normannis diem dicit quo Parisii ad iudicium venirent. Causa vocationis hęc fuit. Erat arturus britonum comes angli regis nepos. quem philippi partes sequentem Iohannes anglus cum cepisset: eum occidisse diffamatus est. Libere dimissis iis qui cum eo

Dominicus

Namurci comes capit

Interdictū i francia.

Seuit philippus in clerū

Pax inter reges.

Legati a philippo illusi.

capti erant. Statuto die postq̄ ad rebellionem anglum inclinare philippus cognouit Consilio a proceribus capto militem cogit ducitq̧ in normanniam ad castellū cui bontauentum nomen est: quod vna cum genselino & gorneyo munitissimis locis prostrauit. At cū hyems inhorresceret: relictis vbiq̧ presidiis reges bello tantisper dum hybernarent abstinuerunt. Ineunte vere philippus britonum atq̧ pictauorum auxiliis fretus: aquitaniā sibi subiugauit: nec multo post in normannos cōuersus: Conchas & vallēruelli cum insula andelina in potestatem recepit. Eodē ferme tempore innocentius tertius pontifex missis in franciam nunciis regibus mādat bello supersedeant: pœna in contemptorem pręcepti adiecta. Sed philippus appellatione aduersus legatos se tutauit. Atq̧ ita ad radepontem copiis instructis mouens: post quindecimum obsidionis diē arcem expugnat. Dehinc ad gallardum castrum profectus (quod edito ad ripam sequanę loco situm est: & a richardo magnis munitionibus instauratum) constituit pręsidiū quod intus erat fame ad deditionē cōpellere: ne vel militem difficili & periculosa obsidione pderet: vel casu aliquo obsessi clā dilaberentur atq̧ subterfugerent. Igitur magnis fossis atq̧ aggeribus castellū circundat: imposito inter aggerem & arcem milite. Extruxit pręterea ligneas turres ex quibus tela in obsessos iaculari possent. Comparatis omnibus quę oppugnationi conuenirent: insilientibus francis atq̧ acerrime pugnantibus obsessi non minore animi fortitudine francos repellebant: donec quintodecimo die continua oppugnatione fracti deditionem fecere. Altero qui secutus est anno philippus cū fallesiam atq̧ danfrontem recepisset: ad diui michaelis promōtorium quod in periculo maris ab incolis dicitur puadens suę omnia ditioni subiecit. Quod videntes normāni ne philippi fortunę temere obsisterent: abrincas baiocū constantiam atq̧ lexouium vrbes dedunt. In quibus relicto valido pręsidio: rex Rothomagū primariā normannię ciuitatem obsidione premere constituit. Circūsessa a francis vrbe: ciues triginta dierum inducias a philippo impetrant. Interim in angliam missis ad iohānē anglum nunciis vt infra impetratos induciarum dies obsessis opitularetur: cum nihil spei a rege acciperent. sed intelligerent hominem desidere & cunctari: ad suos remigrantes nuncii se atq̧ ciuitatem philippo permiserunt. Quorum exemplo moti arquenses & vernolienses in verba regis iurant. Subacta normannia in franciā cum rediisset. paucos ibi dies cōmoratus: aquitanos magnis copiis petit. Prima ad arcem lochiarum castra fecit: quam magna vi expugnatam droetio de nullo dono dedit. Inde chinonem acri virtute a pręsidio defensam cepit. omnes vero qui intus erant compendium in custodiam duci iubet. Intercedentibus paucis post hęc diebus: iohannes anglus rupellam cum classe appellit. Cui a philippo deficiens comes touardus se coniunxit. Vrbs andegauia primos iohannis impetus experta est: quā solotenus anglus destruxit. Eapropter in pictauiam veniēs Philippus omnib⁹ munitioribus pictauorum locis imposito pręsidio touardū vbi anglus agebat petere cū statuisset iamq̧ ad hoc acies ordinatas haberet: comitis touardi terra ferro atq̧ igni vastata: duorum annorum induciis inter reges firmatis: ab armis temperatum est. Quibus exactis Philippus iterum in aquitaniam militem promouet: vbi ęquatis ad solum quibusdam castellis. aliis autem receptis: cum pręsidiū in illis collocasset eius regionis curam guillermo marescallo & guillermo de rupibus committit atq̧ in franciam remeat. Illi a rege pręfecti dum pictauię agunt locatis insidiis: touardi vicecomitem & sauarum maulioneum pręda abigentes capiunt: quos vna cū hu

Iubet inocē ti⁹ reges bello abstiere a quo philippus puotat

Philippus i aquitania.

Angl⁹ ad rupellā cū classe.

Andegauia vrbs diruit.

gonevicecomitis fratre & amerio lisigniaco: atq militibus quinquaginta ad philippum mittunt. Est in britonum principatu collis editus ad septentrioné spectans sinuoso maris ęstuario circundatus: cui britonum lingua graplitum. id est mari vndiq implicitum: nomen est: in eo colle cum britones arcem extruxissent quę in aduenientes anglos propugnaculum esse posset: id michael quidaʒ inter britones nó ignobilis cum Philippo nunciasset: cótracto apud mantam exercitu: Comiti sancti pauli & michaeli committit arcem occupare. Nec pigritatur comes regi parere. Itaq arce capta: michaelem cum valido pręsidio arci pręponit. Ad hoc expugnandę arcis negociũ cum pontifices franci a Philippo pręmoniti armatos aliquot ex suis misissent: soli aurelianeñ. atq altissiodoreñ. antistites detrectare auxilium non formidauerunt. Quamobrem cum Philippus eorum terras donec satis de contemptu factionem fecissent occupasset epi romanum pontificem adeuntes: philippuʒ ne id faceret pótificia auctoritate prohibere nisi sunt. At pontifex francoruʒ consuetudini quę de temporalium rerum gubernaculis introducta esset detrectare nihil tentauit. Igitur episcopi mulctam a rebellione philippo soluentes: quę suę ditionis erant receperunt post biennium q̃ illa rex possedisset. Eodem anno qui fuit christianę gratię millesim⁹ ducentesimusseptimus. Almaricus carnuteñ. litteris apprime eruditus cum apud parisios non paruam doctrinę opinionem obtineret: palam docuit quosq christianos membra christi corporis esse: & dum a iudeis christus pateretur vna cum ipso dolorem atq afflictionem fuisse reuera perpessos. Sed errorem cum tueri non posset: damnatus est resipiscere: & contrariam sententiã asserere. Ob hác ignominiam contracta animi ęgritudine: paulo post tempore interiit. Fuere alii pręterea litterati homines qui singulis diuinę trinitatis personis singula tempora p successionem tribuerent: asserentes patris omnipotentiam christi aduentu desiuisse: christi vero doctrinam spiritussancti accessu exoletam esse. Cuius hęreseos autores procurantibus petro pariseñ. episcopo: atq garino consulari viro depręhensi: honoribus & dignitate priuati sunt. Laycos id est qui extra cleri ordiné essent ignis absumpsit. Fœminis vero parcitum est. At almarici cadauer quod pone diui martini parisieñ. ecclesiam sepultum fuerat: exhumatum & crematum est. Per eosdem ferme dies fredericus imperator missis ad Philippum nũciis: petit locum deligi vbi de rebus ad vtrũq pertinentibus colloqui possint. Apud vallicolorem placuit cóuentionem habere. Est enim vallicolor vltimus regni locus tulluʒ versus spectans. Philippo consiliũ non fuit illo proficisci. Sed misso Ludouico filio cum procerum ornatissima caterua: fides atq amicitia quę vetustissimo fœdere inter principes romanos regesq francorum obseruata fuisset innouata est. Eodem tempore cum a veteri diui dyonisii porta: vsq ad eam quę nnnc noua appellatur multum agri intercederet: eam omnem partem parisii vrbis sequana tenus muro Philippus claudi iubet. In eaq domos extrui: quas incoleret populus. Muniuit pręterea pleraq alia per regnum francię loca: arces turresq exędificauit: precio dato iis a quibus possessiones ad hunc vsum recipiebat. Interim reginaldus bolonię comes: qui ecclesiarum atq pauperum oppressor erat & ob eam rem extra hominum communioneʒ pontificum auctoritate positus cum a rege sibi timeret (comitatu bolonię ludouici filii regis potestati permisso) cum othone pseudo imperatore amicitiã iungit: mox q post q̃ ablatas sibi terras a Philippo recuperare non posset nisi parlamenti diffinitione illas reciperet: flandriam petens in angliam ad iohannem anglum nauiga-

Graplitũ in britonibus collis.

Aurelianeñ. & átissiodoresia pontifices Philippo ṗpugnát

Almaric⁹ hęreticus.

Alii hęretici

Fredericus imperator.

Noui muri parisieñ.

uit. Erat hic iohannes a romano pontifice excommunicatus propterea q ecclesię prouentus annos sex vsurpauerat: episcoposq anglia extrusisset quos in francia receptos philippus reuerenter habebat. Cum hic in anglia status rerum esset: consilio suessione habito (in quo dux brabantinus affuit) visum est dignum rege esse si in angliam expeditionem duceret: pontificesq sedibus expulsos restitueret. Cui sententię ferrandus flandrensium comes aduersatus est: propter duo munitissima oppida sanctum audomarum atq aeriam quę ludouicus occupabat. Iam enim (vt postea cognitum est) cum iohanne anglo reginaldi boloniensis suasu ferrandus sentiebat. Non destitit tamen a cœptis rex. Sed ad boloniam ingentes copias ducens: vbi classis vehendi militis causa parabatur: mox ad grauelinguam maritimum in flandria oppidum profectus: naues illo se subsequi iubet. Promiserat ferrandus ad eum locum venire & de offensis in regem satisfacere. Sed postq a fide & promissis deficere perfidum hominem compertum est: philippus omissa in angliam expeditione in casseletum quod in colle paucis a grauelingua miliaribus distans munitissimum erat: irrumpens brugas vsq peruenit. classemq ad dammum deduci mandat. Est autem damm⁹ nauium statio & portus vnde excauato opere humano alueo merces brugas deferuntur. in eo portu quia regia classis contineri non potuit: pars in proximo mari seorsum in anchoris manserat. Philippo autem a brugis gandauum promouentem reginaldus boloniensis & guillermus longaspata mari ex anglia delati occurrente illis flamigorum turba regias naues quę extra portum erant inuadunt: captas abducunt atq postridie eas quę in statione seruabantur inuadere festinant. Quib⁹ franci viriliter obstiterunt. Cognito classis & suorum periculo philippus in hostem dimissa obsidione reuertitur: quos nauali pugna fugatos ad duo milia iteremit: compluribus ex eorum nobilitate captis. Deinde dammum repetens quod reliquum erat nauium armamentis & commeatu receptis incendit. Dirutoq portu cum agro adiacenti postq a gandauis: brugen. ypris atq insula obsides recepisset: in franciam exercitum reduxit. Erant per hos dies in narbonensi prouincia quam vulgo linguam occitanam appellamus christianę puritatis permulti contemptores ex albigesio primam suę doctrinę & iniquitatis institutionem referentes. Quorum dogmata nemo ad hunc mihi diem notus scriptor reliquit. Et cum hereticos eos vocent atq ob eam culpam exterminatos esse autores tradant genus tamen heręseos prętereunt. Puto eos quoad coniectura assequi possum arrianam pestem secutos fœdis quoq amorib⁹ & masculinis concubitib⁹ indulsisse. Ideoq legitimas nuptias & carnis esum damnare & in diuam mariam xpi matrem esse blasphemos. Diffusum id vir⁹ cum totam ferme regionem ingnasset: roman⁹ pontifex innocentius tertius misso gallone cardinali legato philippum pontificis auctoritate monet in hereticos armari: peccatorum remissione concessa his qui insigne crucis ad id bellum desumerent. Legati oratione permotus philippus: permittit suos arma capere: & in albigenses proficisci. Fuisse in exercitu episcopos multos & proceres inuenio. atq in primis eudonem burgundię ducem: henricum niuernensem: petrum senonum archipręsulem: Reginaldum rothomagensem: Robertum baiocen. Iordanum lexouium: & reginaldum carnotensem. Igitur mouentes franci biteras primum obsident expugnantq occisis qui in ea erant multis hęreticorum milibus. Quo periculo territi reliqui regionis incolę ad Carcassonem munitissimam vrbem confugerant: in qua a nostris circuncepti: inde abire nudi omnino compelluntur: vt qui pudendis membris per summum nephas abusi fuerant: ea ad ignominiam

Iohánes angl⁹ excõicat

Ad grauelingam classis regia.

Dámus portus.

Albigesii

Biterę ciuitas.

gone vicecomitis fratre & amerio lisigniaco: atq; militibus quinquaginta ad philippum mittunt. Est in britonum principatu collis editus ad septentrioné spectans sinuoso maris ęstuario circundatus: cui britonum lingua graplitum. id est mari vndiq; implicitum: nomen est: in eo colle cum britones arcem ex truxissent quę in aduenientes anglos propugnaculum esse posset: id michael quidã inter britones nõ ignobilis cum Philippo nunciasset: cõtracto apud mantam exercitu: Comiti sancti pauli & michaeli committit arcem occupare. Nec pigritatur comes regi parere. Itaq; arce capta: michaelem cum valido pręsidio arci pręponit. Ad hoc expugnandę arcis negociũ cum pontifices franci a Philippo pręmoniti armatos aliquot ex suis misissent: soli aurelianeñ. atq; altissiodoreñ. antistites detrectare auxilium non formidauerunt. Quamobrem cum Philippus eorum terras donec satis de contemptu factionem fecissent occupasset epi romanum pontificem adeuntes: philippũ ne id faceret põtificia auctoritate prohibere nisi sunt. At pontifex francorũ consuetudini quę de temporalium rerum gubernaculis introducta esset detrectare nihil tentauit. Igitur episcopi mulctam a rebellione philippo soluentes: quę suę ditionis erant receperunt post biennium q̃ illa rex possedisset. Eodem anno qui fuit christianę gratię millesim⁹ ducentesimusseptimus. Almaricus carnuteñ. litteris apprime eruditus cum apud parisios non paruam doctrinę opinionem obtineret: palam docuit quosq; christianos membra christi corporis esse: & dum a iudeis christus pateretur vna cum ipso dolorem atq; afflictionem fuisse reuera perpessos. Sed errorem cum tueri non posset: damnatus est resipiscere: & contrariam sententiã asserere. Ob hãc ignominiam contracta animi ęgritudine: paulo post tempore interiit. Fuere alii pręterea litterati homines qui singulis diuinę trinitatis personis singula tempora p successionem tribuerent: asserentes patris omnipotentiam christi aduentu desiuisse: christi vero doctrinam spiritussancti accessu exoletam esse. Cuius hęreseos autores procurantibus petro pariseñ. episcopo: atq; garino consulari viro depręhensi: honoribus & dignitate priuati sunt. Laycos id est qui extra cleri ordiné essent ignis absumpsit. Fœminis vero parcitum est. At almarici cadauer quod pone diui martini pariseñ. ecclesiam sepultum fuerat: exhumatum & crematum est. Per eosdem ferme dies fredericus imperator missis ad Philippum nũciis: petit locum deligi vbi de rebus ad vtrũq; pertinentibus colloqui possint. Apud vallicolorem placuit cõuentionem habere. Est enim vallicolor vltimus regni locus tullũ versus spectans. Philippo consiliũ non fuit illo proficisci. Sed misso Ludouico filio cum procerum ornatissima caterua: fides atq; amicitia quę vetustissimo fœdere inter principes romanos regesq; francorum obseruata fuisset innouata est. Eodem tempore cum a veteri diui dyonisii porta: vsq; ad eam quę nnnc noua appellatur multum agri intercederet: eam omnem partem parisii vrbis sequana tenus muro Philippus claudi iubet. In eaq; domos extrui: quas incoleret populus. Muniuit pręterea pleraq; alia per regnum francię loca: arces turresq; exędificauit: precio dato iis a quibus possessiones ad hunc vsum recipiebat. Interim reginaldus bolonię comes: qui ecclesiarum atq; pauperum oppressor erat & ob eam rem extra hominum communionẽ pontificum auctoritate positus cum a rege sibi timeret (comitatu bolonię ludouici filii regis potestati permisso) cum othone pseudo imperatore amicitiã iungit: mox q; postq̃ ablatas sibi terras a Philippo recuperare non posset nisi parlamenti diffinitione illas reciperet: flandriam petens in angliam ad iohannem anglum nauiga-

Graplitũ in britonibus collis.

Aurelianeñ. & ãtissiodorẽsia pontifices Philippo r̃pugnãt

Almaric⁹ hęreticus.

Alii hęretici

Fredericus imperator.

Noui muri parisieñ.

uit. Erat hic iohannes a romano pontifice excommunicatus propterea q ecclesię prouentus annos sex vsurpauerat: episcoposq anglia extrusisset quos in francia receptos philippus reuerenter habebat. Cum hic in anglia status rerum esset: consilio suessione habito (in quo dux brabantinus affuit) visum est dignum rege esse si in angliam expeditionem duceret: pontificesq sedibus expulsos restitueret. Cui sentētię ferrandus flandrensium comes aduersatus est: propter duo munitissima oppida sanctum audomarum atq aeriam quę ludouicus occupabat. Iam enim (vt postea cognitum est) cum iohanne anglo reginaldi boloniensis suasu ferrandus sentiebat. Non destitit tamen a cœptis rex. Sed ad boloniam ingentes copias ducens: vbi classis vehendi militis causa parabatur: mox ad grauelinguam maritimum in flādria oppidum profectus: naues illo se subsequi iubet. Promiserat ferrandus ad eum locum venire & de offensis in regem satisfacere. Sed postq̄ a fide & promissis deficere perfidum hominem compertum est: philippus omissa in angliam expeditione in casseletum quod in colle paucis a grauelingua miliaribus distans munitissimum erat: irrūpens brugas vsq peruenit. classemq ad dāmum deduci mandat. Est autem damm⁹ nauium statio & portus vnde excauato opere humano alueo merces brugas deferuntur. in eo portu quia regia classis contineri non potuit: pars in proximo mari seorsum in anchoris manserat. Philippo autem a brugis gandauum promouentem reginaldus boloniensis & guillermus longaspata mari ex anglia delati occurrente illis flāmigorum turba regias naues quę extra portum erant inuadunt: captas abducunt atq postridie eas quę in statione seruabantur inuadere festinant. Quib⁹ franci viriliter obstiterunt. Cognito classis & suorum periculo philippus in hostem dimissa obsidione reuertitur: quos nauali pugna fugatos ad duo milia interemit: compluribus ex eorum nobilitate captis. Deinde dammum repetens quod reliquum erat nauium armamentis & commeatu receptis incendit. Dirutoq portu cum agro adiacenti postq̄ a gandauis: brugen. ypris atq insula obsides recepisset: in franciam exercitum reduxit. Erant per hos dies in narbonensi prouincia quam vulgo linguam occitanam appellamus christianę puritatis permulti contemptores ex albigesio primam suę doctrinę & iniquitatis institutionem referentes. Quorum dogmata nemo ad hunc mihi diem notus scriptor reliquit. Et cum hereticos eos vocent atq ob eam culpam exterminatos esse autores tradant genus tamen heręseos prętereunt. Puto eos quoad coniectura assequi possum arrianam pestē secutos fœdis quoq amorib⁹ & masculinis ꝯcubitib⁹ indulsisse. Ideoq legitimas nuptias & carnis esum dānare & i diuā mariā xp̄i matrē eē blasphemos. Diffusum id vir⁹ cū totā ferme regionē inquinasset: roman⁹ pōtifex innocētius tertius misso gallone cardinali legato philippū pōtificis auctoritate monet i hereticos armari: pctōrū remissione ꝯcessa his q̄ isigne crucis ad id bellum desumerēt. Legati oratione permotus philippus: permittit suos arma capere: & in albigenses proficisci. Fuisse in exercitu episcopos multos & proceres inuenio. atq in primis eudonem burgundię ducem: henricum niuernensem: petrum senonum archipręsulem: Reginaldum rothomagensem: Robertum baiocen̄. Iordanum lexouium: & reginaldum carnotensem. Igitur mouentes franci biteras primum obsident expugnantq occisis qui in ea erant multis hereticorum milibus. Quo periculo territi reliqui regionis incolę ad Carcassonem munitissimam vrbem confugerant: in qua a nostris circuncepti: inde abire nudi omnino compelluntur: vt qui pudendis membris per summum nephas abusi fuerant: ea ad ignominiam

Iohānes angl⁹ excōicat

Ad grauelingam classis regia.

Dāmus portus.

Albigesii

Biterę ciuitas.

videnda exhiberent. Eliminata fedissimę gentis turpitudine: franci cupidi sua quicq; loca reuisere: reliquo exercitui symonem de monteforti hominem nobilem & stren nuum nec minus religiosum pręficiunt. Qui mox belli cura suscepta: non segniter q̃ superant executus est comitante eum dominico viro hispano quo autore prędicatorum ordo initium sumpsit. Itaq; arces per eam terram expugnauit: hereticis inter emptis. Habuit tamen obscœna albigesiorum turpitudo defensores aragonuȝ videlicet regem: sancti item eligii comitem & fuxi principem qui eductis ingentibus copiis symonem apud murellum arcem obsederunt. Qui tametsi raros armatos secũ in prędio haberet: nihil tamẽ desperans re diuina a sacerdote facta: postq̃ se in primis atq; suos confessionis sacramento purgasset: eruptionem subito facit: regeȝ aragonum & hostium octodecim milia interemit: cum ipse octo tantum ex suo prędio amisisset. Credi merito potest deum pro sua religione comitem recte pugnantẽ adiuuisse. Discedentibus ex albigesio principibus francis: giraudus quidam albigensium prefectus crudelitate atq; perfidia vsus: sacerdoti christiano fidem dat deducere eum tuto ad suos & cum eo equites auratos sex & seruos quos habebant q̃nquaginta. Confidens igitur sacerdos se cum suis comitibus giraudo credit. Quos omẽs ad cœnaȝ liberaliter acceptos remotis epulis statim in vincula coniicit. Deinde equitibus seorsum eductis ignem in ergastulum vbi reliqui asseruabantur mittit. quem triduo perpessi christicolę nulla adustione lęsi sunt. Duos autem ex equitibus oculis & naribus cum superiore labio priuauerunt quo malo alter interiit superstite altero. Per hos dies multis ymbribus sequana amnis auctus paruum apud Parisios pontem deiecit. Hęc inter iustissima bella iohannes anglus ex anglia mouens andegauiam quę diruta erat restituit & muro claudit. Inde deficientibus ad euȝ britonibus atq; pictauis: ope eorum auctus rupem monachi quod castellum ad ligerim flumen Guillermus de rupibus supra non multos annos extruxerat contendit. Ibi cum primam oppugnationeȝ sibi non bene procedere intelligit: fecit consuetudinem ad aggerem qui ad fossas erat quoq; die ambulandi: & scrutandi qua parte castello potiretur. Qui ne ab obsessis telo aliquo offenderetur: satellitem instituerat scutum prętendere ambulanti. Eam rem cum ex obsessis vnus ingenio pollens animaduertisset: tenuem ex canabe funem texit iusta longitudine quę ad aggerem pertingere posset. Eius funis extremo ad sagittam deligato reliquum clauo iuxta se ad muri pinnas affigit. Atq; ita sagitta balistę imposita: anglo dum transiret insidiatur quem vbi suo more incedere videt: sagittam in satellitis scutuȝ penitus adegit: mox chordula ad se reducta satelles cum scuto quod gerebat in fossaȝ pręceps ruit: i quẽ obsessi tela crebra iaculantes necauerunt. Satellitis nece exasperatus iohannes: furcas e regione castri protenus erigi iubet. comminatus nisi se dederent eos furcarum supplicio affectum iri omnes. Nihilominus tamen franci pugnacissime arcem tutati sunt occisis plerisq; anglis. Interim occupato aduersus flandrenses Philippo: filius eius Ludouicus ductis ad Chinonem copiis cum inde magnis itineribus ferre opem obsessis contendit: cognito eius aduentu anglus relicta obsidione traiecto ligeri quinquaginta eo die miliaria fugiens confecit. Fugato anglo reliquas arces: & ipsam andegauiam ludouicus recepit. dirutoq; castello belloforti & terris vicecomitis touardi vastatis: muros quibus andegauiaȝ anglus munierat dissipauit: nec moncotoro abstinuit: quod fundo tenus dirui iubet. Filio in pictauia bellum gerẽte philippus postq̃ accepit othonem multis militum millibus apud vallencinas ca-

Symon de mõteforti.

Egregia victoria

Giraudi sęuitia.

Miraculum

Iohãnes anglus.

Nota factuȝ

Ludouicus philippi filius.

Mõcotorũ castellum.

stra habere vt ferrando ceterisq; francorum perfugis auxilio esset: exercitum cogit: & per flandriam ducens cum omnem fere regionem diris incursionibus vexasset: Tornacum. tornacum proficiscitur a comite sancti pauli & fratre garino qui hospitalarii ordinis erat ex hostium potestate paulo ante receptam. At agente tornaci philippo nunciatur: othonem quintum ex vallencinis ad mauritaniam octodecim miliarib⁹ tornaco distantem consedisse. Otho imperator cum copiis. Quem adoriri cupientem regem proceres dehortati sunt propter viarum qua incedendum esset angustiam. Ingressus postea in hannoniaȝ francus terram omnem magnis incōmodis affecit: propterea q eius terre domin⁹ i numero hostium habebatur. Redeunte tornacum philippo: vbi paucorum dierū quiete militem seq; recrearet: accepit othonem instructis aciebus aduentare. Eodeȝ die siue fortuna siue deo ita volente vicecomes melduneñ. & frater garinus cum leuis armature mille militibus iter quo hostis veniebat euntes in tumulū qui extra militarem viam erat abierunt. vnde prospicere longe lateq; possent: si quis hostis appareret. Philipp⁹ aduersus othonem. Viso hoste qui instructissimo ordine accedebat: maturant ad Philippum deferre Othonis aduentum. Tum militem in armis stare philippus iubet. Vocatoq; procerum conuentu: consilium fuit paulo vltra progredi: vt quid sibi hostis faciendum instituisset exploratum certius haberet. Erat inter vtrumq; exercitum riuulus non adeo magnus q̃ traiectu difficilis. Quo superato hostis tornacum adire simulat. Sed contra sentiens Garinus suadet aut prelio conferendum aut cum summa ignominia abeundum esse. Igitur procedentibus vsq; ad pontem bouinuȝ francis: cum lassus rex sub fraxino arbore obdormisset: & ad clamorem suorum quos i vltima acie hostis inuaserat expergisceretur sacellum: quod proxime diuo petro dicatum erat ingressus: breui precatione habita tam hylaris in equum conscendit: q̃ si ad conuiuium inuocatus extitisset: Atq; ita in primam aciem progressus militi animos dedit. Otho vero rege inspecto: suos a via subducens: agrum qui septentrionem versus erat occupauit. Qua re factum est: vt solem meridianum pre oculis hostis haberet. Dispositis in acie francis: philippus in hac sententia locutus est. Viri commilitones spem capimus rei bene gerende: presertim qui aduersus sacris interdictos & ecclesie spoliatores pugnam suscepimus. Et nos tametsi per fragilitatis humane tenuitatem peccatores sumus tamen communionem tenemus fidei & institutionis catholice. Quare bono animo estote & progredimini in hostem viriliter. Oro philippi ad milites

Dabit deus in se sperantibus victoriam. Ad hunc modum paucis cum locut⁹ rex esset: impartita militi benedictione: signum pridie nonas iunii bello dat. Itum est in hostem & pugnatum incredibili virtute. In flandrenses primus a suessionensibus impetus fuit subsequente petro remigio campanorum ductore: qui galteruȝ de guistella & burid anum captos abduxerunt. At Galterus sancti pauli comes & comes bellomontensis cuneo facto acies hostium irrumpunt obuios quosq; ferientes: ita vt penetratis aciebus iterum in consertos hostes pari gloria reuerterentur: ad quos se conferentibus magna virtute francis: egregiam inter illos operam nauauerunt: Eudo burgūdus: Matheus momorentianus: Galterus de sancto paulo: Hugo de marolio: cuius potestati ferrandus flandrensis a francis interceptus se permisit suis vel fugatis vel occisis. Ferrando capto tota belli moles in othonem incubuit q Phi Ferrād⁹ flandrus capit. lippo procul inspecto: in eum se prorumpens intercurrentibus qui ad regis custodiam deputati erant: egre se defendit: atq; equo quem insidebat sauciato: e prelio cedens cum alterum equum recepisset aufugit. Otho fugit. Othonis vero pedites qui inter equi-

tes dilapsi erant:philippum ab equo deiiciunt:ita vt opera galli de montigniaco & petri cristaldi difficillime fuerit periculo liberatus:hostes autem postq̄ othonem fugisse cognouerunt:animis destituti compluribus occisis fugientem dominum secuti sunt.relicta imperatoria aquila quæ drachonis simulachro alte superposita curru vehebatur.Fugientibus alemanis Reginaldus comes qui suos seorsum continuerat:prælium instaurans vulnerato per ylia equo captus est.Supererat ex toto othonis exercitu brabantinorum turma septingentorum armatorum qui desperata salute:vt cunq; poterant prȩliabantur.Quos postq̄ philippus prospexit:misso cum duobus expeditorum milibus Thoma de sancto valerio:omnes aut capti aut occisi sunt:cum nisi vnum ex suis tantum recensito numero thomas desiderasset:qui tamen inter cadauera occisorum saucius repertus est:& deinde chirurgorum ope curatus.In othonis exercitu mille quingenti equites aurati : inferioris vero ordinis & peditum centumquinquaginta milia(sicut ex captiuis cognitum est)fuerunt. Hostibus superatis cum fugientes miles francus persequeretur: veritus rex ne dissipato exercitu vel captiui effugerent:vel receptis viribus hostis nouam aliquam cladem importaret:receptui cani iubet:atq; ita receptis post insignem victoriam militibus captiuos per diuersa franciȩ loca in carcerem mittit.Reginaldu; vero boloniensem peronȩ cathenis vinctum seruat.Ferrandum flandrensem parisium deducit:atq; in turre quam luparam vocant includit Anno dominicȩ pietatis ducentesimo vndecimo supra mille. De huius ferrandi fortuna cum mater quæ portugala erat ariolos & diuinatores consuleret insequens responsum habuerat : rex in prælio cadet pedibus hominum atq; equorum calcatus:nec sepelietur:ferrandus a parisiacis iocundissime excipietur.Quo oraculo stolida mulier decepta:secus ac sperabat pro regni dyademate filii carcerem accepit. Reuerso in franciā philippo:pictaui qui cō iuratione cum hostibus facta domi se continuerant belli exitum expectantes cum victorem philippum pertimescerent:per vicecomitem touardum veniam impetrant

Reginaldus bolonień capitur.

Pro dyademate carcerē ferrandus accepit.

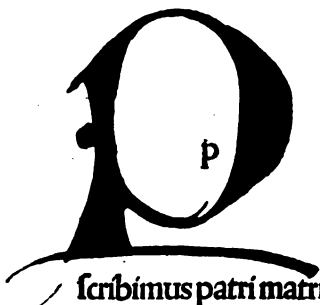
Et iohannes anglus missis ad regem legatis roberto apostolico cardinali & Renulpho lincestriȩ comite quinquennes inducias cum philippo firmat. Cum hȩc in pictauis geruntur ferrandi vxor iohanna balduini cōstantinopoleos imperatoris filia ad regem de viro sollicita venit. Offert ferrandi loco deposituram se obsidem Gaufridum brabantini ducis filium:soluto pro ferrandi & suorum captiuorum redemptione iusto precio:se quoq; arces per flandriam atq; hanoniam desolaturam quas rex dirutas esse præciperet. Ad hunc modum fœmina maritum & captiuos liberauit. Eodem tempore quo Philippus othonem uicit : Ludouicus de pictauis victoriam obtinuit. Quorum beneficiorum gratia rex qui in deum omnia referebat monasterium quod victoriam appellauit prope siluanectum ȩdificat:assignatis largissimȩ annuis prouentibus iis qui in eo ministraturi erant cœnobitis. Rebus in francia fœliciter compositis: ludouicus grandi exercitu contracto & classi imposito in angliam traiecit.Londoniisq; a ciuibus exceptus paucis diebus insulam recepit:iurantibus in verba eius regni proceribus. Qua re cognita iohannes fugiens breui post tempore morte eripitur. Cui proceres iurisiurandi contemptores (relicto Ludouico)Henricum iohannis filium sufficiunt.Igitur anglorum perfidiā execratus Ludouicus quindecim marcharum argenti millibus ab Henrico acceptis in franciam integro exercitu se recepit. Philippus vero cum vetulus esset & annos tres & quadraginta regnasset anno salutis.M.ducentesimo vigesimo tertio vita ex

Victoriȩ Monasterium.

Ludouic⁹ in angliā copias ducit.

cedens apud sancti dyonisii ędem magnificentissimo sepulchro conditur. Rex pro culdubio gestorum magnitudine memorabilis qui cum ab initio ętatis adeodatus appellaretur: augustus quoq; dictus est: tum propter eius egregiam sanctamq; virtutem: tum quia adeptum regnum auxit. Reliquit prӕterea ex testamento tercentū mille parisieñ. librarū in sumptus hierosolymitani belli: quӕ pecunia hierosolymorum regi iohanni qui tum aderat compostellam deuotionis causa profecturus annumerata est. Milia insuper centena domui hospitali. Almarico montifortensi totidem qui terrę albigensiu3 prefectus erat. Pauperibus millia viginti. Sunt qui min⁹ a philippo legatum esse tradunt: sed ego hystoricum gallum secutus plus fidei franco q̄ peregrino autori dandum sum arbitratus. Addidit ad dyonisianorum monachorum numerū triginta cœnobitas qui perpetuo re3 diuinā pro se deo exoluerēt Anno quo decessit visus est in occidente cometa cum anno superiore luna ab intēpesta nocte vsq; ad insequentis diei crepusculum defecisset.

Eiusdem compendii Liber septimus.

POst Philippum regni gubernacula suscepit Ludouicus sextu3 & trigesimum agens annum. Hunc tradunt auctores Caroli magni genus in reges francos per matris cognatione3 retulisse. Carolus eni3 ludouici quarti filius a quo hugo cappetus regnum sustulit: emengardam filiā comiti namurcensi vxore3 dederat ex qua suscepta prole virili balduinus hanonieñ. comes natus est qui ysabellam ex se genitā philippo ludouici de quo scribimus patri matrimonio copulauit. Putant hoc facto frācis plus nobilitatis ad reges qui inde prognati sunt peruenisse: quasi a prima origine perseuerent in posteris mores & virtus. Sed vt in ceteris animantibus atq; in plantis ita in hominum genere contingit. A forti imbecillis equus: a fructifera arbore sterilis plerumq; enascit. Nihil eni3 natura fert quod temporis accessu a stirpe non degeneret. Adepto regno ludouicus cum pictaui parere detrectarent: anglis fauentes ducto ad niortum arcem exercitu eam obsedit: in qua prӕsidio erat sauaricus mauleonus cum non inualida anglorum manu. Qui postq̄ assidua oppugnatione se premi videt: impetrata cum suis abeundi libertate deditionem fecit. Itum deinde est ad sanctu3 iohannē quod incolę dangeli vocant. Cuius oppidani regis potentiam formidantes Ludouico occurrunt: atq; vt dominum suum & regem reuerentur: recipiuntq;. Ta3 prospere succedentibus sibi rebus: rochellam maritimū in pictauis oppidum & idē munitissimum: quo statio est nauium quibus merces mari importantur: petit. vbi (quē ex niorto abiisse memorauimus) sauaricus mauleonus erat multis anglis stipatus. Postq̄ continuis decem & octo diebus oppugnatio facta est: orta inter Mauleonum & anglos suspitione: de dedendo oppido mens sauarico fuit ne (subeunte discordia) in potestate3 hostis ipse nolens incideret: Salute a ludouico impetrata: abeunt in angliam omnes. Fama perferente rochellam a francis possideri: Lemouicenses & Petragorici ad ludouicum veniunt imperata facturi. Quibus in fide receptis & rochellę imposito firmissimo prӕsidio: franciam repetiuit. Sauaricus vero cum ad anglum regem venisset: multis indiciis conectans se regi esse suspectum & sibi parari insidias: clam ex anglia ad ludouicum se contulit. a quo indulgenter re

Pictaui rebellant.

Rochella

Sauaricus mauleon⁹

ceptus fidem debitę subiectionis regi pręstitit. Ea re cognita rex anglus tributo a clero anglię collecto: richardum fratrem in aquitaniam cum trecentarum nauium classe mittit. Qui primo appulsu ad sanctum macharum castra ponens: arcem vi ex pugnat: atq; oppidum quod arci iunctum erat diripit. Cognito Richardi in aquitaniam aduentu: ludouicus vnum ex marescallis (id enim nomen est officii eius q̃ parte aliqua bellicis rebus pręest) aduersus anglos cum copiis pręmittit. Francis in terram domini bergeraci irrumpentibus agrosq; populantibus: Richardus relicto castello cui rochellę appellatio est: quod & ipse obsidebat: rebus suis diffidẽs in angliam classem reduxit. Per id tempus balduinus quidam ausus se mentiri balduinũ flandrensem esse qui ex constantinopoli gręcorum perfidiam cum aufugisset a flandrensibus exceptus est: reiecta comite muliere profecto sapiente: quæ ad ludouicuꝫ querulosa veniens permouit regem peronam proficisci. Quo simulatorem balduinum ad se euocatum: cum multa rogatus vel superbe responderet: vel nulla de se vera iudicia exhiberet: tertio inde die regno abscedere ludouicus iubet. Abiens mendax homo vallẽcenas postq̃ a suis se desertum intelligit: burgundiam specie mercatoris assumpta: a nescio quo milite agnitus: ad comitem deductus est: quem in ergastulo multis cruciatibus affectum furcę illaqueatum serui dominę comitis strangulauerunt. Interea romanus a pontifice gregorio nono legatus Parisii sacerdotuꝫ conuentu habito: rege cum multitudine procerum considente de albigensiuꝫ hęresi atq; pertinacia questus regem & qui concilio aderant excitat crucem aduersus hęreticos pro dei religione sumere. Ipseq; romanus complures sua manu cruce signat Anno insequenti qui erat christianę gratię ducentesimus vigesimusseptimus supra millesimum ludouicus & qui cum eo cruce dominica insigniti erant ab bituriges cõueniunt inde niuernum lugdunumq; prætereuntes auinionem prouincię non cõtemnendam vrbem petunt: quæ septimo iam anno interdicto ecclesiastico damnata: ab hęresi non resipuerat. Quã cuꝫ ludouicus pacto ciuibus interposito spondet nullo incommodo affecturũ sed vltra profecturuꝫ: portas regi occludunt. Qua accepta iniuria ludouicus auinionem circumuallat. Ea obsidio cum a kalendis decembribus ad medium augustuꝫ continuata non procederet fortissime se tuentibus hęreticis: telis & scorpionum mille sexcenti ex nostris periere. Inter quos Guido sancti pauli comes strennuus & bellicarum rerum peritissimus & lemouicaruꝫ antistes interempti sunt. His incommodis acceptis ludouicus iurat se nunq̃ nisi vrbe recepta inde abiturum. Cognita regis indignatione & constantia: ciues duos ad eum de primoribus ciuitatis mittunt: qui se ciuitatemq; potestati Ludouici atq; romani legati permitterent. Rebus compositis ludouicus vrbem ingressus: fossas ciuitatis terra expleri ad summum imperat. demum trecentis præclaris ędibus murisq; ad solum excisis: ciues ab interdicto romanus laxauit: ordinato illic episcopo petro corbio erudito homine qui ex cluniaci cœnobio erat. Auinione recepta rex tholosaꝫ ad quartum vsq; lapidem peruadens desiderium cepit franciam reuisendi. Atq; ita cura rerum prouincię ymberto de bellosco qui eum genere attingebat deputata: in franciam venit. Vbi paruo tempore moratus ad mompenserium cum festinus reuertisset ęgrotauit. Et secundo idus nouembris defunctus est: rex per omnem vitam continens: & qui nullius præter q̃ ꝓprię coniugis concubitu vsus fuisse perhibetur. Ex mompenserio ad sanctum dyonisium elatus iuxta philippi patris sepulchrũ humatus est. Eius morteꝫ merlinus vates anglus hoc vaticinio visus est pręsignasse

Sanctus macharus.

Pseudo flandrię comes.

Auinio circũsidetur.

In monte venti morietur leo pacificus.

LVdouico suffectus est ludouicus filius annos duodecim natus: quem in blanchę matris tutela pater reliquerat. Eius erudiendi sollicita mater curã sine intermissione adhibuit: ita vt vigili studio elaboraret christianis illuȝ institutis pręclarisq; moribus educari. Deputatis ad id negocium religiosis homini bus ordinis pręcipue pręedicatorum atq; minorum. Quorum disciplina ita didicit vitę sanctimoniaȝ amare: vt illo tempore nemo religiosior sit habitus. Regni dy adema a suessionum antistite apud remos ad kalendas decembris suscepit: orbata per hos dies ecclesia remorum pastore ãno xpianę salutis. ccxxvi. supra mille. Mox theobaldus campanus: petrus maudericus britonum dux & hugo marchię comes propter non idoneam ad regnandum ętatem parui habentes ludouicum: coniura tione facta a rege deficiunt. Atq; ante omne maudericus duas munitissimas arces sanctum iacobũ de beuron atq; belesmum imposito ad pręsidium milite occupat: quas a patre dum ad albigenses ꝓficisceretur comiti britonum petro custodiendas tribuerat. Coniuratione patefacta nouellus rex ex matris consilio magnis itinerib⁹ in britonem ducit. At theobaldus campanus viso regii militis exercitu futuri proui dus nescientibus sociis ad regem concedens delicti veniam impetrauit. Statimq; lu douicus maudericum atq; Hugonem per caduceatorem monet ad se veniant aut pugnandi faciant potestatem. Coniurati respondent acceptissimam sibi pacem cõ cordiamq; esse: tantum dicatur conuentioni dies & locus: cum de pace colloqui um cum rege habere possint. Apud chinonem cum die condicto coniurati non ve nissent: tertio vocati: missis ad Ludouicum nuntiis spondent se vindocinum ventu ros ibiq; pro regis voluntate se purgaturos. Quo responso placatus rex adolescens tantum illis mandat ab iniuriis abstineant. Illi autem regis benignitatem atq; indul gentiam contemptui habentes: permultos regni proceres in suam sententiam du cunt. Blancham regis matrem indignam dicentes: quæ tantum principatum admi nistraret: nec decere illos fœmineo duci imperio. His atq; aliis suasi verbis proce res sollicite explorant: quonam modo in suam potestatem ludouicum a matre ab ducant. Iter per agrum aurelianum faciente rege: nuntiatur insidias sibi a procerib⁹ positas esse. Eam ob rem retro inde cedens parisium versus cum ad montemheriuȝ venisset: ad matrem parisium agentem mittit quę filio timens parisios ad arma exci tat: qui collecta raptim ex agris hominum multitudine ad regem contendunt. Insi diatores vero cognito parisiorum aduentu silentes abiere. Igitur recepto rege: Pa risii domum reuertuntur. At proceres suo instituto frustrati: in Theobaldum campanum a quo coniuratione patefacta deserti erant bellum mouent. Obsessoq; oppido quod cahorsam vocant frequenti populatione campaniam infestabant. Re ad Ludouicum per theobaldi nuntios delata: proceres primuȝ rex admonet ab armis discedant. Qui regi non audientes mox vt acceperunt ludouicum infesto ex ercitu ad se festinare obsidione soluta: domum quisq; remeauit. Verum Hugo marchianus suę in regem coniurationis acer & diligens autor ad anglos traiicit. Re gemq; admonet tempus aduenisse: cum ablatam sibi a Philippo normanniam re cuperet. Ludouicum quidem adolescentem non acceptum nobilitati esse: quip pe qui ipsis inconsultis & præter iustam ętatem regnum adiuisset. Scire se. si an glus cum exercitu galliam petat futurum vt se adiutore normanniam vendicet. His hugonis verbis persuasus anglus classe instructa ad britones vna cum Hugo

Cõiuratio i ludouicum

Insidię in lu douicum

Bellũ i theo balduȝ cam panum.

Marchię co mes ad an glos deficit.

Rex anglus.

ne duce:q̃q̃ aspera hyems esset adnauigat. Moxq; adiunctis sibi britonum auxiliis vicinos britonibus agros incursionibus populationibusq; disperdit. Quod postq̃ ludouico nunciatum est. Copias in ducem primum educit: belesmumq; arcem pertinacissime prius obsidet q̃ insolitis antea frigoribus hyems militez molestaret. Sed huic malo blancha ludouici mater remedium attulit: iubet calones castris egredi: & arbores cuiusq; generis fertiles atq; infœcũdas succidere: easq; concisas ad castra i-

Blãchę egregium factuz

portari. Quo nimirum facto tanta lignorum congeries in castris fuit: vt magnis crebrisq; ignibus excitatis: hybernus rigor nec militem nec iumenta offenderit. Prima oppugnatione irrita: marescalus militum dum secundam oppugnationem parat: fossores instituit qui cuniculis viam in arcem faciant. Ipse interea machinis dispositis muros quatit: & simul militem oppugnationem facere iubet. Tanta fuit lapiduz vis: vt primaria arcis turre concussa nutaret: & muri cuniculis perforati prope dilaberentur. Quo periculo territi britones cum nullum ab hugone subsidiuz sperarẽt se atq; arcem ludouico dedunt. Belesmo superato: anglus hugonem increpat cuiꝰ suasu bello se immiscuit: atq; ita exercitu classi imposito angliaz repetiuit. Per idẽ

hayapãnelli

tempus ii qui hayapannelli incolebant: ad britones defecerunt. Sed blanchę iussu iohannes de vineis in eos copias ducens paucis diebus compescuit. Ludouicus britonum regionem ingressus ardonem atq; chancealum validissimas arces cum cepisset ducem perterruit. Qui ad fratrem drocarum comitem missis nuntiis orat regem sibi conciliet: in se nullam moram fore quin imperata faciat. Comes de ducis animo certus factus regem placat. Igitur datis obsidibus hugo iureiurando promittit nullo se vnq̃ tempore arma in regem capturum: sed in fide constanter permansurum.

regalis mõs

Cum annos quattuor Ludouicus bona vsus fortuna esset: Regalis montis cœnobiuz non procul ab ysara flumine extruxit: collocatis in eo fratribus cisterciensis ordinis. Interea dum circa cœnobii institutionem rex animum intendit: seditio inter ci-

Scholasticorũ & ciuium parisiensiuz dissensio

ues & parisieñ. scholasticos insurgit: ita vt non nullis vtrinq; occisis cum sibi de iniuriis acceptis satis non esse factum scholastici queruntur: eo indignatio processit: vt de transferendo studio: hoc est vt vulgo loquuntur vniuersitate: consultarent. Quos etiam rex anglus francorum perpetuus & implicabilis hostis clandestinis nũciis vt id facerent sollicitabat. Daturum se illis dicens (si oxonem transirent) domos ad diuersandum libertatemq; atq; priuilegia concessurum. Sed Ludouico cura fuit scholasticos continere: ne nobile regnum litterario splendore priuaretur: quem diuus Carolus magnus autore alchuino parisii locauerat. Nam ante id tempus nulla scholę conuentio apud Parisios fuerat instituta. Quare miror quosdam doctrinę sibi scientiam arrogantes iactitare ab athenis diuum dyonisium aryopagitam secutam scolasticorum multitudinem romam primum: deinde Parisium demigrasse Cuius rei verisimilitudinem nullo vel gręce locutionis vel collegii vel eruditi hominis vestigio confirmant. Nam ante caroli magni ętatem apud Parisios scolasticorum conuentum fuisse nemo scriptorum prodit. Alioquin ex scotia venientes bedę discipuli Parisiensis scholę autores frustra fuissent a carolo constituti. Non negauerim tamen aliquot qui litteris operam dabant/imperatoris Caroli potentiam secutos parisium aduenisse. Nam illud nonnunq̃ visum est: vt litterarũ studiosi fortunã principũ amplectant̃ sub q̃bus se quietissime victuros sperãt. Erat comiti ꝓuincię filia margareta hãc ludouicꝰ a pr̃e acceptã vxorẽ duxit. Curauit quoq; robertũ fratrẽ terris atq; vxore donare. Nã arthesium atrebatemq; illi attribuit desponsa

ta mathilde brabantini ducis filia. Hoc fere anno qui. M.ccxxix. dicebatur altera in sularum balearium id est maioricarum & valentia ciuitas a tarraconensibus e mahumeti potestate recuperata est. Dum hęc geruntur federicus secundus romanus imperator per nuncios ludouicum orat: ad vallicolorem venire non recuset. habere se quę illi communicata esse velit. Ludouicus delectu militum habito: cum ad locum peruenisset (federico ęgritudinem simulante) in franciam se conuertit. Creditum est imperatorem fallere regem voluisse: vt si cum paucis aduenisset comprehensum abduceret. Per hos dies balduinus bizantinus imperator ludouico coronam xpi spineam dono dat: quam religiosissimo receptam apparatu ex vicennis ad dyonisianum cœnobium portari iubet. comitantibus se fratribus roberto alphonso caroloq;. Nec multo post tempore ludouicus cognito q balduinus rerum inops bonam dominicę crucis partem cum spongia & lanceę ferro quibus dum cruci affixus christus esset potus & confossus fuerat pignori obligasset ingenti pecunia recepta: Ludouicus p Balduini assensum dissoluto ęre sacrosancta dominicę passionis monimenta in regio apud parisios sacello condit: institutis ibi ad dei cultum ministris.

Corona xpi

Crucis christi partē cum spogia & lanceę ferro pignori obligatā ludouicus liberauit.

Deinde obstinatis in pfidia albigensibus cum multis militem francum iniuriis afficeret: accito Iohanne bellomontensi rex illi imperat copias in hereticos ducere. Audiens regio dicto iohannes exercitum educit atq; in primis arcem quę mons regalis dicebatur expugnat. deinde aliis atq; aliis locis intra paucos dies receptis rebellē hereticum domat & pœnis afficit. Igitur rebus fœliciter expletis postq ad regem venit magnis muneribus donatus est. Eodem tempore mortuo nauarrorum rege: theobaldus campanus eius frater in regem a proceribus assumitur. Qui breui mora interiecta collecto ex suis atq; francis non contēnendo exercitu in asyam proficiscitur animo rebus christianis opem conferendi. Sed lasciuientibus & prędis intentis gallis neq; theobaldo regi parentibus res male processit: Non receperat adhuc paternę hereditatis alphonsus ludouici frater portionē. Comitis tholosatis filiam ludouicus illi vxorem dat: cum pictauię atq; aruernię portione: & ea parte quam in albigesio tenebat. Mox vocato regis iussu comite marchiensi: qui fidē alphonso subiectionis iure prestaret: dehortante vxore quę angli regis mater erat: ad anglos contempto alphonso comes defecit. Apud quos multa fingens quasi suis esset possessionibus a ludouico eiectus: permouit regem exercitum in gallias traducere. Ea re cognita ludouicus copiis coactis in marchiam expeditionem ducit. Monsterolumq; & bergam arces munitissimas occupat. Bergam autem prorsus desolauit. Nec moratus fonceum vbi gaufridus lisigniacus erat circunsidet: quē & paulopost nonontum vi expugnat. At mater angli regis vxor comitis marchiani postq ludouicum videt superiorem atq; potentiorem bello esse: veneno regem intercipere tentauit. Sed venientibus in ludouici castra iis quos venefica mulier ad perpetrandum facinus instituerat cum deprehensi fuissent puluerem in cibos regios inijcere: furcis appensi strangulati sunt. Quę res adeo anglę mulieri indoluit: vt conciscere sibi mortem tētarit. Sed a suis impedita ppetua ęgritudine laborauit. Cum ad hūc modū regis fortuna in dies melior esset: & multi ad eum auxiliares iugiter aduenientes: ad fontanetum arcem progressus eam obsidione cingit. Est autem arx in medio flueto altis turribus & muro duplici extructa: quam ii qui intus erant diligēti opera defendebant: ita vt a nostris parum damni acceperant: ideo rex turrim ligneam erigi iperat ad eā altitudinem: vnde in arcem pspectus esse: & lapides telaq; iaci possent. Sed

Theobald⁹ cāpanus nauarrę rex

Veneno Ludouicus appetitur.

in turrem iniecto ab obsessis igni machina conflagrauit. in ea oppugnatione pictauensis comes graue in pede vulnus accepit. Quam ob rem ludouicus oppugnationem redintegrat tanta militum cōtentione: vt alii portas cremarent: alii funibus & scalis in muros scanderent. In arcemq ad hunc modū irrumpentes eam cum comitis marchiani filio & equitibus quadraginta peditibusq octoginta captam solotenus imperante ludouico diruerint. Fontaneto desolato: villariu3 mox quod ad guidonem rupefortensem pertinebat: qui marchiani comitis partium erat destruxit. Idem & aliis compluribus fecit: donec in conspectu hostium castrametatus est. Apud talliburgum hęc gerebantur: & erat charentum flumen traiiciendu3. Ponte igitur facto cum francus pertransisset: frumentatores xantonas versus pabulantes cum omnia per agru3 xantonū corriperent marchianus comes in eos progreditur Sed ludouicus nichil cunctatus auxilio frumentatoribus affuit. Primoq regis icursu senescallus comitis signifer interemptus est moxq redintegrantibus prelium regibus prçliatum est diu atq ferociter. Cessit tamen anglus retro: & pede3 referre coepit. Henricus autem cognita suorum fuga xantonas petit in eo prçlio multis occisis: capta sunt hostium duo fere milia. Cum henricus xantonas se recepisset: insequente nocte receptis quot poterat ex fuga militibus: portas sibi aperiri iubet simulans in francos ducere quos inopinantes & hesterno labore defessos interciperet. s3 conuerso itinere blaya3 profectus est. Quocirca xantonibus animus fuit ludouico se dedendi. Quos imitatus est reginaldus pontii dñs: venit & ad regē maior natu filiorum comitis martiani: mandatis pariturus. Cui pax in hac formula concessa est. Quęcunq belli iure de comitis possessionibus rex haberet: ea comiti pictauoru3 alphonso forent. Ipse vero arces meffiniū cretoyam atq estardium sibi retineret. Cognito quid filius apud regem effecisset: comes pater assumptis vxore & reliquis liberis ad regem veniens ad pedes eius prostratus quę conuenta erant roborauit fidelitatis iureiurando interposito. Pacata ad garonnam vsq aquitania: henric⁹ blayam deserens cum richardo filio burdegalam traiecit. Vnde missis ad ludouicum de induciis nunciis eas ęgre obtinuit: reclamantibus proceribus francis: quos in asia richardus ignominio se habuerat. Per idē tempus foedericus imperator german⁹ romanę ecclesię aduersabatur. Cuius tyrannide pressus pontifex romanus innocētius quartus lugdunum delatus: regem per nuncios orat: ad se venire nō tardet. Verum prępediente morbo: cū apud pontisaram diu decubuisset: pontifici morem gerere non potuit. Eius morbi cū nullū a medicis remedium esset: deo oīa attribuēs ludouicus crucem dñicam sibi assumens: rebus hierosolymitanis subsidium ferre illoq expeditionem ducere voto se astringit. Recuperata sanitate rex cluniacum ad innocentium se contulit. Apud quem dies quindecim de hierosolymitanoru3 rebus consulens: pontificali tandem benedictione suscepta in franciam rediens beatricem reginę sororem fratri suo carolo despondet: andegauiamq atq coenomaniam attribuit. Innocentius vero lugduni consiliu3 generale celebrauit foedericumq imperatorem imperio priuat. Cardinalibus insigne dat quod capite perpetuo deferant hoc est rubrum galerum. idq diligenter seruatur. Quo pontifex eos admonitos eē voluit paratos omni tempore esse debere sanguinem fundere pro christiani populi libertate tuenda. Dissoluto conuentu lugduneñ. dum pontifex ad componēdas neapolitanas res contendit / neapoli interiit āno salutis ducentesimo quinquagesimo quarto supra millesimum. Memor deinde voti: paratis quę ad hierosolymita-

Henric⁹ xantonas petit.

Marchię comes ad ludouicum venit

beatrix vxor caroli ludouici fratris.

Cardinaliu3 insigne.

nam expeditionem pertinebant Parisios adiens: relicto Alphonso fratre qui vna cum blancha matre regnum administraret lugdunum contendit: vbi fœdericum timens innocentius agebat. Salutato pontifice Ludouicus iter ingreditur & mari apud aquam mortuam vbi classis parata erat conscenso cyprum appulit: vbi hybernauit. Eo venere ad eum tartari quidam ab Erchaltao principe cum litteris missi: quibus cognoscit Chaam tartarorum regem christi fidem accepisse: & baptisatum esse. instructumque militem magno numero habere: quem in fidei hostem duceret. Gratulari etiam Ludouico/ cui auxiliaris esse cuperet. Nunciis liberaliter acceptis gratias habuit Erchaltao. Litterarum quas andreas quidam prædicatorum ordinis gallicas fecerat matri Blanchę Ludouicus demisit. Ad primum autem insequentis veris tempus cum apud cyprum non pauci ex franco exercitu morbo interiissent. Ludouicus soluens in ęgyptum prospera nauigatione delatus est. Est damyata ęgypti vrbs nilo adiacens quæ & helyopolis dicta est. Cum in vrbis conspectum classis aduenisset: ęgyptii per ripas dispositi nostros a continenti facile repellebant. Sed desilientes ex nauibus franci hostem damyatam repetere coegerunt. Positis non longe ab vrbe castris primores damyatani igne per muri circuitum imposito: noctu aufugerunt. At nostri accepta illorum fuga: loco potiuntur atque ignem restingunt. Ego autem legationibus volens abstineo quas ab oriente ad Ludouicum missas quidam scriptores tradunt: quæ plus verborum q̃ rerum ad rem gestaꝫ pertinentium habent. Damyata capta: ruderibusque atque inquinamentis hostium purgata ciuitate: ritum christianę religionis legatus qui in expeditione cum Ludouico erat ordinauit. Postq̃ a labore miles se refecit Ludouicus ad masseram quam pharamiam platina vocat exercitum ducit qua nili pars alluit. Dum exercitus composito agmine incedit: hostis nostros vt poterat: premebat: quo cum leuibus commissis prelíis francus superior euadens: tandē in insula quā nilus proxime masseraꝫ efficit castra deposuit vbi varia fortuna pugnatū est. Nā tametsi hostis fuga & clade dānificatus est amisso inter cęteros duce pharhardino: tñ ludouicus plurimis incōmodis acceptis: fratrē insup robertum arthesii comitē amisit. Nā cū post hostiuꝫ fugaꝫ stragēque franci in castra se recipere debuissent: ipsi p agros palantes regionēque lustrantes: hostē mox viribus receptis in se conuersum senserunt. Quē ęgre sustinentes: cū in castra rediissent: a tergo insecutus hostis castra oppugnare non distulit. Sꝫ inde egregia nostrorū defensione repulsus est. Ad hęc incōmoda grauis quoque pestilentia & fames franco militi accessit. Ita vt rari integri essent. Eodē tpe ingētib⁹ copiis instructus soldanus masseraꝫ aduenerat. Qui cognita reruꝫ pręsentiū conditione: postq̃ accepit ludouicū ęgrotare: & de repetēda damiata ꝯsilium capere: suos in armis stare iubet: q statim iter agentibus nostris irruētes: & regē ipm duosque eius fratres carolum & alphonsuꝫ cū reliquiis exercitus comprehendūt. Eos vero q infirmitate laborabāt p nilum petentes damiatā ad vnū necauerunt. Ludouicū vero soldanus p suos medicos diligēter curare iubet. Curatuꝫ de induciis alloqtur. Quę his ꝯditionibus firmatę sunt. Ludouicus milia octo bisantiorū sarracenorū sui redimēdi gratia solueret: damyata soldano restituta: soldan⁹ vero quosque captiuos ex ęgypto aliisque suę potestatis locis liberos emitteret. Quę nisi impleta redderet: iurat alioquin se mahumetuꝫ pnegasse. Eandem conditionem cum soldanus a ludouico de christo deo exigeret iusiurandum religiosus rex exhorruit negatque cōstanter id se facturum. Induciis datis soldanus a suis occiditur. Eo interempto homicidę ludouicū

Ludouicus ad cyprū appulit.

Damyata: q̃ & helyopolis.

Robert⁹ arthesii comes moritur.

Ludouic⁹ capitur.

Inducię.

Nota ludouici fideꝫ & cōstantiam.

districtis gladiis conuenientes petunt pacta sibi seruari quæ cum soldano conue-nissent. Igitur annuente rege damyata hosti dimittitur. demum receptis fratribus & captiuis principibus rex dimissa ęgypto in syriam venit. Hostis vero de duodecim milibus captiuorum: tribus tantū milibus restitutis reliquos uel trucidauit vel mahumeti impietati cōsentire coegit. Ludouico capto exercitati plerique per germaniam atque galliam adolescentes: tanq̄ regem custodia eximere sperarent conuenientes duce hungaro: qui illis non aliter q̄ eps prędidebat: magnam sibi sociorum multitudinem coegerant. Atque ita per parisios aurelianosque & bituriges pfecti cum nō furto non adulteriis abstinerent a biturigibus non longe a vico q mortuum mare dicitur qua ad nouā villam iter est: pempti sunt. Hi eñ pastorellos se nominari volebant. De qbus hoc distichon scriptum esse comperio.

Fides ab hoste violata. *Pastorelli.*

M. semel: & bis. c. l. i. coniungere disce.
Duxit pastorum sęua megera chorum.

At Ludouicus in syria agens: ne repentino suo discessu hostis pacta non seruaret: præmittit in franciam fratrem pictauię comitem: qui administrando regno operam cum blancha matre daret. Ipse interim vt erat religiosissimus cum sydonem vrbem peteret: christianorum cadauera quę per viam insepulta putridaque iacebāt: suis manibus sepeliuit. Ioppem quoque & alias per syriam dirutas: & maritimas vrbes muris turribusque muniuit. Peregrinatus præterea in ciuitatē nazareth atque ad thabor montem: ioppem regressus est. Vbi nuntio de matris morte accepto postq̄ debita deo pro matris animæ salute persoluisset post sextum huius expeditionis annum franciam repetere constituit: in quam angli incursiones facere parabant. Eadem tempestate heremitarum ordo qui augustinensium appellatur initium dedit sanctitatis. Cum parisium venisset Ludouicus conuentu generali habito rempublicam reformauit: statutis optimis legibus de iure a iudicibus dicendo: & de officiis non emendis. De irreligiosis atque execrabilibus iuramentis: de scortis quibus domos & lustra habere ad explendam libidinem interdixit. Vetuit præsides atque prętores quos aut balliuos aut præpositos appellant possessiones in territorio suę ditionis dum præfecturam gerunt: comparare. Liberos suos matrimonio copulare incolis prouincię cui præsidebant prohibuit. Per id tempus præfectura apud parisios venalis habebatur: soli que ciues precio illam sibi vel liberis suis comparabant. Vnde fiebat: vt inopes premerentur opulenti omnia licenter agerent. Fures nullis poenis afficerentur. Hanc venalitatē rex prohibuit: constituto annuo stipendio ei qui prefectus esset. Atque ita stephanū boilleū iusticia atque ęquitate spectatum hoiem prępositum instituit: qui officiū adeptus intra paucos dies statū ciuitatis longe trāquilliorem reddidit. Interim dum rex palatio egressus audisset blasphemum quēdam dei nomen iterum temere assumere: cādenti ferro labra deierātis inurere iubet.

Rex pius *Optimæ leges.* *Stephanus boille' ppositus parisiorum.*

Erant in cœnobio diui nicholai laudunēsis adolescētes tres ex flandria nobiles discendi sermonis franci gratia illic a parentibus positi. Hi laxādi animi causa arcu & sagittis desumptis: cum in proximum cœnobii saltum processissent: feramque vltra monasterii fines persequuntur: siluę custodes ab enguerranno cōciaco cōstituti: adolescentes compręhensos ad enguerrannū ducunt: quos non secus ac alienę rei inuasores habitos patibulo appendit. Qua re ad ludouicū per gillū brunū francię conestabilē delata (hoc eñ est nomen eius qui militię apud francos prim' post regē prę̄ficit) enguerrandū ad se vocat: venientē tametsi ludouicus vltimo supplicio ple

Enguerrāni cōciaci iniqtas.

ctere animo cogitaret: flexus tamen precibus amicoru3: quos apud regē multos habebat enguerrannus: decē illum milibus librarum parisiensium mulctauit: atq; trienii exilio in syriam ire ibiq; opem aduersus sarracenos christianis ferre imperat. Ex enguerranni mulcta hospitalem domum apud pontisaram: apud parisios dormitorium fratrū ordinis diui dominici tecto cooperire: & minorum ecclesiam extruere iubet. Et cum inopum atq; egenorum curam sollicitissime gereret: iis qui luminibus orbati essent locum parisii assignauit sacello atq; cellulis vbi habitarent extructis quem cęcorum locum appellauit. Eius quoq; impensa complures religiosi coenobia parisii ędificauerunt: ipsius Ludouici opus est domus hospitalis secus sequanę littus ꝑpe templum diuę marię parisieñ. Et pręterea apud compendium sancti nicholai diuersorium egenorum. Est & rothomagi apostoli mathei coenobiu3: & apud longumcampū monasterium monialium diui francisci regulam profitentiū. Attribuit quoq; diuerticulū poenitētibus foeminis quę a libidine resipiscerēt: quas dei filias appellauit. Cartusiensibus etiam extra vrbem ad sancti michaelis portā monasterium dedit. Deduxit pręterea ex monte carmelo viros religiosos quos a monte ipso carmelitas dicimus. Quibus apud parisios locū ecclesiamq; attribuit. Huiusmodi operum studiosus rex alieni quoq; minime tenax erat. Vnde venientem ad se henricum anglię regem ad annum salutis millesimum ducentesimum quinquagesimum nonum summa charitate excepit: dimissa illi aquitania: ea quidem lege: vt normannię andegauię atq; cenomanię cederet. ob quas magnę olim contentiones inter francos anglosq; extitissent & quas a philippo augusto receptas frācię reges ad eam ętatem possedissent. Addidit quoq; lemouicenses petragoricos & cadurcos. Agennensem vero agrum quem alphonsus eius frater nuptiarum lege tenebat ab anglo grandi pecunia redemit. Adiecit praeterea xantonum partem quae vltra charentam amnem est: retenta regibus francis suprema ditione atq; potestate. Et ne timoratę conscientię rex scrupulo trepidantis animi offenderetur: quingentis militibus annuum stipendium constituit: quos hierosolymam aduersus christianę religionis hostem anglus mittere decreuerat. Firmata iureiurādo inter reges pace: anglus in angliam transfretauit. Ludouicus missis ad iacobum tarraconensium regem nunciis: ysabellam eius filiam philippo filio vxorem impetrat. Atq; per has nuptias iacobus carcassonem vrbem cum aliis quibusda3 locis quae in prouincia tenebat ludouico reliquit. Ludouicus contra russilionem cathaloniamq; de quibus controuersia agebatur iacobo permittit. Eode3 tempore manfredus foederici imperatoris nothus sicilię regnum occupabat. Cui alexander quartus pontifex romanus communione hominum interdixit ꝙ sedem apostolicam infestaret: militantibus cū eo iudeis atq; sarracenis. Pręterea & qui alexandro successit vrbanus quartus manfredi tyrannidem persecutus: ludouicum per nuncios orat festinet ad se mittere Carolum eius fratrem andegauię ducem cui sicilię vtrūq; regnum cum apulia & tarento donaret: graue profecto incommodum andegauorum familię. Hinc enim bella geri oportuit quibus andegauorum principes ad carolū vsq; octauū francię rege3 occupati vano labore & plurimo dāno se se extenuarunt. Pontificibus romanis nunc ad francos nunc ad tarracones aut hyspanos pro temporum conditione inclinantibus. Nā calixtus terti⁹ & pius secūdus pōtifices romani. Renato andegauēsi atq; iohanni eius filio palā aduersati sunt. tutātes ferdinādū nothū cui pr̄ alphōsus apulię regnū ꝯtulerat retento sibi sicilię regno. Itaq; illud verū est: italā gētē in gallos tā

Carmelitę

ysabella filia Iacobi aragonum philippo ludouici filio nubit.

Nota.

perfidaꝫ semper extitisse: vt nulla expeditio alpes ex gallia ob huiusmodi causaꝫ trã scenderit: vnde non laceri & mendicantes milites franci nõ redierint. Hadrian⁹ nẽpe quintus caroli andegauensis potentiã veritus/eũ persequi cogitauit. sed morte preuentus est. Vrbanus preterea quintus ludouico hui⁹ primi caroli nepoti inimicus fuit: Carolo vngaro fauens: aduersus iohannã reginã q̃ ludouicũ in filium adoptasset. Consueuerunt enĩ romani pontifices statim eos suspectos habere quos i regno hoc sicilie ꝓsperari cognoscunt. Cognita pontificis voluntate: rex communicato cum fratre consilio morem vrbano gerenduꝫ esse constituit. Igitur plurima militũ manu collecta: carolus aduersus manfredũ philippũ mõtifortenseꝫ p̃mittit: qui am romanã p id tp̃s a manfredi milite obsessaꝫ patefaceret. Subacto p philippũ viarum ĩpedimento: Carolus p lõbardiã romã petere iubet: ip̃e marsiliã ꝓfectus: instructa triremi: ducibus guillermo cornuto: & Roberto de basles peritissimis naucleris ostiã delatus: rome tandẽ except⁹ ẽ. mox adepta senatoria dignitate dyadema quoq̃ sicilie regni (donãte clemẽte vrbani successore) accepit: annua quadraginta miliũ ducatorũ pensione indicta: quã sedi apostolice solueret. Additũ quoq̃ est: ĩperiuꝫ nõ recipet etiã si ad illud gerẽdũ accerseref. Cũ romaniã miles frãcus nõdũ attigisset carol⁹ rome aliquot dies morat⁹ est. Recepto vero exercitu: & põtifice salutato: cũ sancti germani arcẽ fortissimo p̃sidio defẽsaꝫ expugnasset: i manfredũ beneuẽti agẽ tẽ mouet. Cõmisso vtrinq̃ p̃lio: mãfred⁹ occubuit: & beneuẽtũ vi receptũ. Reliq̃ gesti a carolo in apulia belli nõ ꝓsequor. Satis enĩ illud ꝯstat manfredo atq̃ cõradino superato: Hẽrico itẽ hyspanien̄. fugato: & apud montẽ cassinũ p loci abbateꝫ capto. & in carcere vincto: carolũ regno esse potitũ donec ꝯstãtia aragonũ regina bellũ aduersus eũ instaurauit. Dũ hec in apulia a carolo geruntᷣ: legat⁹ a põtifice romano ad ludouicũ parisiuꝫ venit: q regẽ ad hierosolimitanã expeditionẽ hortaref. Nullũ negociũ fuit sua spõte currentẽ ꝓmouere. Cõuocato enĩ ex toto regno ꝯsilio: postq̃ legat⁹ rei christiane in syria statũ lõga oratione patefecit: oẽs pari voto fidei causam ãplectẽtes: vna cũ rege cruce se insigniũt. Classe igiᷣ apud aquas mortuas parata: rex cũ trib⁹ suis liberis philippo iohãne atq̃ petro: ãno xp̃iane gratie. M.cc.lxix. exercitũ eduxit. Cõdito prius testamẽto. regniq̃ administratione & custodia symoni de nella & dyonisiano abbati matheo vindocinẽsi p̄missa. Impositis classe militibus: cũ in altũ delati sunt: egre p seuissimas tẽpestates ad sardiniã insulã appulerunt Vbi recreatis iis q morbo affecti erãt: cũ reliq̃ naues ex marsilia aduenissent: thunicium nauigare ꝯsiliũ fuit: ꝓpterea q̃ ei⁹ terre p̃nceps misisset aliq̃n ad ludouicũ nunciis religionẽ xp̃i ꝓfiteri ꝓponeret si p procerũ suorũ voluntateꝫ cõmode posset. Hac spe adduct⁹ rex: cũ non longe a carthaginẽsi portu abesset: admiraldũ cũ aliquot nauib⁹ p̄mittit q duab⁹ tm̃ magnis in ip̃so portu nauib⁹ visis: eas occupat: & militeꝫ in ꝯtinentẽ educit: significãs regi op⁹ eẽ maiore manu. Igiᷣ ludouic⁹ mouẽs cũ nocte illa copias nauib⁹ ꝯtinuisset: interim hostis littora armatis cõplet. Egressis tandẽ i terrã nostris: fõtesq̃ aut puteos q̃rẽtibus occurrit copiis potẽter instruct⁹ hostis. Qui tametsi summis viribus frãcos adoriref. decẽ tm̃ milibus suorum occisis terga vertit.

Re bene gesta classis p̄fecti ludouicũ ꝯueniũt. Admonentq̃ carthaginẽ non magno negocio expugnari posse: si ad muros vrbis copie ꝓmouerenᷣ. Acceptis a rege copiis prefecti carthaginem oppugnare ꝯstituunt. Interea hostes eruptione facta: castra nostrorum inuadunt. Sed castrorum marescallus educto in hostem milite: inter vrbem hosteq̃ suos locat. prefecti vero classis signo dato arceꝫ aggrediuntur &

Annua pensio ... ex sicilie regno ... ducat.

... imperium per siculum regem non accipiendo.

Altera in syriã expeditio

Thunicium ludouic⁹ petit

Hostis sarracenus fugit.

capiunt. Arce a nostris occupata: ludouicus cu3 iis quos secu habebat marescallo se coniungit: atq3 ita sarraceni vertuntur in fugam multis eoru intereptis: multis etia3 in abditissimis speluncis saluatis. Post habitam victoriam rex carthagine ingressus: thunicium proficisci distulit: donec carolus sicilie rex vt promiserat aduetasset. Et quia crebris incursionibus hostis exercitu3 vexabat: vallo fossisq3 munire castra iubet. Ea re cognita thunicii rex contracto numeroso exercitu: ordinatisq3 aciebus ad maris littora pcedit. vbi naues in anchoris stabant. At robertus arthesii comes primam hostium aciem promoto e castris milite: intercipit. Ioannes item cambellanus diuerso a roberto itinere ducens: ita hostes compressos dedit: vt eis paruam se tuendi potestatem relinqueret. Elapsi tamen fuge se committunt: comitantibus his q ex arce cu ingentibus spoliis aufugerant. Interfluentibus post hec paucis dieb9: pter pestilentes aquas & aeris intemperiem morbus exercitu3 inuasit: mortuiq3 sut imprimis iohannes tristanus niuernen. comes & romani pontificis legatus: & plebeii non pauci. Et ludouicus ipse ventris profluuio laborans: postq ad se vocatum philippum filium salutari doctrina admonuit: sacris christianis multa religione ac pietate perceptis: cinericio strato decumbens septem & quinquaginta annos natus animam efflauit. qui per omnem vitam singulari charitate pauperes curauit: ita vt quoq3 die centu3 & viginti inopes quotidiano alimento reficeret: praeter alios quibus christi exemplo pedes ipse abluebat. Nec horrori sibi erat exulceratos fetenti sanie leprosos osculari: & eos ad colloquium admittere. De Ludouici obitu incertus michi autor hoc distichō edidit: quod non tam propter carminis venustatem q ad piissimi regis memoriam hystorie coniunxi.

Thunicii rex.

Pestiletia in exercitu fracorum.

Sanct9 ludouicus morit

Anno milleno bis centum septuageno:
Thūnis catholicus decessit rex ludouicus.

Ludouici liberi.

Suscepit ex margareta comitis prouincie filia liberos noue3. Philippu qui successor eius fuit. Ludouicu qui iuuenis interiit. Iohanne3 niuernensium comite. Petru3 alenconium: & robertum comitem claromontanum agri beluacensis. ysabella qua theobaldus nauarrorum rex coniugem accepit. Blancham ferrandi castelle vxore Margaretam cui brabantia mortuo viro accessit. Et agnetem roberti burgundi ducis vxorem. Ab hac quam ludouicus thori consortem acceperat extructu3 est i suburbano sancti marcelli coenobium quod cordigeraru parisiani vocat vbi rege defucto continentissime habitauit. Mortui regis ossa carne nudata ad sanctu dyonisiu elata sunt & humo cōmendata: Du aut a parisiis funus efferet: fuere designatis locis stationes vbi pyramides cu lapideis statuis & xpi cruce pstructe q ad hancvsq3 diem psistut. Eius tā religiosi principis plurima opa miraculis cōprobata legutur & credunt. Oi qdragesima & p solenne xpi aduentu/& dieb9 quattuor ab suscepta eucharistia vxoris pcubitu abstinuit. Peccatoru pfessione oi sexta feria sacerdoti faciebat. Erat illi flagellu qnq3 cathenulis ferreis pfectu qd i eburnea pixide ferebat. Quo a sacerdote post facta pfessione detectis scapulis pcutiebat. Cilicio frequetervsus est Eo cu admonete pfessore abstineret cingulo cilicino ad nuda carne vtebat. & nihilomin9 solidos. xl. paupib9 sacerdotis ministerio dietim dari iussit. In archiuis caroli qnti repta est cartula pceptoru q hic diu9 rex filio suo pmogenito du thuniciu obsidebat dictauit & scripsit. Qua ex caroli thesauro recepta girard9 de mōtaguto regi9 scriba carolo exhibuit āno salutis. M. ccc. lxiiii. Que omnia quia salutaris discipline plena sunt ita latina feci.

Pyramides dionisiane

Austera Ludouici vita.

Deum libera mente amato/quo sine nemo saluus est.
Nullo illum crimine offendito.
Tolerabilior tibi mors esto/q̃ peccatum.
Si te premet aduersitas:durato/tanq̃ commeritus.hinc tibi prouectus accrescet.
Si prospera blandientur:gratias illi exsoluito. Non superbito. Dementis est/ob acceptum beneficium in datorem extolli.
Perito & sapienti sacerdoti:tuā frequenter conscientiam aperito. qui te intrepidus male opantem libere reprehendat.doceatq̧ quid sequaris.
Diuinam rem atq̧ ecclesiasticam religiose auscultato.nec confabulator huc atq̧ illuc circunspectans.Sed voce menteq̧ deum orato.illo maxime tempore cuȝ hostiam consecrat tractatq̧ sacerdos.
In egenos pius esto.& miseriis illorum pro tuis facultatibus subuenito.
Cum tibi animus dolet:anxiusq̧ erit:id quod molestuȝ est aut sacerdoti/aut fido tibi amico reuelato.quodcunq̧ illud est leuius feres.
Religiosis aut probis seculi viris sepius communicato. Perditis autem atq̧ perfidis abstineto.
Sanam doctrinam clam palam ve libens audito.
In quaq̧ re bonum diligito.malo ne faueto.
Nulli fas esto te coram loqui quod peccati pre se ferat exemplum.Igitur detractoribus dum ades fores precludito.
In deum & sancta blasphemos indēnatos non preterito.
Pro acceptis bonis deo gratias sedulus agito. vt meliora recipere dignus habearis.
Erga christicolas pro equo & bono rigidus rectusq̧ esto. neci n vllam partem inclinato.
Pauperum causis eatenus faueto quoad verum se prodat.
Si aduersuȝ te questio agitatur:minus tibi q̃ litigatori donec verū compereris indulgeto.eo pacto iis q tibi assistunt consules.liberiusq̧ & sanctius iudicium ferent.
Si quid alienū ministri tui/vel ipse occupas:idq̧ certo nosti:mox restituto.
Si dubia res est:inquisitoribus qui verum protenus peruideant committito. In hoc eñ maxime te versari decet: vt ii q magistratus gerunt/quiq̧ tibi subdunt̄ qetissime viuant/& ipmis viri religioni & diuinis reb⁹ addicti. Ego eñ a maiorib⁹ accepi: philippū optimū regē/vñ nostrū gen⁹ deducit̄ id diligētissime obseruasse. Cū enim ex consiliariis eius aliquot ad euȝ detulissent ecclesiasticos homines ditionem & regia iura vsupare:vnde sua dignitas atq̧ amplitudo ledebatur: credo inquit id quod loquimini a vero non abhorrere.Sed dei beneficiorum memor/ meis aliquid rebus detractum iri mallo:q̃ dei ecclesiam & seruos in contentioneȝ adducere ꝓpter quod scandalum oriatur.igitur dei famulos q̃ maxime potes diligito.& paci consulito.
Parentibus reuerens esto.eorūq̧ ꝓcepta ne spernito
Sacerdotia.i.ecclesiastica beneficia bonis & optime merētibus cōferto.Cum hec facturus eris prouidos ante hoies consulito.
Bellum nisi apprime consultus in xpianum ne gerito.Si gerendū erit:ecclesiam atq̧ insontes protegito.
Omni bello & ꝯtentioni finē imponere/diui martini exēplo/quoad potes studeto
Prouidos tibi ministros& magistratus instituto. eorumq̧ mores & opera scruta-

tor.nec domesticorum facta omittito.
Peccatis te obiicito.
Execranda iuramenta prohibeto.
Nouis sectis & heresibus capita.i.initia prescindito.
Domestice impense curam adhibeto.eacp rationis lege moderator.
Denicp fili te hortor atcp obsecro:si pre te terris abiero:anime mee obsequiis & reb⁹ diuinis subuenito.& que posthac feceris bonorum omniū mihi partē ꝯcedito.
Illud ad extremum fili carissime deum precor: det tibi quascp benedictiones quibus probatissimus pater filio benedicere potest. Et qui trinus & vnus colitur deus te custodiat.aduersum mala omnia te protegat.ita vt a te iugiter honoretur/ vnacp cum illo post huius vite exitum viuere & illū laudare mereamur.
Hec in archiuis ludouici gerandus de montaguto regius scriba se repperisse:& philippo successori prebuisse constanter affirmat.

Eo die quo ludouicus mortem obiit:carolus sicilie rex in castra francorum venit. Cui obuiam procedentes primores exercitus:dissimulato (vt poterāt) moerore:carolum excipiunt. Verum non ita facile dolor occultatur quin aliquo se indicio prodat. Igitur carolus languentem quandam procerum leticiam admiratus.mox qualiter se frater gerat percontatur. Respondentibus illis regem quidem morbo affici: festinat carolus ludouicum inuisere. Quem vt mortuum conspexit: humi prostratus cum breuem ad deum orationem emisisset:surgens a lachrymis temperauit nec moestitie signum prodens:bono animo esse reliquos hortatur. ne ex dāno recēter accepto hostis ferocior esset:qui consuetudinem fecerat castra francorum per dies quoscp iaculis offendendi. Ad quartum enim lapidem e regione castrorum nostrorum castra sarracenus habebat. & q̄uis in nostros intra vallum se continentes tela eminus emitteret:erumpentibus tamen francis nunq̄ prelii potestatem hostis exhibebat. Dum his leuibus preliis assueti essent collectis demum maioribus copiis munitiones francorum obire & late per agrum vagari ad ostentationē coeperūt. Quā rem animaduertentes franci:castris egressi in hostem pergunt. Et q̄uis paulo longius carolus copias haberet:nichil tamen cunctatus militem educit: simulans fugam: vt hostem aliquo astu falleret. quem insecuti sarraceni velut fugientem comprehensuri essent:carolum statim in se arma vertere:& francos a tergo venire conspiciunt: ita inter duas acies interceptus hostis multa suorum clade accepta ad castra se recepit. Tria milia occubuisse illic traduntur :praeter eos quos fugientes mare desorpsit. periere praeterea complures in fossis quas in perniciem nostrorum superiecto sabulo sarracenus extruxerat. Erat inter hostium castra & thunicium maris sinus quo in vrbem commeatus affatim importabatur. Hunc vt hosti precluderet carolus: accersitis fabris lignariis spaciosam turrim ligneam edificari & ad sinus oram admoueri mandat. Quod postq̄ rex thunicii cognouit:coacto ex omni regno suo ingēti exercitu:aut terrere francum aut omnino perdere statuit. Progredienti sarraceno christianus exercitus occurrit fugatcp atcp persequitur. Destitit tamen longius abire:eo ꝙ lassus esset miles:& insidias ab hoste positas esse vereretur. Igitur in castra hostium conuersus omnia diripit atcp incendit. Hanc victoriam grauis pestilentia secuta est:a qua nec sarracenus immunis euasit. Quamobrez adductus thunicii rex caduceatorem de pace ad philippum regem mittit. Induciarum he fuerunt leges: impensam omnem presentis expeditionis sarracenus auro compensaret:annuū tribu

Carolus andegauēsis sicilie rex.

tum quod siciliç regibus soluere tenebatur:carolo quotannis penderet. Captiuos christianos liberos dimitteret.p ateretur christi fidem in sua gente per fratres ordinum diui dominici:atq francisci libere annunciari & doceri:neq suos prohiberet sacris initiari christianis. Auri parte dissoluta:decénes induciç iuramento pactç sunt. Demum parata classe & milite recepto:philippus per siciliam (vbi patris viscera in monte regali terrç sunt religiose commendatá) & inde per italiam in galliam se contulit: ysabella vxore in itinere defuncta: & nauarrorum rege Theobaldo apud drepanum mortuo. Cum autem viterbium philippus venisset: dissidentes de pontifice instituendo cardinales ad concordiam adduxit qui in theobaldum leodiésez archidiaconum eo tempore in syria agentem conuenerunt qui gregorius decimus appellatus est. Regni autem dyademate remis a suessionensi antistite adepto: viromandiam artesiumq a roberto fratre inuitatus visere cóstituit. Qui licet inter delitias pro regia dignitate versaretur: tamen post amissam vxorem cilicio continéter vsus est. Cum autem tertium annú regnasset: dissidentibus per odium arminiaci comite: & girardo de casabona: Philippus girardi causam tuebatur. Sed arminiac9 ad casambonam accedens multis opprobriis cum girardum lacessisset: girardus iniuriarum impatiens: castello egressus in arminiacum prosiliit: & comitis fratrem: quem imprimis occurrenté sibi habuit necat. Quo incommodo affectus comes: accersito in auxilium comite fuxensi: in girardum ad casambonam progreditur. At girardus hostium potestatem veritus: in castellum quod philippi erat cuz vxore & liberis se recepit: regis auxilio implorato: cui se causamq omnis discidii permittebat. Verum arminiacus fuxensisq parui philippum habentes: girardum obsident. & castello expugnato omnes incolas occidunt: præter girardú: qui clam forte fortuna aufugerat. Eam rem grauiter ferens Philippus: copioso admodum exercitu contracto fuxum petit: vbi in arce situ atq arte munitissima multis satellitibus stipatus comes agebat: securus loci quem inexpugnabilem arbitrabatur. Ad quem cum philippus propter scopulorum rigorem & viç angustiam proxime castra admouere: nec militem pmouere posset: rupem concidere: & angustias proferre instituit: non se inde abiturum professus: priusq arcem diruisset. Constantiam philippi secum reputans comes: nuncios ad regem mittit: qui eú ad omnem obedientiam paratum esse testarentur. Iussus ergo comes ad philippum supplex accedit: quem in custodiaz missuz anno toto vinctum tenuit. Abductis inde vxore & liberis comitis philippus parisium repetit. Exacto anno liberatus carcere fuxensis comes possessionez omné a philippo recuperat. Eodem prope tempore anno salutis millesimo.cc.lxxii. patruz synodus pręside gregorio decimo romano pontifice lugduni habita est: vbi de expeditione in syriam ducenda actum est. Philippus cognito pontificis aduentu: ad eum salutandum profectus postq de christiano statu diu confabulati sunt: tres lugduno finitimas arces in potestate gregorii donec synodus solueretur permisit: attributo insuper ad pontificis custodiam (non paruo numero) milite. Affuit consilio palealogus grecus imperator ecclesięq occidentali se vniuit. Quem nonnulli ex tartaris secuti sacro lauacro abluti sunt & christiani effecti. Rediens lugduno philipp9 mariam henrici brabantini filiam quia forma erat & pudicitia insignis: duxit vxoré Mortuo deinde henrico campano nauarrorum rege filiam eius iohannaz a matre ad se deductam in tutelam recepit: misso ad nauarros stephano belmarchio qui fidelitatis iuramenta puellç nomine a proceribus exigeret. Quo tempore petrus phi

Rex philippus sacratur

Arminiacus comes.

Palealog9.

lippi frater alenconii comes iohannam comitis blesensis filiam duxit vxorē. Per ideȝ tempus ferrandus castellę regis filius qui ex blancha ludouici filia duos liberos ferrandum & alphonsum susceperat: moritur. Cuius morte post patris decessuȝ regnum castellę sicut ex conuentione nuptiarum conuenerat ad alteruȝ ex ferrandi filiis pertinebat. Sed perfidus rex pater ferrandi cum sanxium superstiteȝ ferrando videt: matre blancha filiisq̧ exheredatis: proceribus castellanis imperat sanxiuȝ in suū regem admittant: eiq̧ debitam prestent fidem: presertim cum se ętate & morbo cōfectum administrando regno non satis ydoneum iudicaret. Sanxio rege instituto: pater nichil prorsus terrę aut ditionis: suis nepotibus distribuit. Nec admonitus a philippo vt pactorum recordatus nepotum iura seruaret: aut si id minus vellet: blā cham & liberos eius ad se dimitteret: Permisit igitur castellanus veternosus rex blā cham cum liberis hyspania abire. Ad hoc philippi incommodum alterum successit mortuo non sine veneni suspitione ludouico eius filio. Cuius autor veneficus Petrus brochius regis cubicularius esse putabatur. Nam sępenumero reginam mariā insimulabat: quia mulier videlicet nouerca: prioris matrimonii liberis regnum inuideret: optaretq̧ ex se partos ad id dignitatis promoueri. Cū de ea re inter aulicos & regni proceres rumor increbesceret: nec vlla ratione tanti flagitii patrator inueniri posset: vaticinio rem quęrere instituit. Erat apud niuellam brabantię oppiduȝ religiosa ex beguinarum professione mulier vaticinandi perita. Ad hanc consulēdaȝ philippus petrum baiocum antistitem vxoris petri brochii consobrinuȝ & stephanum diui dyonisii abbatem legat. Hi cum niuellam peruenissent: petrus baiocus simulās superesse sibi aliquid diuini obsequii quod non absoluisset: Relicto domi abbate ad vatem contendit. Cognoscitq̧ ex illa quis ludouici necem procurasset: & simul mulierem obtestatur: ne suo collegę abbati reuelet homicidā. Quę paulopost a stephano rogata: respondet quæ de cęde nouerat ea baiocensi episcopo dixisse a quo si velit sciscitetur. Hoc astu pręuentus a petro stephanus: & si doli suspitioneȝ haberet: re dissimulata vna cum antistite ad philippum redit. Quem cum imprimis rex de beguina interrogasset: atq̧ ex eo quid baiocus pontifex fecerit accepisset. Vocato ad se episcopo quęrit quod fuerit mulieris de filii cęde oraculum. Quo respōdente se oraculum a muliere sub sacrę confessionis signaculo audiuisse: neq̧ id pro sacerdotali integritate atq̧ taciturnitate reuelare posse. Et ego rex inquit episcope non vt confessorem: sed vt nuncium ad vatem te legaueram. Sed propterea indiscussum crimen non vltra differam. Accersito igitur Theobaldo dolensi pōtifice: atq̧ arnulpho milite templario: his negocium imponit vatem conueniēdi. Qui legatione diligenter expleta: philippo referunt reginam culpa carere: alteruȝ esse qui facti conscius ante philippi oculos dietim versaretur. Hac relatione q̄uis tristiciā philippus contraxisset: dolorem tamen dissimulat. Atq̧ interim sororis Blanchę quæ ab hyspano rege contempta fuisset reminiscēs: sororia iura repetere constituit. Cuius rei causa comparato exercitu per pictauiam atq̧ vasconiam ad saluamterram in pyreneo saltu oppidum copiis promotis: tandem sęua hyeme impeditus: commeatuq̧ defectus: ex quorūdam procerum quibus expeditio non placebat consilio: militem domum dimittit: misso in nauarram cum delecta militum manu carolo arthesii comite: qui belli motum sedaret suppetias ferens eustachio belmarchio quem seditiosi quidam nauarrę primates pampilonę obsessum tenebant. In eo belli negocio cum secunda fortuna carolus vsus esset: castellę rex carolum per nuncios oratū

Cōtentio de regno castellę.

Petr⁹ brochius venefic⁹.

Vatis beguina apud niuellam brabantię

Nota.

Bellū i castellanos iane.

Nauarra.

Carol' arthesii comes hyspaniā fecit.

facit:ad se concedat. Sed id facere carolus distulit donec Philippum de re ipsa consuleret. Ex consilio regis cum ad castellę regem carolus accessisset. longa confabulatione habita: castellanus Carolum orat vt conciliator pacis inter Philippum & se interueniat. Et vix quidem hęc locutus fuerat castellanus ecce tabellarius ex francia cū epistola venit. Litterasq; castellę regi reddit. Eas postq̄ rex plegit. O carole inqt nō sum amicorum ope destitutus. Sunt apud francorum regem qui mihi diligenter obsequuntur meq; de his quæ apud Philippum geruntur efficiunt certiorem. Quib⁹ & te conuenire oportuit: qui michi es consobrinus. Talibus colloquiis postq̄ dies aliquot exacti sunt: Carolus vale regi dicto nauarram petēs: ordinatis rebus: ad philippum in franciam venit: narrans quæ a castellę rege ipe audiuisset: esse apud eum qui archana ipsius consilia inimicis proderent. De qua re cum Philippus magnopere sollicitus esset. contigit vt tabellarius qui ad regē castellę litteras a Petro brochio per idem tempus acceperat morbo interceptus: priusq̄ mortem obiret: litteras ipas monacho cuidam tradiderit Philippo perferendas: per omnem religionē obtestatus: q nemini nisi philippo litteras redderet. Acceptis litteris monachus ad regē ꝓficiscitur & vt tabellario promiserat commissa absoluit. Intelligit rex ex litteris petrū

Petri brochii ꝓditio reuelatur

brochium perfidum & rerum suarum proditorem esse. Nam ex diplomate & sigillo cognitus est autor. De quo nihil dubius rex brochium deprehensū: parisiis in custodia haberi iubet. Quod vbi cognouit baiocus pręsul: romam aufugit: ecclesię ꝓsidio protegendus. Conuocatis parisiis paucis post diebus proceribus: morte damnatus est brochius: quem carnifex excipiens ante solis ortum patibulo strangulauit

Brochio vltimo supplicio affecto philippus atq; castellanus rex: cum hic bayonę esset: ille apud monmarsanū ageret: & per legationes vltro citroq; missas de blāchę & filiorum iniuriis tractaretur: nuncii a pontifice romano martino quarto veniunt: qui reges ad pacem censura ecclesiastica compellant. Hęc causa extitit quamobrem Philippus cœpta non est persecutus. Magna in excelso principe vel humilitas vel secordia: ad sacerdotis imperium causam innocentis sororis & pupillorum deferere. Deseruit tamen philippus & profectus inde: aragonię regem Petrum oc-

Petrus arago.

currentem sibi habuit. Qui paucis apud tholosates diebus moratus: in cathaloniā remeauit. vbi constantia eius vxor ex manfredo genita virum docet tempus aduenisse cum sicilię regnum ad se pertinens occupare possit. Eadē tempestate sequana fluuius tam exundanti aquarum incremento intumuit: vt maioris apud parisiū

Sequanę exundatio.

pontis testudines sex dissoluerit: & minoris vnam vrbe per gyrum aquis circū̄septa. Ad petrum aragonum redeo. Agente importune apud virum constantia ne sicilię rem negligeret: adductus quoq; a nicholao tertio romano pontifice qui caroli regis potentiam minorem facere cupiebat: vt constantię suę vxoris ius in sicilia vi-

Nota de regno sicilię.

dicaret: petrus missis messanam panhormumq; nunciis: iubet terrę conditionē & statum inquiri. Communicato cum ciuibus consilio: nuncii adductis secum regni qbusdam primariis ad Petrum reuertuntur. Cum quo fœdere icto siciliensis cum i vrbes suas quiq; concessissent constituta ad detestabile facinus die/ cū per ecclesias signum daretur cantandorū vesperorum: omnes gallicę stirpis vna cū grauidis vxoribus necant. Nec defuerunt qui matribus exsectis euulsum ex vtero fœtū ad parietem allliderent: ne quid franci sanguinis apud eos posthac extaret. Idem periculum excidit apud forumiulium. Cum enim in obsidione guido appius ageret: & pontificis martini quarti forumiulium recuperare contenderet: guido bonatus astrolo

gus non vulgaris considerata syderum opportunitate: Ciues ad eruptionem excitat guidonemq; cum octingentis gallis fudit & occidit. Tam impatiens est gens italica gallicę superbię & libidinis in fœminas. Hoc crudeli initio petrus spem cepit: & simulata in saracenos expeditione in siciliam mox aduersus Carolum andegauũ se conuertit: qui eodem tempore messanam obsidebat. Contra vero Philippus de rebus sicilię sollicitus: vt petrum a siciliensi bello reuocaret in aragoniam per parpigniacum exercitu3 ducit genuam capit & diruit. Publicauerat enĩ martinus quartus petri regnu3 & occupantis fore decreuerat. Erat in aragoniam iter vnum quod incolę clusam vocant transitu quidem difficile sed breue: quod pręterea doliis sabulo oppletis hostis impediuerat: seq; in iugis montium continebat vnde francorum venientes copias contemplaref. Scrutanti Philippo commodum qua faceret iter: Ruscillianus quidam nothus qui apud genuam captus libertatem a rege meruerat: scire se ait viam ad primum ꝓximum lapidẽ qua nesciente hoste exercitus tuto euaderet. Rem gratam leto animo rex excepit. Iussisq; aliquot ex suis simulare per clusam facere transitum: ipse cum expedita militum manu nothum secutus: tande3 per densissimos sentes & inculta virgulta: in Proximum montem euasit: atq; ad se p eandem viam copias omnes recepit. Hostis autem cum in montes superasse frãcos: & ad se ordine instructo contendere videt: nullo commisso prælio: fugam arripuit: castris relictis. Inde ad petramlatam itum est: quam a francis circumuallatam oppidani intempesta nocte igne per mœnia iniecto deseruerũt. Ea a nostris occupata & ꝑsidio imposito Philippus geronnã copias mittit. Vbi laboriosa nimis obsidio fuit: & oppugnatio frequens atq; diu inutilis. Deniq; excogitauit Philippus machina3 quam ad quatiendos diruendosq; vrbis muros fabricata3 obsessi noctu vrbe egressi succenderunt. Eam ob rem nimia indignatione percitus rex: firmat animo fame ꝓmere ciuitatem. Interim tamen propter cadauerum per agros passim iacentium putorem & muscarum vix credibilem multitudinem pestilens factus aer francis letifer fuit. At petrus accepto philippi in aragoniam aduentu relicta panhormi vxore constantia: quæ rerum siciliensium cura3 gereret: magnis assumptis copiis in aragoniam nauigare festinat. Erant regię naues in statione apud portum rosę vnde commeatus in castra francorum dietim facile importabatur: donec petrus aragonensis vectores intercipere magnopere conatur. Itaq; portum rosę occupaturus milibus duobus & quadringentis armatis assumptis: ad portum mouens insidias ponit. cuius aduentu ab exploratore franco cognito: rem ad radulphu3 conestabilem & iohannem haricurtum exercitus marescallum defert. Hi communione cum comite marchiano habita: quingentos electos milites duce exploratore educunt. Contemplatis autem hostium copiis quę suis maiores erant: cum nescirent petru3 in insidiis agere: retro abire statuerant: nisi eos cohortatus matheus de roya. O inquit commilitones ecce in conspectu adest hostis quem quęrebamus. Quid cunctamur: hodie diuę assumptionis marię festum diem acturi sumus. Ab ea speremus opem aduersus eos qui cõmunionis christianę sunt extorres. Par enim nobis meritum impẽdet ecclesię iniurias vlciscendo: acsi in fidei hostes pugnaremus. Hac mathei oratione icitati franci aragones inuadunt. Fitq; pręlium atrox & cruentũ: ita vt petrus equo desiliens cum pedite pugnaret. Vbi vulnere accepto: & fugientibus suis ipse quoq; fugę se committens paulopost interiit. Hac uictoria Philippus exultãs de expugnãda geronna maxime laborabat. Erat in philippi exercitu fuxensis comes qui cu3

Machina extruitur.

Pestifer ãn⁹

Petr⁹ i aragoniã reuertit.

Mathei de roya ad suos oratio.

Petr⁹ vulnerat⁹ interiit.

geronnensibus nonnunq̄(non ignaro rege)colloquebatur. Hic ciuitatis statū cō pertum habebat:& in illa tridui vix commeatum esse non ignorabat. eam ob rem sciens cupere ciues Philippo conciliari:regem rogat si geronnenses ad deditionem saluis fortunis omnibus reciperet. impetrat comes paucorum dierum inducias: do nec geronnenses suum regem ad ferendas illis suppetias admoneant. Missis ob eā rem a geronnensibus ad petrum legatis:cognita principis sui morte ad suos cum re dissent ciuitatē philippo dedunt:permissa illis exportandorū quo vellent bono rum suorum potestate. Recepta geronna firmum ex suis presidium Philippus ipo nit. Atq̧ ad tholosates se conferre constituens:malo consilio vsus:classis partē quæ in portu rosę erat in franciam remittit. Quod postq̄ hostis cognouit: francos reliq̄ classis custodes adoritur & plurima cęde dilaniat:inter quos Enguerrannus caroli nauium pręfectus & aubertus de longaualle viri armis strennui occiduntur. Franci vero tanto incommodo accepto:nauibus igne imposito atq̧ incenso oppido ad regem se recipiunt. Qui ęgre ignominiam ferens febrem incidit. Et cum iugū montium hostis insideret:Philippus per angustias pyreneas parpigniacum se contulit. Vbi recrudescente morbo:sacris christianis receptis rex emoritur. Cuius exsecta pręcordia narbonę sepulta sunt. Ossa vero ad dyonisianū cœnobiū elata. Huic philippo duę vxores fuerūt:vna ysabella ex arragonēsibus q̄ tres illi liberos tulit. Ludouicum qui mortuus est infās. Philippum q pulcher appellatus est:& Carolum valesiēsē. Ex altera cui marię nomen fuit brabantini ducis filia processit Ludouicus ebroicensis comes:& Margareta quæ anglo regi nupsit:& Blancha quā austrię dux auberti alemannorū regis filius duxit vxorem.

Geronna deditur philippo.

Philippus moritur.

PAtris regnum Philippus pulcher: anno gratię salutaris ducentesimo octogesimosexto supra mille suscepit. Ad quem edouardus anglus veniens aquitaniam sub Philippi ditione atq̧ potestate se possidere cognouit:præstito iureiurando in fide erga regem permanendi:quam tamen minime obseruauit. Nam magnis copiis normāniam derepente inuasit:regię classis occisis præfectis & aliis plurimis qui normanniam philippi nomine moderabantur. Quam rē postq̄ rex cognouit ad edouardum & aquitanię pręfectos mittit. Mandans eos q huius rebellionis autores extitissent compręhensos petragoricum ducant digna p scelere pœna afficiendos. Sed contumax anglus dicto audiens non fuit. Eapropter per arnulphum de nella conestabilem aquitaniam Philippus sibi vendicat. Et nihilominus edouardo diem dicit ad iudicium suum veniendi. At anglus debitę philippo fidei conscius vt aliquam cōceptę a se fraudi viam aperiret:per nuncios Philippo significat se aquitaniam:& quicquid in francia terrę sub imperio eius tenuisset remittere:eiq̧ in perpetuum cędere. Hęc enim edouardus dicens spē magna ducebatur armis possessionem repetendi:quas iure belli atq̧ gentium forte postea comparatas non aliena ditione astrictus retineret. Eadem ferme tempestate guido flandrię comes inita clam cum edouardo societate filiam illi suam desponderat. Quod ne pręter philippi assensum facere videretur:ipse cum filia ad regem venit: vt inde i angliam ex regis sententia traiiceret. At secus ac comes ratus est accidit. Nam pater i custodia habitus est. Et filia cum liberis philippi educanda tradita. Interim Carolus philippi frater expeditionem in aquitanos ducit. Et rionem arcem maritimā circumuallat. Quo tempore rodulphus de nella pontēseyum(quam arcem cōplures aquitani angliq̧ præsidio tenebant) obsidens:pacto cum anglis clā inito:arcem re

Edouardus fidefragus

Attēde edouardi dolū.

Guido flandrię comes cum filia retineta rege.

quam brevi postmodum ... [illegible]

cepit: atq; ita anglis liberis dimissis aquitanos omnes vinctos ad carolum rioné perducit. Quos furcis appensos Carolus ante rionis portas strangulare imperat. Quo terrore perculsi Iohanes de sancto iohanne: & iohannes britonicus qui rione obsessi erant noctu fugientes: priusq̃ naues ad hoc in portu paratas conscendissent: a vasconibus anglisq; necantur. Intellecta obsessorum seditione: carolus arcem expugnat: interemptis vasconibus cum bona anglorum parte. Deinde ad sanctum seuerum mouens cum per continuam ęstatem dura obsidione locuz pressisset: oppidũ tandem capit. At paulopost carolo in franciam abeunte: oppidani in fide non mãserunt. Multis bellis occupatus philippus: cum re pecuniaria laboraret tributuz a mercatoribus primum: mox & a clero plebeq; centesimam atq; quinquagesimaz omnium quę possidebant exigit. Secutumq; est aduersus anglos ingens belluz. Cuius rei gratia missus ab edouardo frater eius eadmondus bayonę mortuus est. Post eius mortem vasconibus sollicitis & summopere curantibus pręsidio & commeatu munire ciuitates: Robertus arthesii comes qui in aquitania aduersus anglos bellum administrabat occurrit. & statim fugat: compluribus ex illis occisis. Per idez tempus henricus dux barry qui edouardi filiam desponsauerat campaniam incursionibus atq; incendiis vexat. quem galterus creciacus cum magnis copiis barrum iubente philippo petens: terram ita vastat: vt henricum per campaniam grassantem domum repetere compulerit. Insurrexit pręterea aduersus philippuz guydo flãdrię comes atq; edouardi partium fuit: cum fuisset a philippo suę libertati pmissus. Hanc belli causam iustam esse ratus philippus: arma capit: & magno militũ robore in flandriam progreditur. Et ad insulam castra ponens oppidum cum arce expugnatum recepit: Dum hęc a philippo geruntur Carolus aquitania pręfectis relicta: arthesium reuersus est. Atq; a sancto audomaro copias in flandrenses mouet. Cui occurrens apud furnas guydo comes: sexcentis equitibus & sexdecim peditum milibus instructus: pręlium non detraxit. In quo guillermus iuliaci & Henricus bellomontensis cum plurimis capti per diuersas custodias asseruari iussi sunt: & furnę cũ omni valle casletensi a carolo occupatę. guido vero brugis se recepit. Ad quẽ edouardus anglus ex anglia concedens cum audisset philippum ad se infesto agmine pficisci relictis brugis ipse & comes gandauum petunt. Philippo quidem (abeũte guidone) brugenses deditionem fecere. Nec multi dies intercesserunt: cum edouardus inducias a rege postulat. Quibus ad biennium concessis & iureiurando roboratis Philippus flandria egressus est. Eodem tempore bonifacius octauus põtifex romanus Ludouicum regem claris operibus & miraculis illustrem in numerum cęlestium incolarum rettulit. Concessit pręterea philippo atq; eius successori filio priuilegium vacantium ecclesiarum prouentum anni vnius exigendi: pręterq̃ earũ quas cathedrales & monasticas vocant: id autem ius regalię appellatum est quod regibꝰ ita peculiare esse franci contendunt: vt nichil magis ad ius regiuz pertinere possit.

Cętesimã & quiquagesimaz philippꝰ indixit.

Bellum flandrense.

Inducię.

Sancti ludouici i sanctos relatio.

Regalia.

Conuenere per id tempus apud vallicolorem aubertus alemãnus rex & Philippus qui veteris amicitię atq; societatis iura innouarunt. Firmata inter reges beniuolentia cum induciarum finis adesset: philippus carolum valesium cum valida militũ manu in flandriam mittit: qui duaco atq; bethunia capta: brugas contendit aduersus Robertum Guidonis filium: qui illic castra fixisse dicebatur. Prelii potestate facta: cum victoria ad francos inclinaret: fugientes flamingi gandauum se recipiunt. Quos cum Carolus insequitur: guido intercedentibus amicis cum filio roberto ad

Carolum supplices accedunt ad philippum deducti diuersis custodiis mancipatur Tunc flandriam ingressus philippus: fide illi a proceribus prestita: iacobum de sancto paulo flandriæ præfecit. Nec satis fortunæ fuit tot secularibus bellis regem implicare: nisi romanum etiam pontificem aduersus eum prouocaret.

Bonifacii in Philippum odium.

Bonifacius enim octauus bellum hierosolymitanum animo agitans: cum speraret Philippum ad id bellum inducere: appamensem episcopum ad regẽ mittit. Qui incassum leniri cum intellexit: minis agere tentans: quasi philippũ regno priuandũ dictaret: si pontifici non suffragaret in carcerem philipi iussu coniectus est. Quo facto quia ius gentium violasse Philippum bonifacius diceret: vt erat supra modum arrogans vltionem parat. Itaq; misso in franciam archidiacono narboneñ. philippu; vetat quicq̃ de ecclesię prouentibus percipere: q̃ tametsi ecclesiarum defensor sit: se tamen regnũ q; francię per eius contumaciam ad romanam ecclesiam esse deuolutum. Si secus faceret: ipsum cum fautoribus in hereticorum numerum habiturum. Episcopis quoq; & aliquot abbatibus: theologis insuper & pontificii iuris doctoribus diem dicere iubet: romę ad kalendas nouembris se sistendi. Simulq; indulgentias & concessiones a romanis pontificibus francis elargitas nullas esse declarat. His mandatis ab archidyacono superbe expositis Philippus episcopum appamensem qui ob maledicta in regem in carcere tenebatur archidyacono restituit. simulq; imperat regno sine cunctatione illum excedere. Insequenti postea vere conuentu parilii habito põtifices primum Philippus commemoratis quas a bonifacio acceperat iniuriis rogat: a quo suarum ecclesiarum prędia prouentusq; accepissent: deinde ad proceres conuersus: Et vos inquit viri nobiles quem vobis rege; dominumq; habere arbitramini. Respondentibus sine controuersiã regio se iure illa omnia tenere atq; tueri: at inquit rex: bonifacius ita agit: quasi vos regnumq; omne francorũ sedi apostolicę subiectum sit. Imperiũ enim alemannorum quod ipse alberto ter petenti negauerat: illud cũ francorum regno simul alberto contulit. Nos autem o viri fidei vestrę atq; beniuolentię gratias agentes pollicemur: libertatem publicam vestra ope freti protegere. Conuentu dissoluto: rex publico edicto ꝓhibet e regno quicq̃ auri argẽtive aliarũq; merciũ exportari: constituta in preuaricatores edicti pœna. Iubet prę terea ad regni extremos fines atq; exitus custodes assignari: qui ingrediẽtes egrediẽtesq; asseruent.

Causa cędis in francos apud curtracũ a flamingis factę.

Interim dum hęc a philippo sollicite curantur: seditio a flandrensibus in iacobum comitem sancti pauli quem genti prefecerat rex orta est: ob vectigalia quibus comes incolas aggrauabat. Ad ~~curtracu;~~ brugas hęc primo pestis exundauit Fitq; a plebe brugensi in francos perniciosus insultus: cadẽtibus vtrinq; q̃plurimis Quod vt resciuit philippus: delectos bono numero milites brugas mittit. Quos simulata parendi humilitate receptos: nocte insequente brugenses trucidant. Fama extitit comitem sancti pauli brugis admissum comminatum fuisse oppidanis quibusdam necem: atq; ob idipsum brugenses animos ad tantum facinus desumpsisse Noctis atq; hospitis sui beneficio defensus comes aufugit: suis relictis quos noctu brugenses ad magnum numerum furentes trucidauere. Et sceleris imanitate tumultuosiores effecti: contracta omnis generis hominum manu: spem capiunt guidonẽ comitem suum quem in custodia philippus habebat liberandi. Atq; ita mouentes Guidonem namurcum comitis flandrensis filium obuium excipiunt qui alemãnorum theutonicorumq; raptim copiis instructus: eorum expectationem auxit. Parãtibus bellum brugensibus: renouas copias roberto Arthesieñ. attribuens iubet in

flandriam proficiscatur. Robertus negocium recipiens eductis copiis inter brugas curtracumq castra ponit ad fluentum quod mediu inter se atq hostes erat. Quod tametsi ponte flamingi iunxissent aduenietibus tame francis pontem dissoluerant. Quo a francis magna contentione hostiu instaurato: dies prelio dicta est. Erant in exercitu brugensiu plebei fere omnes verubus partim partim clauis & preacutis sudibus instructi. Quam ob rem parui illos habentes equites franci: pedite qui in prima acie erat & bene re gerebat ad se reuocant: atq ita equites ex equis preliantes in acie pgressi occiduntur. Quibus dum auxiliari Robertus magna vi cotendit: multis vulneribus acceptis occubuit: fuge se comittentibus duobus hominum milibus inter quos comes ille sancti pauli & boloniensis comes/robertusq claromontensis comitis filius principes extiterunt ppetua ignominia notati. Periisseq i hoc praelio referuntur pter ipsum Robertu genere insignes viri Godefridus brabantinus cum eius filio egregio adolescente. Comes dammallus iohannes hannonie comitis filius: reginaldus de neella francus conestabilis: Guido castrensis mareschallus: Iacob⁹ de sancto paulo/ Iohannes bruliacus balistarioru prefectus & alii numero ducenti quorum nuda cadauera inhumata triduo feris auibusq patuere: donec ex ordine minoru quidam fraterculus roberti arthesiensis corpus triginta vulneribus confossum in proximo virginu monasteriolo terre condidit. Occisorum milia duodecim fuisse referuntur. Brugenses aut tam insigni victoria adepta feroces: direptis francorum castris curtracum cu arce capiunt. Et guido namurcus superbus iuuenis: rebus maioribus studes insulam obsidet tornacuq atq duacum cum gandauo & ypris i suas partes vel metu vel pollicitis allicit. & mox attrebates incursionibus & populationibus infestat. Presignasse hanc tam dira cladem cometa ferebatur: qui superiore proximo anno visus fuisset. Hanc a plebeis ignominia franca nobilitas accepit: que suis viribus & generis claritate freta atq supbiens: popularem turbam & ministeriis vilioribus operam nauante cotempsit. Sumit em animos quisquis libertate tuetur: nec inermis estimari debet qui pro patria vitaq decertat. Eodem tempore pontifices franci quibus ab archidyacono narbonen. dies dictus erat (trib⁹ ad bonifaciu deputatis episcopis) purgatos se a contumacia faciunt: propterea q & bello flandrensi distinerentur: nec liceret legibus positis regno egredi. Clade suoru accepta philippus copiosissimum supra q credi potest exercitum cogit. Progressusq cum in agro attrebatium castra posuisset: hostemq flamingum pene in conspectu haberet (nam vitriacum hostis obsidebat) neq hostem prelio lacessiuit: neq locum vllum oppugnare sustinuit territus vt vulgatum postea est nuncio quod soror eius edouardi vxor ad illum dimiserat. Cuius comenti autor fuerat edouardus Nam cu ad flamingos inclinaret: omni studio laborabat bellicum philippi apparatum dissoluere. Igitur beniuolentiam simulans edouardus vxore de fratris futuro periculo certam facit: dices se certo scire si philippus prelio aduersus flamingos congrederetur eum a suis in manus hostium prodendu fore. Soror accepto fratris periculo philippum sibi cauere litteris admonet. Huius rei causa rex othelinum burgudionum duce comitatu arthesii donat. Moxq presidiis per loca munitiora relictis: reliquum exercitum domu dimisit. Paucis vero post diebus flamingos commissi sceleris poena excepit. Nam apud aria occurrentes brugensibus franci supra octingentos interemerunt. Hec cum in francia geruntur carolus vallesius in appulia agens post q de brugensi victoria certum nuncium accepit: composita cum frederico

Francoru temeritas.

Guido tornacu obtinet.

Comentum seu fictio ab edouardo inuenta.

Clades flamingorum.

Burdegalenses philippi detrectant imperium.

Bellum rursus i fladria.

Abbas cisterciensis.

Bellū a flandris.

Philippus i bonifaciū.

de rebus siciliȩ pace:ad Philippum se recepit. Burdegalenses cum incommoduꝫ a francis per flamingos acceptum cognouissent: Philippi detrectantes imperium regios ministros qui apud eos erant ciuitate extrudunt. Sibiq₃ ditionem vsurpant. Verebantur eniꝫ si quando icto inter francos anglosq₃ fœdere in edouardi potestatem venirent:pœna nō dissimili plecti: qua londonienses edouardus paulo ante affecerat:quos ob rebellionem ad suarū ȩdium portas strangulatos fuisse fama vulgabat. Pugnatum est rursus eodem anno aduersus flandrenses. Qui non procul a sancto audomaro victi:milia.xv.ex suis vno prȩlio amisere. prȩterea apud insulam grassantes quingentos flamingos tornacēses duce fucaudo melleo omnes vel necauerunt. vel captos abduxerunt. Per eos dies philippus aquitaniam edouardo restituit:paxq₃ inter reges cōuenit. Habitumq₃ est non multis post diebus parisii episcoporum atq₃ magnatum consiliū vbi de bonifacii pontificis in francos concepto imperio actum est:deferentibus proceribus bonifaciū pontificatu indignū esse: qui & homicida & hereticus esset: quorum scelerū testes in promptu habere facile erat. Fuit igitur omniū vna sententia Bonifacii iussis parere non deberi:nisi prius sese ab obiectis illi criminibus expurgasset. Cui sententiȩ vnus tantū cisterciensis abbas nō est assensus:sed consilio relicto:cisterciū se contulit. Iohannes quoq₃ monachus romanus legatus(qui per eosdies legationis munere apud frācos fungebatur) cognito qd in bonifacium consultaretur:ad pontificem reuersus est. Qui autem a pontifice venerant constantiensis archidyaconus & nicolaus besarus:missi vt regno sacris interdicerent:apud trecas deprȩhensi carceri deduntur. Erat guidoni flādriȩ comiti philippus filius q bonifacii partes secutus:non contēnēdas ex theutonicis alemanisq₃ copias in flandriā deduxit. Quibus aucti flandrēses ferociore q̄ prius animo bellum in francos parant. Et ad sanctum audomarum expugnandi loci spe procurrentes:quattuor millibus ex suis interemptis morinum proximam vrbem sine prȩsidio relictam inuadentes incenderunt. Et cum aduersus illos grandem admoduꝫ exercitum peronnaꝫ vsq₃ philippus promouisset:consilio comitis sabaudiȩ inducias dedit flandrensibus & accepit:nulla re gloriose gesta. Post hec bonifacii arrogātiam iniquo animo ferens Philippus:anagniam quo se pontifex receperat sarraꝫ ex colūnensium familia cum nogareto equite franco in italiam mittit:ob causam insinuādȩ prouocationis:qua aduersus bonifacii iniurias philippus sese tuebatur. Nā pontifex plus ȩquo elatus philippū regno priuauerat & alberto austriȩ duci simul cum germanorum imperio regnum franciȩ donauerat q̄uis illum ab initio sui pontificatus reiecisset. Erat sarra philippo obnoxius. Quippe quem ex italia fugientem: & a pyratis captum rex redemerat. Itaq₃. Sarra mutata veste:ne ab italis agnosceret quot potest amicos colligit:& conductis ducentis ex iis qui sub carolo valesio i apulia militauerant nogaretum cum bona manu ferentinum prȩmittit:vt inde vrgēte negocio sarrȩ auxiliaris adueniret:ipse anagniam nocte gibellinarum ope ingressus bonifacium in patris domo capit:inde romam deductum superbum pontificeꝫ atq₃ animi ȩgritudine laborantem mors abstulit. Ferunt nogaretum sarramq₃ i mādatis habuisse pontificem ad philippū pducendi:sed pontificiȩ sanctitatis reuerētia partim deterritos partim anagniensiuꝫ occursu prohibitos cœpto destitisse. Taleꝫ vitȩ exitum habuit contemptor omnium hominū bonifacius qui christi prȩceptorum minime recordatus:adimere & conferre regna pro suo arbitrio conabatur: cū non ignoraret eius se loco versari in terris:cuius regnum non de hoc mundo & ter

renis rebus sed de cęlestibus esset: quiq3 dolo & malis artibus episcopatum romanũ sibi quęsiuerat: & cęlestinum a quo dignitatem receperat in carcere dum vixit habu erat. Non pręterrmittam hoc loco scribere quod constanti fide per hos dies in parisiensi agro accidisse ab hystoricis accepi. Erat adam de monasterio vallis sarnarii cõuersus: cui villa creches ad ipsum monasteriu3 pertinens commissa a loci abbate fuerat. Hic paucos ante christi natalem dies ad villam sibi creditam ex cœnobio ante diei exortum proficiscens vno seruo tantum comitatus: videt in via proceram arborem pruina geluq3 albescẽtem ad se ocissime cõcedere: qua re equus cui insidebat adam terrefactus e via prosiliens: vix potuit a conuerso ad viam reflecti. Eodemq3 mœtu affectus seruus nutare cœpit ita vt i pedes stare & ambulare difficile posset.

Conuersi de monasterio vallis sarnarii apparitio nocturna

Propior conuerso facta arbor cum homini nichil nocuisset euanuit: aerem & sulphureum odorem relinquens. Suspicatus propterea conuersus aliquid a demonio illusionis fuisse sibi obiectum: ad superos animum vertens: diuę marię laudes recitat. Moxq3 pone se hominis nigri equitantis effigiẽ conspicit: aduersu3 quẽ adam indignabundus: Cur inquit infœlix mihi audes insultare: cu3 mihi habea3 in monasterio comprecatores fratres quib⁹ cura sedula est me & reliquos a cœnobio absentes deo & diuę marię commendare: Abi quandoquidem nulla tibi pars mecum est. Discedens inde ad pauculum tempus demon: protenus cõuerso astitit forma hominis q̃ maxima: cui prolixum & gracile collum erat. Quem se infestantem adam frustra pugione repellere conatus: videt confestim illum mutata effigie mediocri statura esse & monachi instar cuculla faciem velare: cuius oculi sicuti ęs candens rutilabant. In quos dum conuersus gladiolum incassum vibrat: pecudis similitudine visus demon non minor q̃ asinus auritus apparuit. Vnde magis timens seruus: domine inquit describe in solo orbem: atq3 in medio crucem christi insculpe: in circo enim stantibus nobis nihil aduersabitur inimicus. Fecit igitur conuersus sicuti a seruo fuerat admonitus. Nec sic destitit impius aduersator. Nam asininas aures in cornua commutauit: atq3 ad circulum concedens opprobriis est a conuerso reprobatus: & sputis contaminatus. Cumq3 a seruo doctus cõuersus cruce se signasset: demon in dolii speciem figuratus: se molerias vicum versus in rotę speciem circũegit: conuerso illeso relicto. Huius ta3 mirandi euentus indicia extiterunt. Abbas imprimis vallis sarnarii a conuerso fidem rei quęsiuit. Scriptor pręterea hystorię: loci vbi hęc gesta sunt inspector qui equum prius mansuetum: calcitrantem postea atq3 ferocientem se vidisse profitetur. Languor item serui diuturnus: & vestium conuersi intolerabilis fœtor: & vocis donec 3in3iber desumpsit difficilis emissio. Per eosdem dies Marchiensi comite mortuo: Angolisma ciuitas philippo obuenit. Quam ipse adiens aquitaniam quoq3 & tholo3atium prouinciam visitauit pacatis quorũdam animis qui ad rebellionem procliui esse ferebantur. Reuersus in franciã philippus ratus flamingos ferociam deponere: si guido eorum comes carcere liberat⁹ ad eos mitteretur: comitem cum filio guillermo dimittit. Illi post q̃ seditiosa3 gentẽ ad sanitatem ducere non potuerunt: ad philippum vt promiserant conuertuntur. Cognita flandrensium pertinacia philippus: tertio in eos mouens apud montẽ populorum (ab arboribus populis quarum in eo loco copia est sic vocatum) positis castris: cum speraret flandrenses in prelium descensuros cognouit hostem vallo se continere: & castra carris quadrigisq3 circumuallasse. Igitur cum aduesperasceret: rege exarmato & militibus paulo negligentius agentibus: ecce irrumpit in regem fe-

Angolisma ciuitas mortuo comite marchiensi philippi fuit.

rox hostis:atq; in conspectu philippi occisis petro gētiano & iacobo fratre ei⁹: aliis quoq; non paucis rex conscenso equo cum ipse sibi galeam imposuisset: in hostem animosissime fertur: obuios quosq; interimens. Quez reliqui insecuti viginti miliuz flamingorum stragem fecere: ita vt nisi superueniens nox tenebris hostem protexisset: actum prorsus de flandrensibus extitisset. Rediit ex prælio rex facibus accensis q̄ noctis caliginem superabāt. Huius victorię tempore flandrensis comes qui compēdii asseruabatur defunctus est. Moritur item iohanna philippi vxor. Fuitq; his diebus tanta annonę per franciam caritas vt frumenti mensura q̄ sextarius appellatur: solidis veniret centum. Pistores propterea publici ne plebs expositos a se venales panes desumeret: viq; auferret: officinas clauserunt donec recensitis diuitum & religiosorum horreis frumentum venale iussu philippi promeretur. Mortuo deinde edouardo anglię rege: successor eius filius edouardus ysabellam philippi filiam vxorem duxit. Per eosdem dies mortuo benedicto vndecimo: qui philippum ab excommunicatione bonifacii absoluerat: conuenientibus perusii cardinalibus curāte maxime philippo bernardus gottus vasco Burdegalensis archiepiscopus pōtifex absens eligitur: quem clementem quintum appellauerunt. Hic tempore electionis cum in gallia ageret cardinales lugdunum ad se venire iubet. Vbi tyara pontificali fuit coronatus: assistente philippo & principibus cōpluribus francis. Ex eo tempore āno salutis. M.ccc.quinto cœpit clemens auinionem vrbem incolere: vbi per annos quattuor & septuaginta sedes pōtificum mā sit. Publicę leticię quę propter noui pontificis assumptionem agebatur calamitas nō defuit. Erat iuxta viam qua pōtifex ducebatur murus veteri materia male concinatus. In hunc cū turba visendi pōtificis desiderio cōscendisset: vetustate exesus & pondere super extantis populi pressus murus in britonum ducem collapsus est. Consecrato clemente cardinales ex colūnensiū familia suis dignitatibus prędiisq; a bonifacio destituti restituūtur. A quo etiam clemente dum ex lugduno burdegalā petit tam magnis impensis ecclesię grauatę feruntur: vt inde ad philippum graues admodum querele delatę sint. Philippo autem qui ad bellum flandrense grandes sumptus fecisset pōtifex decimę ius donauit. Concessitq; vt ecclesias sacerdote vel ministro destitutas sibi seruientibus clericis atq; benemerenti familię cōferre posset. Et quoniam per id tempus iusti pōderis moneta non esset: philippus pontifici pollicetur illam ad legitimam æstimationem se reducturum. Atq; ita clementem philippus dimittens: cum in franciam rediisset margaretam burgundię ducis maiorem natu filiam ludouico vxorem accipere permittit. Sedauit pręterea ortam a bellouacis in symonem episcopum seditionē: quę eo processerat: vt ciuitate extorris pontifex nobilium quorundam manu collecta ciues quosdam ex insidiis ceperit: suburbiis igne consumptis. Tumultuatum etiā am eodē anno a parisiis ob monetę vsum. Diuites enim qui suas inquilinis & variorum ministeriorum opificibus domos locauerant minoris precii monetam accipere annuę pensionis loco recusabant alteram quæ iustioris ponderis erat exigentes. Cuius inuenti autor stephanus quidam barbetus habebatur. Hic stephanus in delitiis habebat hortos a suo nomine barbetos appellatos cum pręclaris ędibus: i eo loco (cui barbeti porta nomen postea mansit). Furens ergo populus in stephani possessiones delatus: quicquid in ędibus & hortis preciosum fuit vastat atq; incendit: mox inde mouentes ad viam sancti martini vbi ipse barbetus incolebat se conferunt fustibus clauisq; & verubus vt cuiq; arma furor ministrabat istructi. Effractis

Flandrēsiuz cędes.

Caritas ānonę.

Edouardus tertius āglię rex.

Clemens qntus.

Monetę reformatio

Seditio bellouacorū in suum epm.

Stephanus barbetus

Seditio parisiorum.

stephani portis domum supellectilemq; omnem diripiunt. Erat per hos dies philippus apud templarios: quem nichil periculi expectantem seditiosi in templo confestim obsident. Nec quicq̃ ad eum inferri sustinebant quod non vel raperent vel cœno inficerent. Ta3 repentino populi motu attonitus rex: misso ad seditiosos parisiano cum quibusdam aulicis præposito: dicere illis imperat: si quid in illos a quopiam commissum esset: aut iniuria illata se regem esse qui eos tueri possit. petant modo si quid a rege optent: & domum abeant se protenus curaturum vt populo melius consultum sit. His pro tempore simulatis leuis populus a furore temperans: cu3 domum quisq; petiisset: nihil cunctatus philippus seditionis autores ad octo & viginti correptos furcis ad quattuor vrbis celebriores portas erectis illaqueari & strangulari mandat. Nec multo post monetam ad legitimum æris valorem cudit. Et per hos dies Ludouicus hutinus philippi filius pampilonę a nauarris rex coronatus atq; appellatus est/anno domini Millesimo trigentesimo septimo. Tum etiam proditus est templariorum error: qui apud hierosolymam fidei defensionem professi: cum primum religionis consideratione opulentissimos se effecissent: præclarissimis per orbem christianum ędibus comparatis: christo reiecto falsis se religionib⁹ dediderunt. Erat enim illis simulachrum cui pellem humanam superinduxerant: appositis ad oculos statuę duobus fulgentissimis carbunculis qui vice oculorum micarent. Ei statuę dum quispiam ad illos ingrederetur: ordinem vitamq; templariorũ professurus: abnegato ante omnia christo & cruce eius calcata: sacrificium faciebat Morientes autem corpus in puluerem adactum cęteris in potu3 conferebant: quo poculo constantiores suos fieri arbitrabantur. Pręterea si ex templarii coitu infans ex puella virgine nasceretur: hunc igni torrebant: exq; eliquata inde pinguedine suum simulachrum decoris gratia vngebant. In ꝯfesso quoq; habitum: eorũ dolo diuum ludouicum dũ in syria peregrinaretur: in vinculis a soldano ęgyptio coniectũ fuisse. His atq; huiusmodi criminibus: & ꝙ item masculorum fœdissimi amatores essent: templariorum ordo in concilio viennensi anno dominicę pietatis millesimo trecentesimo duodecimo per clementem quintum finem excepit. Compręhensis vbilibet terrarum qui eius impietatis fuerant atq; crematis. Administrabat eadẽ tempestate ecclesiam Lugdunensem quidam non satis prudens episcopus: qui ob blasphemias regię sublimitati irrogatas obsidione a ludouico hutino cinctus: & inde ad philippum deductus post longam custodiam satisfactione exhibita: tandem suæ libertati permissus est. Non intercedentibus post hęc multis diebus lugdunenses coniuratione facta a rege deficiunt: mouentesq; sancti iusti castellum diripiunt. Sed per Ludouicum hutinum edomiti se imperata facturos iurant. Et motus iterum belli a flamingis insurgit: cuius autor extitit. Ludouicus filius guidonis flandrensis niuernensis comes. Qui ob id decreto parlamentei senatus sua hęreditate ꝑuatus est: & bona eius publicata. Fuerunt quoq; insignibus fœminis sua fata. Nam vxores filiorum philippi tres adulterii insimulatę sunt. quamobrem margaretha Ludouici hutini nauarri regis cõiunx. et Blancha caroli comitis marchiani vxor regis edicto in castello galliardi relegatę sunt/quarum libido satis in aperto erat. Iohanna vero Philippo pictauensi nupta postq̃ apud dordanum in custodia aliquot diebus fuit/innocens liberata est: & viro restituta. Hostiarius margaritę adulterii conscı⁹ furca appẽsus ẽ. Stupratores aũt philipp⁹ & galter⁹ dãnoy fratres (mẽtulis exsectis) pelle nudati apud põtisarã vltimi supplicii pœnas subierunt.

Pœna in seditiosos.

Ludouicus hutinus nauarrę rex.

Error teplariorum.

Lugdunẽsis ãtistes suę temeritatis pęnas luit.

Fœminę insignes punitę

Ioanna regina casta.

Ob hanc impudiciciam insignium mulierum natam fabulam reor: que de iohanna philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari solet. Eā videlicet aliquot scholasticorum concubitu vsam eosqꝫ ne pateret scelus protenus extinxisse & in sequanam amnem de cubiculi sui fenestra abiecisse. Sed vnum tantum iohannez buridanum eo periculo forte liberatum: & propterea sophisma ab eo editum esse. Reginā interficere nolite timere bonum est. Fuit siquidem buridanus iohanna posterior. Quippe qui philippo valesio regnum moderante cum liberalium artium nominatissimus professor esset multa & in rationabili & morali philosophia scripsit/ dū parisinæ ecclesię fulco pręsidebat/ anno christianę resurrectionis. M.cccxlviii. Nec cōmeruit pręclara mulier huiusmodi vicio taxari/ cuius liberalitatis atqꝫ mię in pauperes testimonium exhibet nauarrę apud parisios collegium/ vbi scholasticos incolere ꝑpetuo instituit designatis triplici ordine pręceptoribus/ qui grāmaticam dyalecticenqꝫ adolescentes docerent. qui item philosophiam interpretarentur. Addidit & theologos/ qui omnes anniuersariis prouentibus pręditi/ litterarum studio se ꝑpetuo accommodarent. Hisqꝫ commune sacellum extruxit/ ꝓpositis ad rem diuinā sacerdotibus. Itaqꝫ in eo tam grandi tamqꝫ spacioso collegio/ tam multi continēter scholastici diuersantur: quot ad constituendam vniuersalem scholam satis esse putari possit. Interim rebellātibus flamingis enguerrānus mariguyanus qui vna cū philippo regnū administrabat: conuocato ad regē ex regni ciuitatibus populo: cū multa pręsente philippo de flamingorū crebra rebellione disseruissent: rogauit postremo auditores si ad bellum quod rex aduersus illos parabat pecuniam suppeditarent. Quibus respōdentibus se regiis negociis opem non sustracturos: enguerrānus gratiis populo persolutis grande pensum ad militū stipendia exegit. Sed tribus ad id bellū regiis filiis atqꝫ ipso enguerranno cū ingentibus copiis a rege missis: cum ad insulam castra posuissent: re infecta: de enguerranni consilio exercitum domum dimiserunt. Philippum interea morbus inuasit mortuusqꝫ est apud fontē bleaudi qui vicus in vastinio est postq̄ annos octo & viginti regnasset. Eius cor ex ꝑcordiis exsectum in poissiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui sui memoriā philippus condiderat virginibusqꝫ sub custodia fratrū dominici ordinis attribuerat sepultum est: reliquo corpore in dyonisiano monasterio terrę cōmendato. Eius mortis ꝯscios fuisse petrū cathalaunensem epm̄ & radulphuz praeriū in regio senatu aduocatum creditū est. Sed radulphus innocens inuentus est. At philippus priusq̄ mortem obiret: filios tris (quos superstites sibi relinq̄bat) ad se aduocans ad maiorez natu cōuersus: Ludouice inquit regnaui hactenus: plurimis vectigalib⁹ & tributis meum populum vexans: nec michi satis curę fuit monetam cudere quę legitimi ponderis esset. Eam ob rē multorum in me odia ꝯcitaui. Ecce post me regnaturus es: miserere patris animę: & quę perperaz a me gesta sunt ipse emēdes. Deo satis meo nomine fac: de iis quę tibi relinquo: & hierosolimitano me voto absoluas. Vos quoqꝫ filii seruate sinceram inter vos charitatē. His a philippo pulchro pro tēporis angustia breuissime dictis: cum dauidis versiculum. In manus tuas dn̄e commendo spiritum meum religiose pronunciat: animam efflauit. mense nouembri pridie diui andreę anno christiani natalis. M.ccc.decimotertio. Huic philippo quinqꝫ liberos iohanna vxor peperit: Ludouicum hutinū: Philippum pictauorum comitem: Carolum marchię principē: filiam quam infantem mors abstulit: & alteram ysabellā quā edouardo anglorum regi pater philippus matrimonio iunxit.

Rebellāt flamingi.

Morit philippus.

Philippi morietis ad filios pia oratio.

Post philippi morté filii eius de patris thesauris solliciti cũ nihil eris iuenissent (ferrico pinquigniaco maxime hortante) enguerrãnũ in arcez lupare parisii ꝓiectũ: rationé administrati a se regni ponere cõpellunt. At cuz bonam thesauri parté carolũ vallesium philippi fratré habuisse enguerrannus diceret Carolus egre id ferens: oés quibus enguerranni nomé odio habebatur excitat qrimoniá aduersus eũ proferre. Et ne qd gratie a beniuolis enguerrannus reciperet ex lupara (cuius ipse pfectus erat) ad templariorũ munitissimam arcé traducit. Ipse paucis post diebus cũ pductus ad ludouicũ hutinum esset: iohannes hannerius ad hoc a carolo valesio edoctus in psentem enguerrannũ hec que subscripsi crimina cumulauit. Eum quidé philippo fuisse suspectũ: eam ob rem recusasse illum ne testamenti sui ꝓcurationé gereret. Extremá in flamingos expeditioné suo dolo fuisse irritaz ꝙ cõicato clam cũ niuernensi comite ꝯsilio: atq ab eo receptis muneribus ꝯsilium dederit exercitũ reducendi. Cuius tñ causa grandé ex regno pecuniaz exegerat. Ea preterea nocte ꝙ philippus obiisset morté regis thesauros ex lupara alio transtulisse. retinuisse quoq sibi triginta librarũ parisiensiũ milia ꝙ clementi romano pontifici dono danda a rege accepisset. Neq rationé fecisse sexaginta & trecentorũ pannorum quos ex naufragio quodá regis noie detinebat. Celasse quoq octo & quadraginta librarũ milia: ꝙ regi attrebates impédissent. Nec in re pecuniaria fraudé modo fecisse: sed cũ ad arthesii dñam rex qdam que ad regiam dignitatez ptinebant: scripsisset: enguerrannũ suis adiectis litteris repugnantia scripsisse: pollicitũ eaz omni incõmodo eximere: atq ab ea. xv. librarũ multaz dono habuisse: quá a cameracensib⁹ si rex decreuisset: acceptura erat: eá nihilominus pecuniá sua auctoritate enguerrannum a cameracensibus exegisse. Et cũ regiũ apud parisios palatiũ exedificandũ recepisset pter decem milia librarũ que illi philippus tribuerat: domos ꝙ pxime palatiũ ciuiuz erant vsurpasse: ꝯstituta possessorib⁹ ánua pensione ꝙ ad illũ quotannis pueniret. Cõmisisse insuper in priuatos quosdam inexplebilis auaritie flagitia atq ita regios qui fisco perant ministros & questores sibi deuinxisse: vt sine eius syngrapho regiis iussionibus nõ obtéperent. His aliisq ab hannerio palá expositis: nulla enguerranno se purgádi potestas fuit. Erat aũt illi vxor ꝙ liberandi eius causa postꝙ multa frustra tentasset: ad magiá & diuinationes se ꝯuertit: pauioto quodá malefico & clauda muliere ad id facin⁹ opé ferétibus. Itaq cerea qdá simulachra ad regis & caroli valesieñ. formá demonia arte ꝯficiũt: ꝙ láguentiũ specié p se ferrét: ad quorũ similitudiné (nisi male sors ꝑdita fuisset) rex: & ipse carol⁹ ꝯficiédi macie sensim erát: & definita ad tps morte ꝯsumédi. Cognito maleficio rex toti⁹ negocii césurá carolo ꝯmittit. Qui mox accitis qbusdá magne auctoritatis ꝓceribus enguerránuz in supmo patibuli parisieñ tigno strangulari iperat. Pauiotũ par suppliciuz excepit: pterꝙ ꝙ infra enguerrannũ: ad inferiorem trabé illaqatus est. Claudá fláma cõsumpsit. Vxor aũt enguerranni atq eius soror de canteleu in carceré ꝓiecte sunt. Eodez tpe ludouicus Niuernensis & iohannes namurcus regis beniuolentiá meruerũt reb⁹ ad flãdrẽses spectantibus cõpositis. Quarũ gratia robertus comes flandrensiũ cũ ad regé die constituto non venisset: reiectis excusationibus quas per cisterci abbaté & quosdá ad id missos procuratores pretendebat contumax dictus est: & in rebellium numero habitus. Per id tempus quattuor venefice mulieres cum parato veneno dephense: igne cremantur: quarum opera cathalaunẽsis antistes predecessor eius petri litigniaci qué in custodia habitum supra memoraui: fuerat interemptus. Quem in-

Enguerrannus rationé regni administrati ponere cogitur

Capita accusatóis éguerranni.

Enguerráni vxor.

Enguerrán⁹ suspédit patibulo.

Ioanna regina casta.

Ob hanc impudiciciam insignium mulierum natam fabulam reor: quę de iohanna philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari solet. Eã videlicet aliquot scholasticorum concubitu vsam eosq̧ ne pateret scelus protenus extinxisse & in sequanam amnem de cubiculi sui fenestra abiecisse. Sed vnum tantum iohannez buridanum eo periculo forte liberatum: & propterea sophisma ab eo editum esse. Reginã interficere nolite timere bonum est. Fuit siquidem buridanus iohanna posterior. Quippe qui philippo valesio regnum moderante cum liberalium artium nominatissimus professor esset multa & in rationabili & morali philosophia scripsit/ dũ parisinæ ecclesię fulco prę sidebat/ anno christianę resurrectionis. M.cccxlviii. Nec cõmeruit pręclara mulier huiusmodi vicio taxari/ cuius liberalitatis atq̧ mię in paupeꝛes testimonium exhibet nauarrę apud parisios collegium/ vbi scholasticos incolere ꝑpetuo instituit designatis triplici ordine pręceptoribus/ qui grãmaticam dyalecticenq̧ adolescentes docerent. qui item philosophiam interpretarentur. Addidit & theologos/ qui omnes anniuersariis prouentibus prędıti/ litterarum studio se ꝑpetuo accommodarent. Hisq̧ commune sacellum extruxit/ ꝓpositis ad rem diuinã sacerdotibus. Itaq̧ in eo tam grandi tamq̧ spacioso collegio/ tam multi continẽter scholastici diuersantur: quot ad constituendam vniuersalem scholam satis esse putari possit. Interim rebellãtibus flamingis enguerrãnus mariguyanus qui vna cũ philippo regnũ administrabat: conuocato ad regẽ ex regni ciuitatibus populo: cũ multa pręsente philippo de flamingorũ crebra rebellione disseruissent: rogauit postremo auditores si ad bellum quod rex aduersus illos parabat pecuniam suppeditarent. Quibus respõdentibus se regiis negociis opem non sustracturos: enguerrãnus gratiis populo persolutis grande pensum ad militũ stipendia exegit. Sed tribus ad id bellũ regiis filiis atq̧ ipso enguerranno cũ ingentibus copiis a rege missis: cum ad insulam castra posuissent: re infecta: de enguerranni consilio exercitum domum dimiserunt. Philippum interea morbus inuasit mortuusq̧ est apud fontẽ bleaudi qui vicus in vastinio est postq̃ annos octo & viginti regnasset. Eius cor ex ꝑcordiis exsectum in poissiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui sui memoriã philippus condiderat virginibusq̧ sub custodia fratrũ dominici ordinis attribuerat sepultum est: reliquo corpore in dyonisiano monasterio terrę cõmendato. Eius mortis ꝯscios fuisse petrũ cathalaunensem epm̃ & radulphuz praeriũ in regio senatu aduocatum creditũ est. Sed radulphus innocens inuentus est. At philippus priusq̃ mortem obiret: filios tris (quos superstites sibi relinq̃bat) ad se aduocans ad maiorez natu cõuersus: Ludouice inquit regnaui hactenus: plurimis vectigalib⁹ & tributis meum populum vexans: nec michi satis curę fuit monetam cudere quę legitimi ponderis esset. Eam ob rẽ multorum in me odia ꝯcitaui. Ecce post me regnaturus es: miserere patris animę: & quę perperaz a me gesta sunt ipse emẽdes. Deo satis meo nomine fac: de iis quę tibi relinquo: & hierosolimitano me voto absoluas. Vos quoq̧ filii seruate sinceram inter vos charitatẽ. His a philippo pulchro pro tẽporis angustia breuissime dictis: cum dauidis versiculum. In manus tuas dñe commendo spiritum meum religiose pronunciat: animam efflauit. mense nouembri pridie diui andreę anno christiani natalis. M.ccc.decimotertio. Huic philippo quinq̧ liberos iohanna vxor peperit: Ludouicum hutinũ: Philippum pictauorum comitem: Carolum marchię principẽ: filiam quam infantem mors abstulit: & alteram ysabellã quã edouardo anglorum regi pater philippus matrimonio iunxit.

Rebellãt flamingi.

Morit̃ philippus.

Philippi morientis ad filios pia oratio.

[illegible]

Post philippi morte filii eius de patris thesauris solliciti cũ nihil eris iuenissent (ferrico pinquigniaco maxime hortante) enguerrãnũ in arce3 lupare parisii pfectũ: rationẽ administrati a se regni ponere cõpellunt. At cu3 bonam thesauri partẽ carolũ vallesium philippi fratrẽ habuisse enguerrannus diceret Carolus ęgre id ferens: oẽs quibus enguerranni nomẽ odio habebatur excitat q̃rimoniá aduersus eũ proferre. Et ne qd gratię a beniuolis enguerrannus reciperet ex lupara (cuius ipse pfectus erat) ad templariorũ munitissimam arcẽ traducit. Ipe paucis post diebus cũ pductus ad ludouicũ hutinum esset: iohannes hannerius ad hoc a carolo valesio edoctus in psentem enguerrannũ hęc quę subscripsi crimina cumulauit. Eum quidẽ philippo fuisse suspectũ: eam ob rem recusasse illum ne testamenti sui pcurationẽ gereret. Extremá in flamingos expeditionẽ suo dolo fuisse irrita3 q cõicato clam cũ niuernensi comite psilio: atq3 ab eo receptis muneribus psilium dederit exercitũ reducendi. Cuius tñ causa grandẽ ex regno pecunia3 exegerat. Ea pręterea nocte q̃ philippus obiisset mortẽ regis thesauros ex lupara alio transtulisse. retinuisse quoq3 sibi triginta librarũ parisiensiũ milia q̃ clementi romano pontifici dono danda a rege accepisset. Neq3 rationẽ fecisse sexaginta & trecentorũ pannorum quos ex naufragio quodá regis noie detinebat. Celasse quoq3 octo & quadraginta librarũ milia: q̃ regi attrebates impẽdissent. Nec in re pecuniaria fraudẽ modo fecisse: sed cũ ad arthesii dñam rex q̃dam quę ad regiam dignitate3 ptinebant: scripsisset: enguerrannũ suis adiectis litteris repugnantia scripsisse: pollicitũ ea3 omni incõmodo eximere: atq3 ab ea. xv. librarũ mulcta3 dono habuisse: quá a cameracensib⁹ si rex decreuisset: acceptura erat: eá nihilominus pecuniá sua auctoritate enguerrannum a cameracensibus exegisse. Et cũ regiũ apud parisios palatiũ exędificandũ recepisset pter decem milia librarũ quę illi philippus tribuerat: domos q̃ pxime palatiũ ciuiu3 erant vsurpasse: pstituta possessorib⁹ ánua pensione q̃ ad illũ quotannis pueniret. Cõmisisse insuper in priuatos quosdam inexplebilis auaritię flagitia atq3 ita regios qui fisco perant ministros & quęstores sibi deuinxisse: vt sine eius syngrapho regiis iussionibus nõ obtẽperent. His aliisq3 ab hannerio palá expositis: nulla enguerranno se purgãdi potestas fuit. Erat aũt illi vxor q̃ liberandi eius causa postq̃ multa frustra tentasset: ad magiá & diuinationes se puertit: pauioto quodá malefico & clauda muliere ad id facin⁹ opẽ ferẽtibus. Itaq3 cęrea q̃dá simulachra ad regis & caroli valesieñ. formá demonia arte pficiũt: q̃ láguentiũ speciẽ p se ferrẽt: ad quorũ similitudinẽ (nisi male sors pdita fuisset) rex: & ipse carol⁹ pficiẽdi macie sensim erát: & definita ad tps morte psumẽdi. Cognito maleficio rex toti⁹ negocii cẽsurá carolo pmittit. Qui mox accitis q̃busdá magnę auctoritatis pceribus enguerránu3 in supmo patibuli parisieñ tigno strangulari iperat. Pauiotũ par supplicíu3 excepit: pterq̃ q infra enguerrannũ: ad inferiorem trabẽ illaqatus est. Claudá flãma cõsumpsit. Vxor aũt enguerranni atq3 eius soror de canteleu in carcerẽ piectę sunt. Eode3 tpe ludouicus Niuernensis & iohannes namurcus regis beniuolentiá meruerũt reb⁹ ad flãdrẽses spectantibus cõpositis. Quarũ gratia robertus comes flandrensiũ cũ ad regẽ die constituto non venisset: reiectis excusationibus quas per cistercii abbatẽ & quosdá ad id missos procuratores prętendebat contumax dictus est: & in rebellium numero habitus. Per id tempus quattuor veneficę mulieres cum parato veneno depręhensę: igne cremantur: quarum opera cathalaunẽsis antistes prędecessor eius petri litigniaci quẽ in custodia habitum supra memoraui: fuerat interemptus. Quem in-

Enguerrannus rationẽ regni administrati ponere cogitur

Capita accusatõis ẽguerranni.

Enguerráni vxor.

Enguerrán⁹ suspẽdit patibulo.

Ioanna regina casta.

Ob hanc impudiciciam insignium mulierum natam fabulam reor: quę de iohanna philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari solet. Eã videlicet aliquot scholasticorum concubitu vsam eosq; ne pateret scelus protenus extinxisse & in sequanam amnem de cubiculi sui fenestra abiecisse. Sed vnum tantum iohanne3 buridanum eo periculo forte liberatum: & propterea sophisma ab eo editum esse. Reginã interficere nolite timere bonum est. Fuit siquidem buridanus iohanna posterior. Quippe qui philippo valesio regnum moderante cum liberalium artium nominatissimus professor esset multa & in rationabili & morali philosophia scripsit/ dũ parisinæ ecclesię fulco presidebat/ anno christianę resurrectionis. M.cccxlviii. Nec cõmeruit preclara mulier huiusmodi vicio taxari/ cuius liberalitatis atq; mię in pauperes testimonium exhibet nauarrę apud parisios collegium/ vbi scholasticos incolere ppetuo instituit designatis triplici ordine preceptoribus/ qui grãmaticam dyalecticenq; adolescentes docerent. qui item philosophiam interpretarentur. Addidit & theologos/ qui omnes anniuersariis prouentibus prediti/ litterarum studio se ppetuo accommodarent. Hisq; commune sacellum extruxit/ ppositis ad rem diuinã sacerdotibus. Itaq; in eo tam grandi tamq; spacioso collegio/ tam multi continẽter scholastici diuersantur: quot ad constituendam vniuersalem scholam satis esse putari possit. Interim rebellãtibus flamingis enguerrãnus mariguyanus qui vna cũ philippo regnũ administrabat: conuocato ad regẽ ex regni ciuitatibus populo: cũ multa presente philippo de flamingorũ crebra rebellione disseruissent: rogauit postremo auditores si ad bellum quod rex aduersus illos parabat pecuniam suppeditarent. Quibus respõdentibus se regiis negociis opem non sustracturos: enguerrãnus gratiis populo persolutis grande pensum ad militũ stipendia exegit. Sed tribus ad id bellũ regiis filiis atq; ipso enguerranno cũ ingentibus copiis a rege missis: cum ad insulam castra posuissent: re infecta: de enguerranni consilio exercitum domum dimiserunt. Philippum interea morbus inuasit mortuusq; est apud fontẽ bleaudi qui vicus in vastinio est postq̃ annos octo & viginti regnasset. Eius cor ex pcordiis exsectum in poissiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui sui memoriã philippus condiderat virginibusq; sub custodia fratrũ dominici ordinis attribuerat sepultum est: reliquo corpore in dyonisiano monasterio terrę cõmendato. Eius mortis pscios fuisse petrũ cathalaunensem epm & radulphu3 praeriũ in regio senatu aduocatum creditũ est. Sed radulphus innocens inuentus est. At philippus priusq̃ mortem obiret: filios tris (quos superstites sibi relinq̃bat) ad se aduocans ad maiore3 natu cõuersus: Ludouice inquit regnaui hactenus: plurimis vectigalib9 & tributis meum populum vexans: nec michi satis curę fuit monetam cudere quę legitimi ponderis esset. Eam ob rẽ multorum in me odia pcitaui. Ecce post me regnaturus es: miserere patris animę: & quę perpera3 a me gesta sunt ipse emẽdes. Deo satis meo nomine fac: de iis quę tibi relinquo: & hierosolimitano me voto absoluas. Vos quoq; filii seruate sinceram inter vos charitatẽ. His a philippo pulchro pro tẽporis angustia breuissime dictis: cum dauidis versiculum. In manus tuas dñe commendo spiritum meum religiose pronunciat: animam efflauit. mense nouembri pridie diui andreę anno christiani natalis. M.ccc.decimotertio. Huic philippo quinq; liberos iohanna vxor peperit: Ludouicum hutinũ: Philippum pictauorum comitem: Carolum marchię principẽ: filiam quam infantem mors abstulit: & alteram ysabellã quã edouardo anglorum regi pater philippus matrimonio iunxit.

Rebellãt flamingi.

Morit philippus.

Philippi morietis ad filios pia oratio.

[illegible handwritten marginal notes]

... philippota guidonis comitis flandrie filia que eidem eduardo in matrimonium prius tradenda fuerat ... [illegible] ... ysabella philippi pulchri filia ... [illegible]

Enguerrannus ratione regni administrati ponere cogitur

Post philippi mortẽ filii eius de patris thesauris solliciti cũ nihil eris inueniſ-
sent (ferrico pinquigniaco maxime hortante) enguerrãnũ in arcez lupare
parisii ꝑfectũ: rationẽ administrati a se regni ponere cõpellunt. At cuz bo-
nam thesauri partẽ carolũ vallesium philippi fratrẽ habuisse enguerrannus diceret
Carolus ęgre id ferens: oẽs quibus enguerranni nomẽ odio habebatur excitat q̃ri-
moniã aduersus eũ proferre. Et ne qd gratię a beniuolis enguerrannus reciperet ex
lupara (cuius ipse ꝑfectus erat) ad templariorũ munitissimam arcẽ traducit. Ipse pau
cis post diebus cũ ꝑductus ad ludouicũ hutinum esset: iohannes hannerius ad hoc
a carolo valesio edoctus in ꝑsentem enguerrannũ hęc quę subscripsi crimina cumu

Capita accusatõis ẽguerranni.

lauit. Eum quidẽ philippo fuisse suspectũ: eam ob rem recusasse illum ne testamenti
sui ꝓcurationẽ gereret. Extremã in flamingos expeditionẽ suo dolo fuisse irritaz ꝙ
cõicato clam cũ niuernensi comite ꝯsilio: atqȝ ab eo receptis muneribus ꝯsilium de-
derit exercitũ reducendi. Cuius tñ causa grandẽ ex regno pecuniaz exegerat. Ea prę
terea nocte q̃ philippus obiisset mortẽ regis thesauros ex lupara alio transtulisse. re
tinuisse quoqȝ sibi triginta librarũ parisiensiũ milia q̃ clementi romano pontifici do
no danda a rege accepisset. Neqȝ rationẽ fecisse sexaginta & trecentorũ pannorum
quos ex naufragio quodã regis noĩe detinebat. Cęlasse quoqȝ octo & quadraginta
librarũ milia: q̃ regi attrebates impẽdissent. Nec in re pecuniaria fraudẽ modo feciſ-
se: sed cũ ad arthesii dñam rex q̃dam quę ad regiam dignitatez ꝑtinebant: scripsisset:
enguerrannũ suis adiectis litteris repugnantia scripsisse: pollicitũ eaz omni incõmo
do eximere: atqȝ ab ea. xv. librarũ multaz dono habuisse: quã a cameracensib⁹ si rex
decreuisset: acceptura erat: eã nihilominus pecuniã sua auctoritate enguerrannum
a cameracensibus exegisse. Et cũ regiũ apud parisios palatiũ exędificandũ recepisset
ꝑter decem milia librarũ quę illi philippus tribuerat: domos q̃ ꝓxime palatiũ ciuiuz
erant vsurpasse: ꝯstituta possessorib⁹ ãnua pensione q̃ ad illũ quotannis ꝑueniret.
Cõmisisse insuper in priuatos quosdam inexplebilis auaritię flagitia atqȝ ita regios
qui fisco ꝑerant ministros & quęstores sibi deuinxisse: vt sine eius syngrapho regiis
iussionibus nõ obtẽperent. His aliisqȝ ab hannerio palã expositis: nulla enguerran
no se purgãdi potestas fuit. Erat aũt illi vxor q̃ liberandi eius causa post q̃ multa fru

Enguerrãni vxor.

stra tentasset: ad magiã & diuinationes se ꝯuertit: pauioto quodã malefico & clau-
da muliere ad id facin⁹ opẽ ferẽtibus. Itaqȝ cęrea q̃dã simulachra ad regis & caroli va
lesieñ. formã demonia arte ꝯficiũt: q̃ lãguentiũ speciẽ ꝑ se ferrẽt: ad quorũ similitudi
nẽ (nisi male sors ꝑdita fuisset) rex: & ipse carol⁹ ꝯficiẽdi macie sensim erãt: & defini
ta ad tp̃s morte ꝯsumẽdi. Cognito maleficio rex toti⁹ negocii cẽsurã carolo ꝑmittit.
Qui mox accitis q̃busdã magnę auctoritatis ꝓceribus enguerrãnuz in suꝑmo pati-
buli parisieñ tigno strangulari iꝑat. Pauiotũ par suppliciuz excepit: ꝑter q̃ ꝙ infra
enguerrannũ: ad inferiorem trabẽ illaq̃atus est. Claudã flãma cõsumpsit. Vxor aũt
enguerranni atqȝ eius soror de canteleu in carcerẽ ꝯiectę sunt. Eodez tp̃e ludoui

Enguerrã⁹ suspẽdit patibulo.

cus Niuernensis & iohannes namurcus regis beniuolentiã meruerũt reb⁹ ad flãdrẽ
ses spectantibus cõpositis. Quarũ gratia robertus comes flandrensiũ cũ ad regẽ die
constituto non venisset: reiectis excusationibus quas per cisterciĩ abbatẽ & quosdã
ad id missos procuratores prętendebat contumax dictus est: & in rebellium nume-
ro habitus. Per id tempus quattuor veneficę mulieres cum parato veneno deꝑ-
hensę: igne cremantur: quarum opera cathalaunẽsis antistes prędecessor eius petri
litigniaci quẽ in custodia habitum supra memoraui: fuerat interemptus. Quem in-

Iudei in franciã reducti.

sequente tempore ludouicus sede pontificia amotum relegauit: instituto eidem successore stephano caroli valesiani cubiculario. Reduxit & iudeos quos pater francia expulerat. Tẽtauit ludouicus annua tributa q̃ ludouicus pulcher ampliora fecerat colligere. Sed conuenientes campani/burgũdi/veromandi/arthesii/ãbiani/belloaci/põtiuiaci/forestani/altissiodorenses/& aliquot alii populi/campanię comite autore/ꝯiurant se id nõ ꝑmissuros. Propterea ludouicus carolũ valesium mittit/q̃ futurę seditioni bonis ꝓmissis occurrat/& placet dissidentes. Fecerat idẽ philippus pulcher aureas coronas tris: gẽmis multi precii ornatas. Eas ludouic⁹ hutinus ĩ cœnobiũ diui dyonisii transtulit: vt ad coronãdos deinceps reges reginasq̧ reponerẽtur. Quas mathe⁹ abbas & ei⁹ monasterii cœnobitę receptas seruare chirographis datis cõpromiserunt. In rebellione ꝑsistẽtibus flamingis bellũ indixit. Sed ad lisam fluuiũ cum admouisset tantis ymbribus terra q̃ palustris est: emollita est: vt equi ge nuum ten⁹ in luto ꝯtinẽter essent: nec cõmeatus ĩportari ad castra nisi magno labore poterat: ita vt singulis vini doliis vehendis triginta vix equi sufficerẽt. Quę res cũ quotidianas difficultates militi afferret: regẽ adduxit bello abstinere: & cũ tentoria & belli ĩpedimenta ꝓpter luti iniquitatẽ educi potestas nõ fuit: cuncta magno suo dãno miles cremauit. Secuta est hanc aduersitatẽ annonę incredibilis caritas. Deinde fames & mox pestilẽtia. Visusq̧ est cometes crinitus. Ipse insup ludouicus apud vicennas defunctus est: relicta grauida clementia vxore roberti siciliẽsis nepte. Hic ludouicus instituit parlamenti curiã parisii stabilem esse & loco non moueri: ne litigatores crebris circuitionibus grauarent.

Ludouicus hutinus moritur.

Per hoc interregnum philippus ludouici frater pictauorũ comes omnium ꝓcerum consensu regni administratione suscepta francorum & nauarrę se rectorẽ appellauit. Ad quem venientibus flamingorũ legatis: pax inter eum & robertum flandrensem comitẽ conuenit quę litteris mãdata flamingorum sigillis firmata est. Per idem tempus clementia quã moriẽs philippus grauidam reliquerat filium iohannem parit paucorum dierum regem. Quo defuncto philippus ex rectore rex appellatus est. Reclamante burgundorum duce q̧ diceret non ad philippũ: sed ad ludouici defuncti regis filiã regna patris pertinere: quę res difficiles postea controuersias frãcorũ quieti inuexit: dicẽtibus plurimis regni hęredes filias esse non posse. Burgundum tñ philippus in suas partes allicit: data ei grandiore natu filia vxore. Et cum alias tris filias rex haberet vnam niuernẽsis comitis filio: secundam dalphino viennensi collocat. Interim cum pacis conditiones flamingi non reciperent: nec pontificis romani decreto assentirentur: inducias philippus ꝓrogauit. Misso deinde a pontifice iohanne vigesimosecundo in frãciam ioseranno cardinali qui flamingos philippo conciliaret: cum tornacũ peruenisset: gentis punicam inconstantiamq̧ veritus per loci episcopũ nunciare illis iubet se pacis causa tornaci esse: ad eum se cõferant dum de concordia agere licet. Missis q̧ hęc flamingis exponerẽt duobus ex minorũ ordine fratribus inter quos petrus de palude fuit robertus comes eos in vinculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gandauensibus plebe excitata insulã oppugnare cõstituerat. At vbi ad lisam flumen vẽtum est: conuersus in comitẽ populus. Nos inquiunt illustris comes inducias quę tibi cum rege iuratę sunt seruare promisimus. Ideo te non sequi ad bellum in animo est. Destitutus igitur comes exercitu: legato audientior fuit. Nam tornacũ se contulit: vbi regii oratores se continebant. Promisit comes primo vere parisiũ ad regem cõcedere: fidemq̧ prestare & cętera confirmare quę in conditionibus pacis ꝯuenerãt.

Clemẽtia ludouici hutini vxor.

Philipp⁹ lõgus rex.

Comes flandrię rebellis

Sed cum dies conuentionis successisset: per nuncios excusatum se facere falsis argumentis conatus est. Instante tamen legato anno salutis. M.cccxx. Robertus & flamingorum procuratores in philippi verba iurauerunt. Sed de pacis conditionib⁹ cum ad constitutum diem ageretur. firmare conuenta comes recusauit nisi tria sibi oppida insulam bethuniam & duacum quę rex occupabat redderentur: quę & ipse enguerrannus marigmagnus philippi pulchri olim negociorum gestor: regio nomine facere promisisset. Nam inter pacis leges quę illo tempore dictę erant: adiectũ extitit flandrię comitem debere regi duodecim milia librarum annui prouentus intra francię regnum constituere. quod quandoquidem comes non compleret ea quę supra dixi oppida philippus pulcher memorati prouẽtus loco possederat. Quę cũ relinquere rex nollet: comes festinãter re infecta digreditur. Sed a procuratorib⁹ flaminge gentis reuocatus: propositam prius pacem admisit: roborauitq;. Dũ hęc difficili negocio aguntur: ouium quidam pastores admoniti cęlesti vt ipsi asseuerabant oraculo in syriam religionis christianę causa profecturos se iactabãt. Qui postq̃ magno numero aucti sunt: latrũculis non dissimiles cum prædas agerent carcassonam vsq; progressi ab incolis grege facto dissipati aufugerũt compluribus interfectis & patibulo strangulatis. Afflicti quoq; leprosi qui iudeorũ hortatu susceptum ab eis venenum puteis p omnem franciã infundere coniurassent: vt qui inde in potum haurirent aut interirent: aut elephantię virus inciderent. Itaq; farmacon sanguine & lotio humano herbisq; quibusdam letiferis confectũ panno inuoluentes in puteos demittebant lapide adhibito vt ad aquę fundum cito deferretur. Id cum in prouincia narbonensi a leprosis factum Philippus accepit: veneficosq; omnes flãmis fuisse punitos: inquiri per reliquum regnum leprosos iubet. quos de crimine cõfessos vna cum plerisq; iudeis vindex flamma corripuit. Fuisse per id tempus ↄstat iudeos quadraginta vitriaci ob id ipsum in custodia habitos mirabile in sese facin⁹ perpetrasse. Nam cum se morti addictos iam minime dubitarent: duos ex eorum numero delegerunt qui eos occiderunt: ne christianorum manibus sumerent supplicium. Vetustissim⁹ illorũ atq; iunior execrabile ministeriũ exequuntur. Omnibus interemptis cũ duo tm̃ homicidii autores superessent: senior iuniorem orat se necet. Ille seniore occiso cũ se solũ videt: direpto auro quod apud interẽptos erat: fune ex desectis lintheis facto p fenestram se dimisit. Sed & corporis atq; auri grauitate funeq̃ se deorsum mittebat dissoluta: in fossam delapsus crus fregit: atq; ita in fossa procũbens deprehensus est & vltimo supplicio affectus. iudeorum autẽ cadauera cremata sunt. Cogitauit etiã philippus mensurarũ genera q̃ per franciam plurima erãt: vlnam quoq; & monetã ad vnam speciẽ formãq; perducere. Sed valitudinarius factus institutũ nõ expleuit. Nam & quartana febri diutissime vexatus tandẽ alui profluuio apud fontem blandi interiit. Corporis eius partes tres factę sunt. Cor minores: intestina prędicatores apud se parisii terrę ↄdiderunt corpus ad sanctũ dyonisium elatum est. Anno dñicę pietatis. M.cccxxi. Post enim diui ludouici mortem qui ab ipsis mendicantiũ fratrum ordinibus litteras didicerat: consuetudinẽ fecerant p̃dicatores atq; minores cũ integrum regũ cadauer habere non possent intestinorum sibi partes ad sepulturã vendicare. Insurrexit p idem tempus iohannes de polliaco natione picardus asseuerans eos qui mendicantibus religiosis peccata confitenẽ oportere eadem suis plebanis presbyteris rursus enarrare. Qui iohannes iohannis xxii. papę iudicio aliter sentire & docere damnatus est.

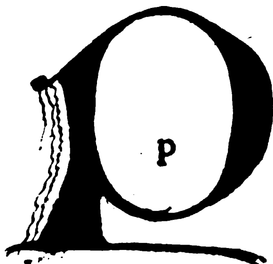
Pastores.

Leprosi.

Iudeorũ infelix ↄtinacia.

Iohãnes de polliaco.

Eiusdem compendii Liber octauus.

Hilippo sine liberis defuncto:Carolus eius frater marchię comes successit. Hic cum blancham mahildis filiam despōsasset: eam a se dimittere cogitauit. Mahildis enim blanchę mater carolum ex baptismi lauachro susceperat q̄obrem ecclesiastica lege filiam habere vxorem prohibebatur. Consultus ad eam reȝ pontifex romanus diffinit nuptias(nisi aliqua dispensatio pręcessisset)esse incestas. Mortuo per hos dies roberto flandrēsi:quęstio de legitimo successore apud parlamenti iudices versabatur:contendente maxime ludouico niuernensi proximum se hęredem esse. Qua spe fretus cum parisium se contulisset:proceres qui cum eo ex flandria erant contra regias cōstitutiones ad fidei sacramentum admisit. Ob quam causam in arcem luparam mittitur asseruādus. Sed non multo post cum hęres a iudicibus esset declaratus absoluitur: regiq; fidelitatis iusiurandū exhibet atq; in flandriam se recepit. Erat eodem tempore in aquitania iordanus insulanus nobilis quidem & in primis potens:cui ob insignem eius potentiam iohannes vigesimussecundus pontifex romanus matrem matrimonio iunxerat. Sed moribus cum esset ferox rapinisq; atq; homicidiis dehonestabat ob quę flagitia primo ad regem delatus:cum amicorum pręsidio veniam impetrasset:criminibus non abstinuit. Sed ministrum quendam regium(quem seruientē vulgus vocat)virga qua ad officium seruiens de more vtebatur:trucidauit. Vocat⁹ ergo ad carolum multis armatis stipatus veniens:post legitimas accusationes & commissorum a iordano argumenta:iudicio parlamentei senatus ad patibuluȝ tractus ab altiore furcarum tigno pependit. Exactis post hęc paucis mēsibus mortua apud argimontem maria caroli vxore bohemorum regis sorore iohannā ebroicēn. comitis filiam ex dispensatione pontificis q eius consobrina esset:sibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab hugone mompesaco ex huiusmodi causa bellum insurgit Mompesacus in loco qui regis erat propugnaculum munitissimum extruxit:idq; ad anglum regem pertinere contendebat Lite ab arbitris discussa:rex pręsidium propugnaculo imponit. Quod postea mompesacus auxiliante aquitanię marescallo: occisis qui in eo erant custodibus recuperat. Quam iniuriaȝ non ęquo animo ferēs carolus ne in re sua iudex esset:anglum regem per nuncios monet:mompesacum castiget:& de iniuriis satisfaciat. Deputat anglus fratrem suum aymeruȝ: data potestate controuersiam componendi. Qui ad carolum proficiscens omnia pro regis voluntate diffinit. Igitur rex misso cum anglis iudicibus in aquitaniā iohanne darblao qui eius nomine satis de iniuriis factionem exciperet:postq̄ ad primos aquitanię fines ventum est:Et tu iohannes inquiunt angli:si capiti tuo parcis:in franciam reuertere. Quo verbo iohannes dolum intelligens:regi nunciat iudicum perfidiaȝ. Qua cognita rex non ignarus quia per anglorum contumaciam ad sibi editam diem rex anglus non venisset:aquitaniam ad fiscum rediisse:Carolum valesium cuȝ exercitu qui regionem vendicet mittit. Is agenum vrbem petens:eam dedentibus sese sponte ciuibus capit:infensi enim aymero erant propter pecuniā quam ab eis supra paucos dies exegerat & propter speciosissimę cuiusdam puellę stuprum quaȝ ille abduxisset. Profectus deinde riolam carolus vbi aymerus se receperat:cum militem propius admouisset:eruptione ab oppidanis facta francos cedere coegerūt: occiso sancti florentini domino. Cuius mortem vindicaturus carolus:extructis machinis atq;

Quęstio de comitatu flandrensi

Iordan⁹ ioānis papę. xxii. matreȝ accepit vxorē.

Iordan⁹ insignis aqtan⁹ patibulo appenditur

Belli causa i aquitania.

Aymer⁹ neq̄ anglus.

ligneis tabulatis ad muros admotis: oppugnare locum mandat. Pugnabat em̃ frãcus ex ipsis tabulatis conserta manu aduersus hostem ita vt desperata prope salute: de pace ad carolum nuncio hostis miserit. Contentus se atq; locum carolo permittere: modo liceat iis sedes non mutare qui & manere: & regi franco fidem iurare velint: reliquis angli partes sequi volentibus saluis suis fortunis abire. His conditionibus propositis aymerus relictis apud Carolum valesium obsidibus viris procerib⁹ in angliam ad regem ire permittitur: qui regis sententiam de legibus pacis exquirat.

At cum non reuerteretur aymerus: riolla carolo deditur: & mompesacus diruit restituiturq; propugnaculum quod hostis deiecerat. Riolla recepta reliqua aqtania pręter burdegalam baionam & sanctum seueruʒ carolo obtemperat. Non intercedentibus post hęc multis diebus: regina anglię ysabella caroli regis soror in franciam veniens inducias a fratre obtinet: spe (vt ipsa dicebat) componendę firmioris pacis: atq; interim ad virum suum regem mittit. Qui pollicitus post paucos dies bellouacum conuenire: ibiq; franco regi debitam ob aquitanię principatum fidẽ prestare: per nuncios filio edouardo qui cum regina venerat omnem aquitaniaʒ attribuit. Qua ex patris dono recepta: edouardus in verba regis frãci iurat: & vt est in verbo gallico homagium exhibet. At regina edouardi mater: cum aliquot dies i frãcia mansisset: timens ne viro suspecta haberetur: in angliam reuerti instituit. Id postq̃ resciuit rex anglus: singulis portubus custodibus appositis mandat reginam igredi angliam prohibeant: atq; vt nequitiam dissimulet romanum pontificeʒ per legatos orat carolum francię regem moneat ysabellam ad se remittere. Quod vbi ysabella resciuit: Illa nihilominus accersito iohanne hannonio Guillermi comitis hannonię fratre strennuo equite qui trecentos milites in potestate habebat in angliaʒ nauigat. Et quoad maxime potuit plerosq; sibi ex anglis cõciliat: exhibens illis edouardum filium vt illum quasi futurum aliquando regem vererentur. Nec destitit quoquouersum rex anglus iret eodem se recipere. Quam cuʒ pertinax maritus nullo pacto audiret: proceres indignati arma in eum mouent: a quibus ęgre se tutatus angl⁹ ad gallias insulam se recepit. Captus est hugo dispensarius apud brestum. Cui⁹ consilio rex vxorem non admittebat. Captoq; paulopost rege anglo conuenientibus londoniis proceribus repudiato patre edouardum filiuʒ regni dyademate insigniunt. Anno christianę salutis millesimo trecentesimo vigesimosexto. Iohannem vero dispensarium post euulsa illi intestina & se inspiciente cremata: capite puniunt. Carolum autem pulchrum anno insequente apud vicennas morbo extenuatum mors absumpsit. Impositusq; est regio sepulchro in sancti dyonisii ęde. Anno salutis. ccc. xxvii. supra mille.

Regina anglię cũ filio Edouardo i frãciã venit.

POst huius obitum cum iohanna eius vxor grauida esset: disceptatio inter proceres insurrexit quis interim dum reginę partus expectatur regni administrationem gereret. Duo erant qui id sibi iure deberi prędicabant. Philippus valesius & edouardus tertius ex ~~maria~~ ysabella philippi pulchri filia natus. Philippo maxime suffragabatur q̃ ipse masculino gradu carolo pulchro proxim⁹ haberetur. Edouardo autem si quod ad hanc rem ius pertineret id a fœmina esse quae nullo tempore visa est francorum imperium moderari. His rationibus valesius ad ministrando regno pręficitur. De nauarrę regno contendentibus plurimis nichil tunc diffiniri potuit. Quae res quia ad eam quam percurrimus hystoriam conducere minime videtur illam pretereo. Per id tempus de petro remo suppliciuʒ sumptũ

est ꝙ regiam pecuniam male administrasset. Et Iohanna regina quam grauidam carolus pulcher moriens reliquerat apud vicennas filiam enixa est. Quamobrẽ philippus valesius ex regente rex appellatus est: & a Guillermo remorum archipręsule vna cum vxore regina coronatus. Inde Parisios repetens: cum secum reputaret q̃ peruicaces flamingi & in se & in Ludouicum eorum comitem persisterent: capto a proceribus consilio: grandẽ exercitum in eos ducit. Ad casletum autẽ cum peruenisset flamingi flocci Philippum habentes gallum ex lineo panno cum his verbis effigiãt Cum hic gallus resonabit rex repertus casletum occupabit. Philippum enim repertum appellabant: arbitrantes illum non legibus factum regem. Hanc galli effigiem in edito loco Philippo illudentes constituunt. Quod factum magnę calamitatis cã flamingis fuit. Nam ex eo tempore Philippus cogitationem suam ad eorum internicionem vertit. Itaq; accito roberto flandrensi: eum cum ducentis instructis militibus ad sanctum audomaruȝ mittit: qui flamingos ne dilaberentur diligenter obseruet. Iubet rursus Ludouicum flandriæ comitem: insulam cum copiis proficisci: qui flamingis si quippiam molirentur obstaret. Animaduerso tam instructo apparatu flamingi nobilitate destituti: cum nullos idoneos pręfectos haberent: trifariam se diuiserunt: furnenses & brugenses plebeios cum pourpringis ad casletum ire iubẽt Brugensibus atq; franconiis mandatum est tornacum versus mouere. Iprenses & curtracii insulę partes recipiunt. Philippus vero ad nouam fossam reliquum exercitum continebat. Quam in decem acies distribuit: primę mareschalli & balestariorũ pręfecti ꝓfuerunt. Secundam duxit alenconii dux. Tertia magistro hospitalarii ordinis obtigit. Quartam galterus de castilionę conestabilis accepit. In quinta ipse rex erat: quem nauarrorum rex cum lotharingię & barry ducibus comitabatur. Sextæ ductor burgundię dux fuit. Dalphino vienneñ. septima attributa est. Octauæ præfuit hannonię princeps. Nonam britonum dux administrauit. Postremę imperabat robertus arthesiensis. Ad hunc tam instructum exercitum borboniorum dux postera die quattuordecim militaribus signis stipatus accessit. Hęc cum in amplissima valle constituuntur flamingi constitutis ad casletuȝ edito loco castris: vnde frãcorum acies despicere poterant: ita suos instruunt: vt a francis videri ipsi possent. Postq̃ nullam pugnandi potestatem fecissent: Philippus paulo propius incedere suos iubet: vt a monte quo se tuebatur hostem deduceret. Postq̃ id parum conducere intelligit: mareschallos vltra casletum cum copiis mittit: qui omnia late & perderent & cremarent. Sed neq; hoc accepto damno: flamingi loco se mouerunt. Reuersis ab incursionibus mareschallis: cum ex labore se curare statuissent: nostri segnius agere cœperunt neq; excubias adhibent. Sed proceres palantes per tentoria aleã ludebant aut lusibus animum relaxabant: rege in tabernaculo suo cum paucis cubicularis & duobus diui dominici ordinis fratribus agente. Quibus ab hoste vigilãter animaduersis: tribus sub vesperam aciebus relicto monte in nostros ire festinãt Iamq; infesti aderant: cum a nostris sublato clamore pars sanctum audomaruȝ versus fugam parabat. Nec moratur hostis regis tabernaculum appetere: fecissetq; nisi a mareschallis contra occurrentibus fuissent impediti. Per hanc moram reliquus exercitus armis resumptis acrem pugnam instaurat: atq; interim rex suis ad se propere venientibus in hostes fertur. pręcedente milone de noiers auriflammę signifero: pugnatum est ab alterutris acerrime. Sed cedentibus tandem flamingis: francus victor extitit: paucis desideratis. Ex flamingis autem octingenti supra decem & nouẽ

Bellūȝ in flamingos.

Acies a Philippo valesio ordinatę

Vide francorũ incuriam

Flamingi regẽ inuadũt.

milia cecidisse referuntur. Qui vero ex prælio fuga dilapsi erant cum se in agro sepi-
bus vndiq; vallato recepissent: a comite hannoniç qui in casleto mõte considebat
aspecti: primo quidem ferocissime restiterunt. Deinde fracti nostrorum incursu om
nes occisi sunt. Post partam victoriam quarto die Philippus mouens receptis in fi-
dem oppidis quæ ad oram maritimam sunt: ypras contendit & sponte deditam re-
cepit supplicio affectis quibusdaȝ defectionis auctoribus atq; armis a ciuibus datis.
Campana præterea quæ in edita turre pendebat ad plebem repente concitandã de
secta est. Dum hæc a Philippo geruntur brugenses qui tornaci fines aduersus eo
rum comitem Ludouicum obseruabant: audita suorum clade comitis se potestati
permisere: quos ad Philippum deductos partim rex morte affici: partim in exilium Philipp' flã
agi mandat. Atq; ita flamingis deceȝ kalendas septembres. Anno christi millesimo driç comitẽ
trecentesimo vigesimo octauo subactis Philippus Ludouicum comitem in flan- alloquitur.
driam restituit. His eum verbis admonens. Age inquit ludouice cautior deinceps
esto: ne per iniusticiam principatu exclusus nostram opem rursus implores. Cuius Guillermus
verbi recordatus comes postq̃ in flandriam venit: ad decem hominum milia eoruȝ can' patibu
qui rebellionis participes extitissent interemit. In quem cuȝ guillermus canus ex bru lo afficitur
gis ad brabantinum ducem euadens: aduersus comitem auxilium petit: ad Philip- Edouardus.
pum perductus: manibus abscissis in rotam primum more patrio surrigitur: deinde
patibulo appenditur. Nondum de aquitania edouardus debita Philippo iura-
menta præstiterat. Ideo misso in angliam iohanne fiscani abbate edouardum phi-
lippus monet secundum feudi leges fidem exhibeat. At legatos anglus ad se nõ ad
misit. Sed a matre eius regina responso accepto: ad Philippuȝ legati redierũt. Edou
ardi contumacia cognita rex attrebatium episcopum & baronẽ de craone in aquita
niam legat: qui regionis prouentus sub regis potestate reponãt. Atq; interim in an
gliam secundo mittit: diem Edouardo dicere: ea lege si venire negligeret: dicendum
ius nichilominus aduersus eum esse. Venit tandem edouardus atq; apud ambia-
nos quo se philippus contulerat fidem ob eas quas in aquitania & pontiuiaco ter-
ras possidebat præstitit. De his auteȝ quas a Carolo vallesio Philippi patre ablatas
sibi fuisse dicebat iudicium parlamentei senatus exposceret. Eadem tempestate
Philippus animo voluens q̃ procliues ad seditionem flamingi semper extitissent:
misso iohanne abrinceñ. antistite portas yprensis oppidi atq; curtraci & aliarũ qua Edouard' fi
rundam arcium munitiones dirui confestim iubet. Per eosdem dies robertus ar- dẽ philippo
thesieñ. aduersus mathildem ob arthesii principatum in iudicio contendebat: nite- p̃stat.
baturq; comitatum ipsum paterno iure vendicare: q̃q̃ parlamenti decreto mathil- Robertus ar
di fuisset addictus. Sed aduersus decretũ robertus litteras recenter inuentas exhibe thesieñ.
bat quibus se terrç ipsius hçredem asserebat. Litteris penes regem depositis: mathil-
dis diligenter explorat vnde syngraphum emanasset. Compertum est id a fœmina
nobili ex bethunieñ. agro quam robertus in delitiis habebat fuisse sequenti callidi- Mulieris a-
tate inuentum. Erat attrebati ciuis potens qui annuum ex comitatu arthesii prouẽ- stutia.
tum emptionis lege sibi quoad viueret tantum comparauerat: eiusq; emptionis syn
graphum patris erat roberti sigillo firmatum. Ciue mortuo fœmina ex hçredibus
litteras recuperat: vtpote quæ nullius momenti hçredibus essent. Litteris receptis si
gillum calenti ferro detrahit: atq; alteris quæ ad causam roberti pertinerent confe-
ctis vetus sigillum agglutinat: easq; ad robertum deferens se illas domi forte fortu-
na repperisse ait. Fraude cognita per eum qui syngraphum scripserat: Philippus ro

bertum ad se vocatum hortatur a lite desistat: sibi sine ambiguitate constare adulterinum syngraphum esse. At Robertus mali propositi tenax regẽ non exaudit. Quã obrem philippus syngraphum ad iudices mittit: & fœminam appræhendi iubet. Quæ tormentis expressa veritate igne consumpta est in eo loco qui porcorum mercatus a parisiis appellatur. Eisdem diebus querimonia aduersus cleruꝫ exoritur quem ditione sua abuti pleriqꝫ palam testabantur. Eius rei causa conuocato consilio: cum de ordinandis legibus ageretur: regina visa est conari ab ecclesiasticis iurisditionem abrogare. Quod postq̃ Philippus cognouit: non inquit vt clero quicq̃ detrahatur hæc contio habita est. Non enim modo non auferre ecclesiis sua iura: sꝫ ea ampliare in animo est: satis esto errata emendare. Sed de roberto arthesieñ. reliqua persequamur. Prohibitus Robertus captam ob arthesium litem producere: quia fœminæ supplicium grauius iusto ferebat regi detrectare veritus non est. Et cũ obloquenti dies ad iudicium dictus esset: venire contemnens: me inquit autore philippus rex institutus est. & me quoqꝫ autore regno depelletur atqꝫ ita irritat⁹: equos quos formosissimos habebat cum omni thesauro burdegalam misit. Moxqꝫ in angliam omnia traduci iubet. Ipse ad Guillermum hannonię comitem primum inde ad brabantinum ducem consobrinum eius festinanter contendit. Hic autem brabantinus guillermi hannonieñ. filiam vxorem filio suo accipere instituerat. Quod Philippus sagacissime intelligens: cum maxime sciret Guillermum ipsum alias suas filias magnis principibus collocasse & inde sibi & potentiam & auctoritatem comparasse: veritus ne accessione ducis brabantini incrementum acciperet: pręsertim in eo tempore cum Edouardus bellum in francos parare nunciabatur: brabantinum ad se venire compendium orat quo bohemus rex & iohannes hannonieñ. & iuliaci comes atqꝫ leodiensis antistes conuenerunt. Quibus cum amicicia iuncta Philippus brabantino seorsum assumpto: monstrat eas nuptias quas de guillermi filia instituerat inferiores dignitate sui generis esse habere se filiam quam filio dare si nõ abnuat velit. His philippi verbis persuasus brabantinus: discedentibus a rege aliis pñcipibus apud Philippum mansit. Ea re cognita Robertus brabantiam deserens namurcum profectus est. Qui postea ob contumaciam regno interdictus est & bona eius publicata. Et his item diebus Ludouico claromontano comiti rex concessit vt qui dominus borbonii appellabatur ducatus dignitatem assumeret. Ad hunc modum borboniorum ducatus initium accepit. Per ideꝫ tempus Iohannes normãnorum dux Philippi primogenitus apud meldunum bohemorum regis filiaꝫ vxorem duxit. Quo item die brabantini ducis filio maria Philippi filia nupsit. Nuptiis celebratis: conuentu multorum sacerdotum atqꝫ proceruꝫ Parisii congregato: philippus expeditionem se ad hierosolymam ducturũ proponit. & Iohanni filio. xiiii. annum agenti regni curam mandaturum: ideo orare eos qui aderant: filio obtemperarent: & si in ea expeditione moreretur: fidem erga illum seruarent. Iureiurando pro Philippi voluntate recepto: consilium rex dimittit. Interiectis inde paucis admodum diebus: Radulphum augi id est deu comitem: & beluacorum pontificem ad edouardum proficisci mandat: sciscitatum si ad eam quam in syriam expeditionem parat socium se coniungeret. Quibus edouardus respondet mirari se Philippum longinquam p rofiteri militiam qui de aquitania id quod ambianis promiserat non absoluisset: oportere quidem illum erga se conuentorum fideꝫ seruare: qua expleta se ad expeditionem Philippo paratiorem fore. Verum q̃uis ad hunc mo-

Nota cõtra nouas reformationes.

Regis calliditas.

Borbonii comitatus Roberti arthesieñ. bõa publicant.

Expeditionem in syriam philippus simulat qui occulte bellum terra marique in anglos parat.

dum oratores a se dimisisset: tamen postq̄ aduersus scotos autore Edouardo balliolo bello decertasset: cantuariȩ archiepiscopum cum Philippo montisacuti & gaufrido scorpo ad philippum legat. Qui initio cum ad regem accessissent: parum comiter habiti: suȩ legationis exordia apud comitem deu: & Petruȝ rogerium rothomagorum archipræsulem: mareschallumq; trecensem fecere. Causa quamobrem venissent exposita: ad regem perducti oratores pacem cum Philippo firmant. Sed discedentibus a rege in sua diuersoria anglis: mox Philippus eos ad se reuocare iubet. Venientibus rex ait. eam cum illis pacem iniuisse: cuius scoti participes habeantur: q̄q̄ de illis nulla prius oratio habita sit. Hanc angli conditionem cum se admittere non posse respondissent: in angliam abierunt. Eius legationis relatione Edouardo facta: excandens anglus iurat se prius omnem scotiam perditurum: q̄ ea se pacis lege teneri. Anno eodem nundinis in agro sancti dyonisii existentibus: repentinus ignis in merces exarsit quo lenditum id est vt supra interpretatus sum edictum conflagrauit. Hugo quoq; crussiacus parisiensis prætor: & deinde parlamenteus præses ex burgundia oriundus: ob corruptum a se iudiciuȝ pœnas luit. Patibulo suspēsus. xii. kalendas Augusti anno dominicȩ passionis millesimo trecentesimo trigesimo sexto. Et regina in puerperio apud vicennas decumbente: quȩ Philippum pepererat: tanto fulgure atq; tonitru aer inhorruit: vt pars cubiculi vbi regina incolebat deciderit: & cortinȩ contritȩ sint. Ingentes arbores suis sedibus euulsȩ & plerique homines trucidati. Per hanc tempestatem Edouardus exulceratum animum gerēs ob dirutam apud xantonas arcem: aliaq; sibi subrepta loca: per nuncios a philippo petit ea omnia restitui. De qua re & si crebre vltro citroq; legationes intercesserint: impediente maxime carolo valesio nulla concordiȩ via fuit. Vnde animatis ad bellum regibus: edouardus animaduertens Philippum scotorum partes sequi: cuȝ ludouico bauaro amicitiam init: atq; armis se q̄maxime potest instruit. At contra philippus controuersiam quæ burgundo duci aduersus Iohannem cabilonensem ob salinarum fontem erat sedat. Quo tempore cometes apparuit ignitissimus futurorum quæ superuentura erant & astronomi pronosticabantur index. Naȝ & ab anglis incursiones plurimȩ atq; incendia facta fuere. Nec minus in anglos franci grassati sunt occupatis in vasconia plerisq; locis: incensis quoq; in anglia duce Nicholao bucheto nonnullis villis ad maris oram. Nec prætermittit Edouardus cum flamingis societatem iungere repugnante magnopere eorum comite: Philippo insuper rege dissuadente. Sed erat gandaui Iacobus arteuella plebeio genere ortus: & q̄ seruili ministerio Carolo valesio aliquando seruierat. Hunc cum astutus esset & ingenio polleret: Edouardus auctoritatem illi apud gandenses comparat: ita vt non parui intra paucos dies fuerit ȩstimatus. Nactus ergo nomē iacobus arteuella gandensibus q̄ necessaria illis esset anglorum communio ostendit. Flamingos omnes lanificio deditos esse dicens: qui (nisi ex anglia) lanas nullas haberent: ideo operȩpcium illis esse Edouardi partes sequi. hac oratione persuasis Gandensibus ipse brugas petit satellite multo stipatus. Deinde ypras atq; alia maritimȩ orȩ oppida puadens ab omnibus magna letitia exceptus est. Postea autem conuentu Gandaui facto coniurant omnes bellum cum Edouardo gerere. Atq; ita omnes qui exulabāt ad se reuocarunt: coacta nobilitate obsides dare ne secus ac iuratum erat quippiam moliretur. Ea factione comperta comes gandauum se contulit: si forte reducere ad meliorem mentem flamingos posset. Qui venientem comitem apud se distinēt. Sed

Punitus iudex corrupt⁹ pecunia.

Cometa.

Belluȝ exarsit inter francos atq; anglos.

Iacob⁹ arteuella.

Flamigorū coniuratio.

dolo dolum comes eludit. Exactis paucis diebus facti se poenitere & eoruȝ sententiam sequi simulat: & recepta qua vtebatur veste cœpit inter illos perfamiliariter cōuersari. Tandem bonam apud illos opinionem assecutus: insigniores fœminas ad conuiuium accepit. Post delicatissimas epulas cum iocatuȝ lusumq̧ esset: comes venatum ire simulans Gandauo egreditur cum canum rapaciumq̧ volucrum turba. Atq̧ hoc pacto dum quęrendis vel ardeis vel feris quisq̧ studet: ipse cum paucis se surripiens ad Philippum venit. Cuius aduentu letificatus rex: aliquot ex flamingis factionis autoribus sacris & communione christianorum pontificis romani auctoritate interdicere facit: missis qui sententiam exequerentur siluanecten̄. episcopo & guidone castrensi dyonisiano abbate. Hęc quę de comite scribo frossardus gesta esse tradit: obsidente caliseum Edouardo. Qui ysabellam filiam comiti desponsare adnitentibus flamingis curauerat. Sed comes cum eas nuptias ęgre admitteret: qa eius pater fuisset ab anglis interemptus: Gandauo abire ad Philippum sollicite laborauit. Dum hæc a Philippo geruntur: Edouardus in brabantiam atq̧ inde in alemanniam cum vxore sua hannonien̄. comitis filia se confert: vbi contracta cuȝ ludouico bauaro pseudo imperatore atq̧ excommunicato societate: ludouici vicarius constituitur vt nominis amplitudine theutones ad sese alliceret. Quorum magnum numerum proposito stipendio comparauit. Nec Philippo cura defuit se suosq̧ aduersus imminentem hostem instruendi: sed collecto ingenti exercitu: ad ambianos castra metatus est. Vbi postq̄ longo satis tempore consedisset cognito q̄ edouardus apud alemannos delitiis vacaret prę̄sidiis per munitiores vrbes depositis. reliquum exercitum dimittit. Visus est per id tempus sub minore vrsa alter cometes sine vllo splendore perpallidus. Et franci nauali pugna duas ex Edouardi classe onerarias naues non sine suorum cęde capiunt. Quę cum multis variisq̧ opibus cumulatę essent magno francis commodo extitere. Hautona quoq̧ anglię in ora maris oppidum inicientibus ignem francis conflagrauit. Et penna arx in agro agenensi excepta est: ipsi præterea Gandenses duce iacobo arteuilla alias flādrię regiones ad defectionem sollicitant: quæ cū se dicerent in francos arma non sumpturos: non inquit arteuilla in francos: sed in comitem bellum paramus qui nos & vectigalibus premit & afficit iniuriis. At Philippus prudenter coniectans quę ab anglis flamingisq̧ bella in eum mouerentur: vt normannos in fide contineret multis eos priuilegiis donat. & Maricurię principatum comitatus appellatione decorauit. Et

Maricuria i comitatum erigitur.

eisdem diebus in Philippi potestatem venere burgus & blauia munitissima in aquitania oppida deprę̄hensis eudone caluomontensi & Iohanne de albreto. Contra vero ad maris littus Picardiam versus angli tramportum capiunt. Et edouardus quas numerosas diuersarum gentium copias ad quadraginta milia contraxerat in franciam mouet. Cui ad sanctum quintinum viromandiæ non contemnenduȝ oppidum cum valido exercitu centum milium armatorum Philippus occurrit. Interiȝ tamen dum ibi tantisper se continet: dum omnes copię conuenissent: anglus Terrasciam populatus est. Conuenientibus simul copiis: cum rex manu conserere inter burumfossam & flamingariam instituisset: quidaȝ in exercitu primores id agere dehortantur: esse veneris diem quę christianis venerabilis eē solet. Militē eo die magnum iter confecisse: neq̧ equis spacium fuisse pabuli aliquid capiendi. intercedere pręterea inter se & hostem locum transitu difficilē. Igitur vtile fore si in posteram ꝓximam diem ꝓlium intermittat. Hęc & si inuitus audiret Philippus: prelio tn̄ absti

net. Interim edouardus intempestę noctis silentio: francia relicta ad theuthones in brabantiã se recepit. Quare fraudatũ se rex arbitratus exercitum in franciã reduxit.

Fugit edouardus

At flamingi comite suo deserto ad edouardũ ꝓficiscentes: eum vt francorũ regẽ ꝯsalutant in verba eius iurantes. Ea flamingorũ veneratione letus edouardus ꝙ eorum auxiliis rẽ pclaram gesturus esset: in angliam pgit pecuniã ad belli vsum coacturus. Interrea terrascẽses q hannoniis finitimi sunt: duce iohanne veruino hannoniam vastãt aspra oppido nõnullisq locis incensis. Hac calamitate offensus iohannes hannonię comes veruinũ in prelıũ ꝓuocat: die ad dimicandũ dicto. Quod cũ nõ detrectaret veruinus: comes aubentũ q̃ frãcorũ erat suo presidio destituta (nam ad veruinũ laturus opem miles ꝓfectus erat) populatur atq incẽdit. Grassabat aliunde & ipse anglus & bolonię suburbana cũ aliquot nauibus cremat. Diu quidem p annos tres cũ oĩa incursionibus pderentur & milites inter se leuibus tñ preliis ꝯtẽderent multis populus incõmodis grauabatur. Nã tornacenses Philippi iussu ad curtracũ excurrentes numerosã pecudũ & boũ pdam ex flandria abegerant. At edouardus in angliã traiiciens: comitẽ salberiẽsem oxonę dñm rebus flandrẽsibus p̃fecerat. Hi vt aliquo insigni facto nomẽ p edouardi absentiã cõpararent: insulã obsidere ꝯstituũt. Quare accersito guillermo montisacuti qui reginę apud sanctum bauonẽ gãdaui cœnobiũ puerperę custos a rege anglo fuerat deputatus: Armẽtariã q̃ nõ ꝓcul ab insula distabat: & eã genuẽsiũ cohors tuebatur: incendũt. Inde marq̃tę monasteriũ adeũtes: ibi ꝯsiliũ capiũt de insula obsidenda. Mittũtur ducẽti eqtes cũ salberieñ. & guillermo q insulę sitũ explorent. Quorũ cognito aduentu: insulenses clã bona ciuiũ parte emissa duce relaio viro nobili appropinquantẽ oppido salberiensẽ a tergo inuadũt capiũtq: reliquis fere oĩbus interẽptis. pductũ aũt ad regẽ hostẽ anglũ in castelleto parisiorũ carceri Philippus cõmittit. Hoc malo auspicio flamingi nutãtes de pace ad Philippũ nuncios mittũt. Verũ pacis leges quas illi ꝓponebant rex nõ admisit. Reiectis igitur a se nũciis: copias attrebatũ ducit p̃misso in hannoniã filio suo iohãne q regionẽ popularetur: q collecto ex finitimis p̃sidiis exercitu post duras excursiones valẽcenas vsq latissime factas: cũ ad scandoueriũ castellũ dies fere. xv. in obsidione sedisset: aduenięte Philippo obsessi paulo post: se & fortunis suis saluis deditionẽ fecere. Arce diruta ad thuinũq arx cameraceñ. epĩ erat pgunt: quã a richardo lymosino egregie defensam & scalde flumine allutã philippus ptinaci oppugnatione vexat: in quẽ a bochayni presidio quod ꝓpe erat fiebant quottidianę incursiones. Nec lõga mora interfuit: ecce brabantinorũ dux & gheldrẽsis comes & iacobus arteuella cũ multa flandrensiũ manu ad diuersam qua Philippus militẽ habebat scaldis ripã castra fecere. Ponte ad scaldẽ extructo freq̃ns & acris pugna fuit. Sed machinarũ crebro iactu ꝑcussis muris castelli: p̃fectus (opibus in nauẽ depositis: atq igne in arcẽ iniecto) ad alemãnos nauigat. Quibuscũ silẽti nocte aufugit. Flagranti aũt castello miles francus succurrit incendio restincto. Inde normãnię dux iohãnes assumpto in societatẽ burgundionũ duce: hãnoniã infestat: qua decursa paucis post diebus ad Philippum patrẽ reuertitur. Cõstituerat philippus bouchaynũ obsidere: sed audito edouardi conatu qui numerosa classe i flandriam traiicere nunciabatur: Locis hostibus finitimis presidio imposito franciam repetiuit: ad cõparandã aduersus edouardũ classem. Quã ex normãnis picardisq (ducibus mareschallis) celeriter eductam armis milite commeatuq philippus instruit: institutis ductorib⁹ hugone quiereto: nicholao bucheto: & barbauario ma-

Edouardus a flamingis rex frãcorũ appellatur.

Salberiensis apud insulã fusus.

Classis francorum.

ritimarum rerum peritissimis. Hi quadringentarum nauium classe mouentes ante sclusam flandriæ communem portum constiterunt: ita vt nec anglo ingrediẽdi nec flamingo egrediendi potestas esset. Hęc francis agentibus Edouardus roberto arthesieñ. comitante: conscensis nauibus prospero vento in conspectum francę classis paulo post adnauigat. Quo animaduerso barbauarius: ecce o commilitones inquit regem anglum. Qui si omnibus nauibus nos in hoc angusto mari intercipiat nulla nobis erit classem dilatandi potestas. Satius esse arbitror: in late patens pelagus nos traducere quorum in oculos sol irradiat & maris fluctus nobis aduersatur Hęc barbauario loquenti Nicholaus buchetus & tu inquit barbauari pecuniæ rationem melius q̃ naualem pugnam ministrares. A furca pendeat qui hinc discesserit. Periculi peritus barbauarius cum quattuor triremibus portu soluit. Ante omnem edouardi classem pręcedebant onerarię naues duę quibus nobiles quidam angli vehebantur. In quas iniectus barbauarius non magno negocio naues superat: occisis qui in ea erant vniuersis. Sed instauranti tota classe pugnam edouardo cum portu adhuc franci se continerent. & loci angustia atq; hostium multitudine ita p̄merentur vt sese explicare non possent: nec in continente se recipiendi facultatez haberent: littora flamingo obseruante: post q̃ horas sex acerrime depugnassent periere: pridie festi Iohannis baptistę. anno salutis trecẽtesimo quadragesimo supra mille. Itaq; quieretus in hostium potestatem viuus incidit: qui classis partem sibi attributam solis piscatoribus & vilis ministerii hominibus armauerat: q eos scilicet modico stipendio conductos acceperat: nobilitate contempta cui maius stipendium opus esset. Buchetus autem qui barbauario furcas imprecatus fuerat in maluz sublatus strangulatus est. Vnus tantum cum paucis minoribus nauigiis barbauarius euasit reliqua classe amissa cũ illis duabus quas sub ipso pugnę prgludio captas retulit. Cecidisse ex vtroq; exercitu triginta milia traduntur. Edouardo autem femur tragula traiectum fuit. Qui solidato vulnere: gandauum omnes belli duces accersit: vt de reliquo bello gerendo rationem exquireret. Est in frossardi hystoria francos omnes in hac nauali pugna occubuisse. Et cum ipse autor plus anglis q̃ francis suo more tribuat: contrahit vt vult suam narrationem vel ampliat. Nam cum maxime verum est buchetum alterum classis ductorem fuisse a malo iubente Edouardo suspensum: id tamen frossardus pręterit: quia id ad edouardi gloriam minime pertinere non ignorabat. Cum anglus copias in continentem deposuisset atq; Gandauum peruenisset. Placuit omnes copias bipharíam diuidere. vnam alemannorum atq; gandensium qui tornacum versus mouerent: reliquam ex flamingis qui ad oram maritimam & casletum incolunt: cui Robertus arthesiensis præficeretur sanctum audomarum petere Edouardus iubet. Ordinatis ad hunc modum copiis ipse ad sclinium tornaceñ. episcopi prædium tentoria sua ponit atq; ciuitatem vndiq; circumuallat. Erant enim in eius exercitu præter anglos brabantinoruz dux: comes hannoniæ: Iacobus arteuella & ex theutonum proceribus q̃plurimi: ita vt omnis exercitus centum & viginti milium esse diceretur. Post q̃ Philippus cognouit qd ab Edouardo ageretur: conestabilem: fuxi comitem: & bertrandum alteruz ex mareschallis cum quattuor equitum milibus tornacum mittit. Burgundorum vero ducem cum magno procerum numero ad sanctum audomarum p̄gredi iubet: qui duabus & quadraginta nauibus delati imperata fecerunt. At rex ipse delecto sibi exercitu castra inter attrebates lensumq; habuit: dubius adhuc quorsuz inclinaret.

Clades igẽs francoruz apud sclusaz.

Robertus vero arthesien. cui attributi inferiores flamingi erant: vix eos ducere potuit cum omnino instituissent nouam fossam non praeterire. Sed dolo vsus Robertus affirmat se ex oppidanis sancti audomari binas litteras excepisse: quibus maxime sperabat patere illi in vrbem aditum si illo copias promoueret. Creduli roberto flamingi arquas qui vicus est flandriam euntibus sancto audomaro proximus arcem habens: protenus petunt. Ex quo loco incursiones atque incendia fecere. Interim mens philippo fuit in Robertum arthesiensem ducere. Quod postquam Robertus cognouit vocatis ad se sui exercitus primoribus ait tempus esse ad sanctum audomarum propius concedere: se alteris litteris ab oppidanis admonitum ne oblatam occasionem praetermittat. Laeti hoc nuncio milites armis captis in aciem a Roberto ordinantur. Igitur duplici acie instructus proxime hostem copias sistit. Pugnatum est diuersis locis acerrime ita vt pro portis oppidi Robertus irrumpens equites aliquot francos occiderit. Sed dum ad hunc modum furit: arthesienses & nonnulli ex flamingis qui in francorum exercitu erant: in alam berghensium atque furnensium irruentes & comes arminiaci aliorsum pugnam in yprenses committens: hostem in fugam vertunt. Rediens autem in castra Robertus cum deserta omnia comperisset casletum primo: deinde ypras: mox ad Edouardum se recepit. Ex quinque & quadragita milibus qui cum Roberto militabant tria tantum milia interempta fuisse memoriae proditum est. Fuga flamingorum cognita Philippus ypras copias ducit & edouardus de vindesora obsidere tornacum festinat. Litteras quoque ad Philippum in hac sententia dat. Non ignorare illum pro sua virtute & sapientia franciae regnum ad se optimo iure pertinere: quod vi atque armis ipse Philippus vsurparet: se propterea flamingorum maxime auxilio in franciam traiecisse quae sua esset: ideo scite probeque facturum si iniurius vltra non fuerit: sibique debitam hereditatem liberam dimittat. ne eius culpa populus calamitate cladeque violetur. Si minus id curet: seligat homines belli peritos centum quibus cum ipse secum cum totidem armatis congrediatur. alioquin totis copiis ad pugnam descendat. post praesentes litteras scriptas decimo die ad praeliandum constituto. Ad has angli litteras Philippus ad insequentem modum respondit: se vnas quidem litteras vidisse quae edouardi nomine ad Philippum vallesium datae esse ferebantur. Sed quia ad se regem scriptas nō esse constabat ad ea quae a Philippo peteret non opus esse responso. Sed quando quidem in franciam arma intulisset: qui sibi francorum regi debitam fidem supra paucos annos praestitisset atque in eius verba iurasset: se ita regni maiestatem tutaturum: vt opportuno aliquando tempore illum regno extrudat. Neque se multi existimare quod flamingos auxiliares haberet quos prauis facile consiliis ad defectionem se duxerit. Sperare propterea gentis eius oppida atque communitates comitem suum aliquando recepturas. Nunc quia de Edouardi in regnum francorum aduersus Philippum controuersia locus incidit: non impertinens est paucis ostendere: quo iure anglus regnum ad se pertinere decertarit. Philippo pulchro masculinae prolis tres liberi & totidem foeminae fuerunt. Ludouicus qui Hutinus dictus est: Philippus longus: & Carolus pulcher: foeminae diuersa matrimonia sortitae sunt. Margareta Ferrando castellae regis filio nupsit: ysabellam Edouardus secundus huius Edouardi pater habuit vxorem. Tertia cui katherina nomen fuit decessit innupta. Singuli fratres Philippo pulchro defuncto regnum legitima successione tenuere. Hutinus patri: Philippus longus Hutino: Philip-

Lrae edouardi ad philippum.

Responsio philippi.

Quā ob rē disceptauit edouard⁹ de regno frācorum.

po longo Carolus pulcher successit. Hutinus annum. longus quinq; : pulcher annos septem (nullis liberis relictis) regnum possedit. Nam iohannes hutini filius duos remos vnctionis gratia petit/moritur. filiam ebroicen. comes sibi copulauit. Philippo longo hutini successori vnica filia fuit comitis arthesien. vxor. Quare morienti longo: successit carolus pulcher: qui iohannam burgundam grauidam cum reliquisset: turbationis de qua nunc agitur occasio extitit. Nam cum blancha regina peperisset: de legitimo herede contentio insurrexit. Erat eodem tempore ex carolo vallesio Philippi pulchri fratre superstes Philipp⁹ filius qui & vallesius appellabatur cũ fratre Carolo alenconii comite. Edouardo igitur atq; Philippo vallesio de successione contendentibus: conuentus francorum habitus est: quem trium statuum contionem vulgus vocat. Ibi de contendentium iure diu multumq; disceptatum est dicentibus vallesianis Philippum Caroli pulchri heredem esse cuius & duorum pcedentium regum Hutini & longi consobrinus per genus masculinum esset. Contra asseuerantibus anglis: edouardum tertium non iniuste regnum vendicare: quã ysabella Philippi pulchri filia & trium quos memoraui regum soror genuisset. Igitur cu3 ex regibus nepos & masculus esset edouardus successorem caroli definitu3 iri se magnopere deposcebat. Sed edouardo obstabat lex saliqua: quæ a pharamõdo vt supra scripsi francis data in illos vsq; dies obseruatissima habebatur. Ea lege soli virilis sexus reges a maribus regibus orti: regnum administrant nec ad eam dignitatem fœminę admittuntur. Cuius legis hęc sententia est. Nulla hęreditatis portio de terra saliqua ad mulierem venito. Terram autem salicam francorum iureconsulti eam dicunt quæ solius regis est. & a lege alodii distat quę subditos compræhẽdit quibus datur per hanc legem rei alicuius liberum dominium non exclusa principis maiestate. Astipulabatur præterea vetustissimę legi diuturna consuetudo quæ mares non fœminas francis præfici obtinebat. Quare edouardo qui ex fœmina ortus erat nulla successionis ratio poterat suffragari. Quod si iuris quippiam Edouardus ex matris origine sibi pręsumeret: videret ipse nauarrę regem qui ex hutini filia & ebroicen. comite cum natus esset: nullam in regno potestatem quęsiuisse q intelligeret fœminas a regni hęreditate esse semotas. His rationibus edocti ii qui cõmuni auctoritate consilium habebant: Philippo regnum adiudicant. Cui iudicio nec edouardus detraxit: fide post paucos annos apud ambianos Philippo de aquitanię feudo præstita. Cuius deniq; aspernator: sicuti ex præscriptis paulo supra litteris constat: tornacum flamingoru3 auxilio fretus obsedit. Igitur coangustati obsidione tornacenses missis ad philippum nunciis orant suppetias ferat: commeatũ ad eos propter circunsedentem ciuitati hostem importari non posse. Tornacensium conditione accepta: Philippus delectos confestim proceres cum instructis duobus militu3 milibus mittit. Ipse vocatis ad se belli ductoribus petit vtrum melius iudicaret in flandriam ne penetrare: an tornacum proficisci. Tornacum petere satius visum est. Mouit igitur rex & ad tria miliaria proxime hostem castra ponit. Interim cum neq; tornacu3 anglus oppugnaret: neq; hostem Philippus lacesseret: sed nũc a francis: nũc ab hãnoniensibus atq; brabãtinis flamingisq; fierẽt excursiones: & diriperentur circunstantia oppida: concordiam inter reges comitis hannoniæ mater & Philippi regis soror procurauit atq; inducias obtinuit. Compositionis forma hæc fuit. Edouardo aquitaniam & pontiuiacum Philippus restitueret flamingis debitum omne remitteret: excommunicatione qua tenebantur aboleta.

Terra saliq.

Philipp⁹ copias tornacum ducit.

Ad hunc modum rebus compositis exercitu dimisso: Philippus franciam: Edouardus gandauum petit. Eadem tempestate Iohannes Britonum dux sine liberis vita defungitur: cuius morte grauis admodum contentio de principatu inter carolum blesensem: & iohannem de monteforti excitata est. Itaq guido & iohannes fratres erant iohannis quem mortuum diximus. Et guydo Lemouicen. vicecomes relicta filia quam carolus blesensis duxerat vxorem / cum prę iohanne fratre mortē incidisset: iohannes mōtefortanus ducatum vendicare contendebat: repugnante carolo qui britonum consuetudinem iohanni obiectabat. Britonum enim lege q̄ q̄ multi eodem matrimonio fratres in nobili familia nascantur grandior natu patri p omnem hęreditatem succedit. Et hic quidem nullis relictis liberis si moritur secūdus hereditatem omnino assequitur. Morienti vero quisquis ex eo generatus est etiam foemina vendicat principatum. Et sic deinceps per fratrum successiones eadem lex obseruatur. Igitur quia caroli vxor ex guydone genita esset ad eum vxoris nomine ducatum pertinere carolus certabat. Atq ita in iudicium parlamenti senatus re p lata principatum blesensi iudices attribuerunt. At iohannes montefortensis ne senatus sententię accederet: nānetum vrbem profectus est: meditatus armis se tutari. Verum inanis eius conatus extitit. Nam missis nannetum iohanne normannię duce: & Carolo alenconii comite: montefortensis ad philippum deducitur quē apud luparam rex in carcerem coniecit. Cognito montefortensis impedimento: Edouardus (q̄ q̄ per id tempus inter philippum & se inducię prorogatę essēt) robertum arthesiensem ad Britones aduersus blesensem mittit. Qui prima expeditione cum incursiones aliquot prędasq fecisset: ad Edouardum reuersus: iterum cum salberiensi comite mouens pugna nauali cōmissa in femore vulnus accepit vnde paruo post tempore decumbens morte absumitur. Transfretauit quoq ad britones Edouardus: vannasq vrbem maritimam circumsedit. Quod post q̄ philippo nunciatum est qui tum apud turonos agebat: illo exercitum ducit. Cuius aduētu cognito edouardus obsidionem soluit. Legati autem romani pręnestinus & hannibal qui pacis causa a pontifice clemente sexto venerant post q̄ vident reges non procul ab alterutro distare crebris legationibus de pace agunt. De qua cum non conueniret induciæ positæ sunt intra quas vtriusq regis oratores se coram pontifice sisterent. Qui controuersiæ causa cognita meliores pacis conditiones non vt iudex sed vt publicę pacis curator proponeret. Hec legatis agentibus: philippi oratores ad pontificem missi cum de ludouici bauari absolutione nichil impetrant (nam vt bauarum ad se: anglo rege relicto: Philippus conuerteret absolutionis eius procurationem apud pontificem omni curia tractabat). De dalphinatu viennensi hæc composita referuntur. Imberto dalphino nec liberi nec liberorum spes vlla erat. quamobrem ad vicinum sibi regem prospiciens: a quo principatus eius pace belloq administrari posset: Philippum Philippi regis filium successorem atq hæredem instituit: nec multo post pecunia de qua conuenerat a Philippo accepta mundo abrenuncians prædicatorum ordinem Lugduni ymbertus professus est. Et ab eo quidē tempore ymberto defuncto franci viennā dalphinatūq possederunt. Inter tot quę supra memoraui bella cum Philippo pecunia parū sufficeret: nouā exigendę pecunię formam excogitat: qua sine cuiusq cōditionis discrimine omnes regnicolę tenerentur Sal quo nemo facile abstinet cōparari aliūde q̄ ex publicis q̄ instituerat prōptuariis vetat. Quod aūt a mercatoribus aut emptum hactenus: aut posthac emendum esset

Inducię.
Cōtentio de ducatu Britannię.
Edouardi p fidia.
Robert⁹ arthesien. moritur.
Dalphinat⁹ ad francos p tinet.
Vectigal ex sale.

id ab iis quos ad id negocium deputaret granetarios per vices temporum precio in dicto distribuendum fore. Id tributi genus & si graue multis visum est. ad hanc tamen vsq; ętatem penditur: ingeniosum profecto inuentum quo nemo a tributo liber est. & vnde ingens regibus pecunia quotannis venit.

Monetę valor augetur. Monetę insuper ęstimationem auxit ita vt quę vnius denarii erat quinq; denariorum paruo post tempore haberetur.

Caritas annonę. Quę res annonę caritatē importauit ita vt tritici sextarius. lxxvi. auenę vero septuaginta solidis venirent. Eadē frumenti pœnuria cum burgundia laboraret: dux ex regis assensu magnam tritici ex agro aurelianensi vastiniensiq; atq; blesia nauibus copiam imponit quę per ligerim ad burgundos veheretur. Id moleste ferentes aurelianeñ. concursu facto naues expilant & omne frumentum venale extrudunt: cuius rei certior factus rex missis aureliam duobus ex aulicis auratis equitibus negocium dat autores supplicio afficere.

Oliueri⁹ de clissone capite punit̄ & alii. Oliuerius pręterea de clissone qui a rege defecerat compręhensus parisii capite punitur. Puniuntur eadē causa gaufridus malestretus: Iohannes talkarus: Guillermus ebroiceñ. & alii quidā ex britonum nobilitate qui Edouardi partes sequebantur. Par quoq; pœna secuta ē Guillermum baconem/ Richardum perceium/ & rochetessonem qui Gaufrido haricurto normannię principatum affectanti fauebant. Per eos dies anno qui fuit a salute. xliiii. supra mille. ccc. Philippi iussu iohannes normannorū dux auinionē ꝓfectus est: vt sicuti conuenerat de regum controuersia apud pontificem ageretur Sed edouardo per nuncios omnia agente: quibus non satissufficiens experiendi in iudicio potestas erat: re infecta iohannes ad patrem reuersus est. Tunc blancha Caroli pulchri filia Philippo regis filio nupsit. Et eodem prope tempore cū edouardus sclusam se contulisset spem gerens flamingos in fidem recipiendi: cognito ꝙ

Edouardus iterū nocēs. arteuella gandensibus fuisset trucidatus retro in angliam abiit atq; ad aquitanos copias mittit: qui inducias sua sponte violauerant. Arteuella autem ꝓditionis suspectus/ Gandauum a magistratu vocatus mox a plebeia turba occiditur. Neq; passa est cadauer sepulchro conditum consumi: sed inde effossum feris & volucribus exedendum abiecit. Nuncio de anglorum in vascones aduentu accepto Philippus iohannem filium cū delectis militibus ire iubet. Sed postq̄ cognouit anglos duce herbi comite multas per eam regionem arces occupasse. de rebus bene gerendis desperans: exercitum reduxit. Qua re vbi patrem indignari accepit: aquitaniam repetens aguilonem obsedit. Sed renouato inter reges bello vt patri auxilium ferret: soluta obsidione: in franciam venit. Per id tempus anno salutis Millesimo trecentesimo quadragesimoquinto. Iohannes de monteforti impos mentis vita excessit apparētibus illi in ipso excessu demonibus.

Coruorum grex. Tāta siquidem coruorum turba ędibus moriētis insedit: quātam esse in gallia nemo iudicasset.

Stult⁹ locutor punitur. Erat per id tempus compendii ciuis symon poilletus qui verbi ꝓdigus dicere non veritus est Edouardo q̄ Philippo plus iuris ad francię regnum pertinere. Quamobrem mox compræhensus atq; in tabulatum elatus: brachiis primū: deinde cruribus atq; postremo capite exsectis: diras ꝓ sua temeritate pœnas luit. Constituerat Philippus magnam classem cogere vt in angliam traiiceret: atq; eius rei causa missis ad genuam nunciis onerarias naues expectabat: & fabricare prӕterea insolitę magnitudinis nauem apud harfleū normannię portum iusserat. Sed cunctantibus qui miserant: atq; appellente ī normanniam cū centū supra mille nauibus edouardo: instituto Philippus abstinuit compulsus aduersus hostem militem instruere. Interim dum cunctatur: festinabat

Edouardi [illegible]

anglus cum gaufrido haricurto omnia populari. Itaq; montemburgum: carentu3: sanctum londum thorinum/cadomumq; occupat: prædis inde abactis & in angliam traductis. Cadomi autem cum plerisq; non parua nobilitate proceres & guillermus bertrandus baiocensis presul presidii causa essent. q̄q̄ oppidani obstinatis viribus hosti resisterent retro tandem (nescio quo reuocante) cedentes. anglu3 mox in oppidum irrumpere conspiciunt. Atq; ipse conestabilis cum iohanne de tancaruilla arce egressus capitur/& in angliam dimittitur. Ex cadomo lexouios Edouardus petit. Inde fallesiam mox rothomagum ducens: postq̄ philippum exercitum ibi habere cognouit: ad pontem arche se conuertens: a philippo preuentus est qui ydoneum bello locum occuparat. Quo potitus rex edouardo per nuncios mandat: si i prelium totis copiis veniat: se pugnandi potestatem facturum. Nunciis anglus respondet non detrectaturum se prelium dum in agrum parisiensem venisset. Conserendi spe accepta philippus ad diui germani monasterium se recepit. Anglus vero per agrum vernonensium iter faciens suburbanis succensis mantam alias medõte3 accessit. Deinde meulanum oppugnare conatus cede suorum damnificatus est: eapropter ira excandens murilum proximum meulano locum totum prorsus incendio consumpsit. Nec cunctatus possiacum accessit omnia sancto Clodoaldo tenus diruens cremansq;. Cui ne retro abeundi potestas foret: ponte qui est possiaci a frãcis refracto: interceptus anglus videbatur.. Sed cum se per montefortem iter habere simulasset: & philipus vt illi occurreret ad antonium vicum castra posuisset: restituto possiaci ponte anglus bellouacum abscessit. Quod postq̄ resciuit philippus se proditum esse palã magna voce querebatur. Vnde hostem persequi omnino constituens: cum audisset auglum per picardiam iter ad mare conficere: abbatis villam pontiuiaci primarium oppidu3 petit. Habebat arenis castra eo die anglus & se ibi militemq; reficere constituerat donec ex iis quos ad vadum quo exercitum traiiceret: nuncium miserat accepit. Sed de philippi aduentu certior effectus flumine celeriter duce gobino agaceo qui inter captiuos locorum peritus erat traiecto: ad vicum quem blancam aquam incole dicunt iuxta creciaci siluam castra fecit. Nec transitu3 impedire potuit godemarus fayacus: quem vt anglum traiici prohiberet cum duodecim milibus pugnatorum Philippus premiserat. Eo cum proxime se Philippus contulisset: sciscitatus q̄ procul hostis abesset: cum mentientibus sibi quibusda3 crederet hostem duodecim miliaribus distare: ipse vt erat ardens congredi: anglos prospicit tribus tantum passuum milibus abesse: protenus ergo signo suis dato q̄q̄ ordinem miles non seruaret in hostem vadit. Erant balistarii genuenses ad numerum quindecim milium in prima fronte constituti. Qui ad primum sagittarum strepitũ (quibus anglus statim ineunte pugna vsus est) exterriti in fugã se cõuertunt. Quos cu3 persequi philippus atq; interfici iubet: magna nihilominus reliqui exercit⁹ pars deserto rege fuge se dedit: magna pars fusa occisaq; est: cum ex acie hostium sagittarii tantum depugnassent. In interemptorum numero primi fuere bohemus rex: alẽconii comes philippi frater: Lotharingorum dux: Ludouicus flamingorum comes Comes haricurtus & sancerrensis: alias castri cesaris quod oppidum olim agenditum dicebatur. Philippus vero ad ambianos nocte cum paucis se recepit. Postridie pugne qui dies erat dominicus permulti pedites atq; equites ex fuga recepti cu3 ad castra sua redirent: visis procul francorum signis que erecta angli tenebant: rati illic aciem francorum esse: in manus hostium incidentes multo plures ex eis q̄ pridie oc

Conestabilis & iohannes de tãcaruilla i angliã ducunt.

Pugna apd' creciacum

cisi sunt. Strages fuit occisorum milium triginta. Hanc plerique stragē vindice deo factam dixerunt: aliis in Philippum culpam referentibus: qui spreto ꝓcerum prefectorumque consilio: cum militem diuturno itinere defessum haberet/ nulla quiete data in hostem incurrit.

Gallorū idumenta.

Fuisse per id tempus per franciam vestimentorum nimiam deformitatem scriptores tradunt ita vt ioculatoriam vitam agere francos a vestib⁹ iudicares. Crediderim non defuisse illis & lasciuiam atque superbiam quottidiana gentis mala. Itaque continuo vix decennio vnius modi indumentū seruat: nouitatis semper studiosa. Itaque vel angustia vel laxitate: item breuitate seu longitudine vestimētorum galli peccant semper. Philippus autem multa secum repetens godomarum fayacum suspectum habuit quod hostem apud blancam aquam a vado non propulisset: voluit propterea godomarum supplicio afficere. Consilio tamen iohannis hannoniensis ab ira temperauit.

Callisiu3 ab Edouardo obsessum.

Victor edouardus re prospere gesta per monstrolium boloniamque viam faciens: in planicie calisii castra fixit. Indignatusque quod oppidani illi obsisterent iurat se inde non moturum: donec oppidum expugnet: atque ita viculo quodam leui materia non procul a callisio extructo (quem villam noua3 audacē appellauit) ibi diuersari per obsidionis tempus animo firmat. Cui ab initio flamingi commeatum affatim ministrabāt. Sed postquam defuncti comitis ludouici filiu3 in dominum admiserunt alius illis animus fuit. Interea cum hæc in Picardia geruntur: comes darbus qui burdegalam tenebat postquam iohannem normannorum duce3 aquitaniam reliquisse cognoscit: xantonas: sanctum iohannem angeliacum: pictauique occupat: & predis inde factis burdegalam reuertitur.

Nota Haricurti comitis pœnitentiam.

Gaufridus autē haricurtus quem a philippo defecisse & normanniam affectasse supra scripsi: commissoru3 a se pœnitens: collum mantili quasi fune circumligat atque ita ad philippū veniens & vociferans. Prodidi inquit regem & regnum: misericordiam tuam rex expeto. Cui veniam philippus impartiuit. Paulo post reparato exercitu: hisdinum arthesii oppidum rex petit: vt anglum pugna adoriretur: qui tam arcta obsidione mari terraque calisianos premebat: vt nichil victus ad eos inuehi posset.

Gauuin⁹ ꝓditor.

Du3 sedet ad calisiū edouardus: gauuinus bellomontanus laudunensis. qui lauduno relicto se ad mediomatricos receperat: per colinum tomelum misere conditionis hominem litteras ad anglum dat quibus spondet illi laudunum tradere. Est autem laudunum non procul a viromandis in colle edito ciuitas: bello in omnes finitimos gerendo accommodatissima. Colinus acceptis a gauuino litteris: cum francus esset diu dubius fuit anglone an franco regi eas reddat. Stat tandem animo sententia ad philippum proditionem deferre. Cognitis litteris rex colinum docet remos repetat. vbi gauuinus illum prestolabatur. Vtebatur aute3 proditor religioso habitu & se specie pietatis occultabat. Colinus postquam ad remos se contulit: pretore certiore ab eo facto gauuinu3 ꝓdit: qui laudunum a pretore perductus: post acceptas a plebe multas contumelias: postremo lapidibus obrutus est & eius vnicus filius paterni criminis cōsors perpetuo carcere afflictus.

Callisium edouardo deditur.

Interim callisiani commeatu defecti postquam philippus desperato subsidio auxilium ferre non potest: anglo se dedunt: vita atque vna tantum veste illis concessa. mense vndecimo obsidionis āno christiani natalis. M.ccc.xlvii. Relicto igitur callisio omnes cum ad regem francum venissent plurima ab eo humanitate accepti sunt. Instituitque philippus vt nulli potestas magistratus aut officium cōmitteretur: donec qui callisium tam ingenue defendissent singuli singula officia recepissent. Inter quos primarius erat iohannes viennensis burgundus eques. Cu⁹ opa

callisium in philippi fide quoad fieri per eum potuit permanserat· Callisio recepto edouardus aymerum pauiensem oppido prefecit. A quo cum Gaufridus charnus qui sancto audomaro preerat callisium pecunia redimere voluisset re comperta: in emptoris perniciem fraus recidit. captus enim & grauiter vulneratus in angliā missus est. Qui autem cum eo tam gloriosum facinus aggrediebatur dominus de montemorentiano fuga se saluauit. Per idem tempus carolus blesensis britonum dux apud rupem leriana victus captusque ab anglis est. Tot incommodis affectus philippus consilium parisium contrahit. Ibi agit de expeditione in angliam ducenda. Cui sine controuersia omnes assentiuntur promittuntque singuli auxilium ferre: atque vt stipendio militi soluendo pecunia quereretur: itur in aduenas italos qui foenus exercebant. Illi enim preter regias leges foenus augebant: ita vt supra milia librarum decem prime sortis: ad quattuor & viginti milia librarum parisianarum vsura increuisset: Eam ob rem eorum bona fisco deputata sunt. Grauis eodem tempore pestilentia francos affecit: absumptis per annum & semis triginta hominum milibus. Eadem tempestate ex teuthonibus exiuere in franciam complures: qui se flagellis & acutis stimulis percutientes poenitentiam de suis peccatis agere se dicebant. Sed a philippo prohibiti vix abstinuerunt. Mortuis vero vxoribus philippus blancham regis nauarre filiam: iohannes eius filius iohannam boloniensem vxorem accepit. Comes blesensis capit.

Edouardo adhuc apud calisium agente: intercedentibus romanis legatis: inducie anni vnius a regibus concesse sunt. Hec cum anno salutis. M.ccc. quinquagesimo mense iunio aguntur: Philippus mense augusto apud nogentum regis morit: annum agens quinquagesimum septimum: qui bene fortunatus primum: deinde foelix: postremo optimus christicola appellatus est: & apud diuum dyonisium humatus postque annos tris & viginti regnasset. Eius regis diebus iohannes. xxii. pontifex romanus de diuina contemplatione atque visione temere sentire atque predicare ausus est: aduersantibus illi catholicis viris quibus in primis philippus adiutor fuit. Huius regis opus est monasterium virginum ordinis sancte clare apud pontem sancti maxentii quod de moucello appellatur. Qui locus ob bonorum publicationem cuiusdam lese maiestatis dānati philippi fisco fuerat adiectus. Iohannes xxii.

Eiusdem compendii Liber nonus.

TErre commendato philippo vallesio: iohānes eius filius regnum adeptus est: & de more francorum regum remis vnctus. Qui inde parisium repetens incredibili oim leticia exceptus est. Venerat tum ex anglia solutus carcere radulphus angi comes & conestabilis quem cadomi ab anglis captum supra enarraui. Hic quod in iohānē (vt ipse sponte confessus est) crimen lese maiestatis cōmiserat apud neellā parisii capite truncatus est: substituto in connestabilitatu iohanne hispaniensi quē rex angolismensi comitatu paulo ante donauerat. Tunc dira annone caritas francos vexauit. tritici nāque sextarius libris octo parisiorum veniebat. Per hos dies in xantonibus infoeliciter aduersus anglos a francis: duce guidone neellensi pugnatum est: eodem cum plurimis francis occiso. Sed ne prorsus inimica fortuna esse videretur: sancti iohannis angeliaci oppidum a francis receptum est. Sed accessit ab anglis aliud detrimentum. Agente enim iohanne apud

sanctum audoenum in agro Parisiensi diem festum ordinis stellę: quam pro insigni suos portare instituerat: aderat illic inter aulicos matheus de bouquinghem quem arci guinarum pręfectum iohannes posuerat. Qui per inducias quę cum anglis cõuenerant nichil doli metuens: guillermũ bellicorũ sui loco statuerat. Hic guinas anglis ꝑdidit. Et paulopost ꝑfidię pœnas luit. Facta etiã cędes est a carolo nauarro rege apud aquilam normannię vicũ. Nec eius cędis causam scriptã inuenio. Quiescentem noctu iohannem hispaniẽsem francię conestabilem missis satellitibus necari nauarrus iubet. Nec homicidium dissimulat. Sed datis ad complures ciuitates: atq; ad regios consiliarios litteris iohannem legitimis causis interemptum fuisse diuulgat. Nec secus necis autorem se prędicare verebatur: q̃ si aperto bello crimen defensurus aduersus regem esset: cuius filiam desponsauerat. Apud magnates raro affinitas valet. Nauarrũ homicidam sequebant Philippus eius frater gaufridus haricurtus: dñs hãbius:: iohannes maletus: dñs item de gerardi villa quã grauillã vocamus. Amalricus de melanno & alii non pauci. Iohannes autem rex qui regni conditionem & diram fortunam asperiorẽ reddere nolebat: ad carolũ nauarrũ qui mantę agebat: viros & dignitate & genere illustres guidonem bononieñ. cardinalẽ: robertum gallũ laudunensem antistitẽ: borbonii ducem & comitẽ vindocinẽsem mittit. Qui tametsi criminis impunitatẽ carolo offerrent: veteres tñ iustę indignationis causas adduxit. Deberi sibi ex composito & nuptiarũ fœdere pecuniam. Quam dissolui in primis oportere contendebat. Ea persoluta est: terręq; plurimũ attributum quod ꝑpetuo teneret. Liberũ itẽ illi esset ꝑtoriũ inter suos cõe instituere quale normannorum duci fuerat indultũ: quod scacarium vocant. Suꝑ hęc homicidis impunitas concessa. Et q̃q̃ hęc accepisset: non tñ ad regem prius venit: q̃ andegauum comitem iohannis filium obsidem haberet. Venit tandem & apud senatum parlamẽti (sedente rege) carolus cõmissę cędis veniam postulauit: obtinuitq; interuenientibus reginis iohanna eius sorore & blancha. Non quieuit tamen nauarrus. Quamobrem iohannes rothomagum se contulit: & complures quæ ad carolũ spectabãt arces ad se recepit. Verũ reuersus ex nauarra carolus: hortatu dalphini vienneñ. ad regem veniens: se omni suspitione liberauit. Mouit ꝑ eos dies ex anglia gallię ꝑnceps edouardi filius: & per aquitaniam ad tholosates irrumpens carcassonę burgũ & quę oĩa narbonam vsq; erant igne consumpsit nõ occurrentibus illi arminiaco comite & aliis ꝑmultis copiis quas ad prouincię custodiã iohãnes statuerat. Edouardus ꝑterea induciarũ impatiens iureiurando violato arthesiũ rursus ingreditur & hisdinũ vsq; prędas facit. Qui iohannẽ in eũ ex ambianis ducentẽ cũ audisset: intacto hisdino callisiũ regressus est. Iohannes vero hostẽ cedentẽ persecutus: apud sanctum audomarũ castris positis: marescallũ dodrehan ad anglum cum his mandatis legat. Aut cũ eo singulari certamine aut toto exercitu congrediatur. Neutrũ edouardus acceptum habuit. Sed confestim transfretauit ad suos. Iohanni cum in franciam remeasset cura fuit bellicis rebus animum intendere & pecuniã ad belli vsum cogere. Conuocatis ad regni primoribus omnium assensu ꝓmittuntur illi triginta milia armatorũ in annos singulos quę populi impensa militi stipendia facerent. Nec fuit q̃spiã in omni francię regno: annuũ vel ex suis operis vel ex ꝓuentibus censum ꝑcipiens qui cogendo stipendio non contribueret. Quę res (vt ipse arbitror) causa fuit seditionis plebeiorum attrebatium aduersus primores ciuitatis. Plebs enim in opulentos insurgẽs aliquot interfectis reipublicę gubernacula vsur-

Cędes a nauarro rege hoie malo

Nota.

Edouardus edouardi [illegible]

Cura cogendę pecunię.

Seditio attrebatium

pauit. Ad quos missus a rege arnulphus daudregus franciȩ senescallus centum supplicio affecit. Rex prȩterea nauarrus iohanni continenter infensus: detrectare id quod de stipendio agebat cœpit. Cui haricurtus comes & plerique normani ꝓceres astipulabant. His rothomagi cū carolo normanniȩ duce q iohannis primogenit⁹ erat in arce epulantibus: iohānes centū delectis equitibus secum assumptis ꝑ posticum ad eos clam ingressus oēs in vincula coniecit. Nec moratus quattuor ex illis comitem haricurtū: grauillam: mabuum: & colinetū doubletuȝ in proximum agrum eductos capite plecti iubet. Reliquos prȩter nauarrū regē: friquetum: & iohannem vaubatum abire ꝑmittit. Caroli regis captiuitate cognita philippus nauarr⁹ arces complures quȩ in agro constantiensi erant prȩsidio firmat: caroli ignominiā vlturus. Ad quē mox cōcessit gaufridus comitis haricurti patruelis: q coactis vndique iohannis inimicis: comitis necē vlcisci studebant. Hi oēs duce principe clocestriȩ qttuor armatorum milibus stipati: ꝑ lexouios ad becunheloynū: inde ad pontem audomari prȩdas agentes ꝑueniunt. Obsidebat tū arcem robertus holecotus: q eorū cognito aduentu relictis impedimentis abscessit. A ponte audomari hostis bretolium contendit: oia populatus. Inde ebroicā prȩtereūtes vrbem (quā iohannis ꝑsidium tenebat & fuerat paucis ante diebus igne fere consūpta) vernoliū cū arce expugnant. Quȩ postq̄ iohānes cognouit: copias quas coactas habebat educit. Sed abeuntem aquilā hostē ꝓpter interextantes siluas ꝑsequi destitit. Tulleriam tn̄ & bretoliū fortissima castella cepit: ꝑsidioque muniuit. Deinceps carnotuȝ ꝓfectus est: vbi recensito auctoque exercitu cū accepisset ~~richardum~~ edouardi filium maiorem natu: in bituriges & pictauos grassari atque in turonos venturum: turonum magnis itineribus petit aio cum ~~richardo~~ conserendi. Id aiaduertens ~~richardus~~ pictauiaȝ regressus castra impeditissimis locis fecit quȩ densissimis sepibus velut palis munita erant Contra quē iohannes non ꝓcul a chāno castello acies suas tripharia instruit: ita vt vix mille passus inter vtraque castra intercederent. Priusq̄ acies cōcurrerēt cardinalis petragoricus q pacis causam ab innocētio sexto missus ꝓcurabat: mognope pacis rationes vtrique principi ꝓponens postq̄ irritatos principum aios flectere posse desperat castris excessit. ~~Richardus~~ em̄ & si oia quȩ iohāni abstulerat: reddere nō recusaret: fato tn̄ malo nō est a francis exauditus. Sed irritatus & furēs rex ꝓcurrit in hostem. Aciē primā ducebat athenarum dux franciȩ tūc conestabilis. Quē magnis copiis instructi seq̄bantur arnolphus & iohānes claromontēsis marescallus. Prȩerat secundȩ carolus dux normannus iohānis filius maior natu. Tertiā moderabat aurelianorum dux regis frater. Hi tribus locis. xiii. kalē. octobris. anno salutis. M.ccc. lvi. in vallum hostium irrumpere conati: crebris sagittariorum iactibus tardati sunt atque ita q imbellis animi erant equites peditesque magno numero ignominiosam fugam fecere. Anglo tandē victoria cessit: occisis in prima acie tribus quos supra mēoraui: & gaufrido de charni signifero cui auriflāma credita erat cum qb⁹ cecidere mille septingenti. Iohannes vero egregie prȩ cȩteris pugnans a Dyonisio morbequo equite arthesieñ. cū philippo eius filio & mille septingentis captus burdegalam perductus est. Carolo re male gesta consilium fuit parisium se recipere. Quo aduocatis ex regno primoribus patris miseram fortunam in senatu parlamenti magno omnium mœrore enarrat: loco eius verba agente petro forestano rothomagorū archiprȩsule franciȩ cancellario: atque pecuniam belli subsidium in tot aduersis postulante. Conditione captiui regis cognita: fuit vna oim sententia: miseris rebus opitulari

Rex nauarr⁹ seditiosus cū normannis.

Nota vltionem.

Nauarr⁹ rex capitur.

Excursiones ꝑ normaniā

Iohānes rex apud pictauos ~~a richar de anglo ca~~ pitur.

moderatione habita.id quod in omnium conspectu neq ab incondita multitudie fieri rite poterat. Deliguntur ꝓpterea ex omnibus quinquaginta viri quorum arbitratu tanta res ageretur. Illi hominum turbam tumultumq vitantes:ad minorum ędes secesserunt:vbi quindecim dies sententiis dictis:tandem carolum per nuncios oratum faciunt ad eos accedat:habere multa quę ad illum referant. Nec segniter agens carolus:cū sex tantum aulicis ad illos pergit. Sedenti carolo vnus cui cōmissū dicendi munus erat. Nos inquit illustrissime princeps ꝓ nostro officio per supiores proximos dies de patris tui atq regni francorū miseranda fortuna consilium cepimus:qđ tibi reiq publicę salutare esse possit. Tm̄ te oramus archanuȝ teneas quod in pręsentiarū dicturi sumus. Carolus verbis loquentis interceptis se quidē acceptū habere quod ab illis definitum foret. Verum dignitati suę nō conuenire: iureiurando ad silentium astringi de iis potissimū rebus q̄ ad vniuersitatem regni spectarent. Hęc tametsi diceret carolus:pergit nihilominus dicere qui loqui cepat. Pręsentē rerum statum idcirco obtigisse:ꝙ malis consultoribus vsus rex esset. Apud eos regni opes & diuitias esse:qui & fisco & publicę administrationi pręfuissent. Ab eis pecuniam exigendam:mouendosq eos officio esse & bona eorum publicanda. Cōplures quidem ex clero reliquoq populo esse male administratę rei conscios:atq ipri mis Petrum forestanum cancellarium:Symonem bussium parlamenti primum pręsidentem:Robertum lorrium equitem auratum:Nicholaum brachum:Enguerrā num peticellariuȝ parisieñ.ciuem: & iohannem pilliuillanum:qui monetę ꝑfectus erat:& & iohannem chaueum bellicarum rerum thesaurarium. Congruere prӕter ea custodia liberare carolum nauarrum. Adhuc pernecessarium esse:ipi optimos viros assistere.ecclesiasticos quattuor:proceres duodecim:& populares totideȝ:quorum sapientia & decreto respublica administretur. Fine dicendi facto:Carolus de his oibus ad consilium se relaturuȝ respondit. Sed interim cupere se intelligere quid de ferendo tributo ipsi decreuissent. Hęc nobis inquiunt optima factu visa sunt:si a clero atq nobilitate decima & semis omnium prouentuuȝ anni vnius exigatur. Ciuitates vero & reliqua per regnum oppida singula:ex singulis hoim centenis vnuȝ militem si instruant:& ad bellum mittātur:id milia triginta constituere posse. His a delegatis acceptis:carolus domum se recepit. Paucis deinde seorsum accersitis: qbus rem auditam carolus cōmunicaret:cognoscit pleraq ex illorum postulatis admittenda non esse. Quare postridie conuenientibus delegatis:admonet ea non petere quę pręsenti tempori non cōuenirent. Persistentibus in sentētia legatis:dies dictus est cum apud regem in parlamenti senatu sua palā decreta postulataq ꝓmerēt Constituto die:cōueniente in curia vix numerabili populo:Carolus ne in vulgum efferretur quod alioquin celatum esse deberet: a delegatis impetrat suaȝ petitioneȝ in alteram diem transferant. Expectanti populo vt delegatorum consilia vulgarentur:Philippus aurelianus dux a carolo iussus:venisse ait a patre rege:atq ab imperatore romano caroli auunculo nunciuȝ:cuius causa legati referre quę ipsi gessissēt impedirentur.simulq palam enunciat quę fuerat a carolo edoctus. Tam paruo negocio popularis conatus & ad rempublicā pertinax feruor languescit. Itaq ad philippi verba magna consilii pars conuentu relicto ad sua demigrauit. Quarto deinceps die carolus ex amicis consilio capto vocatis seorsum quibusdam delegatis reliquę multitudini per eos mandat domum ꝓficiscantur:donec commodiore tempore eos accersiret. Hoc caroli inuento consilium dimissum est. Non enim commode

Decima & semis vnius āni

se aptat principum voluntati populus frequens: existimantibus plurimis inter res aduersas suam conditionem vel meliorem effici posse: vel principis liberam administrationem plurimorũ sententiis cohiberi. Nam p eos dies quibus conuentus Parisii habitus est: licet carolus apud primores parisiensiũ crebro egisset vt presenti fortunę pecuniariũ auxilium ferrent: ipsi ad publicum consilium id negocium reiiciebant. At linguę occitanę & ꝓuincię narbonensis incolis misericordior animus fuit. Nam auctore armigniaco comite conuenientes: ante omnia ꝓhibent regionis incolas auro argentoq; & vnionibus in publico vti: neue insigni colore vestes induerent donec iohannes eorum rex apud anglos captus teneretur. Octo preterea hominum milia ad belli societatẽ cum diurno stipendio decernũt. Cuduntq; ad stipẽdium armatorũ assentiente carolo monetam nouam. Dum hęc gerũtur robertus claromõtensis aduersus philippũ nauarrensem & gaufridũ haricurtũ in territorio cõstantieñ. fœliciter pugnat: occiso ipso gaufrido cũ aliis nõ paucis. Receptũ insuper est castellũ pontis audomari quod nauarri dedidere sex milibus nummũ a frãcis acceptis. Inuenio carolũ per hos dies ad carolũ bohemũ imperatorẽ romanũ q mettis agebat ꝓfectũ & inde post paucos dies reuertisse. Quid aũt ab eo cũ imperatore auunculo factũ sit nõ inuenio. Interea dũ imperatorẽ carolus adit: mercatorũ prepositus stephanus marcellus & parisieñ. scabini (id eñ nomen est eorũ q ciuitatis parisiorum moderationẽ gerũt) mutatã a carolo monetã esse non bono aio ferentes andegauorũ comitẽ vicariũ a carolo relictũ plurimo populo comitante cõueniunt: vt monetę vsũ inhibeat. Id qd comes (dũ carolus ab imperatore rediret) ꝓcedit: veritus credo tumultuantẽ populũ irritare. Carolo ab imperatore reuerso: mercatorũ prepositũ ad sanctũ germanũ altissiodorensem p archiepm senoneñ. vocat. Quẽ cum ingenti armatę plebis multitudine venientẽ archieps monet non aduersari legi quã de moneta Carolus tulerat. Sed plebis frequentia fretus prepositus: ꝓnegat id se facturũ: neq; pmissurũ eã monetam in vsum venire atq; ita locutus domũ discessit. moxq; quosq; opifices ab opere cessare & i armis esse paratos iubet. Trepidatum est ne quod a plebe insigne flagitiũ patraretur. Exacta nocte: carolus sub initium lucis palatium petit: quo item mercatorũ prepositus se confert. Quẽ carolus alloquens: Ego inquit preposite bono aio fero qd a cõciuibus tuis cõmissum est: & si qd culpę est: illã tibi remitto neq; ipedio cõuentũ ꝓcerũ habere: eosq; ab officiis semouere placet: q sub patre potestatẽ gessere. Monetę vero considerationem atq; vsũ ad arbitriũ eorũ deferre placet qui a publico conuentu delegabunt. Caroli verba ꝓpositus libens excepit: petit de ipsis syngraphũ a rege ꝯscribi. Quod carolus facile admisit. Nam ꝓ rerum temporumq; conditione vir consultus sese accommodat. Conuentum igitur carolus iterum parisii cogit. In ęde minorũ diui francisci contio habita est. Vbi cõstitutis q̃ ad rem presentem expedire videbãtur: ad parlamenti senatũ carolus contionem vocat. Ibi post habitã a roberto gallo lauduneñ. epo orationem. duo & viginti regii ministri nõ auditi a suis officiis caroli edicto amoti sunt: preter nonnullos ex caroli ministris. Ex senatu quoq; parlamenti & rationũ pretorio: id est (ne ab vsitato vocabulo discedã) camera computorum cõplures seclusi. De subsidio quidẽ pecuniario: atq; militũ copiis ita vt supra memoraui sancitũ est: Monetę vero ꝓcium inditũ. De pace autem nuncii burdegalã a carolo missi: cum per absentiam edouardi qui in anglia erat nihil trãsigi posset: duorũ annorum inducias firmauerunt. Iohannem autem regem richardus vuallię prin-

Narboneñsis ꝓuincię i suum regẽ pietas

Seditio propter monetam.

Caroli prud[entia]

Consiliũ parisii

Iohānes in angliā ducit

ceps in angliam victor traduxit: remissis domum reliquis captiuis quorum vice iohannes se constituerat debitorem. Redeuntibus burdegala nunciis: litterę carolo a patre redduntur: quibus legem de bellico subsidio latam seruari prohibebat. Quas per compita vrbis pręconis voce promulgatas cum seditiosus populus accepit: strepitu & clamore carolum impellit non patris sed delegatorum consilii statuta obseruare. Carolus igitur populi furiam animaduertens: statim altera pręconis voce consilii decretum probat. Sed non multo post contionis huius seueritas elanguit: in suas quibusq; domos remeantibus. Consilio dissoluto: Carolus mercatorum prępositum: carolū consacum: & iohannem insulanum regni primores rectores ad se vocat: administrationem illis vltra vsurpare prohibens. se ydonea ętate ad reipublicę moderationem esse. Atq; ita parisio egressus: per alias ciuitates vadens: quasq; ad ferendum rebus afflictis subsidium hortabatur. At parisiani Caroli absentiam nō ęquo animo ferentes: cū futurum fore coniectarent vt pertinacię illorū carolus facto aliquo obsisteret: placare illum elaborant opem pecuniāq; pollicentes. Quos carolus vt erat inopia pressus libens in suā beniuolentiā recepit. Cōcessitq; vt cōuentus alter parisii haberetur: non oīm quidem: sed paucarū ciuitatu3. Cū parisium carolus reuertisset: cōuenientibus qui ad consiliū designati erant: nihil vtile actū est. propterea ꝙ paucis non licebat de vniuersa republica decretū statuere.

Populi furor.

Carolus rē publicam regēdā accipit

Iohānes piquigniacus nauarru3 regē liberat.

Interim dum hęc aguntur iohannes pinquigniacus quē rex arthesio pręfecerat nauarrum regē carcere vi armisq; surreptū ambianū eduxit: amicoru3 precibus securitate a carolo impetrata: nauarrus multa satellitum manu stipatus: ad sancti germani de pratis cœnobium venit: fauentibus inprimis laudunensi epo & aliquot cum mercatorum pręposito ciuibus Parisianis. Nauarri aduentū non bene ferentibus: seu timentibus quibusdam campanis burgūdisq;: qui ad consiliū venissent cla3 domū abierunt. At nauarrus missis ad amicos quos parisii cōplures habebat nunciis: significat se habere q̄dā q̄ pala3 disserere populo velit. Nauarri volūtate cognita ꝓtenus affuit cū ingenti multitudine mercatorū ꝑpositus. Ad quos nauarrus ex tabulato quod ad muros cœnobii: clericorū pratū versus extructū erat contionat⁹ cū multa in ministros regios aperte: q̄dam vero in regē carolūq; occulte disseruisset omnis reliqua eius oratio ad sui purgationem pertinuit: se innocentē: se iniuste captum. se nouem & decē menses in custodia habitū demonstrans. His a nauarro dictis: mercatorū prępositus assumptis secū nōnullis conciuibus carolum adit: petitq; nauarro innocenti ius ęquūq; dicat. Cuius verba mox excipiens pręsul laudunensis: cuius consilio fiebant oīa respondet: non mō ęquum iustumq; nauarro regi: sed gratiam quoq; dn̄m ducem nauarro facturum. Nec multi post intercesserūt dies: cum carolus ad locum quo nauarrus intra ciuitatem venturus erat prior se cōtulit. Venientem armatis instructū nauarrum carolus (composito ad gratia3 vt potuit vultu) excepit. Nauarrus vero cui nihil satis tutum erat: exturbatis q ad fores erant: Caroli custodibus: suos asseruare portas iubet. Breui ibi habito colloquio: quisq; discessit. Postridie conuenientibus apud carolum iis qui de nauarri postulatis decernerent: venit & ipse mercatoru3 prępositus: simulans se alia causa a delegatis cōsilii trium statuum missum. Erat enim vt hęc ageret a laudunensi episcopo edoctus. Causa propter quam venerat exposita: Carolus eos tantisper manere iubet: donec suam de iis quæ in consilio versabantur sententiam dixisset. Prolatis nauarri postulatis: prępositus rogatus sententiam. Aequu3 inquit omnino rex nauarrus po-

Rex nauarr⁹ ad populū parisiēse3

Vis a nauarro facta i custodes ducis

stulat. Cui te carole non decet refragari. Prępositi dictum omnes (quia inter eos cōsultore laudunensi pontifice: ita conuenerat) probant. Itaq3 supellex tota & quicquid anteq̄ caperetur habebat: nauarro restituta. ei quoq3 & suis commissorum impunitas concessa. Cadauera etiam eorum quos rothomagi capite punitos: & patibulo appensos rettuli sacrę humo commendata: & eorum hęredibus bona quæ fisco applicata fuerant condonata/misso in normannia3 iohanne amalrico: qui hęc reuera compleret. Pręter hæc spem ceperat nauarrus: normannię ducatum: vel comitatum campanię a Carolo obtinere: compensandę impensę causa qua3 ipse a deprehensione sua hactenus fecisset. Composita vtrinq3: vel vt ipse sentio simulata amicitia: postq̄ alternis congressibus atq3 conuiuiis Carolus dux nauarrusq3 sese coluissent: mantam nauarrus petit. Inde rothomagum vbi eos de quibus supplicium sumptum fuerat magna pompa sepulturę commendauit: habita ad rothomagenses oratione de iniqua damnatorum nece. Eodem tempore non pauci ex constātiensi atq3 ebroicensi territorio prędones agrum parisiorum incursantes: cuncta populabantur. Et licet in eos cum copiis missus esset petrus villarius pręfectus vigilu3 nullo grassatores damno affecit. Eapropter occasione sumpta: carolus copias contrahit: siue vt prędatoribus (vt ipse dicebat) occurreret: siue (vt pleriq3 sentiebāt) parisio & vicinis oppidis pręsidium collocaret. Idq3 metuentes Parisiaci carolum admonent ne id faciat. Non enim se in vrbem milites admissuros. Quibus tametsi Carolus se nichil tale cogitare respondisset: custodibus tamen ab vrbis portas attributis: nemini nisi apprime noto ingressum patere patiuntur. Nauarrus postq̄ a Carolo copias cogi intelligit: ipse quoq3 se pluribus armatis instruit: palam professus: quandoquidem conuentorum fides non seruaretur (nondum eni3 arces quæ suę in normannia erant receperat) se eas vendicaturum. Ob id veriti parisienses ne aperto bello arma circunferrentur: signum sibi ciuilis concordiæ accommodant. Caputiola rubri blauiiq3 coloris consuunt: quæ quiq3 ferant. Hæc ad dissensionem spectare animaduertens Carolus: ad forum quas halas vocant quo Parisienses conuenire frequentes soliti essent: prodire constituit. Et q̄q̄ id illi non conuenire laudunensis pręsul: atq3 ipse mercatorum præpositus identidem dicerent: propterea ꝙ a furibūda plebe periculum impenderet: Prodiit tamen paucis comitatus: atq3 his populū qui in foro erat paucis affatus. Vos inquit amici saluos esse cupio omnes: Hortor itaq3 sic de mea in vos beniuolentia sperare: vt persuasum michi esse confidatis: me & viuere vna vobiscum: & si sors tulerit mori. Neq3 enim armatos in vestram perniciem contraho. Perspectum vobis esse potest hostem per agrum vestrum populationes facere: quorum ego conatibus atq3 incursionibus militem opponere institui. Quod nummorum pœnuria impeditus quia facere non celeriter possum: animus est gubernacula reipublicæ recipiendi atq3 e magistratuum faucibus collectam pecuniam recuperandi: cuius ipse ne minimam partem hactenus sum consecutus. Fuit plebi non ingrata Caroli oratio. Id postq̄ mercatorum præpositus cognoscit:: contione apud sancti Iacobi hospitalis ędem contracta: quæ pridie eius diei a Carolo dicta essent nunciat. Sed superueniens mox Carolus: dictorum a se rationem exposuit: causam memorans quamobrem restitui: quæ nauarro promissa erant non possent. Teneri quidem arces quasdam a præsidiis quæ pater illis imposuisset: qui eas deserere pro fide præstita non deberent. Idcirco non per se stare quin arces restituerentur. Hæc dixisse contentus Carolus: contionem dimisit. At

Predones in parisios.

Nauarr⁹ copias cogit.

Capuciola parisiorum.

caroli ad plebem oratio.

Prępositi mercatoru3 cōsiliu3.

carolus consiacus abesset e carolo multa in regios magistratus euomens: a duce quoque non abstinuit Laudauit magnopere prępositum eum bonum fidumque ciuem eē commemorans. rationabile propterea fore vt illum in his quę a se gesta fuissent cęteri ciues tuerentur. Tunc a plerisque conclamatum est prępositū recte omnia administrasse: pręsidiumque ferendum illi esse. Per hos dies monetę precium mutatum est. Nam mutonus (id enim monetę aureę nomen erat: quod arietis effigiem quem mutonem franci dicunt sculptam haberet) solidis triginta ęstimatus est. Interim carolo parisii agente: hi qui circum vrbem prędas fecerant stampas diripiunt: abductis multis captiuis. Et cum duo fere armatorum milia carolus in armis penes se haberet: stampensibus tamen nullam opem tulit. Hoc tempore perrinus marcus campsoris cuiusdam seruus iohannem bailletum Caroli thesaurarium incautum a tergo occidit. quem in ędem diui mederici latentem Carolus inde euelli iubet & manu qua bailletum peremerat abscissa homicidam patibulo strangulari. Sed procurante parisiorum episcopo inde ablatus & apud sanctum medericum humatus est.

Moneę mutatio.

Redeuntibus per id tempus ex anglia morinensi antistite francię cancellario: & vindocinensi comite: Carolus de pace inter reges habito conuentu procerū cognouit: exultantibus vniuersis qui res meliores factum iri sperarent. Venit prętęrea a nauarro rege qui mantę agebat iohannes pinquigniacus a carolo petens ea expleri q̄ in conuentis habebantur. Ad hoc ipsum venerunt petrus corbius mercatorum p̄positus: & scholę parisiensis cum plerisque doctoribus rector. Tantum erat omnium fere illis diebus in nauarrum regem studiū atque beniuolentia. Nec satis erat pręter equum & bonum postulare: nisi precibus minas adiicerent. Ad hanc rem vsi sunt simone lingonensi qui ordinis sancti dominici minister erat. homo eloquens & peritus dicendi a pontifice romano pacis gratia missus. His a carolo responsum est: cōuentis quatenus posset satis esse factum: eosque mentiri qui secus loquerentur. Habere se ingenuos equites qui eius rei detractorem singulari certamine ob eam causam exciperet. Postridie contracto in ęde diui eligii magno populi coetu: cęso prius reginaldo daucy dum a palatio domum petit: mercatorum prępositus stephanus marcellus cubiculum Caroli ingressus: Nichil inquit serene princeps inter ea quae gesturi sumus contristeris. Et simul haec dicens conflauum campanum mareschallum Carolo conspiciente necant: Robertumque claromontensem inde fugientem in penetrali interimunt. Quibus cędibus perterritus carolus: atque a suis desertus. Et tu inquit prępositę libera Carolum: & serua. Securus esto prępositus respondit: & hoc tuo capiti capuciolum impone. Id enim vestimenti genus erat: quod sibi populus ad diuersę partis discrimen desumpserat. Carolus igitur commutato cū pręposito capucio: per omnem diem illam populari insigni vsus: suum prępositο capuτium ferre permisit. Cęsorum cadauera trahi a satellitibus & ad mensam marmoream quae in atrio ad gradus palatii est proiici inspiciente Carolo prępositus iubet. Vbi ad populi spectaculum ad vesperam vsque relicta iacuere. Itaque eo superbię processit populi furor: vt prępositus tyranno persimilis abuteretur magistratu. Enim uero laneos carolo pannos bicolores misit: ex quibus capuciola suis aulicis cōficeret: futura munimēta aduersus seditiosos. Id quod carolus nō recusauit. Cōuocatis p̄terea in augustinensiū coenobio pmultis qui p eos dies in cōi francię ꝯuētu agebāt: cędē a se factam prępositus (adnitente maxime roberto corbio) laudari ꝓbarique impetrat. Carolū deinde in senatu parlamēti ius dicentē cū plerisque armatis conueniēs

Homicidiū a prępositο mercatorū i caroli cubiculo factū.

Mirā p̄positi mercatorum sęuitia.

petit ea omnia illibata seruari quę ad trium statuum delegatis instituta decretaq͡ꝫ essent: neq͡ꝫ impediret aliquot ex suis magistratu amoueri: sed sineret eos rempublicam moderari a quibus regendā esse populus decreuerat. Reciperetq͡ꝫ in suum consiliuꝫ tris aut ad summū quattuor Parisianos ciues quos populus designaret. Postulata carolus admisit. Dū hęc a parisianis furore tumultuq͡ꝫ populari aguntur: nauarrus Parisiū accessit: atq͡ꝫ apud neellā diuersatus est: quam regiā domum dono caroli postea accepit: cum bigore & matisconis comitatu aliisq͡ꝫ quibusdam locis: ex quibus annui census decē librarum milia ad eū peruenire poterant. Eius donationis cā fuit impensa: quā suę captiuitatis tempore se fecisse querebatur. Pacato vt videbatur nauarro: parisiani considerātes ne per principū beniuolentiam male cum eis ageretur: & pessimorū facinorū pœnas luerent: ad alias ciuitates & regni primores litteras dant: suadentes suam societatem ꝓfiteri: & caputiolum parisieñ. fœderis atq͡ꝫ cōis amicitię pręse ferre: quod iā carolus dux: & nauarrus rex: philippus pręterea aurelianus francię regis frater: & comes stāpensis assumpsissent. Litteris acceptis pauci assumpsere. Reliqui nullo rñso parisienses dignati sunt. Inter tot reipublicę dāna carolus consilium cepit: non se regis vicarium & locūtenentem (vt solitus erat) sed regentem appellare: plus auctoritatis in ea appellatione esse ratus. Vsus est autem cōsultoribus iohanne darmanno cancellario: mercatoruꝫ pręposito: roberto corbio: Carolo consaco: & iohanne insulano. Qui post laudunensem epm primas consilii partes gerebant. Egressus inde siluanectū Carolus quo beluacensiū nobilitatem venire iusserat: habito cum ꝓceribus de pręsentium rerum statu consilio: mox pruinum profectus campanos ad fidem concordiamq͡ꝫ hortatus est: sine q̄bus inter tam multas calamitates regnum francię pessum ibat. Atq͡ꝫ ita recepto mōsteriolo quod ad yonam amnem situm est: meldeꝫ vrbem (vbi eius vxor incolebat) petit: pręmisso comite iogniano cum sexaginta delectis equitibus: qui mercatū meldensem occuparent. A meldensibus compendiū se confert: vt viromandos in fide contineret. Ibi per nuncios accepit: parisianos arcem luparam occupasse: & ꝑsidio imposito machinas inde belli ad ędes publicas vrbis traduxisse. Itaq͡ꝫ parum abfuit quin ad priorem aduersitatem nouę factiones accederent. Nam abeunte parisio carolo: nemo nobilium parisios inuisebat: carolum sequentes. Et aliquot ciuitates cū parisiis sentiebant: sed longe plures caroli partes tuebantur. Per eos dies cum alter apud parisios trium statuum conuentus haberi spераretur: Carolus compendium contionem contraxit. Vbi & de militibus legendis: deq͡ꝫ belli & reipublicę subsidio forma quaꝫ campani inter se statuerant seruata est. Hoc est: vt per ciuitates & regni oppida ex septuaginta domesticis capitibus eques vnus: ex vicis atq͡ꝫ agris ex centū liberis hominib⁹ vnus: ex ducentis seruis totidē legerent. Clerus decimā: nobilitas ex centū librarū annuo prouentu solidos centū penderet. Cuius pensionis quęstores a populo cōmissi essent: pręterq̄ decimę quā ad quotidianos sumpt⁹ Carolus suo arbitratu moderaretur. Cōuenere paucis post diebus Carolus nauarrusq͡ꝫ apud claromontē agri beluacensis frustra adnitēte nauarro vt in caroli grām parisianos reduceret. Qui postq̄ nauarri interuētu nichil sibi bene ꝓcedere vident: duos ex caroli ministris: henricum metretū fabrum lignariū: & poretum pontiū parisiensium pręfectū proditionis insimulatos capitis supplicio afficiunt. Insurrexit per idē tempus in beluacensiū territorio agricolarum insolens turba quę ex vicis in nobilitatem duce guillermo calleto irrumpens cędem multā facit: cōpendiūq͡ꝫ vsq͡ꝫ

rex nauarr⁹ parisium venit.

Parisiorū temeritas atq͡ꝫ arrogantia.

Parisiani luparā arcē occupant.

Modus pēsionis caroło soluendę

Iaquę beluacenses

atq; siluanectum & suessione3 grassata: arces cōplures spoliauit deiecitq;. Erat huic hominum pesti in nobilitatem pręcipua conspiratio & execrabilis sęuitia. Cui9 ne per eius singula flagitia circūferar: duo tantū pcipuę immanitatis crimina memorabo. Inter plurimas cędes hęc debacchantium furia castellum quoddam irrumpens loci dominum cum palo alligassent: eius vxorem filiamq; in conspectu mariti stuprauerunt: stupratas necauerunt: viro mox crudeliter interempto. Alterum pręterea auratum equitem a se trucidatum: & veru transfixum igni assauerunt spectante equitis vxore: quam a duodecim stupratoribus violatam: impulerunt de mariti carne vesci: miseram paulo post mulierem morte afficientes. Sunt qui memorię prodiderunt hos grassatores regem sibi instituisse iaqueum quendam bellouacu3: a quo ipsi se iaquas voluerunt appellari. Egressi quoq; parisio trecenti ex numero perditorum homines duce petro gillo tillium profecti: cum ibi Iohannem vaillant cum quingentis eiusdem factionis armatis comperissent: inita societate meldem ducunt rati prima incursione mercatum expugnare. Quos meldenses positis per vias mensis vino atq; dapibus magna omnium lęticia reficiunt. Erant in mercato cum vxore caroli: fuxensis comes: atq; alii bono numero nobiles quida3. Qui postq̄ oppugna

Furor plebis reprimitur.

tionem aduersum se parari vident: irruptione facta totam illam plebeiam vim furoremq; dissipant. Ingressiq; ciuitatem: eam parti3 incendunt atq; diripiunt: capto solanno ciuitatis prętore: quem abductum necauerunt. Depręhensus pręterea a nauarro rege guillermus calletus iaquarum beluacensium primarius carnifex (iaquas enim hęc se factio vocabat) vltimum supplicium apud claromontem tulit. Veni

Nauarr9 parisiensis pfectus.

ens deinde parisium rex nauarrus a parisiis dux & vt est in vulgari vocabulo capitaneus vrbis constituitur iurantibus se ad reliquas ciuitates litteras dare quę illum totius regni pręfectum constituant. Hęc agentibus parisianis: Carol9 numero militum fiebat in dies auctior qui vbilibet depręhensos parisianos spoliabāt: ita vt ei9 ciuitatis ciuem nemo se pfiteri auderet. Sęuiebant tamen maxime in beluacensium iaquas: quos ad numerum viginti milium intra paucos dies trucidatos fuisse traditum est. Postq̄ iustum exercitum se habere carolus intelligit: callam mouet: deinde apud pontem chalentonium atq; conflanum castra ponit: in parisianos incursiones faciens. Nec erat qui aut ingredi vrbem aut inde egredi sine eminenti sui incōmodo tentaret. Quod si turba facta populus interdu3 eruptionem faceret: vrbem magno suo damno repetere cogebatur: insequentib9 eos carolinis militibus. Interim autem nauarrus apud sanctum dyonisium se continebat. Et iohanna regina cum concordię formulam principibus proposuisset: obtinuit: vt ambo in colloq-

Cōuētio caroli & nauarri.

um venirent. Pone sanctum anthonium campestrem tentorium carolo fixum est: quo se nauarrus contulit. Carolo stabant in armis triginta bellatoru3 milia. Nauarro vero octo apud charronam vicum erant. Tandem conuenit vt ad omne debitū quo carolus nauarro obnoxius erat dissoluendum milia librarum decem annui pUentus nauarro assignaret: solueretq; definitis temporibus quater centu3 milia florenorum. Re ad hunc modum confecta iureq; iurando interposito: principes discessere. Abiens a carolo nauarrus promiserat de parisiensibus ad carolum postera die referre. Sed verbi iuramentiq; neglector: anglos qui sub eo militabant parisii ad pręsidium locat. Nec morati parisienses: aliquot ex suis armatis ad caroli castra mittunt: quos acerrime repulsos ad muros vsq; carolus persequitur. Fuisse alios belli motus constat qui cum parum momēti habuerint eos pręteritto. Illud memo

rabile magis aduersus anglos gestum est. Erat apud sanctum dyonisium angloruȝ manus præter eam quam parisii nauarrus habebat quæ prædas faciens agros infe- stabat. Quamobrem arbitrari parisienses vnius criminis anglos esse conscios: impe tu facto: quattuor & viginti ex iis qui parisii erant occidunt. Compluribus q̧ apud neellam cum nauarro epulabantur captis: quos apud luparam in vincula coniece- runt. Ob cuius facti atrocitatem cum nauarrus illos (assistente sibi mercatorum præ posito increparet) non prius tumultuari destiterunt: q̄ ipsum nauarrum prępositū q̧ coegerint cum eis in reliquos pradatores ãglos arma mouere. Cuius cœpti eos tandeȝ pœnituit. Nam diu negligenterq̧ sese nauarrus instruens: dat anglis spaciū sibi prospiciendi. Nec dubium fuit dimisisse ad eos nuncios de parisiensium aduen tu. Quare insidiis ad saltum diuę marię boloniensis positis: pauci extra saltum con- spiciebantur vt paruę multitudinis speciem ostenderent. Mouentibus autem pari sianis: nauarrus prępositusq̧ dyonisiana porta cum parte copiaruȝ egressi sunt. Re liqua peditum turba sancti honorati portam petit qua in hostem iter erat. Qui duȝ in conspectu hostis veniunt: mox qui in nemore latebant se palam ostendentib⁹ to ta illa incondita plebs fugę se committit. Quarum maximam parteȝ insequentes an gli spectante nauarro trucidant. & nichilominus prępositus ad suos reuersus: an- glos non multopost e lupara & vinculis soluit. Deinde rixante eo aduersus iohan- nem mailardum ob clauem propugnaculi dyonisianę portę: quam ioserano matis conensi committi illa die prępositus iubebat: mailardus ad falas: prępositus ad diui anthonii propugnaculum se recepit: gestans nescio quas in manu litteras a nauar- ro vt ipse dicebat acceptas. Quas quia propugnaculi custodibus communicare re- cusauit: insurgentibus qui pręsidio erant: Philippum guissardum primum: mox p̄- positum interficiunt: commeritam tot a se commissis flagitiis pœnam excipientes. Occisi quoq̧ sunt iohannes insulanus iunior: & iohannes poretus: qui omnes ve- stibus nudati in viam publicam furente plebe abiecti sunt. Comprehensi prætereа carolus consacus parisiensis scabinus: & ioserannus matisconēsis regis nauarri the- saurarius. in carcerem coniecti sunt: & postea capitali supplicio affecti: & in profluē tum sequanę proiecti. Per eam cędium tempestatem carolus parisium accessit conci liandi sibi populi causa. Itaq̧ egregia oratione patefecit quę mala ab iis qui paulo su pra pœnas luissent facta iam erant: & postea futura timebantur. Nauarro quidem regi francorum regimen commissuros: introducturos ob eam causam in ciuitatem anglos: nauarrosq̧ eo die quo de illis fuerat supplicium sumptum/mactaturos prę terea eos qui regis patris atq̧ suas partes sequebantur: occidendorum ędibus posi- ta signa esse destinatę cędis. Confirmatus caroli oratione populus: crudelissima p̄- ditorum facinora execratus est. Mutatur enim semper cum fortuna populi instabi litas. Hinc ergo indignabundus nauarrus apertum carolo belluȝ indixit. & meldu num occupat: multasq̧ per anglos incursiones faciens omnia populabatur: sollici- tabatq̧ vrbes ad se deficere: iuuantibus eum anglis. Propterea robinus canolus an glus ex britonibus in aurelianos mouens: castrum nouum/& castilionem capit. de inde malicornum. Eodem tempore angli qui in agro altissiodorensi populatio- nes faciebant ciuitatem sub lucem intercipiunt: diripiuntq̧ paucis interfectis. Et ne singula persequar: omnia flumina quibus aliquid commeatus ad parisios importa- ri poterat sursum deorsumq̧ hostis occupabat. Et iohannes pinquigniacus in terri torio nouiomensi centum & viginti insigni nobilitate viros cum nouiomensi anti

Prępositi cō plicumq̧ cę des.

Apertū bel- lū a nauarro indicitur

stite captos in vincula apud creolim coniecit. Moxq; ambianos petens: ciuitatis sub urbia cremat. Sperabat enim adiutore iacobo fusciano ambianos in potestatem na uarri recipere. Sed proditione cognita iacobus capite punitus est. Interim cu3 ex anglia a iohanne rege reuertissent oratores: propositę pacis conditionem ferentes: Carolus accersitis in atrio palatii multis varię dignitatis hominibus: pacis formulă per guillermum dormanum regium in senatu parlamenti aduocatum ad tabulam marmoream recitare iubet. Petebat edouardus pro iohannis redemptione sibi per petuo normanniam xantonasq; dimitti: cum adiacentibus ciuitatibus agenensi: tar ba/ petragora/ lemouice/ cadurco/ turonensi/ boloniensi/ pontiuiaco/ & Guina rum comitatibus/ calisio/ & monsteriolo: quos principatus libero iure & suo im perio possideret: ita vt britonicus ducatus normannorum ducem non secus ac pri marium dominum esse profiteretur: atq; in eius verba iuraret. Si iuris pręterea quip piam in terris ipsis vsu vel lege aliquis vendicaret: id (restitutis possessoribus) redi meretur a iohanne. Adhuc quadragies centum milia nummum philipporum aure orum edouardo persolueret: duodecim datis obsidibus: cu3 aliquot ciuitatibus: in ter quas rothomagus cadomumq; designabantur: & super hęc centum milia libra rum sterlingorum (id genus est pecunię ęstimationis apud anglos) Et hęc quidem edouardus petebat. Sed iniquę visę sunt cócordię leges. Ideo communi decreto bel lum anglis indictum est. Simulq; institutum quem numerum militum: quamve pe cuniam ad id bellum quisq; suppeditaret. Exactis inde paucis diebus: de reducendis ad mutuam beniuolentiam principibus cum solliciti essent: ita egerunt: vt ad Caro lum nauarrus veniret. Venit autē pontisaram obsidibus a carolo datis. Vbi post multa hincinde de concordia habitis sermonibus cum nauarrus oblata respueret: carolus misso ad illum comite stampensi: hęc dicere iubet. Quandoquidem iusto & ęquo aduersaretur: sciret carolum neq; amiciciam cum eo/ neq; pacem habiturum: sed eum in vincula reducturum vnde fuisset sublatus. Insequenti nocte nauarrus si ue numine aliquo instinctus siue dolo malo iram dissimulans: ad caroli consiliarios misso nuncio: orat ad se veniant. Vbi illi aduenerunt: hęc locutum nauarrum acce pi. Haud inquit viri sapientes dubius sum eam regni huius miseram conditionem esse: vt si discordiis agere pergamus: facile respublica dilabatur. Eapropter quoniă a francis regibus genus sumpsi: ponenda esse odia operępcium iudico/ & regni ca lamitatibus succurrendum. Itaq; constitui regis & caroli amicitiam inire: eamq; syn cere obseruare. Neq; mihi pecuniam/ neq; alias possessiones vendico: prćter eas q̄ ante discordiaru3 tempus meę ditionis extiterunt. Quare ite: & hęc aliis collegis ve stris & carolo nunciate. Hæc cum carolo relata fuissent: magnopere laudauit. Ac cersitoq; in cęnaculum arcis procerum & prudentum conuentu: nauarrum intro duci iubet. Qui adueniens ea quę apud consiliarios dixerat/ coram est locutus. Re conciliatis principibus: beniuolentię initium hoc nauarrus dedit. Anglos partium suarum omnes qui in pręsidio possiaci & in caluomonte erant emisit. Non defuere tamen qui nauarri in carolum fidem suspectam haberent. Idcirco carolus non pri⁹ nauarrum parisium admisit: q̄ populi animum explorasset. At vbi comperit pace3 gratam parisiensibus esse/ nauarrumq; tuto introducere posse: proditoribus exclu sis: regem amicum liberaliter accepit. Proditorum hæc nomina sunt. Robertus gal lus laudunensis antistes. Michael tassus nouiomensis ecclesię cancellarius. iohănes sandacus. Petrus delacurtus. Vincentius mauricerius. Petrus debarrus. & gaufrid⁹

Forma con cordię qua3 legati caroli ab anglia ret tulerunt

Nauarr⁹ pō tisarā ad Ca rolū venit.

Nauarr⁹ ca roli cōsiliari os alloquit.

flamingus. Quos iohãnes mareſianus in ſenatu parlamenti(autore mercatoru3 p̃poſito)palam deſignauerat. Paucos inde dies pariſii diuerſatus nauarrus meldunũ proficiſcitur. Et ſperabatur ex creolio anglos dimiſſurus/propterea ꝙ inauditũ vectigal ab iis q ſequana merces pariſiũ inneherent exegiſſet: nõ alia cã(vt iactabat) q̃ vt ſtipendium militi ſolueret. Sed neq̃ meldunum nauarris: neq̃ creolium anglis liberauit: q̃uis ſex regalium milia a pariſianis vt anglos amoueret receperat. Per id tẽpus menſe nouembri Edouardus poſtq̃ comperit francos pacis conditiones quas iohannes poſuiſſet reſpuere: prẹm iſſo caliſium duce leucaſtriẹ cum quadringentis equitibus & duobus ſagittariorum milibus: ipſe in galliam traiiciens cum caliſium appuliſſet: recenſito diligenti cura exercitu tris acies inſtruxit. Primam quẹ quingẽtis equitibus auratis: & mille ſagittariis conſtabat: ſequebatur altera in qua rex ipſe erat tribus equitum & ſagittariorum milibus quinq̃ ſeptus. Ingens poſt carrorum numerus ſuccedebat/quibus omnis generis commeatus vehebatur. Nam cum inaudita prius annonẹ caritas franciam vexaret: non tantum frumenti copiá: ſed molendinorum machinas edouardus condiderat cum breuibus ſcaphis quibus e ſtagnis piſces exciperet vel flumina tranſmitteret. Quẹ omnia ſex carrorũ milibus impoſita tuebatur. Tertia acies duoru3 milium equitum prẹter pedites & ſagittarios qui ex germanis & belgis ad edouardum conuenerant: vt in tanto belli apparatu edouardo obſequerentur: vel reuera prẹdas facerent: & ſuas fortunas rapinis ampliarẽt Comitabantur quoq̃ foſſores quingenti & fabri lignarii qui aſpera viarum: & impedientes profectioné ſiluas ẹquarent. Hanc tanti belli mole3 edouardus ideo ſuſceperat vt franciẹ regnum vendicaret: aut pacis leges quas animo conceperat franci reciperent. Igitur per artheſium ducens poſtq̃ apud remos in obſidione dies quadraginta ſediſſet: relictis remis campaniá ingreſſus: ſenones tandem atq̃ niuernẽſes petit: acceptis a burgundis ne in eos moueret florenorum aureorum milibus ducẽtis. Inde moretum per vaſtiniu3 profectus ad reginẹ burgum conſedit: is viculus eſt quattuor a pariſiis miliaribus diſtans. Vnde miſſis ad carolum normanniẹ ducem caduceatoribus per eos a carolo petit pugnandi faciat poteſtatem. Quo non impetrato: aliquod angli ad pariſiorum portas incurrẽtes ſatis acerrime repulſi ſint. mox q̃ edouardus per belſiam iter faciens in britanniam copias ducit. vbi per ẹſtatem recreato exercitu ad autũni initium pariſium reuertitur: quam circunuallare niſus eſt. Inter has calamitates carolus multa proſpiciens: cancellarium guillermum de monte acuto. abbatem prẹterea cluniacenſem: & ſymonem lingonenſem ordinis prẹdicatorum primarium rectorem ex aulicorum conſilio ad edouardum legat. Sed nec ſic pacis conditio proceſſit. Caſtris igitur ſublatis: partem copiarum hoſtis ad diui marcelli ſuburbium locat: ratus pariſienſes prælii poteſtatem facturos. Quietis francis & in vrbe ſe continentibus: ſpe fruſtratus Edouardus: carnutum verſus iter fecit. Caſteldunum autem cum veniſſet: orta tempeſtate(quæ ſolito horridior fuit) territus hoſtis: per aubericum cluniaci abbatem clam explorat: ſi pacis aliqua conditio inueniri poſſit. Quod poſtq̃ referente abbate cognitum eſt: carolus animum ad pacem intendit. Miſſis ab vtroq̃ principe nunciis viris & nobilitate & doctrina illuſtribus: apud bretigmacu3 qui vicus eſt non procul a chartris ſub mõtelerico cõuentio habita pacem ad inſequentem modum conſtituit. Anno chriſtianẹ gratiæ ccclx. ſupra mille. Anglo omnis pictauia: toardus/bellauilla/xantones/agena/petragorium/Lemouicenſes/cadurci/tarbienſes/bigorii/angoliſmi/ruteni/pontiui

Edouard⁹ in remos mouet.

Edouard⁹ in ſuburbio ſãcti marcelli pariſienſis

Formula liberãdi regis iohannis.

p ii

aci/calisii/& guinarum comitatus cum aliis adiacentibus vicis obuenirent:& ad ipsius perpetuam ditione3 absq3 vlla iuris aut maiestatis diminutione cederet. Et quoq3 tredecies centena milia aureorum statutis diebus soluerentur. His ad hunc modum caroli nomine firmatis:edouardus iohannem regem calisium deducere promisit:vnde liber & nullius rei obnoxius abire posset:datis ante omnia obsidibus:permissisq3 in angli potestate ruppella & guimarum pertinentiis. Qui iohannes calisio aliquando digressus:nec bellum anglo indiceret:nec in eũ arma sumere tentaret:donec quę decreta ad pacem erant plenissime complerentur. Huius concordię postq̃ syngrapha principum iuramento & sigillis roborata sunt:inducięq3 positę: Iohannes rex post quartum suę captiuitatis annum:calisium perducitur. Quo (visendi patris causa) carolus se contulit. Rebus post aliquot menses plane ordinatis:iohãnes boloniam mox ad sanctum audomarum profectus est. Edouardus vero ludouicũ andegauię ducem/& iohannem aluernię atq3 biturigum principem regis filios: Ludouicum borboniensem: Petrum alenconium/Iohannem comitis stampensis fratrem: Guidonem blesensem:alios praeterea obsides non infimę nobilitatis secu3 ducens angliam repetiuit. Iohannis autem aduentus mirabili omnium lęticia exceptus est. Ad quem veniens paulo post nauarrus:iurat in fide se mansurum. Conciliatione principum habita:cum milites suis pręsidiis sicut conuenerat egredi oporteret: nec stipendio vllo iuuarentur:desperatis rebus:magna pars pręfectos capitaneosq3 sibi constituunt. atq3 ita per campaniam populationes facientes burgundiam inuadunt. quibus aliquot nobiles burgundi sese coniunxere:tanto quidem numero vt supra quindecim milia paruo tempore haec turba excreuerit. Moxq3 decem & septem ductoribus grassantes: per matisconem in forestam iter faciunt. Aduersum quos a rege missus cũ non contemnendis copiis iacobus borbonius infoeliciter pugnat. Prędones enim in monticulum non multum procul a lugduno cum successissent:partem copiarum post montem occultãt:reliqua pars velut inermis se iacobo ostendit. Erat mons petrosus atq3 confragosus. In quem dum iohannes archipręsbyter primę cohortis ductor ascendere pergit:prędones lapidibus deorsu3 magna vi & numero iactis:subeuntes arcebant:iohannemq3 grauissime contundunt. Cui subsidio adueniens borbonius toto exercitu pręliatur. Sed confestim prodeuntibus qui latuerant fit strages magna francorum. Cadentibus plurimis:iacobus cu3 filio eius petro saucius lugdunum ęgre relatus est:cum ageretur annus salutis.ccc.lxi.supra mille. Igitur victores latrũculi partim cum beguino batefolo ansam oppidũ arari:id est sagonę finitimum se recipiunt. partim cũ nãdone baugerano auinione3 petunt. pontemq3 sanctispiritus ad rhodanum flumen sub diei crepusculo capiunt:& spoliant nulli sexui parcentes. Id pontificem innocentium. vi. qui auinione agebat vehementer exterruit. Itaq3 ex patrum cardinalium sententia petrum monasteriu3 cardinalem duce3 constituit:qui collecto exercitu grassatores compesceret. fitq3 ob id ipsum tanq̃ in hostes religionis christianę cruciata. Egresso petro carpentracum vt conuenientes illuc milites exciperet:cum pecunia ad stipendium non sufficit: alii in lombardiam:alii ad grassatores:pleriq3 domum se contulerunt. In hac rerum desperatione venit in mentem pontificis accersire montisferrati marchionem qui per id tempus belli peritissimus habebatur:& aduersus mediolanenses bellum gerebat Hunc magnis stipendiis pontifex adducit hanc perditorum hominum colluuiem sibi adiungere ad eam expeditionem quam in insubres parabat. Marchio aũt quia

Discessio militu3 i varias partes

ad rem suam id conducere iudicabat:latrunculorum pręfectos spe præmiorum allicit:ita vt sexaginta florenorum milibus acceptis:& põtificis absolutione percepta pontem sanctispiritus relinquerent. Hinc marchionem secuti superatis alpibus stipendia apud eum fecerunt. Seguynus autem qui ansam vt diximus occupabat:briodam aruernię oppidum relicta ansa multis munitionibus firmat:atq; inde post diras excursiones in finitimos factas:in vasconiam tandem quia vasco erat cum ingẽti præda se recepit. Eodem tempore philippus burgundorum dux & comes defunctus est:atq; in demortui locum iohannes rex successit. Quam terram cum adiisset:auinionem salutandi pontificis innocentii sexti causa profectus est. Quo paulo post mortuo: & vrbano quinto post difficilem cardinalium contentionem suffecto:iohannes pontificem vt christianę legis primarium sacerdotez honorauit. Sub ipso creationis vrbani tempore venit ex cypro petrus lusigniacus hierosolymoruz rex. Hunc a pontifice & collegio patrum plurima benignitate susceptum Iohannes quoq; liberalissime amplexus est. Audiuitq; attente de belli aduersus fidei hostes in pontificis & cardinalium consessu disserentem. De qua re cum præsul vrbanus contionari & disertissime suadere cœpisset: iohannes paterni voti recordatus quo se huins in saracenos expeditionis reũ philippus fecerat:ratus quoq; id opportune contigisse:quo vagas per franciam militum turmas ad eam expeditionem educeret/cruce se signauit. Nec multo post a pontifice abiens: cum de filiis obsidibus aliisq; anglo regi astrictis curam gerens vt eos in libertatem vendicaret in angliam nauigauit. Sed ad idus martias ęgrotãs octauo aprilis die Anno christianæ pietatis trecentesimo sexagesimo quarto supra mille londoniis vita decessit. Cuius corpus inde elatum sinistrosum arę maioris in diui dyonisii cœnobio humatum est. Qua tempestate bertrandus guesdinus brito gallus homo belli apprime sciens mantã quę nauarri regis erat hoc astu in caroli ditionez accepit. Est rolebessa castellum ad ripam sequanę tertio a manta miliari distans:quod vantarus astarus patria bruxellensis coactis vndecunq; poterat desperatis militibus occupabat cuiq; homini inimicus. Quem Bertrandus & iohannes boursicaudus petere simulantes in ebroycẽses ducunt qui ad nauarrum pertinebant. Verum cum inde repulsi abirent:dolo vsi mantam versus proficiscuntur. Præueniens autem vt conuenerat boursicaudus: quasi ipse a vantaro & robelessibus fusus fugeret:mãtę vigiles qui noctu ad muros excubabãt miserabili voce inclamat. Interrogantibus custodiis quisnam eos appellaret:franci inquit sumus:quos rolebesse præsidium exuperatos perdere approperat. Suscipite miseros & portas pandite desperatis. Itaq; his questubus moti custodes:boursicaudum in oppidum admittunt. Quem in insidiis latitans confestim sequtur guesdinus/fitq; omnium nauarrorum qui mantę erant pręda & cędes. Cepere præterea caroli milites melannum cum arce:vbi depræhẽsis aliquot parisianis ciuibus qui nauarri partium erant:cum parisium fuissent perducti de ipsis suppliciuz sumptum est. Idem quoq; bertrandus cum illi occurrisset vasco quidam nobilis Iohannes graylus captaubusus nauarro inseruiens cum bona militum manu conferto prælio apud ytonem fluuium haud procul a Cocherello oppido vasconem capit:meliore suorum parte intemempta. Quem carolus rex a guesduino receptuz in meldensi mercato asseruari in custodia iubet. Datq; bertrando in captiui locuz longamuillam quam guyffardam vocant.

Iohãnes ex ãglia liber factus ducatũ burgũdię recepit.

Mãta a Bertrãdo occupatur.

Vita apud londonias Iohanne defuncto: Carolus cum iohanna borbonien si eius vxore remis veterum regum more sacratus est. Inde cum Parisium reuertisset: philippo fratri suo iuniori burgundiam donat: recepta ab eo turonia quaȝ antea philippus possidebat. Per id tempus carolus blesensis aduersus iohannem de monteforti ob britannię ducatum: aduersante fortuna pugnans occubuit suis partim cęsis: partimq̧ fugatis. labente anno dominicę salutis millesimo trecentesimo sexagesimoquarto. Inter eos qui cęsi decumbebant cum Carolus blesensis inuentus fuisset iohannes victor interemptum hostem videre festinauit. Il lachrymauitq̧ consobrini necem: moxq̧ iussit sepeliri: & apud guyngantam tumulo deponi: vbi miris operibus claruisse perhibetur: in sanctos a pontifice vrbano quinto relatus. Nec fuit qui in iohannem postea pro britonum imperio dimicaret. Sed interuenientibus Caroli regis legatis vxoris caroli blesensis cui parlamenti decreto britonum principatus fuerat attributus data est pointiura cuȝ vicecomitatu lemouico. Intercessore etiam edouardo pax inter carolum nauarrumq̧ conuenit: cōmutatione possessionū facta: ita vt nauarrus montempessulanum baionamq̧: Carol⁹ vere mantam meulanum & longamuillam quaȝ guesclino donauerat possideret captaubuso vinculis exempto. Supererant his diebus diuersis per franciam locis armatorum varię ex anglis britonibus atq̧ nauarris cohortes: quę prędas populationesq̧ nullo certo duce faciebant. Has vt emitteret guescluinus magnopere studebat: promouente maxime carolo rege: qui eum post caroli blesensis interitum de anglorum captiuitate centum francorum milibus exemerat. Et bertrando quidem se obtulit cogitata faciendi talis occasio. Castellę regno petrus potiebatur: fratrem habens henricum spurium. Hic siue quia praua natura esset: siue quia petri principatum moleste ferret: siue quia ab eo esset possessione deiectus in aragoniam primum mox in franciam concesserat: spe cogendi manum aliquam hominum perditorum quorum plurimus ex pręteritorum bellorum reliquiis numerus per franciam erat. Itaq̧ guescluinum bellicosum hominem sollicitat arma in castellam conuertere: illic iustam belli causam esse: siue in sarracenos/siue in petrum decertet. Guescluinus henrici frequenti suasu animatus oportunuȝ temp⁹ adesse ratus quo turmas armatoruȝ regno summoueret: quosq̧ qui plus inter illos auctoritatis habebant conuenit. Ait se expeditionem in hyspaniam aduersus mauros desumpsisse: in qua stipendia facere: & salutare bellum gerere se duce possint. habere ad belli societatem henricum hyspaniensem. In ea militia opes gloriam salutemq̧ propositam illis esse. Apud francos quorum res ad pacem quietemq̧ inclinabant: nichil præter latrocinia & tādem supplicia prędatoribus eminere. Quibus guescluini verbis pleriq̧ persuasi cuȝ eo se profecturos pollicentur. Itaq̧ decem milibus diuersę nationis hominum belli peritorum coactis: guescluinus in hyspaniam ducit. promouente maxime Carolo rege. Habuit secum guescluinus henricum ipsum: Iacobum borboniuȝ: arnulphū dandrehanuȝ francię mareschallum: Iohannem caurelaum anglum: & mauricium tresinguydum. His per aragoniam in castellam profectis: petrus castellanorum rex ea tempestate potens & diuitiarum abundans: sed alioquin prau⁹ & religionis minime obseruator: nichil belli intulit. Nam cum aduentantibus in castellam copiis burgis primaria eius regionis ciuitate ageret: vrbe relicta tolletum se recepit: conscius iniquitatis qua in plerosq̧ sęuierat. Igitur vacuas hoste burgas franci receperūt: aliquot ex iudeis saracenisq̧ interfectis. Christianis enim nichil damni illatum est. re

Carol⁹ blesēsis moritur.

Carolus blesensis. Sanctus.

Occasio expeditionis i castellaȝ per bertranduȝ.

cepta ciuitate Henricum dyademate imposito franci regem appellant. Restite- rat in francia ex turmis prædatorum Arnulphus cognomento archipresbyter qui guesclulnō non audiens regnum mirum in modum vexabat. Hunc sui ob male di stributas prædas occidunt. Nunciatumq; est carolo petrum ex castella ad valię pn cipem edouardi filium in aquitaniam profugisse: & henricum toti castellę principa ri. Per eos dies iohannes de monteforti ob britannię ducatum: & eas quas sub caro li ditione possidebat fidem regi præstitit. Angli vero valię principe duce per nauar ram vadentes restituendi petri causa in castellam ducunt. In quos henrici milites p- gressi quingentos occidunt. Sed fœlici initio dirior fortuna successit. Nam conserto totis copiis prælio Henricus apud nauerretu; superatur: capto guesclulno cū aliis ductoribus francis. Ea siquidem victoria superbior factus petrus in penitiorem ca- stellam se recipiens/anglos in vallisoleto reliquit yspalim petens: vbi congesta vt ip se gloriabatur pecunia stipendium militi anglo sicut constituerat solueret. Sed eo negligenter improbeq; agente: cu; nec stipendia net commeatus sufficerent: valliæ princeps copias burdegalam reduxit. Quæ paucos post dies per franciam diffusę: omnia ligeri transmisso: in agro matisconēsi & burgundia: deinde in campania po- pulabantur. At henricus qui castella relicta carcassonę agebat cognito anglorum discessu: viribus receptis & multorum castellanorum francorumq; auxilio nisus: castellam recuperat: occiso apud Nantuellum castellum Petro: qui vxorem ducis borbonii filiam supra aliquot annos sua crudelitate vsus necauerat. Valię vero pn ceps in aquitania; reuersus: perfidię in francos tenax: & quia expeditio hyspana eū pecunia destituerat: nouum in aquitania censum ex singulis qui rem domestica; ge rebant colligere tentauit. Id exactionis pensum foagium franci vocant. Igitur cum aquitanos vasconesq; vectigalib⁹ vexare cœpisset: & proceres male tractare stude- ret: armygniaci comes adhęrentibus ei albreto & petragorio comite ad Carolu; re gem prouocant. Et quędam anglorum cohortes accepta a Carolo grandi pecunia in aquitaniam abierunt.: relictis locis quæ præter concordiæ leges occupauerant. Et aliquot præterea burgundi equites contracta non magna militum manu: in tur- mas prædatorum apud samalatum irruentes: aliquot occisis captisq; in fugam coe- gerunt: recuperatis captiuis quos grassatores abducebant. Quo tempore Caroli vxor filium ingenti omnium gaudio peperit: cui Carolo nomen inditum est. Ab- batisuilla quoq; & reliquæ pontiuiaci comitatus arces & loca autoribus Guidone de sancto paulo/& iohanne castilionensi relictis anglis quorum duram dominati- onem ferre non poterant Caroli se potestati permisere. Armygniaci vero comitis: cęterorumq; procerum aquitaniæ prouocatio ad parlamenti senatum relata de- creto publico: rege præsidente recepta: & ad vocandum in iudicium valiæ princi- pem mandatum expeditu;. Cuius exequendi causa eques auratus ex belsia caponel lus vocatus: cum iureconsulto homine Burdegalam profectus: cum suę legationis rationem principi prodidissent: iussi a principis conspectu confestim discedere: tho losam iter facere properarunt: vbi andegauus dux agebat. Sed abeuntibus oratori bus: mox edouardus guillermū monachum equitē anglum persequi eos mittit. Qđ ne principis mandato fieri videretur: guillermus deprehēso in agro agenensi capo- nello: hospes inquit vester o caponelle queritur q vos equorum commutatiōe fa- cta equū ad se ptinentē abducitis/hospiti satis te facere oportet. Atq; ita caponellū cum eius collega in custodia apud agenenses posuit. Parui ad hunc modum pro-

Heric⁹ vict⁹. Guesclulni⁹ capitur.

Heric⁹ castel lam repetit.

petr⁹ occidit

Prouocatio comitis ar- migniaci ad carolū regē.

Edouardi i oratores iiu ria.

uocatione habita princeps armygniacum eiusq; consortes bello perseq̄batur. Qui bus de rebus tametsi multis legationibus vltro citroq; missis disceptatum diu mul tumq; fuisset: dicentibus anglis prouocationem ipsam definitę cũ iohanne paci re pugnare: prȩsertim cum aquitanię primaria ditio in anglię regem esset a iohanne re posita: contra asseuerantibus francis: appellationeȝ ab armygniaco intercessisse pri usq̄ suprema aquitanię potestate se iohannes abdicasset: propterea ad carolum prę sentem regem prouocationis causam optimo iure pertinere: qui subditorum con trouersias a se reiicere non deberet: hę argumentationes multis aliis rationibus ad iectis cum propositę scriptęq; fuissent: eas ad edouardum carolus in angliam misit.

Dum hęc ita geruntur/legatorum iniuriam quaȝ ab anglo acceperant: Petrago ricus comes & qui cum eo parisii apud regem erant vascones: persequi maturantes bello se accingunt. Festinantesq; cum bona suorum manu/cum rescissent Thomaȝ

Thomas viracus.

viracum ex villanoua agenensis agri rutenos petere/vt arci quę vrbi eminet prȩsidi um imponeret. trecentorũ equitum insidias aduersus Thomam secundo a montal bano lapide locant. Igitur prętereuntem cum sexaginta equitibus & ducentis sagit tariis thomam inuadunt. fit clamor vt in rebus subitaneis solet. Sed succumbentib' anglis/thomas pernicissimo equo vsus in montalbanum se recepit. ¶ Interim phi

Angl' fugit.

Philippus burgundus margaretaȝ ludouici flā dreñ. duxit vxorem.

lippus burgundionum dux & comes/Caroli frater gandauuȝ profectus anno xp̄i anę gratię millesimo trecentesimo sexagesimonono. Margaretam ludouici flamin gorum comitis filiam vxorem accepit. conditionibus quę sequuntur lege iureq; iu rando roboratis. Tenuerant reges franci tria secus flandriam non parui momenti oppida/insulam/duacum/orchias/cum eorum agris atq; appendicibus. Et ludo uicus flandrensis deberi sibi ex pacto dicebat librarum milia decem annui census. & centum prȩterea scutorum milia quę franci reges non exsoluissent. Conuenit igitur vt illa tria oppida memorati census nomine sub regis fide & principatu comes ppe tuo possideret: eiq; centena quę diximus scutorum milia in primis soluerẽtur. Si ve ro nullis liberis virilis sexus ex legitima vxore susceptis Ludouicus interiret: ea ad Margaretam eius filiam hȩreditario iure transirent. Cui si nulla ex philippo burgũ dię duce masculina proles foret: ad reges francos oppida redirent: assignatis prius flandrię comitibus cuiuslis sexus essent decem librarum flandrensium milibus quæ ante Philippi & Margaretę nuptias comiti debebantur. Nuptiarum quidem phi lippi huiusmodi leges fuisse haud dubium est: Celebrato matrimonio: constitu erat Carolus expeditionem in angliam duce Philippo fratre mittere: & ad id ven turum prope diem nauarrę regem sperabat. Quapropter hareflum profectus: nun cium accepit docestrię ducem ex anglia cum valido exercitu calisium traiecisse: atq; inde morinum ariamq; infesto agmine duxisse. Atq; ita anglicæ expeditionis ne

Philippus burgundus cõtra duceȝ docestrię.

gocio prætermisso: Philippum aduersus anglum cum copiis mittit. Positis in mu tuo conspectu in colle tornehani castris non procul ab ardera (leuibus præliis com missis) vtriusq; exercitus ducibus placuit loco designato totis copiis præliari. Deli guntur a quoq; principe sex aurati equites qui locum pugnæ constituant. Sed abe unte nescio qua ratione Philippo nulla dimicandi potestate facta: anglus per cale tos rothomagensis agri hareflum vrendę classis causa quę in anchoris erat conten

Hugo de castilionę i sub urbio abbatisuillę capit

dit. Vbi postq̄ id se frustra conari videt: retro calisium iter vertit. capto in abbatis uillę suburbio Hugone castillionensi: cum aliquot pontiuiacis equitibus auratis. Capiendi autem Hugonis hæc occasio incidit: dum ab Hareflo angli per ponti

uiacu₃ reuertuntur: Nicolaus louanius qui pontiuiaci seneschallus fuerat: & ab hugone captus decem fuerat milibus francoru₃ mulctatus: eius damni non immemor viginti tantū armatis secum assumptis in suburbano quod ad roueriam porta₃ est clam delituit: donec ex oppido prodeuntem quempiam captum abduceret. Quo die hugo castillionensis sollicitus explorare quis ordo esset pretereuntiū angloru₃ accersitis duodecim tantum militibus ad portam roueriam insidiarum nescius accedit: simulans presidium eo loco ponere. Egressus porta cum ad macerias vbi hostis louanius considebat nihil metuens peruenisset: repente in eū hostis inuolat: incautūq₃ deprehendit: & duxit in angliā captiuū. A quo cū ingens redemptionis precium expetitur: post longā tandē custodiam negociator quidā flandrius hugonē clam liberauit. Per hec belli incōmoda: quia nec fiscus nec erariū ad belli vsum carolo erat contracto parisii consilio/cōi oim instituto decretum est. regem ad eius dalphiniq₃ quottidianam impensam denarios duodecim ex singulis libris venditi salis quotannis percipere. Ad belli autem necessitates & stipendia militi tribuenda/ vrbium incolas qui rem familiare₃ domesticamq₃ haberent/francos quattuor/agricolas vnū & dimidiu₃ annui census singulos pendere. Est preterea venali vino vectigal adiectum/ vt de integro vini dolio (quod caudam vocāt) dum veniret solidos trideci emptor: de eo vero quod mensuratim quisq₃ venale promeret: quartum regi denarium venditor pendere cogeretur. Cum vero ad parisios vinū importaretur: si francum esset: solidos duodecim: si belnense: duplicatum ex singulis cadis: id est caudis portitores pensum exigerent. Et licet ea esset regii fisci tenuitas: non desinebat tn̄ nauarrus aliquid in carolum doli pensitare. Cunq₃ de reconciliatione apud regem nūcios freqntes haberet: ab angli tamen societate non abstinebat: partes eius aperte secuturus si caroli amicitiam non adipisceretur. Sed acceptis tandē apud ebroicas obsidibus: Vernonem vbi Carolus agebat: venit. Iuratq₃ in Caroli verba. Erat his diebus parisii regius prepositus Hugo aubriotus: qui propugnaculum cui bastilda nomen est ad diui Anthonii portam extruxit: sumptu ex ea pecunia facto qua₃ parisiorum communitati Carolus donauerat. Mouere per id tempus ex anglia & calisio cum sex armatorum milibus: & sagittariorum mille quingentis Robinus canolus: & Thomas granconus: atq₃ a sancto audomaro per arthesium atq₃ attrebates profecti: remos (ysara traiecto) omnia populantes inuadunt: Moxq₃ albam/ sequanamq₃/atq₃ yonam amnes transmittentes: in agro Parisiano apud ablonem castra ponunt. Inde cum inter villam iudeam (quam iuliam a iulio cesare dictam esse pleriq₃ contendunt) acies ordinassent: nulla tamen in illos a Parisiis eruptio facta est: q̄q̄ mille ducentos equites ad presidiu₃ haberenr. Quare non cunctatus post ea hostis: quibusdam vicis incensis: stampas belsiamq₃ incursibus vastantes: in andegauos ducunt. Quos bertrandus qui eodē tempore conestabilis a carolo fuerat institutus: sexcētis eorū primum deinde trecētis: postremo quadringentis occisis fudit: receptis locis qbusdam que p andegauiam anglus occupauerat: capto insuper thoma grancono. Et paucis post diebus variis locis angli a frācis supati sunt: ita vt nemo eorum qui duce canolo calisio egressi erant fuerit superstes. Et q̄q̄ venientib⁹ a pontifice cardinalibus de pace inter reges diligenter actum est: vani tamen fuere conatus legatorum. Superstitionis quoddam genus eode₃ tempore a turlupinis (hoc enim erat hereticis nomen) qui se de societate pauperū vocitari gaudebant ortum: finem cepit. Crematis eorum vestibus & libris: in foro suillo extra sancti hono

Cōsiliū parisii indicitur. *et hugo de stabilla.*

Vectigal vino iponit

Dol⁹ nauarri regis.

Hugo aubriotus.

Robert⁹ Canol⁹ anglus.

Superstitio turlupinorum

rati portam. Iohanna autem dabentona & cum ea alter: cuius nomen hystoricí nõ tradunt eiusdem sectę in primis professores comburuntur. Hic aũt quem sine noie ponimus cũ ante damnationis eius sententiam in carcere mortem obiisset: dies qn-decim in aggere calcis ne putresceret eius cadauer asseruatus est: & die ad suppliciũ prescripto crematus. Porro carolus omni studio anglos persequens: bertrandũ in pictauiam non parua militũ manu proficisci iubet. Henricus preterea castellę rex carolo suppetias ferens eodem tempore multis nauibus ex castella rochellaʒ delatus: soluentes ex portu trigintaquinqʒ onerarias anglorum naues capit. Et bertrãdus (biturigum duce autore) pictauos in caroli fidẽ recepit: captau buso paulopost a francis apud subiʒam in acie fuso: & in vinculis coniecto. Moxqʒ rochella angolismi & xantones cum multis eius populi arcibus seditionẽ fecere. Paucis autem post diebus quia iohannes britonum dux a carolo desciuerat anglos secutus: nec eidem regionis pceres assentirentur: guescluinus in eũ mouit. Cuius aduentuʒ nõ sustinens iohannes in angliam se festinato proripuit. Post cuius fugam britones guesduinum admiserunt: preter arces tris: brestum: aulorum: & derualum. Brestum tamen postea Bertrandus: laualus autem & clissonus derualum obsidione cingunt. Brestenses duodecim obsidibus bertrando datis: cum vel deditionis vel pugnę diem ad idus augusti constituissent: neutrum fecerunt. Et iohannes de monteforti cũ duce leucastrię coacto exercitu: calisium appellens decurso arthesio atqʒ viromãdia per remos campanosqʒ prędas facientes: transmisso tandem ligeri: burdegalaʒ se receperunt: fuga cede & multis incommodis a francis affecti. Nam philippus burgũdorum dux illos adequitans multis frequenter interceptis necabat. Et iohannes viennensis eques strennuus quinquaginta equites & sagittarios anglos fudit. Ita vt ex triginta armatorum milibus: quos ex anglia eduxerant: sex tantum milia garonnam traiecerint. Ex burdegala receptis viribus: iohannes de monteforti cum anglorum manu aulorum petit: vbi eius vxor incolebat: Eo quosdam britonum episcopos & proceres ad se vocat. Id postq̃ carolus cognouit: nouas copias guesclnino q reliquam britanniam tenebat mittit. Interim conuenientibus apud brugas cum romanis legatis oratoribus francis anglisqʒ vt pax inter reges tandem firmaretur: nichil diffiniri potuit. Translato deinde boloniam conuentu postq̃ iteratis crebro legationibus: pontificis oratores caroli assensu no[…]ulla anglo regi plus ęquo proponerent: Angli qui calisii edouardi nomine age[…]nt responderunt: se de his ad suum regem relaturos: & inde ad kalendas august[…]douardi sententiam brugis dimissuros. Sed edouardi mors interim intercessit pr[…]e solennitatis diui iohannis baptistę: dũ ageretur annus salutis trecentesimus septuagesimussextus supra mille. His ita gestis: carolus futura prospiciens: publica contione in parlamenteo senatu habita: de liberis qui in regnum successuri essent huiusmodi legem tulit. Quemqʒ primonitum regis francorum filium regni administrationem recipere debere cũ quartum decimum ageret annum ne per longiorem tutelam occasio incideret maliuolis: res nouas excitandi. Anno insequẽti qui fuit christianę gratię millesimus trecentesim⁹ septuagesimusseptimus: Carolus quinqʒ per franciam distantibus locis quinqʒ exercitus alebat. Primus quem andegauus comes guesclnino comitante ducebat: per aquitaniam incedens condacum bergeracum sanctam fidem ad dordonę ripam sitam/castillionem/sammutram/canderetum/macarium cum arce: & langonẽ partim expugnatione: partim volũtaria deditione recepit: supato thoma feltone: q nõ

Iohãnis britonuʒ ducis defectio.

Inanis legatorũ cõuentio.

Edouardus 3ª moritur.

Cõstitutio a carolo facta de filiis q ad regnũ successuri essent.

Quinqʒ exercit⁹ frãcoruʒ eodẽ tpe.

procul a riola sexcentos equites habens cum iohanne de buelo prelium cōmiserat. Dedentibus passim se aquitanię proceribus: ii qui durasię familię erant ad anglos p fugerunt. Quare dulaco pretermisso quod obsidere instituerat andegauus dux: ad durasium se conuertens oppidanos primo in fide accepit. Arcem vero q̃ ibi munitissima erat circūuallans: post primā & vigesimā circūuallationis diem deditione a castellanis facta: arce potitus est. Deinde quia hyems aderat in hyberna militē misit. At clissonus qui apud aulorū obsidionem habebat: paciscentibus cū eo anglis vt liberi abirent: locū obtinuit. Omnis ad hunc modum britannia præter brestēses caroli facta est. Qui vero regię classi preerant in angliā delati: lariam non paruam ciuitatē ceperunt atq; incenderunt. Philippus pterea burgundię dux calisiū pfectus nonnullas p vicinū calisio agrum arces atq; arderā subiugauit: vbi validissimis balistariorum psidiis impositis: in hiberna se contulit. Per eos dies romanorū imperator carolus visendi regis desiderio iter per hannoniā cameracūq; faciēs: in franciā venit. De cuius aduentu carolus litteris acceptis ad singula qua transiturus imperator erat loca premissis qui illū honorificentissime venerarentur: tandē biturigū & burgundorum duces Senonū archipresulē: & haricurtū dn̄m obuiam siluanectū pficisci iubet. Qui cū ad vicum luparam inde pducentes: cū articulari morbo imperator laboraret: currū & lecticā auro gēmisq; artificiosissime elaboratā ad imperatorē ppropere carolus mittit. Lectica postera die impositus: postq̃ dyonisiani cœnobii sacrosancta religionis monumēta: reliquiasq; multa veneratione perlustrasset in cubiculū reuersus: dum p fenestrā in atriū diuersorii aspicit: burrellus riuerius & nicolaus detencus ex domesticis regis aulicis equos duos ingenuos atq; animosos in signibus francorū apparatissime ornatos imperatori: totidēq; filio eius romanorū regi caroli noīe presentant. Quod munus imperator liberalissime letissimeq; excipiens: ego inquit in altero illorū sedens: parisiū ingrediar. Egredienti sancto dyonisio imperatore: parisiensis preses: mercatorum prepositus. & prefectus vigilum: comitante multa ciuium parisiensium frequentia: composito ordine in equis occurrētes impatorem consalutant. Rex vero postq̃ ex viculo capella imperatorē digredi accepit: miro apparatu & pompa ducum quoq; & comitū procerū in per atq; episcoporum ornatu & numero: vrbe progressus: quibusq; distinctis o iis atq; vestibus pro sua dignitate & conditione euntibus: dum paulo supra mol dinū quod est secus dyonisianam viā peruenissent venientibus in alteralterius conspectu principibus: reuelato capite datisq; dextris sese amicissime venerantur. mox ad romanorum regem carolus accedens impertita illi salute: imperatorem dextrorsum: regē vero filium sinistrorsum habens: ipse medius incessit: donec ad palatium ventum est: vbi grande spaciosumq; cenaculū accipiendo imperatori: tapetibusq; & mensis ornatissimum carolus esse imperauerat. Postq̃ aliquot dieb⁹ feriatū est: & mutuis se colloquiis muneribusq; principes coluissent: firmataq; in eos iureiurando amicitia est discedentē impatorem carolus ad mousū vsq; perducere sua impensa iubet. Traditum a gallis scriptoribus compio: impatorē quibusdā castellis terrę dalphinatus donasse dalphino eūq; in arelatē. regno impii vicariū instituisse. Arelatē em̄ regni burgundorū pmariā ciuitatē & caput fuisse imperioq; paruisse certū est. Quam vt geruasius scribit aram latā prisci appellabant. Nam in eo loco prope ciuitatem qui rocheta dicebatur duæ colūnæ extructæ erant. Et super eas ara imposita. Vbi quotannis ad kalendas maias frequens vndiq; populus humanas hostias pro sua

Duras capit

Impator carol⁹ i frāciā ad carolū venit.

Pōpa in occursū impatoris.

Arelatensis ara.

sospitate mactare consueuerat. Itaq; tris iuuenes publica pecunia emptos anno toto saginabant. quos constituto die ad ipsam aram immolabant/victimarũ sanguine circunstantem populum aspergentes. Quem ritum diuus trophimus ex.lxxii. christi discipulis illo ex iudea missus sustulit docens non cruore mortaliũ hominũ sed christi sanguine illos debere aspergi. Digresso imperatore: quorundã procerum litteris carolus cognoscit: nauarrum regem in iohannem caroli patrẽ atq; postea in eum multa occultis dolis & cogitasse & perpetrasse. Cuius proditionis maxime conscius esset iaquetus ruus nauarri cubicularius qui per eos dies missus in franciam iter facere constituerat. Hic vbi in franciam venit: deprehensus in vincula cõiectus est: penes quem repertus est codicillus dolis inscriptis aduersus carolum conceptis. Et cum per id tempus carolus nauarri filius securitate a rege accepta siluanectum: vbi rex francus agebat accessisset: contenderetq; multis precibus iaquetum liberare: patefactis illi quę ipse commiserat flagitiis: non modo inquit tam perditum hominẽ absoluere non possumus: sed instituimus possessiones a patre tuo quæ in regno meo sunt recipere: & illis præsidium ex meis collocare: qui michi fide integra obsequantur. Venerant cum nauarri filio balduinus beloferrandus in cuius potestate complures nauarri arces atq; oppida perseuerabant: qui tametsi iureiurando fuisset addictus eas regi dedere: satius tamen visum est illum sine custodibus non dimittere: donec re perfecta fuisset iuramento liberatus. In normanniam a rege ob id missus philippus burgundię dux: cum arces frustra repetit: obstinatis ad rebellionem qui eas tenebant militibus: vi atq; armis philippus a bertrando adiutus recuperat: capto apud bretolium petro nauarro cũ maria eius sorore: quos asseruatos rex honestissime haberi: & complura ex locis receptis dirui iussit. Dum hæc a philippo in normannia geruntur/petrus de tertro nauarri scriba/caroli iussu in bernaci arce deprehenditur/conscius malorum quę nauarrus in carolũ coniurasset. Sumpto igitur de eo/deq; iaqueto ruo supplicio/eorum singula cadauera quadrifariã exsecta/ante quattuor parisii primarias portas furcis appensa sunt. Moritur per id tempus gregorius vndecimus qui apostolicam sedem romam reduxerat/auinione relicta. Cui dum patres cardinales successorẽ deligere constituunt/romani ne gallus aliquis iterum sumeretur/tumultuantes/bartholomeum de aquila (aduersãte magna cardinalium parte) pontificem declarant. Quamobrem dilapsi roma cardinales fundum petunt/vbi clementem septimum pontificatui pręficiunt. Quam rem cum patres carolo missis nunciis demonstrassent: carolus clementis partes secutus est amicis sibi principibus scribens/vt idem facere dignarentur. Sed rex bohem⁹ atq; flandrenses non statiẽ acqeuerunt: bartholomeo fauentes. Et carolo romanorum imperatore defuncto: filius eius romanorum rex: vt in demortui patris locum veniret: bartholomeo adherebat: a quo imperii dyadema recipere sperabat. Per eosdem fere dies iohannes de monteforti quem anglos secutũ fuisse memoraui: & eis per superiora bella auxilium aduersus francum regem tulisse: ad senatus parlamenti iudicium tertio vocatus cum non veniret: ducali dignitate priuatus est: & bona eius publicata. Accitis inde aliquot ex britonum nobilitate ꝓceribus: inter quos primores erant iohannes rohanus/iohannes lauallus/& clissonus: qui arces oppidaq; regionis tenebant: Carolus eos docet quæ de iohanne montifortensi ob eius perfidiam decreta fuissent: vellent loca quibus pręfecti erant tollendi belli causa potestati eius permittere. Carolo ita suadenti proceres se obtemperaturos iurant. At

Dolus a nauarro rege

Gregori⁹ vndecim⁹ moritur.

Iohãnes de monteforti ducatu britãnię priuat⁹

postq̃ dimissi a rege in britanniam rediere:rohanus imprimis iohannem montisfor
tensem ex anglia reuocare festinat præsidia locis francię finitimis instituens. Ea re co
gnita andegauus dux imperante carolo copiis contractis eo contendit. Venientes
rohanus variis legationibus differt:concordiam tantisper simulans:vt re ipsa post
ea compertum est:donec iohannes montisfortensis ex anglia aduentaret. Quo tan-
dem cum manu anglorum ad britones appulso tametsi multis coitionibus pacem
quęrere videretur:nichil tamen effectum est. Dum apud britones andegau⁹ dux
frustra tempus terit:flandrenses suo more iterum a comite discessionem faciunt.oc-
cisoqꝫ gandaui præside:quem illis comes prefecerat:tripartitis copiis aldenardum:
ypras:atqꝫ alostum eodem simul tempore inuadunt. At philippus Burgundiæ
dux comitis gener:tornacum profectus aldenardum nuncios ad flandrenses mittit
petens vt ad colloquium die instituto venire ad se non abnuant. Venientibus iter
tornacum aldenardumqꝫ burgundus communicat. Tandem cognito quid illis do
leret:philippus conditiones reconciliationis proposuit. Quibus scripto commen-
datis & iuramento roboratis:comes discessionis autoribus veniam dat. Fuit p̃
terea apud montempessulanum cędes:a ciuibus truculenter occisis octoginta viris
ingenuis atqꝫ nobilibus. Inter quos fuere guillermus pontellus eques andegauorũ
ducis cancellarius:guido desserus:& arnoldus eiusdem loci pretor. Cędis causa hęc
fuisse memoratur. Erat in prouincia narbonensi (cui linguę occitanę nunc nomen
est) Ludouicus andegauus caroli frater positus a rege gubernator. Cuius nomĩe cũ
ob bellum quod in ea regione gerebatur pensum magistratus exigerent: seditione
facta sanguinarii ciues eos trucidarunt. deiectis in altos puteos cadaueribus occiso-
rum. Tam detestabile flagitium non pretererierunt impune. Nam armatis instructus
dux ad montempessulanum cum aduenisset:oĩs populus fletu mœrore lachrymis-
qꝫ confectus:vrbe egressus:& loci consules funes ex cãnabe collo tanq̃ morti obno
xii gestantes: per vias postrati:duci obuiam pergunt: miserabili clamore ignosci si-
bi flagitantes. Assistebant duci cardinales aruernię cum pontificis clementis orato-
ribus:qui eo placandi ducis causa conuenerant. Postridie aduentus ducis in vrbem
ipse in tabulatum quod ei in foro editum erat:compluribus precipua dignitate vi-
ris comitatus:conscendit. Ex quo ab omni plebe conspectus cum grauem admodũ
in ciues sen tentiam tulisset:sublato rursus clamore populus veniam frequenter re-
petebat quorum flebilibus votis cardinalis oratoresqꝫ pontificis accedentes animũ
tandem ducis inflexerunt:sententiæ seueritatẽ rigoremqꝫ moderãtes: habuit igitur
locum miseratio. Nam cum sexcenti necis iudicium excepissent: soli cędis auctores:
& qui operam sceleri nauassent regis arbitrio reseruati sunt. Cunqꝫ omnium incola
rum bona fisco deputata forent:dimidium remissum est:armis omnibus quę apud
illos extabant deditis:pensata insuper ad plenum impensa quam dux ob huiusmo-
di cędem sustinuisset. Erant etiam tum per linguam occitanam ex reliquiis supe-
riorum bellorum aliquot populatores qui regionem quottidianis predis vexabãt.
Aduersum hos incolę a Carolo auxilium petunt:duplicatum vectigal ad belli one
ra pollicentes. Missus cum co[illegible] castruʒ non longe a
belcaro quod ab hoste teneba[illegible]obsidione destin[illegible] morbo occupatus octauo
post die defunctus est. Nichilominus tamen qui in p[illegible]dio erant caste[illegible] sponte
dedidere. Non quieuit per hos dies richardus Edouardi filius nouellus anglię rex:
sed traiecto ex anglia callisium exercitu. thomas edouardi filius octo circiter homi-

Flandrẽses a suo comite deficiunt

Cędes apud mõtẽpessulanum.

Cędes vindicta.

Guesclin⁹ moritur.

Excursiones ab anglis

num millibus stipatus/arthesium/viromandos/suessiones/cathalaunos/trecēses/senones/vastinium/blesiam/perq bonamuallez incursantes:abductis aliquot claris equitibus:ab britones contenderunt quos iohānes montiforteñ.alacriter excepit. Fuit a flandrensibus in suum comitem belli motus:quem non magno negocio comes repressit:captis ypris suppliciocq affectis qui rebellionem excitarant. Sed interim caroli mors multorum incommodorum causam francis importauit. Nam pace & bello cum reipublicę fuisset accommodatissimus insequens tempus beniuolentiam vnanimitatem charitatemq discordiis & grauissimis inimicitiis commutauit. Enimuero prouidus rex vbi se mala valitudine esse sensit: liberos quos iuniore ętate duos Carolum & Ludouicum relinquebat Philippi burgundiæ ducis & Ludouici borboni ensis tutelę commisit. Regni vero gubernacula Ludouicum andegauorum ducem moderari constituit:donec Carolus cui ex primogenitura regnū debebatur annum quartumdecimum ageret. At sapiente rege apud beautam defuncto (sapientis enim appellationem emeruit) aliud atq aliud decretum est. Mortuus autem apud vicennas ad diuum antonium Campestrē delatus est: ibi aliquot dies asseruatus:dum fratres eius tres aduenissent. Dum ex ęde diui antonii funus effertur:scholastici studii parisiensis qui spectandi causa frequentes aderant:a seruientibus hugonis aubrioti parisiaci prætoris:quia forte procedentem pompam impedirent propulsi:in prętorem atq in seruientes tumultuati sunt. Quorum aliquot q depręhendi potuerunt in vinculis habiti sunt. Sed paulopost regis filiis restituti. caroli cor rothomagi:reliquum corpus apud sanctum dyonisium. Anno dominicæ pietatis Millesimo.ccc.lxxx.sepelitur.

Carol⁹ qnt⁹ moritur.

Scholastico rū tumult⁹.

DE successore tametsi minime dubitaretur:quia tamen maiori natu Carolo qui sextus appellatus est:ętas nondum idonea erat:& regno rectores: tutoresq liberis pater instituisset:neq de ipsa institutione inter principes bene conueniret:acciti ex toto regno proceres parisii coierunt de sacrando nouello rege consilium capturi. Dicebant enim principes consultore Petro dorgemonto: neq sacrari ante annum quartumdecimum regem oportere:neq conducere reipublicę:vt tantillę ętatis adolescens rerum curam susciperet. Ita Carolum patrem arbitratum esse & lege firmasse. Fuere contra pleriq ętate & doctrina spectatissimi homines voluentes animo cum præsentium rerum:tum futurarum calamitatem. si multis rectoribus regnum ageretur:breui & cito finituro susceptę administrationis tempore:quemq sibi potius q̄ rebus communibus consulere:opes cumulare: amplificare principatus:ęmulari inuicem:& inde factiones gigni. Raro quidem euenire: vt multi sine contentione rem quampiam simul administrent. Quod si vnius regis nomine atq imperio respublica gubernetur facile esse: vt ad vnum omnes concordibus animis respiciant. Eapropter operępretium fore: Carolum natu priorem sacratum iri & omnia suis auspiciis atq nomine geri. Neq obstare patris legem quam si ad perniciem inclinare coniectasset:ipse tollendam in primis censuisset. Legibus dū populo conueniunt vtendum:dum officiunt abstinendum. Hæc sententia cum multorum: tum Iohannis de maresiis fuit in quam facile venit Ludouicus andegauus. Reliqui vero fratres (adnitente petro dorgemonte) legez a patre latam magnopere tuebantur. Nec parum abfuit:quin ad dissensionem bellumq irritati prope animi spectarent. Nam ex eo tempore quisq sibi armatos parabat: & hostis anglus nunc ad aquitaniam: nunc ad britones: inde in normanniā arthesiumq & per oēs

Consiliū capit de carolo sacrando

maris oras copias suas dimittebat. Dum inter tam repugnantes sententias nihil decerni posset: contio dissoluta est. Sed intercedentibus nonnullis optimis & sapientibus viris: arbitri de principum voluntate delecti sunt: qui examinato diligenter negocio tantam rem componerent. Arbitris conuenientibus dictum est Carolum sacrandum esse & regem appellandum: suoq3 nomine gerenda agendaq3 omnia esse fidem illi a proceribus & subditis prestandam: bellum non nisi suis auspiciis parandum. Adolescentulos Carolum & eius fratrem Ludouicum curæ & prouidentiæ burgundorum & borbonii ducum credendos: qui eos vt regios liberos decet: educarent ad tempus vsq3 pubertatis & docerent. Omnem regium fiscum in erario regio deponendum: supellectilem vero omnem & quicquid Carolus mortis sue tépore: auri argentiq3 possidebat: assignata regi iusta portione: ludouico andegauo committendam qui interim dum rex adolesceret regentis tantum nomine vteretur & rebus communibus gerendis vocatus adesset. His ita ab arbitris definitis principes assenserunt & lex ipsa in vulgus promulgata. Quietis compositisq3 regni primoribus cum stipendia militibus nulla soluerentur: non secus ac hostis prædis stuprisq3 populum milites vexabant. Quamobrem rura vicosq3 agricole deserentes: in oppida arcesq3 fortunas suas contrahebant. Nec aduersus militum crudelitatez valuit regentis auctoritas q̃q̃ vocatos ad se præfectos militum sepenumero minis terrere tentasset. Hinc plerisq3 locis tumultuatus populus est: & seditiones exortæ. Parisianos tamen benignitate atq3 modestia sua regens sedauit. Non erat his diebus ad militiam (mortuo bertrando) conestabilis. Hunc magistratum instituendum a se regens dictitabat: contra sentientibus burgundie borboniiq3 ducibus: euz quidem regentem nomine tenus esse: sed ad regem omnia referri oportere. Erat tūc melduni Carolus: vbi armamentum patris erat & magna supellectilis pars. Enimuero adolescentulus rex armis delectabatur speciosis / & de re ipsa patri aliquando specimen præbuerat. Nam proferente illi patre coronam & cassidem rogatus vtrū mallet: cassidem optauit. Cui non dissimile mox factum suis aulicis exhibuit. Itaq3 ppositis coram preciosissima patris supellectili: atq3 diuersorum armorum generibus: arma sibi pluris q̃ diuitias esse respondit. Futurorum vt ipse auguror incommodorum omen. Nam nulla superiorum regum etate propius ad excidium respublica francotuz propendit: q̃ huius & filii ipsius temporibus. Dedit & aliud magni animi signum. Erat cardinalis quidam romanus Ambianensis appellatus qui autor fuerat augendi census & tributi. Et seuere aliquando Carolum dum adhuc viueret pater: tractauerat. Quam rem tunc recordatus Carolus ad sauosium qui prope astabat: Ecce iam inquit sauosi de hoc sacerdote liberi erimus. Quo verbo territus ambianensis confestim per duacum auinionem se recepit: exportato ingenti thesauro quem sibi ex publico contraxerat. Illud siquidem nonnunq̃ compertuz est inter francos plus damni in rempublicam inuehi dum sacerdotis consilio res agitur q̃ cū prudens aliquis ex seculi nobilitate rebus grendis præficitur. Ille enim nescio qua insatiabili ambitione omnia sibi vendicat: Hic populi misertus & communitatis detrimentum suum esse ratus: reipublice bene vt potest consulit. Ille fastum & pompam ex dignitate metiens: eo audacius diuitias congerit: quo minus vltionem timet ecclesiastica libertate protectus. Hic autem opes suas cum respublica coniunctas eē non ignarus: ex publico incommodo priuatum quoq3 auguratur. nam qui res suas ex reipublicæ statu considerat: illas sine hac nequaq̃ stare posse intelligit. Sed

Milites sine stipēdiis oia populātur.

De conestabili instituēdo cōtētio.

Magni animi i rege iudicium.

Cardinalis ābianēsis fugit.

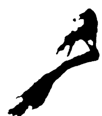
ad conestabilem redeo. Erant omnino duo apud regem strennui & magni ad bellum nominis proceres. Sancerrus comes: & Clissonus britonicę nobilitatis clarus eques. Interrogatus sancerrus an conestabilis magistratum gerere vellet: Respondit in eo magistratu Guesclinum ita se gessisse: vt nemo post illu3 memoria dignū quicq̄ exhibiturus esse facile videretur. Igitur ad Oliuerium clissonum dignitas (rege tribuente) delata est. Cui mox negocium fuit: contractis copiis regem in remos quo sacrę vnctionis causa profecturus erat) praecedere. Hunc rex multorum ducū procerumq frequentia stipatus: protenus secutus est. Prerat regio ęrario sauo sius rarę probitatis homo. Hunc abeunte melduno rege: andegauus regens: comprehensum reuelare regium thesaurum mortem comminatus cogit. Erant in ęrario auri solidi laminę: & aliarum preciosarum rerum ingens copia: quae pariter ęstimata centies octogesies centena milia aureorum nummum efficiebant: quae (supputatione francorum more facta) decem & octo miliones constituunt. Thesauro recepto Ludouicus andegauus remos petit. Rege consecrato cu3 ad conuiuii locum ventum est: id enim in ędibus archiepiscopi apparatum erat: principibus incidit de sessionis ordine atq praelatione controuersia. Nam andegauus ętate grandior philippo anteire contendebat. Philippus parem & parium decanum se esse: atq propterea primam sibi post regem deberi sedem argumentabatur. Eam lite3 cōsultatione procerum habita rex diremit & philippo recubitum primum: quatenus ad praesens negocium attinebat: decernit. Qua re offensus Andegauus regi proximum nichilominus locum vsurpat. At philippus nichil cunctatus: medius inter regem andegauumq insilit: recubuitq. Quo vel facto vel audaci temeritate audacis cognomen adeptus est. Reuerso ex remis parisium Carolo: sancti pauli comes i perfidię suspitionem incidit q̄ rege inconsulto Richardi anglię regis filiam sibi vxorem desponsasset. Sed praetensis excusationibus vtcunq purgato: rex veniam comiti dedit. Qui mox in bureum riuarium liuorem exercens eum detulit ad anglos litteras dedisse vt eos in franciam acciret. Quamobrem a curia bureus abstinens: Clissono rem patefecit. Qui cum amicus esset regem conueniens bureum q̄ maxime potest excusat: & q̄q̄ multi aulicorum aduersarentur: gratiam tamen amico impetrauit. Interim milites per agros populu3 grauare non desinebant: & duces fratres Ludouicus philippusq simulate agebant clam alioquin furentes: & alter alteri detrahentes. Itaq Ludouico dolebat: regentis tantum nomine sine vllo dignitatis cōmodo potiri. Contra autem philippus querebatur illum regiam supellectilem thesaurumq vsurpasse: & nullam inde regi portionem impartisse. Hinc timor omnibus erat ne principum ira belli flammas excitaret. Ibant propterea inter vtrunq suasores ad beniuolētiam & charitatem praelati: & qui inter proceres pacati animi erant in amicitia fratres continere studiose conabantur: de qua re orationem ad p̄ncipes habuit iohannes maresius dr octrina & facundia spectatus. Tandem sopitis odiis in mutuam fratres charitate3 rediere. Conciliatis principibus: humilis quędam ex parisianis plebecula nouis furiis acta est: querens se vectigalium magnitudine premi. Itaq praepositum mercatorum aggrediens ad contionem venire hominē cogit: vbi vnus e plebe audentior vice multitudinis petit: pensiones & vectigalia tolli. Quod quādoquidem olim postulassent nec fuissent exauditi iam adesse tempus cum satis illis factu3 esse oporteat: Concitatę multitudini plerique sobrie obsistere cupientes: rati si res in crastinum deferretur compesci furorem posse: in postera3

Oliueri⁹ clisson⁹ conestabilis.

Thesaurū regiū ludouic⁹ andegau⁹ accipit.

Cōtētio iter pincipes de ordine sessionis.

Liuor

Miles grassatur.

Simultas inter fratres

Iohannes maresius

diem negocium remittebant. Quod intelligens quidam veterum calceorum sutor: temere exurgens pompa inquit aulicorum & fastus in humeros populi recid unt: & quæ ab illis per luxum profunduntur: damna nostra & calamitates sunt. Hanc vilis opificis temeritatem arguere ausus est iohannes dormannus regius cancellarius: obtinuitq; in alteram diem postulata transferri. Non restinxit mora furorem. Enimuero rediit postridie concitatior plebs & petita ex regis proximorumq; eius sententia reportauit: Et vt sedatior domum plebs repeteret: ad illam adhuc frementem contionari iohannẽ maresium Carolus imperat atq; causas memorare quãob rem census & vectigalia reipublicæ moderatoribus pendantur. Oportere eos qui pręsunt multa onera subire. Bella plurima a Carolo patre gesta. & item a filio gerẽda esse quæ sine populari ope bene procedere non possunt. Regios prouentus & fiscum anglorum iniquitate imminutos esse. Regem publicę libertatis & populi tutorem: populum coadiutorem esse debere: ęquo animo ferre si quid nonnunq̃ durius per necessitatem imperetur. Nichilominus tamen gratum nunc regi esse vectigalia tolli. Abeant ipsi domum: quiescant tumultuari. Ad hanc iohannis orationem cum sedata turba esse speraretur: sublato clamore: Volumus inquiunt iudeos vrbe expelli. Quibus respondente iohanne de re ipsa ad regẽ relaturum se: procurrens confestim quisq; plebeius: publicanorum ędes aggreditur: atq; effractis pixidibus vbi reposita de vectigalibus pecunia erat: nummos in vias dispergit: libellosq; rationum carpit & laniat: ministris interfectis. Iudeoruz domos aliquot & bona diripit. Quæ tametsi reddi restituiq; rex iussisset: nequaq̃ tamen obtemperatum est.

Sęditio parisiorũ.

Hęc cum parisii geruntur angli cognito francorum ex aquitania discessu: turonos andegauos cœnomannosq; iniectis passim ignibus incursant: moxq; ad britones (non impediente duce amico) se recipiunt. Id postq̃ ad regem perlatum est: carnotensium episcopum & arnoldum corbium parlamenteum pręsidem ad ducem iter facere iubet: cum syngraphis pręteritorum fœderum quæ cum regibus francis & britonum duce olim icta essent. Hęc (audiente duce) cũ oratores recitassent: dux (inuitus ne an volens incertum est) fœdera ipsa innouauit: & obseruare se iureiurãdo adegit. Quamobrem irritati angli nãnetam vrbem circumuallare pergunt. Ciuitati tum pręfectus erat almaricus clissonus qui summa vi & diligentia aduersus hostem restitit. At non satis ciuium perseuerantię credens: ad regem subsidium petere mittit. Nec cunctatur rex almarico suppetiari. Nam magnis itineribus copię in hostium conspectum citius venere q̃ anglus subolere aduentum potuerit. Quaruz primum impetum cum ęgre sustinere anglos: eorum præfectus animaduertit (iam eñ signifer signo amisso oppetierat mortem) eos increpans vah inquit milites: quis vestros animos pauor inuasit: superamus enim numero francos: quare non dubium est si animo non defeceritis: virtute quoq; superiores fore. His ductoris verbis animatus anglus: incredibili pertinacia restitit: tanta sagittarum multitudine agens vt ęther ipse sagittis non secus ac nubibus tegi videretur. Itaq; diu fuit pugna anceps vtrisq; acerrime pugnantibus. Tandem multis sauciis: multisq; occisis & captis: franco anglus cessit. brestumq; fuga petens pręsidio imposito & vulneratis qui se illic curarent relictis: in angliam traiecit. Inter hęc animaduertẽtes principes ęrarii tenuitatem & regios census esse exiguos vocatis ad se ciuium parisiensiuz primoribus: de vectigali exigendo consultant. Cum vero placuisset ex quaq; venientium rerum libra solidum vnuz exigi: Idq; parisii rothomagi pariter & ambianis promulgari rex

Anglorũ incursiones.

Pertinax pugna.

Cõsiliũ de vectigalib' exigendis.

imperasset: plebs vniuersa vectigal pendere pernegauit. Accidit per hos dies res cognitu digna. Siluanectum Carolus venandi causa se contulerat. Canum latrati bus excitatus in fugam ceruus: ęneam torquem collo gerere visus est: quem vena bulis aut ferro appeti rex prohibens in casses & rethia compellit. Erat in torque lit teris latinis inscriptum. Hoc me cęsar donauit. Interpretantibus nonnullis id de iu lio cęsare intelligendum. Sed tam longa ceruis ætas tributa non est: vt a iulio in hoc tempus durare ceruus potuisset. Ad alium ergo imperatorem referatur oportet. quandoquidem a primo illo Cęsare quemuis imperatorem cęsarem appellari vsus atq̧ autoritas obtinuit. Ex eo tempore Carolus ceruum allatum auream coro nam collo gestantem pro insigni habuit: & regiis insignibus quæ liliis aureis tribus constant: hinc atq̧ hinc cerui duo apponi consueuerunt. Per eos dies cum de ro mano pontifice controuersia agitaretur: accessere ad regem Bohemiæ castellæq̧ o ratores vrbani partes aduersus Clementem septiumum quem rex sequebatur de fensuri.. Quibus per Andegauorum ducem responsum est: regem non ita affectuꝫ clementi esse: quin veritatem sequi velit. Daturum operam vt ecclesiæ pax (sedata discordium pontificum contentione) reddatur. Responso accepto oratores abie re. Hæc reuera de romano pontificatu altercatio multis incommodis cum alias na tiones tum gentem gallicam vexauit. Nam cardinales triginta Clementis causam secuti: exploratores per franciam constituerant qui ecclesiarum opulentiores pro uentus inquirerent: quas rectoribus vacuas mox sibi a Clemente obtinebant. Tu lit quoq̧ Clemens de vacaturis ecclesiis legem quam expectatiuam gratiam appel lauit: qua ad adipiscendas morte possessorum ecclesias: fas iusq̧ expectanti per pon tificem designato erat. Solis ex hac lege cardinalibus & potentioribus viris eccle siæ contingebant. Exigebantur præterea a clero decimæ: & de maioribus ecclesiis dum pastore orbatę erant primi anni prouentus legebantur. Id annatam vocant quam cameræ apostolicæ deberi romani contendunt. Neq̧ id sine ducis andega ui conscientia fieri rumor erat: exactionis siquidem parteꝫ capientis. Eas ob res cum scholastici non pauci scholam relinquerent: studii Parisiensis rector contione ad uocata: ex consilio doctorum Iohannem ronceum Picardum deputat qui de hu iusmodi dispendiis ad regem: Andegauumq̧ ducem orationem habeat. Habita oratione: tanta ira percitus andegauus est: vt satellitibus noctu ad cubiculum Io hannis roncei missis hominem effractis foribus abductum in vincula coniici man dauerit. Nec aliter: repetente eum rectore exemptus est: q̃ vt clementi auditurum se polliceretur. Nisus quoq̧ dux est rectorem deprehendere: sed re per amicos co gnita: rector aufugit. Deprehendendi rectoris causam afferebat dux ꝙ ab vrbano exceptas litteras regi non exhibuisset. Accessit & nouus a ~~Ludouico~~ biturigum duce contentionis turbo: reputante secum male agi ꝙ Andegauo regendi aucto ritas: Philippo burgundo Caroloq̧ borbonio regis tutela obuenerat: sibi vero ni chil præter Pictauiam collatum esset. Petit ergo linguæ occitanæ atq̧ aquitaniæ si bi gubernacula committi. Idq̧ adiutore andegauo fratre impetrat. Sed fuxi co mes eius prouinciæ ministrator se in magistratu tueri omnino studebat: ita vt iu benti regi prouincia non cederet. Ludouicus propterea collecta militum manu in tholosates profectus: prælium cum comite suis dissuadentibus conserit & vincitur. Sed reputans animo comes his decertationibus regionem perdi: atq̧ populum

Ceruus iuẽtus.

Ambitio cardinaliuꝫ.

Auarus põtifex.

Iohãnes rõce⁹ mittit̃ ad regem cõtra exactiones põtificis.

~~Ludouic⁹~~ biturigũ dux cõtentioneꝫ excitat.

aggrauari: ad Ludouicum mittit: seq; magistratu abdicat: Ludouico cedens.

Per id tempus Hugonis aubrioti Parisiorum præsidis falsa religio & iniqui mores in lucem prodiere. Nam Iudeorum sectator cum esset: clerum exosum & sacrosanctæ eucharistiæ dignitatem contemptui habebat. Scholasticos in primis aspernabatur: stupri & omnis generis libidinis reus. Ob quorum flagitiorum execrationem ad publicum spectaculum loco edito in atrio diuæ mariæ positus: post suæ heresis manifestatam a contionatore perfidiam perpetui carceris damnationem a Parisianorum antistite excepit. Hic Aubriotus cum publicæ pecuniæ administrationem diuturnam gessisset: publica opera non parum illustria Parisii extruxit. Bastildam ad diui Antonii portam munitissimum propugnaculum: diui Michaelis supra sequanam pontem: & aduersus scholasticorum Parisiorum iniurias & nocturnos motus paruum castelletum. Quiescebant his diebus Flamingi a bello paululum respirantes: nisi eorum comes Ludouicus noua illos pecuniæ exactione lacessisset. Enimuero siue egens siue pecuniæ auidus a Gandensibus qui propter oppidi magnitudinem & populi frequentiam primi inter Flandrenses habentur: grandem pecuniam arrogantissime petens: cum ea sibi constanter negaretur: loco discedens: & ego inquit huic contumaci populo me principem & dominum exhibebo. Erat comiti nothus Halsus nomine homo militaris atq; magnanimus. Huic attributis copiis & anglorum manu mandat: Gandensibus bellum inferre. Qui patri audiens: mox gandensem agrum quottidianis incursionibus vexat. Ibant nihilominus Gandenses armis instructi/seq; viriliter tuebantur: incommodis multis hostem afficientes. Recordati tamen debitæ suo comiti subiectionis: petunt ab illo se audiri. Admisit eos comes: quorum hæc breuis oratio fuit. Tui inquiunt comes sumus. Tu nobis es princeps & comes. Tibi cum ratione parere nos decet: tu nos tueri debes. Si quid in te peccauimus quod tibi molestum sit: id nobis condonari suppliciter flagitamus. Tantum ne libertatem tollas quam a maioribus acceptam Gandensis populus tueri instituit. Cogi se vectigalibus nescit. Si rebus tuis per aliquam necessitatem opus est pecuniarium subsidiu; id tibi non coactione sed sua se sponte daturum liber populus offert. His comitem verbis placasse rati: ab aulicis imprudentibus & per ætatem rerum imperitis iniurias acceperunt. Iactantibus in comitis potestate esse: illorum obstinatam rebellionem flectere: calcaribus perinde ac stimulis asellum illos agi oportere & omnimodo iugu; imponere. Quo accepto conuitio: gandenses abiere. Comes vero magnopere studebat illos rerum & commeatus pœnuria affligtari: vt egentes potestati eius se crederent. At gandenses animo erecti vim propulsare constituunt. Itaq; philippum arteuellam filiu; eius quem in gestis philippi vallesii a gandensibus occisum diximus belli ducem sibi præficiunt. Qui contractis vtcunq; armatis: oppido egressus in vicinum agrum ducit. Conspectis procul gandensibus: comes prælii appetens suos in arteuellam progredi iubet. Telis primum & scorpionibus: deinde districtis gladiis pugnatum est. Aduersa comiti fortuna extitit: amissis quinq; hominum milibus: atq; ita se brugis recepit. Arteuella ex victoria spem sibi meliorem accipiens: suos hortatur animis non tabescere. Si in armis perseuerent: facile factu esse: grande parare Imperium. Etiam si comiti franci suppetientur: quorum neq; fastus neq; lasciuia bello ydonea esset: plus illis iactantiæ q̃ roboris inesse. Talibus suasi verbis Gandenses

Hugonis aubrioti heresis.

Flamigoru; seditio.

Comes vincitur.

regnũ insuper sibi affectare audent. Qua spe quoqꝫ illecti agricolæ: relictis agris belli se socios gandensibus iungunt. Cura omnis arteuellę erat: comiti incommodari.

Mos brugẽsium.

Mos est brugensi populo q̃ vetustissimus ob dominici sanguinis reuerentiam (cuius partem se brugenses habere gloriantur) supplicationẽ quotannis facere: ad quã solennitatem ex vicino agro frequentes coloni conueniunt. Cuius rei non ignarus arteuella: duo ex suis milia docet arma sumere quæ vsitatis vestibus occultent: & ita quaterni per interualla vel quini ad celebritatem simulata religione se conferant: vt dĩe supplicationi statuto dum populus rei diuinæ intentum animum habet: mercatum occupent: atqꝫ incautum comitem inuadant. Implent milites arteuellæ præceptum: & in foro sine vlla suspitione conuenientes / dum comitem procedere vident: arma inquiunt o socii exerite.

Seditio ĩ flãdria.

Clamore sublato perterritus comes / suos Gandensibus opponit. Sed cadentibus multis / ipse domum q̃ velocissime potest profectus: cum illum arteuella persequitur per fenestram in mulieris vetulę proximam ædem dilapsus inde sclusam se recepit. At comitis fugam arteuella in Brugenses referens eos populatur / compluribus trucidatis. Atqꝫ inde cum ingenti pręda Gandauum profectus est. Defectionis causam comes hanc ab initio dedit. Gandauũ enim ciuem autore Iohanne leone comes trucidauerat: & parricidam a Gandauensibus proscriptum ad se fugientem receperat. postqꝫ aliquot proscriptionis annos contra oppidanorum leges restitutum nautarum præfectura donauerat. Est enim huius negociationis & ministerii nautici apud Gandenses multitudo & potestas non mediocris quæ in seditione dum forte insurgit plurimum valet. Est quoqꝫ huius præfecturę officium non paruæ apud illos auctoritatis atqꝫ emolumenti. Quãobrem excitata in Iohannem leonem inuidia vnus ex nautarum ordine de matheorum familia Gisebertus / assumptis secum sex quos habebat fratribus occidere leonem cogitauit. Sed comitis reuerentia proposito destitit. Subinde causas quærens quomodo a beniuolentia principis Iohannem abduceret. Igitur insinuat se in cubiculariorum comitis familiaritatem. Quam postq̃ satis sibi firmatam putat: miror inquit principem nostrum nondum animaduertisse grande vectigal quod ex mercibus quæ nauigio ad nos inferuntur pendi sibi quotannis possit. Itaqꝫ si id curare volet: Iohannem leonem vnum satis esse cuius opera vectigal a nautis & negociatoribus facile exigatur. Re ad comitem per cubicularium relata: comes leonem ad se vocat / deqꝫ exigendo vectigali hominem admonet. Qui tametsi id frustra se tentaturum non ignoraret / conuenire tamen de re ipsa nautas respondit.
Interim Gisebertus clam fratres hortatur contraria comitis postulatis sentire: quandoquidem publicæ libertati nequaq̃ congruerent. Ipse vero apud principem Iohannem insimularet negligentiæ: quia susceptum a comite negocium non curaret satis. Ex huiusmodi causa odium principis in Iohannem leonem excitatum iri. seqꝫ in eius locũ suffici posse sperabat. Hac spe erectis matheorum animis: conuenientibus ad iohannis edictũ nautis: postq̃ de portitorio pendendo consulitur: frẽs magnopere restitere venientibus in eorũ sententiam eiusdem ministerii ꝓfessorib⁹ Quod vbi referente iohanne resciuit comes: iã a giseberto ꝑsuasus credidit culpam esse iohannis ꝙ petita sibi negarentur. Quare ablatam iohanni nautarum pręfecturam giseberto dat. Idqꝫ non ęgre ferre iohannes præ se tulit: domi apud Gandauos se continens donec fortunam tempus commutaret. Nec intercessere plurimi dies cum brugenses ad quos nullus nauigabilis fluuius euoluitur: per comitis assensum

fossam grandez ex amne lisa deriuare ad se incœptant:constituto ad has operas magno fossorum numero quos præterea deputati a brugensibus milites protegerent conscii q̃tum id opus damni gandauo importaret. Nam ea fluuii accessione sicut brugẽsibus magnum incrementum: ita Gandensibus multum detrimenti poterat afferri. Tumultuantur propterea gandauenses & rei nouę occurrere consultant. Accersuntq; iohannem leonem qui communi necessitati auxilietur. Qui licet accitũ se gauderet: nullum tamen exultationis signum dat. Sed ad consilium intromissus: rogatusq; sententiam: Viri inquit gandenses palam vobis omnibus est quam reb⁹ vestris iacturam brugensium hæc vsurpatio allatura sit. Haud tamen paruo negocio illis resistere poteritis nisi relictam iamdiu alborum capuciorum institutionem restitueritis. Cum enim maioribus nostris repentino ad res insuetas præsidio opus esset:designatos habebant ex suis milites qui capuciolis albis ab aliis discreti vestris se periculis obiiciebant. Id armatorum genus censeo confestim innouandum eisq; præfectum instituendum. Vix hæc iohannes dixerat cum vox omnium exauditur clamantium restituantur capucia. Conficiuntur statim publica impensa capucia distribuuntur quibusuis parui pensi hominibus quibus nichil magis q̃ vrbana quies odiosum erat. quorum præfecturaz communi omniuz decreto iohannes leo recepit:cupientissimus infensos maxime efficere Gandenses aduersus comitez. Post q̃ præfectura donatus est iohannes magnam capuciatorum multitudinem in brugensium fossores ducit. Qui de illorum aduentu nuncio accepto:mox se brugas receperant. Ad hunc modum frustratus sua expectatione iohannes capuciatos Gandauum reduxit. Per eos dies quidam ex nautarum collegio a comitis prætore quez balliuum vocant in custodia tenebatur. Quem repetitum liberare Gandenses non poterant. Igitur arbitratis his tot offensionibus suam libertatem tolli:hortante Iohanne leone mittitur ad comitem gilsebertus cum aliquot bonę ęstimationis ciuib⁹ qui captiuum conciuem carcere emitti & suas leges illibatas seruari a comite impetrent. Hoc pacto iohannes sperabat Gilsebertum ab irato comite aliquid quod molestum ciuibus esset relaturum. Profecti gandenses principem apud mallam inuenerunt. Quos humane acceptos comes remisit restituto illis nauta captiuo: eorumq; consuetis legibus confirmatis. Optare se tantum dixit capuciatos tollerent. Reuersi ad suos legati comitis liberalitatem cum enarrassent tum de tollendis capuciis animum comitis explicarunt. Quo verbo offensus populus cum sileret: Vos inquit iohannes leo conciues compertum habetis q̃ commode capuciatos restituistis a q̃bus nunc vestra libertas in tuto est. Alioquin absq; illis omnia periclitabantur. Nunc si eos vt princeps suadet abrogabitis de vestra quiete & honestissimis legib⁹ actum esse iudico. Agite ergo & quod a maioribus accepistis seruatote. Ad hanc iohannis orationem cum quiq; diuersi abiissent aliis illum laudantibus: aliis in neutram partem loquentibus Iohannes vicarios quos singulis capuciatorum turmis præfecerat cohortatur suos moneant interdiu noctuq; ad repentinos casus paratos esse: & ad se protenus conuenire si quid sęditionis aut tumultus excitari norint: satius fore obtruncare in sese insultantes q̃ ab illis occidi. Nec incassum id sibi præsagire Iohannes videbatur. Nam comitis Balliuus Rogerus dauteruius paucis post diebus cum ducentis equitibus explicato principis vt in bello solet vexillo Gandauum ingressus in medio rerum venalium foro constitit: ad quem mox Gilsebertus cum suis fratribus / & iis qui eum frequenter sequebantur ad

Alba flaminigoruz capucia.

ballíuum concursat. Quí a príncipe iussi in iohannis ędes irrumpere eumq; trucida re coniurauerant. At iohannes casuum humanorum prouidus conuenientibus ad se capuciatis ad foru3 nullo tumultu facto progreditur. Quo conspecto giseber tus cum fratribus sensim dilabitur & balliuum deseruit. Capuciati vero quasi specta turi quid balliuus incœptaret proxime eum considentes in terram confestim detur batum necant: frustatim dilaniato comitis quod præ se ferebat vexillo. Nec ex sti patoribus quispiam fuit qui procumbenti auxilium ferret. Solus enim balliuus oc cubuit: a suis per ignauiam turpiter desertus. Liberati hostibus capuciati ędes gi seberti cęterorumq; suæ factionis ędes inuadunt & spoliant. Eam balliui inopina tam fortunam giseberto referente postq̃ comes accepit: ira perculsus iurat de necis autoribus vltionem se nouo exemplo sumpturum. Cuius rei non improuidi gan denses duodecim ex suis non obscuros ciues ad principem legant mitigaturos prin cipis quoad possent indignationem: polliciturosq; satisfactionem delictorum. Ve nientes ad comitem legati ęgre admissi sunt: sed intercessione quorundam aulico rum cum benignior factus esse comes speraretur: nouus a gandensibus furor exci tatur. Nam Iohannes leo timens re apud principem composita detrimentum sibi succedere: augere hoc modo comitis furorem pergit primoribus suæ factionis sua det: vtile esse coactos quos haberent reipublicę defensores oppido educere & reco gnoscere quibus viribus aduersus futurum forte hoste3 resistere possent. Itaq; egre ditur ad portam quæ brugensis appellatur cu3 capuciatorum & aliorum facinoro soru3 hominum turba milium decem. Quos cum iohannes perlustrasset laudatis omnibus. Est inquit hinc non procul principis nostri palatium quod recenter mi ro opere extruxit: procedamus ędes videre. Munitissimus enim sicuti ego accepi lo cus est ita vt insurgente bello nobis incommodare possit. Postq̃ incondita plebs vandelghemum accessit (ea enim est loci appellatio) ędes spoliat immisso multis ędi um partibus igni. Inde autem cum abirent conuersus ad palatium iohannes vt fla grantem locum vidit quasi id sibi doleret percontantur vnde hoc incendium eru pisset: q̃q̃ nullam loci inquit curam habere oportet qui in excidium nostrum ędifi catus instructusq; erat. Hac ędium direptione comes nihil magis ęgre tulit: quippe qui eas ad voluptatem & delitias accuratissime excoleret. Quamobrem vocatos ad se gandauensium oratores atroci vultu & aspera oratione allocutus. Ite inquit fędi tiosa gens: prope est vt pœnas vniuersi detis offensionum in me vestrarum. Cum non concederetur a legatis excusatio trepidi Gandauum petiuere. Ex huiusmodi causis atrox & longum bellum conflatum est. Iohannes autem leo brugas quas su arum partium effecerat linquens ardenburgi moritur veneno vt quidam tradunt impetitus. Fuit quidem huius flandrensis belli varia & anceps fortuna quam sigil latim explicare longioris esset negocii. Vnum quod maxime inhumanum dici po test operępretium erit ad flagitii detestationem scripto commendasse. Deficien tibus a comite yprensibus cum aduersus eos copias ducere comes instituisset: gan dauenses de ea expeditione certiores facti nouem hominum millibus collectis cur tracum prodeuntes yprensibus significant se ad eos defendendos aduenire: pro pterea mittant ex suis armatos vt iunctis copiis paribus studiis & virtute comiti re sistant. Parant confestim yprenses & ductoribus Iohanne Bouleo & Arnul pho clerico octo oppidanorum suorum milia ad Gandenses qui apud Rolerum castra fecerant proficisci iubent. Hac profectione ad comitem relata insidias duo

Balliuus comitis occiditur.

Palatiu3 comitis icēdit

bus locis qua yprenses iter facturos verisimile erat ponit. Incedentibus vero ypren-
sibus obtulit se biceps via. vna rolerum/altera tourotum ducebat. Quare consiste-
re illic agmen militum ductores imperant: dubii vtram ingrederentur. Prȩualuit Io
hannis boulei sententia & tourotum versus proficiscuntur: vbi delitescebant comi
tis insidiȩ in quas dum inopinato incidissent viso hoste proditos se a bouleo eē cō
clamitant: nec fuit illis animus se tutandi nisi quatenus fuga eripere se potuerunt.
Alteris igitur ypras: alteris ad gandensium castra diffugientibus: comitis milites q̄-
dringentos supra duo milia in fuga trucidarunt. Reliqui ad gandauos dilapsi mox
vbi curtracum militari ordine ꝓfecti sunt: Iohannem bouleum plebeio furore accu
santes quasi insidiarum & proditionis conscium in viam publicam protractum mi
nutatim concidunt: partem ex cadauere quibusq; sibi rapientibus. Tam beluina na
tura est plebs semel furiis incitata: nec furoris vllum habet modum: prȩsertim in fla
mingorum gente quȩ prater reliquos gallos seditiosa semper fuit: quis vel grandi
ȩre ob factas iniurias mulctata vel miserabili cȩde ob rebellionem afflicta. Sed de his
hactenus. Hȩc dum in flandria geruntur mareschallus sancerrus subterranaꝫ in
lemouicibus capit: dedentibus oppidum anglis. qui relicto loco dum per regionē
grassantur sancerrus eos secutus quottidianis fere prœliis & cȩdibus afficit. Coie
re per id tempus apud belinguerium agri Boloniensis vicum oratores franci: vt cū
anglis de pace tractaretur. Sed nichil inde prater vanam spem relatum. At brito
num dux meliore in regem animo: fidem repromittit. Seq; cum britonum comita-
tu Carolo subditum interposito sacramento profitetur. Non potest suos ignes
cȩlare ambitio. Andegauus dux regens: alii item principes & regii pleriq; consulto-
res qui rebus gerendis praerant: ȩrarium fiscumq; sublatis vectigalibus immunitū
iri contemplantes: suaeq; auaritiae non satis alimenti superesse: nouum tributi gen⁹
instituere contendunt. Habitis aliquot contionibus: nunc blandis interdum suasi
unculus: nunc amicorum interuentu adducere non paucos in suam sententiaꝫ stu-
debant. Obsistebat tamen populus: nec petro dillerio nec iohanni maresio (qui ma
xime populares erant) aures accommodabat: tametsi dicerent ex ea pertinacia re-
gem irritatum iri & hinc periculum grauioris alicuius pœnae impendere. Itaq; dis
cedens a principibus populus arma capit: decanos quadragenariosq; & quinqua-
genarios per ciuitatem ponens. Cathenas quae ad compita viarum intra vrbem e-
rant praetendebat: positis contra nocturnas insidias excubiis: custodibus praeterea
ad portas ordinatis. Idq; facere incipientibus Parisianis reliquae fere regni vrbes
subsequuntur. Itaq; ducenti ex Rothomagensibus plebei homines hoc exempluꝫ
imitati: quendam obesum ciuem qui ob crassam corpulentiam crassus vocabatur:
alioquin renitentem sibi regem praeficiunt: curruq; impositum per vrbem circunfe-
rentes: tandem in rerum venalium foro constitutū de abolendis vectigalibus legē
ferre & eam promulgare compellunt a cȩde non abstinentes: Saeuitum enim est iri
vectigalium quȩstores: & expilatum diui audonei cœnobium: propterea ꝙ in eo
priuilegia quȩdam reposita esse audierant quȩ libertati ciuitatis non congruerent.
Arcē quoq; oppugnare adorti. inde a prȩsidio repulsi sunt aliquot interemptis. Dū
hȩc rothomagi geruntur: ludouicus andegauus regens post quartū mensem cum
parisiacȩ plebis seditionē sedatam esse putat: Legem de vectigalibus exigendis tulit
& in foro iudiciali apud castelletum promulgare iubet: institutis ministris qui legē-
di vectigalis officium exequerētur. Ad kalendas martias cum eius officii causa quȩ-

Auari princi-
pes nouum
tributi gen⁹
cogitant

Rothoma-
gensium stul-
titia.

Cędes pro pter vectigal apd' parisios

stor ad mercatum apud fallas aduenisset obolūq; pro nasturcio a muliercula cui pe
rota morela nomen erat exigeret:questa & vociferans anus mercatores aliquot in
questorem excitauit:qui hominem multis vulneribus confossum trucidauerunt.
Eius facinoris fama vbi per ciuitatem vulgata est:protenus vilium artium ministri
arma capiunt perq; ciuitatis vias circumcursant:ad cędem perpetrandam animati:
quibus cum perditi pleriq; & nullius ęstimationis homines facile accedebant. Et vt
inermibus arma non deessent:publicas ciuitatis ędes adoriuntur. Vbi emotis euul
sisq; postibus communia arma rapiunt & ea induuntur. Fuere ex prudentioribus
nonnulli:& inter illos parisianus antistes qui tot malis insurgētibus coactas clā for-
tunas suas ciuitate exportarent:tutiore se loco committētes:Inter arma quę furibū-
da plebs desumpserat erant plumbei mallei quibus obuios quosq; subsidii pecunia
rii exactores trucidabant:domos eorum fortunis omnibus spoliantes:nec ad eccle-
siam profugientibus immunitas pręstabatur. Vnum enim in diui iacobi hospitalis
ęde diuę marię simulachrum amplexantem protenus necauerunt. Simile autem ad
diuum germanum de pratis quo nonnulli confugerant cum facere molirentur: de-
fendentibus se incolis:inanes in vrbem reuersi. Castelleti item & episcopi carcere re~~clu~~solu-
~~so~~to captiuos omnes & hugonem aubriotum (cuius paulo supra mentionē feci)
soluerūt hūc sibi ducē pficientes. Sed pscius quid pensi furiis incitata plebs haberet:
noctu se ex vrbe proripuit:quo insequente luce domi non inuēto sęuius furere oēs
cœperunt: constituerūtq; charentonum pontem petere & prosternere. Sed destite
runt a iohāne maresio admoniti:tumq; frigescere illis cœpit hesternus furor & mē-

Mōstrum Prodigium

tis insania. Per eos dies non procul a sancto dyonisio visum est monstrū biceps
tris oculos & linguas duas habens. Dedit praeterea suum prodigium ęther. Nā ex
cardinalis monachi collegio per summam cęli serenitatem visus est ignis supra ciui-
tatem parisiorum a porta in portam circunferri. Parisiana seditione ad carolum
perlata:autores supplicio grauissimo plectere constituit. Sed regis indignationem
quidam ex ciuibus & schola parisiensi delecti sapientes mitigauerunt. De his tantū
pœna sumpta est qui castelletū violauerant subsidio pecuniario abrogato. De quo
postea quia pecunia opus erat rex conuentum ex primoribus habuit: ratus publi-

De pecunia iterū cōsulit

ca necessitate cognita:neminem non impartiturum rebus miseris opem. At qui con
uenerant nullum a suis mandatum nisi audiendi atq; referendi se habere responde-
runt. Idcirco rex illis imperat ad suos cum festinatione reuertantur: moxq; ad eum
pontisaram quo abiturus erat exploratam suorum voluntatem perferant. Fuit pro-
fecto vna omnium sententia mortis potius se periculis obiicere q̄ vectigalium tribu
ta & seruilem perpeti seruitutem. Ea responsione habita:rex cum parisiensibus ma-
lefactorum veniam dedisset:per legatos egit: vt ipsi ad conferendum subsidium ani
mos inclinarent. Apud sanctum dyonisium conuenientibus vtrinq; oratoribus cē
tum milia francorum:iohāne maresio autore regi concessa sunt. Per hanc publi-
cam francis tempestatē Ludouicus andegauus a clemente septimo regni neepolita-
ni dyademate suscepto:prouinciam armis occupat:atq; per alpes ducens quas non

Fuga comi tis flandrię.

sine suorum cęde superauit in appuliam profectus est. Et ludouicus flandrię co-
mes ad priorem brugis acceptam a gandauensibus ignominiam alteram adiecit:im
patiens vinci. Nam prelio aduersus arteuellam gandauensium ductorē malo euē
tu gesto:decem milibus suorum fusis:per saltus & siluam ad insulam ęgre se recepit:
aliis brugas:aliis qui ex francis erant:aldenardum petentibus. Tam prospera fortu-

na visus arteuella: quadraginta hominum millibus potens: aldenardum obsidere cõ stituit. Quem irruptione facta excipientes franci: cęde multorum eum affecerũt. Sed quia militum numero hostis erat superior: intra oppidum se recipientes franci locũ magnis munitionibus roborauerunt: fortunam experturi. Arteuella autẽ id quod vero simile erat cogitans: francorum regẽ comiti suisq; auxilia missurum: equitẽ caducei veste indutum cum litteris ad regem legat. Petebat arteuella ne se rex huic bello commisceat: quod libertatis causa aduersus comitis tyrannidem a gandensib⁹ gerebatur. Alioquin ab anglis accersiturum auxilium. Tabellario nullum responsum datum est. Interim ludouicus flandrensis p generum suum burgundię ducem deinde per semet carolum conueniens: quid a flamingis perpessus esset exponit. oratq; aduersus rebellem populum sibi auxilietur. Id ne rex faceret & si vna causa dehortabatur: q; scilicet Ludouicus cum anglis conuentiones plerasq; clam habuisset. quia tamen comes francę ditionis erat: & flamingi assueta contumacia crebros belli motus excitabant: opem comiti liberalissime pollicetur. Instructis non procul ab attrebate ingentibus copiis: rex auriflãma a dyonisiano abbate more maiorum desumpta: illam petro dillerio equiti aureę militię ferendam dat. Hęc agente rege: franci qui aldenardi erant: vrgente arteuella cum crebris oppugnationibus fatigati cõmeatu quoq; deficerent: ad philippum burgũdię ducem delata eorum conditione orant sibi subsidium mitti: si deserantur: deditionem hosti se facturos. Nec fuit incurius philippus petitionis obsessorũ. In ea cõmeatus pœnuria: res commoda obsessis obtigit. Ducebat rusticus quidã porcorum gregem. Quo conspecto franci turma facta: inter oppidum hostemq; aliquot equites peditesq; locant. mox ex peditibus pauci ad gregem concedentes tris ex eo numero porcos cum in oppidũ raptos & grũnientes trahunt: reliquus grex (vt est eius pecoris natura) clamantes porcos secutus est. Nec impedire hostis potuit quin omnes in oppiduȝ consequerentur: resistentibus francis qui subsidio pediti astabant. Ad finem octobris carolus ad exercitum qui in attrebatibus castra habebat pergit: eoq; ludouicus flãdrensiũ comes ꝓfect⁹ ob arthesii comitatum: quia eius mater mortẽ obierat: carolo fidẽ repromittit. Inter hęc arteuella cognito q̃ ingẽti exercitu rex adueniret: ad anglos nũcios mittit: causatus ante oĩa pecuniam sibi a rege anglo deberi: quaȝ pater eius iacobus ad bellũ quod in philippum vallesium gesserat mutuo illi tribuisset. Sed id agebat arteuella magis spe auxiliũ impetrandi. Nec latuit carolum quid flamingus hostis pararet. Festinat ꝓpterea iter facere & marquetam (id monasterium est virginum vltra insulam) petit. Pręmittuntur ante oẽm exercitum mille septingenti sexaginta fossores cum ligonibus atq; securibus qui amputatis arbustis vias ęquarent: quibus prępositi erant Iodocus haluynus & ramburus. In reliquo agmine tribus ordinibus incedebant equitum milia viginti: sagittariorum atq; balistariorum duo milia septingenti prӕter peditum ingentem multitudinem. Erant ad aldenardum itinera duo: vnum per ariam & sanctum audomarum vnde liȝa flumen oritur longum & difficile. Alterum per cominarum pontem quem flamingi occupabant: dirutis per eum fluminis tractum reliquis pontibus. In hos irrumpere cupientibus aliquot militib⁹ qui apud insulam stationem habebant: duce halso comitis flandrię notho per menini pontem harlam inuadunt: vbi occisis incolis & bonorum direptione facta: cum per finitimos vicos classicum sicut in communi periculo in ecclesiis pulsare halsus audisset: receptui canit. Sed iam magna incolarum vis ad pontem conueniens:

Expeditio ĩ flandriam.

Bona fortuna obsessorum.

Franci ĩ flandriã intrant

pontem per partes effractū fimo & fragili materia contexerat. Eo properantes frā
ci rusticorum turba conspecta: sese colligentes per medium hostem viam aperiunt:
& ita ponti se credentes primi quidē euadunt: qui vero proxime sequebantur suo
& equorum pondere pontem dissoluerunt in flumē protenus demersi. Nec postre
mis melius obtigit: fluuio se committentibus. Cum enim eminentioribus ripis alue
us lizę ferretur: inde euadere infœlix miles non poterat: iactitātibus in eos tela rusti-
cis. Halsus tantum cum triginta suorum inter primos se periculo exemit. Igitur per
cominarum pontē (quo exercitum traducere rex constituisset) dissonum conesta
bilem & sancerrum marescallum hostem loco extrudere mittit. Cognito francorū
aduentu: flamingi vnam pontis arcem diruunt in aduersa ripa stationem haben-
tes. Sed insequenti eius diei nocte non inuento vado: cum pons resistentibus flami

Sampus. gis non facile restitui posset: Sampus auratus eques & aliquot ei amicitia consuetu-
dineq; coniuncti nauibus ex insula aduectis lizam paulatim transmisere. Nec ex al-
ueto quod ripę proximum erat prius prodierunt q̄ paulo plus quadringentis vna
conuenissent. viri quidem genere non obscuri & animo constantes. Igitur secus lit-
tus fluminis incedentes: hostem dum petunt: petrus de bosco flamingorum præfe-
ctus eos conspicatus cum aduesperasset suos continuit: donec crastino crepusculo
eos adoriretur palustri loco impeditos & longa fessos vigilia. Interea dum hęc agū
tur dissonus anxius valde q̄ temere sui admodum pauci periculo se committerent:
vt hostem qui ponti defensando assidebat distineret: iubet sagittariis pontem istau
rent. q post q̄ cōperit partē militū flumen enauigasse: liberā optionē dat vt cuiq; cō
modum foret pontem transmittendi. Per eam noctem sampus & qui cum eo in pa
lude armati & vigiles sine vllo somno hostem expectabant: condixerunt non pri⁹
in hostem irrumpere q̄ inuaderentur. Hostis igitur dīculo sub diei crepusculum
magno silentio mouens francos adoritur. A quibus acerrime exceptus (petro gra-
uiter vulnerato) cedere loco cœpit: moxq; in oppidum se recipiens aliquot ędes in
cendit vel vt francos inde amoueret vel suos ad se dispersos hoc signo reuocaret.
Interim dissonus liberum factum pontem restituere imperat: traiicitq; reliquum ex
excitum. Multas ex cominis opes francus abstulit quibus ditatus est maxime. Est
enim regionis illius plebs lanificii peritissima pannos ex eo artificio textos cuз in su
os conterraneos atq; indigetes tum in exteros dispartiens. Quę omnia in potestatē
irruentium militum concessere post q̄ tria ex illis milia periissent. Superato pōte Ca
rolus rex cum reliquis copiis flandriam ingressus ad montem yprensem castra fecit
Quamobrem veriti yprenses caroli potestatem: duos ex ordine prædicatorum fra
tres ad eum mittunt de pace viam tentaturos. Audiuit benigne Carolus nuncios.
Nec morantur yprenses duodecim ex suis optimos ciues ad regem delegare: qui vr
bem se suaq; dederent. Deditos carolus recepit quadraginta francorum milibus in
stipendiuз militi mulctatos. Accessere quoq; omnis illius orę flandrię maritimę po
pulus: qui vinctos ducentes pręfectos quos ab arteuella acceperāt: regi tradiderūt:
quo facto regis gratiam demererentur: simulq; sexaginta milia nummum persoluē
tes: ne agri viciq; eorum vrerentur impetrarunt. Pręfectis in ponte yprensi ceruices
cęsę sunt. Ingressus ypras Carolus quinto post die certus factus arteuellam relicto
aldenardo cum sexaginta milibus ad se aduentare. Clissonum conestabilem & ma-
reschallos præire iubet. Ipse q̄q̄ continuo ymbre itinera lutosiora essent cum secun
da & tertia acie subsequitur: atq; inter rolerum & rosebequam castra faciens: flamin

gos operiebatur. Ad quem se conuertere cum brugenses cogitarent: Petrus de bosco & Petrus mutrus quos arteuella brugis præfectos posuerat ne id facerent spe futurę victorię distinuerunt. Tanta siquidem animi elatione turba illa plebis flandrensium ferebatur: vt parui admodum haberet francos. Nam vt ex suis pagis vicisq; turmatim ad gandenses confluxerant ita erant variis insignibus & vestium genere distincti: sui ductoris imperio quasi explorata victoria parentes. Cognito ex frumentatoribus q̄ arteuella tribus hinc tantum miliaribus a rosebequa castra haberet: Clissonus Matheusq; viennensis & Guillermus pictauus castris Caroli edicto progressi: hostium agmen adequitant: & post q̄ satis exploratum habent: qui illorum modus ordoq; in incedendo esset: ad Carolū protenus renunciant hostium numerum ingentem esse: densos progredi & gradu moderato non aliter q̄ si in conspectu hostem intuerentur: sed non ita instructos quin a peritis armorum vinci fortiter possint. Id post q̄ Clissonus locutus est ecce hostiuꝫ agmen conspicitur: nec frāci pigritantes quandoquidem in acie parati stabant flamingos durissime excipiunt Priusq̄ bellum committeretur tanta coruorum nubes supra vtrunq; exercitum volitauit vt multis admirationi essent. Tanta quoq; caligo cęluꝫ obscurauit: vt sese vix acies conspicerent. At post q̄ in hostem suos procedere Carolus iubet: atq; auriflāmam signifer explicauit: discussa mox caligine serenitas reddita est. Quę res vt francis spem: ita hosti animos extulit: vtrisq; credentibus propiciari sibi deum. Commisso prælio: tanta ferocitate flamingi pugnauerunt: vt loco parumper cędere frācus cogeretur: donec vnus qui in fronte erat sublata voce clamans. O maria virgo inquit & vos commilitones procedite & præliemini. Quod exempluꝫ imitati complures: mutuis se & clamoribus & exhortationibus ad fortiter agendum excitarūt. Itaq; ferocibus & obstinatis animis pugnatum est: & flandrenses superantur. Ex q̄bus morteꝫ oppetierunt milia q̄draginta præter eos quos in fuga apud rosebequā Anno salutis Milesimo trecentesimo vno & octogesimo: quinto kalendas decembres dominus de Albreto & conciacus interemere: præterq; eos qui in siluis & palustribus locis latitantes a flandrię comitis militibus necati sunt. Hac cęde ad eos q̄ apud aldenarduꝫ in obsidione perseuerabant perlata: nullo ordine fugę se commiserunt. In quos aldenardo egressi franci impetu facto incurrunt: obuios quosq; passim obtruncantes. Tam gloriosa diuinitus prope habita victoria rex accitis exercit⁹ primoribus gratias deo soluit. Et flandrensis comes regi principibusq; gratificatus se perpetuę illis gratię debitorem esse professus est. Cui respondens carolus. Consobrinę inquit comes tuis desperatis rebus opitulati sumus. Habes victum prostratūq; rebellem tibi populum. Non me latet: te dum meus viueret pater: cum inimicis nostris anglis societatem occultam habuisse. Posthac integra in me fide esto. In te beniuolus esse non desinaꝫ. Post hęc carolus arteuellam inquiri (viuat ne an oppetierit mortem) iubet. Erat inter saucios flamingus vnus ex arteuellę pręfectis: qui illum necatum esse (cum iuxta illum pugnat) affirmaret. Perductusq; in campum vbi fuerat præliatum: arteuellæ cadauer ostendit nullo vulnere percussum: sed inter cadentem suorum turbam ruina & mole cęsorum oppressum. Ob id ipsum Carolus cum saucium captiuū curare imperasset & seruari: flamingus medicamēta recusans volo inquit vna cum meis commilitonibus mori: & ita per vulnera perfluente sanguine exanimatus est. Hæc victrix pugna cum non procul a curtraco commissa fuisset: carolus curtracum proficiscitur vbi cum cognouisset quingenta calcaria aura

Pugna apd' rosebequā

Caroli sexti ad flādrię comitē verba.

Nota de curtraco.

ta seruari: eorum scilicet qui cum Roberto arthesiensi olim interierant. oppidi portas sine vlla oppidanorum cęde deiici imperauit. Sed miles francus non oblitus superioris ignominię quam illic aliquando accepisset: dirutis portis compluribusq; occisis atq; spoliatis: curtracum tandem incendit. Agente adhuc curtraci rege Brugenses missis oratoribus veniam impetrant viginti & centum francorum milia poenę loco pendentes. Petrus autem de bosco inde ad gandauos se recipiens eos obstinatiores reddit. In curtraci publicis ędibus litterę repertę sunt parisiacę factionis q̄s illis de seditione Parisienses dedisse subscriptio annotabat. Id Carolus ęgerrime ad modum tulit: nec cunctatus imposito fortioribus locis pręsidio primo vere ad dyonisianum coenobium voti & religionis causa profectus: postq̄ voto satisfecit: animum conuertit vt Parisiorum contumaciam retunderet. Quod subolens mercatorum prępositus: comitatus aliquot ciuitatis primoribus ad regem concessit. Offerens liberum in ciuitatem aditum. populum a furia resipuisse: pręteritorum ipse obliuiscatur: nec despiciat poenitētes. Hęc si suo aut populi nomine prępositus dixerit incertum est. Rex tamen se ingressurum respondit. Aduenienti carolo pręibant acies instructę tres: Primam clissonus sancerrusq; ducebant: in secūda rex ibat equo insigni vectus: reliqui omnes pedites incedunt. Quæ ante Dyonisianam portam lignea propugnacula erant effracta sunt & porta ciuitatis diruta. Pergenti ad hūc modum regi prępositus magna ciuium multitudine stipatus humilis pronusq; occurrens: cū loqui coepisset rex audire noluit. Sed pręteriens ad diuę marię templū profectus: supplicatione absoluta palatium petit. Erant per compita & diuersoria vrbis dispositi ad custodiam milites: prohibiti ne populo & ne militi populus iniuriam faceret. Edicti tamen contemptores duo ex plebe fuere. Qui mox compręhensi a suis fenestris illaqueati strangulatiq; pependerunt. Incesserunt eo die per vrbem Biturigum & burgundię duces: magna armatorum manu vallati & seditionis insigniores auctores tercentum in vincula primum coniectos: paulo post carnifex capite mulctauit. Inter quos fuerunt Guillermus senonensis/Iohannes filiolus/ & martinus doublus. Et paucis interiectis diebus Nicolaus flamingus: Supplicio eorum expleto cathenę omnes ex compitis euulsę: in arcem vicennarum: Arma per quasq; domos inuenta: partim in luparam: partim in palatium deportata sunt. Scabini: pręposituso; mercatorum magistratibus amoti & ciuitatis regimen prætori Parisiensi attributum. Vectigalia & pecuniarum ex rerum venalium precio subsidium: decretum atq; exactum. Iohannes maresius homo populo gratus: delatus q̄ inter seditiosos furenti plebi fauisset: adnitentibus maxime biturige & burgundo principibus: indicta causa damnatus: & cum eo duodecim capite puniti. Inter hęc ad gradus palatinos vbi philippi pulchri simulachrum visitur: extructo throno: Carolus patruelibus & aulicorum nobilitate circunsessus: petrum dorgemontem cancellarium affari qui conuenerat populum iubet: qui a Carolo quinto ad pręsentia tempora orationem deducēs: præteritas seditiones & populi flagitia: regis præterea gesta & ex flamingis habitas victorias prolixa oratione memorauit. Non mirari eos oportere si de tot scelerum autoribus suppliciū sumere rex statuisset: qui in reliquos poenam commeritam irrogare iure optimo poterat. Hæc postq̄ locutus est cancellarius ad Carolum conuersus: Hęc ne sunt inquit serenissime rex quæ mihi dicenda commiseras? Assentiente rege: patrueles eius ad genua Caroli procliues populo indulgeri orāt: nobilitate quoq; atq; fortunis insignes foeminæ: passis crinibus lachry

Prępositura mercatorū apud parisios suppressa

mantes:procumbente humi populo regis miserationem expectabant. Mouit regē omnium miserabilis clamor:& mortis supplicium pecuniaria mulcta commutauit Nam dimidiam fortunarum omnium partem reus quiqʒ redimendi sui causa pendit:quę militi ad stipendium distributa est. Parisiensium edomita pertinacia: rothomagenses supererant qui punirentur. Misso ad eos iohanne viennensi admiraldo cum iohanne pastorello & iohanne mercerio quasdam ciuitatis portas eruere & factionis conscios compręhendere & supplicio affici rex mandat. At quia prope diē dominicę resurrectionis solēnitas erat:remisso capitali supplicio non pauci suis bonis priuati soluti sunt. Nec ad fiscum mulcta:sed ad quorumdam singulare commodum venit. Quamuis enim reipublicæ titulo principes agant:ministrorum tamen lucrum est quod exigitur. Itaqʒ bona huius exactę pecunię pars ad biturigū & burgundorum duces peruenit. Cum hæc in francia geruntur angli de inferendo frācis bello londoniis consultant. Clerus vero non ignarus Richardum suum regem quietis atqʒ ocii patientem esse bellum dissuadebat:& in primis cantuariensis archipræsul:quem alterius factionis sectatores necauerunt. Porro vrbanus sextus decimam regi richardo concesserat vt in franciam copias traiiceret ad opprimendū eos qui clementem competitorem eius tuebantur. Eius decimæ atqʒ expeditionis coactor & princeps fuit Henricus dispensarius norduicus antistes vehemētis animi iuuenis. Cui attributi sunt quingenti equites & quingenti supra mille pedites: prę̄ter magnum sacerdotum concursum qui vrbano assentiebantur. Qui calisium tempestate primo impediti:nacta mox serenitate trāsfretarunt:atqʒ inde in flandriā migrauerunt excepti aliquot locis liberaliter & commeatu adiuti. Quorum aduentus cum regem lateret:carnutum religionis gratia proficiscens:templo diuę marię visitato: Aurelianum vbi seditionem populus mouerat pergit. Supplicio de flagitiosis sumpto protenus Parisium reuertitur. Ibiqʒ primum de anglis nuncio accepto copias contrahit. Quod audientes Gandaui quosdam ex suis primoribus ad carolum mittunt/sed eos ad suum conspectum Carolus non admisit: non nescius quid societatis cum anglis iniuissent. Coacto exercitu in quo trecenta equorum milia fuisse frossardus tradit. Venerat enim ad regem ex germania fœdericus dux bauarus & alii auxiliares multi. Cuʒ de sufficienda annona atqʒ inuehendo ad exercitum cōmeatu præfecti militum consulunt:Colinus boulardus parisianus ciuis quadrimestrem commeatum(si precium sibi soluatur)ministrare se pollicetur. Constituta illi mercede:carolus ex sancti dyonisii ęde auriflamma recepta eaqʒ guidoni de trimoula assignata:mouet. Iter agenti nuntiatur anglos ex gandensium sententia ypras circunsedisse. Sed illi aduenientem caroluʒ formidantes obsidione soluta suburbia cremant atqʒ inde casletum ducentes oppidum circumuallant. Sed clissono cum britonum duce illos persequente:incensis castris:burburgum & grauelingam versus abierunt. Et robinus canollus arrogās & iactabundus anglorum ductor tametsi quottidiano fere sermone parui se facere francorum potentiam diceret: Dunas quo se receperat procedentibus in eum francis reliquit grauelingam petens. Quam item a carolo circunseptam dimisit: per portam quę nondum armatis cincta erat dilapsus. Deserti anglis oppidani cum se acerrime defenderent:expugnati tamen partim occubuere:partim in seruituteʒ acti:donec magna se pecunia redimerent. Grauelinga relicta:quia burburgum anglus occupauerat:eo se franci contulerunt. Prius tamen ꝙ vllum obsidionis aut oppugnationis signum daret:clissonus anglorū prefectos

Mulctaī populus parisiēsis.

Angli de bello cōsultant

Copię regis Caroli.

Burburgus. Grauelinga

in colloquium venire petit: vt illos aliqua forte ratione adducere posset angliam re petere. Sed clissoni verbis elatior factus hostis: timoris hæc indicia esse ratus: statim eruptione facta francos adoritur: edito demum acri prælio in oppidu3 repulsus: cõ clusus obsidione est. Ad primam oppugnationem in qua philippus arthesien. au gi comes egregiam operam nauauit: in muros cum regio vexillo conscendens an gli britonum ducem affari postulant. Accedentem ducem orant: burburgo abire il lis incolumibus liceat. In eo spem suam reposuisse: q memoria teneret anglorum o pe se britannia potiri. Predecessores eius anglis regibus obsequentes fuisse: eorum q amicitiam semper coluisse. Ad hec dux respondit regem se conuenturum. Adiés igitur carolum brito que ab hoste accepisset ei patefecit. Addiditq belli fortunam ancipitem esse: dei nutu non hominum virtute victoriam dari. Si oppugnare illos pergat: cum ipsi plurimi intra oppidum pugnent occisuros facile aliquot ex proce ribus francis quorum mors non satis compensari possit. Hyemem præterea insta re quæ illis locis horridior soleat esse atq asperior. Ergo operepretium fore si disce dat hostis oppido in regis potestate relicto. Huic ducis sententie q̃q̃ multi aduersa rentur: & in primis petrus dillerius precipua strennuitate auratus eques: asserens fa cile expugnari anglos posse si continenter oppugnẽtur: Non audiendum ducẽ qui suo more anglis non inimicaretur. eosq armorum & belli socios quondam habuis set. Vicit ducis sententia. Datusq est hosti liber egressus. Qui burburgo militari or natu exiens: regi gratias ob receptam libertatem egit. Dum hec agũtur fanciscus acremenus gandauus aldenardum noctu scalis in muros oppidi erectis capit & ex turbatis inde oppidanis gandenses loco imponit. Oppido burburgo recepto: vnus ex francis sacrorum contemptor templi foribus effractis: dum diui Iohãnis ar genteum simulachrum rapere contendit: simulachrum auersa facie dorsum illi ver sat: nec mora sacrilegus fit mentis inops: atq in semet insaniens: in pprios artus de sęuit. Ceteri milites hoc euentu exterriti templo abstinuerunt. His rebus burbur gi confectis: postq̃ rex parisium remeasset: auditis plurimorum querelis qui in brito num ducem ob dimissos anglos obloquebantur: rem dissimulat. Quem perpaucis post diebus secutus brito: quandam a bello vacationem ab anglis concessa3 regi re nunciat: atq ita nichil cunctatus in britanniam se proripit. Spe autem pacis cum an glis accepta: Carolus biturigum ducem calisium legat. Quo lencastrie dux anglus conuenturus erat. Multorũ dierum hinc atq inde habita coitio nichil præter interi turas inducias importauit. Per id tempus flandrensis comes ludouicus moritur: cuius sepulchrum visitur in templo diui petri insulani. Et in aquitania hominu3 perditorum qui nouis rebus animu3 intendebãt non parua manus sancerrum ma rescallũ propter inducias quietũ & nichil ab hoste timentẽ inuadit. Sed sua cautiõe (vt prouidus erat) protectus grassatoribus restitit. Nec propterea destiterunt præ datores: arces vtcunq poterant furto atq insidiis occupare: admonentibus anglis quorum in francos nulla erat sincera vel fœderis vel induciarum fides. Eadem quo q tempestate aruerni adiunctis sibi lemouicensibus atq pictauis grauissimam sedi tionem excitarunt. ducem sibi quendam petrũ bruerium instituentes atq ita per ne quissimam licentiam grassantes: nobilem queq: clerum item & alicuius pensi homi nem sibi obuium sine miseratione obtruncabant. Nam deprehensi forte per viam scoti equitis capiti ignitum cassidem imponunt. Sacerdoti amputatis digitis: ca pitis verticem deglubunt: deinde cremant: Religiosum hospitalis ordinis per alas

Ad burburgum angli obsidentur.

Nota

Ludouici flãdrẽsis mors.

A rusticis violentia p aruerniam.

procerę arbori appensum sagittis telisq; confossum necant. Nec modus illis erat vl-lus sęuiendi. Pluris inter illos habebatur qui diriora flagitia committeret. Huius tā detestandę inhumanitatis nuntio accepto: biturigum dux qui auinionem salutan-di pontificis causa petebat delecto nobilium exercitu in seditiosos mouet: quos nō difficili prælio multis occisis multisq; laqueo strangulatis superauit. Inter hęc ludo-uicus andegauus qui appulię regnū a gregorio duodecimo vocat⁹ & deinceps ab alexandro quinto rex neapoleos contra ladislaum vngarię regem declaratus ven-dicabat: rerum omnium egenus petrum craonum ad vxorem in franciam mittit: pe-cuniam quam illi discedens crediderat accepturus & ad eum mox perlaturus. Sed p-fidus in dominum craonus pecunia accepta segniter agens lasciuiæ suę prius q̄ do-mino obsecutus est. Nam dum per venetos iter facit: ludouicus expeditionis suę in italiam sero pœnitens: animo ęger: & fortunarum omnium inops: moritur. Hunc exitum habuit temerarię & longinquę militię belli incautus ductor: quo defuncto quisq; qui eum secutus fuerat miles bacillo contentus vili sordidoq; habitu domu3 vix reuisit. Eius cladis causa fuit iohannes.xxiii.alexandri successor. Nam copiarum suarum præfecti ludouico exitium parauerunt. Iohannes vero in constantiana sy-nodo agens papatu priuatus est: & in castello haldeberga in custodia habitus sub tutela Ludouici bauari ducis vbi annos tres asseruatus est. Compertum enim syno dus habuit illū plurima aduersus ecclesię fidem dogmata diuulgasse. Sub id tem-pus biturigum dux & lencastrię princeps calisium conueniunt. Causa conuentiōis spes pacis fuit: quę irrita habita est: q̄q̄ plurimas optimę pacis leges biturix anglo p poneret. Manifestata anglorum aduersus francos inimicitia quandoquidem caro lo conducebat amicitias comparare niuernensis comes hannonię comitis filiā vxo rem duxit: iureiurando pollicente patre partium caroli fore. Cameraci nuptię factæ sunt. Vbi carolus equestre certamen quod hastiludiu3 franci dicunt: exercitationis gratia cum collardo de spineo non sine laude habuit. Nondum per eos dies na-uarri regis inuidens francis animus quieuerat: biturigum burgundumq; ducem ve neno tollere cogitans. Itaq; confectum letiferum puluerem Iohanni cuidam anglo dat: quam pecunia a nauarro accepta ducibus conferat. Anglus receptum facinus dum exequi parat popinam ducum crebro ingressus a cocis deprahenditur quem scelus confessum lictor capite plectit. Inter hæc complures ex franca nobilitate q-bus dolebat anglos tam frequētibus bellis franciam impetere: de expeditione in an gliam ducenda assidue colloquebantur. Qua re a carolo animaduersa cum florenti ętate animoq; excelso esset: de ipsa expeditione consilium capit. Inuenit facile factu esse angliam vinci. Dacos olim & præterea saxones illam occupasse: ea conditio-ne gentem esse quæ intra suos fines bellum diu ferre non possit. Vno aut ad sum-mum secundo prælio vel vinci vel vincere solitam: nec vnius hominis principatu3 longo tempore perpeti: suos reges aut necandi aut pellendi consuetudinem fecisse. His rationibus persuasus Carolus bellum anglis indicit. Nauibus vndiq; contra-ctis ingentem classem armat. Tam grādibus cœptis cum pecunia quęritur: tributu3 rex inauditum vixq; ferendum exegit. Quamobrem permulti francia relicta nouas sedes quęsiuere. Classe viris armis commeatuq; affatim instructa: maximus ille na-ualis apparatus: non secus ac in arente stipula crepitans atq; ęstuans ignis euanuit. Nec dubia fama erat: principum culpa id accidisse: qui exactam ad expeditionem pecuniam inter se corripuerant. Improba siquidem auri cupido publica vtilitate

De neapoli.

Ioh.xxiii.

Nauarri nequitia

Van⁹ belli i angliā apparatus.

Principum iniquitas

Iohãnes viẽnensis i ãgliam ducit

neglecta sui tantum curam habet. Vnus tantum Iohannes viennensis amirald⁹ nauibus sexaginta instructis: scotos petere ausus est: vt inde bellum anglis inferret. Visus est rex scotus iohannis aduentum moleste tulisse: & quoad per eum fieri potuit transitus in angliam tardatus est. Interim tamen dum delectum militum facit: francos commeatu iuuat. Nam inter anglum scotumq; graues tum belli causę erant. Paratis copiis scotus iohanni tria armatorum milia ex suis attribuit. Ingressi cum scotorum manu angliam franci: omnia hostiliter incursant: & depopulantur nullo illis occurrente anglo. Atq; ita ad droartum arcem peruenientes: eam oppugnare cũ amiraldus decreuisset: scoti id ne faceret dehortabantur: persuasum sibi habentes illam inexpugnabilẽ esse. At iohannes loci naturam atq; munitiones diligenter contemplatus: vnam partez animaduertit qua arx expugnari posset. Igitur dato oppugnandi signo: franci (spectantibus quasi per ocium scotis) in arcem irrumpunt. Ceperunt prætera alias munitiones: donec rex anglus arma in illos desumpsit: tanto quidem numero vt iohannes paucitate militum inferior cum intelligeret scotos remisso animo esse: in scotiam copias reduxit. Vbi fœminę cuiusdaz regię nobilitatis amoribus captus ammonitus tandem ab ea scotia discedere: q̄ suspectum eum rex haberet: Conscensa clam naui in franciam se contulit. Perraruz est francos aliena in gente gloriam comparasse: quam arrogantia vel libido non obscurauerit. Ex classe quę ad expeditionẽ aduersus anglos frustra cõparata erat: quota pars in sclusę portu stationem habebat. Quam incendere per franciscum attremen humilis conditionis hominẽ gandenses instituerũt. Quod vbi a sclusę pręfecto certis indiciis animaduersum est dum autores perquirit: d ãmum aufugerunt. Duodecim tamen deprehensi capite puniti sunt. Apud dãmum erat aliquot anglorum præsidium. Fugientes Carolus persecutus dãmum circuncingit: præter eam partem qua palus est. Circumsidenti frãco oppidani conuitia dicunt quasi ad eos superandos imbelles eẽnt Sed postq̃ se oppugnari circũspiciunt: mox de deditione consultant. Atq; interim angli aliquot per paludem salutem petere visi sunt. Eapropter ad paludis exitũ miles positus: qui hostem transitu prohiberet. Mox ad muros machinis admotis: & muri parte deiecta: franci locum expugnant. In ea opes permultę preciosęq; inuentę. Franciscus vero qui vrendarum nauium negocium in se receperat gandauuz se recepit. At rex ad nauium præsidium turrim munitissimam apud sclusam extruxit.

Sclusa arx frãcorũ fuit

Tum enim a regibus francis sclusa tenebatur. Sed eam philippo burgundionuz duci cum carolus postea dedisset: illam flamingi comites ab illo tempore hactenus possederunt: non sine francorum damno. Nam cum edito mediocriter iugo arx munitissima sit in mare longissimum prospectum habens: pelagi illius & terrę flandrię imperium quasi sibi arrogasse facile credi potest. Scio frossardum scripsisse sclusam priusq̃ arce muniretur fuisse guillermi de namurco qui philippi burgũdi cognat⁹ erat. eamq; a guillermo cõparasse: data illi bethunia cum agro adiacenti. Moxq; in colle qui sclusę eminet arcem exędificasse.

ʒelandia.

Est pene insula ʒelandia quam rhenus in mare influens efficit. A cuius incolis angli Gandensesq; plerunq; iuuabantur. Eos rex adoriri iubet Capti occisiq; ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cum mortem carolus remitteret mori maluerunt. Quorum vnus qui tametsi sanguinis gradu alios cõ

Nota.

tingeret: eos tamẽ supplicio afficere si saluus euaderet se obtulit. Itaq; immanis carnifex concaptiuos consanguineosq; necauit. Detestatus autem rex hominis impietatem pari eum pœna plecti iubet. Per id tempus sedente apud auinionem In-

nocentio septimo: qui raram nisi ex francię regno obedientiam erat consecutus: & cardinales triginta ordinauerat: quibus grandis sumptus opus esset: diui nichasii remensis abbate in franciam misso dimidiatam omnium ecclesiarum partem exigere conabatur. Cui cœpto scholastici achademię parisiēsis restiterunt: missis ad carolū oratoribus qui pontificis edictum haud ęquum esse persuaderent. Audita scholasticorum querela: rex exportari regno pecuniā vetat: & ecclesiarum prouentus in tris partes distribui iubet. Vnam in ecclesiarum instaurationē: alteram dissoluendis earum obligationibus & debitis. Tertiam quottidianis ministrorū vsibus assignauit. Simulq; de his rebus arnoldum corbiū ad pontificem legat. Pontifex autem edicti pœnitens ab exactione destitit. Postq̄ ex flandria carolus parisiu; remeasset: brugenses & qui ypras incolunt intercessore iohanne dello aurato equite autores fuere pacis quę a carolo gandensibus tornaci data est: philippo burgūdorū duce qui ī comitatu flandrię successerat: assistente. Per id tēpus rex ysabella; bauari ducis filiam ambianis vxorē accepit. Venerat paucis supra diebus ex armenia in franciā turcos deuitans leo armenię rex qui sollicitissime curabat frācorū anglorumq; controuersiam componere: vt duorum potentissimorū regum conciliatione parta: ipsi in turcos expeditionē ducere non recusarent. Eam ob rem caroli assensu in anglia; profectus ita egit: vt de mittendis ex huiusmodi causa oratoribus conueniret. Itaq; calisium angli: boloniā franci se contulerunt. In ea legatione diebus quinquaginta frustra consumptis: cum anglus præter honestę pacis leges nulla non sibi arrogaret: discessum est. Contrahit ob eā rem Carolus numerosam classem: seq; ad anglicanam expeditionem instruit: pecunia a clero mutuo accepta: a populo vero sine modo exacta. Erat carolo soror katherina quam biturigum ducis filio despondet: cognationis legem pontifice laxante. Paratis apud sclusam ad expeditionem nōgētis nauibus: cunctanti attrebati carolo: præfecti classis significant tempus nauigationi accōmodum esse. Qui ducis biturigum moram causatus: tandem ducem qui Parisii delitiis operam dabat: accersiri iubet. At ille Carolum litteris admonet: vita; in tuto & sine tristi sollicitudine agere: nec in angliam traiicere festinet. Venit tamen ad carolum dux non secus ac ludens: ne in se militum odium conuerteret. At cum sclusam venisset: simulat quidem traiicere in anglia;. Sed pigre iocularirerq; omnia agens: ortis tandem grauibus procellis expeditionem dissuasit. Dimissa classe: cum omni belli instrumento: ea omnia in anglorum potestatem venere. Credidit patrueli nepos: & quam incredibili impensa classem militemq; contraxerat repente dimittit nulla publicę vtilitatis ratione habita. Pleriq; enim rerum administratione; pro ludo principes habent. & quanti suę libidines constent non considerant: quod euenire iis solet: quibus populi marsupia ęrarium sunt. Fuit nimirū huius classis nō facile supputanda impensa. Quippe ingētem commeatum cum supra modum haberet: naues quoq; ipse variis picturis decoratę erant. Et auro mali ornabanť: ita vt certarent ꝓceres: qs ditiore naui veheretur. Milites vero & numero nauiū & tanto apparatu exultantes atq; iactabundi: angliā iamiam victa; desolatāq; esse inter sese gloriabanť. Eisdē diebus regina filium enixa est: Cui patris nomē inditū: quē immatura mors abstulit. Fato quoq; suo functus est nauarrus rex carolus: euentu admiratione digno. Cum longe senex esset: & calore defectus: lintheo illum insuēdu; & aqua quę viua dicitur perfundendum quidam suaserunt. Eā enim aquam efficacem calefaciēdi vim habere ꝓstans opinio est. Hoc suēdi ministeriū dū sutor noctu

Pōtificis romani exactio.

ysabella Caroli.vii.mr̄.

Armenię rex.

Andegauēsi ducis ignauia.

Nauari regis mors mirabilis.

exequitur: filum (eius abrūpendi causa) ad lucernam admouens: exceptam filo flā‑mam: ad lintheum priusq̄ animaduerteret sutor raptim delabi videt. Nec mora lin‑theum omne subito exuritur miserabiliter vociferante nauarro. Qui die tertio post continuo dolore maceratus extinctus est: plerisq; constanter affirmantibus: diuinā esse iram quę perfidum regem digna suis sceleribus pœna cruciasset. Fuit eodem tempore nauale aduersus anglos bellum: qui duce hugone dispensario nauibus a‑missis: a francis superati sunt: hugone capto. Per eam tempestatem duo ex fami‑lia petri alenconii ducis proceres iaquetus grisus: & Iohannes carongius singulari certamine parisii dimicarunt. Dimicandi hęc causa fuit. Erat iohannes eques multa cognoscendi auidus: ob id incidit illi animus aliquorsum peregrinandi. Relicta igi‑tur argentolii in persico vxore: vt constituerat abiit. Iaquetus autē grisus vel q̄ mu lierem quę formosa erat amabat: vel q̄ iohanni nocuisse aliquando gauderet: dilu‑culo surgens argentolium mira festinatione contendit. vbi liberaliter exceptus: di‑cit videndę arcis causa aduenisse quam longe speciosam esse accepat. Iohannis vxor amicum viro suo hominem reserato ostio in arcem sola intromittit. At grisus soli‑tudine loci audacior factus: renitentem fœminam stuprauit. statimq; libidine exple ta abeunti griso: tu inquit vxor fœdissime adulter: stupri pœnas aliquādo lues. Fla gitium autem in aduentū mariti cęlauit mulier. Cui tandem reuerso iaqueti violen‑tiam mœrens detexit. Qua re turbatus iohannes: assumptis secū aliquot ex suis & vxoris amicis ad ducem alenconium rem omnem defert. petitq; aut adulteriū cor‑ripi: aut in certamen descendere pugnę sortem experturus. Id vbi dux non admit‑tit: ad regium parlamentum querelam rettulit. Diem certamini senatus edicit. Caro lus rex ex edito solio duellum spectauit. Venerat quoq; iohannis vxor curru vecta Ad quam vir accedens: Tu inquit mulier vnica testis ades illati in te stupri: cuius gra tia duellū hoc ipse assumo. Dic palam: si iuste adulterum aggredior. Mi vir ait vxor meę in te fidei securus accede: nichil tibi mentita sum. Ad hęc verba osculo vxori da to carongius in duellum procedit. Qui equestri congressu mox in fœmore vulnera tus: nec propterea segnior factus: in pedes desiliens adulterum humo prosternit at‑q; occidit. Quem carnifex ad patibulum tractum sublime illaqueat. Carongium au‑tē mille francis: & annuo ducentorum francorum stipendio Carolus donat. Hac sorte interiit fœdus adulter. At britonum dux iohannes de monteforti accepto Clissonum conestabilem contrahendi nauigii causa in britanniam aduenire: eū ad prandium inuitatum remotis epulis in vincula coniici mandat: neq; exemit donec ea quę in britannia clissonus loca habebat: eius potestati p̄miserit: solutis insup cen‑tū francorū milibus. Oderat enī clissonū dux ob id maxime q̄ iohannē britānicū caroli blesen. filiū ex anglia ubi annos quinq; & triginta patris loco obses extiterat liberauit: eiq; filiā desponsarat. Cuius gratia timebat dux iohannē britannię duca‑tum quē eius pater amiserat aliq̄n armis vendicaturū. Inde liberati clissoni vultum dux intuitus: hęc inq̄t clissoni dimissio mihi patrięq; olim dāni nō nihil importabit Postq̄ ducis in clissonū dolos pfidiāq; carolus accepit: ad eū mittit q̄ illū in iudiciū aureliā vocēt. Die constituto non aduenīēte duce: clissonus ad regis genua p̄cum‑bens: cōtumaciā inquit iniquissimi ducis rex iustissime nō ignoras. Tuū est michi in iuriam passo iusticiā accōmodes. Ecce ducē ad singulare certamen appello: & hæc dicēs pignus duelli exhibet. Vbi hęc a clissono dicta gestaq; dux cognouit: veritus ne instigante clissono Carolus bellum aduersus eū susciperet: p nuncios Carolum

Duellū pro adulterio.

Dux britonū fallax.

orat:ne sibi succenseat:ꝙ aureliam vocatus non affuerit. Fuisse arduis tuȝ negociis occupatum. Iam vero ocium esse: si per regis voluntatem liceat: blesas aduentare. Ibiqꝫ coram regiis legatis purgatum se facere de iis quę regi ab aduersario delata essent. Continuit diu carolus responsum. Deniqꝫ placuit patrueles suos biturigüȝ & burgundię duces blesas mittere. Postq̃ conuenere: britonem arguunt eorum quæ in clissonum commisisset. Nullam illi gratiam dari posse: nisi ad regem concederet. Non dubitauit brito ducum præsentia atqꝫ auctoritate fretus regem adire. Coram positum clissonus magnopere accusat: ꝙ se regio magistratu illustrem: & reipublicę causa in britannia ex regis iussu agentem: per simulatam beniuolentiam ad epulas inuitatum comprehenderit: tandiu in dura custodia habitum donec arces & q̃ sua erant eius potestati dimisisset. qui anglo hosti amicus & fautor habebatur: iustum esse: aut illum duelli pignus recipere: aut pœnas subire debitas proditori. Ad hunc modum excandentem ira clissonum duces ad modestiam reduxerunt. Nam in communi regis consilio causam agi & prudentum sententia diffiniri clissonus acquieuit. Acta causa est ab vtraqꝫ parte magno certamine. Demum dicente ius cancellario dux arces rupis arianæ: & losselini cum tota ablata inde supellectili clissono restituere damnatus est centum milium francorum pœna adiecta. Per hanc tempestatem iohannes montesonus ordinis diui dominici: theologus magni nominis doctor: ad populum de diuę marię virginis puritate contionatus: eam originali contaminatione reliquę humanę propaginis instar fuisse infectã disseruit: Quẽ alter eiusdem ordinis theologus imitatus: cum rothomagi de re ipsa sermonem haberet: Ego inquit nisi palam ostendero christi matrem paternę originis labem dum conciperetur: contraxisse: huetus appellari non recuso. Est eñ id apud francos nomen ridiculum. Eam ob rem diu in consuetudine fuit: vt eius ordinis fratres hueti a pueris passim vocarentur. Discussa in præsentia pontificis innocentii. vii. veritate procurante maxime Parisiensi schola: montesonus parisium redire: & quæ de virgine temere prædicauerat retractare compellitur. Erat in lemouicibus anglus nigrum caput appellatus: qui ex arce chaluceto incursiones crebro faciens aruernos vexabat. Hic quadringentis delectis militibus contractis monferrandum noctu ducit: sciens oppidum nullo præsidio teneri. Ibi per obscurum noctis positis q̃proxime muros insidiis: aliquot equites simulare se mercatores docet. & cum oneratis iumentis sub initio lucis monferrandum proficisci. Itaqꝫ milites vt iussi erant ad pontem qui ante portam est progressi: patefieri sibi aditum orant. Ianitores nichil de insidiis conscii ponte demisso pseudo mercatores in suam perniciem admittunt. Nam porta occupata: milites districtis mox gladiis eos necauerunt. Nec mora qui in insidiis erant oppidum inuadunt omnia in mortem atqꝫ in prædam conuertentes. Ea re ad sancerrum marescallum qui tum in aruernia agebat perlata dum illum copias monferrandum mouere hostis accepit: Curribus prędа raptim imposita & captiuis abductis: chalucetum propere remeauit. Venerat in curiaȝ eo tempore anachorita quidam portans in dextera rubrã crucem: vir austerę & religiosę cõuersationis. Hic regẽ affari cũ peteret: ab aulicis sępenumero prohibitus est: verentib⁹ ne vel dolo regem circũueniret: vel reuera specie aliqua sanctitatis regium animum aliorsum traduceret. Perseueranter tamen agens ad regem introducitur. Cui se desuper admonitum esse dicit: vt illũ de vectigalib⁹ tributisqꝫ annuis tollẽdis ꝯueniret Ni faciat: dei iram in proximo esse: q̃ renitentem puniret. Sed neqꝫ liberos vllos ha-

De btẽ marię cõceptione cõtra prędicatores.

Nota militarẽ astutiam.

Admonitio de vectigalibus tollẽdis

biturum. Tunc enim temporis regina cum filiam genuisset: ea vita decesserat. His anachoritę comminationibus rex paululum perterritus: vectigalia demere cogitauit. Sed vtroq; patruele biturige dico atq; burgundo dehortantibus cogitatis abstinuit. Scribunt hystorici gheldrię ducem nullis interuenientibus causis ad bellum regem prouocasse. Idcirco carolum in ducem mouisse quem agripinensis archipręsul: & iuliaci dux a temeritate resipiscentem regi conciliauerunt. Remis deinde conuentu habito: quandoquidem rex adoleuisset haberetq; ętatis & prudentiae satis: vt regnum sine alterius tutela administraret: visum est consilii assessoribus ex reipublicę commodo fore: si vno principe regnum gubernaretur. Igitur ad carolū omnia relata sunt & patruelibus regimen interdictum. Egit tamen illis gratias carolus: q̄ eius negocia bene gessissent precatusq; eos est fidi in eum postea permanerēt Illi magnis a nepote rege donati muneribus: Carolo valedicentes: alter in linguam occitanam cuius administrationem gerebat: alter in burgundiam profectus est.

Rex vero parisios petens veteres regni institutiones recensere iubet. Recensitas pręcipit obseruare. Inter eas institutiones (carolo ex flandria vt supradictum est reuertente) mercatorum praeposito scabinisq; parisianis: ciuitatis administratione fuerat interdictum: & pretori vtraq; gubernacula assignata. Quem magistratum cum iohannes foleuillus homo sine controuersia eruditus & iustus gessisset: non inscius quantę sollicitudinis erat vtriq; officio inseruire: regem adit curas enarrans quę bino magistratui incumberent. Alteri vix se satis esse posse. Orare vt vno se abdicare possit. Deputatur in eius locum iohannes iuuenellus inter parlamenteos aduocatos boni nominis & probitatis vir. Quem non prępositum sed custodē pręfecturę mercatorum rex appellare instituit. Quo nomine parisianus pręses etiam nunc appellatur. Hic iuuenellus patre iuuenello de vrsinis natus: ex vrsinorum nobili in latio familia genus duxit. Quem neapolinus mettensium episcopus eius frater i galliam: q̄ strennuus & belli sciens eques esset: illexerat. Qui aduersus anglos pręclara militię opera gessit. Deinde quiescente paulo a bellis francia: arma in turcos tulit. Ibiq; gloriosa morte interiit. Iohannes autem iuuenellus custodia praepositurę accepta: cum parisiorum libertates & priuilegia immunita comperisset: rothomagēses imprimis in iudicium adduxit. Atq; ita redintegrata priore libertate: flumina quoq; sublatis impedimentis nauigalia fecit. Extruxerant enī pleriq; in materna amne molendina quę alueum angustiorem ad naues deducendas efficiebant. Hos iuuenellus deiecit: compensatione possessoribus facta. Dum hęc geruntur clemēs pōtifex carolum per litteras orat ad se auinionem venire: vt de neapolitanis rebus vna consulerent. Cui se id curaturum carolus respondit. Huius ad pontificem profectionis causa Rex tributa exactionesq; auxit: clerum sine modo premens. Nam cū pl⁹ iusto liberalissimus ipse ꝓfusissimusq; donator natura esset: nulla illi profundendę pecunię ratio inerat: ita vt qui ratiociniorum magistratus gerebant: venientibus ad se fisci & publicę pecunię quęstoribus: dum indiscretas largitiones libris annotatas produnt: hęc margini verba addebant. Nimis accepit: recuperetur. Et spes quidem populo fuit leuandę immoderatę actionis per reginę aduentum: quę tum coronanda parisii erat. Sed ab ambitiosissimis & pręter mensuram largitoribus: tributi remissionem frustra expectes. Non enim tantum non diminutum vectigal est: sed sali maius adiectum. Et patris monetam nullo illi instituto precio Carolus sustulit: & nouam magno populi dispendio cudit. Deinde auinionem profectus clementē

Nota de pṫura parisiensi

Cōtra superfluas largitiones regū.

reuerenter adiit. Apud quem aliquot dies communicato consilio cũ ludouicum regni siciliç dyademate põtifex decorasset: Carolus in linguam occitanam venit. Cui per tholosates iter facienti fuxi comes apud messerã quç prima est fuxensiũ ciuitas fidelitatis sacramenta prçstitit:& quia sine liberis erat:heredẽ comes carolum inscripsit. Fuerat autẽ comiti filius quẽ ex nauarri regis sorore susceperat. Hic postq̃ adoleuit:patri detrahere cœpit:propterea q̃ parce atq; illiberaliter eum vt ipse causabatur haberet. Accedebat ad indignationeʒ q̃ eius mater comitis sçuitiã intuens e nauarria quo se cõtulerat ad virum redire formidabat. Quare ad auunculum in nauarrum perfugiens:consultore nauarro:patri venenum parat:non quidem vt auũculus dicebat letiferũ:sed quod patris cibo admixtum dissidentem mariti animum vxori recõciliaret:atq; ita domum reuersus:dum prǽter morem popinam ingreditur:venenatos pulueres cibis insparsurus vasculum vbi virus condiderat illi excidit Quod receptuʒ vnus ex comitis ministris medicinç professoribus exhibet:qui mox id mortiferũ esse iudicantes:filium patri deferunt. Deprçhensus filius crimen venenum & veneni auctores non cçlat. Quẽ capite dãnatum per tortorem necare pater iubet. Ex huiusmodi causa orbus liberis comes in regẽ quçq; possidebat testamenti lege transtulit. Reuerso in franciã rege cum de biturige duce frequentes nũcii ad eum venirent auaricię illum accusantes:eximere ducẽ a linguç occitanç gubernaculo non tardat:misso tholosam petro caprenso nobili equite qui magistratu amotũ ducem populo significet. Suasus prçterea a genuẽsibus carolus suppetias aduersus mauros illis dare pollicetur. Eam expeditionẽ borbonii dux libens excepit. Qui prǽter pedites contractis mille quingentis equitib⁹ tanto diligentius profectus est: q̃to ad ciuilẽ quãdã discordiã frãcos pncipes magis inclinare cognoscebat. Sub duce militauerunt harricuriç comes: admiraldus viennensis:cõciacus:& alii cõplures magni generis homines. Quibus se ex anglia veniens comes darbius coniunxit. Ad tunicium fuit conflictus & dura obsidio. Sed desperata expugnatione in patẽtes cãpos christianus exercitus se contulit vbi sarracenus miles tentoria fixerat. Ibi dũ pugnatur fugiẽtibus tandẽ mauris victoria christianis accessit. At quia diminut⁹ esset exercitus & pestilentia laboraret de repetenda domo ꝯsultant. Quod rex maur⁹ suspicatus/ verit⁹ ne id hostis simularet vt receptis virib⁹ & redintegratis copiis mox acrior insurgeret duces p internũcios tentat si pacisci vellet. Conuenit/ vt captiuos maurus restitueret decem ducatorum millibus prǽfectis copiarum persolutis. Atq; ita induciǽ pactǽ sunt. & Borbonius militem reduxit. Incidit per idem tempus iohanni castellç regi bellum aduersus portugalliç regẽ:& ducẽ lencastriç. Quã obrem borbonius a carolo in castellã cum exercitu mittitur qui iohanni suppetias ferat. Qui borbonius auinionẽ primum vt pontifici gratularetur:deinde p narbonensem ꝓuinciam:barchinonã profectus est. vbi yolanta barrensis aragonum regina cum suo viro rege agebat. Itaq; tã longis itineribus in castellaʒ venit: vt post bellum aduenerit. Francis enim fere mos est citũ auxilium promptũq; polliceri:facto tardos esse. Borboniũ tamen iohannes lçtissime honorificeq; excepit. Florentinis per id tempus opem aduersus galeatium mediolanensium ducem petentibus: seq; caroli potestati dedentibus responsuʒ est:Inter regẽ ducemq; amicitiã esse quã (non intercedente iusta causa) dissoluere indecorũ extitisset. At si mediolanensis iniurias illis facere pergat:subsidiũ se missurum carolus dixit. Expectatione sua frustrati florentini:ad armygniacũ comitem se contulerunt:eadẽ quç a carolo postulãtes.

Filii ĩ patreʒ dolus

Genuẽses aduersus mauros opeʒ petunt.

Florentini.

Armigniacus tametsi postulata primū recusaret: sibi tamē visum est vtile reipublicę fore: si militū per franciā palantiū multitudinē in longinquam militiā duceret. Collecta igitur valida manu florentinis auxiliari constituit. Superatis alpibus: alexandriam mediolanensis ditionis ciuitatem obsidet. Vbi audito comitis aduentu dux presidium posuerat. Et in insidiis alterā armatorum turmam non procul ab alexandria esse imperauit iacobo verme copiarū praefecto. Circūsedente vrbem comite: insidiatores quosdā ex suis leuis armaturę lacessitum obsidentes alexandrini mittunt. In quos emissi armigniaci milites aliquot: dū longius eos persequuntur hostis ex insidiis prodit. Quod vbi animaduertit comes: laborantibus suis dum succurrit: alexandrini eruptione facta comitē inter se atq insidiantes circūuentum intercipiunt. Multis occisis ipse octo vulneribus acceptis non multo post: clamās in manus tuas domine cōmendo spiritum meum animam efflauit. Scribit frossardus comitem sudore inter praeliantē in aluetum proximum secessisse: vbi dū ex riuo fluentis aquę largius bibit voce defecisse: atq ita ab hoste fuisse captum. De leprosis p eosdem dies puteos iterū veneno contaminare cōspirantibus supplicium sumptū est. Et cum vectigaliū aut tributorum nullus esset modus: omnia per franciā in rixa & cōtentione gerebantur. Et quod inexplebiliter tollebatur: non in cōmunem vsū sed in priuatorum quorūdam auidissimā auariciā veniebat. Quāobrem nulli non animo coniectabant quę superuenerunt incōmoda. Augebant praeterea timorē inauditę per illos dies cęli tempestates & magna ventorū vi agitati in mari fluctus: qui i littora pisces euomebāt. Auulsę quoq magnę crassitudinis arbores: & per aera loco translatę mentes humanas territabant. Inter haec cum aurelianensis ducatus ad carolum mortuo philippo peruenisset. anno salutis millesimo trecentesimo nonagesimo primo: eū ludouico fratri suo assignauit q̄q̄ ciuibus iureiurādo se adegisset: ducatum sibi seruaturū: & regno perpetua possessione coniuncturū. Hic ludouicus tametsi adolescēs esset erat nihilominus q̄rendi dominii appetēs: ita vt paruo tempore blesiam conciacū & suessionis comitatū compararit. Obeunte eodem tempore mortem dum manus abluit gastone fuxi comite: q̄uis hęredē sibi carolū testamento instituisset: ad quendā tamen comitis nothum excelsi animi virum hęreditas cū tota supellectili rege assentiente venit. Qui fide carolo pręstita comes appellatus est. Paulo supra hos dies vantadorū in lemouicibus admodū munitissimū castrum a biturigū duce recipitur. Id eīn cum gaufridus testanorus lōgo tempore occupasset duobus suis nepotibus alano & petro moriens reliquit. Qui frequenter a guillermo boutilierio & iohāne bolonanso vexati simulant se castrum relicturos si milia francorū decē eis soluerentur. Quod post q̄ dux guillermo referente cognouit: nūmos protenus adnumerat guillermū adhortatus a fraude caueat. Accepta pecunia: alano guillermus significat se cū pecunia aduenire. Est in castro turris fortissima in qua alanus triginta ex suis armatos locauerat vt veniētes francos simul cū pecunia interciperet. At guillermus doli prouidus partem bonam suorū in insidiis non lōge a castro statuēs: cū aliquot armatis castrū ingressus portam asseruare iubet: & turrim quę clausa erat sibi referari petit: alioquin pecuniā nō se soluturū. Id post q̄ alanus diu recusat: vbi vim sibi afferri timet claues dat. Patente in turrē aditu iis qui intus latebant si arma ponant vita salua promittitur. Qua conditione accepta inermes omnes pdeūt captiui effecti. Alanus aūt & petr9 ad biturigē primū: deinde ad regem perducti capite puniuntur. Huiusmodi dolo dolus improbi hostis

Exactiōes p franciam

Vantadorū capitur.

Dolus dolo superatur.

retusus est. Sed ad britonum ducem iterum narratio nostra conuertatur:qui per omnia perfidus & cōtumax: parlamēteo edicto (quod de dissoni iniuriis vt supra diximus latum erat) parere contēnebat. Nec carolo (q̄q̄ frequēter admonitus) gerebat morem. Vnde incandescens dissonus acerrimū duci bellum infert. dānis q̄plurimis britones afficiens. Ne vero tanta odia latius se proferrent: carolus biturigum ducem cum aliquot iureconsultis ad britonem legat. Qui hominē inducant ne monetam aureaꝫ vt cœperat cudat:quod ei non licere secundū regum constitutiones ipse nō ignoraret. Pareret præterea parlamenteo decreto quatenus ad dissoni causam attinebat & ea restitueret q̄ vi a dissono extorsisset:bello quoqꝫ abstineret. His ab oratoribus expositis: ꝓceres qui cōsilio aderant:regem iusta petere arbitrati: duceꝫ orant mādatis obtemperet. Ille duratus animo aurē recta suadētibus auertebat discedensqꝫ domū: Et ego inquit istos oratores in vincula coniiciā. Erat cum eo petrus nauarrus vxoris ducis frater. Qui ducis temeritatē intelligens: sororē illico orat viri ferociam compescat. Dehorteturqꝫ legatis iniuriā facere:quę in eius perniciē facile redundet. Benigna mulier audito fratre ducē adit liberos secū ducens. Quoruꝫ conspectu & vxoris prudētia mansuetior factus:morē inquit o vxor tibi geraꝫ. Cōuenientibus postera die in ecclesia ducibus:brito se ad regē non multo post profecturum respondit. Eo respōso contētus biturix:dimisso duce in franciā reuersus est Brito autē magno apparatu paucis interiectis diebus vt promiserat ad regeꝫ venit Multis ꝑ eum ad excusanduꝫ ꝓpalatis:rex decernit:ea omnia expleri a duce oportere:q̄ parlamentei iudices diffinissent. Id ita se facturos brito dissonusqꝫ ꝓmittētes: a rege dimissi sunt. Nat⁹ est sub his diebus regi filius carolus quē septimū ętas nostra appellauit. Et richardus anglus rex pacē simulās lencastrię ducem parisium ad carolū mittit. Auditus est in cōuentu regio anglus q̄ pecuniaꝫ richardo dissolui: quę ꝑ iohānis regis redēptione restabat:aquitaniā insup oēꝫ aureliano tenus restitui petebat. Hęc si absoluantur:pacē in promptu esse q̄ ꝑpetuo firma haberet. His ad insequētem modū respōsum est. Reddat rex anglus iohannē regē:obsidesqꝫ qui sua culpa in anglia mortui perierūt. Cōpenset insuper dāna p̄dasqꝫ a suis post fœd⁹ initū per franciā factas. quo fœdere richardus militē oēm suū ad se reuocare promiserat. Pro his detrimētis carolum petere trigesies centū milia nummū aureorū. His si satis richardus faceret:regē ducis postulatis responsurū. Lencastrię dux hęc q̄ acceptisset suo regi relaturū dixit. Inter ludouici aurelianorū ducis aulicos multum autoritatis habebat petrus craonus clarus & potens eques. Qui fama q̄ de ludouico circunferebatur adductus (Magię siquidē & sortilegiorū studio duceꝫ teneri plerisqꝫ insimulabant) rem suo principi prodit. Ea re indignatus ludouicus: qꝫ craonuꝫ id de se iudiciū facere arbitraretur: eum domo emittit. Ratus itaqꝫ craonus tam insignem (ꝓcurante dissono) ignominiam accepisse (erat enim inter illos vetus simultas) apertam in dissonum irā vertit. Nam die festo christi eucharistię: reuertentem a rege dissonū craoni satellites equo deiiciūt: occidissentqꝫ nisi in ꝓximā domū (trib⁹ per nates acceptis vulneribus) se proripuisset. Dilapsi fuga satellites appręhendi p̄ter tris nō potuerunt. Qui iudiciū capitis subiere. Craono dies dictus cuꝫ esset neqꝫ compareret: exilio damnatus est: & bona eius publicata. Aedes enim quas nō longe a templo diui iohannis in grauia habebat speciosas amplasqꝫ diruere rex iubet: & in fundo sepulturaꝫ fieri parochianorū. Ipse vero ad britonū ducem qui cōscius illi erat ꝓfugit. Quę res carolo indignissima visa est. Accedebat ad indignationeꝫ qꝫ

Dux britonū rebellis.

Craoni i dissonum ira.

Bellū in britones

clissono secundum parlamenti sententiā dux non satisfecisset. His regis animum asperantibus cōsilio cum suis capto: arma carolus parat. patruelesq; suos biturigum & burgundionū duces accersit: causam indicans belli in britonē suscepti. Illi repentinum motū admirati ęgre ferūt: ꝙ ipsis absentibus tam difficilē expeditionē consulere quis ausus esset. Idq; in clissonū riueriūq; & nouiantū imprimis referebant qui reuera tum imperitabant: deducentes regē quocunq; libuisset. Clissonum ingentes opes inuisum ducibus faciebāt. Nam cum ex vulnere accepto mori se iudicaret: testamento cognitum est decē & septingenta francorum milia hęredibus relinquere. Mirati ergo duces vnde hęc sibi nisi ex ꝑda clissonus comparasset. Hanc ob rem regii cōsultores optimis qbusq; cum graues & infensi haberentur: Carolū ad sanctū germanum de laya relicta parisio educūt: rati siluestri loco liberius ꝙ vellent actitare

Scholastici parisiēses.

Scholastici nichilominus parisiaci studii quorū priuilegiis crebro derogabatur: nisi so cum prudentibus suę cōmunitatis rectore: ad sanctum germanū cum ꝑuenissent cancellarium orāt dari sibi aditum ad regem: mandat a illis esse quę necessario patefaciant regię maiestati. Hęc cum sępenumero frustra postulassent: tandē cancellarius respondit: Arduis ꝓ republica negociis regē distineri. Cęterum de eorum priuilegiis non necesse esse anxiā gerere sollicitudinē: quandoquidē regi curę erat studii libertas & quies. Atq; ita nichil pręter summā indignationē reportantes oratores domū reuerterunt.

Carolus ad cœnomannos ꝑgit.

Non posthabebat carolus in britones expeditionē: idcirco principio ęstatis cœnomanos petere copias iubet. Cuius cognito aduentu: simulator beniuolentię brito: mox ad eū oratores legat. mirari se dicens: ꝙ armis instructus ad se veniret: nichil rebellionis in eo esse: ciuitates castra arces gentēq; britonū mandatis parituram. Illum regē: se subditum esse. Erat tū carolo mens nō admodū sana ita vt male coherentibus verbis febricula vexatus interdū loqueretur. Nullo igitur dato britonis nunciis responso: cōfestim in liberū campū paucis comitātibus egressus: dū per siluā ꝙ cœnomannię ꝓxima est procedit: obuiū habet pannosum hominem mendico similē. Qui carolum intuitus: quo inquit o rex ꝓgrederis? Caue vltra pergas proditus es. Et in potestatē hostis te tradituri sunt domestici tui. Ad hanc vilissimi hominis vocem: Carolus cogitabūdus & tristi similis mussitare cœpit. Regē sequebantur adolescentes duo ferentes lanceā alter cassidem alter / qui lanceā gestabat dormitans forte lanceā in cassidem subsequentis procidere permisit. Quo tinnitu perterritus rex furia mox actus nō secus ac in hostē incidisset districto gladio obuios quosq; percutiens quattuor interemit. Confestim igitur cōprehēsus: ad diuersorium perducitur: vbi mortuo non impari diu decubuit: iudicantibus medicis eū interiisse. Votis tamen & piis cleri plebisq; supplicationibus deo religiosissime exhibitis: paululum respirauit: & parisium reuersus est. Atq; ita cum non satis bona valitudine esset: patrueles eius duces biturix & burgundus rerū administrationē sibi vendicarunt: ꝑsequentes nouiantū qui regii ęrarii custodiā longo tempore habuisset. Ingrediens enim burgundus regis palatium: nouiantū offendit: eumq; nomine appellans: Opus inquit michi est pecunia. Tu centum milia francorū michi ex regis opibus exprome. Nouiantus respondit se pecunię dominū non esse: sed si ita regi collibuisset: libenter deprompturū. Ergo inquit burgundus morē michi gerere negas? Tuę illiberalitatis te ꝓpe diē pœnitebit. Hinc sumpta occasione nouiātus atq; riuerius post aliquot dierū carcerem regia domo: & cōmunione abstinere iussi sunt. Clissonus conestabilatu amotus comite philippo duēsi in eius locum suffecto

Carolus insanit.

Nota initiū futurę dissēsionis

Per eos dies male habenti regi aliquid semper ludi iocorumq; (tristitiæ leuandæ causa) excogitabatur. In ędibus q̄ blanchę reginę in suburbio diui marcelli erāt huiusmodi ludi non sine quorūdam exitio facti sunt. Aliquot non vltimæ nobilitatis aulici (Inter quos ipse carolus fuit) villosas sibi ex tenuissimo lino vestes conficiunt: quas ad nudaʒ cutē pice sibi agglutinantes: & quo fulgētiores essent pinguitudinis aliquid comiscentes/ siluestrium hominū speciem non ineptę repręsentabant. Nihil enim de omni corpore præter faciē illis apparebat: quippe qui vndiq; pendente instar villorum lino tecti erāt. Igitur ad hunc modū personati: cœnaculum facibus (quia nox erat) accensis. ingressi cū choreas agunt flamma (casu ne an cuiuspiaʒ dolo incertum est) in personatorū vestes incidens omnes momēto cruciauit. Inter nobiles fœminas quę ludos spectabant vna aderat q̄ amplissima qua induta erat chlamyde regem complexa incēdium restinxit: reliquis vel adustis: vel in puteos/ vel in fluentum se pręcipitantibus. Nec compertum est cuius culpa tantum flagitiū acciderit. In solas reginę ędes vltio processit quę solo tenus ęquatę sunt. Eodeʒ tempore regi siciliç neapolitanū regnum repetenti Clemens pontifex romanus decimā in clerum impartiuit. A cuius exactoribus q̄q̄ parisiēsis schola prouocasset: se tamē a tributo eximere non potuit.

Decima pro neapoli recuperanda.

De copiis vero militū quæ sese in turmas quas societates vocabant rapina viuentes cōstitutum est: vt boussicaudus marescallus partem in aquitaniam abduceret: pars comiti sancti pauli attribueretur ad belluʒ quod apud lucēburgum aduersus bohemorum regeʒ gesturus erat: qui cuʒ obæratus comiti esset/ debitum dissoluere recusabat. Interea cōuentus principum francię atq; anglię apud abbatisuillam habitus aliquid speratę pacis attulit ita vt eius confirmandę gratia cum Carolus abbatisuillam. anglus vero calisium petiisset. caroluʒ solita furia corripuit. propterea re infecta discessum est. Recepit in gratiam per id tēpus clissonum biturix dux. At cum inter aulicos varię factiones essent: pro sua modestia iuuenellus mercatorū præpositurę custos occurrebat: odientibus eum multis: quos in alteram partem nouarum rerum spes abducebat: nec ab illorum mente philippus burgundus abhorrere putabatur. Itaq; ex burgundia delatores prodiere: qui iuuenellum multis criminibus accusarunt. De quibus burgundionuʒ dux inquiri iubet. Inuenti sunt corrupti testes triginta iuuenellum vno & pari testimonio accusantes. Inquisitione ad ducem delata: cuʒ philippus respondisset/ superstatis ad hominis dānationem esse: si crimina ab ipsis inquisitoribus quos castelleti commissarios franci vocant: summatim scriberētur. Inscriptis criminibus commissarii abeuntes in cauponam vinariā dum vino indulgent: libellus inquisitorius ad extremā mensam negligenter ab illis dum cōpotant relictus: in pauimentum cum cecidisset/ adueniens domesticus canis libelluʒ mandens: in hospitis cubile deportauit. Queʒ cauponis vxor cubitum pergens/ pede offendit/ maritoq; ostendit. Ille inscriptione perlecta: ad iuuenellum protenus profert. Cui postridie dictus dies erat ad vicennas iudicio se sistendi. Admiratus iuuenellus falsas in eū delationes: innocentię suæ securus ad regem cum quadringentis Parisianis ciuibus pergit. Erat enim integritate optimis quibusq; commendatissimus/ ita vt regius parlamentei senatus aduocatus causam in eum dicere rogatus recusauerit q̄q̄ a burgūdo duce vt id faceret deligeretur. Causam egit aduersus innocentem iohannes andrognetus aruernus: magnopere postulans iuuenellum in carcerem mitti. Contra iuuenellus constanti animo respondens: post q̄ de sua innocentia nonnulla pro tempore disseruit: non in-

Iuuenellus mercatorū pręposit⁹ falso accusatus

quit equum est sine inquisitionis libello hominem in vincula rapi. Cui andrognet⁹ mox intulit: accusationes testesq; praesto esse: atq; inquisitores qui pone illum astabant conspiciens libellũ petit. Illi se vicissim interrogantes / quis eorum haberet: rubore perfusi: obstupuere vehementer. Rex (cui eo die melior mens erat) cõfictos in iuuenellũ dolos intelligẽs: Abi inqt iuuenelle: te satis purgatũ habemus. Missis per illos dies in britanniã oratoribus: qui ducem clissonũq; ad concordiam inducerent: cum inanes reuertissent: burgundię dux in britãniam se cõtulit: cõtrouersiãq; omnẽ ita composuit / vt dux in franciã profecturus britonuʒ gubernacula clissono crediderit. In iudeos rursus animaduersum est qui christianam pietatẽ aspernantes opprobriis christianos lacessebant. Aliquot ex illis per ciuitatis compita fustigatis milia scutorũ .xviii. in fiscum retulerunt. Quę ad porteʒ qui paruus appellatur extruendum impẽsa sunt. Et cum a turcis impetitus hungarorũ rex henricus caroli auxilium petiuit: missus ad eũ est cuʒ magnis copiis conestabilis duensis comes Qui hungariam ducens: cognito quia turci relicto bello se in turciam recepissent: in bohemos impetũ facit qui de religione & fide christi non recte sapiebãt. Habita de bohemis victoria prędis ditatũ militem in franciã reduxit. De pace iterum apud boloniam franci angliq; conuenientes: inducias quattuor tantũ annoruʒ posuere

Expeditio i turcos.

Exercẽ miles.

Interea exercitatũ volens reddere militẽ omne ludorum genus pręter sagittandi carolus ꝓhibet: vt ad induciarũ finem si anglus negligens pacis esset: miles nõ emollitus ocio: robustior ad bellum cõstantiorq; haberetur. Sagittariorum siquidem atq; balistariorum tanta post paucos menses exercitatio atq; copia fuit vt principib⁹ viris timori essent: quare hoc exercitii genus non passim sed per insigniores tantũ regni vrbes permissum est. His diebus cum parisii ageret cardinalis lunensis a pontifice legatus: hi qui iuuenellum falsis delationibus offenderant sacerdotis eoruʒ cõsilio ad cardinalem profecti: culpę remissionẽ mœsti gemẽtesq; efflagitant. Qui pœnitentiam illorũ non aspernatus: eos a iuuenello quem offenderant veniam petere iussit. Venere siquidem lintheis ne agnoscerentur tecti ad iuuenelli ędes: a quo humanissime excepti postq̃ nominatim singulos designauit venia donantur. Fuit scholasticorum parisiensis academiæ aduersus cardinalem de ecclesiastico scismate grauis contentio: ita vt illi non reuerenter de pontifice verba facere auderent. Execrabilibus demũ censuris a cardinale prohibiti ęgre abstinuerũt. Obeunte mortem paulo post innocentio septimo patres qui auinione erant petrum lunam pontificem ordinarũt benedictum illum appellantes. Ad quem missis a rege: & Parisiensi schola oratoribus: qui de scismate tollendo illum hortarentur. postq̃ vacui rediissent consilio parisii habito cum nulla ad vnionem sanctior pateret via q̃ si vterq; de pontificatu contendẽs se dignitate abdicaret: duces biturix & burgundus ad benedictum auinionem legantur. Mittũtur quoq; a scholasticis parisiensibus eadeʒ causa nuncii. Hi benedictum conuenientes: memorant quę incõmoda ex scismate contigissent: & quę posthac euentura timebantur nisi tantum ab ecclesia discidium tolleretur. Vnicum huic malo remedium afferri posse: si ipse atq; aduersarius eius pontificatui cęderent. Benedictus ad hæc oratorum berba cum se rite electum pontificẽ esse respondisset: nec spem de se faceret pacis: perseuerantibus in proposito oratoribus: ego inquit quandoquidem ad vnitatem cessio conducere videtur: cedã si idem fecerit competitor angelus corarius. hic eniʒ venetus erat: & gregorius duodecim⁹ a suis sectatoribus vocabatur. In hoc benedicti ãcipiti responso oratores incerti: idẽ

Scisma.

tidem consultant qua ratione hominis pertinaciam euincerent. Sed eorum frequēs conuentio benedicto suspecta occasionem dedit vt auinione clam relicta in catalo= niam propere se conferret. Erat eniꝫ ex ea gente prognatus. Igitur du ces benedicti abscessu irritati ad regem remearunt. Qui relatione gestorum accepta: ad diuersos christiani nominis reges de auferendo ab ecclesia scismate nuncios mittit. Id postꝗ benedictus intelligit placādi regis causa decimam illi ecclesiasticam nullo ꝓcurante donauit. Quam inuito & reclamante clero rex exigere cunctatus non est. Per su= periores proxime exactos annos. Cōuenientibus francis anglisꝙ oratoribus cum fuisset de ysabella Caroli filia regi anglorum desponsanda prolocutum: & annorū triginta confirmatę essent induciæ: Parisium ob eam causam venere ab anglo rege Rolandus corbiensis anglus admiraldus / & Monthion mareschallus: Guillotus quoꝙ stropus legationis principes. Et Rolādo quidem regis angli vicario data est coniunx ysabella septimum annum agens: & cum in normannia chereburgum: & in britannia brestum hactenus angli occupassent: vtrunꝙ Carolo reliquere. De prodigiis eius temporis hæc relata ex lingua occitana fuere. Visam stellā esse gran= dem: quam quinꝙ minores stellę hostili more persequi viderentur: & præterea iux ta astare ęre armatum hominē: manu lanceam gestantem / ignemꝙ mittentem: qui stella percussa mox euanuerit. In aquitania auditas per cęlum voces: & armorū stre pitus: velut prælantium hominū. Quo tempore Boussicaudus marescallus genu= ensium administrationem regis nomine suscepit papiamꝙ atꝙ placentiam insubri um vrbes duodecim equitum milibus instructus cepit: & demum aduersus turcos constantinopolim duxit: vbi egregia militię opera edidit. Redeuntibus ex infœ lici apud alexandriam commissa pugna sexcentis militibus: qui sub armygniaco co mite militauerant: transmissa sabaudia cum ad dalphinatus angustias duce almeri= co fœneraco peruenissent: omniū rerum indigentes: peterentꝙ sibi ab incolis alimē ta ministrari: quidam regionis illius proceres: contractis raptim copiis in illos nō se cus ac in hostes arma parant. Ea re ad almericum perlata: ad dalphinates missis nun ciis orat: liceat sibi suisꝙ per illorū fines iter facere: distributis quantum ipsi decerne= rent moderatis alimentis. Reiectis nunciis: negant dalphinates illis subuenturos. Igitur almericus conuocatis ad se militonibus. Ecce inquit o socii omni ope atꝙ hu manitate destituimur. procurrunt in nos armati dalphinates: & si in eorum manus incidimus: non aliter ꝗ latrones iugulabunt. Si viri sumus: præstat per vulnera glo riose pręliando occumbere: ꝗ more reorum strangulari. Insidiemur illis & intercipi amus incautos. Mouentes dalphinates cū mox vltra progredi illos impediret: ma gnis ignibus incensis: male constitutis excubiis obdormiunt. Vigil autem almeric⁹ vbi per exploratores de dalphinatiū statu cognouit: ordinatis suis sub diei luceꝫ in hostem irrupit: & cęde facta aliquot ex illis nobiliores viuos capit. Inter quos fuere auraycensis princeps: valētinianus comes / & viennēsis pręsul. Victor almericus ve ritus ne ex fuga dalphinates se reciperent: & viarū fauces intercluderent: captiuos li beraliter habuit. Impetratisꝙ dū transiturus esset alimentis / a principibus quantuꝫ ipsi ꝓ eoruꝫ redemptione iudicarēt: a cęteris vero singulis argenti marchaꝫ accepit. Est enim marcha apud gallos librę pars dimidia. Nondum per eos dies inter frā ciæ & angliæ reges de conditionibus pacis conuenerat. Idcirco ad idipsum Caro= lus Arderam: anglus guynas venit. Ad arderam vero conuenientibus regibus pa cis fœdus ictum est. De quo aliud scribere non possum: quādoquidem eius tempo=

Ysabella septēnis regi angloꝝ despō= satur.

Prodigia

Genuenses.

Reditus armygniaco= rū ab italia.

Fœd⁹ iter reges frācię & anglię.

Iste Rotlandus anglorum Rex ex filia francie margareta et [illegible] eduardo qui Walie principis dicebat genitus fuit / vir quidem fortis sed parum amatus ob quod multis [illegible] bella [illegible] arreptus et [illegible] fuit

ris scriptor id se nescire confessus est. Indicia multa regũ beniuolentię visa: qualia sũt oscula dexterarũ tactus/mutui amplexus/amicissimę appellationes. Carolũ enim anglus patrẽ: Carolus anglum generũ vocabat: alternis preciosissimis munerib⁹ se donantes. Dum apud arderam reges consultant: non visi ante id tempus ymbres: grandoq; frequẽs cum vehementi vento irruentes quattuor sine intermissione horas principes in tentorio Caroli continuerunt. Altera quoq; insequentis diei nocte insurgens subito ymbriũ & venti violentia: franci regis tentorii centũ & quattuor funes & tigna quę tabernaculũ sustentabant: Anglicę vero mansionis quia demissiore loco distenta erat quattuor tantum funes abrupit. Interea ysabella ad anglũ deducitur: & inde ab anglis insignibus fœminis quæ ob idipsum ex anglia conuenerant suscepta: calisium profecta est. Reges vero cũ se conuiuio apud anglũ recreassent datis atq; acceptis inuicem donis: alter franciã: alter angliam petit. Paulo supra hos dies rex hũgar⁹ de turcis insignẽ victoriã rettulerat: cuius rei memores turci renouato bello expeditionem in hungariã parant. Quãobrem sibi consulẽs hungarus ad Carolum missis oratoribus suppetias orat. Missi sunt cum ingentibus copiis Philippus arthesiensis conestabilis: Iohannes niuernensis philippi audacis filius. Iohannes boussicaudus: Iohannes viennensis: Conciacus: & alii francę nobilitatis proceres: armorũ belliq; non expertes. Transmisso danubio ad hungarum regem franci galterum de rupibus equitem burgundum mittunt: petentes quid illos cõmodius facere liceret: quo ve itinere in turcos ducerent. Hungarus cui francorũ mores cogniti erant/timens ne per arrogantiam temere quicq̃ committerent: turcorum in bello gerẽdo conditiones modũq; galtero explanat. Nichil festinandũ esse. Hũgaros qui proxime turcos incolerẽt/se assuetos habere: quos primos hosti obiicere oportebat. Hungari regis cõsilium parui habentes franci: primas sibi pugnãdi partes arrogant. Et lubrici per omẽs voluptates/vino ludoq; indulgẽtes: bonis omnibus horrori habebantur. ita vt dicere illis incolę nõ dubitarẽt male illis aliquãdo propter eorũ iniquitatem concessurum. Vbi ingentem turcorũ multitudinem non longe a castello richo in armis esse cognouerũt franci: ductore conciaco in eos nihil metuentes incurrũt: cæduntq;. Et castellũ adueniente in adiutoriũ hungaro expugnant. Deinde nichopolim munitissimã ciuitatẽ obsidẽt. Vbi cũ dies octodecim consedissent: quotidianis oppugnationibus obsessos vexãtes: nunciũ accipiũt de turcorũ aduentu q̃ instructis militariter aciebus in eos ꝓcederent. Igitur cũ hungaro rege de genere & modo pręliãdi ꝯsultãt. Atq; ĩprimis glorię cupidi frãci ꝑmã sibi aciem (renuente hungaro) deposcunt. id maxime cõtendente conestabili q̃ grauiter ferebat conciacũ superiore prelio se pretermisso victoriã de turcis habuisse. Itaq; in prima se fronte collocãt franci: quã sibi deberi rex cõtendebat. ob eas maxime causas quas supra exposui: tum etiã ꝙ hungarus suorũ mores spectatos habebat: audaciores fore dũ francos post se pugnaturos cõsiderent: neq; terga daturos/metuentes a francis sequẽtibus cogi. Si contra fiat & ab iis qui primã aciem ducerẽt male depugnetur: hungaros statim fugę se cõmissuros. Sano cõsilio insani franci non acquieuerunt. Igitur dũ quid in castris turcorũ fieret exploratũ hungarus mittit: acies instruuntur: frãcis primã sibi arrogãtibus. Erant in castris francorũ ex priore victoria turci captiui cõplures/quibus tametsi (fide a francis accepta) spes esset sui redimendi: eos tamen illico franci necant. Constitutis in mutuo conspectu aciebus: signo dato atrox pugna committitur: præliabantur acerrime christiani: nec minus

Tempestas.

Expeditio i hungariam

Insolẽtes frãci.

Turci

Franci fide fragi.

ferox turcus depugnabat. Conciacus & iohannes viennensis primariã in ea pugna laudem meruere. Sed in francos irrũpens turcus cum nostrorũ ordinem turbasset: multitudine militum superior/christianũ exercitũ fudit: fugiẽtibus hungaris qui in posteriore acie constiterant. Capti sunt ex francis & ad turcorũ ducem perducti tre centum non mediocris conditionis viri: inter quos iohannes comes niuernẽsis. Cõciacus boussicaudus & iohannes viẽnensis. Ducebatur conciacus interiore tantũ tunica vestitus: & verberibus inter ducendum afficiebatur. Cui sic afflicto nudoq; chlamys (diuina ne an humana nescitur ope) iniecta est: quę ad tegumentũ illi fuit. Coram positis captiuis/turcorum tyrannus eos mox occidi in pręsentiarum iubet. Boussicaudo tantũ & iohanni niuernẽsi cũ aliis duobus & viginti proceribus parcitum est. Illi propterea q turcis in pari fortuna quandoq; pepercisset. Huic q magus quidam inter turcos: eũ assereret auctorem futurum maxime christianorum cędis. Nam hic iohannes burgũdię ducatum postea adeptus mirabiles in francia dissensiones & ciuilia bella morteśq; excitauit. Post tam male gestum prælium: cũ christianorũ cadauera iubente turco anno & mense vno humi insepulta iacuissent: nec a fera vlla/nec ab auibus contacta sunt: arbitrantibus hostibus id alimentum feras despuisse. Iohannis & suorũ concaptiuorum redemptio ducentorum miliũ aureorum nũmum fuit. Philippus vero conestabilis in ipsa captiuitate: atq; item Conciacus interiit priusq̃ de redemptionis precio conuenisset. Eius philippi cadauer aromatibus conditum in franciam relatũ in diui laurentii templo iu oppido Deu sepultum. Guido trimolus rhodi defunctus est vita: & in eo loco sepulchro inhumatus. Henricus barrensis orta in venetiis pestilentia mortuus est. Sub his diebus ducis britannię filius Caroli filiam desponsauit: cui milia francorum trecẽta in dotem promissa sunt. Sed nõ multo post exactis mensibus virgo defuncta est. Et francorũ regina per eos dies filium peperit ludouicum: cui in baptismate Ludouicus aurelianorum dux nomen dedit. Nauarro rege vt supra memoraui defuncto filius pacti memor quod cum carolo pater inierat pampilonẽsem episcopum ad regem legat: terras repetens quę illi ex paterna hęreditate in normãnia pertinebant. Consultante de hoc rege: post diuersas sententias ea vicit: quę restituendas nauarro terras aut ei alioquin satisfaciẽdum dicebat. Itaq; in vastinio nemorsium datum: & cuꝫ antea comitatus esset: in ducatus dignitatem est sublimatum. Et in campania locis separatis milia librarum decem nauarro assignata. Quo tempore maria regis soror religionem apud poyssiacum profitetur. Venere præterea a cõstantinopolitano imperatore ad Carolũ legati aduersus turcos opẽ postulantes. Quibus assensuꝫ est orante ludouico aurelianorũ duce hanc sibi expeditionem committi. Et baasacus turcorũ princeps misso militię suę præfecto Carolũ magnis muneribus donat. Venit quoq; (carolo remis agente) bohemorũ rex: videndi caroli tantum causa. Queꝫ liberaliter exceptum & donis cumulatum rex habuit. Benedictus vero cui franci in pontificatu fauebãt: licet pontificatui cedere crebris legationibus admoneretur: pertinax tamen contra perstabat. Quare conuentu sacerdotũ ꝓcerumq; parisiis cõtracto/a benedicto secedendũ esse decretum est. neq; admittendas post hac gratias ad beneficia adipiscenda quas romani expectatiuas dicunt. Ecclesias q̃ rectore carerent a collatoribus petendas: electiones confirmandas etiam exemptarum ecclesiarum salua exemptionis libertate. Ea a benedicto discessione cognita: cardinales qui cum illo aauinione erant/ad nouamuillam sex milibus passuum ab auinione distã

Cęduntur a turcis franci anno

Nemorsiuꝫ i ducatũ erigitur.

Gratię expectatiuę.

Pseudo medici.

tem se contulerunt: suo pōtifice deserto. Carolo vt est a nobis memoratum mentis impoti duo ex ordine augustinēsiū fratres mederi se posse iactauerunt. Qd' quia gratum q̄plurimis erat: ad valitudinariū regem introducti / capiti aliquot incisionibus factis ex impotente moribundū reddiderūt. Idcirco cōprahensi cū se medicinæ prorsus nescios esse cōfiterentur: ex prudētū cōsilio sacerdotii dignitate exutos: carnifex capite truncauit. Quos ad id scelus excitasse philippū burgundū fama vulgauit / ꝑpterea ꝙ ludouicus aurelianus iohannē barrensem (q burgundi studio ducebatur: & magus erat) igne cōburi procurasset. Ortis eodē tpe in anglia ꝑpter ducis lencastrię necē seditionibus: Henricus eius ducis nepos cū in suspitionē aduersus richardum cōiurationis venisset: in frācīā se recepit: & a carolo honorifice est habitus. Et ꝑ id tēpus auctore iohanne cremaldo alexandrino patriarcha: decimā clerus persoluit. Superatis preterea alueis adeo flumina exundauerunt / vt ędes cū iis q eas incolebant efferrent: ꝑditis diluuio segetibus. Laboratū est etiā grauissima per omnē franciā pestilentia: labente āno salutis. M.ccc. nonagesimonono. Visus quoqꝫ est cometes insolitę magnitudinis & vehementer ignitus.

Dissensio inter anglos.

Supuenere pręterea anglis suę calamitates rebellantibus vualis. In quos dum richardus anglorū rex copias ducit: non pauci ex nobilitate in eū conspirant: & ysabellā reginam impmis in arcē munitissimam abducūt duobus ex oī eius gallica familia obsequio quotidiano relictis. Seditione anglorū cognita: henricus quem ad carolum cōfugisse diximus animum intendēs: spem cepit res nouas moliendi: Clam igit̄ e francia abiēs: ad anglos fertur. Allexit ꝑtenus in suas partes richardi amicos: datisqꝫ ad ciuitates litteris: qbus regē in multis criminabatur: paucis diebus magno satellitū numero stipatus incessit: supplicio quosdā proceres afficiens: ita vt partim metu / partim richardi odio / populi magna pars henrico obtemperaret.

Produnt angli richardū regē suum

Vbi res apud anglos innouari richardus accepit: vualia relicta a suis quoqꝫ relictus est: qui eū in henrici potestatē ꝑdidēre. Non ob aliā causam: magis q̄ ꝙ cū francis amicitia contracta caroli filiam vxorē duxisset: chereburgūqꝫ & brestū restituisset: pace pręter populi voluntatem cōcessa.

Anglorū in suū regem ꝑfidia.

His rationibus in publico anglorū cōuentu diffinitū est alio rege opus eē: henricū magnis laudibus pleriqꝫ efferebant: & ante oēs cantuariēsis archipręsul / vt factionis iniquitatē aliqua religione palliaret: fialam ꝑmit liquoris plenā quā ad diuū thomā cantuariensem ad sacrādos reges anglos cęlo allatā asseuerat.

Figmētū sacerdotale

Henrico ꝑ simulatam religionem fauere: & conciliatum sibi populum reddere sacerdotem voluisse credo. Eam fialam Henricus postea nūciis quos ad eum Carolus miserat ostendit. Nec differt richardum tollere. Nam accitis quos Richardo fidissimos fuisse nouerat per eos Richardum necat. seqꝫ regem fauentibus anglis instituit. Conscius tamen q̄ indigne richardi mortem Carolus ferret: oratores ad eum legat: qui de pace certo loco & tempore componenda conuenirent. Boloniam Carolus / calisium henricus suos misit. Qui de pace frustra disceptantes paucorum dierum inducias edixerunt. Acceptus est eodem tempore a carolo honorificentissime constantinopoleos imperator: qui visendi regis causa Parisium aduenerat. Quē apud luparam diuersatum tantum auctores scribūt: eius causam aduētus aliam non ponētes: non est tamē dissimile vero ea causa venisse: vt in turcos grecię minitantes francos commoueret.

Oratores a Henrico anglo captiui.

De ysabella quę richardo nupserat carolus pater sollicitus: gueuillum & iohannē blanchetū ad henricū mittit: qui eā ad se reducerēt. Qui dū reginæ causam diligēter constanterqꝫ agūt: anglus in carcerē illos asseruari iubet. Vbi blan

chetus ęgritudine contracta moritur: gueuillus post diuturnā valitudinem cruenti vomitus sanitatem recuperat. Eo ex anglia reuertente: henricus ysabellam calisium mittit. Vbi receptam franci ad patrem perduxerunt. Circiter id temporis mense mayo per bellouacorum agrum grādo frequens ad anserini oui magnitudinem: tonante cęlo segetes quatit. Et cęlestis ignis apud vincennas in reginę puerperę cubiculo decidens thori cortinas concremauit. Sequēti mense iunio per dies nundinarum Dyonisiani edicti par grando tabernas atq; officinas mercatorum complures cum bona publicarum ędiū parte: quas hallas vulgus vocat diruit atq; proculcat. — *Cęli tempestas.*

Carolo non conualescente: duces ludouicus aurelianeñ. biturix & Burgundus de administrandis regni negociis simultates exercebāt: & burgūdus Ludouico maxime inuidebat. Iram insuper auxit aurelianus dux qui amicitia cum duce gheldrensi nescientibus principibus comparata: gheldrensem quingentis equitibus stipatu; in Parisiorum agrum deduxerat. Nec inferiores copias burgundus contraxit: ita vt in apertas inimicitias odium prodire nemo dubitaret. Biturigum tamen dux tanto occurrens malo temporarium remedium attulit reconciliatis ad tēpus furētibus principibus. — *Simultas inter pricipes francos.*

Apparuit per eos dies a septētrione ardentissimus cometes: qui timori multis fuit: non ignorantibus id pronosticon esse grauioris in republica calamitatis. Enimuero non multo post Aurelianus dux publicis gubernaculis a Carolo qui tum meliusculus erat præfectus est. Quam dignitatem cō secutus: mox ad rapinas se conuertit: quosuis ad soluēda vectigalia & tributum compellens: clero ad eam seruitutem compulso. Re cognita remorum archipræsul ducis auaritię occurrit. At contra senonensis archiepiscopus excōmunicatione feriebat aureliano non parentes: tam diuersa erant hominum studia: vt non lege nō charitate sed concupiscentia sua & sacerdos & proceres in diuersa traherentur. Fauebat maxime benedicto Aurelianus: & ab eo factam esse discessionē moleste ferebat. Qua; obrem scholę Parisiensis odium in se contraxit. Nec diu post rebus pręfuit communibus: constituto burgundionum duce qui regnum administraret. Recepto magistratu nouam mox exigendę pecuniæ formam philippus excogitauit: sed ab antistite remensi admonitus destitit. Aurelianus postq̄ magistratu amotus est: ad lucemburgum contendit. Et cum lothoringię dux: mettensesq; bello decertarent: sollicitam nauauit operam pacem componere: honorē inde muneraq; non parua referens. — *Cometa.* — *Nota de vniuersitate parisiensi.*

Apud britones defuncto duce: vxor eius vidua henrico anglo nubit. Quę dum traiicere in angliam/cum tribus quos habebat liberis parat: philippus burgundus magnis itineribus in britāniam pergens receptos filios ad regem perduxit: iohannem dico richardum & arturum. Auinione vero cum Benedictus palatio non egrederetur tametsi obsidione liberatus esset: veritus tamen inimicorum insidias se in arce continebat. Sed cū id carceris speciē esse reputaret: roberti braq̄montis opedam inde educitur. Nascitur hoc tpe anni. M.cccc. secūdi ex ysabella regiñ carolus filiorū regis caroli quartus. Cui patre defuncto regnū miserandis calamitatibus atq; fatū obuenit. Cōstituit item conestabilis (mortuo sancerro) carolus albritus. Qui adepto magistratu: arces nōnullas in lemouicibus ex anglorū dñatione eripuit. Renataq; est inter aurelianū burgundūq; de administrādis rebus cōtrouersia. Quam occurrētes viri sapiētes ꝑ tpe sedauerunt: vt nemini principū seorsu;: sed oībus pariter respublica crederet: nō secus q̄ si ad paucorum moderationem monarchia redacta esset. Tria per id tempus matrimonia contracta fuisse inuenio. Carolus lu- — *Vxor ducis britonu; viro mortuo: hērico āglo nubit* — *Carol⁹. vii. nascitur.*

douici aureliani filius ysabellam quę richardo anglo nupta fuerat vxorem accepit. Iohannes caroli regis secundo genitus: bauari ducis qui hanonię comes erat filię co pulatus est. Margaretam autē regis filiam iohannes britonū dux licet ętate minor ī matrimonium duxit. Et philippus burgundię dux vltima naturę persoluit: relicto iohanne niuernensi multorū malorum futuro auctore. Naʒ patris loco burgūdus suffectus: postq̄ fidelitatis iura carolo praestitit: perditorum hominum consilio du ctus: aduersus aurelianum ducem inexpiabili odio ferebatur. Erat itaq̄ aurelianus excelsi animi & magnarum rerū appetens & qui imperiū affectaret: propterea lucē burgum profectus aliquot oppida atq̄ arces cepit: de se opinionē bonam faciens: quasi imperio ydoneus esset. inde autem quasi glorię satis suę fecerit digressus: auini onem ad benedictum venit: laturus opem pontifici quē schola parisiensis dignitate amouendum magnopere contendebat. Magni siquidem nominis atq̄ auctorita tis per id tempus schola ipsa habebatur: ita vt scholasticum offendisse piaculum eēt Inter itaq̄ multas simultates cū res tota francorum ad ciuilem discordiaʒ inclinaret: nemo non fere studebat scholę fauorē atq̄ beniuolentiam sibi comparare: eo meli or ęstimandus quo litteratorum maiore auctoritate iuuaretur. Erat ergo per eos di es Parisianis scholasticis plurimū nominis atq̄ ęstimationis. Enimuero dum ad di uam katherinam quę scholasticorum appellatur supplicationē haberent: quidā ex familia caroli sauosii aurati equitis equo per lutum vectus: vnū ex scholasticis luto inquinauit. Quem protenus ira feruens scholasticus pugno percutit. Ad vociferan tem seruū cuʒ reliqua sauosii familia armis instructa ꝓcurreret: scholasticos insectās cum ad ecclesię vestibulum successisset: nescio quis sagittam temere ad maioreʒ vsq̄ aram dum ad rem diuinā se sacerdos parat emittit. Quam scholastici iniuriā vlcisci properantes: ita apud iudices agunt: vt sauosii ędes vnde familia prodierat solo te nus diruerentur: ipse vero exularet. Inter principuʒ simultates regina ad aurelia num ducem magis spectabat. Igitur meldunū venandi causa (comitante eam duce) pergens: fratri suo ludouico bauarię duci & montaguto mandat dalphinuʒ cui aq tania commissa erat vxoremq̄ eius burgundi filiā ad se ducant. Nec caruit suspitio ne regina: id imperasse vt filium dalphinū vna cum vxore duceq̄ aureliano: in ger maniam traduceret. Ea re ad iohannem burgundum perlata: ipse contracta amico rum manu: Interdiu noctuq̄ perseueranti itinere parisiū venit: ratus dalphini egres sum prępedire. postq̄ abiisse comperit: festinās apud giuisium non procul a corbo lio vicum euntes consequitur. Recusante bauaro dalphinū reducere: burgūdus vi facta dalphinum recipit: & apud arcem luparam seruat. Quamobrem aurelianꝰ col lectis celeriter sex hominū milibus: vicennas cuʒ regina ingreditur. Iohanne Parisiis agente: queʒ bona populi pars sequebatur: sperans eius ope vectigalia tolli: Res to ta prorsus ad prelium inclinabat: sed interueniente montaguto homine modesto & prudente in gratiam duces redierunt. Et ne eorum animi renouato liuore exulce rarentur: Aurelianus in aquitaniam aduersus anglos: Burgundus ad calisium expe ditionem duxit. Extruxerat ad oppugnandum calisium iohannes: auctore monco quero equite aruerno: mirę magnitudinis fabricam ligneam: quę suppositis rotis fa cile quoquouersum promoueri posset. magna enim spe ducebatur oppidi capien di. Aurelianus autem cum burgum in aquitania circumuallasset: audito q̄ a burde gala auxilia obsessis venirent: obsidionem soluit. Nec multis post diebus Carolus vtrunq̄ ad se vocat: fati sicut est mortale hominum genus improuidus. Nam rede

Iohannes burgundię dux.

Carolꝰ sauosius.

Mors aureliani ducis ludouici.

untem noctu domum aurelianum ducem qui puerperæ reginæ gratificatus erat: satellites duce Radulpho auctouillo interficiũt: proxime barbetę portam dextra manu amputata: in quem humi deiectum cum ex ducis aulicis vnus sese domini protegendi causa prostrasset. ab interfectoribus trucidatus est: nono kalẽdas decembris: anno salutis millesimo quadringentesimo septimo. Homicidę vero pessimo facinore patrato: in ędes arthesii comitis: vbi Iohannes burgundus diuersabatur: confugiunt. Excito ad ducis necem clamore atq tumultu: vicini occisi corpus in proximas ędes inferunt. moxq sceleris immanitas per ciuitatem circunfertur. Aduolant repente Ludouicus sicilię rex ducesq biturix & Borbonius: qui cari sui cadauere cõspecto: indignantur pariter atq illachrymant. Postera die dux ad cęlestinorum monasteriũ celebri pompa effertur: sepelitur in sacello quod postea insigni pictura honestatum est. Comitabãtur funus quos dixi principes: & dux ipse Burgundus: quẽ necis auctorem extitisse nemo dubitauit. Nam criminis inquisitores. Robertus tuilerus & petrus orfauerius cognito ꝙ auctouillus ad diuersorium Iohãnis burgundi cum suis participibus profugisset: quia in principum domo hominem prahendere absq domini assensu nõ licebat: ad burgũdum qui apud neelam cum aliis ducibus consilio aderat se conferunt. pulsatoq ostio interrogati quidnam vellent ducis inquiunt burgundi petimus assensum: vt eius bona cum venia hominem sceleratum in eius ędibus pręhendamus. Hic erat quem petebãt aquę baiulus: cuius insidiis atq archanis delationibus necis conscii vsi ad homicidium fuerant. Cognito quid peterent inquisitores: burgũdus expalluit. Quod sicilię rex callide percipiens: seorsum iohãnem rogat: si necis in se culpam vllam haberet. Iohannes vindice conscientia admonitus lachrymas continere nõ potuit: seq & crimen aperit. moxq cõ claui tanq̃ corporis curandi causa egressus ferocissimi equi ministerio vsus: se ex ciuitate ad sancti maxentii pontem proripuit. quo transmisso pontem diruere iubet: vt se persequentibus viam præcluderet. Eo die attrebatum peruenit miliaribus fere cẽtum a Parisiis distans. Elapso parricida veritus Carolus ne sceleri scelus Burgũdus adiungeret: seq tuendi gratia anglorum societatem expeteret: biturigem ducẽ burgundi patruum ad eum mittit: qui hominem bene sperare hortaretur: bellum omnino dissuadens. Itaq iohãnes tota hyeme se absq vllius belli apparatu nunc in flãdria nunc in arthesio continuit. Necis causas burgundus complures diffamauit. Quod aurelianus scilicet regnũ affectasset: & magos adhibuisset a quibus gladios duos & anulum acceperat: quæ Carolo regi dum beluaci ageret ostensa eũ tota cęsarie expilatum & paulopost decidẽtibus sensim vnguibus imbecillem reddiderũt. Habuisse præter hęc virgam quæ semel a fœmina conspecta: eam efficiebat libidini ducis audientem: fuisse quoq eorum ludorum autorem vbi carolus fere exustus est iniiciente aureliano facem in villosas vestes quibus lusores personati chorisabant. procurasse insuper apud põtificem Benedictum tredecimũ Caroli a regio fastigio missionem: ꝙ vt mente impotẽs ita corpore valitudinarius esset. His addebat burgundus grauia ab eo concepta & accepta vectigalia: quibus aduersus regem se potentem nimis exaltabat. Vtcunq hęc burgundus resciuerit: ea tamẽ non aliter q̃ cõperta: per iohannem cui parui cognomen fuit theologum doctorem publica contione parisii habita disseminauit. Ipse nimirum existimo inuidisse aureliano burgũdum ne reipublicę prę se magis ydoneus putaretur. Inuidia siquidẽ pares maxime exagitat. Sed alia persequamur. Hyems autem per totos duos menses decẽbrem

Quãobrẽ Iohã. dux burgũdię ludouici aurelianẽ. necẽ p. curauerit.

Io. parui.

Hyems horrida.

& ianuarium solito horridior fuit. Vbi autem se terra (incipiente vere) laxauit: & se flumina glacie concreta dissoluerunt: tanta glaciei fragmenta ingruerunt: vt mole sua pontes deiicerent. exundantesq; amnes domibus prostratis incolas cum pecoribus abducerent. Administrabat per id tempus leodiensem ecclesiam iohannes bauarius Guillermi hollandiæ & hannoniæ comitis frater. Et cum præsul & subdyaconus esset: nullo tamen die rem diuinaʒ fecerat: suę nobilitati detractum iri forte ratus: si presbyterio more sacris se altaribus addixisset. Recusantem id pro suo officio facere leodienses traiecti pertinaci obsidione concludunt. Igitur guillermus vt fratri subsidio esset: contractis ex sua gente copiis: burgundum per nuncios orat in auxilium venire festinet. Nam guillermi soror burgundo nupserat. Non aspernatus orantem: Iohannes exercitum cogit: seq; cum guillermo sociat. Pręmittuntur in agrum leodiensem leuis armaturę milites qui sata vicosq; incendāt. vt hoc damno permoti leodienses communibus patriæ incommodis (obsidione dissoluta) succurrere cogerentur. Flagrantibus passim agris leodienses qui in obsidione apud traiectum erant in hostem mouent: quem in planicie cui haysebagno vocabulum est inuentum prælio adoriuntur & vincuntur: milibus sexdecim ex suis occisis. Victoria ad Carolum regem perlata: timens ne burgundus victorem exercitum ad Parisios duceret quibus erat tum temporis acceptissimus: assumpta cum suis liberis vxore: turonum se transfert: comitantibus eum frācorum primoribus principibus. Quod vbi Iohannes burgundus cognouit: Guillermum hannonię comitem sollicitat: secum in franciam cum exercitu proficisci: non aliam ob rem q̄ vt regem & dalphinū cui filia eius nupta esset parisium reuocaret. Erant guillermo multę causę quamob rem a bello abhorrebat: affinitas atq; cognatio. Burgundo enim Guillermi soror matrimonio coniuncta: reginæ autem consobrinus ipse erat: & filiam eius vnicam sibi hęredem alter ex Caroli liberis desponsauerat. Eam ob rem ad pacem procliuior vltro citroq; oratoribus missis: regem carnotum proficisci impetrat. quo iohannes ad eum venire non differret. Carnoti conuentu habito: Burgundus cum carolo aureliano duce paciscitur. iurantq; vicissim duces: nunq̄ posthac inimicitias in alterutrum exercere. At longe secus non multo post tempore accidit. Nec fidei obseruantia: nec iurisiurandi religio irritatis animis momentum habuit vllum. Parisium tamen Carolus reuersus est. Quo tempore duos ex schola parisiaca scholasticos propter cędem a se factam cum Guillermus tignonuillus parisianus præses: ad patibulum noctu appensos strangulare iussisset: ne si segnius fecisset homicidę liberarentur: coactus est (schola apud iudices suam ignominiam p̄sequente) scholasticos patibulo depositos (osculo mortuis exhibito) & lecticę impositos ecclesię restituere. aurigante carnifice qui equo insidens lineam instar sacerdotis vestem induerat. Eorum scholasticorum etiam nunc sepulchrum in porticu diui maturini Parisiensis cum epigrammate visitur. Eadem tempestate boussicaudus qui genuensibus Caroli nomine præfectus erat copiis indigens Gaucurtum a Carolo ad se cum valida manu missum in pedemonte excepit. duxitq; placentiam: qua recepta: pado traiecto: mediolanuʒ mouet. Cui iohannesmaria mediolani dux pacato animo occurrit: atq; in ciuitateʒ admisit: fide illi subiectionis & obedientię tanq̄ regis vicario præstita. Dum hec mediolani a boussicaudo geruntur marchio mōtisferrati & comes franciscus (proditoribus aliquot genuensibus) ciuitatē occupant occisis frācis quos inuentos habuerūt. Et arce quam castelletum vocant recepta: tholetoneʒ

Leodiensiuʒ strages.

De schola parisiensi.

Lōbardorū i francos p̄sidia.

arcis praefectum interimunt. Quod vbi mediolani nunciatu3 est: ciues in francos cę dem meditantur. Sed eius rei certior factus Boussicaudus militem in armis per eam noctem excubare iubet: nec cessat continenter per vrbem cũ armatis incedere. Mane facto ducis fidei ciuitatem sub iureiurando cõmittit: atq3 ciuitate egreditur. Abeuntibus francis: mox a fide atq3 iureiurando mediolanenses decidunt: & francos q laxandi animi causa mediolani restiterant depręhensos iohãnes maria perfidus suis canibus deuorandos obiecit. Boussicaudus genuam recuperare conatus: cu3 frustra se niti intellexit: ad pedemontium principem cum gaucurto & copiis profectus est. Quorum egregia opera contra marchionem montisferrati vsus princeps: nonnulla oppida arcesq3 cũ cepisset: franci alpibus superatis ad Carolum reuertuntur.

Rex nauarrę burgũdi socius

Erat tum parisii nauarrus rex qui cu3 burgũdo societate inita turbatiora omnia fecit. Montagutum enim regii palatii praefectu3: qui illoru3 coeptis obsistebat grauis & fidus imprimis consiliarius capite damnant censore petro essaro Parisiorum praeposito. Qui mox ex nauarri atq3 Burgũdi sẽtẽtia aerarii e regiae pecuniae administratione3 vsurpauit: deputatis ex sua cognatione qui Carolo in officiis palatinis obsequerentur. Officio quidam amoti & suis fortunis spoliati ad aurelianu3 ducem Carolum abierunt de duce burgundo querimoniã proferentes: qui nichil eorum quę carnoti iurata erant obseruaret. Quare percitus ira aurelianus: suarum partium proceres accersit. Conuenere ad eum in arce vicestrię non longe a Parisio duces biturix borbonius & alenconius: comites vero richemontus albretus conestabilis armygniacus: & alii non pauci proceres. Quibus animus erat suorum iniuria3 vlciscendi. At contra burgundus non ignarus quid aduersus eum aurelianus moliretur: parisium petit copias secũ ducens: castris inter siluanectũ luparamq3 vicũ positis. Burgundo frater erat anthonius dux brabantinus qui solertissimo studio curauit ducum controuersias cõponere: nec destitit donec mutuo se amore principes complexi animos ferociamq3 ponerent. Rebus vtcunq3 sedatis: Burgundus in Picardiam abiit relicto Parisii petro essaro qui ciuitatem moderaretur. Hic ad sua3 tutelam lanios quos ministerio vsuq3 sanguinarios esse sciebat in consortium admittit aduersus aurelianę partis sectatores. pręhendit imprimis vinetum despinosum equitem auratum: quem capite truncatum patibulo tãdem suspendit q aureliano faueret: Quam aurelianus iniuriam non ferens: collecto exercitu hanum primas copias ad pręsidium mittit: imperans vt burgundi inceptationibus obsisterent. Quare cognita Burgundus contractis ex flandria sexdecim hominum milibus obsidere hanum festinat. Cõcussa mox tormentis porta: quae ad sanctum Quintinum ducit cum corruisset: hi qui intra oppidum erant ad aurelianũ ducem qui apud channiũ agebat se recipiunt Desertum praesidio hannu3 postq̃ flamingi populati sunt in flãdriam conuersi non vi non precibus neq3 vllis minis a burgundo retineri potuere. Eapropter ad anglos missis nunciis: auxilium impetrat. Aurelianus aute3 ratus per burgundi absentiam parisios sibi audituros: ponte apud verberiam facto: ysaram amnem transmittit. Inde ad sanctum Dyonisiũ: quam auraicensis princeps Iohannes cabilonus burgundi nomine occupabat/mouet. At quia non multum munitus locus erat deditione facta princeps auraicensis iureiurando adigitur: nullo vnq̃ tempore aduersus aurelianum arma capturum. Interim gaucurtus sancti clodoaldi pontem nocte suffuratus est. Id vbi aurelianus cognouit suarum copiaru3 partem ad pontis praesidium collocat. Nec segnior burgundus per pontem melentu3

Marcellarii parisieñ.

Parisium vadens: postridie q̃ ad ciuitatem venit sancti Clodoaldi pontem recuperat: occisis mille prope britonibus pōtis præsidio ab Aureliano deputatis. Quibus priusq̃ subsidio adueniret ponte iam burgundus potiebatur. Nocte insequenti remeante Parisium burgundo: aurelianus extructo e conspectu sancti dyonisii supra sequanam ponte: casteldunum propere se contulit. At burgundus assumpto Carolo rege: atq; dalphino: stampas mouet: oppidumq; occupat. Premisit inde puisetū belsiæ oppidum cum duobus hominū milibus iacobum marchię comitem in quē Barbaʒanus cum Gaucurto quadringentis militib⁹ stipatus ex Aurelianis adueniens: comitem capit. captum in arce bituricensi seruat. Reliqui audito comitis infornio stampas ad burgundum redierunt. Qui vna cum rege & dalphino ad parisios se conuertit: dimisso domum exercitu: anglisq;. Duces autem biturix & aurelianus animaduertentes burgundum auxiliares sibi fecisse anglos: & nunc dimisisse: albretum confestim ad henricum angliæ regē ire iubent: qui auxilium ab eo petat. Audiuit non illiberaliter anglus albretum: & Thomam filium suum clarentiæ ducem & cum eo eboracensem: iohannem quoq; cornubieñ. cum octingentis equitibus & sagittariis mille in franciam ad duces mittit. Interea dū hæc aguntur: Iohannes burgundus conceperat animo bituriges obsidere: atq; ob idipsum dominum de Hely cum bona militū manu linieras pręmiserat. Quod vbi dux borbonius accepit ex bituricensi ciuitate sublucem mouēs: copiarum ductorem inuadit: sed dilapsus in arcem suos prędę borboniorum obiecit. At burgundus assidue regem dalphinumq; secum ducens: dum de obsidendis biturigibus cogitat: dunum regium sexto a biturigibus lapide imprimis capit. Deinde postq̃ ad vnam ciuitatis portaʒ dies quadraginta frustra consedit: Alteram quæ sancti priuati dicitur circumuallat. Eo ad euʒ se contulit cum sexcentis milibus siciliç rex ludouicus qui partium eius erat. Ceterum vbi dalphinus certum de anglorum aduentu nunciuʒ accepit: molitur priusq̃ se cū biturigibus hostis coniungeret discordias componere: itaq; conueniētibus ad colloquium apud rochas nō longe a charitate principibus: cum se vanteram vbi rex agebat conuenire promisissent nō comparuere: propterea q͂ delatum eis fuerat si eo proficiscerentur capiendos esse & antissiodorum in custodia mittendos: & tandeʒ necandos. Tanto autem flagitio cum Petrus essarus magnopere repugnaret de re ipsa duces certiores effecerat. At angli ligere traiecto audiētes principum reconciliationem cum nemo illis stipendium solueret: Bellumlocuʒ cū monasterio populantur & abbatem captiuum abducunt: Angolismorū præterea ducem. Quem in angliam missum centum milium librarū pecuniæ loco quæ eis debita esse dicebant ob fidem tenuerunt annos duos & triginta. Erat autem ducis aureliæ frater. Burgūdorum factio conestabilem eo tempore sancti pauli comitem instituerat: qui apud sanctum Remigium de planis Normanniæ vicum Gaucurtum prælio superauit: quadringentis alterius factionis occisis. Anno salutis Millesimo quadringētesimo decimotertio. Quo anno lanii & carnifices Parisiorū quos scoriatores illa ętas appellauit autore burgundo seditione facta symonem cabocheum & iaqueuillum cū Iohanne trecensi medico sibi ducem præficiunt: atq; his ductoribus ad ducis aquitanię ędes profecti complures ex aulicis quos nomine scriptos habebant furentes sibi tradi petunt. Eius clamoris causas nesciens dalphinus: ad burgunduʒ qui coraʒ aderat orationem vertens. familiam inquit meam quam hic furens populus deposcit tuę fidei Iohannes ducendam quo voles committo: donec ferocia hæc deferuescat

Burgūdi iohānis nequitia.

Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices voluerunt eosq̨ domum sua3 præsens duxit. Eodem die petrus essarus qui sancti anthonii propugnaculo prę erat fide a burgundo accepta q̄ nullo incommodo vexaretur propugnaculo egres sus captus & in vinculis habitus est. moxq̨ propugnaculum recipiētes latrimolus & Enguerrandus bournouillus cuncta quæ essari erant prædantur & exportant. Præhensionis essari causas burgundus in vulgus disseminat: illu3 regiis officiis abu sum contra leges esse. Monetam diminuisse ex quo furto peculium sibi ingens diui tiasq̨ comparasset. Pulchre equidem in prouerbio galli habent: canem tum rabidū dici cum illum paterfamilias mactare decreuit. Ducitur ad supplicium essarus & ca pite plectitur. Obtinuere tamen amici vt sepulchro inferretur quod apud diui Ma turini Parisiensis ędem iuxta primarium altare visitur. Nec satis fuit Burgundo Iacobum riuerium equitem nominatissimum in vinculis interiisse vel (vt creditum est) trucidatum esse nisi etiā mortuo caput fuisset amputatum. Necatus est præter ea petimenillus ex ducis aquitani familia genere illustris. In nobiles quoq̨ fœminas quę reginæ famulabantur carnificum sęuitia grassata est: burgūdo auctore: cui ma xime assentabatur Iaqueuillus publicam administrationem affectās. Sed hæc fla gitia non ferentes Henricus de marla primus parlamenti prę ses: & iohannes iuue nellus aggregata sibi ciuium non imbecilli manu: regem dalphinumq̨ adeunt ma nifestantes præsentis temporis iniquam conditionē: necis plena omnia esse. Apud perditos homines regnum atq̨ imperium extare. Magistratibus tantum licere: quantum illi permitterent: ducem Aurelianum vernone cum suis in armis esse: qui concordiam bonis legibus non recusaret. Periculis nisi occurratur rempublicā pes sum breui ire. Præsidentis oratione excitus dalphinus ducibus Biturige & borbo nio accersitis: vna cum populo qui ad eum conuenerat egressus: familiam a se abdu ctam & reginę fœminas recusante burgundo vinculis emittit. Carnifices aute3 dal phini potentiam metuentes: hac atq̨ illac dispersi in burgundi terras perfugerunt. Nec cunctatus dalphinus aurelianu3 ducem ad se vocat. Quod post q̄ burgundus accepit: veritus ne adueniens hostis de paterna nece iudiciu3 postularet: ciuitate ab ire constituit: explorans quo id modo sine suspitione facere posset. Itaq̨ per Caro lum saueusum regi admodum familiarem regem venatū in bondisium saltum edu cit: quo cum & ipse pergens animum induxerat in picardiam regem traducere. Sed stipatus rex magna parisiensium ciuium manu abduci non potuit: atq̨ ita burgun dus per compendium suessionemq̨ iter faciens præsidiis impositis arthesium petit.

Interim aurelianus adueniens parisii hibernauit: cui se belli & pacis socios ludo uicus siciliæ rex & dux andegauus coniunxerunt: remissa burgundo filia quam Lu douici filius desponsauerat. Et quo amicitię arctius vinculum esset: Carolus regis fi liorum quartus Mariam andegaui filiam accepit vxorem. Principibus mutua amicitia conciliatis: rex compendium quod a burgundo præsidio tenebatur: rece pit. Inde Suessionem ducens: quia (du3 ciuitas oppugnatur) Nothus quidā ex bor boniorum familia sagitta iugulo ictus interiisset: Suessio in prædam militi data est. Nec ab ecclesiis temperauit furor militaris. Suessione direpta Carolus laudunu3 se contulit. Quo niuernensis comes burgundi frater adueniens regi fidem dat: nullo tempore suppetias laturum fratri. Profectus inde rex ad sanctum Quintinum viro mandorum validissimum oppidum nuntiū accipit de burgundorū aduentu: quos

Essar' necat cū aliis.

Suessio diri pitur.

iohannes adę attrebatum venire iussisset aduersum quos ꝓdeuntibus barri borbo niiq; ducibus cum Alenconii atq; armygniaci comitibus: Captis inter fugandũ ali quot burgundis & guydone de barro: reliqui tandẽ attrebatũ peruenere. Quo rex mouens obsidione attrebatum circũcingit. Demum per hollãdię dominam q̃ Bur gundi so ror erat rebus cõpositis: rex parisium remeauit. Eodem tẽpore apud cõ stantiam rheni ciuitatem synodus vniuersalis habita est. Vbi iohannes vigesimus tertius ob crimina sibi obiecta in insula marci prope constantiam custodię traditus pontificatu priuatur. Nec multo post gregorius duodecimus & benedictus.xiii. q se pontifices pertinacissime prædicabant dignitate pontificia se abdicantes liberam eligendi pontificem potestatem concilio prębuerunt. Electusq; est otho colũna q martinus quintus appellatus est. Postq̃ annos quattuor ecclesia vero pastore caru isset. Et venientes ab henrico angliæ rege ad Carolũ oratores cum peterent Ca therinam Caroli filiam suo regi dari vxorẽ: responsum acceperũt nõ esse carolo oci um huic rei animum intendendi: q̃obrem discedere in angliam parati oratores duci se harfleum petunt: non ꝙ breuior (vt ipsi simulabãt) per eum portũ nauigatio eẽt sed reuera quia nouerant Henricũ classem ad traiiciendum in franciam exercitu in structam habere: cupere ꝓpterea locum exploratum sibi esse vt portus natura3 mu nitionemq; suo regi referrent. Non multo post tempore henricus harfleu3 adnaui gat. Vbi stoteuilla arcis beluacẽsis pręfectus: baqueuilla & lyonetus braquemõ tus præsidio affuerunt cõcedente paulopost ad eos Gaucurto. Astabat ad subsi dium apud caudebecum cũ mille quingentis equitibus boussicaudus: apudq; hon fleum quæ arx in cõspectu harflei sita est: agebat cum totidẽ armatis Albretus cone stabilis: vt egressos nauibus ad frumentationẽ & pabulatione3 anglos prohiberẽt atq; interciperẽt. Sed nichil cõmeatus discedens domo henricus omiserat. Adeo enim rebus necessariis classem oppleuerat: vt nichil foris petendum esset. Itaq; tam pertinaci obsidione franci circumsepti Harfleum hosti dedunt. Ea lege: vt tunc libe ri facti si priusq̃ Henricus Calisium repeteret a francis non inuaderetur: se captiuos calisii repræsentarent. Relictis ad harflei custodiam pręsidiis Henricus Calisium versus cum suis contendit. Id postq̃ conestabilis Albretus cognouit: carolo indi cat. Igitur mittũtur per omnem franciam nuntii qui nobilitatem ad arma vocent aduersus anglos: quibuscum priusq̃ arthesio abirent prælio decertare Carolus con stituisset. Interim albretus & boussicaudus marescallus abauillam petentes quinde cim totos dies anglum transmittere somam amnem prohibent. Deniq; inuento inter corbiam peronamq; traiectu: amnem henricus transmittit. Indignati propter ea franci ꝙ hostis sine vlla cõcertatione ab eis dilaberetur: duces Barri atq; borbo nii & niuernensis comes anglo diem ad pręliandũ per caduceatorem dicunt. Qui rem sibi acceptam esse simulans: præliandi se potestatẽ facturu3 esse promisit. Sed fe fellit henricus expectantes francos: & per bellãquercum calisiu3 petere properabat Qua re cognita duces viam hosti præcludunt: atq; ad regẽ qui rothomagi erat mit tunt precantes prælio adesse curet. At biturigũ dux non cõtentus totis copiis vno in loco pugnam indictam esse: memorq; cladis apud pictauos acceptę: Carolum ro thomagi continuit: satius esse dictitans prælio tm̃ vinci: q̃ & prælium vna cum rege amittere. Nichilominus franci castra apud blangium metantes hostẽ vltra progre di prohibebant parati omni modo manu conserere. Veru3 anglus impetratis vsq;

Attrebatu3 obsidetur.

Blãgiana pu gna & clades

in crastinū inducijs acies interim instruxit. Venit interea ad francorū exercitū aurelianus dux cū duce brabantino: cōfluentibus insuper vndiqꝫ militibus francis. Priꝰ tñ q̄ acies procurrerent duces ad hostē misere guyscardū dalphinum hugonem de trassy & petrū de hely sciscitatū quid daturꝰ esset: si liber abire in angliā pmitteretur. Responsi (preter aurelianū ducem) nemo cōscius fuit. Ad insequentē autē modum suas franci acies ordinauerūt. Primā frontē agebant albretus & boussicaudus marescallus tria equitū milia habentes. Hos sequebantur imprimis aurelianus dux cum sexcētis eqtibus: dux borbonius mille ducentos equites ducēs: edouardꝰ dux barri sexcentis militibus stipatus: niuernensis comes mille ducentorū hoim ductor. Post hos ordine cōposito incedebāt robertus barrensis & daumallus comes cū quadringentis equitibus. Comes deu trecētis preerat. Totidē ducebat vandemōtus comes. rossius comes ducētos. Aderat quoqꝫ brabātinus comes quē hānonienses sequebātur. Nā ex suis p paucos eduxerat. Iohāni barrensi lothoringi ducis fratri ducēti parebant. In subsidijs dextrū cornu richemōtus comes & cū eo sexcenti equites tuebātur. Sinistrū vindocinensis comes totidē stipatus armatis asseruabat. Armatorum summa nobiliū decē miliū fuit præter peditū & humilis conditionis hoim ingenteꝫ multitudinem. In anglorū exercitu mille quingentos equites & peditum sagittariorum octodecim milia esse fama referebat. Ordinatis aciebus albretus validaꝫ equitum manū anglos adoriri imperauerat: ducibus gaufrido boussicaudo: grauilla: trimolo: helipueto brabantino: iohanne dengeno: aleammo champeo: roberto thralo: & pichone de turre. Qui protenus mouētes neglecto albreti imperio ad primuꝫ conflictū fuge ppetuo se dedecore cōmiserunt. Anglus aūt explorato francorū statu: cū eos negligenter agere: quosdam ad ignē (velut frigentes) torpere (id enim sub extremo octobri mense gerebat) alios per agrum palātes equos curare: & ad pascēdum ducere quasi hostē tam ꝓpinquū parui estimarēt ipse in incōpositos signo dato repente suos educit. Mox atroci cōmisso prelio: cecidere francorū milia quattuor genere illustri. Anglorū quadringenti cū duce eboracensi henrici fratre. In hostis potestatē viui venere aurelianus & borbonius duces: Comites deu: vindocinensis & richemōtus cuꝫ boussicaudo marescallo. Quos in angliā henricus captiuos duxit. Prelio non affuit dux britonū licet librarū centū milia ad stipendiū militum a rege cū ciuitate macloviensi accepisset: donatus insup esset aureo equo cuius frenū sellaqꝫ gēmis plurimis atqꝫ preciosis ornata erant. Eius equi preciū quinquaginta milium aureorū fuit. Blangiana clade affectus rex francus: armygniacū comitem conestabilē instituit hoiem potentē atqꝫ armis strennuū. Qui armygniacēsiū copijs instructus: ad regē cōfestim venit. Per eosdē dies iohānes burgundorū dux contracto exercitu cū trecas accessisset missis ad eū reginaldo dēgeno & iohāne malestreto brioci epo: offert carolus picardie administrationē si in anglos bellū gerere nō recuset. His respondet se ꝓpterea venisse vt regē dalphinūqꝫ generū suū cōueniat. Reuertentibus nūtijs rex cū hominē armatum ad se admittere nollet litteras illico ad vicinas vrbes dat. ne burgnndū accipiāt. Latiniaci tamen qui ad sequanā parisiēsis agri sunt ducē & exercitū intra oppidum admiserunt vbi ab idibus nouembribus vsqꝫ martij nonas hibernauit. Interim circiter dominicum natalem Dalphinus obiit mortem: tumulo apud diuam Mariam Parisienseꝫ impositus. Defuncto dalphino armygniacus & tanguidus de castro Parisianus pretor ciuitatis custodie designati

Aurelianus et alij nobiles in angliā capti ducti.

Armigniacus comes conestabilis creat.

Obiit dalphinus.

tur & Carolus pontiuiaci comes regis filius praefectus parisiorum quem capitaneũ appellant institutus: missis ad hannoniȩ comitem oratoribus vt carolum qui Dalphinus iam esset & cuius curã gerebat ad praefecturã obeundaꝫ parisiuꝫ deduceret modo burgundus absit qui rerũ administrationem magnopere affectabat. Tradunt hystorici sigismundũ alemaniȩ imperatorem eodẽ anno qui fuit domini quadringẽtesimus decimussextus supra millesimũ ad carolũ deinde ad henricũ ꝯciliãdȩ pacis causa incassum venisse. Quo tempore apud valemontẽ armygniacus cum vicecomite narbonensi anglos fugauit: quadringentis occisis. Fugientem dorseti comitem henrici patruelem: dũ marescallus longuyacus incautius persequitur: ducentos ex suis e conspectu arflei amisit. Sigismũdus cum in anglia esset: venere ad henricum nuntii de suorum apud valemontem cȩde. Eapropter animo ȩger atqꝫ indignabundus: imperatorem de pace nõ audiuit. Interim male a frãcis aduersus anglos nauali bello ad sequanȩ ostia pugnatum est: duce vicecomite Narbonensi & montenaio. Eius incõmodi causa in piquetum de haya & riuerium boulignum refertur: qui cum instruẽdȩ classi: & soluendis militum stipẽdiis praepositi essent: segniter agentes: nec militẽ nauibus imposuerãt: nec a terra aliquot onerarias naues subduxerant: cum in cõspectu hostis apparuit. A rothomagis insuper seditio surrexit: occisoqꝫ raolo gaucurto ciuitatis prȩtore: arcem ciues circumsederant: cuius prȩfectus erat iohannes borbonius pratelli dominus. Erat eo tempore Andegauiae dalphinus ad curãdum funus soceri sui siciliȩ regis qui rothomagensiuꝫ defectione cognita: carnutum se contulit: vbi nuntium accepit: Burgundos sanctum florentinum obsedisse. Igitur aduersus illos Guidonem torseyum cũ octingentis equitibus & balistariis mille confestim mittit. Occupauerant iam oppidum burgundi: oppidanis se illis sponte dedentibus. Propterea franci imposito arci firmissimo praesidio discesserunt. Rothomagenses autem cognito dalphini aduẽtu: demissiores effecti: seditionis culpam in milites transferebãt a quibus quottidianis affecti essent iniuriis. Admissis rothomagẽsium excusationibus: dalphinus eis veniam dat: instituto daumallo comite qui ciuitati atqꝫ arci praesideret. Interea duꝫ rothomagi hȩc a dalphino geruntur: angli ad touquaꝫ quae validissima est in normãnia arx: castris positis: eam timide segniterqꝫ ab iis qui intus erant defensam capiũt. Et burgundus eodem tempore nuntiabatur Parisium cũ ingenti exercitu aduentare. Inter haec dubius dalphinus cui potissimum occurreret: decreuit parisium proficisci. Vix ciuitatem intrauerat ecce burgundus vãuis: & apud burgum reginȩ castra facit. Armygniacus autem & qui cũ eo Parisii erant quottidianis illum eruptionibus lacescentes: damnificãtesqꝫ castra mutare coegerunt. Propterea ad montemlericum mouẽs castellum certis cõditionibus recepit. Inde in vastinium cõtendens: cum pussiacum frustra obsideret: carnutum copias mouit quam sciebat a dalphino recenter defecisse. Angli praeterea cadomũ fallesiam baiocas & sanctum laudũ subiugant. Nec stetit in fide coniugali regina: causam sumens: ꝙ a dalphino atqꝫ armygniaco dãnis iniuriisqꝫ offensa fuisset. Nam cũ grandem pecuniã diuersis templis seruandaꝫ credidisset: cancellario eius & guillermo canteo & iohanne picardo scriba thesaurum ꝓdentibus armygniacus: & ꝓuinciȩ praeses Iohannes louuetus ea sibi rapuerant. His causis excita mulier burgũdũ ex carnoto accersit. Qui festinãtissimis itineribus ad regiã ꝓfectus a turonẽsibus recipitur: captis thesauri ꝓditorib⁹ q multa se pecu-

Touqua arx ab anglis capitur.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

nia redemerunt. Et cum Iohannes vinonetus arci preesset eã nulla vi impulsus burgundo permisit. Mox per turonorum loca dispositis presidiis: Reginam cum filia eius katherina carnotum adduxit. Inde ioingny se contulit. Quem ad yonam amnem vsq cum sexcentis supra mille equitibus persecutus armigniacus: quia increscẽtem ymbribus amnem transmittere non poterat retro conuersus est. Senonẽses tũc temporis burgundorum partes secuti a rege defecerant. eam ob rem Parisiani duce tanguido eorum pretore ciuitatem illoru3 obsident. Qui circumsessione arctati: cũ de deditione facienda obsides dedissent: audientes subsidium illis a burgundia veni re deditionem ad obsidum perniciem omiserunt.. Nam eorum obsidibus capita securi percussa sunt. In linguam occitana3 per id tempus auraicensis princeps burgunde factionis opinatissimus sectator: expeditionem desumpsit. In quem dum aruerni viuariensesq arma parant: ipse magnam regionis parte3 occupat: praeter villam nouam & bellocarum. Anno deinde christiane Millesimo quadringentesimo decimooctauo mense mayo: iohannes villerius insulae ade dominus: trecentis bellacibus atq sanguinariis satellitibus stipatus noctu parisium ingreditur patefaciente ciuitatis portam perreneto clerico fabro ferrario: qui patri claue3 ciuitatis sustulerat. Iamq ad mediam ciuitatem nullo percipiente peruenerat cum suos clamare pacem & salutem burgundo villerius iubet. Ad pacis nomen ii qui burgunde factionis erant excitati: andreana protinus cruce desumpta (id eni3 erat eius factionis signum) villerio se adiungunt. Aurelianorum vero partium studiosi: abditis locis vtcunq melius poterant se credebãt. Ea persecutione cognita dalphinus & qui cũ eo erant in sancti Antonii propugnaculũ se recipiunt. Erant autem cum Iohanne villerio veteres regii officiales & ministri qui magistratu fuerant amoti: qui ad regẽ cum villerio venientes: innouata cum eo familiaritate atq beniuolentia: hominem mentis impotem equo impositum per vrbem circunducunt ad populi fauorem sibi conciliandum. Nec mora in omnes quos sibi hostes esse arbitrarentur desęuiunt Atq in primis armygniacum: Henricum de marla francie cancellarium: comite3 de grandiprato: & q̃plurimos varie dignitatis & potentie homines quos in custodia diuerso carcere distinebant: interimunt. Nam misso ad eos lictore: cum perditis hominibus qui ex agris ad eos defluxerant: eos e fenestris vel pinnis praecipites in pauimentum desilire compellebant: Iohanne burgundo Parisii agente. Auctorib⁹ quoq quem dixi villerio: iohanne lucemburgo: Carolo de lens/claudio castello: & Guidone barrensi. Interemptorum per hanc tyrannidem numerus miliu3 quattuor fuisse relatum est. Causa necis satis erat alterne miserationis signũ: aut si quis sua perdidisse quereretur. Nam qni regis erant armygniaci/qui burgundi: burgũdiones per ignominiã appellabantur. Dalphinus aute3 cum ex propugnaculo sancti antonii meldunũ puenisset: accitis belli p̃fectis: petrus de rieux marescallus francus & barbazanus compluresq alii armatorũ ductores ad eum profecti sunt. Quibus cum ꝓpugnaculum antonianũ repetens: tentat parisios recuperare. Progressi itaq p sancti antonii militarẽ viam iã ad bauderii portã venerant: cum domos ciuiũ ingrediẽtes: predas agere milites coepunt. Quãobrẽ irritatis in se ciuib⁹ coepto destiterũt. Et dalphinus spe recuperande vrbis deposita/meldunum rediit. cõmittitq tanguido campanie & briae finitimarũq vrbium administrationẽ. Instituit quoq lingue occitane rectorẽ comitẽ fuxi. Qui magistratu adepto nihil moratus: contractis copiis auraicense3 regione ad nymatẽsem vsq vrbe3 & sancti spũs pontem extrudit. Inte

Auraicensis princeps

Iohãnis villerii crudelitas.

Cedes

Insolens miles.

Tanguidus [handwritten marginal notes, partly illegible]

rim dalphinus in turonos progrediens ciuitatem recepit: ciuibus nullo dãno affectis

Prodítio ab ancilla.

Praeerat per hos dies conciaco castro petrus de santatrila vasco/centum equites habens. Quem ancilla quam sibi seruientez domi habebat hosti (vt protenus dicã) prodit. Erat in vinculis homo ancillę notus: eadẽ qua mulier patria oriundus. Hęc cum ad captiuum interdum verba faceret: Captiuus fidem interponit si se liberaret: eam in vxorem accepturum. Ancilla spe nuptiarum ducta: sub puluinari quiescentis domini claues arcis noctu surripit. Et carcere recluso vinctisq; emissis: illi ad praefecti cubiculum irrumpentes hominem iugulant: atq; opibus direptis arce potiuntur accersito festinanter Iohanne lucemburgo: qui in viromandia agebat. Illucescẽte sole petri milites solitudinẽ arcis e proximo vico admirantes: inscensis equis pars montem acutum/pars guysam in terrascia petiuere: duos praeficientes sibi belli duces: stephanum vignolum qui & hyrus appellatus est: & Potonem de santatrila armis per omnem ętatem instructos & apprime belli peritos. Qui mox in agrum suessionum ducentes cum equitibus quadraginta tantum longauallum quadringentis militibus superbum fundit. Eadem quoq; fortuna vsi hectorem sauensum mille armatorum ductorem in territorio laudunensi superauere.

Hyrus.

Pōtisara recuperata

Rothomagus obsessa.

Pontisaram franci per id tempus ex anglorum subiectione funibus in muros scãdentes noctu recuperarunt. Henricus autem anglię rex: primo vere insequentis anni: qui erat christianę salutis Millesimus quadringentesimus decimusnonus rothomaguz circũducto milite obsedit: occasione accepta: ex ciuium seditione qui prefectũ suũ daumalũ comitem cum multa normannorum nobilitate ciuitate expulerant: admissis burgũdis cum duce eorum Guidone boutilerio. Septem totos menses anglus obsidionẽ continuauit. nichil omittens quod ad expugnationem pertineret. Nec minus constanter obsessi resistebant. Ita vt commeatus pœnuria tabescentes muribus vescerẽtur sperantes vel burgundorum vel dalphini subsidio prope diem iuuari. Sed neuter opem tulit. Nam burgundus neglexit. Dalphinus autem occupantibus anglis sequanę amnis aditus: suppetias mittere non potuit: & erat illi aliunde aduersus iohannem burgundum sollicitum negocium cui copiis non satis potens obsistere nequibat. Igitur deserti auxilio Rothomagenses in hostis potestatem venere. Interea Burgundus diu varius animo: anglorum ne an dalphini amicitiam sibi compararet: tandem dalphini partes sequi constituit: hortantibus maxime Philippo iosquino & Iohanne tolonguo cum nobili fœmina domina de giat.

Burgũdi ducis cędes.

Est oppiduz cum arce vbi amnis yona sequanam influit: cui monsteriolum nomen est: pontem ad vtranq; fluminis ripam habens cum sublicio tabulato quod in portę formam pro rerum & temporum conditione sublatum viam praecludit intrare vel egredi oppido volentibus. In eo loco dies principum conuentioni dictus est. Congressuris principibus/ne ab aulicis alteralterius principis tumultus oriretur. placuit tabulatum erigi atq; obfirmari: & ad pontis caput oppidum versus ex tignis & sublicis tabernaculum extrui in quod cum singulis principibus Dalphino atq; Burgundo decem delecti proceres tantum introirent. Conuentu inito: cum hinc atq; hinc multa de praeteritis iniuriis refricarent: subito excandens vnus qui cum Dalphino aderat: Iohannem burgundum necat. Hic fuisse creditus est tãguydus de castro aureliani ducis qui Parisii imperante burgundo interemptus est maxime olim familiaris. Eius necis auctorẽ fuisse carolum dalphinũ q̃uis nonnulli putauerint: adolescẽtis tamẽ innocẽtia hinc coniectari potest: q ad cędẽ expauit: faciẽ a percussorib9 auer-

tens neque ętas hoc suspicari permittit/quam mansuetam egit semper & clementem Iohanne necato: Philippus eius filius qui parisii agebat anglis se coniungit. Carolumque regem cum regina & katherina filia quos in potestate pater viuens habebat Henrico anglo tradit: Parisios quoque briam campaniam atque burgundiam adiungit. Quibus auctus henricus katherinam Caroli filiā trecis vxorem accepit: non reclamante populo qui spem acceperat libertatis cum tot potentes ad pacem coniunctos principes videret. Facile siquidem populus fidem constantiamque proposita sibi libertate commutat. Dalphinus dum hæc aguntur in linguam se occitanā confert: vbi recepto vi ponte sanctispiritus: & nymatensi vrbe recepta: comitem fuxi magistratu amouet instituto in eius locum Carolo borbonio claromontensi comite. Qui biterras a fuxensibus occupatas mox obsedit cepitque. Dalphinus autem his gestis ad bituriges turonosque festinus accessit. Henricus vero ex trecensibus senones adoritur: scotorum regem quem captiuum habebat secum ducens ratus scotos qui auxiliares dalphino venerant: captiui regis fortunam miseraturos & cum eo in scotiam reuersuros. Sed illi parui habito rege: dalphinum secuti sunt. Subiugatis senonibus: moterum monsteriolumque capit. Inde meldunum circuncingēs latus oppidi quod ad siluam respicit anglus obsidet. Alterum vbi est diui petri templum burgundi tenuerunt. In præsidio erat Barbasanus qui meldunum egregię tuebatur: qui tandem frumenti copia defectus: dedere se angloru₃ potestati compulsus est. Libertate inde abeūdi omnibus proposita: præter eos qui Iohannis burgundi necis conscii haberentur. Oppido recepto: quos voluit reos henricus deprehendit: & in primis barbasanum & aliquot militum præfectos: cu₃ alicuius nominis & potentię incolis quos parisium in custodiam misit. Meldem quoque paulopost anglus circumuallat & suppetias obsessis ferentem dauphemontum dum in ciuitate₃ irrumpere festinat/capit. Desperato subsidio: obsessi cum dissidium inter se concitassent: deditionem faciunt: data potestate militibus abeundi: præterq̄ notho de vauru eiusque vicario: quos Henricus ad arborem vlmum quæ in via militari Parisium versus procera erat: suspendere iussit. Paucis post diebus ipse cum vxore in Angliam traiecit. vbi prægnans regina henricum peperit. Quo tempore comes de pointieure britonum ducem captum in custodia seruauit. Et clarentię dux henrici frater ex normannia Andegauiam cum valida armatorum phalange profectus: castra apud bellifortum metatus est. Qui ex scotis frumentatoribus captis cognito inter prandendum: q̄ apud Baugeum franci cu₃ scotis in armis essent: a conuiuio surgens. Adoriamur inquit illos in nostra sunt potestate. Nec pedites vlli sed equites tantum nos comitentur. Progredientibus anglis ad vicum cui paruus baugius vocabulum est: Iohannem de cruce strennuum equitem gallum offendunt. Qui conspecto hoste raptim cum suis templum ingressus: offirmatis in hostem portis in turrim ecclesiæ conscendit. Vbi dum frustra clarentiæ dux sedet: reliquos inuadere francos approperat. Præcedebat aciem dux super galeam sertum aureum gemmis honestatum portans. Quem in se irruentem franci inter primos necant. & cum eo complures proceres anglos. Captis comitibus hantitono & sombresseto: necnō thoma beauforti sombresseti fratre: reliqui fuga dilapsi sunt. Qui cœnomannum petentes cum effractum pontem comperissent: desumptis candidis francorum more crucibus se Francos simulantes: Ruricolas pontem instaurare compellunt: quos transmisso ponte protenus trucidarunt. seque in Normanniam contulere.

Hēric⁹ āgl⁹ catherinā caroli filiā duxit vxorem.

Meldunum capitur.

Meldis capitur.

Henricus ex Margareta nascitur.

Clarentię dux occidit.

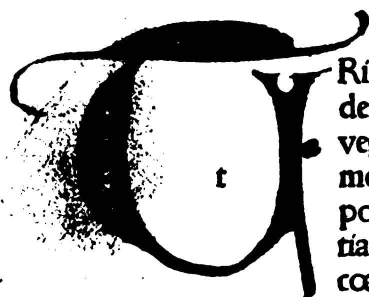
Interim dalphinus ex pictauis turonum veniens: comitem bouscaudum scotu3 conestabilem creat: & aduersus burgundos ducens montemmiraldum Gallardo nemq3 in cœnomania capit. Ceterum hericus ex anglia (accepta fratris sui clarentiæ ducis morte) maioribus copiis eductis: druydes id est drocas capit: & deinceps vindocinas adorsus: baugentium contendit. Sed cum ad vada ligeris castris positis anglum transitu franci prohibent: Henricus commeatu destitutus: secundum ligerim iter faciens in belsiam exercitum ducit hortensibus herbis atq3 holeribus tantũ vitam sustentantem. In ea regione reugemontem a se captum incendit: supplicio affecto cum suis commilitonibus arcis præfecto. Post hæc ad villam nouam quæ ad amnem yonam sita est contendens oppidum vi occupat: atq3 inde vindocinas versus se conuertens: fame pestilentiaq3 vexatus: quattuor ex suis milia amisit: auium ferarũq3 pabula: q̃ per agros scilicet inhumata iacuerũt. His ipsis dieb⁹ Iohãnes forestan⁹ rochebaronis dñs: burgũdę factionis aruernos ductis in eos copiis variis incursionibus vexauit. Verum complures aruerni proceres ex anicio duce Carolo pdriaci comite in hostem progressi sunt. quos vbi venientes ad se hostes conspiciũt: in oppidum quod seruereetam incolę vocant se conferunt. Franci autem nihil cunctati proxime oppidum castra metantur. Interim castris egressus sagittarius quida3 molendinum quod iuxta erat petit: quippiã prædę sperans. Nec diu moratus molendino ignem intulit: quo mox oppido conflagrante: burgundi partim ad perdriaci comitem & francos: veniam petentes confugerunt: partim cum forestano per montana rochebaronem petiuere. Quos persecuti franci rochebaronem & alias quæ forestani arces erant receperunt. Conenses aũt qui ligerim accolunt cum a frãcis obsiderentur: de oppido dedendo obsides tradiderunt si intra constitutum diem subsidio non iuuarentur. Henricus opem conensibus laturus morbo (quẽ Fiacrii esse vulgus credit) corbolii decumbens: non multis post diebus defunctus est. At nichilominus bethforti dux conensibus suppetias tulit: & franci acceptos obsides restituerunt. Ex conensibus bethfortus dum bituriges adoriri contendit: audita henrici morte: cœptis desistens in anglia3: Burgundi in burgundiam redierunt. Inter hæc belli incommoda Carolus rex vltima naturę persoluit: apud sanctum dyonisium sepultus. Anno salutis Millesimo quadringentesimo vigesimosecundo. quo etiam anno Henricus mortem obierat.

Seruereta oppidu3 capit a francis.

Henricus moritur.

Caroli sexti mors.

Eiusdem compendii Liber decimus.

TRium proxime pręcedentium regum fortuna: aduersitatis quidem atq3 miserationis plena fuit. Sed queadmodum solidũ & vegetum corpus malę valitudinis nõ confestim sentit incommoda: ita superioris temporis locuples & diuitiarũ oppletus populus tolerandis aduersitatibus primũ sufficiens: frequentia tandẽ calamitatum attritus tabescere & quasi obstupescere cœpit. Na3 toto regno hinc a burgũdionibus: inde ab anglis mox ab his qui se rebus consulere dicebãt ita tumultuabatur: vt dicere difficile esset: hostis ne: an frãcus plus dãni miserabili populo importaret. Eo quoq3 fortunę iniquitas pcessit: vt carolo eius temporis regi: de quo scribere incipio bituriges tantu3 parerent: & biturigensis rex ipe ab hostibus vocaretur. Quę eñ militu3 cohortes &

Biturigum rex.

præfecti:sparsis locis arces & aliquot loca tenebant:nullo stipendio sustentati:sicut ab hoste cũ poterant rapiebant:ita ab amico atq3 obtẽperãte pro eorũ libidine auferebant. Per has igitur malorum omniũ tempestates carolus caroli sexti fili⁹ rex appellatus est. Henricus præterea (patre henrico defuncto) regiũ francię nomen vsurpabat:francię anglięq3 se regem publicis priuatisq3 litteris: & forẽsi sigillo monetaq3 quã nouam cudit appellans. Itaq3 cum ex vetustissima edouardi tertii querela: tum ex ea quam nunc dicã causa franciæ regnũ henricus vendicare se iactabat. Nam du3 katherina Caroli sexti filia henrico huius henrici patri nubit. Hę matrimonio leges dictę sunt. Si præ henrico vita defungeretur carolus: francię regnũ henricus adiret. Sin cõtra: & ex henrico virilis proles superstes foret: Carolo deficiente: Hẽrici filius francię principatum adipisceretur. Nulla de carolo cuius nũc gesta scribere aggredimur legitimo licet hęrede mentione habita:tanq̃ ad eum nulla regni portio attineret. Itaq3 in regia & primaria francorũ ciuitate mortuo patre henrico hẽricus ipe tẽporaria ambitione superbiens q̃q̃ in anglia vnu3 annum agens educaretur:regia appellatiõe atq3 administratione vsus est:hebetis quidem ingenii nec satis ad regiã maiestatem idonei. Cui tametsi illustre exordium fortuna concessit: deseruit tamen & vtroq3 tandem regno extrusum misera seruitute senescẽte3 affecit. Ad primas henrici gloriolas & fastus carolus intentiore animo nixuq3 erectus:armis ius tueri: & hostem extrudere regno tẽtauit victis aliquãdo:atq3 interdũ vincentibus francis Nusq̃ tamen p eos dies totis copiis pugnatũ est. Sed vt casu se milites offendebant occasione captata:repẽtina pręlia cõmittebant. Est eñ miles francus ad subitaneos casus audax & prõptus & plerũq3 fœlix. In diu meditatis min⁹ feruẽs & raro bene fortunat⁹. Igit̃ illud miserabile fuit q̃d salseberiẽsi & sufforto ãglis comitibus dũ crauantũ obsidẽt cõmissu3 est. Vbi dũ boucatius conestabilis & almaricus seuerac⁹ senescallus a carolo missi liberare obsessos magnis viribus ptendũt duob⁹ ex suis milibus occisis ipe conestabilis viuus capit̃. Quo fere tpe aliud cõtraria admodũ sorte a iohãne haricurto comite daumallo apud brossimerã aduersus anglos quasi ludente fortuna gestũ memorat̃. Ex normãnia duce thoma poullo/angli pfecti: incursionibus p andegauẽse3 cœnomanũq3 agrũ factis:cũ apud segreyum castrũ aliquot dies castra habuissent obsidib⁹ acceptis:captiuisq3 abductis & abactis pecorib⁹:normanniã repetere pstituerunt. In eo igitur viculo instructa acie se sistens daumallus hostẽ expectat:pmissis octoginta eqtibus:duce Ambrosio deloro & ludouico tromargo:q hostis aduentũ explorarent. Quẽ vbi cõspexere animosi in eũ ferũtur. Sed q in prima fronte angli pedites incedebant:singuli singulos pacutos sibi palos veteri suo more pstituunt. Quare frãci equites a pedite anglo sensi3 diuertẽtes in postremã aciẽ incurrũt. ita vt turbatis ordinibus peditẽ anglũ simul cu3 eqtibus pugnare coegerint. Interim aduenies cũ suis daumall⁹:pliũ acerrime cõmittit fuditq3 hostem recupatis obsidibus atq3 captiuis cũ milib⁹ boũ duodecim. Ex anglis eo pręlio quadringenti supra mille ceciderũt pter eos q fugientes necati sunt. Ex francis eques vnus auratus iohãnes ruffus cũ aliis paucis desideratus est. Ex anglorũ toto numero centũ omnino euasere. Capto in fuga thoma poullo & thoma ditone. Victoria potitus daumallus in normãniam per abrincas ad sanctum laudum vsq3 progressus:tandem in cœnomãniam reuersus est:præda onustus & gloria clarus. Per id tempus salseberiensis comes anglus sedanam brię oppidum circũsedit & expugnauit:occisis inter oppugnandũ quadraginta francis cum eorum pręfecto guillermo

Carol⁹ septimus rex.

Hẽric⁹ ãglus pseudo rex.

Frãci supant̃

Haricurtus anglos vicit

Sedana ab anglis capit̃

Mōs sancti michael' obsidetur.

marino:& totidem imperio comitis furcis suspensis. In normannia vero cū sancti Michaelis montem qui in estuario maris est britāniam versus anglus circūualla ret turriculis ex materia ad militis stationem per mōtis ambitu3 extructis: magnisq3 nauibus & milite & cōmeatu instructis:ne quid ad obsessos importari posset mirabili rerum pœnuria incolas affecit. Donec cōparata apud sanctum malu3 classe:bellifortus britonū admiraldus anglos inuadere fœliciter tentauit. Nā ita nauali prælio superior extitit:vt anglis copioso numero occisis obsidionē dissoluerit. Ab obsidione dimoti angli:ardonem tribus passuū milibus a monte distante3 fugientes:in eo loco ꝓpugnaculum quod bastildam vulgus appellat extruunt. Ex quo in arenas frequētes progressi leuia cum iis qui in præsidio apud sanctū Michaelem erant prælia cōmittebant:donec iohannes conlonceus normānus eques(sicut inter eum & Michaelianos cōuenerat)statuto die aduenīens:repertos in arena anglos ad ducentos occidit. Capto Nicholao bourdeto anglo opulento homine. Venit eodem tempore rupellam comes glascueñ. scotus quinq3 armatoru3 milia ducens vt Carolo regi auxiliaris esset. Quem rex beniuolo affectu & multo honore suscepit.

Dux autem bethfortus quē francię regentem anglicana factio appellabat yuerū normannię arcem obsidens:postq̄ menses tres in negocio perseuerat: Giraudū loci præfectu3 eo necessitatis pducit:vt intra definitū diem si sibi non auxiliarentur franci arcem dederet. Quod cū Giraudus regi per caduceatorē nunciasset:Carolus ex turonis Iohannem alēconii ducem deputat qui vna cu3 comite glascueñ. comite boucano:comite daumallo:& vicecomite Narbonēsi bethfortum ab yuero propulsarent. Illi per carnutes magnis copiis iter facientes certi facti sunt Giraudum arcem bethforto dedidisse. diuersi igitur ab yuero: Vernoliū quam anglus tenebat capiūt quæ cum ad alēconii ducis ius pertineret:eam duci restituūt. Ibi dum de futuro bello gerendo cōsultant:bethfortus in eos mouere nūtiatur. Fuere qui prelium detrectarent:superioru3 incōmodorum non obliti:quę & apud creciacum & deinde apud blangiū franci accepissent. Alii quibus odiosus erat anglorū principatus prælium suadebāt:dedecori illis atq3 timori datūiri:si in proximo habentes hostem pugna abstinerent. Nam si nullo cōmisso prælio inde abeant:fugę similē discessum eorum esse. Vicit sententia hęc:quæ infœlice3 habuit exitum. Egressi vernolio franci:ī proximo agro acies instruunt. Et vtriq3 cornu equitatus partem distribuunt. Bethfortus interim ordinato agmine incedēs:mox vbi in cōspectu astitit:franci præliu3 conserunt. Lombardi equites numero quadringēti quibus mādatum erat in primam hostiū aciem irrumpere cū primos in frōte obuios fudissent prędę auidi ad diripienda castra magis q̄ ad feriendū hostem operam nauauerunt. Qui autem alteri cornu præerant equites franci cū se in primam sagittariorū frontem intulissent:anglos fundunt/dissipant/occiduntq3. ita vt facile hostis existimaret victoria3 penes francos esse. Sed bethfortus suos reuocās & fortiter pugnare cohortatus:prælium instaurat francosq3 euincit. Ex quibus cecidere glascuensis comes cum filio iameto: Comes boucanus:daumallus:vicecomes narbonensis:comes ventadorus: grauilla:belsautus:Carolus bonus/antonius cahorsus malicornus: guillermus de palude: alii pręterea ad numerū quinq3 milium. Capti fuere Alenconius dux & eius nothus:& traietanus frācię marescall9. Potiti victoria angli vernoliū recipiūt:dimissis libere francis qui oppidum tenebant. Salberiēsis post hęc comes collectis copiis dum cœnomanū eius obsidendę causa pergit: Guillermus porcus eques ex insidiis

Pugna apd' vernolium.

quas non procul a sagio posuerat:in anglos insiliens complures nullo suo dāno in teremit & cepit. Nihilo tamē segnius salberiensis pręteriens cœnomanū duxit: quā tormentis labefactā tandem subiugat:data frācis abeundi potestate:cū ei mille qui gentos aureos psoluissent. Mouit inde ad sanctum susannam eiusdem regionis validum oppidū. Cui ambrosius delorus pfectus erat. Dura obsidio fuit:quippe q̄ & anglorū continua oppugnatione & francorū virili defensione vulneruꝫ & mortis plena extitit. Habebat anglus tormēta nouem:quas bōbardas dicunt quibꝰ oppidi muros cōtinēter quatiebat:ita vt paucis diebus tm̄ muri deiecerit quantū arcu emitti sagitta potest. Igitur cōpulsus necessitate delorus deditionē fecit:duobus scutoruꝫ milibus ꝓ sua suorūq; libertate hosti psolutis. Cepit prętęrea salseberiēsis arcem menam cui inhes nomē incolę dicunt:cepit & feritatem bernardi quarto mēse post q̄ eam circūsedisset. Liberatus eodē tempore ex angloruꝫ potestate arturus richemōtus comes britonuꝫ ducis frater:ad carolū qui andegauis agebat ex anglia venit:& salutādi regis & ei obsequēdi causa. Quē perbenigne carolus habuit:eumq; conestabilatus dignitate affecit mortuo in vernoliana pugna boucano q eūdeꝫ magistratum gesserat. Paucis post diebus exactis angli cū sanctam iamā dirutū oliꝫ oppidum & britonibus finitimū instaurassent/posito illic robustissimo ex suis prᴂsidio:arturus conestabilis collectis viginti hominū milibus:sanctam iamam circūsidere pergit. Dum autē quattuor totas horas in oppugnatione cōsumit: Angli per posticū quod ad lacū oppido ꝓximū est eruptione facta:eius partis insultores partim pellūt partim interimūt:alios in ipso lacu mersos extingūt. Igitur omissa oppugnatione cū in castra franci reuertissent:exorto media nocte tumultu:omēs desertis castris tormētisq; reclamante arturo in sua quisq; remeant. In andegauiā tamen nō multo post duces guellerandū cepit. Cōtra vero angli remefortū arcem cœnomanensibus abstulerūt. Quā paucis post diebus sableyus pręfectus & belmanoriꝰ adiutore ambrosio deloro vi receperūt & deinde malicornū. Hos inter euētus guyonus cū centum equitibus francis ex sableyo ꝓfectus via militari quᴂ a cœnomania alenconiū ducit guillermū hodehalū viginti equitibus anglis stippatum obuiū forte habet. in quos dū protenus irruere guyonus festinat angli ex equis desilientes aduersus hostē virili se audacia instruūt:atq; ita tuentur:vt seruato ordine & loco pliantes:cōplures ex francis confoderint/& aliquot captiuos/recipientibus se cœnomaniā francis abduxerint. Ad hunc modū cōposita & sibi ꝯstans virtus gloriabundam stultāq; interdū temeritatē exupat. Quo tēpore gyacus inter regis cōsiliarios primarius delatus ꝙ regis fiscum thesaurosq; ad suos vsus magis q̄ reipublicę vtilitatem dispēsaret:arturi iussu capitur & in ꝓfluento demergitur. Obsidentibus per eos dies montisargum anglis:oppidūq; perseueranti oppugnatione premētibus:mittit arturus ad obsidionē soluendā:equites armatos grauillam & gaucurtū stephanūq; vignolū hyrū. Hi accepta forti militum manu:dum ad mōtisargū puenere:effractis munitionibus quibus se hostis circūsepserat plurimis occisis Anglos fugant. Non dissimili fortuna apud ambrieras pugnauit ambrosius delorus aduersus henricum blancum anglū:ducentis supra mille armatis stipatuꝫ cū ipse delorus centum tm̄ & sexaginta equites haberet. Eadem tempestate alenconii dux q apud vernoliū captus fuerat ex anglia liberatus est:solutis ob redemptionē eius ducentis aureorū milibus quę partim pręsto impendit:datis pro his quę dissoluenda restarent obsidibus. Inter hęc cœnomanēses anglorum principatum perosi: ali-

Cœnomanum capit

Arturꝰ richemontꝰ ex anglia liberatꝰ conestabilis a carolo cōstituitur.

Gyacus thesaurarius demergitur

Alenconii dux de captiuitate redit.

quot præfectis francis accitis eos in ciuitatem clam admittunt:comite doruallo atq; albreto negociũ gerentibus. Hostes cognito francorũ ingressu in turrem (cui orbē dellę nomen est) iuxta sancti vincentii portam propere se recipiũt: mittentes festinā ter ad Tallebotum qui Alenconiũ tenebat: vt suppetias illis ferat:dũ spes extabat re cuperandę ciuitatis. Tallebotus cui paratę in armis copiæ erant audito suorũ periculo magnis itineribus cœnomãnos petit. At franci quasi securi rerũ suarũ: in diuersoriis delicate se curantes quid hostis moliretur parũ aduertebant. Itaq; veniēs tallebotus & a suis receptus per eam quā ipsi occupabant portā ciuitatem inuadit recepitq;: exturbatis francis & iis qui deditionis causa fuerant ciuibus supplicio affectis. Nec diu moratus Tallebotus pōtorsonem a Richemonto instauratã & valido præsidio munitam obsidet atq; expugnat. Aurelianum quoq; salsebetiensis comes & cum eo Tallebotus & comes suffocus cōtracto ingenti exercitu angustissime circũcingit: ędificatis per Gyrum quattuor firmissimis propugnaculis quibus importari quicq̃ in ciuitatem facile ꝓhibebant. Nã quæ ad ligerim amnem supra aurelianum infraq; oppida sunt Anglo parebant. Fuit tamē Aurelianensibus animus semper erectus: & anglicę dominationis impatiens. Quibus præterea Carolus rex q̃ poterat maxime erat sine intermissione subsidio. Et aureliani ducis nothus Iohannes homo apprime militaris egregiã nauabat operam tuendæ ciuitati. Boussacus quoq; franciæ marescallus: cum Stephano hyro ciuitatem continenter tutabatur. Erant ea parte qua in Belsiam via est: grandia suburbia & cōplures ędes sacrę. Quæ omnia franci ne hosti cōmodum afferrent diruerunt. Angli vero ad alteram ligeris ripam suburbiũ cum propugnaculo pontis occupabant. Non tamen ita omnia complectebantur: quin inter propugnaculum grāde: cui Londonię nomen hostis indiderat: & id quod ad sanctũ Lupum erat multum spacii intercederet qua ad obsessos via patebat. Igitur vt laboranti ciuitati subueniretur: dux Borbonius: & cum eo struatus conestabilis scotus: Doruallus præterea & stephanus hyrus collecto iusto exercitu: dum Aurelianis suppetiari cōstituunt: nuncium accipiunt Iohannem fastolum anglum equitem cōmeatum ex Parisiis copiosum desumpsisse: & ad eos qui in obsidione agebāt deducere: adiutore Symone morhiero Parisiorum prætore. Spe autem intercipiendi cōmeatus adducti franci/in Iohannem fastolum iter conuertunt. Ea re cognita Fastolus ex tempore cōsilium sumens: curribus atq; vehiculis se suosq; non procul ab Ieuilla belsiæ oppidulo circumsepit: & relictis equis pedes pugnat. Idem Struatus & Doruallus cum bona francorum parte faciunt. Cessit Fastolo victoria/struato Dorualloq; cum ducētis suorum occisis. Borbonius vero Aurelianum contendit. Per eam obsidionem Salsebetiensis comes (ex propugnaculi fenestra quod ad extremum pontem est) ciuitatis situm contemplatus: agitabat animo quonam pacto vrbem expugnaret. Cui vnus ex copiarum præfectis ei assentās cum dixisset (Tuam here ciuitatem nunc libere conspicere potes) lapis ex tormēto a ciuitate incerto auctore emissus labrum fenestrę concutit Cuius fragmenta in salsebetiensis faciem dissipata mortem homini post insequens biduum intulere. Haud tamen segnius angli in obsidione persteterunt: curāte omnia diligenter Guillermo glassida genere quidem non sublimi sed prudentia & rerum gerendarum peritia inter suos illustri. Longa obsidione vexati Aurelianenses consilium capiunt: qua se via ab hoste liberarent: suadētibus quibusdam nulla deditione facta: pecuniã anglis dare. Aliis vero deditionē vtilẽ fore: si burgũdo duci

Franci negligentes.

Aurelianũ ab anglis obsessum.

Mors salseberiensis comitis.

ditas permitteretur: qui franco genere ortus speraretur ab anglis aliquando discessurus. Potior hæc sententia visa est: missusq; est ad burgundum potonus santralliensis cum certis conditionibus. Legatione accepta Burgũdus quidem (si bethfort⁹ non contraueniat) ciuitatẽ equis se legibus recepturũ respondit. Mittitq; ad bethfortũ de re ipsa nuncios. Audita legatione bethfortus non ego inquit dumos sentesq; discussi: vt alter auibus potiatur. Aurelianẽses p mea voluntate subiugatos recipiam: & quas per totã obsidionem impensas feci e as compẽsabunt. Id vbi ad burgundum platum est potonus re infecta aurelianum reuertitur. Et ab hinc cepit burgundus animum ab anglis aliquando discedẽdi: quia eos videret gloriç eius inuidere. Erat illis diebus apud vallicorem annos viginti nata iohanna quç patre iacobo darco: matre ysabella in vico dãpremo genita ob corporis ppetuam integritatẽ puellç appellationem obtinuit. Ea rerum prçsentium aduersitatibus deo autore compatiẽs / robertum baudricurtum oppidi præfectũ: aliosq; complures prçsidii equites duce auũculo suo crebro adibat: eos admonens vt ad carolum eam deducerent allaturam rebus desperatis nõ minimam opem. Mulierem baudricurtus parui a se çstimatam iterum atq; iterũ aspernatus: perseuerantẽ demum exaudiuit: datisq; puellç corporis custodibus eam ad regem duci iubet. Ad rolum veniens puella: tametsi nullo illũ tempore vidisset: ipseq; cçteris aulicis veste minus ornatus data opera esset: reuerenter tamen atq; vrbane regẽ intuita: salue inquit generosissime rex detq; vitam tibi prosperam deus. Cui cũ se regem esse Carolus pernegasset: ah inqt puella: tu ipse rex es francorum nobilissimus. Ad hæc verba spem cepit rex cuiuspiã fortunç melioris. Itaq; selectis prudentibus aliquot viris qui eã diligentius probarent: illa se ideo venisse constanter affirmat: vt Carolũ in regnum restituat: deũ ita decreuisse: vt se duce Aurelianenses obsidione liberẽtur: & Angli francia tandẽ extrudantur: perducturã se Carolum ad remos: vbi more maiorum sacra vnctione liniatur: de quibus omnibus oracula diuinitus accepisset. Tantum copiis opus esse quas illi ducẽdas Carolus committat. Et dum de aliis arduis & ad religionem christianam pertinentibus multa accurate rogaretur: supra fœminæ sensum respondebat. siue enim de diuinitate siue de bello quçreretur: nõ muliebriter sed scite & quasi perita loquebatur: ita vt mulier admirationi esset multis. Perpenso igitur consilio visum est optimum factu esse: si auspicio eius Carolus ad bellũ vteretur. De importando aureliam commeatu primum mandatum puella accepit: quam Rayus & Delorus aureç militiç equites valida armatorum manu stipati comitabãtur. Profectis blesam obuii adueniunt Reginaldus chartrus remorum põtifex franciæ cancellarius / Aurelianẽsis nothus / Stephanus hyrus / aliiq; nõ pauci electi milites. Commeatu curribus imposito & milite instructo: ex blesis per solonam iohanna mouet. Atq; postridie Aurelianum versus progreditur. Vtebatur puella in expeditionibus gladio quem hoc modo nacta erat. Est templum in agro turonensi diuç katherinæ dicatum: genti regionis illius plurimum venerabile vbi donaria plurima atq; vetustissima visuntur. In eo templo antiquum ensem inter sacras oblationes vtraq; parte liliis insculptum extare Carolo iohanna patefacit: petens vt misso ad templũ armorum fabro gladium illi dono perferat. Admiratus Carolus si templum illud aliquando iohanna inuisisset: percontatur mulierẽ qualiter id norit. Neq; inquit puella locũ noui neq; humano ad hoc auctore vsa sũ. De⁹ est qui reuelauit. Mittit rex opificẽ q inuẽtũ ad se gladiũ ferat. Profectus ad tẽplũ faber ensem inter squalentia

Iohãnç puellç ad Carolũ aduentus

Iohãnç gladius.

alia arma rubiginosum ad carolū perfert. Quo mox iohannam rex donauit. Sed de anglis orationem persequamur. Angli qui ad propugnaculum sancti iohannis blā ci erant francos venire audiētes loco deserto ad fratrum augustinensium ędes quæ ad extremū pontem in diui laurentii suburbio spectant: se receperunt. Puella vero per medios hostes flumine traiecto quem vehebat cōmeatum in vrbem importa- uit. At quādoquidem victualia tenuia erant rayus & delorus cū suis blesam reme- antes ciuitatis periculum cancellario narrant: cui nisi succurratur venturam esse in hostium potestatem. Et iohannes aurelianeñ. nothus magnopere orabat labo- rantibus ciuibus suppetiatū iri. Stetit omnium sententia copiosissimum cōmeatū ad obsessos ferre & iter facere per belsiam qua parte obsidio ciuitatem magis vrgebat. Copiis igitur vectutisq rite ad iter ordinatis franci (dimidia quę est inter blesam au relianūq via cōfecta) castra ponentes restiterunt: se suaq corpora curantes. Crasti- no diluculo insequentis diei cum ad duo passuū milia ciuitati successissent: Iohanna assumptis aliquot cū valida manu pręfectis vrbe egressa: venientib⁹ obuiam pergit atq ita exercitibus cōiunctis cū franci inferiores hoste nō essent: in conspectu anglo rum prætereūtes in ciuitatem recepti sunt. Victualibus ciuitate confortata Iohāna armis egregie instructa ad propugnaculū quod sancti lupi appellabatur mouēs an glos qui in eo erāt potenter oppugnat atq vincit: nemine superstite qui vel occisus vel captus non fuerit. Hęc cū in conspectu maioris propugnaculi gererentur: tēta- uere hostes eruptionē facere & suis auxiliari: sed mox in propugnaculū se recepe rūt Franci minore ꝓpugnaculo dissoluto: postq̄ in vrbem rediere multis coitionibus clam habitis an londonias ꝓpugnaculum oppugnatū irent: cōmunicato tandem cum iohāna consilio illa succēsens nihil me inquit ꝓceres celaueritis: potis sum hæc & maiora animo cōdita meo silere. Tacuerant siquidē proceres ne muliebri leuitate res in vulgum ꝑdiret: q propugnaculum oppugnandū simularent: vt anglos qui salonam versus in obsidione erant in alteram ligeris ripaȝ allicerēt dum suis auxilio venire festinarent: quibus a sua sessione mouētibus franci eorū stationes occuparēt Nec iram iohanna posuit: donec iohānes aurelianus nothus id quod consilio defi nitum esset illi enarrauit. Cognito decreto sententiā inquit puella laudo si opus re- uera assit. Nam cū cordata esset & confidēs deo mulier: multa quę a pręfectis de bel lo consulebantur improbabat: nihil obsidionis tēpore sinistrę aut infœliciter gerēs Aderat eñ prælantibus suis armis instructa: equo vsa potenti & animoso: in queȝ expedite instar expediti militis conscendebat. Igitur multa animo cogitans: operæ- precium censet si hostē inuadat qui ad extremū pontem ad sancti laurentii suburba na sedebat. Erāt in flumine naues nō paucę muris ciuitatis deligatę: in eis multo mi lite imposito ligerim trāsmittit. Copiasq in cōtinentem exponit: insultuȝ factura in hostem. pugnatū illic est donec occūbente fere sole receptui signū puella dat: Regre dientes in naues frācos anglus adoritur. Eam ob rē puella suos cohortata hosti re- stitit: propulsatq persequēs eū vsq ad augustinensium ędes: quas licet anglus mu- nitissimas fecisset: captas tamē fugato hoste franci occupauerūt. Erat ad eū quem di xi pontem proxime augustinenses turris ex quadrato lapide cuȝ propugnaculo & fossa: in eo loco fugiēs anglus se recepit. Vbi excubias continua nocte habens iohā na cum illuxisset propugnaculū oppugnare iubet: asserens tempus proxime adesse cū anglus vincendus atq regno expellendus erat. Dū hinc francus instat: illinc hos- tis acriter se tuetur: Iohanna in humero scorpione ex propugnaculo misso vulnera

Aurelianeñ obsidio.

tur:quo vulnere neq̧ tristior neq̧ negligentior fuit:stans continẽter ad fossę labrũ & militem fortiter agere admonens. Continuata obsidione cũ aduesperasceret:frãcus in fossam omnibus partibus dilapsus in ꝓpugnaculũ scandens vi expugnat: q̃dringentis anglis interemptis:cũ prefectis tribus mollino iohãne põmaro & Guillermo glassida. Cęteri omnes capti in potestatẽ venere francorum. Hęc a iohanna gesta hostis qui belsiam versus grande propugnaculũ habebat ꝓspicere facile poterat. Casu igit̃ suorũ perterriti hostes postq̃ ab vrbe cãpanas toto classico velut in cõmuni lęticia pulsari exaudiunt:mane facto magdunũ (deserta obsidione) confugiunt. Ad hũc modũ dissoluta obsidio est:& ciuitas ab hostis potestate erepta. Qđ maximũ momentũ ad Caroli fortunã fuit. Tallebotus aũt ęgre ferens se aurelianensi circũuallatione frustratũ damnũ compensaturus lauallum aggreditur arcem oppidũq̧ nocturno furto inuadens. Cepit ibidẽ lauallum comitẽ:quem donec qnq̧ & viginti scutorum milia illi exsoluisset in vinculis habuit. Interim iohãna carolum regem sollicitat maiores copias cogere & sibi recuperare quę in agro aurelianensi ab hoste occupabantur. Vocato ꝓpterea ad se alẽconii duce Carolus gergeum petere imperat. Affuerunt mox iohãnes aurelianẽsis nothus/boussacus marescallus/grauilla/culautus admiraldus/ambrosius delorus/vignolus hyrus/ & guillermus brussacus:qui tametsi stipendio regio non iuuarentur:visendę tamen iohãnę causa quam diuinitus missam arbitrabantur:militare nõ recusabant. Itaq̧ gergeum ꝓfecti oppidum post octauum obsidionis diem expugnãt. Nec multis interpositis post diebus magdunũ auctis copiis Carolo iubẽte mouentes: pontem cum turri capiũt:positoq̧ prę sidio:bogentiũ protenus contendere. Audito francorum aduentu angli relicto oppido in arcem quę est ad põteʒ supra ligerim amnẽ confugiunt:quã (dimissis libere abire anglis) franci receperũt. Recepta arce rumor per francorũ castra increbuit Tallebotũ & iohãnem fastolum cũ quinq̧ anglorũ milibus apud ieuillam in belsia visos esse:qui magdunũ proficiscerentur. Missis exploratoribus postq̃ id verum esse franci cognouerunt: composito agmine in hostem mouent:& apud patayum ꝓpter templũ quod illic munitissimũ erat castra metantur. Stabant in excubiis belmanorus:ambrosius delorus:Hyrus:Potonusq̧ hostis aduentũ explorantes. Quos nõ longe cum iusto exercitu sequebantur Alẽconius dux richemõtus conestabilis vindocinensis comes/iohãnes aurelianẽsis noth⁹: & iohãna puella. Angli vero dũ viam pergunt:cõspectis francis ad ꝓximũ nemus iter cõuertunt pugnandi locũ sibi idoneũ captantes. At qui in excubiis erãt nullo se colligendi spacio hosti dato: prelium cõmisere:ita vt equitatum omnẽ anglorũ in fugam coegerint. pedites quidẽ visa equitum fuga in nemus & viculum qui iuxta erat dilapsi:nemoris beneficio vt quisq̧ poterat se tuebãtur. Interim alenconii dux acie instructa aduenit. Tria circiter milia hostiũ in ea pugna cecidere. captis ex anglorum nobilitate cuʒ Talleboto q̃plurimis. Tum in caroli potestatem venit ieuilla & alia quędam per belsiaʒ loca. Mense iunio insequẽtis anni qui fuit christianę gratię quadringẽtesimus vigesimusnonus supra mille:Iohãna puella Carolũ conueniens:iam inquit serenissime rex hoste superior esse incipis. Multas vrbes atq̧ arces ex anglis ereptas tibi audientes videmus nũc tuę consecrationis tempus aduenit. Diuinę dignationi placet ad remos proficiscaris:vbi more maiorũ sacra vnctione delibutus dyadema suscipias. Qua vna re venerabilius franco populo tuum nomẽ erit:& hosti formidabile. Nihil te perterreat ꝙ campania & reliqui fere belgę omẽs

Anglorũ cędes.

Tallebot⁹ capitur.

Initiũ consecrationis caroli septimi.

ab hoste tenentur: viam tibi propiciatore deo parabimus. Tantum copias cōtrahe & dei decretum exequamur. Hęc iohannę verba spem omnibus magnam faciebāt propterea q̄ vitę puritate puella præ se ferebat sanctitatē: & nihil muliebriter agebat aut loquebatur. Enimuero sacerdotali cōfessiōe quaq̄ fere hebdomada cōscientiam purgabat: & diuinam eucharistiam desumebat. Igitur collecto apud Gyē non mediocri exercitu: Carolus remos per campaniā petere cōstituit: pręmissa cū aliquot pręfectis iohanna puella: qui obstantem forte hostē impedirent. Proxime antissiodorū Carolus cum venisset: prodiere illi obuiam aliquot ciues: sed in ciuitatem nō admiserunt. Erat illis diebus trimolus q̄ multa apud regē auctoritate habebatur. Hūc ab antissiodorēsibus pecuniam accepisse cōstans fama fuit: vt illis liceret induciarū beneficio frui. Itaq̄ ciuitati nihil incōmodatum est: cibos exercitui ministrātibus incolis: dū preciū solueretur. Pręterita antissiodoro: Carolus sanctū florentinum recepit: oppidanis se libere dedētibus. Trecas inde profectus Post sextum diem q̄ illic desperata deditione sedisset: Laboratū est in exercitu fame: ita vt pleriq̄ fabis & triticeis spicis tantū milites vęscerentur. Rerum pœnuria cognita Carolus primores exercitus ad cōtionem vocans petit quid ipsi faciendū esse censerent. Nemo omniū fuit qui reducendum exercitum esse non diceret cum neq̄ cōmeatus neq̄ stipendiū militi sufficeret. Vnus tamen robertus massonus q̄q̄ ab hac sentētia nō abhorreret: vellem inquit iohannā de hac re audire: quę enim præsentis expeditionis auctor fuit: ipsa suis consiliis paratū forte auxilium feret. Igitur vocata iohanna rogata sentētiam: ad Carolum cōuersa: Si ego inquit quod verū teneo eloquar: an mihi rex credideris: id cū secundo quęreret: Tibi inquit rex: si quod profuturū sit dicas credam. Trecenses inquit puella tui sunt & intra ꝓximū biduum se ciuitatem q̄ tibi dedent. Credulus fœminę rex stare loco copias iubet. At iohanna confestim equū inscendens queq̄ militem cogit: ea quę ad oppugnationē necessaria erant ad muros importare. Quod animaduertētes trecēses loci antistitē cū ciuibus aliquot & militū quibusdam præfectis ad Carolum legant: ciuitatem dedituros si miles anglus inde abire cum iis quos captiuos habebat libere permittatur. Conditione accepta: rex postridie trecas ingreditur. Egrediētes vrbe hostes iohāna captiuos abducere vetat. Quorū redemptionis preciū: ne fidei & positę cum hoste legi detraheret rex exsoluit. Ordinatis apud trecas magistratibus: cathalaunos petit: qui eū cōmuni omniū lætitia excipientes ministros reipublicę quos Carolus instituit admisserunt. Inde remos qui anglo parebāt adoritur quos nulla vi recepit: lętis ꝓculdubio ciuibus suum regē excipere. Eo venere dux barrensis & lotharingię: Cōmerciensis quoq̄ dominus: nō paruas copias ducētes: vt regi inseruirent. Itaq̄ Carolus & vnctus & coronatus est a Reginaldo chartrensi remorū antistite assistente puella quę militare vexillum manu gerebat: nimirū exultans q̄ se vna hortante Carolus regni dyadema & sacram vnctionē loco celebri atq̄ huiusmodi sacris multos per annos ad id muneris designato recepisset. Sacratiōe absoluta: relictis remis velliū iter agēs oppido libere potit⁹ est. Nec suessiones signū vllū rebellionis ostēderūt. Simili quoq̄ modo per briam nōnulla fortia loca fecere deditionē. Priuino oppido cū Carolus ageret: bethfortus cū duodecim armatorum milibus ex parisiis ducens corbolium accessit animo (vt ipse iactabat) pugnā cum Carolo cōferendi: id vbi regi cognitum est: priuino discedens ad castellū cui mota nomen est exercitum duxit non ob aliam causā q̄ vt anglo pugnādi faceret potestatē. At bethforto mēs fuit:

Antissiodorus.

Sanct⁹ florētinus.

Trecenses.

Nota i rege fidem

cathalaunū

Remi

Vellium

Suessio

Priuinum

parisios repetendi. Constituerat carolus sequana amne traiecto brayum profici sci ꝓmittentibus oppidanis transitũ se concessuros. Sed francis anglisq; cõcurrentibus eodem tẽpore ad ripam vt traiicerent: leui cõmisso prælio carolus suos transire ꝓhibuit. Exactis post non multis diebus castrũthiericum profectus: mox per vallesium crespeiũq; prẽteriens: castra in campo iuxta dãmartinũ ponit. spe animoq; erectus parisium recuperãdi. Cognito ꝙ ad se carolus aduẽtaret bethfortus ad vicum mitriacũ copias educit: sex a dãmarto milibus passuũ distantem. Vbi loco natura munitissimo militem cõtinet. Prẽmissis aliquot equitibus duce stephano hyró qui anglos adequitarẽt: vbi resciuit hostẽ loci munitionibus cõsidere: carolus suos vltra progredi vetat. Bethfortus autẽ parisium citissime reuersus est. Miserat ꝑ hos dies carolus ad cõpendium beluacensesq; nõnullos ex suis fidissimos exploratum quo in se animo incolẽ essent. Cognoueratq; illos cupere maxime ab anglorũ seruitute liberari: eiq; obtemperare qui ver⁹ rex esset. Proinde barronẽ siluanectẽsis agri vicum vt cõpendium peteret ꝓfectus: cognoscit bethfortum maioribus copiis auctum in se ducere. Patruelis siquidẽ henrici angloruꝫ regis per superiores dies romanus cardinalis a põtifice romano legationẽ ad anglos receperat pecuniã militẽq; cogendi aduersus bohemos: qui de christi doctrina & fide nõ recte crederẽt. Qui milibus quattuor armatorũ in galliam traductis se cũ bethforto coniunxerat in frãcos arma cõuertens q̃ in christianẽ religionis hostes simularat accepisse. Igitur vt de bethforti accessu certior carolus redderetur: Ambrosium delorũ cum viginti tantũ equitibus exploratum quid apud hostẽ geratur mittit. Qui iter ingressus videt procul densissimũ puluerem in aerem ferri: nec dubius fuit id ꝓgredientis agminis indicium esse: moxq; paulo vltra pergẽs anglos manifeste cõspicatur: idq; per caduceatorem carolo festinanter renũciat. Ea re cognita carolus acie ordinata siluanectum iter facere constituẽs apud montẽpiliolum qui mons contemplationis aliquando dictus est cũ venisset: redeũte ambrosio deloro: accepit anglos barronẽ ducere per riuuꝫ qui ex siluanecto perfluit: sed eos magnopere impediri vadi angustia ꝑ quod vix bini euadere possent. In ea traiiciẽdi difficultate: ratus carolus hostem intercipi posse: primã aciem incedere iubet. Sed iam magnã sui exercitus partẽ anglus trãsmiserat: q̃obrem carolus suas acies in cõspectu hostis habuit: moxq; leuibus cõmissis digladiationibus: cum sol cõdere se inciperet: angli ad ripam fluenti castra posuere: aggere vallo sudibusq; sese munientes. Habẽtes præterea a tergo lacũ. Rex auteꝫ in monte piliolo suos cõtinuit. Postridie cuꝫ illuxisset: carolus quaterna acie instruct⁹ in anglos ducit. Primã alenconii dux & vindocinensis comes administrabãt. Secundẽ præerat dux barri. Tertiã ducebat rayus & boussacus francię marescalli. Quartã quẽ ad excursiones instituta erat & cui frequẽter locum mutare necesse esset moderabantur Albretus iohannes aurelianẽsis nothus iohanna puella & Hyrus. Sagittariorũ balistariorumq; curã gerebant grauilla & iohannes foucaudus lemouicensis. Regis custodiam borboniorũ dux trimolusq; receperant. Aciebus ad hunc modum instructis decretũ erat anglos adoriri. Sed cognito q̃tum illis locus adiumẽto esset: leuibus aliquot prẽliis ante castra vtrinq; cõmissis: cũ neq; conuitiis neq; prouocationibus e castris excitari hostis posset: francus tandẽ ad hostiuꝫ castra ꝓxime profectus: manu tandiu conseruit: donec aduesperascente & multo puluere cẽlo caligante fuerit prælio desistere coactus. Mane facto rex crespeyum: bethfortus parisium petiit. Biduo post recepit carolus compendiũ: vbi præfectuꝫ posuit guillermũ

Brayum.

Castrũthiericum

Improb⁹ sacerdos & sacrilegus.

flauium loci indigenam. Eo quoq; beluacenses conuenere regis potestati se per-
mittentes. Idem fecere siluanectenses qui misso ad carolum suo cū aliquot ciuib⁹ an-
tistite ciuitatē dedidere quo rex paulopost se ipse cōtulit. Bethfortus preuidens
animo q̄ benignior fortuna caroli rebus arrideret: parisio abire constituens ludoui
cum luxemburgum morinorū episcopum quem francię cancellarium angloruʒ fa-
ctio appellabat & iohannē rachetum equitem anglū vna cuʒ symone morhiero pa-
risianum pratorē ciuitati administratorē præposuit cum duobus armatorum mili-
bus ad præsidiū relictis. Reliquum vero exercituʒ ad normānos profectus: complu-

Sāctus dyonisius

ribus suę factionis locis dispartiuit. Igitur cognito bethforti discessu Carolus ad
sanctum dyonisiū ex siluanecto mouens oppidum (excipiētibus eum ciuibus) igref
sus est. Tertio post diē franci caroli iussu ad vicū cui capellę appellatio est castris cō-
stitutis: cum ibi pnoctassent: eruptione in eos a Parisiacis facta crebris præliis cōcer-
tarunt: non secus ac si ꝑludia quędā armorū agitarent. Repetentibus tandē ciuita-

Pugna ad sācti honorati parisieñ portam.

tem parisianis: franci duce alēconio ad sancti honorati portam copias ꝓmouere: ex
pugnantes confestim propugnaculū quod pro porta extructum erat. Qua spe ad-
ducta iohanna: ciuitatē quoq; oppugnare præter omniū opinioneʒ constituit. Est
ab ea parte duplex fossa & inter vtrūq; agger. In priorē neq; aqua neq; luto impedi
tam cum facile franci descendissent: Alterā fossam superare labor fuit propterea ꝙ
latior & aquę affatim plena esset. Importatā vndiq; materiā cum iohanna in fossaʒ
opplendam iacit: e muro sagitta in crure ꝑcutitur: nec eo tardius in opere ꝑseuerat:
commilitones ꝑseuerare cohortans. Nec potuit inde reuocari donec alēconius ne-

Latiniacum

gociosam mulierē per se reduxit. Signo receptui dato franci ad sanctū dyonisiū iter
conuerterunt. Quo tempore ex latiniaco ad carolū nuncii conuenere qui oppiduʒ
tradere pollicentur. Quare missus latiniacū ambrosius delorus oppidum recepit.

Carolus autē e sancto dyonisio digredi volēs: ducem borboniū administratorē
instituit earum ciuitatū quas a tempore suę vnctionis in belgis receperat: relicto cū
firmis copiis apud sanctum dyonisiū vindocinensi comite & cullanto. Atq; inde la
tiniacum ꝓfectus: mox montēargi prętereiens: ligerim traiecit. Abeunte Carolo
angli burgūdiq; sanctū dyonisium recuperant: siluanectū petentibus iis qui ex caro
li instituto ad prędidium relicti erant. Mouit prętere hostis ad latiniacū copias. sed
egressus oppido delorus cū iohanne foucaudo: ita hostem distinuit: vt nulla illi fu
erit potestas ꝓxime oppidū castra admouendi. Quare admirati resistentiaʒ hostes

Lauallum

parisium remearunt. Cepere ꝑ id tempus lauallum tres normāni equites home-
rus bochetus & ferrerius adiutore multore quodā qui molendino prę erat in amne

Error militum

marona qui proxime oppidū perfluit. Et ambrosius delorus foucaudusq; de ca
pienda rothomago clā consultantes freti ope magni petri qui rothomagensis erat
magna spe ducebātur intercipiendę ciuitatis. Sed definita die cū iter noctu copię fa-

Solitudo p agros & vicos.

ciunt: tenebris falsi: alii rothomagū: alii alio errantes diuerterunt. Fuitq; eorum in-
ceptatio ad hunc modū irrita. Per eos dies miles francus qui in vrbibus recēter in fi-
de caroli receptus erat: mirū in modū vexare incolas & ciues cepit nemini parcēs &
in omnem rapinā dissolutus. Qua iniquitate factū est: vt diffugiētibus colonis agri
compluribus locis inculti remanerēt: & quę terrę frugum feracissimę erant sentib⁹
rusciisq; squalerent in saltus & siluas conuersę: ingentes vici & iidē populosissimi si-
ne incolis dilabētibus structuris deserti vacuiq; mox ferarū lustra fuere. Quę aīad-
uertens borboniorum dux domū se contulit relicto siluanecti vindocinensi comite

Cui paulo post Carolus boussacum cũ octingentis armis misit preficiens illum regioni quam borbonius reliquerat. Iohanna vero puella sub eisdẽ diebus sanctum petrum monsteriẽsem cepit:inde cũ ad charitatẽ copias promouisset:irritam obsidionem habuit amissis plerisq; tormẽtis machinisq; bellicis. Erat castellum sancti selerini in principatu alẽconii ducis vetus & longe desolatum qđ instaurare dux cu3 cœpisset:aduocato ad se ex latiniaco ambrosio deloro:castellũ illi cu3 valido presidio cõmendat. Recepto castello ambrosius mira admodũ diligentia locu3 munit: nihil omittens quod ad arcis custodiã pertinere arbitraretur. Verũ enimuero angli priusq̃ munitiones absoluerẽtur:castellum circũsident. Pressis obsidione francis delorus pcibus suorum victus:simulata eruptione noctu cũ quinq; armatis chinonẽ profectus est:nũcians regi q̃ ad sancti selerini arcem gerebãtur. Quibus cognitis: Carolus copias per cœnomaniã aduersus anglos ire iubet. Id vbi anglus accepit omnia in celeritate ponens:arcẽ confestim acerrime oppugnat. Quod cum haud satis procederet:altera die obsidionẽ soluit. Idem quoq; dũ apud latiniacu3 facere aggreditur:intentione sua frustratus est:oppidũ egregie tuentibus foucaudo marescallo & quẽnodo scoto equite. His diebus puella cũ latiniacum accessisset:cognito φ quadringenti ex anglorũ copiis non procul a latiniaco in franciam contenderent: assumpto foucaudo & iohanne de sancto albino & aliis ex latiniaci presidio hostẽ adoritur:omnes ad vnũ necans. Sed non multis post diebus dissimilis apud cõpendium fortuna illi fuit. Nam anglis burgũdionibusq; in cõpẽdii obsidione sedẽtibus: iohãna subsidium obsessis ferens. cũ oppidũ ingressa esset: & paulopost eruptione in hostẽ facta res nõ prospere sibi succederet:dũ oppidum repetit & militu3 pressura aditum pcluderet capitur a iohanne luxemburgo qui eam anglis venũdedit. A quibus hostiliter habita rothomagi cremata est odio videlicet nominis franci: & φ virili veste fœmina vsa esset. Prius tamẽ q̃ sententiam diceret hostis: frequenti foro & crebris cõsultationibus puellam tentat: de fide atq; religione christi multa scrutatus. Arbitrabatur enim mulierẽ magia aliqua edoctã a carolo rege assumpta3 esse: & propterea a catholica veritate carolũ aberrasse: indignũq; esse cui regnu3 deberetur. Sed supra fœminæ vires fuit: pluribus cũ hoste (vt est nonnullorum mos) per assentationem sentiẽtibus præualere. q̃q̃ se & q̃cũq; gessisset apostolicę sedis examini permitteret. Apud tyrannos semp fuere iniqui cõsultores qui affectione mala vel assentatione cęci insontes ꝓ nocentibus vt principibus gratiam inirent dãnare magis q̃ absoluere curarent. In eã enim partem propensiores sunt qua pncipis animũ procliuem vident. Obiit puella dominicę pietatis anno. M.cccc.xxxi.mense mayo. Sexto ab obsidione mense: laborãtibus cõpendianis victualiu3 pœnuria iametus tyllayus cum centum equitibus oppidũ laturus suppetias ingreditur. Eius loci guillermus flauius custodiã gerebat: & ei assistebat philippus gamacheus sancti pharonis meldensis abbas: homo genere illustri qui obsessis & animos faciebat & spem adiiciebat victorię. Interim vindocinẽsis comes & boussacus quingẽtis supra mille armatis contractis mouẽtes: turrẽ ligneam grandẽ in qua se angli obsidionis tempore recipiebãt: expugnant. Dumq; eã angli oppugnant: iametus eruptione facta alterã turrem quæ siluã versus extructa erat: & burgundionũ præsidio tenebatur: inuadit: qui cũ quadringenti essent: vniuersi interempti sunt. Hostis tanto damno affectus: nocte insequẽti desertis castris atq; obsidione dissoluta: alter normanniã: picardiam alter remigrauit. Eodem ferme tempore meldunenses occasi

Castellũ sancti selerini.

Puellę iohãnę fortuna mala apud cõpendiu3.

Cõpendiu3 recupatur.

onem libertatis nacti:ab hoste discessere. Qui enim in pręsidio apud illos erant an- gli atqꝫ burgūdiones:oppido aduersus francos cū excessissent:paucis in pręsidio re lictis:oppidani leuis cōtētionis causa aduersus pręsidiū suscepta:arma capiūt. Erat tum melduni tubicen quidā vetulus qui carolo aliquādo seruierat. Hic rixę casum intelligens ciuibus signū tuba dat rem gerendi. Itaqꝫ fugatus oppido hostis in arcē se recepit. Meldunenses vero id quod apud eos gereretur festināter renuntiant ge- resmo rhodii ordinis commēdatario:& dyonisio challio qui eo tēpore in bria erāt cohortes aliquot militū habentes Hi nichil morati meldunum proficiscētes:arcem post duodecimum circūseptionis diem recipiunt. Neqꝫ pigritantes priuignuȝ cum arce per idem tempus vi ab anglis extorquent. Recuperāt pręterea per briam regio nem oppida atqꝫ arces cū corbolio & vicennis.

Cędes āglo ruȝ apud ca- thalaunum

Et apud cathalaunēses ingēs de hoste cędes facta est. Itaqꝫ ducētibus anglis burgūdionibusqꝫ octo milia armatorū vt per campaniā grassarentur:& prædas agerēt: Barbasanus cathalauni tūc agens cognito ꝙ hostis apud diuam mariā de spina castra haberet:accersitis vicinaruȝ ar cium pręfectis cū se iustum exercitum habere consideret:hostem adoriri festinat:mis so ad burguȝ vignolū hyri fratrem nūtio:qui apud castellū sarreyuȝ erat:vt pugnæ adesset. Quo veniente acrior pugna cōmissa est & hostis superatus.

Rex henric⁹ hērici filius parisiū exan glia venit.

Nondū sub illis diebus henricus anglię rex:patre henrico defuncto in franciaȝ traiecerat. Anno autem salutis millesimo quadringētesimo.xxxi.cū annorum esset duodecim multa nobilium caterua:copiisqꝫ stipatus parisiū aduenit:vbi magnis honoribus except⁹ in diuę marię templo regni dyadema cardinalis vicestrensis ministerio suscepit. Hic enim cardinalis cū henrico eius gratia aduenerat. Dum hæc parisii aguntur:prin ceps auraycēsis a gaucurto ꝙ dalphinatibus pręerat fugatur multis Burgūdionib⁹ occisis. At in bellouacis alia fortunę conditio fuit. Darondellus enim comes an- glus cōstitutis nō longe a ciuitate duorum miliuȝ armatorū insidiis:præmissisqꝫ ex- peditis quibusdā militibus qui beluacenses ad eruptionē prouocarent: Boussicau- dum & santrallum vasconem qui in pręsidio erant ciuitate egressos adoritur: mul- tosqꝫ occidit eorū pręsertim qui pedites ex bellouacis cōcurrissent:quibuscū ipse san trallus interiit.

Renati ducis barrēsis dira fortuna.

Fuit & iniqua renato barri duci fortuna barbasano quoqꝫ ꝙ cum eo militabat. Nam apud barri in obsidione sedentibus cū accepissent valdemontē sium comitem & burgundionū marescallum cū valida anglorum manu in eos ad- uentare relicta obsidione hosteȝ vallo carrisqꝫ circūuallatum impetunt. Capitur eo prelio renatus & barbasanus cū aliis plurimis necatur. Renatus philippo burgun- do duci traditur a quo pro ipsius renati liberatione casleti vallē in perpetuam ditio nē dux accepit: & ad hūc vsqꝫ diem possident eius in flādria successores.

Sancti seleri ni castellum ab anglis ob sessum.

Per eā tē pestatem vlibyus nothus salleberiensis & matagohus angli coacta suorum ingenti multitudine sancti selerini arcē appetentes:locum circūcludunt:vbi ambrosii delori vicarius erat iohannes armēgnus:qui obsidionem magno animo tulit:arcē poten- ter tutatus. Cognito obsidionis periculo:delorus qui illis diebus apud regem erat obsessis subsidium mitti sollicite ꝓcurabat. Igitur bueillus & ipse a Carolo præmit- tuntur. qui belmontem vicontum profecti illic tantisper morati sunt:donec reliquę copię conuenissent. Tertio die postꝙ in eo loco restitissent:venere interim alię fran corum cohortes quę in vico cui nomē est binaiugus tribus passuum milibus a bel- monte distanti consedere. Inter francorū cohortes quæ ducentorum supra mille ar matorum erant fluebat sattra amnis:qui pōte vno nō procul a belmonte trāsiri po

terat. Angli vero qui in obsidione sancti selerini agebant: de francorũ conuentu certiores facti: pars intermissa obsidione ad fracos qui castra habebant noctu ducunt: nec morati prçliatur. Excito mox ex re insperata clamore: buellus & qui cũ eo apud belmontem armati excubabant: põte transmisso laborantibus francis dum opem ferre contendit: iam angli victores militaria signa extra vicum emiserant parsq; obligandis captiuis pars recipiendis equis & sarcinis conuehendis distinebatur. Hostẽ sic impeditum franci inuadunt. Fit atrox prçlium vt deiectis vtrinq; militaribus signis: diu sit dubitatũ: quoru3 melior conditio esset. Deniq; victor francus extitit sexcentis anglis interfectis q̃plurimis insuper cũ matagotho in captiuitatem abductis. Ex frãcis triginta desiderati sunt: & paulominus capti. Inter quos fuit delorus diro vulnere perculsus paulo post tamẽ instaurantibus bellum francis: recuperatus est. Huius cladis nuntio accepto vilbius cum reliquis sancti selerini obsessoribus alẽconium fugientes petiuerũt. Apud carnotum res quoq; prospere francis cessit. Nã Carnutes. positis tribus locis insidiis: aurelianẽsis nothus florẽtinum dillerium iuxta sancti michaelis portam in primis insidiis locat: secũdas paulo a porta longius cõstituit. Ipse & Hyrus cũ quingentis equitibus: sexcentis fere passuum milibus a ciuitate tertias insidias agit. Ordinatos aute3: & ad hoc a se edoctos aurigas cum curribus qui pisces alosas vehebant sub luce3 ad vrbẽ mittit: quos non secus/ ac victualiu3 vectores in ciuitatem admittere ciues simile vero erat. Aurigç vero cũ quibusda3 sibi notis ianitoribus pridie in colloquium venerãt: & se illis alosas daturos ꝓmiserant: si diluculo venientibus patefacerent ingressum: Igitur ianitores vt appropinquantes aurigas cõspexere: socios adhortati vt festinanter aperta porta piscibus potirẽtur: portam referant. qua3 ex proximis insidiis dillerius prodiens occupat: subsequentibus iis qui in secundis insidiis erant: atq; ita ante diuç Mariç templum progressi regiu3 vexillum statuunt: iohannem nothum expectantes. Concursantibus vero per vrbẽ armatis: loci antistes qui burgundus natione erat occiditur. Laubespinus autem ciuitatis prçfectus muros vrbis transgressus aufugit. Ad hunc modum carnotum receptum est. Latiniacum Obsessum est rursus a bethforto Latiniacum: & magnis viribus frustra oppugnatum/ Foucaudo/ Quennedoq;/ & Renaldo de sancto iohanne oppidum defendentibus. Extruxerat enim bethfortus ad pontis initium ligneam turrim/ & ad alteram oppidi partem munitiones latissimas ad stationem militum. Addiderat quoq; sublicium pontem qui a turre ad munitiones peruius esset: atq; ita circunseptum exiguum oppidu3 paucis diebus expugnare sperabat: quatiens crebris tormentis muros. Sed franci ducibus Aurelianensi notho Iohanne rayo/ Iohanne gaucurto/ & Roderico vallendrano hyspano/ sequana transmisso/ cum per matronam commeatum nauibus importãt obsessis: eruptione facta oppidani anglos qui ad ligneam turrim in pontis capite stabant adoriuntur. Pars vero francorum quç in alteram matronç ripam nauigabat turrim oppugnare festinat. Expugnato propugnaculo hostis partim capitur/ partim trucidatur. Et veniens bethfortus suppetias laturus suis haud profuit sed repulsus in munitiones se recepit. Franci q̃dem commeatu in oppidum importato: Gaucurtum ad oppidi custodiam deputant. Reliqui per franciam incedentes aliquot arces captas solotenus deiiciunt.

Francorum discessu cognito: Bethfortus veritus ne in Parisios ducerent: dissoluta confestim obsidione castrisq; desertis: parisium ire accelerat. Fuit per hos dies apud argentonum agri sagiensis prçliu3 pertinax: atq; admirabile: francis trigin Argẽtonũ in diocesi sagiensi

ta aduersus totidem anglos pugnantibus. Nemo enim non vulneratus prælio ex‑cessit. tandem nouem ex hostium numero cum argentonii marescallo interemptis: reliqui angli fugę se commiserunt. Ex francis cecidere Ambrosius frolaus: Galterus lapostus & Dorus rossaus: reliquis omnibus grauiter vulneratis. Fuere præter‑ea diuersis per andegauiam locis singularia quędã certamina: de quibus scribere su‑peruacaneum iudicaui. Excursionem subiiciam quam in normannia ambrosius delorus prospere consinuauit. Est apud cadomẽses annuus mercatus: quo normã‑ni & ex finitimis locis ꝙplurimi vendendi emendiꝙ causa in diui michaelis festo in campo ante beati stephani cœnobium cõueniunt. Id cum non nesciret Delorus: ac cersitis finitimis militum pręfectis petro lalleto/& ferrebonto/copias ex sãcto seleri‑no mouens orna amne superato copiarum partem ad diripiẽdas nundinas mittit. ipse cum equitibus quinquaginta & sagittariis centum in subsidiis stabat aduersus anglos qui Cadomum tenebãt: ne oppido erumpentes reliquos interciperent. Ita‑ꝙ direptis mercibus cum magno captiuorũ numero se recipientes franci postꝙ fluẽ‑tum ornam traiecere ad lapideam crucẽ stare copias delorus iubet. Ibi recensitis ca‑ptiuis: omnes sacerdotes senesꝙ cũ mulieribus & pueris: & pauperes insuper agri‑colas domũ dimittit: cęteros q alicuius pẽsi erãt octingentos abduxit. Addã de‑inceps rem inter seria risu non indignã. Venerat ad feugeram cœnomannię vicum Guillermus de sancto albino cum octoginta equitibus francis: vbi dum diuersatur: angli in eũ irruentes non modice francos terruerunt: ita vt nothus quidam bosapŗs‑tus eques: protenus fugiens in rubo se occuluit. Fit nihilominus apud feugeram a‑trox pugna: & angli superantur. Quorũ duo profugi ad rubum quo Bosapręstus se abdiderat euadunt. Ratus bosapręstus persecutores esse qui eum peterent: qui in quit estis Respondentibus anglis qui nõ minus pertimescerẽt se anglos esse: eiusꝙ potestati sese ꝑmittere: intellexit rem prospere a francis esse gestam. Vnde ab anglis fide accepta bosapręstus tanꝙ egregiam operã prælio nauasset: eos ad Guillermũ de sancto albino captiuos perduxit. At ille cuius ignauia nota eẽt irrisus est & capti uis priuatus. Est apud francos peruetusta consuetudo: grandem aliquem ramũ vel procerum arbusculum frõdosum ad mayas kalendas ludi causa pro portis ami corum defigere. Id vt obseruarent angli qui frenũuicontem occupabant: assumptũ de more ramum in conspectu arcis sancti selerini vbi delorus in pręsidio erat in ter‑ra defigunt protenus abeuntes. Quos mox delorus insequens: euulso quem hostis detulerat ramo: eundẽ proxime propugnaculum freniuicontis per leuis armaturę milites plantare iubet Pręmisso iohãne armengno cũ octoginta peditibus: qui sin‑gulos virẽtes ramos manibus gestarent ad fallendũ hostẽ. Delorus vero in insidiis non longe delituit. Postꝙ pedites non procul ab arce pone densissimam sepem cũ ramis se collocassent: angli vbi frondosum stipitem pro portis arcis defixum cõspi‑ciunt: ꝓtenus arce egressi eos qui ramum humo defixerant acriter persequũtur do‑nec ad delori insidias peruenere: ꝓdit confestim in hostem Delorus & prælio cum hoste cõtendit. Qui vero pedites ad sepem stabãt se inter arcẽ anglosꝙ medios lo‑cant: atꝙ hoc pacto interceptum hostem fundunt: occiduntꝙ cõpluribus captis.

Eadem fortunę benignitate vsus est apud sillũ guillermi delorus. Anglos eñi ex arce sanctę susannę in sillũ guillermi mouẽtes: cum prædas fecissent: superueniẽs delo rus ducẽtos ex hostibus interemit. ablatis spoliis: captiuisꝙ receptis. Neꝙ deterio‑rem fortunã exptus est aduersus comitẽ darondellũ in pratis amnis satrẽlis secus vi

Prosperi cursus i normã‑niã a francis

Ridiculum.

Strategema

Anglorũ cędes.

cum quem gratalum incolę vocant. Nam cum sexaginta supra centum equitibus: aduersus tria angloruꝫ milia præliari audet: prædas ex hoste reportauit. Contra accidit apud louuerium Hyro. Qui ab anglis obsessus dum quęrēdi subsidii causa loco egreditur: a Iohanne marsio dordani præfecto captus est: & louuerium ab anglis subiugatum. Sancti præterea selerini castellum interemptis Iohanne armengno & Guillermo de sancto albino Darondellus post trimestrem obsidionem cepit. Inde ad sillum Guillermi ducens: obsides de oppido dedendo accepit ea lege vt eos si intra quadragesimum diem francorum subsidio obsessi iuuarentur: saluos dimitteret. Alioquin deditione facta oppido ipse potiretur. Erant ad id temporis frācorum copię in armis paratæ quas Ambrosius delorus ad sanctum selerinum ducere sperauerat: quibus præerant Alenconius & Andegauus duces: & cuꝫ illis Richemontus conestabilis. Hi cum suis ad lomellum (sicut inter sillenses anglosq̧ conuenerat) proficiscuntur. Stabat vterq̧ exercitus in alterutrius conspectu. Vnde & congressus & prelia commissa sunt non quidem integra acie: sed cohortibus hinc atq̧ hinc in se concursantibus & interdum occidentibus. Nam quandoquidem Angli loco se munitissimo cōtinebant: visum non fuit frācis eos totis copiis impetere. Sed misso ad illos caduceatore petunt aut pugnandi potestateꝫ faciant: aut obsides reddant sillensibus. Obsides anglus restituit: & franci domum rediere: rati hostem ideꝫ facturum. Sed vix obliuiscitur perfidię qui fraudulentus est. Itaq̧ abeuntibus francis: hostis ad sillum se cōtulit arcem summis viribus oppugnans: nec multum abfuit quin expugnaret. discedens inde Darondellus: per cœnomaniam andegauiamq̧ excursiones faciens: arces duas cepit: mellayum & sanctum Laurentiū de mortariis. Vbi pręsidiis impositis in normāniam reuertitur: paucis post diebus moriturus.

Est in bellouacis octauo ab vrbe miliario distans gerberoyum in colle mediocriter edito. Ea arx supra multos annos diruta desertaq̧ cum fuisset Hyrus Potonusq̧ mille circiter assumptis militibus: ex beluacensibus profectus arcem instaurare cōstituunt. In quo opere nichil pigre agentes: muros munitionesq̧ diligentissime extruebant. Qua re cognita Darondellus festinanter cum copiis ex Normannia adueniens locum circūcingere properat. Id postq̄ Hyrus conspexit: suos in contionem vocans: vos inquit commilitones in hanc collapsam arcem perduxi: vt eam instauratam habentes: ea quasi propugnaculo vteremur aduersus hostem. Sed dum muniendę arci animum intendimus Anglus nos præpedit. Itaq̧ non arx nobis curanda est: sed vita protegenda. Hostium multitudineꝫ per agros ad nos hoc loco velut in pedica concludendos properare conspicitis. Si viri estis res in promptu gerenda est: priusq̄ stationeꝫ sibi hostis in obsidione perfecerit. Itaq̧ censeo infesto agmine erumpendum esse: & hostem adhuc venientem & partim occupatum adoriri. Hyri approbato consilio: miles ad rem gerendam accingitur. Fit eruptio & acerrime Darondellus inuaditur. qui tametsi viriliter restiterit sauciatus tamen captꝰ est: & sui fusi. Ex eo vulnere paulopost Darondellus interiit. Superato hoste: franci gerberoyum reuerterunt opus cœptuꝫ exequētes. Sub his diebus cum Trimolus apud Carolum plus cęteris aulicis posset: inuidiam in se multorum excitauit. Caroli præsertim Andegauensis buelli caluimontis atq̧ coytiui. Hii tres quos posterius dixi in arcem Chinonem per posticum ab Oliuerio fretarto noctu admissi: Trimolum in cubiculo deprahensum: in castellum montesaurum traduxerunt: inscio rege qui tum chynone erat. Ad quem ex nocturno tumultu pauentē buellus coyti

Hyrꝰ capit.

Perfidꝰ āglꝰ.

Gerberoyū.

Darōdellus moritur.

Trimolꝰ cōprehendit

uusq; accedentes:nichil est inquiunt serenissime rex quod expauescas. Captus est tri molus tibi reiq; publicę apprime nocens. Abducto trimolo carolus andegauensis apud regem cōtinenter conuersatus est:in eius beniuolentiā se sollerter insinuās:ita vt concilio apud turonos aduocato:rex trimoli depręhensionem laudauerit:compręhensoresq; inter primores aulicos habuerit. Qui tamen nō longo tēpore in gratia permansere:a curię negociis semoti. Trimolus autem quatuor muttonum aureorum milibus bueilo persolutis carcere liberatus est. Et normāni agri constantiensis qui mare accolunt:cum ab anglis arma aduersus carolum regem ferre cogerentur:ipsi hortante quantepio multis hominū milibus ex plebe & aliquot nobilibus collectis in anglos se conuerterunt:atq; cadomū ducentes ab insidiantibus anglis intercepti partim occubuere:reliquis fugientibus. Quoru3 reliquias misso ambrosio deloro alenconius dux ad arma reuocauit. Ipseq; mox abrincas cū plebeia multitudine profectus:cum nichil proficeret:assumpta quantula inualidi exercitus parte in cœnomaniam se contulit. Nec durauit in armis plebs:sed sensim dilapsa domum repetiuit. Caleti quoq; armis aduersus anglos desumptis. Carnierum ductorem sequentes illi obtemperabant. Quo tempore petrus de rupeforti frāciæ marescallus/ Galterus brusacus & Carlotus maresius:Dieppam anglis noctu sustulerunt. Qua occupata cum caletis iuncto exercitu Fiscanum Harfleum Monstiuilarium/ Tancaruillam & insulam bonam in caroli ditionē reduxere. Sed dissoluta militari disciplina:milites Petro marescallo nō audiebant. Petulce illiberaliterq; viuentes: prædas non mitius a francis q̄ ab hoste faciētes:mulieribus iniurii:monasteriorū violatores:& contemptores religionis. Hæc militū impietas agros spoliauit cultoribus: & domos effecit desertas. Præter arces & munitas vrbes nichil habitabatur. Igitur nichil parturiētibus agris:miles annona destitutus alius alio diuertebat:quida3 Carolum conuenerūt opem ab eo vitęq; alimoniam flagitātes:quandoquide3 fortunas suas omnes eius causa detriuissent. Prouidit illis pius rex:& cui bene antea seruitum fuisset:deinceps quoq; illi miles obediētior fuit. Itaq; venablo Anglo ducentorum supra mille armatoru3 præfecto:sancti Eligii cœnobio quod in inferiore normannia munitu3 est occupāte:Andreas lauali comes:& Loheacus cum ambrosio deloro anglos noctu petūt:& cœnobii parte intercepta:ducentos ex hostib⁹ interimunt. Mox cum venablus inde suos eduxisset:Loheacus delorusq; la3aium vsq; progressi post atrocissimū prælium hostem superarunt:morte3 oppetētibus ducentis:præter eos qui in francorū potestatem viui peruenere. Venablus autem cu3 aufugisset:paulopost in suspitionē veniens a suarum partium anglis capitis supplicio afflictus est. Per eam tempestatem borbonius dux corboliū & vicennas data prȩfectis locorum pecunia recepit. Et potonus in picardiā excurrens abactis multis pecoribus:aduersante maxime comite luxemburgo prędam incolumis abduxit

Sanctum quoq; dyonisiu3 nocturnis insidiis ceperūt iohānes nothus aurelianēsis & Petrus de rupeforti anglis inde extrusis. Vbi cōseruandi oppidi causa Petrus cum prȩsidio mansit:abeunte iohāne notho qui aduersus anglos copias compararet. Moleste enim hostis ferebat in cōspectu fere parisiorum habere loco munitissimo militem francū. Propterea contracto validissimo exercitu ex parisio mouēs sanctum dyonisium circūuallat. Conuenerat ex finitimis agris in oppidum ingēs rusticorum turba:qui vna cum præsidio muros tuebatur sperans venturū eis a iohāne notho subsidiū. Atq; equidem iohānes ipse milite stipatus ad pōte3 meulanū iā ve

Plebis incōstantia.

Dieppa a frācis capta

Militū insolentia

Sancti eligii cœnobiū capitur.

nerat cum certus factus est quasdam anglorum turmas ex gisortio iter ad sanctũ dyonisium: facere eásq ducere mathagonem & Thomam kyrielum. Eam ob rem ipse assumptis Ioheaco bueiloq & Ambrosio de loro: hosti obuiã pergens anglos partim cędit: partimq capit: & mox ad pontem vnde venerat cum præda reuertitur.

Eius autem põtis atq arcis ad Caroli ditionem cõuersio recens erat: procurata quidem a rãboello: & petro iallardo viris nobilibus. Erat a muro prominẽs ad amnem sequanam latrina in quam cõscendentes Iacamus ferrandusq piscatores viam francis fecere: seducto pecunia custode anglo: qui põtis tutelę erat præpositus. Fallendi angli auctor extitit francus quidã cui nomen erat imperator. Ponte recepto ii qui in arce erãt deditione facta liberi abierunt. Interim duz Iohannes nothus aurelianensis apud pontem meulanũ moratur: durior indies erat sancti Dyonisii obsidio: ita vt desperantibus auxiliũ obsessis: cum nec esset vnde militi stipendium solueretur: nec multorum dierum cõmeatus adesset: Petrus de rupeforti viginti dierũ inducias cum hoste cõstituit vt si intra eosdez dies suppetię a Carolo non venirent oppidum hosti pmitteret. Per has obsidionis angustias viri cœnobitę monasterii diui dyonisii miserti fortunę obsessorum in stipendiũ militi argenti marcas quadringẽtas libere contulerunt. Interea dum subsidium expectatur angli non ignorantes quid Aurelianensis nothus de suppetiãdo obsessis appararet: fossam sibi circũdant in quam ex fluento quod extra oppidum est tãtam diuersis riuulis aquaz deriuant: vt ad castelletum quod maiori ecclesię vicinum est redũdaret: extructis quattuor firmissimis propugnaculis quibus adorientes se arcere possent. Exactis induciis cum subsidii spe destitutum se petrus intellexit: deditionem fecit. militeq vita fortunisq saluis eduxit. Recepto oppido anglus muros munitionesq deiecit: præter eas quæ ad monasterii tutamen pertinebãt. Parisiani vero anglo parentes cum crebris incursionibus se a francis premi grauiter ferrẽt: vilbiuz anglum qui apud pontisaraz in præsidio erat orant ciuitatis custodiam recipiat. Qui põtisaræ constituto sibi vicario Parisium cuz bona anglorum manu se cõtulit. Nec multis post diebus per vilbii absentiam Pontisarenses anglos exosi ad Caroli partes considerationem suam conuerterunt. Igitur die vna egrediẽte præsidio quod apud eos erat: siue vt frumentationem faceret: siue vt ex hoste spolia prędasq reportaret: cum paucissimos in oppido cum suo præfecto Iohãne ripello relictos esse animaduertissent: ipsi sumptis armis portas omnes oppidi obfirmantes anglos sine vlla tumultuatione compræhendunt. Præter tris qui cum ripello in proximam portam euaserant. Vnde tegulis lapidibusq iactis: postq̃ frustra se tueri considerãt: in Pontisarensium potestatem transiere. Qui confestĩz accito Iohanne insulæ adę domino: hominez orant: oppidum Burgundi ducis nomine custodiendum recipiat. Consulto duce Iohannes Pontisaram in custodiam accepit. Iam enim intercesserant collocutiones componendę pacis conueneratq: vt ad diez prędefinitum legati attrebatũ mitterentur reconciliationis faciendę potestatẽ habentes. Quamobrez anno salutis Millesimo quadringentesimo trigesimo quinto Attrebati pacis tractatores consedere. Imprimis affuit cardinalis sanctę crucis romanus legatus ordine cartusiensis nicolaus nomine: cardinalis ciprius: quos episcopi sex comitabantur & abbas veselaus: Caroli oratores fuere borboniorum dux: comes richemontus conestabilis: Remorum archipræsul cancellarius: vindocinensis comes regii hospitii primarius magister Christoforus haricurtus. Adã de cambray parlamẽtei senatus primarius præses. Guiller

Liberalitas religiosorũ i obsessos.

Conuẽtio apud attrebatũ vbi pacis leges cũ burgũdo positę sunt.

x iiii

mus quadrigarius parlamenteus consul: ecclesię parisiensis decanus & alii permulti ex francorum nobilitate non obscuri. Nec defuere britonum ducis alenconiiq; & barri oratores. Anglorum legationis hi principes conuenerūt cardinalis vicestrensis: Eboracensis archiepiscopus: Comites hontitonus & suffortus & nōnulli ex dignitate ecclesiastica viri cū permultis anglię nobilibus. Burgundionū ducis hi primores fuisse tradunt: Leodius cameracensiū & attrebatensiū antistites: Nicola⁹ raulinus ducis cancellarius: gheldrensis: stampensis: sancti pauli: vandemōtensis: niuernensisq; comites: & alii inferioris nois proceres quorum frequēs numerus erat: prӕter flandrensium oratores. Considētibus pacis gratia cuiusq; partis legatis tametsi sanctę crucis cardinalis: plurimum eniteretur irritatos pteritis bellis animos ad concordiam paceq; perducere nulla ratione anglorū pertinaciam flectere potuit: vt cū carolo francorum rege paciscerentur. Sed cōcilio abierunt re infecta: pmittentes se alia aliqua die cōuenturos. Absentibus anglis cardinalis nō propterea cœptu3 prętermisit: de burgūdi cum carolo recōciliatione mox affreens mentionem. Quӕ res sicut grata oratoribus fuit: ita finem habuit optatum. Nā post q̄ nicolaus raulinus burgundus cācellarius sui principis nomine longa3 orationē habuisset: multa edisserens quę a carolo rege dari concediq; duci philippo merito deberētur (q̄ q̄ omnia in rem ducis essent) nihil de petitis detractū est. Itaq; pleraq; loca burgūdię finitima quӕ regis campaniā versus erant ad ducis ditionem peruenere. Arthesio quoq; adiunctę sunt. Ambianis ciuitas corbia mondesiderius perona sāctus quintinus & abbatisuilla cum pōtiuiaco & bolonię comitatib⁹. Quas terras sub caroli imperio parlamenteiq; senatus ditione dux possideret. Eas aūt ciuitates quas posterius nomiauimus quӕ ad amnē sommonobriā sitę sunt redimere carolus poterat quadringentis aureorum milibus. Fuere alię ad pacē conditiones: quę quandoquidem absolutę hactenus nō sunt: nec eas perficiendi spes vlla manet: mortuis principibus: silētio a me pretereuntur. Permulta siquidem cōcordię gratia frāci oratores admisere quę si completa omnia fuerint quemadmodū carolo oneri erant: ita honori atq; maiestati eius forent indecora. Sed reuera rerum omniū ea turbatio & calamitas per id tēpus fuit: vt iuri regio aliquid abnuendum esset. Si em̄ ab anglis burgundus non discessisset: longe difficillimū carolo erat vtrunq; hoste3 peruincere. Et philippus burgundus anglorū superbiā veritus quos sibi aliquādo dominari formidabat libens ab eis secessit. Rebus fœliciter cōpositis oratores in legati romani cōspectu iurāt illibata seruare quę de pace dicta diffinitaq; extitissēt: atq; ita pax per caduceatores magna omniū exultatione vulgata est. Moritur eodē tempore ysabella caroli sexti vxor: fortunis (si reginam cōsideres) tenuis & pauper. Quippe quę sub anglorū pncipatu degēs: eorū arbitratu vitam agebat priuatę fœminę nō absimilis: patientissima quidem & ad tēporis qualitatem se acōmodans. Nulla re magis irritata: q̄ q carolum regem eius filiū incesto cōcubitu natum anglus diffamabat. Cadauer nobilissimę mulieris quattuor tantū comitibus naui aduectum apud sanctū dyonisium sine vlla pompa sepelitur. Liberatur eisdē diebus renatus dux barri qui apud diuionem burgūdię primarium oppidū a philippo in custodia habebatur. Ex eo tempore solus hostis anglus erat aduersus quem franci belligerarēt. Igitur apud pōtisaram agente conestabili & cū eo aurelianensi notho: illo se cōtulere cū quingētis equitibus (philippi iussu) dominus de ternādo: & symō lallanus strennuus auratę militię eques: quibus ~~pōtisarę relictis~~ conestabilis ad sanctum dyonisium ab anglis

Mors ysabellę Caroli matris.

Hec [illegible] (handwritten marginal note, largely illegible)

Renatus dux barri liberatur [illegible] philippi burgundi. (handwritten marginal note)

desertam proficisci constituit: oppidi instaurãdi causa. Qua re comperta: anglus ex parisiis obuiam p̃gẽns: a conestabili (francis a pontisara mouentibus) duriter excipitur ad lapideum pontẽ qui non procul a sancto dyonisio ad sequanaʒ pertinet vbi quadringenti angli periere: multis cũ thoma belmonte militũ prefecto captis. Praelio foeliciter gesto conestabilis sanctũ dyonisium occupat. Et turrim quę veneni nomen habet in quã aliquot ex fuga angli se receperant circũsepit. Ibiꝫ relictis qui obsidionem cõtinuarent: cũ certum haberet quosdã parisianos ciues pertesos esse anglorum dominationis: atꝫ cupere carolũ sibi regem adciscere: assumpto aurelianẽsi notho: aliisꝫ militũ ductoribus: per possiacũ noctu sequanam transmittẽs ad cartusienses qui extra diui michaelis portã sunt: castra admouit. De cuius aduentu claʒ prędocti michael laillerius: iohãnes fõtanus & aliquot alii ciues cuʒ illuxisset: populum in hostem cõcitant: ad quos confestim cõuenientes thomas pigacheus: iohannes de sancto benedicto: nicolaus louuerius/ & iacobus bergerius magni inter suos nominis: anglos partim cędũt: partim fugãt capiuntꝫ. Quorũ pleriꝫ sancti dyonisii portã occupare frustra nisi sunt. Nã ferreę cathenę quę per omnia fere viarũ vrbis compita erant p̃tenus transuersum tensę sunt & iter hosti prereptũ. Ad hoc ex fenestris & tectis ędium nemo nõ in diffugientes anglos saxa & omnis generis materiam demittebat. Alii per viam inuentũ hostẽ armis adoriebantur. Morinorum autem episcopus qui anglorũ se cancellarium gerebat: cũ vilbio & mohiero mercatorum praeposito populi seditionem declinãtes: in sancti antonii propugnaculum se citissime receperunt: fugientẽ prepositum dũ pistor quidaʒ amicus illi & perfamiliaris vt eũ populo reconciliaret reducere conatur a preposito vibrata in euʒ hasta occisus est. Exaudito qui in vrbe erat clamore conestabilis & qui cũ eo franci erant: alii porta sancti iacobi refracta alii sup̃atis muris: pleriꝫ nauibus quas in flumine sequana repererunt in vrbẽ peruadunt: nulla cęde facta. Sed p̃pugnaculũ quo se hostis tuebatur obsessum est. Ex quo iamiam mohierus delapsus apud pontem charẽtonum diffugerat vbi a suis proditus in potestatem venit dyonisii de chailli equitis franci: a quo nõ multo post precio redemptionis accepto liberatus est. Erat huius mohierii nepos brichanteus qui turriʒ veneni apud sanctũ dyonisiũ a francis obsessam tuebatur: anglorũ partes pertinacissime secutus. Huic vt fideʒ facerent franci parisiorum deditionis auũculi mulaʒ illi repręsentant. Qua conspecta brichanteus spem euadẽdi capiẽs: e turris pinna in subiectam se fossam precipitat: vbi ab iis q̃ rure in oppidũ cõuenerant sine mora trucidatur: atꝫ ita turris recepta est: & qui in ea erant vel occisi vel capti. Pacato parisiorum tumultu: angli qui propugnaculum obtinebant salutem desperãtes de deditione colloquium habuere. Itaꝫ loco cedentes abire liberi permissi sunt: irridẽte eos plebe ꝙ nõ per ciuitatẽ: sed foras muros facerent iter. Confirmatis in caroli fide parisiis: conestabilis ad creolium mouẽs postq̃ quindecim dierũ obsidionẽ frustra fecisset: inde abiit & sancti germani in laya arcem recepit: data prefecto vt illã dimitteret pecunia. Eodẽ anno qui erat christianę gratię quadringẽtesimus. xxxvi. supra mille Ludouicus caroli filius viennensis dalphinus Margaretã scotorũ regis filiam vxoreʒ turonis accepit. Neꝫ post dies multos angli pontisaram cepere: francis extrusis. Erat enĩ tum hyems horrida: & oppidi fossę glaciatę: & altissima niue terra albicabat. Igitur angli niuis beneficio admoniti lintheis candidis se amicientes in ip̃a niue cũ decubuissent: fallentes oppidanos: in fossas gelu cõcretas demissi: inde in muros atꝫ oppidũ repente inuaserunt:

Cędunt ãgli

Parisiani frã cos admittunt.

[illegible]

Põtisara ab ab ãglis capitur.

negligenter excubantibus francis:qui tametsi venturos in se anglos accepissent:tamẽ neq; vigilias facere:neq; fossarum glacie effringere curauerunt. E pōtisara se vix sal uum ꝓripuit iohānes villerius:& varebonus burgundę cohortis ductor. Fratres autem duo genere nō obscuri ludouicus atq; yndetus cognomēto guitri porta3 q̄ daucri nominatur cū aliquot ex suis occupantes:postq̄ diu viriliterq; anglorū op⸗ pugnationem ptulissent:subsidii spe defecti:salui pmittente hoste abeuntes:porta3 reliquere:duobus tantū āglorū potestati permissis:quos graui nescio quo crimine delatos capitis amputatione affecerūt. Cepere pręterea montēargi & castella q̄⸗ dam:quę omnia paucis interactis diebus franci(ęre pręfectis impartito)receperunt Missusq; a carolo conestabilis ad castrū laudunū locū expugnauit. Cepit deinceps nemorsum:& deinde monsterolū ad amnem yonam obsedit: ad quā obsidionem veniente carolo confestim oppidū vi receptum est:& mox arx in quā thomas gue⸗ rardus anglus cōfugerat Caroli se potestati summisit:data pręfecto facultate abeū⸗ di. Philippus item burgundionū dux anglos calisiu3 occupare pmoleste ferens: ꝙ & sibi inimici essent:& ad aliquid a finitimis surripiendū promptissimi:grandi ex flandria prasertim exercitu cōtracto:calisium obsidere maturauit. Vbi postq̄ men⸗ ses duos consedisset:pręliis cōpluribus militariter ppetratis: tumultuāte flamingo exercitu:vix a suo duce flandrenses tēperauerunt:indignati ꝙ tāto tempore domo abessent:pręsertim in quotidiano periculo agētes. Itaq; occiso iohāne horno nobi lissimo equite:quē philippus peramabat:ipi dimissa obsidione:& philippo cū pau⸗ cis relicto:nullo ordine flandriā petiuerūt. Laboris siquidem impatiēs flandrus est: & crapulę assuetus in armis non durat. Dux nihilominus strēnue agens:cu3 in se ꝓ deuntes anglos sustinuisset repulissetq;:cum ea quā habebat militum manu domū profectus est. Porro angli receptis ex anglia maioribus copiis:in arthesiū flādriā q; incursantes:mirum in modū grassati sunt.incendia prędasq; facientes. Quos tan dem burgūdus miles adorsus calisium repetere coegit. Tētauit quoq; philipp⁹ cro⸗ toyum arcē ab anglis recipere lignea turre ad oppugnationē fabricata: cuius praefe ctus fuit iohannes de croeyo. Sed mouētibus in eū ex normannia anglis:relicta ob⸗ sidione cōpias reduxit. Eadem tēpestate & fames & pestilentia parisios vexauit. Frumentaria enim mēsura quę est apud illos sextarius/libris turonorū nouem ve⸗ nibat. Et per agros tanta erat armatoru3 in agricolas impietas:vt vicis villisq; deser tis/in ciuitatem cōfugerent:nec erat illis anglorū q̄ francorū melior conditio. Itaq; in hospitali domo parisieñ. quae dei nomen habet non pauciores fame q̄ pestilētia periere. Eam ob rem ciuitatis primores & imprimis richemōtus alii alio se contule⸗ re/tribus tantū ad ciuitatis custodiam relictis:adā cambracēsi parlamēti primo prae sidente:ambrosio deloro prętore/& symone carolo rationum regiarum pręfecto: quem cōputorum pręsidentē appellant:viris quidem auctoritate prudentia atq; i regem fide praestantibus. Quibus inter cętera aduersa illud molestissimum maxime fuit:ꝙ milites frāci qui in pręsidiis p munitissima territorii parisieñ. & finitimarū ar⸗ cium loca erant:pecora sibi abigebant ex agri colonis prędas nō minus q̄ hostis fa⸗ cientes. Neq; huic frequenti malo aliter q̄ precio raptoribus soluto occurrere pote⸗ rant/praesidio videlicet militū destituti q pestilentē ciuitatē non incolebant. Itaq; & agri colonis/& ciuibus ciuitas ꝓpe deserta erat. Accedebāt tot malis luporū crebrę in vrbē incursiones qui supra octoginta hoies cum per agros deuorassent:in vrba⸗ nos quoq; sęuiebant. Aduersus hanc beluā lege definitū pręmium est:vt ꝓ singulis

Calisium a burgundo obsidetur.

· flandrensium mos. ·

Frācorū mi⸗ litū ihuma⸗ nitas.

Misera pari⸗ siorū condi⸗ tio.

Luporū in⸗ cursus

captis lupis solidi viginti ex fisco captori soluerentur: praeter publicam erogationem quam plebs sua spōte venatoribus impēdisset. Nec defuit per id tempus philippo burgundo duci a brugēsibus aduersitas. quē ad se receptum clausis portis brugenses psecuti sunt: multis ex eius aulicis trucidatis inter quos adam villerius insulę adę dominus dū oppidi portam effringere contendit: occidit. Quam temerariā seditionem ducētis rideorum aureorū milibus apud ducem postea brugenses purgauerunt: praeter munera quę eius vxori ysabellę portugallensi vt virū placaret cōtulere. Hęc cū brugis geruntur: Carolus apud bituriges cōuentu habito pragmaticam sanctionē ad insequentē modum Basiliensis consilii duct⁹ auctoritate pdixit. Brugensium seditio.

Apud basileam eugenii quarti romani pontificis assensu congregato consilio/ ii quibus ecclesiasticam tueri dignitatem mandatū erat leges cōmuni oim sententia rite digestas sanxerunt: quas a carolo admitti/ missis ei⁹ rei causa oratoribus/ petierūt. Legum hęc capita fuere. Pragmaticę sanctionis capita.

Romanus pontifex quoq3 decēnio generalē synodū loco que3 volet posthac cōgregato. Si negligēs erit: potestas esto patribus id designandi. Cōuocati cōsilii locū nisi necessum erit: pontifex non mutato.

Basiliensis contionis autoritas/ & ipsius constantia decretorum/ perpetua esto. quā nemo vnq̄/ nec ipse romanus pōtifex tollere/ infirmare/ aut trāsferre psumito.

Romanus pontifex maiores ecclesias metropoles scilicet atq3 episcopales collegiatasq3: aut eas quibus abbates pręficiūtur/ & ecclesiasticas dignitates/ q̄ per electionem sibi deligere rectorē consueuerunt nemini reseruato. Pręter eas quę iure scripto/ vel romani principatus causa/ sibi pmittuntur. Huic decreto non contrauenito. Si intercedet causa praeter lege3 faciēdi/ id apostolicis rescriptis expmito. Idq3 dū ad pontificatum quipiam assumetur se seruaturū iurato.

Ecclesia pastore destituta: ii penes quos est eligendi potestas die & loco definito cōueniunto. peccatorum suorū confessionem agunto. & eucharistiam sumunto. Mox considentes: pręmisso iureiurando/ non negligenter/ non dolose/ non timide/ eum qui gerendę dignitati sit ydoneus eligunto. Principibus fas non esto pro quopia3 commendando molestis precibus/ aut violenta comminatione premere aut cogere electores.

Electionis formā & electi merita cōfirmatores pręlati inquirunto. Scribę & notarii moderatum salariū accipiunto.

Romanus pontifex quē sanctitatis normam pręse ferre oportet: huic sanctioni nequaquam derogato. Si cōtemnet: & inde scandalū exurgat: ad subsequēs vniuersale consilium deferatur.

Electiones tametsi pro canonū auctoritate legitimę esse videbuntur: si inde aut ecclesia aut patria vel respublica turbari formidabitur: cū huiusmodi electio ad romanum pontificem forte refertur: & ea diligēter examinata nulla dici merebitur: alteram electionem iis quorū refert indicito. Electum vero cōfirmari aut benedici ab alio q̄ ab eo/ qui sine medio electo supior est fas non esto. Si in pōtificis curia pręsēs electus erit: a pontifice benedictionem si volet recipito. iuramentum postea suo plato pręstato. Secus qui faciet: centū aureorū mulcta eū castigato.

Vniuersali synodo/ eiusq3 definitionibus & decretis omnis catholicus/ etia3 romanus pontifex/ eatenus obedito: quatenus fides & scismatu3 explodenda seditio postulat.

Quæ synodus/sancto spiritu autore vocata consedit eã/sicuti constantiãnę cõ tionis patres definiere a christo deo autoritatẽ ꝑtenus obtinere credito.

Ecclesiis dei eos sacerdotes & pastores prȩficito qui doctrina sint & vita illustres vt creditum sibi populum sollicite instituant.& deo obedientẽ gratumq; reddant.

Expectatiuis ꝑpterea gratiis/vnde plurima oriri mala cõstat locũ eẽ nõ sinito.

Beneficia(viuo eorum rectore)nemini reseruato.Cum autẽ administratore va cabunt: eorum quibus conferre oportebit mores & merita/graduati ne sint an se- cus cognoscito.

Decretũ de theologo per quasq; metropoles prębendãdo ad episcopales quo q; ecclesias extendito. vt in illis ꝓbenda theologo cõferatur qui in aliqua generali a- cademia decẽnem litteris operã nauauit. Beneficio donatus verbũ dei ꝑdicato. & p q̃sq; hebdomades semel atq; iterũ sacras litteras audire volentibus explanato.Ne gligenti quottidiana ecclesię stipendia sustrahito.

Porro de iis qui gradu alicuius disciplinę ꝑuecti sunt/hunc ordinẽ obseruato. Primum post hanc sanctionem vacuum possessore beneficium doctori vel licentia to vel baccalario conferto. Duo deinceps quę rectore carebunt bene merentibus clericis concedito. Quod his duobus successiuũ erit/illud graduatus obtineto.

Igitur scholastici gradu insignes sua noĩa beneficiorum collatoribus dũ quadra gesima agitur scripta quotannis tradunto.

Beneficiorũ pręter hoc decretum collatio facta inanis esto.

E locis quę ab vrbe quattuor dierũ itinere distant in ius vocandi romam/nisi in maioribus caussis fas non esto.

Qui dãno aut iniuria grauabitur/eũ qui proximus est superior appellato: si tale est dãnum:quod per eius sententiam restitui possit. Alioquin si ad romanã ecclesiã iudex per exemptionem pertinebit/causam definiendã ad eum q eiusdem regionis est iudicem(si metus abest)pontifex cõmittito.

A grauamine/aut interlocutione iudicis secundo non prouocato. Eum qui fru stra atq; inaniter ante latã sententiam appellat quindecim florenis/præter cętera li tis impensas mulctato.

Triennem alicuius beneficii & quietum possessorem non turbato.nisi hostilita te/metu/vel graui impedimento tardatus eris:ne per id triennium impetere potue ris possidentem.

Cardinales viginti quattuor tantũ diuina & humana scientia eruditos/annorũ triginta boni noĩs & generis legitimi q reipublicę xp̃ianę consulere possint/ponti fex de suorũ fratrum consilio prȩficito.

De dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis quibusuis collatis aut cõferendis nihil prorsus/sed neq; annatã/neq; fructuum primitias/neq; vt vulgo dicitur deportũ pontifex exigito. Notariis & scribis mercedem/qui beneficium recipit soluito. Hu ius decreti pręuaricatori pœnam symoniacis debitam infligito. Nichil præterea iu ris aut tituli in beneficiis contra hanc prohibitionem impetratis sibi adquisitum in telligat.

Clerici qui ecclesiarũ & diuini cultus obsequiis deputantur rem omnẽ diuinã & dei laudes sancte:distincte/& grauiter celebranto. Ad iesu nomen caput reuerenter demittunto. Decanos & reliquos per ecclesias prȩfectos huius statuti præuaricato res castigato.

Consuetudinem qua inductum est: eũ qui in aliqua horaruꝫ choro affuerit oĩm distributionum participẽ esse tollito. Idq; ad decanos & prepositos qui suaruꝫ prę textu dignitatũ rei diuinę non assunt extendito.

Quos noueris dum res diuina agitur p ecclesiam aut iuxta illaꝫ deambulare aut confabulari totius diei quo hoc fecerint dristributionibus priuato.

Iterum vero in hoc ipso delinquentes vnius mensis stipendiis mulctato.

Tabulam vbi designentur ii q definitis hebdomadibus sua officia exeq debebũt in choro appendito. Negligenti totius diei stipem denegato.

Fidei symbolum non trũcato. sed ad verbum absolute decantato.

Camœnas vulgi in ecclesia canere laycos prohibeto.

Rem diuinam quam missam appellamus sine ministro nunq̃ celebrato. Dum eã facis vocem exaltato: quę a circunstantibus exaudiri possit. Secus agentẽ corripito.

Canonicos qui se creditoribus obnoxios ita cõstituunt/ vt si statuto die debito se non absoluerint interdicto rei diuinę cohibẽtur/ a stipẽdiis ecclesię toto trimestri abstinẽto. Nec quicq̃ inde/ q̃diu diuinis abstinebunt percipiunto.

Solennibus diebus dũ maior missa fieri debet/ capituluꝫ non cogito. p integram alioquin hebdomadã transgressores quottidiana stipe priuato.

Spectacula/ ludos/ comessationes/ choreas/ nũdinationes/ ludibria/ & laruatas psonas incedere/ ab ecclesia & sacris locis arceto. Contemptorẽ clerum trimestri ꝓuentu abstinere iubeto. Reliquos censura ecclesiastica cohibeto.

Clerico cuiuscuis status concubinã fouenti/ a secũda huius sanctionis promulgatione non resipiscenti/ beneficiorum suorum perceptione mẽses tris interdicito. & eos fructus in ecclesiarũ vnde percipiuntur vtilitatem impendito. Hanc aũt constitutionem in synodis & capitulis promulgari quotannis imperato. Nec minꝰ laycos admoneto nullam præter legitimam vxorem turpi copula contingere.

Excõicatos ante latam sentẽtiam & reuera denunciatam non vitato. Nisi taꝫ notoria excõicatio erit: quę non valeat ignorari.

Nulli omnino genti cõitati vel loco sacris interdicito: nisi per semet/ aut per priuatos aut officiales id est per suos magistratus culpam admisit. Iniquum siquidem est ob vnius cuiusq; priuati hominis delictum ferire insontes.

Nullius litteris quibus quẽpiam beneficio aut suo iure se abdicasse narratur/ nisi testibus aut fideli documento id factũ esse constet credito.

Hęc cum carolus satis enucleata digestaq; esse comperisset: Indicto apud bituriges consilio pragmaticam quam vocant sanctionem tulit. Eamq; in parlamenti senatu ꝓmulgari mandat: anno christianę pietatis. cccc. xxx viii. supra mille nonis iulii. Quam regiam (autoritate basilieñ. synodi) factam constitutionem qui deinceps fuere romani põtifices non secus ac pnitiosam heresim execrati sunt: q eã nemo põtificum dissoluto basilieñ. conuentu probauerit. Vetustissima enim contentio de vniuersali consilio/ & romano pontifice vtrum maius sit hactenus inter ecclesiasticos perseuerat. Quo mea sententia factũ est: vt generales synodos cogere põtifices detractent. formidantes suam tam late patentem (ne dicam vsurpatam) autoritateꝫ consiliorum decretis cohiberi. Itaq; ea est hodie illorum sublimitas & amplitudo: vt parui habitis regibus. Licere eis omnia glorientur. Neq; quippiam ad pontificatum mea ętate venit: qui dignitate adepta non statim suos nepotes magnis opibus & principatu donauerit.

Meldis capitur.

Eodem anno richemontus meldim ciuitatem post quindecimum obsidionis diem multis anglis interemptis expugnat. Mercatum autē in quo erat validum presidium hostis fortissime tutatus est. Aduenientibus presidio dorceto comite atq3 talleboto: qui nacta in flumine matrona naui in mercatū nouum presidiū induxerunt post biduum inde abeūtes. Ceterum diligenti oppugnatione attriti angli: suis fortunis saluis deditionem fecere. Mercato a francis recepto cū rex parisiis esset accito richemonto eū cum ingenti exercitu in normāniam mittit: quē mox secuti sunt alenconii dux iohannes & andreas lauallus marescallus multis armatis stipati. Hi omnes abrincas petentes ciuitate3 obsident. Est aūt vrbs in colle mediocriter edito ad occeanum britannicum sita normānorum ditionis. Ibi cum dies circiter viginti consedissent dorcetus comes: dominus de scalis/ & Tallebotus anglorū prefecti frequētibus copiis contractis: ad vicū sancti leonardi duobus tantum passuū milibus a frācorum castris distantem sua castra admouere: nō procul a gilberti pōte/ qui supra sceam amnem inter vtrūq3 exercitum erat. Vbi non pauca leuia vtrinq3 prelia commissa sunt: aliis sceam transmittere conātibus/ aliis transitū ꝓhibentibus. Tandem conspiciētibus francis amne superato anglus in abrincas euasit. Qui mox eruptiōe in francos facta acerrime pugnauerunt. Franci autē mutato loco pōtorsonem versus castra reduxerunt. Sub his diebus sanctam susannā buellus/ prodente eā anglo noctu cepit: que cum ad alenconiū ducem pertineret: buellus tamen sibi inuito duce obtinuit. Non satis carolo fortuna fuerat inimica: nisi a filio quoq3 pientissimus offenderetur pater: tot per superiora tempora turbationibus vexatus. Ludouicus erat ei filius dalphinus viēnensis/ qui traditus a patre marchie comiti liberaliter imbuendus: postq̄ adoleuit/ preceptoris eruditione3 aspnatus nyortu3 se recepit. Accersitoq3 iohāne borbonio & iohanne alenconii duce: abiecta tutela/ libere se posthac viuere ꝓfessus est: quippe qui & etate & rerum cognitione ydoneus esse sibi videretur negociorū regni administrationē gerere. Addebāt ludouico animos ipse dux/ atq3 antonius chabānus/ Iohannes de rupe pictauie senescallus: petrus de ambasia: & alii cōplures nouarum rerum ꝓcupidi: qui aliquot iā ciuitates ad defectionem sollicitare cœperūt. Na3 ii omnes cōiuratione pictauis facta: ludouicu3 a patris cōmunione maxime auertebant. Quoru3 conspiratio prագueria dicta est. Ea re per marchie comitem carolo delata cōfestim ad ciuitates scribit: ne dalphino eiusq3 sectatoribus audiāt: ne ve eos ad se admittant. Interim dalphini factionis auctores ex nyorto ad sanctū maxentum ꝓgredientes arcem (iaqueto quodam ꝓditore) excipiunt: atq3 in oppidum cœnobiūq3 conuersi: loci dominā fortunis omnibus spoliauerunt idem cœnobio facere festinantes. Verum iohannes sachetus oppidi municeps cum tribus & viginti suarum partium studiosis vestibulum quod crucis appellatur: tādiu aduersus dalphinates defensauit: donec ex pictauis vbi carolus agebat subsidium impetraret. Abbas quoq3 & cœnobite obseratis ecclesie portis fornicem conscendētes testudine effracta in hostes saxa deiiciebant. Qui audientes regem ad se cum copiis ꝓficisci/ predis abactis diffugere: Carolus autem hora noctis septima cū venisset: laudata abbatis diligentia/ monasteriū ꝓuentibus atq3 priuilegiis donauit. Qui in arce inuenti fuere paucis exceptis vltimū suppliciu3 subierunt.

Ludouici in patrē coniuratio.

Abrincę.

His ita gestis carolus nyortu3 adoritur. Vnde mox ad borboniū ducem se proripuerunt dalphinates. Quapropter nyortēses nulla rebellione adhibita carolo se dedere. Captus in arce est iaquetus ille proditor & in partes quattuor membratim

dissectus. Cognito q dalphinum cum suis dux borboniorum recepisset consiliorum particeps factus: Copias in borbonienses carolus ducens: complura loca cepit: multis regionem damnis afficiens. Hec agente carolo: dalphinus sanctum Porsanum occupat belli fortunam experturus. Rex vero nunc rionem/nunc claromontem incolebat: borbonium agrum incursantibus suis. Hec ciuilis pestis sexto postq ceperat mense intercessore comite deu quieuit. dalphino in patris gratiam redeunte: q postea apud regem vixit. Conspirationis autem auctores venia a carolo impetrata & regio diplomate firmata: quique in suas domos abierunt. Per hos dies obsidentibus harfleum anglis: franci duce notho aurelianen. valida manu mouentes: cum anglorum munitiones penetrare non potuissent: harfleum tandem presidio saluo & mon stiuillarium hosti pmisere. Atque eodem anno carolus aurelianorum dux qui post blangianam pugnam in angliam ductus quinque & viginti annos in custodia angliae regis fuerat solutus est: quatercentum aureorum milibus pro ipsius liberatione numeratis. Hic cum in sancto audomaro reuersus ageret: philippi ducis burgundie neptem mariam cleuensis comitis filiam desponsauit multis a duce donis honoratus. Eodem tempore egidius de raya francie marescallus fortibus vsus plerosque infantes peremerat: quorum sanguine futura auspicabatur: principatum affectans. Qui britonum ducis iussu comprehenditur: & mox veritate maleficiorum per petrum hospitalem ducis cancellarium coperta: duplici cruciatu eodem fere momento afficitur. Extabat ad tormenta furca: ad quam egidius illaqueatur scabello supposito: cui pedibus adniteretur. Circum quem accenso igni & scabello deiecto: confestim strangulatur & vritur.

Harfleum ab anglis capit

Liberat dux aurelianensis

Egidius de raya.

Est rupes in inferiore normania instar insule in mare pminens: interdiu bis atque noctu estuariis maris tribus partibus alluta: quam grauillam incole vocant eam girardi villam primo dictam fuisse accepi: eam cum alternis expugnationibus franci anglique diuersis temporibus possedissent: angli tandem instaurant valide illam munientes: vt pote q inexpugnabilis esse fortificatione facta videretur: & quam deinceps validissimo presidio tenuerunt. Et franci quoque eodem exemplo louuerium diu desolatum a normannis oppidum: auctoribus potono Salzardo & antonio chabano muniunt: nongentis milibus presidio adhibitis. Extruxerunt praeterea ad sequane ripam ligneum propugnaculum: quo rothomagum nauigio adire eos qui supra aduersum amnem incolebant/impedirent. Conchas item petrus bressayus & floquetus dedentibus se anglis cepere. Et katherina caroli septenis filia philippi ducis primogenito desponsata est: vt que inter principes beniuolentia couenerat: sacro nuptiarum foedere perduraret. Est in vasconia oppidum tartas non ignobile ad dominum de albreto spectans: id cum franci tenerent burdegalus senescallus cum captabusso & quibusdam anglis circumuallauit. Contritis tandem in obsidione mensibus fere septem interueniente albreto ad insequentem modum conuentum est. Oppidum in francorum potestate permaneret: Carolus albreti filius in eo praefecturam gereret. fidem tamen daturus burdegalo senescallo: nullam se vim aut bellum ex oppido aduersus anglos illaturum: liberum anglis in oppidum ire redireque negociandi causa. Francis quoque permissum esse burdegale aliisque locis anglicae ditionis cum anglis mercatorum more conuersari. Has conditiones si carolus aliquando obseruare nollet: licere illum tertio ante preteritas conditiones mense id marescallo praedicere. infra quod tempus: si franci praelio superarentur locum dederent. Sin contra: oppidum sibi possiderent. Carolo interim qui minori etate esset aliquot ex francis anglisque consultores designarent

Tartas.

Re vt scripsi confecta quisq; quo voluit digressus est. In campania nonnullę frã
corum cohortes cum per summam iniquitatẽ per agros palantes omẽs passim spo
liarent:Carolus rex trecas petit:& imprimis borboniũ nothũ crudeliter armis abu
tentem in amne alba extinguere iubet. Plerisq; militum præfectis par facientibus of
ficio amotis:decernens milites posthac vicis relictis vrbes vel arces incolere:& eis sti
pendium ex publico dari:quo sine iniuria quietissime alerentur. Ordinatis apud
campanos rebus:cũ per picardiam simile Carolus effecisset:creolium mittit coytiuũ
marescallum & hyrũ qui arcem oppidumq; ad eã partem q̃ bellouacos spectat ob
siderent: ipe vero ꝑ siluanectum viã carpens:ad alterã fluminis ysarę ripam castra
admouit:reliquam oppidi partem obsidens. Fuit illic oppugnatio frequens & ali
quot locis tormentorum iactu muri deiecti:quo interdũ franci cõscendentes manu
cũ hoste cõferebant:cõspiciente eos rege. Quapropter colloquio cũ francis de de
ditione habito:guillermus poytus oppidi pręfectus libere cũ suis abire permissus/
arcem oppidũq; reliquit. Creolio recepto:ad sanctum dionysium veniens caro
lus inde pontisarã copias omnes admouet:in cœnobio maubussono quod mille
ab oppido passibus distat diuersatus. Reliquo exercitu veteres macerias quę e regi
one oppidi pascua versus sunt occupante. Quod ii qui in pręsidio erant aduerten
tes:statim oppido erũpunt:cœnobiũ vbi carolus agebat impetentes. Fit igitur vtri
q; atrox prælium:sed cedentibus anglis franci ad pontẽ vsq; & propugnaculũ qd'
in eo hostis extruxerat anglum ꝓsequuntur. Ibiq; subactis fossis & palis humo defi
xis:nocte illa se cõtinuerunt donec ex parisiis deductis nauibus:amnẽ ysaram q op
pidi muros pręterfluit transmiserunt:eatenus qua diui martini cœnobium extitit:
quod ioachinus roaldus/thealdusq; valẽpargnus cum aliis quibusdã festinanter
occupant. Fossis ꝑ gyrum cœnobii perductis:cum oppidũ fere hoc modo circũses
sum esset franci propugnaculum pontis anglis eiectis capiũt. Libera erat porta quę
Rothomagum ducit qua ingredi hostis egrediq; poterat:ita vt per eam tallebotus
sępe & deinde eboraceñ. dux cõmeatũ suis importarent:frãcos nonnũq̃ ad pugnã
prouocantes. Sed loco se mouere ordinemq; deserere temerarium esse ducebãt frã
ci:quorum maxime sollicitus Carolus erat:diligentissime omnia prouidens quę ob
sessoribus conuenirẽt. Nam per ambrosium delorum parisiorũ pretorem ingentẽ
commeatum ad suos per amnem sequanã ysarãq; importare fecit:hoste maxime in
uito atq; summopere repugnante. Quod cũ prohibere dux eboraceñ. Tallebotus
q; non possent:per Possiacũ vbi regem comprahendere Tallebotus sperabat/iter
faciens:cũ oppidum penitus populatus est:vna cum eboraceñ. duce in normanni
am se contulit/relicto apud pontisaram diptono equite anglo cum fere mille arma
tis:quibus eboraceñ. fidem abiens dedit de subsidio obsessis statuto die cõferendo.
Digresso duce carolus accersitis præfectis qui per vicos finitimos in statione erant/
tormentis muros quatere cœpit:& templũ diuę marię quo ad propugnaculũ ho
stis vtebatur (quia prope muros extrinsecus erat) expugnat. Et tertio post die op
pidum circũquaq; oppugnare iubens magno omnium militũ animo nixuq; exu
perat:occisis quingentis anglis captoq; cum aliis multis pręfecto. Ex francis quinq;
ad summum desiderati sunt. Laudatus est imprimis coytiuus admiraldus q ad obsi
dionem atq; expugntionem singularem operam nauasset:nomen quoq; sibi com
parauit iohannes bureus qui tormentis & belli machinis per eos dies præfectus erat
obscurus antea & mox industria atq; diligentia regi acceptus. Ea victoria bene for

Stipendiũ militib9 assignatũ vt vicis relictis arces incolerẽt

Creoliũ capitur.

Põtisara obsidetur.

tunatus carolus parisiu3 veniens a ciuibus magna celebritate exceptus est. Eadē tempestate Iohannes floquetus quorundam ciuium ope adiutus ebroicas cepit: pforato ab aliquot incolis muro: per quem floquetus est admissus. Et licet in mercatum confugientes angli se turribus tignisq3 circūfulsissent: mox tamen partim interempti: partimq3 capti aut clam (reserata ciuitatis porta) elapsi sunt. Subiicia3 vnū quod militem cautum reddere possit. Ex pōtisara cum nō pauci captiui in arce quæ coruila dicitur nō longe a carnoto in vinculis haberētur: vnus ex eis vt reliquoru3 redemptionem pcuraret dimissus: franciscum aragonensem qui anglorum partiu3 erat conueniens: narrat q̄ negligēter castellum a francis seruaretur facile factū esse arcem occupare: prędari quę in ea essent & inde vinctos eximere. Re cognita frāciscus cohortem non pcul a loco in insidiis noctu locat. inde cum illuxisset quattuor ex suis habitu rustico indutos pomorum saccos raporūq3 oppletos humeris tanq̄ venales importare in castellum mandat: qui nullo prohibente arcē ingressi (pars enim pſidii loco aberat: pars adhuc somno tenebatur) in cubiculū prefecti euadunt: eumq3 dormientem comprehendūt. & mox ex insidiis prripiens se hostis arcem & quæ in ea cōperta habuit occupat. Atq3 ita solutis captiuis reliquam prędam rothomagū traduxit. Ignauię poenas digne luit qui inimico proximus sibi diligenter non cauet Enimuero periere aliquādo toti exercitus sibi nimium indulgētes / & non attendētes quid hostis moliatur. Anno insequente qui fuit christianę gratię. cccc. xlii. supra mille tallebotus mille quingentorū delectoru3 anglorum ductor non procul a dieppa maritimo oppido quod a frācis tenebatur castra ponens: in colle qui pollectus ab incolis dicitur cōsedit. extructa ibi lignea grandi admodum turre: quam multis tormentis & machinis bellicis cōmuniuit: vt inde oppidi muros crebris iactibus concuteret. Erat ad oppidi tutelam carlotus maresius trecētos secum egregia virtute milites habens. Ad quem paucis post diebus iohānes aurelianeñ. nothus cu3 circiter mille armatis veniens: postq̄ locum militēq3 recensuit arturum de lōgauilla & thomam droyniū sexcentorum manu militum stipatos ad vetus præsidium adiungens dieppa egressus est. Misit præterea carolus rex alteru3 subsidiū obsessis. Cui pfecit thedoalum burgensiū: assignato illi guillermo ricaruillo centū equitum præfecto. Firmata tanto pręsidio dieppa franci Talleboto cum potenter resisterent: ipse paulopost abiit: relictis ad obsidionē peragendam sexcentis anglis quibus pręerāt guillermus poyttus & iohannes rippellaus. Procedēte tempore postq̄ hostis ad dieppam pertinaciter sedet: Ludouicus Caroli filius viennensis dalphinas patris iussu ingenti collecta militum manu ex pictauis dieppam petit dissoluendę obsidionis gratia. Qui secūdum amnem summonobriam iter faciens: obuios sibi excepit sexcētos supra mille milites qui ei in ea expeditione obsequerentur. Eorum primi ductores extitisse referuntur sancti pauli comes: domicellus de cōmerci / Gaucurtus / castillionis lauali comitis frater: & eius castillioni dominus qui ad amnem matrona3 est. Accessione huiusmodi pcerum instructior factus dalphinus abbatisuillam se contulit: quo thedoalum burgeñ. ad se venire iubet. Is vbi aduenit: consilio de re gerēda capto: thedoalum cum trecentis militibus præmittit: qui ad anglorum castra cō meatum inuehi phibeat: ipse paulopost reliquas copias Dieppam ducit: vbi postq̄ militem ex labore paulisper recreatum habuit: occidente iam prope sole sexcentū probe armatos ad collem vbi hostis considebat pficisci imperat. Fuit mox illa continuo fere ymbre madens nec ppterea erumpere in francos destitit hostis: q̄q̄ acri

Nota

Dieppę obsidio.

pugna in munitiones suas regredi a francis cogeretur. Postridie dalphinus dieppā mouens in collē polletum in cōspectu hostium copias sistit. Habebat enim fabricatos ligneos pontes ad transmittendas fossas quibus se anglus p ambitū ligneæ turris circūsepserat. Igitur secundo die post q̄ ad collem successit: pōtes rotis prouectos ad fossas admouens: mox signo dato oppugnare turrim festinat. Nec segniter hostis obstitit: & insilientibus in eum francis summa vi cōflictatur: hos saxis opprimēs: alios telis sagittisq vulnerans. Ad primū congressum octoginta franci cęsi sunt: trecentis & supra grauissime sauciatis. Quibus integri hortāte ludouico succedētes oppugnationem nequaq̄ deserebant: dalphini pręsentia: anglorū quoq odio vehementer animati. Nec defuere dieppenses: Qui balistarios sexaginta educētes crebris scorpionibus hostem ne e turris muro tuto ꝓpugnaret: ꝓhibebant. Eapropter instāte atrociter frāco milite: expugnata est turris: trecētis anglis interemptis/reliquis captis cum guillermo poytro: Iohanne ruppallo & tallebotii notho qui in dieppēsium potestatem venere. Qui aūt francę originis erāt omnes suspēdio affecti sunt cū aliquot anglis qui ante oppugnatam turrim dalphino cōuictiati fuissent. Tā firmo ꝓpugnaculo dissipato: tormēta quę in eo erant in oppidum dalphinus transtulit. Laudatis militibus ciuibusq quorū diligēti opa parta de hoste victoria erat. Dedit itē oppidanis munera ad sarciēda damna q̄ obsidionis tempore perpessos esse cognoscebat. Insequenti anno. M.cccc. quadragesimoquarto de duorum & viginti mensium induciis inter franciæ angliæq reges cōuenit: permissa vtrinq libertate merces cōmutandi atq inter se negociandi. Per quod induciarum tēpus: ne miles ocio torpesceret sicilię regi carolus suppetias tulit aduersus mettenses: & quosdā lotharingiæ incolas qui ei nō parebant. Admonitis mettensibus obedire cū dicto audiētes nō essent: eos Carolus circūsedit multis copiis & dalphini pręsentia potēs

Expeditio i mettenses.

Firmata obsidione/romanus imparor de heluetiis questus q imperio rebellarent: Carolum per bourgalemoniū germanum insignem equitem orat partem militū sibi contra desciscentem a se heluetium cōmunicet. Ea res cum ingrata regi non esset: dalphinū basileam cū copiis mittit. assistente illi bourgalemonio fœderici militis pfecto. Dum autē viam pergit heluetiorū nō contēnendam manum nō longe a basilea offendit: in quos cū in hortos quosdam se recepissent arma cōuertens: bourgalemonium ante alios amisit cū aliquot aliis interemptū. Fudit nihilominus hostē & ad vnum occidit. Inde ad sanctum hippolytū mouens spe oppidi confestim oppugnandi: cum id frustra conatus fuisset: habuit tamē sibi obtemperantes oppidanos. Sed francus miles suo more ex agris prædas agēs furentem gentem in se excitauit: ita vt diuersis locis cōsociati heluetiorum manipuli nō paruam copiarū partē occiderunt. Igitur bourgalemonio mortuo suisq partim occisis dalphinus regiōis asperitate cognita ad patrē qui apud nantium lotharingiæ primariū oppidū erat reuersus est. Quo se contulit comes suffortus anglus ab hērico ad carolū missus qui caroli filiam regi suo vxorem peteret. Neq id comiti denegatū est. Pręerat mettensibus iohannes vitotus barbarus & feris moribus homo. Hic equo insigni vtebatur: in cuius cauda assutum erat tintinabulum vt ingrediens egrediensq sæuus imperator audiretur: atq cognosceretur. Adeo quidē inhumanus vt ex suis aut ex hostibus captum neminē precio redimi sustineret. Si autem cōpertum haberet fœminas vrbe egressas de virorū liberatione pertractasse: eas nece afficiebat. Sed barbari crudelitatem vicit ciuium ꝓuidentior modestia. Fatigati itaq diuturna obsidio-

In heluetios

Ductor mettensiū crudelis.

ne mettenses:regem muneribus placant:ducentis scutorum millibus belli impensas compensantes. Rebus ad hũc modum ordinatis:Carolus cathalaunum profectus est. Sub idem tempus cũ ecclesię synodus basileę haberetur:eugenius põtifex romanus cognito ꝙ patres q consilio aderant eũ a pontificatu amouere studerẽt: synodum ferrariam & inde florentiam transferre laborauit. Vnde basiliensis synodus amedeum sabaudum qui solitariam vitã apud rapaliaȝ viuebat in pontificem quem fœlicẽ nominauit assumpsit. Interim mortuo eugenio cũ romani cardinales thomaȝ de susanna eugenio substituisset nicolaũ quintum eum appellãtes: orto in ecclesia scismate Caroli maxime opera cõtentio sopita est:cõcessa fœlici per saubaudiam amplissima legati potestate. Per eosdem dies tametsi inter reges francoruȝ atꝗ anglię inducię procederent:Franciscus tamẽ surienus cognomẽto aragonẽsis tumultuaria armatorũ manu feugeras quę normãnię finitimę sunt ad britanniam ptinentes circũuentas cepit atꝗ populatus est. Qua de re britonum dux apud carolum per nũcios questus:ostendit hanc in illum contumeliam ab hoste illatam esse:inducias illibate conseruantem/decere ab anglo repetere quod per nefas abstulisset. Querela ducis accepta:carolus ad anglię regem & sombressetũ ducem iohannẽ hauartum & guillermum cousinetũ ex suis aulicis mittit:qui res ex feugeris induciarũ tempore a francisco surreptas repeterent. His responsum est franciscum aragonensem id non ex sentẽtia regis commisisse: factum neꝗ regi neꝗ sombresseto placere. Quod vt carolo sombressetus persuasum faceret:per nũcios idem significat petens vt ob eam rem nihil de induciis nouaretur. De accepta auteȝ iniuria si oratores louuerium mitteret/eodẽ venturos sombressetì legatos:qui controuersiam pariter cõponerent. Id carolo cum gratum fuisset:dies cõuentioni apud louueriuȝ dictus est. Ibi dũ oratores consultant:interim de tollẽda anglis põtisarcha fortissimo ad sequanam in normãnia oppido Floquetus ebroicensis prętor vir bello strennuus consilium capit. Vector quidam quadrigarius solitus ꝑ id oppidum iter crebro facere:& eam ob causam anglis iam notus prouiderat animo eius loci præsidium neglígẽter agere:neꝗ satis oppidi custodię attentum esse. Igitur rem a se frequẽter animaduersam ad Floquetum iacobũꝗ de claromonte & dominum de maulgnio belli peritos defert. petitꝗ sibi aliquot delectos milites attribui qui illum ad id negocium iuuent. Designãtur imprimis duo:qui singulis securibus desũptis lignarios se fabros simulantes vectorem comitantur. Quos singulatim alii longo interuallo ne multitudo suspitionem faceret subsequũtur. Qui omnes definito inter eos die ad cauponam quę in suburbio est hospitii prętextu cõuenere. Huius auteȝ cauponę hospes iniuriam supra paucos dies ab anglo acceperat. Quod non ignorans quadrigarius ab indignante ob iniuriam hospite cubiculum seorsum petit vbi ipse cum suis secreto diuersetur:simulꝗ rem conceptam illi patefacit. Letus rei indicio hospes:opem quoꝗ suam illis pollicetur. Insequente nocte dominus de Bressy cum militum cohorte ꝙproxime oppidum potest versus sancti Andoeni portum se ad insidias componit. Floquetus ad alteram pontis regionem quæ louuerium spectat: cum iacobo claromontano & quingentis equitib⁹ in vicino nemore se collocat. Vector quadrigarius sub lucem insequẽtis diei cum vehiculo ad primam vsꝗ pontis portã cum simulatoribus fabris tantũ progressus:ianitoreȝ nomine appellat. orans ianuam sibi reserari:ꝙ festinus esset merces importare quo eas vehẽdas receperat:simulꝗ præmium beneficio pollicetur:fidem dans pro eis qui secures ferebant. Ianitor q

Fœlix sabaudus papa.

vectorem notum haberet:adhibito secū anglo portam reducit.quā mox vector ingressus vehiculū ibi sistit simulansq ex marsupio nūmos in mercedem anglo depromere.vnum qui ex britonum moneta erat labi in terram ex industria permittit: quem nūmum vt humo leuaret dum ianitor ꝓcumbit:vector exerto pugione confodit:ii vero qui fabri putabantur ad secundā portam interim cum processissent: anglum interimūt.moxq ex insidiis Floquetus:aliiq milites properantes oppidū arcemq hostiliter vociferantes inuadunt.omni præsidio vel cęso vel capto:cū ad eam horam non aliter q̄ securus quisq obdormisceret:inter captiuos comprahensus est comes fauquēburgus diues anglus.Ea res anglos mirum in modum contristauit.Quibus ne paci pręcluderetur via:carolus quę capta erant reddenda censuit: si feugeras restituerent.Id ad sombressetum referentibus anglis:vtriq legati ad cœnobium quod bonū portum vocant postea coiere.Interim gerberoyum in bellouacis a domino de mouy:& i burdegalis conacus:malgrinusq a verdrino vascone & a floqueto in normannia conchę captę sunt.De quibus locis recuperandis misso a sombresseto iohāne infante.Carolus respondet si feugeras britonum duci reddant:ea quę recēter capta franci tenerent se restituturū.De feugeris in mandatis nihil habere cum iohānes infans respōdisset:re infecta discessit. Nec ab his qui ad bonum portū conuenerant aliud gestū est. Reuersis ad Carolum oratoribus: ipse de belli ratione consilium cum suis cōmunicat quippe qui hostis suffugia dolosq nulla modestia peruincere posset.Ad britonum ducem missis nunciis bellum cōmuni beniuolentia gerendum suscipitur.Per pręcedentium tempus induciarū non destiterant angli qui mantam Vernoliumq & Latiniacum occuparāt vias publicas insidere:quosq passim vel spoliantes vel iugulantes:& vt a crimine patrociniū sumerent:eos qui ab eis talia paterentur armigniacos appellabant.Facies tamen suas ne agnoscerentur laruis obtegebāt & personati quidem incedentes:laruatos se appellari gloriabātur:eosq pseudo faciatos vulgus vocitabat.Aduersus tot mala coeuntibus vndiq copiis ausus hostis ex feugeris in britones eruptionē facere viginti supra centū anglis occisis in suas munitiones redire coactus est. In normānia apud Vernolium multor cuius molendinum oppidi muris ꝓximum erat nocturnis excubiis designatus cum forte obdormisset:ab anglo excitatus iniuriā acceperat.Quā egre admodum ferens multor:de ꝑdendo francis oppido rationem cū Floqueto init.Commoditate facinoris accepta floquetus mercedem homini pollicitus:Petrū blesseyum & iacobum claromontanum rei conscios facit. Quos ad constitutum diem conuenientes multor per molendinū cui ipse præerat scalis ad muros oppidi admotis in vernolium admittit.Erat enim dies ille dominicus ad rem diuinam audiendā christianis maxime celebris.hinc occasione accepta multor qui eo quoq die excubuerat collegas sub lucem admonet ad ecclesiam rei diuinę gratia properare: vt dei religione expleta:mox cibo matutino reficerentur.Igitur collegis abeuntib⁹ gratum francis facinus multor perpetrauit suam iniuriam vlciscens. In minima siquidem fera interdū animus inest:se ad vindicandum pro tempore componēs.Capto oppido qui euadere potuerunt angli in arcem se receperunt.atq eam quę in media arce est turrim muro fossisq apprime munitam occupant.Ex qua ne hostis dilaberetur:Iohannes dunensis comes quem Aurelianum nothum supra nominauimus Caroli militiæ per eos dies princeps protenus adueniens turrī circūsedit. Nec multis interiectis diebus accepit Tallebotum cum copiis Bretolium aduentasse:non ali-

Vernoliū capitur.

Nota

am ob rem q̃ vt obsidionem dissiparet: importaretq̃ commeatum obsessis. Ea pro pter dunensis comes non diu vernolii moratus relicto in obsidione florentio dilli ers carnotensi in tallebotum ducens eum non procul ab haricuria est assecutus: loco quidem munitissimo se continentem. In quo a francis die illa tota ad pugnam p uocatus nullam pugnandi potestatem fecit. Sed insequente eius diei nocte in Haricurię arcem se contulit. Franci autē relicto talleboto: ebroicas profecti sunt. Dum hæc in normannia geruntur: Carolus ligeri per ambasiam transmisso: vernoliū petere constituit opem laturus obsidentibus turrim. Et per eos dies comites deu & sancti pauli cum quattuor equitum milib⁹ nogentum ducentes oppidum arcēq̃ capiunt præfecto iohanni fabro cum iis qui in præsidio erant data libertate abeundi. Arcem vero iniecto igne desolatam franci reliquere. Inde pgredietes sequana traiecto ad pontemaudomari vocante eos ab ebroicis dunensi comite iter carpunt. Illis igitur ad rillum amnem qui præter muros fluit se conferentibus dunensis comes cum reliqua copiarum parte in regione quæ ad rothomagum vergit castra ponens: post q̃ omnia quę ad oppugnationem necessaria erant parata nūciantur dato signo quisq̃ certatim in muros euadere contendit. Itaq̃ magnis animis anglus obsistit. Sed in oppidum irruentes picardi: moxq̃ altera parte dunenses: hostem propulere. Qui i ędes publicas quæ in mercato sunt confugientes paulopost comitum dunensis & sancti pauli potestati se permisere. Qui enim capti sunt fuere viginti supra quadringentos: inter quos oppidi præfectus montesaurus normanni fisci moderator fuit/ & Fouquetus hetonus anglus. Re bene ad ponteaudomari gesta: dominus de mouy ad loci pręsidium statuitur. Sub idem tempus alię quędam arces a francis du ce ioheaco receptę sunt. Et vernoliana turris: rege carnoti agente deditionem fecit modico redemptionis precio ab iis qui in pręsidio fuissent persoluto. Secuti sūt lexouii: ad quod dunensis comes cum iis qui ad pontemaudomari militauerāt mouens eos nulla vi adhibita receptos suis legibus viuere permisit. Manta plus laboris vt se dederet attulit: deditionem recusantibus anglis qui eam tuendam receperāt. Sed deficiente ab eis plebe & porta quæ sancti nomen habet cum bona oppidi par te armis occupata: ciues ad francos egressi de deditione conditiones acceperūt. Qd ab anglis compertum eos humiliores fecit. Nam accepta discedēdi cū suis fortunis libertate oppidum reliquere. Cæteris qui cum hoste alio se conferre duxissent idem permissum est. Manentibus nichil nocitum omnino fuit. Rebus compositis petrū bresseyum comes dunensis oppido pręposuit. Carolus eodem tempore ex carnotensibus vernolium venit ab incolis magna animi alacritate & beniuolentia exceptus. Atq̃ interim pictauensis senescallus petrus bresseyus memorabile facin⁹ adortus est. Est castellum apud normannos longnyum cui pręextēditur atriū patens (quod bassam curtem franci dicunt) fossa muroq̃ circūseptum. Ei castello præerat sanctimarianus frācisci aragonēsis gener: habens ad loci pręsidiū milites ducētos: quos in atrio continebat. Cū hoc bresseyus colloquio habito impetrat castelli deditionē oportuno tempore a se faciendā. Adueniente conuentorū die bresseyus armatos longnyum mittit: quos sanctimarianus soceri amicitiā eiusq̃ vxoris pręsentiam parui ducens in castellum clam per posticū introducit. Qui autem in atrio stationē habebāt francis in castello cōspectis obsistere quidē conati facile quasi & nūero & robore inferiores cœpto destiterūt: qui omēs capti & bonis spoliati sunt pter francisci vxorem quę cum fortunis (in generū multū prius oblocuta) libera discessit

Pons audomarus capit. Lexouium. Manta. Longnyum

Vernonẽses

Sub idem tempus caduceator a floqueto ad vernonenses qui sequanam in normannis accolunt missus vt in Caroli ditionem fidemqꝫ se conuerterent a iohãne doremonto loci prafecto irrisus est: dicente se quidem cum loci incolis oppidi claues per q̃ libenter prabiturum. Nec moratus ad clauium artifices pergens doremõtus: multas rugibine vetustateqꝫ semesas claues caduceatori colligatas tradit. Cui respõdens caduceator: hę inquit obsoletiores sunt q̃ vt tam celebris oppidi portis cõueniant. moxqꝫ ad comitem dunẽsem qui interim proxime vernonem copias admouerat accessit: referens ea quę a doremõto gesta cognouisset. Illusione accepta: comes ad oppidi regionem quę ad rothomagos spectat cõsedit: domino de mouy & guillermo canuto alteram partem obsidentibus: quibus erat francorum sagittarioruꝫ frequens manus attributa: qui ad belli necessitatem recenter fuerant ex ruricolis delecti & a vectigalium omnium contributione sine controuersia liberi. Enimuero ex ędibus sexaginta: vnus assumptis armis ab iis qui domum restant instructus: & aureo tantum nummo dum domo egreditur donatus: in militiam pergit: & horum q dem egregia opera carolus multis locis prospere vsus est. Ex eoruꝫ numero hi qui sub domino de mouy & canuto militabãt: insula quæ in vernonis conspectu est occupata: confestim pontẽ qua in oppidum via est intercipiunt. Qua re perterriti oppidani ex suis ad comitem legant iohannẽ abaronem anglum & guillermuꝫ daguenetum cum aliquot loci bonę opinionis incolis. Quibus ad comitem admissis: Daguenetus ita locutus esse perhibetur. Ad vernonenses (illustris comes) caduceatorem misisti qui eos regis tui nomine admoneret: se atqꝫ oppidum eius potestati permittant. Igitur ad te venimus vt nobis dicas q̃obrem admonendos nos esse ducas & quid a nobis tibi faciẽdum putes. Comes vt modestus erat respondens nõ ignoratis inquit viri oratores vernonem cum arce & circũiacenti agro ad Caroluꝫ regẽ paterno iure pertinere. Quæ cũ vel vi vel dolo ablata hostis occupet: nunc patri ad regnum succedens carolus: ea sibi restitui iure optimo petit. Fuisse nanqꝫ per superiores annos multa gesta bella quibus vastatũ regnum attritusqꝫ populus diu multũqꝫ misere elanguit: demũ inducias inter principes intercessisse: vt interim concordiæ via pararetur. Sed parum in fide stantibus anglis: medio induciarum tempore feugeras occupasse & expilasse: quaꝫ adhuc tenerent tametsi cõpluribus conuentionibus de redintegrando dãno fuisset tractatum. Tam multis iniuriis acceptis: caroluꝫ ex ꝓcerum cõsilio constituisse iustissimis repetere armis q̃ a patre atqꝫ a se angloruꝫ perfidia sustulisset. Eã causam esse q̃obrem vos de deditione faciẽda admonere ꝑcepimus. Post q̃ hęc a comite dicta sunt q missi fuerãt seorsuꝫ a cõtione secedentes: recusantibus anglis deditionẽ oppidani caroli se partes sequi omnino constituerunt Relictis propterea apud comitẽ obsidib⁹: vernonẽ repetẽtes: vernonetũ imprimis (id ẽm arci nomẽ est) restituere. Verũ qꝫ a rothomagẽsibus nõ plurimũ vernonenses absunt: & inde subsidiũ affuturũ sperarent oppidũ dedere ea lege pollicẽtur: si anglus suppetias illis ĩ fra ꝓximũ sabbatũ nõ ferret. Cõstituto die qa se destitutos ope intelligerẽt: emissis libere ex ꝑsidio anglis: dunẽsem comitẽ in oppidũ vernonenses admittũt: q loci atqꝫ arcis custodiã rigaldo de fõtanis assignauit. Dũ hęc vernone gerũtur carolus ebroicas: deinde loueriũ petẽs: ab incolis ĩcredibili lętitia exceptus est. Quo tp̃e guillermus canutus arcẽ quę dangu appellatur ex pręfecto portugallo volũtaria deditione recepit. Et sancti pauli comes gorneyum in fide admittẽs oppido atqꝫ arce a carolo donatus est. Comes itẽ dunensis post q̃ndecimũ obsidio

Institutio francorũ sagittarioruꝫ.

Orõ comitis dunensis ad vernonẽsiũ oratores

nis diem haricuria potitus est. Interim mouentes ex vernone pceres ad carolum louuerii agentem cũ ingentibus copiis conuenerunt: per quos dies rupis guidonis dominus eius nominis arcẽ quę ad eum pertinebat dedente se præfecto recuperat.

Contractis ad louueriũ omnibus copiis: Carolus maturat ea persequi quæ ad reliquam normanniã subiugandam opus erant. Carolum igitur arthesium comitem deu: sancti quoq; Pauli comitem & iohannem saueusum cum quattuor armatorũ milibus ad nouum castrum cui pręfectus erat adam billotonus anglus in præsidio habens quadraginta supra centũ milites proficisci iubet. Captum est oppidum vi. arxq; recepta: concessa anglis facultate suas inde fortunas exportandi. Dunensem pręterea comitem carolus alteras copias ducere chambrasium mãdat: quem cõplures franci proceres vno exercitu comitati sunt. Inter quos fuere comites claromontensis & niuernensis: dorualllus & ialõnus francię marescallus. carolus culautus: petrus breseyus: gaucurtus: buellus peditum equitũq; milia quattuor educentes. Castris ad chambrasium admotis post diẽ octauum: guillermus ernitus anglus arcis pfectus (lege cum frãcis libere discedendi cõposita) loco cessit. Erat dessayum in alenconii ditione castellum quod anglus multis annis tenuerat: ab eoq; lacus nõ lõgo multum interuallo distans. Hunc lacũ cum hi qui ad dessayum erant expiscãdũ per eos dies accepissent: plerũq; lacum petiit piscium cõcupiscentia illecti. Ea re p nũcios cognita: alenconii dux contractis ex tempore copiis: ad lacu; occultis itinerib⁹ contendens: anglos illic palantes omnes intercipit. Captosq; in dessay conspectu sistens: eos neci destinat nisi arcem dedant. Deditũ oppidum est & castellum. Ex dieppa quoq; qui in præsidio erant partim fœcanu; cœnobium quod ad occeanum est petentes noctu expugnant. Nec lõga mora interposita ecce ab anglia nauis quę circiter centũ milites ad fecani pręsidiũ ferebat: ad portu; appellit. Quos fecanę oppugnationis ignaros & ideo in cõtinentem egressos franci cõprahendunt. Ad hęc britãnię dux: francorũ suorũq; robore stipatus ex britãnia constantiã pfectus ciuitatem secũdo sui aduentus die (abeũtibus inde anglis) cepit. Eadem fortuna nulloq; negocio sanctum laudum & vicinas arces nõ paucas occupat vbi ex francis psidium constituit. Sub id tempus alẽconienses ad ducem suum missis clam nũciis: patere illi aditum in oppidum promittunt. Quo nuncio dux spem recuperandę hęreditatis capiens: ptinus copiis ad oppidu; collatis ab incolis intromittitur: anglis in arcẽ fugientibus quã fractis animis defensantes paulo post ducis sa arbitrio dedidere. Auxiliat⁹ est duci ad hanc rẽ ludouicus bellomontus q ex cœnomãnia ad eu; sexaginta eqtes ducens cõuenerat. Fuit eodẽ anno. M.cccc.xlix. apud vascones frãcis fortuna (sicuti cœperat) candidior gastone fuxi comite maulissonẽ obsidẽte: q a carolo vasconię regionis ad pireneũ vsq; administrationẽ receperat. Erãt gastoni in obsidione tria equitũ & decẽ sagittariorũ milia: Quoru; repentino conspectu pmoti oppidani ad gastonẽ nuncios de deditione misere. Angli vero vbi id cognouerunt: in arcem quę in edita rupe est profugerunt. Itaq; maulissone recepta: comes fuxi cum accepisset in arce pœnuriam frumẽti & cõmeatus esse: rupẽ ex oi parte circũuallat. Cui aio obsistendi: rex nauarrus (cuius filiã gasto habebat vxorẽ) sex varii generis hoi; milib⁹ ptractis: cũ gastonis militũ ordinẽ roburq; explorasset: suis paulo retrocedere iussis: ad comitis se colloquiũ admitti impetrat. Coiere paruo militũ nũero principes: mille a castris francorũ passibus. Vbi rex nauarr⁹ comitẽ allocut⁹. Miror te inquit carissime gener: neglecta veteri nostra amicitia maulissonẽ quã tu

Copię ad carolũ conueniunt.

Chãbrasiu;

Dessayum

Fecanu;.

Constantia.

Sãct⁹ laud⁹.

Alenconiu;

Gasto fuxi comes.

Maulisson.

Nauarr⁹ rex ãglos secut⁹

endam mihi anglus commiserat vindicasse:& nunc arcem quoq; capere conari: cui meus conestabilis suo & anglorũ nomine præsideret. Ad regis verba gasto ad seqn tem modum respondit. Affinitatem recte rex illustris cõmemoras: q̃obrez tibi & beniuolus & obsequens esse debeo: si alio me non duceret parendi necessitas & honestas officii. Carolo regi subiectione & fide cũ sim imprimis obnoxius: tũ ob id maxime q̄ vasconiam meę tutelę supposuit: iussus ab eo maulissonez cepi. neq; hinc abscedam donec aut alter me fortior extrudat: aut arcem ad caroli ditionẽ redire compulero. Comitis voluntate cognita: nauarrus copias ad se reduxit. Obsessi vero impetrata discedendi securitate arcem dedidere. Eodez temporis tractu quędam in normannia arces captę sunt a domino de blãuilla: touqua: in rupe ꝓxime occeanũ extructa: a dunensi comite argentonũ: vbi simulato metu de muro de deditione ꝓlocutus hostis: arma cũ pararet: quidam in populo primores: diuersa qua angl⁹ parte dolos agit: francos affati fraudem manifestant: orantes signũ quod præ se ferrent sibi ꝓtenus dari. Oppidanos cõstituisse Carolo regi parere: anglis expulsis. Signo recepto: fran cos admonent eo accedere quo signũ in muro erectum cernerent: se q̄dem illos in oppidũ accepturos. Admissis per muros bono numero francis: Angli suo cõmento frustrati: in arcem perpropere cõfugerunt. Quã nõ multo post dedidere: ex suis fortunis omnibus: pręter baculũ vnũ nihil inde exportãtes. Nec fuit oliuerio de carsalio pręsidii pręfecto melior conditio. Per eos dies castellum gaillardi loco edito ad sequanę ripam constitutũ (carolo in obsidione agente) captum est Freneii quoq; arx ab alenconii duce (dedẽtibus se libere anglis) recepta. Gisortiũ p̄terea richardus merburus anglus carolo restituit. Donatus ꝓpterea a carolo sancti germani in laya ditione atq; prefectura: duos insuper liberos iohãnem atq; hemonem qui apud pontẽ audomari capti in custodia tenebantur recepit. Gisortio præpositus est gaucurtus veteranus auratę militię eques: rerũ gerendarũ longa experiẽtia & fide in regẽ spectatus. Tot per normãniam locis potitus rex: cum & procerum pręsentia & robustissimo exercitu instructus esset: contractis ad nouiburgi planiciem copiis: dunensem comitẽ sequanã (rothomagum versus) transmittere iubet pręmissis ad ciues caduceatoribus: qui ciuitatẽ ad caroli ius repeterent. Quos hostis cõminata illis morte audire recusauit. Tenebatur eñ ciuitas firmissimo anglorũ p̄sidio. Caduceatorũ relatione percepta: carolus copias ad ciuitatem ꝓmouere mandat. Admotis in vrbis conspectu militibus: atq; per caduceatorem de dedenda ciuitate ciuibus iterũ admonitis: post q̃ triduo toto quo illic acies constitit: nemo in colloquium ꝓdiret: ingruerentq; cõtinui imbres (erat eñ hyemis principiũ) dunensis comes ad pontem arcis se recepit: diuersantibus per circũiacentes vicos ad hibernãdum militibus. Duz hęc ita rothomagi agũtur: aliquot ciues quibus grauis esset anglorum principatus: duas turres cum muro intermedio per speciẽ custodię occupant: aio quidẽ francos oppugnationis tpe in ciuitatẽ admittendi. Ea spe erect⁹ Carolus: dunẽsez comitẽ cũ omnibus copiis rothomagẽses adoriri iubet. Posito in cõspectu ciuitatis toto exercitu: duas acies dunẽsis instituit: vnã cui ipse pręerat ad portam (q̃ bellouaca dr̃) sistit. Altera quã claromõtensis comes carolus ducebat iter furcas & ciuitatẽ se locat. Expectãtib⁹ i eo ordine frãcis: si q̃d a ciuitate signũ ꝓdiret: venit ad eos hora post meridiẽ ferme secũda hõ eques renũciãs duas turres a q̄busdaz ciuibus nõ alia cã teneri q̃ vt opẽ accedẽtibus frãcis afferrent. Quo nuncio admonitus dunensis sagittarios ad eã partẽ qua turres erant mittit ipse vero pedes (reliquo

Gastonis responsio.

Dolus dolo superatur.

Iohẽs gaucurtus.

Rothomagus obsidet̃

comitante exercitu) subsequitur. Iam scalis erectis quadraginta armati in ciuitatem euaserant: cũ Tallebotus cum trecentis egregie instructis peditibus properans: militare vexillũ in summo muro sistit. Moxq; in eos qui murũ superauerãt: & qui turres tuebãtur debacchatus: sexaginta trucidat pter aliquot quos seruãdos delegit captiuos. Qui vero pręcipiti lapsu e muro in fossam volẽtes se demittebant: vel crure vel brachio (paucis incolumibus) sunt mutilati. Post secundam oppugnationis diem rothomagẽses indignati aliquot ex suis nõ mediocres ciues a talleboto occisos esse: neq; parũ formidantes ne altera oppugnatione expugnati pręda fierent francis: primores ciuitatis (assumpto suo archiepiscopo) cũ populi turba prodeuntes. sombrecetũ forte ducem: quẽ rex anglus normannię praefecerat: per viam offendũt atq; ad insequentem modũ põtifex alloquitur. Nosti clarissime dux q̃ proxime nos circũsedit francorum exercitus: neq; miseram ciuitatis conditionẽ ignoras. Secund⁹ nunc atq; quadragesimus dies agitur: quo nec frumenti neq; vini neq; lignoru3 q̃cq̃ ad nos importatu3 est. Omnium reru3 & maxime annonae caritas apud nos est: pernecessarium est si salui esse volumus: rem cũ francorum rege componere. Liceat igitur tua cum venia reipublicę & tuę saluti consulere. Mittere legatos qui ićto cu3 francis qualicũq; foedere ciuitatem quiete aliqua leuent. Haec põtificis oratio q̃uis duci non conueniret: circum tamen aspiciẽs cum paucis satellitibus inter populi turbam se stipatum intellexit: ferocitate cęlata: humilitatem pręse tulit: se inquiens boni consulturum quod ciues optimũ factu arbitrarentur. Moxq; ad publicas ciuitatis ędes se conferentem: põtifex & populi melior pars secuta est. Ibi communi assensu pontificem cum aliquot ciuibus atq; equitibus anglis oratores constituunt. Quibus mandata dãt francum regem cõuenire: & cum eo pacis q̃optimas conditiones possent impetrare. Igitur pręmisso ad põtisarcem pontificis officiali. qui pficiscendi ad carolum securitatem legatis obtineret: securitate habita ad sancti andoeni portum tribus passuum milibus ab ipsa põtisarce distantem oratores conuenere. Affuere caroli nomine dunensis comes: cancellarius: petrus breseyus: & guillermus cousinotus: & nonnulli alii ex regio cõsilio litterati homines. Considentibus vtrinq; legatis: rothomagensis pontifex orat rothomagensibus in primis remitti si quod ab illis in carolum regẽ perperam gestum esset: Id quicquid esset non incolaru3 malicia neq; franci nominis odio sed q anglorum potẽtatui inuiti subiicerentur fuisse perpetratum. Nũc regis potestati se ciuitatẽq; permissuros si cuiq; liberum foret vel abire quo suus animus iclinaret: vel in ciuitate saluis fortunis incolere. Si tamẽ ad discedendum pateret anglis sine offensione ad suos cõmilitones via. His tantum a pontifice postulatis nihil detractum est: modo iuramẽto firmarent ciuitatem in Caroli ditionem posituros. Adiurati: cum in vrbem noctu reuertissent: gestoru3 a se rationem donec illuxisset ponere non valuerunt. Coacto postera die cõcilio: cui sombrecetus assistentibus plerisq; anglis pręsidebat: post q̃ legationis serie3 pontifex enarrasset: ciuibus conuenta probantib⁹: indignantes angli cõcilio egressi: alii in palatium: alii in arcem raptis armis se receperũt. Qua re commoti Rothomagenses: arma quoq; desumpsere: constitutis passim aduersus hostiles insidias excubiis. Simulq; anglorum a se discessionem per nuntium carolo significant: vt sine cunctatione subsidium illis ferat: vno omnes animo esse recipere illum in ciuitatẽ. Interim cum ii qui excubabant: anglos quosdã per vias armatos incedere conspexissent: septẽ ex illis trucidatis reliquos in suas munitiones reppulerũt: murorũ parte cũ aliquot turri

Tallebotus.

Põtifex sombrecetum alloquitur

bus & portis occupatis. Nec longa interiecta mora dunensis comes cum ingentibus copiis veniens: Sanctę katherinę cœnobium quod in colle ciuitati adiacēte situ est (anglis qui in pręsidio erant sese dedentibus) recepit. Quibus ne per viā honfleū petentibus prædandi occasio esset: carolus pecuniā ad quotidianam impēsam donare iubet. Mox vero cœnobiū ingreditur. Dunensis autem comes ad portaʒ quā marchauillam dicunt castra fecit. Anno christianæ salutis millesimo quadringētesimo quadragesimonono. Ad quē protenus accedentes ciuium primores ex propugnaculo quod pro ianua erat ita sunt prolocuti. Faustus fœlixqꝫ regi & nobis tuꝰ ad nos illustris comes aduentus sit: populi siquidem iussu tibi occurrimus: portarū claues repræsentātes: quo intelligas patescere franco militi in ciuitatē adituʒ: & quē voles ex totis copiis numerū ad nos introducere. Quibus dunensis comiter respondit: non suo quidē sed eorum arbitratu se omnia gesturum. Visum est mille equites cum suis sagittariis qui in ciuitatē admitterentur satis esse. Horum pars proxime palatium (quo sombrecetus atqꝫ tallebotus suum præsidiū continebant) stationē habuit. Altera inter palatium & arcē sedem accepit. Tertia duce petro breseyo: in ipso arcis conspectu cōstitit. Reliquus exercitus ingens quidē & supra q̄ ante annos multos visus fuisset copiosus: per agruʒ qui ad bellouacos spectat diuersatus est. His sicuti annotauimus ordinatis: angli qui pontē ad sequanam amnē tenebant se dedidere. Sombrecetus vero orat ad carolum ire sibi liceat. Admissus petit id ratū haberi quod Rothomagensis pontifex de reddēda ciuitate apud sancti Andoeni portū ad se veniens rettulisset. Cui ad hunc modū Carolus modeste respondens. Rem inquit sombrecete parum ęquam efflagitare videris. Poteras ęquo iure cuʒ rothomagensibus frui cum de deditione ageretur. Sed tu aduersus pacis legem pugnans q̄tum per te fieri potuit spem in armis reposuisti. conatus ciues a me auertere. Constitui propterea te e palatio nunq̄ dimissurum donec liberam ciuitatē vna cum honfleo: & reliquis quę tui occupant locis in meaʒ ditionē restituas. Post q̄ hęc sombrecetus accepit: valedicens regi in palatium remigrauit comitantibus illuʒ comitibus Claromontano & Deu. Postridie palatium arcemqꝫ obsidere Carolus iubet. Sombrecetus autem vbi ad oppugnationem parari taʒ diligenter omnia a francis videt in colloquium cū Carolo admitti petit. Ad regem cum venisset: eadem quæ prius postulans: vt ea quæ fuerat Rothomagēsibus indulta conditio sibi suisqꝫ permaneret: respōsum accepit: id se frustra sperare qui apud sancti andoeni portum cōuenta recusarat. Atqꝫ ita a carolo sombrecetus in palatiuʒ digressus est. At dunēsis comes Caroli iussu palatium arcēqꝫ fossis circūuallat: ne obsessis egrediendi facultas vlla esset. Igitur machinis tormentisqꝫ circum admotis: Sombrecetus dunenseʒ ad colloquium vocat. Data vtrinqꝫ fandi potestate: & diurnis per vices induciis cōfirmatis: post q̄ diu multumqꝫ vltro citroqꝫ itum atqꝫ reditū est. Conuenit sombrecetum cum vxore & fortunis suis atqꝫ anglis liberum dimittere: ea lege vt aureorum quinquaginta Carolo pacis tractatoribus milia sex psoluerent: ęre quod a ciuibus & incolis angli contraxerant in primis dissoluto. Oppida præterea atqꝫ arces ab anglis per normanniā occupatis restituerent. His iureiurādo roboratis & obsidibus: inter quos Tallebotus erat datis: sombrecetus dimissus est. Qui datę carolo fidei nō oblitus thomę hou & fouqueto ethoni mādat loca de quibus cōuenerat in caroli potestate reponant. Reposita oīa præter harfleū sunt: quam arcē corsonus qui eā præsidio tenebat relinquere pernegauit. Quæ causa fuit: vt vnus obsidum Tallebotus

aliis abeuntibus in custodia seruaretur. Emissis rothomago anglis kalendis nouembribus (omniū sanctorū solennibus rite religioseq; absolutis) carolus regio apparatu ciuitatē ingressus: mira admodū exultatione & omniū leticia exceptus est.

Carolus rex rothomagū ingreditur

Dum hæc rothomagi geruntur britonū dux feugeras dedēte se francisco aragonensi recuperat: qui ab anglis quoq; deficiens francorū partiū fuit. Mathagotus pterea (qui belesinū præsidio anglorū tenebat) postq̄ nullo suorū subsidio se adiutū iri cognoscit. locum duci alenconii liberū dimittit. Fusam itē per id tempus fuisse inuenio anglorū cohortem ad gaurayum normāniē oppidū cum frumentatū pgerent. Hęc cędes a militibus comitis sancti pauli ducibus Gaufrido courano & ioachino roaldo facta esse traditur. Postq̄ tēpus quod satis ad res rothomagi cōponendas erat: carolus exegit: caudebecum pfectus: harfleū exercitū duci iubet. Cuius obsidio difficultatē multam afferebat. Tum propter maris ęstuaria. Tū propter hyemis asperitatem quæ & gelu & ymbribus plus solito inhorruerat. Neq; in agro vicino ędes aut tuguriola erant ad militū stationē sed vt quisq; melius poterat scrobibus ad hoc effossis: sedem sibi parauerat paleis atq; genestis eas obtegentes. Præerant tormentis atq; impedimentis iohannes & iaspar bureau fratres industrii homines. Hi vineis atq; aggeribus extructis: bombardas sexdecim ad quatiendū harflei muros in ipsius ęstuarii arenis statuerāt: ita vt per fossas ad oppidi proxime muros tuto perueniri posset. Et carolus quidē casside armatus & manu clipeum ferēs: interdum ad opus visendū accedebat. Ab occęano aūt quinq; & viginti nauiū classis excubabat ne vel ab anglia obsessis suppetię prodirent vel obsessis fugę adesset facultas. Hac tā arcta circūsessione coangustatus hostis: dunensem comitē ex muro secū verba habere efflagitat. Huic nomen erat Thomas auringanus in pręsidio habens anglorū milia duo. Conueniente comite deu: cum diu fuisset de deditiōe fabulatum: tādē natalis dominici die decretū est: hostē infra kalēdas ianuarias loco excessurum: suis inde facultatibus sine cōtrouersia exportatis. Id decretū sigillis sex francorū procerū firmatū est: & ab hoste octo obsides dati: kalēdarū die harfleū receptū & obsides restituti. Quinto post die relicto firmo pręsidio carolus honfleum copias mittit. Ipse interim in cœnobio gemetensi diuersatus est. Quo ad eū agnetē (quā propter egregiā speciem bellā appellabant) venisse iohannes charterius gestorū caroli scriptor tradit: eo animo vt regē admoneret proditionis qua in eū quidam coniurauerant. De hac agnete constans mea ętate fama fuit eā a Carolo adamatā fuisse & puellam breuissimę vitę peperisse: q̄q̄ carolus ex se prognatā esse omnino diffiteretur. Decessit in eo cœnobio agnes condito sexaginta miliū aureorū testamento: vbi exsecta eius pcordia humo tradita sunt: reliquū cadauer lochias elatū & in diuæ marię templo sepultum. Fuit nanq; admodū lepida & faceta: luxuq; & vestiū cultu supra mulieris modestiā gloriabunda. Qui fastus quandoquidem non nisi grandi sumptu ducitur: eius pōpę impensam ad amorū mercedē carolus facere credebatur Accessit ad stupri suspitionē ppinquorū agnetis ad dignitates ecclesiasticas repentina promotio. Per eos dies comes fuxi contracta ingenti militū manu: Lantretū fratrem & fuxensem nothū obsidere guycē: validā in agro baionensi arcem iubet.

Recuperat feugere.

Harfleum

Honfleum.

Bella agnes.

Id postq̄ nauarrus conestabilis cognouit: coactis anglorū copiis vna cum georgio soltinto baionensi pretore: nauibus per amnē qui baionā præterfluit vt obsessis auxilio adesset ducēs a francis (quibus hostis aduētus prædictus erat) intercept9 est: & anglorū ducenti supra mille occisi: Georgius autem vbi male suis fauentē for-

Guyces castellū prope baionam

tunam intellexit. Cuneo sexaginta equitum facto: per mediam francorum aciem irrumpens in propugnaculum arcis peruenit. Unde noctu egressus cum baionam se recipere festinat a fuxensi notho fugiens captus est. Ad honfleũ redeo. Quo premissi franci sagittarii dũ reliquę copię aduenirent aliquot pręliis cũ hoste decertauerunt. Quo postq̃ dunensis comes accessit: & tormenta admota sunt. Coursonus eques anglus honflei præfectus ad. xii. Calẽdas martias cędere arci: nisi infra eũ diem subsidio suorũ iuuaretur pmisit. Frustratus expectatione: arcem reliquit: fortunas suas secũ exportans. Freneyum itẽ receptum est: libere abeũtibus anglis: qui illud psidio tenebãt: recepto quoq̃ monforto prefecto qui apud pontẽ audomari capt⁹ extiterat: pro cuius redemptione salutiorũ milia decem soluerunt. Eisdem dieb⁹ thomas cui quirielus cognomen fuit: cũ tribus hominũ milibus ex anglia normanniam appellens: vanlongnas inuadit: quas post primũ & vigesimũ obsidionis diem (libere inde emisso a bello roaldo) capit. Nec diu illic moratus: ipse cũ suis & iis qui propinquioribus oppidis in præsidiis erant: Cadomũ baiocasq̃ mouens: per vada clementis iter facere constituit. Ea re cognita Carolus comiti claromõtano mandat Thomam quirielum persequatur. Igitur assumptis castrẽsi comite: & petro breseyo aliisq̃ insigni virtute proceribus: sexcentos equites cũ sagittariis ducens Gaufridum céuranum. Et ioachinum roaldũ præcedere cum suis cohortibus iubet: qui hostium iter explorent. Inuento tandẽ hoste: postremam aciem adoriuntur. Occisis mox aliquot anglis: tantilla fortuna cõtenti: paulo ab hoste seorsum se receperũt: donec inuentum a se hostẽ comiti nunciassent. Nuncio accepto comes copias diligenter pmouet: & anglos assequi festinat: q ad vicum formigniacũ qui carentum inter & baiocas est: iam peruenerant: & cõspecto procul franco exercitu in acie stabant instructi: addiscentes cõfestim sibi ex baiociis mathagotũ. Erant illis a tergo pomaria & sepes quę francũ in eos progredi maxime prohibebãt. Quare in conspectu hostiũ veniens comes leuibus pręliis anglos lacessit. Verũ multitudine militũ inferior richemontem ex sancto laudo ad sevenire per nunciũ orat. Qui impigre aduenit: iacobo luxemburgo eũ comitante: quos lauallus doruallusq̃ & ioeacus sequebantur: qui ducentos & quadraginta equites præter sagittariorum magnũ numerum simul efficiebant. Iam eñ comes claromõtanus diu pedes pugnam cõmiserat: & paululum cesserat loco: aliquot tormentis amissis cũ richemõtus ex molendino cui de fossa appellatio est: vbi castra posuerat suos in hostẽ emittit. Quos postq̃ ad pontem quem de barra incolę vocant cõcessisse mathagotus conspexit: ipse cũ vero insigni equite anglo & mille satellitibus: desertis sociis pars cadomum: pars baiocas petit. Desertus a Mathagotho quirielus ad inferiorem profluentem (quo vicus alluitur) commilitones suos concedere iubet. Illic cõmisso acerrimo prælio: sagittarii anglos fundunt: & partim interimũt se cũ comite claromõtano protenus coniungentes. Nec mora iussus a richemonte petrus breseyus superiorẽ anglorum alam inuadit: quosq̃ obuios psternens q̃q̃ viriliter anglus decertaret. Utroq̃ cornu fuso: richemõtus supato fluento hostẽ totis copiis aggreditur. Decertatũ est eo loco incredibili pertinacia. Nec pfuit anglo q̃ multitudine pstaret. Occubuere enim septingenti septuagintaq̃ttuor supra milia q̃ttuor: & thomas quirielus cũ aliis mille insigni nobilitate anglis captus: octo tantũ ex francorũ exercitu desideratis. Prę cęteris francis enituit eo prelio spectatissima monsgasconis & sancti seueri fortitudo. Nec caruit laude petrus breseyus plurimiq̃ habitus est dñs manneyus Floqueti militum ductor: qui flo

Pugna formigniana.

[illegible handwritten marginal note]

quetus effracto a calcitrante equo crure apud ponte arcis egrotus decubabat. Parta insigni victoria franci virū copias duxere:non sine cōtrouersia:conestabili ne an comiti claromontano eius victorię gloria deberetur. Plerisq affirmātibus in conestabilem victoriā esse referendā qui magistratu superior esset. Aliis cōtra censentib9 comitē claromōtanū ad id prælium a rege delegatū nomine fuisse:eiusq auspiciis partam victoriam. Diremit contentionem Carolus:& rē sapienter fortiterq gestaz claromontano assignauit. Parisiani de victoria formigniana certiores facti:duodecim puerorum infra primā adolescentiam milibus ad sanctū innocentez contractis: supplicationē ad diuę marię templum decreuerūt:singulis eorū lucernam ceream accensam manu gestātibus. Viro quo se franci contulerāt recepto: claromontan9 baiocas contēdit richemontus ad britonū ducem profectus est qui delecto exercitu abrincas circūsidere statuerat. Circūuallata ciuitate & crebris per dies viginti oppugnationibus vexata:Lanyetus loci præfectus cū præsidio libertate abeūdi impetrata ciuitatem reliquit. Tombellenam præterea arcē non longe a diui michaelis iugo distantem in rupe extructam:britonū dux anglis (q̄q̄ frequentes eēnt) paruo negocio exclusis:Caroli nomine recepit. Eodem anno qui fuit salutis quadringentesim9 quinquagesimus supra mille Carolus ad baiocenses dunēsem comitem cum exercitu legat. Qui nihil moratus ad suburbiuz quod Cadomū versus spectat castra fecit. Claromontanus comes & ipse castrēsis cum suis copiis alteram quę ad carentoniū vergit occupant. Domino de mōtenayo copiarum ducis alenconii ductori & Roberto conigano scoto pars quæ ad diui francisci cœnobium est cessit: atq ita tribus diuersis locis baiocenses obsessi:dies quindecim grauē obsidionem tolerauere egregie pugnantibus anglis qui in præsidio erāt nongenti longo armoruz vsu bellaces. Itaq q̄q̄ crebro tormentorū iactu muri per ambitū ciuitatis deiecti essent: facilemq expugnationem fore milites franci existimarēt: inuitis principibus bis vno die oppugnationem tentauere. cupidi deturbare tota normannia anglos. Accepi regnobertum quem in sanctorum numerū relatum baiocēses magna religione venerant: qui viuens & baiocassinus comes primū:& deinde episcopus extitisset: visuz fuisse per quietem dunensi comiti:eumq oppugnationis admonuisse: quam miles francus apparabat:vetuisseq ne id pateretur:sed furentem exercitum reuocaret. Id si faciat:bene quidem obsidionem sibi cessuram. si secus dispendiuz accepturum:atq ea visione excitatum comitem mox ad milites properasse: eosq ab oppugnandi pertinacia reduxisse:mathagotum vero post quindecimā obsidionis diez ad colloquium cum dunensi comite accessisse:cōditionesq suę & anglorum ex ciuitate digressionis accepisse. Enimuero tametsi multa sibi concedi peteret:illud tantum impetrat: abiret cum suis cōmilitonibus liber:armis relictis. Clarioribus autem fœminis singulos equos qui eas veherēt habere:equitibus aureos decem peditibus quinq exportare permissum. Interdictum ne cadomū sed chereburgum se reciperent. Sub idē tempus briquebecum valongnęq a conestabili receptę: cuz sancto saluatore vicōto. Deinde cadomum obsessum quod firmissimo præsidio anglus tenebat. Richemontus ad diui stephani monasteriū stationem accepit: cui se confestim comes claromontanus coniunxit. Erant his militantes equites mille ducenti cum quattuor milibus & quingētis peditibus duobusq milibus francorum sagittariorum. Dunensis comes suburbium vancellense obtinuit:quingentos equites:pedites quingētos supra milia duo:& totidem francos architenentes ducens. Affuere quarto post

Virus capit.
Abrincę.
Baiocēses.
Cadomēses

die niuernensis comes cum comite deu: & armatorũ fortissima manu: qui orna am-ne per pontem ad idipsum a francis constitutum: transmisso ad trinitatis cœnobiũ consedere. Conuenientibus ad hunc modũ copiis: postera die propugnaculuꝫ qđ ad diui stephani ędem vergebat expugnatuꝫ est. Venit deinceps carolus & cum eo renatus sicilię rex: mille equitibus: duobusq̃ sagittarioruꝫ milibus equo vectis: & totidem francorũ architenentium milibus stipatus: diuersatusq̃ est apud ardaynum monasterium vbi per tẽpus obsidionis habitauit. Auxit milituꝫ animos caroli præsentia: & circũductis p ambitum fossis: cuniculis ad oppidi mœnia succedebãt. Et ppugnacula quę ad vancellense suburbanum pro portis erecta erant Dunensis ante omẽs oppugnare cœpit: viq̃ expugnauit. Conestabilis vero nihilo segnior turriꝫ quę ad angulũ oppidi sanctum stephanum versus extabat suis per cuniculum missis deiecit. Ea prolapsa hostem ita perterruit: vt de deditione mox colloquiuꝫ iniret Rebus componẽdis carolus dunẽsem & cum eo petrum breseyum iohannẽq̃ bureum pręfecit. Anglorum nomine richardus herissonus cadomensis præses quem balliuum vocant & robertus gargeus cõuenerunt. Pro se eustacium gauuetum & diui stephani abbatem cadomẽses misere. Cõuentionis dies postridie festi diui baptistę iohannis fuit. Pactum est anglos oppido excessuros: si infra iulias kalẽdas ope subsidioq̃ suorũ non iuuarentur. Ad constitutum diẽ cuꝫ nemo illis suppetiaretur conuentis paruerunt: oppidum arcemq̃ dedentes. Erat in arce dux sombressetus cum vxore & liberis: magno vallatus milituꝫ præsidio. Nam ad oppidi custodiam quattuor anglorum milia fuisse memorantur. Quibus ad sua in angliam conuehẽda naues datę sunt. Liberato anglis cadomo dunensis comes cũ ducentis equitibus & sagittariorum frequentia per arcem in oppiduꝫ ingreditur. Quinto post die carolus a populo magnifice exceptus: postq̃ magistratus officiaq̃ distribuit: exercitum fallesiam ire mandat. Dum cadomi Carolus agit venere a philippo burgundorum duce oratores dominus croyus & iohãnes croyus fratres: & darsius quoq̃ cãpanus eques auratus: qui Caroli filiam peterent: Carolo philippi filio vxorem dari.

Fallesia. Procedentibus fallesiam copiis: & iohanne bureo qui impedimẽtis pręerat multos sagittarios ducens longo interuallo subsequente: angli eruptione facta impedimenta adoriũtur: quos cũ ęgre bureus sustineret: affuit confestim potonus cum valida cohorte cuius virtute in suas munitiones hostis se rettulit. Succedentibus deinde copiis: fallesia toto ambitu circũdatur. Cui obsidioni cum multo plures q̃ negocio cõueniret assistere carolus intelligit: richemontẽ cum parte copiarum chereburgum mittit. Qui ad fallesiam mãserunt: multis subactis fossis tormẽtisq̃ muros quatiunt: obsessos nullo tempore quiescere permittẽtes. Qua re veriti andreas tresbotus & Thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad pręsidium cũ quingentis supra mille anglis reliquerat ne vi expugnarentur: ea cõditione fallesiam in Caroli potestate reponendam datis obsidibus se astringunt: si Tallebotuꝫ dominũ suum (qui apud druydas captus tenebatur) Carolus liberaret. Exactis vndecim dierum induciis (nemine suppetias obsessis ferente) & talleboto recepto: angli qui fallesiam tenebant liberi abiere. Fallesiæ pręfectura potono Carolus cõtulit.

Danfrõtum Atq̃ inde exercitus partem carolo culauto duce danfrontuꝫ legat. Ea arx & si fortissima esset validoq̃ anglorum pręsidio teneretur: Hostis nichilominus fortunę præsentis iniquitateꝫ cõsiderans: impetrata abeundi potestate oppidum cum arce franco permisit. Eadẽ tempestate christianę quidem salutis anno millesimo quadringentesimo quinqua-

gesimo franciscus britonum dux qui Caroli partes cõstanti fide secutus fuerat: mortem obiit. Huic aduersus egidium fratrem inexpiabile odium fuit. Propterea ꝙ anglicę factionis esset: neq; vlla ratione vt ab ea resipisceret adduci poterat. Quare i custodia habitus francisci tandem iussu a duobus satellitibus: mãtilibus ad eius iugulum cõtortis strangulatur. Eius necis culpam in montabanum qui egidii custodiã a duce receperat britones referũt: dicentes egidiũ quidem bono in francos aio fuisse s; mõtabani pfidia sec⁹ ac ille sentiret frãcisco relatũ extitisse eiusq; rei testes postea fuisse collegas montabani: quorũ pars vltimo supplicio affecta est: pars fuga vitę consuluit. In chereburgi obsidione res ante illam ętatem inaudita gesta est: cuius auctorem fuisse iohannem bureũ traditum est. Est chereburgũ arx ad maris ęstuarium sita loco arenoso & ad tormenta locãda solo instabili quo per dies singulos semel atq; iterũ mare influit. In tam male fido loco iohannes bureus tormenta stabiliuit obtegẽs ea cõtra pelagi iniurias tegumentis coriaceis: quæ multa pinguitudine ipse deunxerat. Eo pacto puluis qui in tormẽtis erat defensus: nullo maris humore vitiari poterat: ita vt restagnante pelago tormẽta facile ad iactum erigerẽtur & muros arcis concuterent. Rei nouitatem admiratus thomas gonelus pręsidii moderator: dedendę arcis consilium capit. Erat illi filius ob ęs contractũ rothomagi obses Hunc in precium deditionis sibi restitui petit. Quo recuperato ipe cum toto chereburgi pręsidio in angliã liber dimissus est. Initio huius obsidionis occisus ex muro est præfectus coytiuus frãcię admiraldus bello strẽnuus & fide erga carolum spectatus. Interempt⁹ præterea tedualus cormosianus trecẽsis prætor bello nõ illaudatus eques. Hęc chereburgi arx vltima locorũ fuit quę anglis deuictis in normannia Carolus recuperauit. Post annũ & dies sex ꝙ bellum inchoasset: parua quidem hominum cęde atq; strage si hostiũ multitudinẽ atq; potentiã: variasq; per loca victorias putes. Est eñ terra normannia vna metropoli & sex vrbibus quattuorq; & nonaginta munitissimis oppidis atq; arcibus potẽs: plerisq; vicis frequens ad ciuitatũ speciem extructis: quam sexto vix die expeditus pertrãseat: pecoris & piscium ferax frumenti vberrima: pomorũ atq; pirorum tam passim conferta: vt hinc potum gẽs sibi affatim exprimat: & ad exteros copiose fructus exportet. Lanificii plebs studiosa est & bibax etiã pomacii quod sicerã vocant. Gens ois suapte natura callida: nullis exteris legibus obnoxia: moribus suis & cõsuetudine quã ptinacissime tuetur viuit: doli quidẽ & litis apprime gnara: quo fit vt cũ illa societatem aut negociũ sortiri exteri formident: alioquin doctrinę & religioni dedita bello insup idonea & fortis. Cuius egregia in exteros gesta plurima referuntur. Post subactam normanniam quã armis tuendã richemõtus accepit: Carolus ad aquitanos animũ conuertit: quibus quadraginta supra centũ annos anglus dominatus fuerat. primas eius belli partes recepit lemouicensis vicecomes & cũ eo carolus culautus marescallus: potonus santralianus: petrus louuanius: ioachinus roaldus: & gaufridus de sancto belano. Hi ad bergeracũ agri petragoricorũ ducẽtes oppidum circũuallant: admotisq; tormentis expugnant. Cui ad pręsidiũ pręficitur cum centũ equitibus philippus culautus. Inde iosacum in dordonę amnis ripa sitũ mouentes: occisis quinq; & viginti anglis castellũ capiunt: dedentibus se mox aliquot finitimis locis. Cũ ad aquitanię expeditionẽ pecunia ad militis stipendiũ parũ sufficeret: delatus est xanconius regii fisci primari⁹ quæstor ꝙ regiã pecuniã male administrasset: idcirco in vincula apud turonos cõiectus ingentẽ admodũ pecuniã regio se ęrario derasisse cõfessus est. Igi-

Egidi⁹ ducis britãnię frater strãgulat̃

Nota.

Normãnia & normãni.

Aquitania.

tur diuturno carcere castigatus q̄q̄ grauior peculatori pœna deberetur:tn̄ centū & viginti milibus aureorum a benigno rege mulctatus est. Leue quidez pro immenso furto supplicīū. Per id tēpus doruallus comes albreti filius anglos exosus: ex basaco ad medocū nō procul a burdegala insulam:prędę gratia iter faciens:cū sui curā di & reficiendi causa in saltu qui secus viā erat restitisset:certus efficitur burdegalenses duce suo maiore(sic em̄ ciuitatis magistratū vocant)in eum arma desumpsisse:atq̧ in ꝓximo circiter nouē peditū milia adesse. Quo nuncio minime exterritus doruallus:tametsi q̄ngentos tn̄:sed egregia virtute milites haberet:aciē instruit:moxq̧ hostē adorsus:sexcentorū supra mille hominū cędem fecit:fugiente burdegalaz duce. Cepit prӕterea ducentos & mille captiuos. Huius victorię partes sibi merito vēdicauerunt stephanus vignolus:robinus petitus q scotorū cohortes ducebat:& alter militū ductor cui lespinass⁹ cognomē fuit militari fortitudine atq̧ vsu exercitati

Comes doruallus

Francisco britonū duci cū petrus in principatu successisset:ad carolū se contulit:q eo tempore mōbasonem incolebat. Veniendi cā erat fides carolo ob ducatū prӕstanda:vtq̧ in regis verba iuraret. Fidelitatis sacramentuz soluentibus mos est cingulum ensem clipeūq̧ deponere:quę relicta:ad primariū regis cubiculariū ꝑtinent. Postq̄ fide carolo pręstita ea militię insignia petrus deposuit:trenellus cancellarius Tu igitur inquit illustris dux:regi liberam prorsus fidē exhibes:eiq̧ vt domino pariturus te illi subiectum ostendis. Cui ducis cancellarius qui iuxta astabat respondens Non inquit vt locutus es:frācorū regi se subditū dux ꝓfitetur. Diuersa est & in hoc atq̧ aliis frācię ꝑncipibus ratio fidei ꝑstādę. De hoc verbo cuz diu altercatuz fuisset Et ego inquit Carolus o illustris dux:tuorum antecessoruz more te admitto. Dein petrus ob mōtisfortis comitatū in caroli verba iurauit:nullaq̧ adiecta cōditione carolo fide se astrinxit. Insequenti vere rex dunēsem comitem in aquitaniam legat adiectis illi copiis. Imperatq̧ montēguyonē circūsidere. Ad quē angolismoruz dux non longe post cū iusta militū manu:ipseq̧ iohānes bureus accessit. Fuisse in eo exercitu quadringenti equites cū suis peditibus & gesariis:& tribus francorū sagittariorum milibus referūtur: Eques enim apud frācos is es qui vno gladiatore & duob⁹ sagittariis militat:publico stipēdio alitus. In prӕsidio montisguyonis erat Arnold⁹ de sancto iuliano:qui desperata salute confestim in colloquiū cū dn̄o rochechoardi & rochefoulandi iohanneq̧ bureo venit. Deditionis conditionib⁹ firmatis:cuz ad diē prӕfinitū nemo anglorū noīe suppetiatū arnoldo venisset: ipe libertate cuz suis bonis abeūdi obtēta:montēguyonē caroli potestati reliquit. His quoq̧ diebus dunēsis comes blayam q̄ e regione medoci insulę in littore maris sita est duob⁹ locis obsedit:qui in portę conspectu stationē sibi cōstituens:ad arcis regionē reliq̄s copias locat:quibus prӕfecti erant iacobus chabānus & ioachinus roaldus: a mari vero iohānes bursarius classi imperitabat:armatos cōplures atq̧ cōmeatum vehēs Qui ad portū succedētes:quinq̧ ingētes hostiū naues ex burdegala obsessis subsidium frumentūq̧ laturas cōspiciūt. Quas intrepidi adoriunt:& duro cōmisso prelio anglos in fugā agunt. eos ad stationē vsq̧ burdegalensem ꝑsequentes. Reuerso ex hostium fuga bursario blaya tormētis quatitur:ita vt multis partib⁹ muri corruerint & franci aliquot sagittarii de petri louuanii phalangę:occidente iam sole in muros ꝑuaserint:sequentibusq̧ reliquis oppidū vi ceperint ducētis ex prӕsidio partim occisis partim captis;cęteris in arcem se recipientibus. Quibus vita his cōditionibus salua fuit. Oēs in regis potestatē iure captiuitatis venirent. Vnde precio dato se re-

Altercatio de modo ꝑstandi fidez regi p britonum ducez.

Eques.

Mōsguyon

Blaya

dimere postea possent bona sua oia sub custodia deponerẽt:nec inde quicq̃ exportarent. Liberati aliquando in francos arma nõ caperent. Nec captiuitate eximerent nisi ea quę p aquitaniam occupabãt libera dimisissent:dimissis etiaȝ quibusq; quos vel iure belli vel contracti ęris obligatione ipi haberẽt in vinculis. Erat cũ anglis petrus de mõteferrato homo insigni nobilitate qui præsenti libertate donatus est. datis obsidibus filio & nepote:donec decẽ aureorũ milia persoluisset. Qui si intra quadragesimũ diem fidelitatis iuramentum carolo pręstaret: duoq; suę ditionis oppida dunensi comiti seruanda cõmitteret:pecunia absolueret. Rebus apud blayaȝ ita cõstitutis:franci oppidũ arcemq; recipiunt. seq; mox ad burgũ conferentes (vbi berardus de mõteferrato cũ quingẽtis bellacibus armatis in pręsidio erat) loco potiuntur:dedẽtibus se anglis & sua inde libere ex cõposito exportantibus. Eodeȝ ferme tpe quattuor locis franci obsidionẽ posuere. Albretus cũ duobus suis liberis & robusta militũ manu arquas:armygniacus comes ryonẽ:comes de pointieure castillionẽ in petragoricẽsium agro circũuallat. Dunensis comes fronsacũ natura atq; arte munitissimã arcẽ petere iubet. Interim aũt libournẽses missis ad dunenseȝ comitem oratoribus certis se legibus caroli ditioni credidere. Obsessi vero quattuor locis angli cũ accepissent burdegalos de deditione cũ francis verba facere acerrime q̃dem se defendebant:euentũ cõuentionis pręstolantes vt vna cuȝ ciuitate cõmuni pacto vterentur:aut re infecta cõditioni tẽporũ se accõmodarẽt. Sed qui fronsacuȝ tuebãtur:obsidione angustati ad.xiiii. kalen. iunii arcẽ francorũ potestati pmittere pmiserunt nisi intra illam diem suarũ partium duces opem illis afferrent. Post q̃ frustra auxiliũ expectant:fronsacum vt conuenerat relinquunt cum suis bonis abeuntes:receptis obsidibus quos ad pmissi firmitatem dunensis comes acceperat. Dum hęc in pręd ictis obsidionibus gerũtur: burdegalenses ad dunensem comitem suos nuncios mittunt cũ mandatis se atq; ciuitateȝ cũ prouincia vasconię caroli potestati diffinitis cõditionibus summittendi. At nos deditionis formulam nõ subiicimus propterea q burdegalenses in fide non manserunt:q̃q̃ exacta die qua ex anglia opẽ pręstolantur:francos in ciuitatẽ induxisset. Fuxensis comes & captaubussus burdegalorũ exemplũ secuti:in caroli ditionẽ venere:quibusdã adiectis conditionibus quas dunẽsis comes fortunã nõ aspernatus regis noie admisit. Pacata omni fere puincia:magna pars exercitus domũ dimissa est quę viginti miliũ robustorũ virorũ & qui armis assueti essent numerũ efficere certo cognitum est. Superat vltima vasconum baiona:quã missis cũ expeditione comitib⁹ fuxi & dunensi circũuallare carolus mandat. Obsidio propter bina fluenta doram & niuam q̃bus ciuitas pene omnis alluitur:duobus locis ita partita fuit: vt alter exercitus alteri suppetiari non posset. Paucis tamen intercedentibus diebus angli qui suburbium sancti leonis forti pręsidio tenebant (rebus suis diffisi) suburbiũ cum sacris locis incendunt: ad suos se recipiẽtes. Quos insecuti propere franci parũ abfuit quin vna cũ hoste in ciuitatẽ irrũperent:sed altissima fossa impediti impetu abstinuerũt. Postridie eius diei albretus & vicecomes Tartasus cum ducentis equitibus & tribus sagittariorum milibus sublicium pontum qui ad sanctumspiritum ducit:per quem ad obsidendentes hosti patebat accessus:occuparunt eumq; deficiunt. Erat ad mare propugnaculũ quo eruptionem facere hostis poterat. Igitur imparatos intercipere francos ratus: cuȝdam milites eduxisset:bernardus biernus fuxensis nothus in hostem pgressus euȝ in ciuitatem egregia virtute retrusit. Nec longa interueniente mora templum ciuita

Burgus.

Burdegalenses.

Bayona.

Nota nichil noctat de hyspa ... qui ro mandato regis ... ... obsidio ... valida ... francis ... ... armis ... ... nauarret.

ti propinquū fossis atq; aggere diligentissime munitū partim dolo partim vi atq; armis capit: atq; ita circūquaq; ciuitate cōclusa: obsessi metu percelluntur. Nec tardāt nuncios ad comites mittere q̄ colloquiū impetrent. Quo assecuto: pax eis cōcessa est: si iohannē de belmōte rhodiū equitem præsidii p̄fectū cū omni reliquo præsidio captiuū darent: reliquis ciuitatis incolis suis legibus relictis/ si quadraginta aureorum milia in rebellionis mulctā persoluerēt. Ad hunc modū baiona caroli ditioni restituta est. Die vero insequenti oriente sole sereno cęlo crux cādida in cęlo visa apparuit quā & francus anglusq; palā conspexit. Quo cęlesti signo arbitrati ciues se diuinitus admonitos carolo parere: mox angli regis insignibus abiectis cādida se cruce (vt francis mos est) ornauerūt. Baiona recepta aliquot ex burdegala atq; baiona ciues ad carolum qui apud tallibburgū agebat: veniūt: fidē non secus q̄ suo regi exhibentes: baionēsibus aūt carolus ex miliū quadraginta mulcta viginti remisit.

Crux candida.

Eadem tēpestate gandenses a philippo burgūdionū duce discessere ob salis tributum quod illis annuū imponere conabatur. Hinc bello excitato: magna pars regionis cęde atq; incendio vastatur. Nec fuit philippo incruenta victoria. Rediere tādē in ducis beniuolentiam gandēses: rebellionis pœnas magno ęre luētes. In anglia quoq; ob reipublicę administrationē dux eboraceñ. & sombressetus cōgregatis copiis manu cōserere festinabant nisi ep̄orum studio atq; moderatione destitissent.

Gandenses.

Per id tēpus nicolao q̄nto ecclesiā romanā ministrante: cū turci capto bizantio gręciam omnē fere occuparent: Guillermus destoteuillus rothomagēsis cardinalis ad carolum legatus mittitur qui inter francos anglosq; pacis arbiter esset. Nam tā potentibus regibus bello ꝑ odiū occupatis: reliquos christiani noīs populos a turcis inuadi & facile vinci pōtifex verisimiliter formidabat. Legato carolus respondit: dolere sibi ea quę a turcis gręcia pateretur. Neq; se adeo in anglos esse concitatū: quin positis armis ęquam honestatem paceq; admittat. Id semp nō modo optasse: s; & hosti obtulisse. Ea si interueniat: se armis milite atq; opibus afflictis christianorū rebus vltro auxiliaturū. Traiecerat in angliā ad henricum regem eadē causa archiep̄us rauēnates. Cui per regis henrici ad id delectos consultores respōsum est. Cū tm̄ terrę a francis angli sustulerint quātum carolus ab eis abstulisset: tū oportunū fore vt de pace conuentio haberetur. Tā superbe verbū fecit hostis: cui de christianorū eminenti periculo nulla cura erat.

Cōstantinopolis a turcis capitur

Igitur legationis exitus inanis extitit. nisi ꝙ scholę parisiensis deprauatos mores cōpositiores reddere legatus studuit: excōmunicatiōis mucrone feriēs eos q̄ positarum a se legū præuaricatores forent: qui ve scholę rectoratum id est primariū magistratū qui tertio quoq; mense finitur: pecunię largitione reciperet. Qua lege cęteri quiq; scholastici magistratus tenebātur: ne solito strepitu atq; largitione officia venirent.

Reformatio scholę parisiensis

Dum hęc a legato gerūtur: iacobus cuerus caroli argētarius cum turcis cōmerciū habens: delatus est ꝙ omis generis arma contra ecclesiasticā prohibitionem ad illos importasset: opificesq; & fabros eiusmodi artis ad eos demisisset. Christianū insuper e turcorū seruitute forte elapsum dn̄o suo captiuum remisisset: & ingentem per linguam occitanam pecuniam exegisset. Eas obres in carcerem Caroli imperio coniectus est: deinde grandi ęre mulctatus in exiliū deportatus. Pœnas quoq; falsę delationis luit fœmina insignis cui mauritaniensis nomen erat.

Iacob⁹ cuerus.

Inuenio sabaudiæ ducem per id tempus in Carolum non nihil commisisse: & propterea regem irritatū expeditionem in sabaudum duxisse. Delicti vero modū scribere non possū quē a scriptoribus non accepi. In forestam carolus cū ve

nisset (vnde breuis in sabaudos est transitus) legatus destoteuillus ad nicolaum põtificem reuertẽs cognito caroli aduentu: ad ducem primũ conuerso itinere: mox ad regem venit: atq; ita egit vt cõmissorum pœnitẽs dux omnia satis carolo facturum iureiurando ꝓmitteret. Ea ducis pœnitudine mitior factus rex domũ copias misit Legatus cœptuз iter persequitur. Interea burdegalenses vetuste anglorum consuetudinis & contubernii nõ obliti aduersus francos coniuratione facta: dominuз lesparrum cũ aliquot ciuitatis optimatibus per speciem alicuius cõuenientis negocii a se dimittunt. Cuius cõiurationis auctores fuisse referuntur monferratus & dangladus fidei quam carolo præstiterãt cõtemptores. Euecti in altum qui burdegala egressi erant in angliam ad henricũ se conferunt. Promittũtq; se ciuitatemq; suã eiꝰ potestati permissuros si exercitum in aquitaniam mittat: francorũ apud eos nullas copias esse præter eas quę in pręsidiis erant cõstitutę minus ad cõferendũ prælium sufficiẽtes. Legatur ad id bellum a henrico tallebotus qui anglorũ milia quinq; classe imponens ad medocũ insulam.xv.kalendas decembris adnauigant: confestimq; aliquot cohortes late dimittens terrorem incolis incutit. Burdegalenses audito talleboti aduentu: alter ad alterũ sermone clam habito: francoruз præfectos liberos dimitti oportere cõsulebant. Hi erant coytiuus aquitaniæ senescallus & iohãnes podiensis proprætor ciuitatis. Dum in dubio res agitur quidam secreto abeuntes portam anglis reserant. Nec mora vterq; præfectus cũ omni pręsidio & regiis magistratibus ad hostium manus nulla cęde cõmissa proditi sunt. Coniuratione ad carolum perlata: vtrũq; marescallum cũ doruallo comite & ioachino roaldo ad Claromontensem comitẽ qui aquitanię pręerat mittit: sexcentis equitibus & eis adiunctis sagittariis eos comitãtibus. Sed diligens hostis prius aliquot arces cepit atq; copiæ conuenissent. Supuenerant quoq; tallleboto ex anglia quattuor milia armatorum cum octoginta nauibus cõmeatum affatim vehentibus. Et castillio quidem fronsa cusq; in potestatem talleboti peruenerũt. Carolus autem postq̃ turoni hibernasset nouas copias educẽs lisigniaci castra fecit: atq; inde ad sanctum iohanneз ꝓgressus accepit charlayum oppidũ a iacobo chabano vi captũ esse multis anglis occisis atq; eos qui in turrim cõfugissent capite oĩs punitos extitisse propterea ꝙ pręstitaз carolo fidem abiurassent hostẽ secuti. Nec multo post castillionem in agro petragoriceñ. copias ducere loheacũ iubet: attributis ipsi octingentis supra mille equitibꝰ cuз sagittariis. Positis apud castillionẽ castris: Iohannes bureus & iaspar eius frater impedimentorũ præfecti septingentos quos continẽter habebant fossores fossis circũdare castra imperant. Cognito quid ad castillionẽ gerebatur tallebotus eductis qnq; anglorũ milibus in francos progreditur qui ad eius aduentũ in vallum se festinãter recipiunt. Pedites vero sagittarios segnius agẽtes tallebotus circiter centuз intercipit. Qua fortuna elatus: cum francos fugere ꝑsuasuз haberet: nec suę adhuc copię omnes cõuenissent: paulo restitit atq; interim se curare milites iubet. Hęc mora frãco non inutilis fuit. Nã interea vallũ munitioribus tormẽtis munit: & se in hostem animose corroborat. Coacto omni exercitu tallebotus ad francorũ munitiões ducens: in vallũ tumultuario impetu irrũpere contendit. Quẽ constãti virtute francus exturbat. Vtebatur eo die tallebotus (ꝙ veteranus esset) paruo gradario ex quo suos in pręliũ animabat. Reliqui vero oẽs pedites dimicabant: & incredibili animi feruore castra oppugnabant: militaria signa lõge plura ad ostẽtationẽ ferẽtes q̃ illorũ nũero ꝯuenirẽt. Pugnatũ est diu atq; acerrime ita vt diu dubia victoria neutri spem

Burdegalorũ a carolo defectio.

henricus tallebotum in aquitaniam mittit

Castillio

promitteret. Donec accito montabano & præfecto henaudoo cui britonuȝ ducis phalanges audiebant: franci viribus receptis hostē propellunt: aliquot eorū signis occupatis. Quam ob rē animo tabescentes angli: cum Talleboti gradarium glande ꝓstratum & ipm tallebotum a sagittario franco occisum conspexissent in fugā con uertuntur. Occubuere in eo prælio octingenti angli obscuri nominis cū quadragin ta viris illustribus in quibus fuit talleboti filius. Fugiētiū vero atq3 eorum qui se am ni dordonę credidere par numerus fuisse refertur. Mōferratus autem Danglautus & caudali filius cū quinq3 milibus castillionē protenus petiuere. Lesparrus burde galam. At castillionēses q̄q̄ firmo præsidio tenerētur deditionē tamen fecere: Caro li se omnino voluntati ꝑmittentes. Quorū consilium secuti melionenses atq3 libor nenses dicto paruerūt. Quiq3 nouū in media insula castellū tenebant post quintum decimū obsidionis diem a claromōtensi comite recepti sunt. Idem fecere blancafor teñ. cadillaci: sancti macherii incolę: langonii & villēdrani. Nam ex angolismis caro lus libornum veniēs hostē timore ꝑterruit: ita vt paucis intermissis diebus aliquot oppida atq3 arces ceperit: & burdegalā sagittarios miserit qui agrū vastarent: extru cto e regione ciuitatis ꝓpugnaculo in loco quem lormontū incolę dicūt: vbi ad ꝓsi dium cōstituti fuere loheacus/ Ludouicus de bellomōte/ iacobus chabanus/ iohan nes & iaspar bureus fratres. Erat nō longe in portu classis regia armis cibariisq3 abū de instructa in cuius cōspectu etiā angli in nauibus stabant qui ad nauiū tutamē ꝓ pugnaculum exędificauerāt vnde in francos excursiones dietim faciebāt. Sed tandē cōmeatu destituti: pressiq3 continuo francorū incursu: pręsertim cum finitima loca oīa sibi erepta essent: nec quo se reciperēt haberent caroli clemētiaȝ poposcere. Erat enim carolus natura ꝑbenignus & iam pestilens aer exercitū offendebat q̄obrem re cepta in fide burdegala: anglis dedit abeundi potestatē. Durasum aūt & lesparrum aliosq3 ꝓditionis principes viginti relegauit. Sed lesparrus nō multo post apud pi ctauos capitis supplicium luit: ꝙ alteram in carolū proditionem cogitasset. Atq3 ita burdegalensium rebus compositis: claromōtano comite ad ꝓuincię custodiaȝ præ fecto: carolus turonum regressus est: cum flueret a christiana salute ānus quadringē tesimus quinquagesimustertius supra mille.

Morit̄ tallebotus

Guillermus edelin⁹ idololatra.

Quo tempore Guillermus edelinus theologus doctor sancti germani de laya prior: apud ebroicas ad perpetuū carcerē dānatus est ob falsę religionis causam: Nam cū illustris cuiusdā fœminę amorib⁹ te neretur: neq3 cōsuetudine eius frui facile posset: demonē sibi patronū adhibens: euȝ in arietis specie adorauit: a quo postea edoctus scopā sumere & inter fœmora equi tis instar ponere: quo volebat breui momento se traducebat. Quod impietatis ge nus valdensiū esse dicitur. Aduersus aūt burdegalensiū leuitatē atq3 perfidiaȝ ca rolus duas apud eos arces extruxit q̄bus in fide cōtineri populus recens conuersus posset. Per id tempus cū de præsulatu auxitano duo diuersarū partiuȝ concerta rent. Armygniacus comes caroli mandata aspernatus: alterū competitorū iustinū nomine in sacerdotii sedem perduxerat. Quam rē ęgre carolus ferens claromōtanū comitem cū copiis in armygniacū mittit. Qui adiutoribus comite dōmartino & flo queto eboracensi prætore rebellē spoliauerunt terris suis. Otho quoq3 castellanus florentinus & guillermus gonfierus simulachra quędam magica arte confecerant: quorū nixu (vt ipsi stulte sperabāt) pręcipuā apud regem inter aulicos auctoritateȝ consequerentur. Eius rei causa ad carolum delati/ alter Tholosæ/ alter turonis in carcerem coniectus est. Iohannes præterea alenconii dux caroli mandato Pari

Iohēs alēconii dux capt̄

sii comprahensus meldunũ in custodia deducitur. Ipse enim temporum tranquilli-tati inuidens & partę a Carolo quietis impatiens: nouos belli motus ab anglia pro curabat: missisq ad hosté frequentibus nunciis: hortabatur appetere normanniã: se illis adiutorem fore pollicitus. Castella arcesq habere se: q̃ omnia venientibus ꝓderentur. Carolum ꝓcul abesse & tribus diuersis regionibus copias suas continere Loca multa prius occupare posse q̃ carolus sentiat: & vt firmiore fide cõsilia procederent: filiam suã eboraceñ. ducis filio in matrimoniũ dare cõstituit. Ad hanc pro ditionem ministeriis vsus est iacobi hay angli: thomę gilleti sacerdotis danfronti & hontitonis caduceatoris angli & eiusdẽ calleti. Quibus occultũ signum alenconius hoc dat: pollicem eius dextrũ manu prahendere ad quẽ vel verba vel litteras eẽnt de hisce rebus reddituri. Hęc postq̃ testibus & ipsius alenconii spontanea confessione cognita sunt: Carolus apud vindocinas cõuentu procerum habito: iohannẽ alenconii ducẽ fortunis omnibus priuatum secũdo postq̃ captus fuerat anno mortis supplicio dignũ ꝓnunciari iubet. Sed clemens rex sententiam postea moderatus est: nec eñ mors proditori inflicta est & eius liberis fortunę restitutę. Ad hęc omnia ludouici quoq in carolũ contumacia intercessit. Hic enim cũ natu grandior eẽt occasione ex aulicis qui patri & rebus publicis inseruirent sumpta ex curia in dalphinatum abire a patre impetrauit constituto ad hoc tẽpore mensium quattuor. Id seu suapte natura seu suorũ prauis consiliis fecerit non facile scripserim. Illud certum est ludouicũ molestissime perpeti: ꝙ a patre non satis pro suo arbitrio pecunię & prouentuum sibi suggereretur. Et domesticis eius dolebat: totã regendi auctoritatẽ penes quosdam aulicos esse qui publicis officiis atq magistratibus pręfecti diuitiis ab undarent: Ludouico vero primogenito scil; Caroli obsequentibus pręter quottidianam impẽsam nihil illis superesset. Hac opinione ducti dalphinatũ petiuerunt ꝓmentes omnia vectigalibus & ab opulentioribus pecunias exigentes. Nihil eñ est quod indigens nobilitas sibi nõ licere putet. Cuius rei conscius factus Carolus dalphinates petit: vt ludouicũ apud viennam vbi ꝓpugnaculũ in colle sibi ędificauerat comprahenderet. At ille patris aduentu ꝑterrefactus ad philippum burgundię ducẽ mox proficisci festinat. Interim vero carolus omnẽ dalphinatum vẽdicat mittitq ad regni exitus ludouici digressum obseruare. Qui nihilominus clã dilapsus: i brabantiã perfugit: receptusq est a philippo: & debito honore habit⁹: apud quẽ annos fere decẽ mansit: Missis interim ad patrẽ oratoribus qui cõciliatũ eũ redderent patri eiq liceret in patris cõspectum ꝑ aliquot annos nõ venire. Addidit huic legationi philippus oratores se excusaturos ꝙ ludouicũ hospitio admisisset tãti regis filiũ cui ipse obsequi maxime teneretur: trepidanti quidẽ & patris irã potissimũ formidãti: cupiẽti quoq in turcos expeditionẽ ducere si coadiuuaret pater. Auditis vtrisq legatis carol⁹ respõdit: honoris plurimũ ludouico qdẽ deberi si in patrẽ debitã pietatẽ exsolueret: neq philippũ errasse ꝙ eũ hospitẽ haberet. Verũ mirari se q̃ cã timoris ludouico fuerit: ꝙ tantope trepidaret: cũ patrẽ facilẽ & maxime mansuetũ fuisset exptus: cuius rei testes locupletes eẽnt gabriel vern⁹ & celestinensiũ auinioneñ. prior: q ob rẽ ipam nicolai põtificis romani auctoritate ad eũ oratores aliquãdo ꝑuenerãt: ꝙ vero postulationib⁹ nõ acqeuisset mĩme mirandũ esse ꝓpterea ꝙ ei⁹ postulata optimorũ virorũ sentẽtię repugnarẽt: q sentirent nequaq̃ decere vt filius a patre atq a regno ꝓcul abesset: consiliũ secutus hoĩm improborũ. Expeditionem vero in turcos in ludouici mentẽ incidisse: se ꝓfecto admirari cui⁹ ipe anteq̃

Ludouic⁹ a prẽ deficit

Nõ v. x u.

a patre discederet nunq̃ meminerat. Idipsum nihil aliud esse q̃ dilationem vere erga patrem recōciliationis: eo maxime tempore cu3 hostis anglus vigilantissimus eēt regnum francorū repetere: aduersum quē milite opus erat: ꝙ vero dalphinatū vendi casset: id ad terrę incōmodū non esse cuius incolę libertatē non amisissent: quos de hac re oratores ad dalphinū ituros sperabat: qui nullius se incōmodi pressura vexatos testarētur. Verū neq3 litteris neq3 legationibus ludouicus moueri potuit ad patris conspectum redire: diuq3 res in dubio fuit: an bello tanta discordia finiretur. S3 dissimulata res est: intereaq3 carolus interiit. Dum hęc inter patrē filiūq3 agitātur rex hungarus magdalenā caroli filia3 vxorē petit. Cuius rei causa sexcentos equites turonū ad regem mittit cū insignibus muneribus. Erat laodislaus triū regnorū hungarię / bohemię: atq3 polonię princeps: cuius ope carolus cōstituerat in turcos exercitum aliquando ducere. Qui supra aliquot annos nicolao quinto romanam sede3 moderante constantinopolim imperii grecorū caput ceperant imperatore trucidato. De qua re ad carolum franciscus philelfus scribēs eū diligenter admonuit: vt more maiorum suorū fidei causam tutelāq3 reciperet. Hanc cōstantinopolitanam cladem Mahumetus turcorū rex intulit quarto Calendas iunii anno christianæ salutis Millesimo. cccclii. Excipiūtur a carolo legati incredibili apparatu: Sed lętitię & cōmuni omnium gaudio se infoelix nūcius admiscuit. Itaq3 nunciatur laodislaus mortem obiisse cuius interitus veneni suspitione non caruit. Legati nihilominus nō minore cura accipiūtur: comitati illustribus viris qui publica eos impēsa leuarēt donec in germaniā demigrarunt. Intermissis paucis post hęc diebus petrus britonu3 dux diuturno morbo correptus interiit. Qui successorē habuit richemontu3 francię conestabilem morte post paucos dies absumptū. Quē secutus franciscus aurelianēsiū ducis nepos ducatu3 adeptus est. Carolū deinde mors excepit cū nunciatum ei fuisset quosdā potionē apparasse qua interiret. Ea re tā vehemēter turbatū animu3 induit: vt dies septē totos cibo abstineret: hortantib⁹ maxime medicis se inedia magis q̃ morbo affici. Sed dū edendo vitę cōsulit coercitis arteriis cū stomachus nichil cibi reciperet absumitur: die festo diuę marię magdalenes sacris christiano ritu perceptis. Elatusq3 est ex magduno yueriensi regia pōpa in sepulchro maiorū suorum & in diui dyonisii coenobio sepultus. Rex proculdubio in que3 fortuna asperrime primū desęuiit tanq̃ exterminare eū regno statuisset. Deinde blande illum attollens victorē gloriosum atq3 dei benignitate patrię restitutorē effecit. Na3 illud de eo scribi dignū est ꝙ discordantibus de regno anglis dux eboraceñ. richardus regnū affectans Hērico regi nō dissimulato odio aduersari coepit. Cuius coeptis hēric⁹ occurrens grandi exercitu contracto se campestri loco aggere & firmis munitionibus vallato continebat: cōstitutis octo per circuitū portis atq3 custodibus sui generis ne qs nisi notus in castra se conferret. Ad quem locū richardus eboracensis & varuici comes frequenti populorū manu instructi promouētes cum iā custodes clā haberēt amicos: vallum ingressi ad Henricū peruenerunt quē deprahensu3 occisis aliquot ꝓceribus qui henrico circūsistebant: londonias deduxerunt: præcedēte illu3 varuico qui ensem conestabilis more præferebat. Moxq3 ad arce3 quę Henrici præsidio tenebatur succedētes: cū illam obfirmatā inuenissent: præfectos quattuor viros insigni nobilitate ad colloquiū vocant: promittuntq3 iureiurādo adiecto vitā illis & fortunas saluas fore si arcē illis patefacerent. Persuasi proceres regi occurrunt: atq3 mox salutato henrico dū illum a tergo comitantur: orta in populo seditione qda3

Constātinopolis capīt.

Laodislaus rex moritur

Carol⁹ ęgritudinē contrahit

Nicolaus in Anglia

in eos insiliunt: vnumq; illustrem apprime virum: cui descallis cognomen erat ma ctant. Reliquos postridie ante arcis portam capite mulctatos quadrifariam exsecue runt. Fidei rara est ratio apud eos qui imperii concupiscentia digladiantur: q̄q̄ sce leris autorem pœna non pr̨etereat. Itaq; supererat ex henrici familia dux sombresse tus qui iniquo animo ferens regē a coniuratoribus non secus ac captiuū teneri com plurescq; su̧e cognationis fuisse interemptos: iuuentutem multam eorum maxime quorū parentes aut cognati perierāt cogit: atq; richardu3 in planicie sancti albonis inuentū plurimoq; milite instructu3 adorsus cū plerisq; aliis necat. Cuius caput am putatum quandoquidem regnū affectauerat straminea corona illudi iubet. His hē rici aduersitatibus permotus carolus: litteras ad normānos dat: sinant absq; cōtro uersia anglos ad se henrici partes secutos transfretantes regione3 incolere: diuersari q; & in ea libere negociari. Tali profecto benignitate vsus est carolus in eū qui hosti liter illum s̨epenumero fuerat persecutus: tentauitq; quoad fieri per eum potuit hē rico auxiliari vt eum in libertatē vendicaret. Ad hunc modum humanarum rerum mutabilis conditio est: vt in sublime prouectus casurum se merito formidet: deiect⁹ autem nequaq̄ animo tabescat: Henrico fœlicia initia fuere: carolo contra. deturba tus ille regno est: hic in regnum post multas aduersitates gloriose exaltatus: & victo riosus appellatus. Pridie mortis eius visus est fulgentissimus cometa tanti principis interitum præcurrens: & futurorum nunciator.

LEni & mansueto patri asper & vehemens filius successit ludouicus: consi lio pr̨eceps ingenio vario & domesticis vix satis perspecto. Nec dubia fi des fuit Carolum iuniori suo filio carolo regnū si commode potuisset re licturum: sed belli seminaria execratus ludouici mores atq; absentia3 longanimiter tolerauit. Cogitauerat enim diu tacitus bellum in burgundos mouere: plerisq; sibi assentientibus proceribus: & cum ad id ꝓpensus esset: expectabat tantum belli ali quem motum a burgūdo excitari: ne tam autor dissensionis q̄ propulsator iniuriæ esse videretur. De caroli morte nūcio accepto: permulti qui officia magistratusq; ad ministrabant ad ludouicū ꝓtenus gratulabūdi se in Hannoniā contulerunt: sciscitaturi ab eo quid illos facere præciperet: impetraturi quoq; de suis magistratibus & officiis stabile firmamentū. Fuere qui pecuniam ̨erario debitam & ad hunc die3 cō seruatam ludouico nouo atq; inopi regi persoluerunt. Quattuor tantu3 ex omni numero petitorum admisit: Petrū orsauerium: Nicolaum louuerium: quos ad rati ocinia regiorū computoru3 consiliarios instituit: iohanne bailleto requestarū con iudice & in cancellaria referendario ordinato: symonem carolū in eum quem prius magistratum gerebat restituit. q̄q̄ iam fere ̨etate defectus esset: & non nisi lectica iter conficere posset. Reliquos magno numero parisium remisit: eius aduentum pr̨esto laturos. Interea confluunt ad ludouicum ornatissimi quiq; proceres qui sacrandu3 nouellum regem remos perducerent. vbi iouenellus loci archipræsul eu3 more ma ioru3 vnxit atq; benedixit. Quo mysterio absoluto ludouicus ad parisios proten⁹ profectus est: nec facile scripserim quo fastu & pompa a parisiacis sit exceptus. Na3 vt sileam populi ex omni francorū imperio concursum: qui ad festum diem conue nerat: mira erat per omnem ciuitatis publicam viam ludorū frequentia: gloriantib⁹ inter primos burgundis: qui in regnum sua opera reducē Ludouicū post longu3 a patre discessum iactitabant. Exactis per hæc solennia aliquot diebus: cum Phi

A

Nō[?] hominis Regis descriptionem.

lippus burgundionum dux domum repetere cuperet: regem magnopere cohorta tus est: iram si quam animo in proceres concepisset deponere: obliuisci prorsus atq; oblitterare quę pręterita erant: satis admodum esse illi q nullo tumultu rex esset & vocaretur: & quia frater illi esset debere adolescentez amare atq; amplecti: & patris hęreditatem cum illo legitima portione diuidere. Hęc atq; similia multa locut⁹ phi lippus ludouicum dimisit: picardiã reuisurus. At ludouicus qui exulceratuz ani mum haberet: & patrias leges iam didicisset: exteris moribus per diuturnum vsum imbutus multa partim suo ingenio: partim eorũ qui absentiam a patre exiliuz fuisse reputabãt: agere cœpit. & principes in primis parui admoduz habere. Venationis omnem prope cõsuetudinem prohibens: ita vt piaculum esset aues aut canes alere: cassibus vti: insidiari feris animantibus nisi quoad ipse permitteret. Et quod illi ma ximum ad eas quę superuenerũt discordias momentũ fuit: magnopere nixus est in fimę sortis homines prę proceribus opulentos sublimesq; facere. quos ad suas ve hementes voluntates obsequentissimos esse cupiebat. Non enim ęquanimiter fe rebat si quis dicenti vel imperanti sibi quauis ratione aduersaretur plus suopte inge nio q̃ cuiq; sapientissimo fidens. Fuit illi post annos aliquot inter pręcipuos dome sticos iohannes du lude: iohannes balua quẽ cardinalem romanum sub Sixto quar to atq; innocentio octauo ipsi vidimus: Iohannes hebergus post baluaz ebroicẽ. pręsul: dominus de foresta: oliuerius dyabolus: quẽ ludouicus sublata dyaboli ap pellatione malum: deinde dãmam cognominauit: stephanus ostiarius. Quibus mi nistris pro sua voluntate diuerso tempore vsus est. Accessit his longo post interual lo doyacus versutus in primis & temerarius: supraq; generis sui conditionem au dax. Ab his vt quisq; per vices Ludouico obsequebatur posthabiti principes & magna pars nobilitatis: desciscere a ludouico: seq; & suam dignitatem tueri consti tuunt. Igitur clandestinis nunciis quid singuli sentiãt sciscitantes: postq̃ de sententia illorum satis constitit: britonũ dux franciscus oratores ad Ludouicum qui pictauię agebat mittit: simulans nescio quid quod vtriq; vtile esset. Nec repugnat Ludouic⁹ tantum petit ducẽ ad se venire: qui ab oratoribus pmissa pręsens confirmet. Dant fidem legati id se facturos: seq; prope diem vna cũ suo principe reuersuros. Cum illi pictauia a rege abeũtes: duodecim tantum passuum milia cõfecissent: clam dilapsus carolus regis frater: ad eos se cõtulit: in britanniamq; festinanter pfectus est. quo il lum pręcesserat iohannes Dunẽsis comes discessionis caroli maxime consultor. Sic enim inter principes condictum erat. Nec defuerunt permulti proceres: qui eũ mox relicto rege sequerentur. Qua re cognita iohannes borboniorum dux (qui ludoui ci sororez in matrimonio habebat) aperto bello insurgit: & quicquid regii fisci in su is terris erat occupat. Crussolumq; & trainellum: atq; doriolum primores fere regis aulicos in custodia continuit. Deditq; sedulo operam eximere de diui anthonii bas tilda Anthonium chabanum qui illic ludouici edicto seruabatur. Itaq; eodez ferme tempore quo hęc gerebantur: Anthonius noctu ad ducem aufugiens: magna lęti tia ab eo exceptus. Quippe q ludouicum nõ diligeret: & futuro bello commodissi mus esse sperabatur. Huius ergo tam manifestę defectionis initio turbatus ludo uicus: Carolum de melduno iohannem baluam: & iohannẽ pręuotum ad Parisi os statim cum litteris mittit quibus ciuitatis rectores & primos ciues monet: eminẽ tis ob caroli fratris a se defectionez periculi. Intelligere se principes arma aduersuz se mouere: opus ideo esse vigilantissima custodia: ne noui in ciuitate motus prodirẽt.

Vnam eorum ciuitatem esse regni caput: vnde reliquę vel belli vel pacis exemplum accipiant. Si in fide parisii permaneant: nihil sibi timendum esse quę cõiurati moliãtur. Ea oratione procliues ad audiendũ parisii: excubias constituunt/adhibitis primariis portis custodibus: aliquot etiam prorsus obstructis. Cathenas pręterea quæ ad viarũ compita negligentius curabantur reficiunt. Hęc dum parisii geruntur. Anthonius chabanus custodia elapsus per vastinium iter faciens/ sanctum forgeũ & sanctum mauriciũ (quas arces goffridus cuerus pręsidio tenebat) capit: bonis omnibus direptis ipsoq; goffrido captiuo abducto. Insurgentibus tot rebus nouis: Ludouicus accito renato andegaueñ. duce (quem sicilię regem appellabant) & Carolo cœnomanorum comite: fortem. xxx. fere miliũ militum exercitũ cogit. Sed cũ dies non paucos ibi moratus parũ admodũ pficeret: attributa renato caroloq; fratribus parte copiarum: quę britonũ cœptis obsisterẽt: reliquũ exercitũ in bituriges ducit. Biturigem tñ ciuitatem pręteriit: quam magno pręsidio a borbonieñ. notho fratris sui caroli nomine teneri acceperat: moxq; in borbonium (quod biturigibus vicinũ est) profectus: castellũ sancti amandi expugnat. Nec multo post mollissonii in ludouici potestatẽ venere: cedente loco iacobo borbonio oppidi pfecto. Per hos dies cũ nonnulli ex pręsidio sancti forgei satellites: moretũ incurrissent: indeq; quosdam qui eo loci ex senonibus hospites diuersabantur noctu abduxissent: re cognita ludouicus iubet põtes chamosii & de bellomõte dirui. Iã enim fama erat carolum philippi burgundorũ ducis filium qui ex coniuratis erat copias contraxisse: vt cũ aliis coniuratis iungeret exercitum. nec mendax fama erat. Nã anthonius philippi nothus: adiuncto burgundionũ marescallo: cum aliquot cohortibus præcurrẽs caroli exercitum: royam & mondiderium occupat. Erãt apud peronam tunc temporis in pręsidio comes Niuerneñ. & ioachinus roald⁹ francię marescallus cũ quattuor milibus armatorum: qui cognito caroli aduentu: relicto ad oppidi custodiam aliquot ex nobilitate francorũ viris. & quingentis sagittariis. peronã deserẽtes mox nouiomum cõpendiumq; se contulerunt. His belli motibus dũ picardia agitatur: Ludouici soror carlota borboniorum ducis coniunx ex viri cõsilio sanctum porsanum (vbi rex agebat) petit finem discordiis positura. Sed intentione frustrata rionẽ (quo dux ex molinis interim se receperat) reuertitur. Eodem tẽpore sancti mauritii arx dedentibus se iis qui in præsidio erãt a Carolo meldunensi recepta est. Iussi quoq; sunt parisii arma domi in expedito seorsum habere: facere de muris nocturnas excubias: faces per cõpita & per domos laternas noctu accẽsas ponere. Conat⁹ est rex illis diebus ex schola parisiensi delectos habere armatos quibus ad belli necessitates vteretur. Præerat aũt scholę rector guillermus fichetus magni animi vir: doctrina & dicẽdi arte potens: qui in caligine iacẽtibus humanitatis studiis lumen mea ętate attulit: excitauitq; cõplures latine discere & elegãter loqui. Hic igitur acceptis a rege de armandis scholasticis litteris: cõtione generali habita: disertam habuit orationem: qua veritus nõ est: repugnantem Ludouico sententiã dicere qua maxime probatus atq; clarus factus est. Nam cũ bessariõ gręcus cardinalis post aliquot annos romana apud regẽ legatione fungeretur: audita fisceti fama: eũ ad se accersiuit atq; in vrbem duxit: cõmendãs illum sixto quarto romano põtifici. Extant ei⁹ ficeti rethoricorum libri: orationes quoq; atq; epistolę. Bessarionis aũt opus est defensio platonis aduersus trapezuntiũ: qui platoni conuiciatus aristotelem illi pferebat Sollicitis ad hunc modum parisiis: carolus philippi filius ferox iuuenis (a quo au

Ludouicus copias cogit

Fichetus

xilii plurimum reliqui coniurati principes expectabant)copias ad pontem maxentii qui est ad ysaram amnē ducit. Condixerant aūt ii qui arma aduersus ludouicū parabant: se ideo conuenturos vt populū vectigalibus pressum: & pene seruū in libertatem vindicarent. Adeo solers est male errantiū cautio: vt iusticię velamen suę iniquitati ꝑtendant. Incedens igitur cum exercitu carolus: libertatem populo passim proponebat: specie beniuolentię plebē sibi cōcilians. Eius pontis atq3 arcis prefectū maderum petri orfauerii vicarium pecunia carolus corrupit: arcēq3 recepit. Indeq3 flumine traiecto: castella q̄da3 minimo negocio ꝑtenus occupat. Venere quoq3 in eius potestatem bellilocus & dōmartinus. Mox occupato latiniaco libellos rationū regii fisci burgundi diripiunt atq3 incendunt: exactis vectigalibus. Salis item prōptuariis patefactis: potestatem faciunt sumendi salis: precio mercatoribus tantū persoluto: atq3 ita a tributo libera omnia esse ꝓnunciant. Grassante ad hunc modū carolo: ioachinus roaldus veritus (quod vero simile erat) burgundū parisium proficisci cū bona equitum manu in ciuitatem se cōtulit. Interea autem ludouicus rionē in aruernia obsidet: quo borbonii atq3 nemorsi duces armygniacus preterea comes & albretus se receperant. Erant in exercitu ludouici quattuor & viginti milia armatorum longo militię vsu spectatorū: quorum numero & robore territi duces: de pace ad ludouicum nūcios mittunt. Iurantq3 (si regis gratiā recuperent) se illi probe sincereq3 inseruituros: nauaturosq3 diligente3 operā vt reliqui sibi cōfœderati principes in beniuolentiam redeant: & fidē seruent. Deq3 ea re parisium ad regem nuncios ad xviii. kalendas augusti legaturos. Q3 si alia principibus mens maneret: se nichilominus constanti fide conuenta cōpleturos. Hęc cōuentionis formula adhibitis apostolicis scribis: litteris mandata est: pœna excōmunicationis in preuaricatores adiecta. Quę omnia parisiis referre carolū charlaium vigilum prefectū ludouicus iubet.

Libertas populo ꝓponitur.

Riona obsidetur.

Qua re cognita decernūtur in vrbe ad diuę catherinę vallis scholarium ęde3 supplicationes. Interim compositis aciebus: carolus burgundus ad sanctū dyonisiū castra facit: atq3 postridie sancti clodoaldi pontē missis aliquot cohortibus occupare constituit. Quem tertio oppugnatum tande3 (dedente se præfecto iacobo mairo) hostis obtinet. Et ne regni caput parisiū timide præteriisse carolus videretur: ꝓmotis copiis caduceatores premittit qui liberū per ciuitatem transitū petant. Id si nō impetrent: dicant carolū vim illaturum ciuitati. Pręerant eo die portę quę ad sanctum dyonisiū ducit petrus orfauerius & iohannes pōpancurtus. Qui cū respōsum dare caduceatoribus incipiūt: ecce burgūdi copias oēs ad sanctū vsq3 la3arū ꝓgressas cōspiciunt: quasi incautos custodes intercipere sperarent. At armatus populus: & cū suis ioachinus roaldus acerrime restiterunt. Moxq3 in ꝓximum campū hostis acie instructa ꝓgrediens (aliquot ex suis interēptis) ciuitati cōminatur. Sed cu3 ex muro tormenta in suos frequēter iaci cōspexit copias reduxit. Moxq3 sequana p sācti clodoaldi pontē transmisso: cū accepisset ludouici fratrem cū britonibus p belsia3 iter facere: ad montlericū ducit. Iam enim rione discesserat Ludouicus & magnis itineribus parisium appetebat: certior factus de burgundorū accessu. Verū cognito ꝙ a tergo frater: & a frōte burgūdus copias haberet: numeroso pedite q eum sequebatur nō expectato: chartras cū multo equitatu contendit: ratus burgundū prius fundere: q̄ cum illo britones iungerent. Eo vbi castra carolus habebat cu3 ꝑuenisset rex: nulla sui curādi mora militi ꝯcessa: feruēs furensq3 in hostē ꝓgredit. Fuit congressus suo initio formidabilis & non incruentus. Nam q in prima acie burgundi pugnabant:

Pugna apud mōtlericu3.

plurimi se in fugã proripiunt. Fuereq3 ex illis perq̃ multi in fuga capti atq3 occisi. hu ius rei fama ad parisios perlata: arma quisq3 rapit: atq3 per agros effunditur: prehen surus ex fugientibus predam. Vidi ipse frequentes captiuos dissolutis armis vulne ratos in ciuitatẽ deduci. Et populũ omnẽ non secus ac in certa victoria exultare. sed ludouicus sancti pauli comes reliquam Burgundorũ aciem in statione atq3 ordine ptinens: ludouici vires sustinere fortissime militẽ admonebat. Ludouicus aũt hoste partim fuso: reliquos adoritur: qui se curribus tanq̃ vallo atq3 munitionibus circun sepserant: cõuersis in frãcos tormentis: quibus nõ paucos clari nomis equites pro strauerunt. Itaq3 cõserta pugna pertinacissime dimicatũ est: ita vt ludouico nõ lon ge emineret periculũ inter suos fortiter prælianti. Et burgũdo quoq3 fortuna mina ta est: quem semel a gaufrido de sancto belino: iterũq3 a gilberto grassaio cõprehen sum sui eripuerunt. At equites franci tametsi magnis viribus in hostem vecti cõplu res prosternerent: nemo tamen peditũ pone sequebatur qui prostratos iugularet: q̃obrem spaciũ erat deiectis exurgendi: & præliũ instaurandi. Pugnatũ est varia for tuna vsq3 ad vesperam decimęsextę diei iulii mensis: donec milites scoti qui regii cor poris custodiam gerebant: animaduertẽtes ludouicũ graui in periculo versari (Nã die tota per ęstus & cędes nihil sibi desumpserat:: & sexcenti equites quos cœnoma norum comes: montalbanus marescallus: & gargassalus ducebant prælio exterriti turpiter deserto ludouico aufugerãt) assumptũ regem in arce3 montlerici perduxe runt: atq3 ita pręliũ direptum est: manẽte in sua statione burgũdo. Cęcidisse ex vtro q3 exercitu sexcenti supra tria milia memorantur. Inter francos occubuit Petrus breseyus/gaufridus de sancto belino & floquetus. Ex burgundis longe plures. Eñ uero principis custodes omẽs prope interierunt. Recreato paululum rege: con silium fuit corbolium se conferre: et q3 inde parisiũ proficisci. Cum corbolii esset: accẽ pto q carolus burgũdus eo in loco vbi pugnatu3 erat pernoctaret: nõ inqt mirari illum oportet in campo manere: cui neq3 ciuitas vlla neq3 arx ad diuersandu3 patet. Secundo post pręliũ die in ciuitatem ludouicus venit. Vbi inter cęnandũ du3 casu3 fortunãq3 suam conuiuis memorat: multa fortiter sapienterq3 locutus est: incertam instabileq3 hominũ conditionem causatus. Callebat eñ litteras & supra q̃ regibus mos est erat eruditus. Vnde & multos ad illachrymandum puocauit. Nihilomin[9] se iterum in hostẽ ducturum disserebat. Sed a prudentibus dissuasus parisii se conti nuit. Habuit siquidem ad eũ egregia3 orationẽ guillermus quadrigarius parisian[9] prę sul: qua rerũ pręteritarum memorẽ cum ludouicum reddidisset: sequentiũ ratio nem habere hortatus est. Decere regẽ consiliis omnia puidere. circũ se habere boni ęquiq3 amantes viros: qui & pacis tranquillitatẽ seruent: & belli motus modestia at q3 iusticia moderẽtur Pręsulis oratiõe rex adductus: deligi sibi viros spectatos iubet qui ad eius consiliũ quoq3 die vna cũ cęteris veteribus cõsiliariis accederent. Itaq3 ex ciuibus sex: ex parlamenti senatu totidẽ: exq3 parisiensi schola pari numero proba ti homines id negocii receperunt: duram profecto prouinciam si principis vehemẽ tiam attendas: quã breseyus viuens per facetiã lepide aliquãdo expresserat. Insidens enim exiguo equo ludouicus dũ venatum exiuisset: sequenti oratione a breseyo est interpellatus. vnde inquit serenissime rex tã fortẽ equũ nactus es? Cur ait ludouicus (bresey) id censes: quandoquidem pusillus est? Quia te breseyus inquit & consilium tuum totum vna comportat. Non dissimili caussatione rursus regem taxauit: cum a rege anglorum oratores ad eum venissent. Nam quęrente ab familiaribus aulicis

Ludouici mores.

Ludouico: quod in oratores anglos precipuum sine suo dispendio munus conferret: est breseyus inquit tibi cantorum ecclesiasticoru frequens chorus quos nõ magni existimas: nec eorum canticis oblectaris: censeo illos quibus facile carebis: oratoribus vniuersos dones. Subrisit ludouicus tametsi intelligeret per cauillatione id a breseyo dictum esse: propterea q ad rem diuina: & ad curarũ leuamen cantorũ harmoniis ipse perraro vteretur. Enimuero decoros rerum mundanaru a maioribus obseruatos ritus & mores ludouicus neglexit: & demissa regia maiestate: multis ad conuiuium admissis populariter discumbebat: obscoene interdum loquens: praesertim cũ de mulieribus sermo incideret. Neq sumptuosa veste induebatur: neq curialium pompa gaudebat. Fuit eni illi a mõtlerici pugna intentus summopere ad sui custodiam animus: vindicte atq prorogandi imperii appetens: & longioris vite lõge cupientissimus. Studuit preterea q plurimas copias habere. Quibus cum stipendia tribuere cõmode ipse non posset (occupatis a coniuratis locis vnde hec percipi solebant) pecuniam a parisiis mutuo petit. Quam vtpote grande conferre nõ pauci ciues pernegarunt. Indignatus ppterea ludouicus quosdam regio magistratu atq officiis amouit: ad omnem prorsus casu suspiciosus: nec vlli satis credulus. Inde patuit delatoribus ad multorũ perniciem via. Nam accusatos complures fuisse accepimus: qui leuibus causis nõ auditi: extincti sunt. Per idẽ tempus iohannes burgensis qui dominũ suum iohannem berardũ parlamentei senatus consiliariũ in britanniam secutus fuerat: gratianusq & franciscus meriodeus fratres: offense maiestatis criminati in flumine sequana demersi periere. Et post aliquot dies petrus guerol dus qui a britonum duce parisiũ explorator venisse dicebatur capite punitus atq inde in partes quattuor sectus est. Foeminae praeterea aliquot & parisiani ciues delati q cũ coniuratis sermonẽ contulissent in profluento noctu extincti sunt. Nihil eni tutum a delatoribus erat. Satis ad interitũ erat fuisse quomodolibet accusatum. Sed ad coniuratos redeo.

Conueniũt apud stãpas principes.

Burgundus victoria ad montelhericum habita: gloriabũdus stampas petit: vbi ludouici fratrem & britonũ ducem conuenere accedentibus ad eos reliquis coniuratis: atq eo loci captato consilio post quindecimum diem in vastiniũ mouent: occupatq priuinũ moretũq. Aduersum quos sallazardus & qui sub ioachino roaldo militabant ad yonã sequanamq vt transitu hostem prohiberent progressi: quandoquidẽ numero militum longe inferiores essent retro abiere: atq ita nauibus apud moretum repertis cõiurati yona sequanamq amnes exuperant. Erat inter cõiuratos iohannes renati filius dux calabrie: quẽ post q cum copiis in agro antissiodorensi venire ludouicus accepit: dominum precigniaci & christoforum palardum ad eũ mittit: si forte ad se magnis pollicitationibus adducere possent. Nam quia ob neapolitanũ regnum patris sui renati nomine aduersus ferdinãdum alphonsi aragonensis regis spurium bellũ suscepisset: & tanto bello per semet haud satis esset: spe ludouicus ducebatur eũ in gratiam reuocandi: dũ auxiliaturũ se illi i eo bello pmitteret. Sed pstãti animo dux iohãnes: propositi tenax ad cõiurationis socios ire perseuerat. Qua re cognita rex parisiacis reb9 psulẽs: sagittarios pedites quos francos supra appellauimus qui ex normannia recenter venerant: ad presidium ciuitatis cũ quadringentis equitibus ordinauit. Moxq rothomagum profect9 est: misso ad parisios comite deu: qui sui loco vrbis belliq rationẽ haberet.

Salices oẽs per paludes deiiciuntur.

Et cũ per cloacarum fossas quibus sordes & purgamenta ciuitatis per paludes eluuntur multe salices plantate excreuissent ita vt ad constituendas insidias facile accommo-

dari posse viderentur:omnes magno possessorum incommodo deiectæ sunt. Tumulus vero qui exportatis ruderibus atq; quisquiliis vrbis ad diui dyonisii portam excreuerat iussus est effodi. Sed conuenientibus ad opus plurimis plebeis: cũ res parum procederet:relicto inani negocio:aggeres intra pomerium atq; tabulata ad vrbis tutelam extructa sunt. Interim congregati principes charentonium pontem capiunt:recipientibus se ad parisios iis qui presidio fuerant designati. Ponte capto postq̃ hostes sequanam traiecerunt:ludouici frater carolus beautam quę matronã versus:saltum vicennarum claudit ad diuersandum occupat. Dux britonum ad sanctum maurum concessit. Carolus philippi filius conflanum(quia paternę ditionis erat)profectus est. plurimę autem ex britonibus burgundisq; cohortes in ipso saltu sub diuo stationem habuere. Quod vbi comes Deu cognouit: Ramburum ad coniuratos legat:atq; committit sciscitari ex principibus quid sibi velit tantus armorum apparatus.quã mentem in regem atq; rempublicam ipsi gerant:se Parisii eẽ positum a Ludouico moderatorem qui ad reconciliationem & beniuolentiam magis q̃ ad bellum animum intendat:si ad rem componendam mediator admittatur. Talibus mandatis edoctus ramburus ad principes pergit. Sed eius legationis exitus soli comiti qui ramburum miserat cognitus est: ne in vulgo forsitan temere prolata deterioris fortunę metu populus ad res nouas inclinaret. Vix enĩ ramburus reuerterat:cum hostis in planicie vbi diui anthonii campestris monasterium est se late diffudit. In quem prodeuntibus parisiis:leuibus prœliis paruo vtrinq; damno certatũ est. Insequenti die Carolus ludouici frater ex confœderatorum sibi principũ sententia litteras quattuor ad parisios mittit. Ciuibus vnas:parlamenteo senatui alteras:clero tertias:reliquas parisiacis scholasticis. Quarum hæc sententia fuit. se cum illustrioribus regni principibus non hostili animo sed reipublicę gratia conuenisse: mitterent ad se paucos sapientes & spectatos homines:quibus coitionis eorum causę fierent communes. Cognitis litteris legantur ciuium nomine iohannes choartus castelleti propretor/frãciscus hasle & arnoldus olearius. Ex clero thomas courcellus/iohannes de oliua theologi doctores:& Eustacius olearius. Ex parlamenti collegis iohannes boulengerius/iohannes sellarius/iacobus fournerius. Ex schola parisiensi iacobus iunius/iohannes olearius/iohannes montigniacus: & enguerrannus parenti medicus. Hi omẽs duce guillermo quadrigario parisiano pontifice ad principes se conferunt. Quibus in consilium admissis iohannes dunensis comes p̃ncipum vice causas eorum vocationis edisserit. Accepto quid animi principes haberent. legati ad consilium quod in ędibus publicis ciuitatis eius rei causa paratum erat reuertentes:principũ sententiam ad insequentem modum detulerunt. Principes ludouici mores iam diu considerasse:populum nõ modo vectigalibus insuetis & seruitute premere:sed se quoq; & omnem fere nobilitatem contemptui habere: omnia pro sua voluntate gerere:se legem se iudicem se parlamentum esse:omnem regnandi spem in armis & militibus reponere:domesticos ex humili genere sibi comparare:q̃ illi assententur:qui quodlibet imperanti pareãt:studere prorsus pares illos principibus facere. Delatorum plena esse omnia:nemini suas opes:sed nec vitã in tuto esse. Proscribi relegari ob friuolã suspitionẽ q̃plurimos nihil iam auctoritatis principibus relictum esse. feris & beluis plus securitatis & libertatis q̃ hominibus esse: pecuniam & fiscum in nullius pensi homĩes largissime ꝓfundi:pensiones illis annuas sine mõdari q̃ p̃ncipibus adimunt. Iã ꝓxime instare vt ad vnum singula atq; oĩa intẽperanter

Ráburus ad coniuratos missus.

Oratores ex parisiis ad cõiuratos.

Relatio oratorum.

pertineant. Eas causas principes mouisse vt instructi ad suam tutelam armis ad regiam vrbem (a qua cõmune francorum iudicium petatur) coiuisse: vt more maiorum consilio cleri procerũq; & populi contracto: de rebus cõmunibus quiete agi possit: Ludouicũ quidem illorum & regni francorum regem esse: sed eorum muneris atq; dignitatis esse: hortari atq; cõmonefacere illum: maiores suos imitari: patriis legib⁹ vti: in suo quẽq; iure atq; ɔsuetudine continere: vectigalia moderari: misereri populi: cui fortunarum nihil prope sit. Igitur petere in vrbem sine vlla iniuria aditũ. Hęc sunt inquit quadrigarius q̃ a principibus dicta vobis deferẽda accepimus. Relatione cognita de cõuentu cõmuni cogendo sentẽtia placuit: neq; vrbem illis negãdã esse: si fide data iniuriis abstinerẽt: soluerentq; quicquid impensę ipsi in vrbe facerẽt. Et hoc quidem (si ludouicus assentiatur) cõcedere contio respondit sine cuius assensu nihil temere se agere licebat. Qua de re postera die legati ad principes reuerterunt parisiorum sententiã renunciantes. At prefecti militum quos presidio ludouicus reliquerat cognito parisiorũ responso: suos milites recensuerunt: & militari ordine ꝑambulauerunt ciuitatẽ/ instructi armis tanq̃ ad preliandum accincti. Ea re populus exultabundus spem meliorẽ cepit. Addidit quoq; animum montalbanus admiraldus cum copiis eo die adueniens. Nec pigritatus est ludouicus a normannia cũ impedimentis & bona peditũ atq; fossorum manu reuerti/ ne per eius absentiaȝ cõiurati in ciuitatem reciperentur. Non enim paruȝ suspectos habuit parisienses: ꝙ se inconsulto nũcios ad principes demisissent. Reditu ludouici cognito: principes totis fere copiis cum magno tubarum & tubicinũ classico per sequanę ripam ad diui antonii planiciem in prospectu parisiorum ostentandi sui causa conuenerunt. In quos nulla eruptio facta est: stantibus summo silentio ad custodiẽdos muros armigeris: & ex parisiacis ciuibus non paucis. Ad vesperam autem eius diei & insequentibus aliquot diebus cũ rursus se ostẽtaret hostis occurrit illi ex ciuitate miles: & nũc ad anthonianam: nunc ad dyonisianam portã prelia: militari quadam iactantia cõmisit. Interim ludouicus edoctus quæ fuisset de recipiendis in ciuitatem principibus sententia/ eos proscribit qui in eam sententiã venissent: iohannem oleariuȝ/ eustacium & arnolduȝ eiusdem cognominis & generis ciues Iohannem choartum & Franciscum haste. Quadrigarius quidem põtifex q̃q̃ maxime regi suspectus atq; exosus esset/ non tamẽ in proscriptoruȝ numero habitus est. Naȝ ꝙ homo integer & sanctę estimationis habebatur/ in eum temere sęuire ludouicus temperauit. Carpebat nichilominus atq; reprehendebat antistitem ꝙ ad hostes se inscio ꝓdiisset. Augebat crimen iohannes professione monachus albigensium pontifex & romanus cardinalis natione Burgundus homo litterarum opinione clarus: qui quadrigarii ad coniuratos profectionem ad crimen maiestatis referebat. Nec dubiuȝ fuit Ludouicum id sollicite curasse: qua aliquando causa quadrigarium in aliam ecclesiam traduceret. Sed paucis post annis cum pontifex vita functus/ epigrammate & sepulchro se digno honoratus in æde virginis esset: Ludouicus laminis ęneis quibus epigramma quadrigarii inscriptum erat alterum adiicere iubet: famæ hominis maxime repugnans atq; aduersarium. Per id tempus certior factus rex Carolum burgundum statuisse e regione conflani extruere pontem per quem in alteram sequanę ripam traduceret exercitum. egressus ciuitate: fossorum magnuȝ numeruȝ ad eã partẽ ducit: qui fossas aggeresq; ad ꝓhibendũ hostem cõcinarent: disposito pedite ad fossores cõtra burgundũ ꝓtegendos. Sed callidus hostis cũ materiã iaȝ in prom-

Pœna i oratores qui ad cõiuratos legati fuerunt

ptu dolatam haberet:paulo supra conflanum ad portum qui anglus dicitur pôtē extruit/funibus ad oppositam fossoribus partem firmissime colligatū. Et iam transmittere conabatur:cum sagittarii frâci & equites adueniunt:qui tormentis telisq; ita agūt:vt traiicīedi potestatē hosti adimerēt. Atq; interim dū eminus certatur:ex numero fossorum quidam normânus nandi peritissimus:in medias fluenti aquas instar mergi clam illapsus:funes vinculaq; & cętera pontis retinacula nō percipiente hoste dissoluit:moxq; pôs secundū flumen actus burgundo fuit inutilis. Normânus vero ad suos rediit incolumis. Cędente loco hoste:non multo post p nunciōs de cōcordia agi cœptū est. Deputantur a ludouico cœnomanensis comes pricigniacus & iohannes dauuetus. A principibus:iohannes calabrię dux: Ludouicus sancti pauli comes:& iohannes dunēsis. Qui protenus cōgredientes duorū dierū inducias ad reliqua componenda statuūt:& quia de pacis formula interim non satis conueniebat:dies septem induciis adiecerunt. Dum hęc a delegatis de concordia agitantur venere ad regē ex nobilitate normanna non paruę copię:quę ad sancti marcelli suburbium stationem habuere dâno incolarum. Nam cum vindemiarum tempus esset:gens vuarum suauitate illecta vix semimaturos vinearū fructus sine modo decerpebat & vorabat:nec rapinis aliunde abstinebat:colonos afficiens contumeliis. Duos tantū ex ea gente iniuriarū pœnas subiisse inuenio. Quorū alter decinctus & nudus caput:facem accensā gestans per ciuitatem ad publicas ędes in grauia deductus.a procuratore vrbano supplex veniam delicti postulauit: moxq; linguam candenti ferro illi perforata est:& deinde in exilium actus. Eius tam grauis supplicii causa fuit:q dum a porta ne in ciuitatem ingrederetur a custodibus reiicit:parisios per cōtumeliam burgundiones appellasset. Duo enim apud gallos nomina diu ad ignominiam ferebantur burgundorū scilicet quos franci hostes habebât Et armygniacorū quorū generali appellatione francos burgūdi designabât. Postridie sancti pauli comes a ludouico accersitus:prius nō venit:q̄ cœnomanorū comitem rex obsidē dedit. Venienti ludouicus in campū qui diui anthonii monasterio proximus est occurrit:& postq̄ horas duas totas confabulationem sine arbitris consumpsissent:rediens in vrbem rex solito hilarior in portę vestibulo ad circūstantes conuersus:non inquit deinceps a burgūdis tot pœnis atq; sudoribus afficiemini. Nam iniurias prohibebo. Sic loquēte ludouico:Petrus heronus in curia castelleti procurator:vuas nihilominus inquit illi nostras auferūt nec illis occurritur:quā vocem excipiens rex: Minus ait est vineas vestras spoliari paucis racemis:q̄ hostem occupare ciuitatem:& opes vestras quas terrę visceribus infodistis raptas tollere.

Insolentes normâni

De concordia cum hactenus nihil bene procederet.ad.xiiii. kalendas octobris inducię prolongatę sunt. Per quas nō sine regionis detrimēto cōiurati in sua castra multum commeatum coegerunt. Fueruntq; post longas cōsultationes omnes conuētus irriti:ceciditq; tota concordię spes. Et copię quę ad portū anglum in munitionibus erant imperante ludouico se ad cartusienses recepere:religiosum locū occupātes:ita vt in cellis monachorum promiscue diuersarentur equi & milites:pulsis inde sanctis viris. Nec moratur hostis:flumine transmisso copias regias quę apud sanctū marcellum & vicina suburbia castra habebant adoriri. Vbi congressum est magnis viribus:aliquot vtrinq; cęsis atq; captis. Ludouicus aūt interea secū reputās opę preciū fore si eorū quę de pace a delegatis agitata fuerât:parisios conscios faceret. Cōtracto in ędes regiarū rationū ex quaq; parisiorū conditione cōsilio:petrū mor

uillerium cancellarium mittit:qui diceret se fratris sui & reliquorũ coiuratorũ petita cognouisse. Et carolũ fratrem ante omnes petere sibi in partẽ patrię successionis aq-taniam cũ xantonibus & tota pictauia:vel normanniæ integrũ ducatum distribui. De qua re consilium prudentiũ virorum cum cepisset:fratri respondisse: se id quod regno peculiare erat:dirimere & alteri dare non posse. Verum campaniaꝫ briamq; aliis legibus teneri:quas libens fratri donaret:melde monsteriolo meldunoq; exceptis. Carolo preterea philippi filio pecuniam grandẽ obtulisse:ad leuandam impẽsam:quã in illa expeditione ipse fecisset. Quę tametsi ampla atq; magna essent:cõiuratos tamen ea recusasse. Et hęc inquit cancellarius cõicata vobis esse rex voluit: ne ęstimetis illũ illiberalem in fratrẽ:aut in quẽpiam fore:si de concordia cõuenire posset. Hęc locutus moruillerius cõsilium dimisit. Interim apud pontisaram ludouicus sorbierusqui a ioachino roaldo relictus pręsidio fuerat:in oppidum atq; arcem britones admisit. Et vt recenti proditioni alterã adiungeret:mox ex pontisara cũ aliquot armatis melannũ contẽdit:alba cruce vt semp dũ regi obsequebatur insignitus:vt absq; vlla inimicitię suspitione in oppidũ receptus falleret oppidanos. At de proditione iã edocti oppidani atq; ad muros in armis stãtes dum sorbierum pspiciunt: pditorẽ illum iterũ atq; iterum magnis vocibus inclamant. Quãobrem illusus proditor pontisarã reuersus est. Parisii vero ii qui ad muros ciuitatis hostiuꝫ castra versus excubabant:noctu vident ignitam stellã in fossaꝫ qua ędes dardorsiæ sunt cecidisse. Verum ęthere ne an ab hoste ignis pcederet non satis conscii:reꝫ Ludouico renunciant:qui confestim locũ petens quo cęlestis flamma excidisset: diu ibi moratus est:dubius si ad incendendã vrbem illud ab hoste fuisset excogitatum:atq; interim mandat haberi per singulas vrbis regiones atq; ad muros custodias. Per id tempus miles qui in vrbe apud quẽq; ciuem passim diuersabatur verbo petulãs atq; contumeliosus intantuꝫ extollebatur:vt dicere non vereretur: opes q̃ in ciuitate erant non ciuium sed suas esse:ideoq; claues ædium se ciuibus detracturos atq; pro sua libidine & arbitrio vsuros illis:frustra confidere illos:q̃ vias cathenis ferreis impeditas haberent:quas ipsi in promptu effringere atq; euellere potuissent. Hãc militum ferociam & temeritatem referentibus multis:mercatorũ præpositus accersitis primoribus ciuibus de re ipsa consiliũ capit. Itaq; protenus statuitur fieri p ciuitatis compita nocturnos ignes:& illic singulos per suas regiones armatos vigilias facere Secundum hoc edictũ:vigilatur totis locis:& q̃q̃ ludouicus phiberet:vigilatum tñ est. Hęc sollicitudo ciuitatis milites quietiores fecit. Scio enim p eã tempestatem parisios a suo pſidio q̃ ab hoste magis sibi timuisse pręsertim q̃ intelligerent raros i fide regis stare:sed inclinare ad cõiuratos:si sors obtulisset. Nam eadem tempestate qua ignes per vrbẽ fiunt:sancti anthonii propugnaculuꝫ.i.vt vulgus loqtur:bastilda compertum est portis reclusis peruium:quod ad hostem noctu admittenduꝫ factum esse permulti interpretabãtur. Nam & tormentoruꝫ aditus per quos ignis indi ad puluerem potest adactis clauis obstructi erant:ne in aduenientem hostem iaci glandes aut saxa possent. Sed post q̃ tot ignibus illuminatã ciuitateꝫ hostis animaduertit:cœptis destitit. Accessit ad has quotidianas ludouici curas binus per vices nuncius: vnus qui gisortiũ renunciat copiis hostiũ circundari:nec in oppido aut in arce quicq̃ pręsidii esse. Nullũ prætereatormentuꝫ aut machinã illic aduersus hostẽ relictam. Alter rothomagũ a cõiuratis sollicitari. Cuius nuncii fidem auxere vxoris breseii litterę q̃ a mariti occubitu rothomagi incoluerat. His litteris significabat se

Põtisarã sorbierus pdit.

Flamma repentina.

Insolens miles.

brequemontum palatii rothomagensis præfectũ p̄rehensũ in custodia habere: ꝙ hostiũ partes sequi videbatur: ꝓpterea in tuto esse eam ciuitatis partem quę a ponte & a palatio erat. Verũ tametsi hęc ita nunciabant. postera tamẽ die iohãnes borboniorum dux vnus ex cõiuratis in arcẽ per posticũ recipitur. Qua re cognita principes ludouico renũciant: carolum eius fratrẽ neq campania neq bria pro parte hæreditatis contentum esse: normanniã vnam & solã petere patrimonii loco. Eam ob rem cũ primariam ducatus normãnici ciuitatẽ occupatam rex intelligeret: quam nõ facile recuperare sperabat: & quod bresetii quã diximus vxor: iohãnes itẽ hebert⁹: & balua ebroicensiũ ꝓsul sibi ꝓfamiliares suadebant: normanniam fratri dono coactus reliquit: recepto biturigũ principatu. Pacato fratre: superant cęteri cõiurati: quibus facere satis oportebat. Carolo burgundo cessere in ꝑpetuam possessionẽ perona roya & mondideriũ: ad hęc guinarũ & bolonię comitatus: ꝗuis ea loca ludouicus soluta pecunia a philippo patre redemisset. Iohãni calabrię duci ingẽs pecunia data est & copię attributę quas regio stipẽdio quo vellet duceret. Borboniorũ duci par pensio quã a carolo septimo annuã ꝑcipiebat assignata est: cum solitis copiis. Et q̃ in cõiugis dotẽ soluta nondũ pecunia erat ꝑsoluta. Comes dunẽsis q̃cũq conjurationis tp̄e bona sibi ablata fuissent restituta accepit: annua illi pensione adiecta. Dõnimartini comes in terras & possessiones quas iudicio senatus parlamẽtei regis fiscus publicatas habebat: restitutus. Sancti itẽ pauli comitem ludouicus conestabilem instituit: mortis quã postea passus est ꝑludiũ. Post q̃ cõiuratis satis a rege factum pax perpetuarum induciarum nomine præconis voce & in ciuitate & in castris principũ vulgatur: fitq & cõmeatus & rerũ venaliũ cõmunio. Illud tñ ꝑcipue indecorũ visum est: ludouicũ tantũ regem ad carolũ burgundũ conflauum vsq profectũ esse: diuq cũ eo in agro seorsum cõmunicasse. Sed erat ludouico ingeniũ ad futura longe ꝓspiciens. Et q p̄ntes iniurias vlcisci aliq̄n cuperet: simulabat amicitiã nõ nescius quosq ꝯiuratos seorsum posse posthac castigare: si burgundũ ab illis separaret. De quo postea astu & latentib⁹ cõsiliis ipse vindicatus est. Nondũ erat de britonũ duce ꝯuentio firmata. Restituit illi mõtifortẽsis comitatus cum grandi pecunia.

Pactũ cũ cõiuratis principibus.

Nota.

[handwritten note, mostly illegible] Ludouici astum et doloso ... Francorum Regibus ... [illegible]

Per eos dies fiebãt a parisiis magna sollicitudie excubię & nocturni ignes: ne aut in regem aut in seipsos q̃cq̃ vel domesticus miles vel peregrinus moliref. Surrexit eadem tempestate leodiorũ populus & in brabãtinos qui burgundarũ partiũ erãt crudeliter grassabatur. Eius rei gratia carolus philippi filius copiis receptis: picardiam repetere constituit. Non tñ prius digressus est: q̃ venienti vicennas regi carolus ludouici frater in regis verba iurauit ꝓstita ob normãnię ducatũ fide. Hinc carolus normannorũ dux appellatus rothomagũ petit. Quẽ ludouicus sex milium passuum itinere comitatus: salutatione vtrinq data: ad villeriũ bellũ vna cũ carolo burgũdo pq̃ familiariter ꝓfectus est: vbi dies tres ꝓposito ad beniuolẽtiã vultu nõ secus atq amicitię glutino astricti cõuixere. Hęc q̃ de ꝯiuratorũ factiõe scripsim⁹ ãno grę. M. cccc. lxv. gesta sunt & tertio kalẽdas nouembris terminata. Principibus quietis quãdoquidem quæ vellent a rege recepissent/ reipublicæ & populi (cuius causa se ad arma venisse principio prędicabant) patrocinio destiterunt. Redeuntem Ludouicum ciues ad cœnam in ędibus ciuitatis splendidissimo apparatu accepere: ibi decanis & centurionibus vrbis gratias egit ꝙ in fide erga eum permansissent. Eam ob rẽ eo animo in eos esse: vt benefacere illis cupiat: & quę ab eo priuilegia accepissent ea perpetua fore: quę & ipse quoq iterum approbaret firmaretq: alia insuper adiectu

Leodii bellũ mouent.

Ludouici in parisios beniuolentia

rus si petant. Grata regis oratio ciuibus fuit. Dum rex parisii agit robertuȝ desto teuilla magni nominis equitē parisiensi præpositura donat: amoto iacobo villerio ciues hortatus roberto per omnia audiant. Cuius apud monderici pugnaȝ egregiam virtutem cōpertam habuisset. Inde parlamenti primores ad se vocat & iohannem nanterranum hominē vtriq; iustitia & ęquitate probatuȝ sed minime ad ludouici stomachum facientē ex primo præsidente secundū creat & iohannem dauetuȝ eius loco instituit. Moruillerium quoq; cancellariatu priuat: suffecto illi iohāne iuuenello de vrsinis qui patre ludouici regnante eundē magistratū sine repræhensione gesserat. His ita pro eius arbitratu cōstitutis selectisq; ex parisiacis ciuibus quos sibi consiliarios haberet aurelianuȝ adiit. Quinto post ludouici digressuȝ die cometes flagrantissimus occidere in parisiorum vrbem visus est: vt longo satis tempore ciuitas tota flamma inuoluta esse putaretur. Sed iam ad res normannorū redeamus. Carolus normannię nouellus princeps postq̃ ad sanctę katherinę monteȝ ꝓxime rothomagum cum britonū duce accessit: aliquot ibi dies sedit dū ad eum in ciuitatem admittendū pompa a ciuibus componitur. Sed interim non satis inuicē cōuenientibus principibus: britonū princeps & dōnimartini comes quibus dolebat tantum apud carolū auctoritatis non habere quantā ipsi suo iudicio meruissent: de carolo in britanniā reducendo verba fecere: quæ mox ad carolū perlata sunt. Qua de re misso ad ciues iohanne lotharingo ꝓtenus rothomagenses duce eodē iohanne in montē euadunt & carolum in ciuitatem nulla adhibita (præterq̃ cleri) cerimonia recipiunt. Nam ad diuę virginis templū perductus a canonicis diuina cantica ꝓsonantibus honoratus est. Ludouico apud aurelios agente aliquot præfecti militum præfectura amoti sunt. Inter quos poncetus riuerius & cōuenaruȝ comes fuere. Et loheacus marescallus restitutus. Contemptus a duce & rothomagensib⁹ britonum princeps q̃maximis itineribus potest argentoniū contendit: quo se ludouicus fraternę aduersus ducē contentionis certior factus (præmissis magnis copiis) contulit: ratus occasionē sibi offerri qua normanniā a fratre eriperet. Frequenti ibi colloquio aliquot dies rex duxq; consumpsere consulentes quibus ducatuȝ modis recuperarent. Duobus locis eodē tempore copias ludouicus habebat. Borboniorum dux ebroicas moxq; vernonē recipit: Carolus meldunensis eques aurat⁹ gisortium gorneyūq; capit: & octoginta scotos partis aduersę apud chayllum vicum fudit. Per idē tempus dominus de sternayo ludouicū fugiens rothomago excesserat: quē vno ordinis augustineñ. fratre comitatū & cordigeri veste amictum quidam armati cōpræhenderunt. Paucis autē diebus in custodia apud louuerium habitus ipse cū suo augustineñ. consorte in amne dura extinctus est. Deinde exempt⁹ sepulchroq; in ęde virginis honoratus. Periere præterea alii non pauci ex normanna gente qui carolo duci fauebant. Et thomas basinus lexouiorū episcopus in brabantiam se recipiēs cū iuris peritissimus haberetur iuris interꝑtationem in schola louaniensi quoad vixit professus est: homo proculdubio magnanimus & moruȝ ludouici contemptor. Cognito ꝙ ludouicus vrbes oppidaq; occuparet: Carolus rothomagi se continuit. Quem in ędes cōmunes ciuitatis perductum rothomagēses pro veteri sua erga normannos duces consuetudine: ędes illi despōsant: dato anulo quem ad fidē desponsationis gestaret: moxq; allatū in populi cōspectu gestorum normannorū codicem legūt. Fuisse olim francorū regi liberos duos: quorum grandior annis regnū: iunior vero normānię ducatum ministrasset. Quem frater a

Magistratuuȝ mutatio.

Normāniaȝ ludouic⁹ recuperat.

Dñs de sternayo extinguitur.

Normannorū i recipiendo duce rit⁹

fratre armis repetere frustra tentauit: sed irruentibus in regem normannis: eũ in exilium egisse: duce suo in regnum summa vi inducto: & nunc quidẽ se more maiorum potentes esse: tutari ducẽ acceptum: nihil esse carolo quod formidet: cum apud eos tuto versari possit: qui munitã vrbem: gentẽ fide spectatã: opes ducesq̃ nõ mediocres & præter hęc animũ habeant virilem se suaq̃ defendendi. Postq̃ ludouicus inferiorem normanniã ad se recepisset: inde per põtẽ audomari & nouiburgi campaniam reuertens: iohannem borbonium louueriũ pręmittit/cuius oppidani se illi regis nomine pmiserũt. Ex louuerio ludouicus mouẽs: pontẽ arcis obsidet. Quo tempore regii quidã milites dũ eunt frumentatum: equites quattuor carolinę factionis captos ad ludouicũ ducũt. In quibus erat paruus balliuus qui dedendę ponti sarę auctor extitisset. Hos cũ capite truncari ludouicus iuberet: sic inquiunt. O rex si salua nobis vita erit: tu nostra opera pontem arcis recipies. Fuit grata regi promissio. Liberatis itaq̃ captiuis pons arcis in ludouici potestatẽ venit. Sed fugientibus in arcẽ aliquot loci incolis tertio post die deditionẽ fecerunt. Vbi iohannes hebertus regii fisci generalis moderator captus est. Territi tã vicinę arcis deditione rothomagenses ad Ludouicũ oratores de cõponenda inter fratres controuersia mitunt. Quibus responsum est: omnia ad britonũ & borboniorũ duces referre qui pro eorum arbitratu contẽtioni finem darent. Dum hæc agũtur carolus Ludouici frater Rothomago relicta Honfleũ moxq̃ Cadomum petit: non satis gnarus qd animi rothomagenses in se haberent. Iohannes vero lotharingus dũ clandestinam ad flamingos fugam parat captus ad Carolũ deducitur. Nec mora interposita rothomagenses ludouico se permittunt. Qui multos per normanniã magistratu ꝑtenus amouit aliis eorum loco institutis. Rothomago ad hunc modũ recepta: cum nihil belli sibi vltra formidaret: magnam ludouicus copiarũ partem cum tormentis belli cis parisium dimittit. Amotoq̃ carolo melduneñ. equitum quam gerebat pręfecturam anthonio chabano dõnimartini comiti cõmittit: & palatii sui primariũ magistratũ in craonũ transfert: q̃ melduneñ. ꝑ coniurationis principũ tẽpus constanti fide ludouico inseruisset. Leui momẽto adducti reges nunc hunc nunc illum tollũt deiiciuntq̃. Scitum propterea gallicum ꝓuerbiũ est: principibus obsequi: hęreditarium non esse. Et cũ anthonio chabano blancę fortis arx in vasconia pertineret: cõmutatione facta ludouicus gõnessam & gorneyum in amne materna simulq̃ crecevyũ in bria chabano donat. Sed diuersa longe sors petro de ambasia accidit. Nã cum in suspitionem regi venisset: q̃ calabrum ducẽ itemq̃ eiusdem factionis conscios coluisset: caluũmontem in iugo monticuli ad ligerim extructum petro pertinentem solo ęquari ludouicus iubet. Et gauuinus mãniel rothomagẽsis proprętor nescio q̃ ob rem repente delatus capitur: ductusq̃ ad pontẽ arcis: in medio põte tabulato extructo capite damnatur. Cadauere in ꝓfluentũ deiecto: capite autẽ truncato lanceę affixo & ad populi spectaculum exposito. Fuitq̃ rothomagensi clero fortuna nocens. Nam ecclesię decanus aliquotq̃ eius collegę canonici proscripti sũt. his expletis sęuissime iudiciis ludouicus aurelianũ contendit. Ibiq̃ legatione ad anglũ regem iam diu a se destinatã expedit. Cuius hi primi fuere Rossilionus comes: lingonum episcopus: borboni⁹ nothus: francię admiraldus: iohannes pompãcurtus & oliuerius regis. Eodem ꝓpe tempore anthonius de castronouo ludouico antea familiarissimus: tũc autem suspectus: & ideo a curia maxime alienus factus per claria

Rothomagẽses ad Ludouicũ nuncios mittũt.

ci planiciem mutato consueto amictu incedens: a chabano capitur. & ad ludouicu͡ȝ cum suis consortibus deducitur: quem non procul a magduno in vinculis rex asser uari iubet. De anglis vero relatū est eos expeditionē in francos parare: propterea misso Parisium conestabili edictum profert ludouicus: quosq͡ȝ nobiles francosq͡ȝ sagittarios. xviii. kalen. iunii ad bellū paratos esse: sed induciȩ legatorum opera ad duos & viginti menses constitutȩ sunt. Quo tēpore comes cœnomanorū linguȩ occitanȩ administratione priuatus est: & in eius locū dux borboniorum iohannes institutus. Atq͡ȝ vt de recte curanda republica ludouicus spem aliquam de se daret: sacerdotum procerumq͡ȝ magnum numerū parisium vocat: quorum illud prȩcipuū fuit conuenisse. Nam cōuentionis nullū cōmodum ad rēpublicam accessit. Leodiis per id tempus philippus burgundionū dux bellum intulit: atq͡ȝ obsessa͡ȝ dinantum eius gentis munitissimū oppidum expugnat: diruitq͡ȝ actis in exiliū incolis. Vidi ipse ex spoliis infortunati oppidi grandia volumina sex in leuiticum moysi ab origene edita nitidisq͡ȝ caracteribus sincere scripta quȩ Parisii venierunt. Grauis per eos dies anni salutis. M. cccc. sexagesimi sexti pestilentia parisios vexauit: in ciuitate eni͡ȝ & vicino territorio quadraginta milia absumpta fuisse referuntur. Quo morbo arnoldus ludouici astronomus & medicinȩ artis cōplures ꝓfessores interiere. Per eam tempestatē venere a philippo burgūdo ad ludouicum oratores. Quibuscū de re ꝓpter quam venerant cum nō satis conuenisset: rex bellū illis indixit. Moxq͡ȝ Loheacum parisiis prȩfectū creat. Campaniam vero castilliono loheaci fratri regendā committit: Sancti pauli comes factus vt prȩdiximus ex hoste conestabilis: normanniȩ prȩficitur. His itaq͡ȝ viris rem bene geri dum bello impediretur sperabat. Prius tamen q̄ ad destinatū a se aduersus burgundos bellū proficisceretur: rothomagum petit. Quo varuicū comitem ex anglia ad se accersitum postq̄ adnauigare cognouit boyllam quindecim milibus passuum Rothomago distantem contendit. Vbi varuicum a se prȩcipuo honore exceptū iubet rothomagum nauigio concedat. Ipse terrestri itinere profectus est. Dū ciuitatem varuicus ingreditur miro cleri ciuiūq͡ȝ apparatu & pompa (q̄m ita ludouicus imperauerat) ad diuȩ virginis ȩdē deducitur. Fuit ludouici cum varuico duodecim dierū familiaris & archanus congressus. Inde salute inuicem impartita varuicus in angliam reuertitur a Ludouico atq͡ȝ iohāne borboniorum duce preciosis donis honestatus. Quem ludouici oratores admiraldus/ Laudunensis antistes/ iohannes pompancurtus & oliuerius ruffus sunt comitati. Hi postq̄ in anglia mēses fere quattuor frustra exegissent: ad Ludouicum tubis venatoriis corneis & lagenis tantū coriaceis (quaru͡ȝ studiosi maxime angli sunt) a hērico rege donati remearūt. Per eos dies philippus burgundorū dux brugis moritur. Quem sui diuionē perductum apud cartusienses digno se mausoleo condiderunt mēse iunio/ anno christianȩ salutis. M. cccc. lxvii. At ludouicus cuius prȩcipua cura erat magnis armatorū viribus se regnumq͡ȝ protegere Parisios armari iubet: siue quia nosse volebat quid virium ciuitas haberet: siue ꝙ eius rei fama terreri hostem speraret: dū audisset ex vrbe regia tot hominū milia educi posse. Itaq͡ȝ cū ad idus septembres vt imperatum erat sub singulis magistratuum atq͡ȝ ministeriorū signis per diui antonii portam ciuitate spectante ludouico egressi essent: septuaginta milia fuisse relatū est. Leodii per id tempus aduersus ludouicum borbonium pōtificem suum bello decertant: quȩ apud huyum obsident. Quod oppidum dum ferocissime oppugnant pontifex clam dilapsus est. Cuius nepte͡ȝ quia carolus burgū

Bellū leodiense.

Legati in angliam

Dona legatis ab Henrico angle tradita.

Philippus burgundus moritur.

Parisiorū armatorū numerus.

Leodienses.

dus vxorem habebat miro in leodios cōcepto odio copias contrahit: mittitq; per insigniora suę ditionis loca bellum leodiis indicere. Qui autem id negocii exequebantur: vna manu exertum gladiū: altera facem ardentem gerebāt. Hac re significātes leodiorum gentem igne ferroq; perdendā a carolo fore. Fuisse autem cōstat leodios francis iam diu coniunctissimos: eorūq; amicitiam semper secutos: q̄obrem ludouicus suppetias illis ferre constituit. simul ne ex eorū ruina: gloria burgūdo & vires accederēt: mittūtur eius rei gratia quadringenti equites cū sex sagittariorum francorum milibus: quorū ductores creantur chabanus dōnimartini comes. Salazardꝰ robertus cōnybanus scotus: & Stephanus vignolus. Fama ante hos dies ferebatur: ludouicum pio pōtifici romano ꝓmisisse se pragmaticā sanctionez de qua in caroli septimi gestis diximus deleturū si aliquando ad regnū sine cōtrouersia peruenisset. Eius promissi pius pōtifex non oblitus cū eandē pragmaticam maxime execraretur eamq; heresim appellaret: Legatū iohannē diui benedicti monachū attrebatensium cardinalem ad Ludouicū mittit qui regez se ꝓmisso soluere hortaretur. Cui audiens ludouicus legato litteras ad parlamenteū senatum dat: de ipsa pragmatica abroganda. Erat in ipso senatu iohānes romanus regius procurator. Hic (iohāne ballua ad curiam ludouici atq; legati nomine cum litteris veniente: petenteq; senatū vt eas suo decreto roboraret) ego inquit iudices hanc cōmodissimę legis abolitionem non approbo: & quatenus ad meū officium attinet iohannis balluę petitionez impedio. Ea re incandescens ballua (erat enim ingenio versipelli & doloso nimis) Iohanni romano multa est cōminatus. Cui repugnare etiam schola parisiensis nō formidauit: ecclesię consiliū appellans. Igitur ballua ad Ludouicū re infecta reuersus: legationem cū altero qui a pio legatus venerat ad Carolū burgundum (rege imperāte) suscepit. adiunctis sibi iohanne driesco & aliquot viris iurecōsultis. His mandatum est res inter leodios atq; Carolum cōponere. Eodem tēpore in amne sequana extinctus est siluester cognomento monachus patria antissiodorēsis ad ludouicum delatus ꝙ aduersus eum cōspirasset. Sub his quoq; diebus agēte apud iohānem dauuetum Ludouico dum multa iam nocte domo ꝓdiret: ignita stella in ęthere supra ędes emicuit quę regē ad Tornellas vsq; vbi parisiis diuersabatur secuta est: nec vltra comparuit. Inter hęc nunciatur ludouico magnam britonū turbam cadomum erupisse: arcemq; cepisse: atq; inde mouentes baiocas occupasse. Adeo nāq; erat illis diebus incōstans francorū principum in regem fides: vt nūc pax mox bellum esset: cogitante semper ludouico principum factiones dissipare atq; vlcisci. Cuius inceptationibus & morantibus se in dies studiis principes noua remedia suscitabant. Ob eam rem loheacū Ludouicus cum equitibus centum: & ad numerum ptinentibus sagittariis mittit: qui britonū cœptis obsisteret. Iohannes autez alenconius quem ob coniurationē a se cum anglis factam a carolo septimo in vindocinensi conuentu cōdemnatum memorauimus a Ludouico postea custodia exemptus: cum britonibus sentiebat: eratq; partium caroli biturigum ducis: cui arces atq; suae ditionis oppida tradere promiserat. Depręhensus pręterea est anthonius de nouo castro Ludouico q̄ maxime familiaris: quem proditionis accusatuz in arce hussonis apud aruernos distineri arctissime iubet. Conuersus inde ad rempublicam Ludouicus conscius sibi quantū odii atq; inimicitiarum ob plurimos a se vt voluerat magistratu officioq; destitutos contraxisset: legez tulit magistratus perpetuos fore: neq; amoueri inde eos posse qui ea gererent: nisi morte interueniēte: vel commutatio-

Ludouicus copias ad leodiēses mittit.

De pragmatica sanctiōe tollenda.

ne aut dimissione facta: aut culpa forte gestoris aliis officia mãdarentur. Si aduersus legem precum importunitate fecisset donationem inanem fore. Lege lata: normanniam petit: iussit militum prefectis copias omnes cogere & se protenus sequi. Dũ vernone agit ludouicus: conestabilis sancti pauli comes a carolo burgundo ad eũ venit. Qui multa de burgũdo atq; leodiorum gente memorans: sex tandem mensium inducias burgundo impetrat. leodiis posthabitis: tametsi copias & exercitũ cõtra Carolum sistissent: ludouici auxiliũ prestolantes. Induciis impetratis: conestabilis ad burgundũ regressus est. Rediere item per id tempus ad regem Iohannes ballua & reliqui cũ eo qui in legatione erant. Iaꝫ enĩ paulo supra fuerat ballua ad cardinalatum romanę sedis: Ludouici sedulo interuẽtu: non sine multorum admiratione euectus. De legatione & quid in ea factũ sit ex ipsis induciis intelligi potest. leodios videlicet falsis suggestionibus a ludouico esse desertos: & burgundo permissum miseram gentem bello persequi. Quę cum auxilio se destitutã intelligit: nõ aliter cũ burgundo paciscitur: q̃ ingentem illi pecuniã persoluisset: murosq; & turres suę ciuitatis parte aliqua diruisset. Eadem tẽpestate ballua cardinalis a Ludouico missus parisios in agrum qui clericorũ iuxta sancti germani monasteriuꝫ appellatur: pgredi armatos iubet: quorũ numerum & armorũ modum recenseret: Ludouicoq; referret. Recensuit ipe veste linea ornatus & mula vectus: indignum sane sacerdoti atq; pontifici munus: q̃obrem chabanus dõnimartini comes in cardinalem cauillatus est. Cum enim apud ludouicũ chabanus per id tempus ageret: indignatus sacerdotem ad militare negocium deputari. Tu inquit prouidentissime rex balluaꝫ cardinalem eundẽq; ebroicensem episcopũ parisium milites vrbanos recensere mittis. te oro mihi indulge ebroicas proficisci: vbi de sacerdotibus sacrandis scrutinium faciam. Tam enim hęc mihi cura: q̃ episcopo militũ recognitio conuenit. Chabani verba cum risu excepta sunt. Dum hęc gerũtur britones ingentibus copiis normanniam ingressi constantiam vsq; peruadunt. Quę causa ludouico fuit eos milites reuocandi quos ab exercitu & militari sacramento demiserat. Itaq; adeo numerosum exercitum contraxit: vt ad cœnomãnos aduersus britones profectus: centuꝫ armatorum milia habere diceretur: pręter eos qui impedimentis machinisq; præfecti erant. Id ita esse cum britones accepissent: ludouicum a congressu & prelio remorari instituunt. Itaq; de induciis regẽ per nuncios conueniunt. De quibus cuꝫ diu prolixeq; tractatur: dies plurimi præteriere: per quos & francus hostisq; cœnomanoruꝫ atq; alenconiorum agros vexabant: illi quasi hospites familiarius hi tanq̃ prædones hostiliter rapiebant. Carolus autem burgũdus dum hęc a ludouico in fratrem britonesq; gerũtur: Leodiensi bello expeditus omnes suas copias ad sanctuꝫ quintinũ cogit: eo consilio (vt dicebat) vt carolo bituricensi britonibusq; suppetiaretur: præsertim aduersus eorum inimicos: Ludouici nomen callide non exprimens: ne in dominum suum regem arma sumere videretur. At Ludouicus q̃q̃ multis copiis potẽs britones adoriri potuisset: timide tamen agens ne vel miles parum fideliter pugnaret: vel fortunæ iniquitate aliqua portione militum ipse minueretur: militem quatenus potuit a congressu prohibebat studebatq; maxime aliquam sibi occasioneꝫ vel conuentionis vel pacis non indecoram offerri atq; hoc pacto sperabat aliquando tempus fore cũ dissociatos hostes vlcisceretur: quibus cum vna pugnantibus nõ temere audebat pugnam committere. Igitur ad carolum fratrem mittit apostolicum legatum cuius supra fecimus mentioneꝫ: qui per hos dies cœnomanię agebat. Cha

Ingens exercitus.

Ludouici metus. et astus.

banumq atq driescum illi adiungit qui concordię viam inueniat. Audiuit carolus legatos: verum ad pacē nihil commodius esse respondit: q̄ publicum regni conuentum vbi tanta animorū & belli discidia componi oporteret. Quod postq̄ per nuncios legati ludouico retulerūt: ipse in dilatione spem reponens: consilium apud turonos ad kalendas apriles anni christianę gratię. M.cccc.lxvii. indixit. Conuentionis definito tempore affuere ex toto regno principes: rex imprimis sicilię renatus: iohannes borbonius: persicus comes: alenconii ducis filius: multa quoq procerū pōtificumq atq abbatum frequentia. Misere pręterea insigniores populi suos oratores. Qui pręside ludouico considentes tandem rogatis sententiis: dixerunt normannię ducatum ea lege francorū regno pertinere: vt illū in alteruȝ transferre rex ipse nō posset. Verum quod ad Carolum pro paternę hereditatis portione attinebat ludouicus duodecim librarum turonensiū milia fratri designaret: decreta illi aliqua terrae regione cum comitatus vel ducatus appellatione insigni. Adderet pręterea annuā viuenti Carolo sexaginta milium librarum ex regio censu pensionem. Britonum vero dux qui Carolum ad se deduxerat & complura in normannis loca occupabat: ea libera dimitteret. Id si recuset: & cum anglis societatem habeat: Ludouicum compellere armis ducem ad satisfactionem debere eiq ablata repetenti opem a proceribus conferendam esse. Quod auteȝ de male administrata republica & iusticię erratis plerique omnes querebantur: deligerentur aliquot clariores homines qui male habentibus se rebus consulerent. Inter quos adesse deceret Carolum burgundum: tum propter regię cognationis attinentiam: tum q francorum primas parium haberetur.

Cōuent⁹ turonis.

His hoc pacto per consilium definitis: contio dimissa est. Factus est paucis post diebus christi ascensionis die per turoniam terrę motus. Cumq inde Ludouicus parisios reuisisset: publico ędicto iubet omnes qui armis assueuissent ad se quarto nonas iulias conueniant. Interim ludouicum borboniēsem cardinalem romanum: & sancti pauli comitem ad Carolum burgūdum oratores legat: qui pacis conuentiones bonis conditionibus quoad per eos fieri posset tractarent. Copias nichilominus in normanniam aduersus britones duce admiraldo mittit: qui prospera fortuna vsus Baiocenses fugatis britonibus recepit. Eadem tempestate cum multi delati maiestatis capitis supplicium luissent anthonius meldunen̄. qui arctissima familiaritate ludouico inseruiens plurimuȝ de eo per varios a se diuerso tempore gestos magistratus officiose meritus esse putabatur: post diuturnū carcerem andelliuȝ perductus in medio rerum venalium foro capite punitus est. Inter has tot intestini belli tempestates principumq simultates quibus alter alterum fallere astu & dolis studebat multas vltro citroq cōuentiones legationesq gestas fuisse scio: quae cum inanes exitus habuerint a me scriptę non sunt. Quid enim ad rem attinet q carolus Ludouici frater & franciscus britonum dux cōuenta quae turoni edicta fuissent grata illis esse significauerunt: & ciuitates se restituros quas apud normannos occupabant: si quas Ludouicus in britannia ceperat dimitteret: quae omnia irrita ceciderūt. Nam & si magnis stipati copiis in mutuo conspectu frequenter principes constitissent: motus tamen omnis & armorum ostentatio vel induciis vel vanis colloquiis ad tempus quiescebat. Itaq astu & fallaciis non virtute aut gloria militari res gerebantur. id ante omnia curantibus principibus ne a Ludouico circunuenirentur: ingenium scilicet eius potentiamq metuentes. quamobrem vix relinquebatur p franciam locus: qui grassatoribus nō labefactaretur. Fugiens enim ex hussonii (quę arx

Anthonius meldunen̄. capite punitur.

in aruernis munitissima est) custodia anthonius de nouocastro cū philippo sabaudo & pouceto ripario aliisq; ludouico infensis cōiunctus nouas turbationes excitauit. Qua re cognita parisiensis agri nobilitatem omnem ad Gonnessaʒ armis instructam repente ludouicus vocat: quasi parum illi esset tot milia armatoruʒ iam diu cōtracta habere: quibus etiam maxime cupiētibus non faciebat cum hoste congrediendi potestatem. Inter hęc cū pontisaram proficisci rex constituisset: audito ꝙ Burgundus peronę castra metaretur: ex nouiomo peronam paucis comitatus se cōtulit. Cardinalis enim ballua & borbonius tantum (præter aulicos aliquot) sequebātur. Ausus tamen est ludouicus ad hostem ire: seq; illi familiarius (præter omniū opinionem) credere. Ibi inter eos modici momēti pax cōuenit: iurante burgundo: ludouici partes se non secus ac subditum decet tutaturum. Proinde burgundo rex cōfirmat quęcunq; in conuentione attrebateñ. patris sui tempore definita extiterant. de quibus in caroli septimi vita scriptum a nobis est. Eius reconciliatiōis gratia supplicationes parisii decretę & ignes per ciuitatis compita velut in communi gaudio facti. vulgaruʒ est burgundum diu cogitasse de rege capiendo & inde in brabantiā abducendo. Sed ab anthonio fratre eius notho dissuasum abstinuisse. Per eos dies quia leodiensium antistites nullum adhuc diuinę eucharistię sacramentum sacris altaribus immolasset: leodiensis populus in eum insurgens sacrum ministerium pōtificem facere compulit. Cuius seditionis motus (episcopo reconciliato) cum sedat⁹ esse putaretur: Carolus burgundorum dux namurcum cum iusto exercitu mouens de leodiis vltionem sumere vehementer optabat. Ad quem ludouicus tanq̄ eiusdē expeditionis socius vltro venit. Eo quoq; leodius presul placandi burgundi causa accessit: nec profecit iurante burgundo non prius ciuitati parcere: q̄ ciues & vrbem subegisset. Enimuero pontificem apud se ne ad suos rediret continuit. Re cognita leodii de rebus suis desperantes: egressi ciuitate hostem adoriūtur captos sine miseratione mactantes. vbi tamen obsidione se angustari cōsiderant: ad primam oppugnationem primores ciuitatis vtcūq; potuerunt elapsi aufugerunt. relictis in ciuitate mulieribus & incomposita plebe religiosis quoq; atq; infantibus. Ergo irrumpētibus ferociter burgundis ludouicus primum deinde burgundus ciuitatem intrat. Fitq; mox passim occisio & strages: virginibus vis & religiosis mors infertur: neq; idulgentia vlla militum in pueros fuit: quin stupratas a se virgines crudelis satelles iugulauit. Sacerdotes eadem hora rem diuinā in templis facientes gladiis periere. Nec satiatus est inhumanus hostis taʒ multa cęde: prædas ex omni ciuitate & ex templis sacrilegia fecit: incēsa postea vrbe & muris dirutis quorum ruinis fossas ęquauit. anno salutis Millesimo quadringentesimo sexagesimooctauo. iii. kalendas nouēbres

Fallax burgundus.

Leodienses.

Regia leuitas.

Leodiēsium calamitas.

Veteribus francorum amicis ad hunc modum pessundatis: Ludouicus siluanectum reuersus est. Quo vocatis ad se parlamēti iudicibus & qui fisci atq; ærarii rationibus præerant: per Balluam cardinalē ea patefacit quæ inter illum & Caroluʒ burgundum de concordia & pace cōuenerant. Iubetq; grauibus pœnis adiectis: ea omnia communi decreto rata atq; comprobata haberi. Nec iussioni defuit auctoritas. per compita siquidem regię vrbis cuncta hæc publicus præco nūciauit: & venientibus paulo post ad senatum parlamenteum burgundi ducis oratoribus: diplomata & syngraphi de huiusmodi pactis dati sunt. Quod vero sequitur an scribereʒ aliquando dubitaui facinus profecto sua nouitate indignum rege. Picas & graculos qui i caueis humanas uoces vel sibilare vel imitari edocti apud parisios ad volupta

tem domesticę alebantur: moxq; ceruos & grues capi omnes & ambasiam duci Ludouicus imperat. Reuerso turonum ludouico ballua cardinalis (qui plus cęteris aulicis apud regem astu atq; auctoritate valebat) dissidentem a ludouico fratrez ad beniuolentiam reuocat: atq; ita agit vt posthabitis quæ consiliũ turonense de capiẽda paterna hęreditate definiuerat: Ludouicus aquitaniam carolo fratri relinqueret Qua recepta cõtentus carolus bello abstinuit. Sed ballua qui apud pictauos humili loco natus paruo incremento sed ingenio versuto in ludouici familiã venerat: magnisq; & excellentibus beneficiis primum: deinde episcopatu mox cardinea dignitate autore Ludouico fuerat honoratus: quo ipe animo esset tandem apparuit. Autor enim fuit vt peronam ad burgundum & postea namurcum aduersus leodios Ludouicus accederet. At vbi fratrum mutuã charitatem supra q̃ senserat firmam esse intellexit: paci inuidẽs: litteras familiari cuidam suo ad burgundionum ducem dat: quę interceptę ad regem delatę sunt. His litteris Ballua ducem admonebat sibi maxime caueret. Concordiam quæ inter fratres intercessisset ad eius perniciez factam esse: eos expeditionem in eũ tantisper differre donec aquitanię datam sibi prouinciam carolus perlustrasset. remq; omnẽ domesticã & exercituz ordinasset. Op⁹ propterea illi esse maioribus q̃ vllo tempore copiis & regem acerrime bello infestare. Balluę cognita perfidia: rex proditorem compręhendi & ad mombasonem custodiendum duci mandat: sub tutela iohannis Torcei normanni fidissimi imprimis aurati equitis a quo ędificatum est ambleuillę castelluz in agro Rothomagensi cum canonicorum collegio: opus memoria dignum. Interim rex nyortum atq; rupellam petit. Vbi dum regionem lustrat: fratrem offendit. Qui paulopost Turonuz ꝑfectus in regis verba more aquitanorum ducuz iurat. Et quia armygniaci regiis iussis repugnarent: præfectos militũ admiraldum & chabanum cum copiis mittit q̃ illos parere compellant. Qui nulla cęde facta regionem omnẽ receperunt. Dum hęc geruntur ludouicus beniuolentiam in britonũ ducem cõceptam patefacere meditatus: diui michaelis regiũ insigne aureum: & torquẽ per illustres nuncios duci legat. Quod oblatum dux recusauit: ꝙ per superiores dies vt fama erat vellus aureuz burgundi ordinis susceperat: amicus videlicet burgũdionis & ei arctissime cõfœderatus. Ea re maxime indignatus rex: britonibus bellum indicit: simulq; exercitum in britones ire iubet: dato britoni decem dierum spacio: intra quod suum in regez animum siue ad pacẽ siue ad bellum reuelaret. Per id tẽpus Edouardus subacto henrico rege cum regnum angliæ vendicasset: cõpositis inter principes discordiis omnium sententia bellum in frãcos suscipitur. Quod post q̃ ludouico innotuit nouas copias ad priores adiũgit. Compulsis arma capere quibusq; sine discrimine qui feudo aliquo potirentur. Quę iussio neq; clerum neq; quosuis priuilegiatos habuit exemptos. Et quod metu maxime ꝑculit regem: nunciatũ quoq; est burgũduz ducẽ gandaui visuz esse regis angli iarteriã (Id eñ est aureum cingulu z: principis peculiare insigne) cruri suo alligatam & in pectore crucem rubram anglorũ instar gestare. Quo vno firmatam inter Edouardum burgundumq; amicitiam significabatur. Et vt inter tot curas fortuna ludouico paululum blandiretur ludouicus villarus moriẽs ludouicũ vniuersalem sibi hęredem instituit. Cuius hęreditatẽ per se rex adiit posseditq; opulentam & locupletem. Interim varuicus comes: & clarẽtię dux vna cuz eorum vxoribus edouardum fugientes octoginta nauibus vecti honfleum adnauigarunt. quos in cõtinentẽ expositos admiraldus liberalissime excepit. Cuius rei cer

Balluę cardinalis iniquitas.

Dux britonũ regis ordinẽ recusat

Edouardus quartus angliæ rex

tior factus burgundus:ad senatuȝ parlamenteum litteras dat:varuicum hostē eius a Ludouico acceptum esse præter pacis leges:de quibus inter regem & se cōuenerat patres idcirco:eosdemq̄ iudices hortari:Ludouico suasum faciant opem nullā varuico suggerat. Si secus acciderit:persecuturum se hostem:eumq̄ vel e medio francorum regno abducturum. Hanc verborum ducis arrogātiam senatus non multi pēdit. Et ipse varuicus nichil inde territus. multis apud normannos diebus mansit. Atq̄ ad Ludouicum ambasiam se conferens familiari confabulatione de suo aduentu cum eo tractauit. Affuit quoq̄ anglorum regina renati siciliensis filia cum eius filio Edouardo galliarum principe. quem postea Edouardus qui regnum angliæ Henrico sexto pulso vendicauit occidit. Instruit igitur aduersus illos non modicam burgundus classem quam ad littus normanni occeani varuico insidiari iubet. Simulq̄ mercatores francos qui negociandi causa in nundinis erant compræhendit. causaȝ hinc sumens q̄ varuicus dum ab anglia perfugit. Burgundę ditionis negociatores captos abduxisset. Illis diebus fere pridie kalendas Augusti Carlota ludouici regis vxor:Carolum filium ambasiæ enixa est patri successoreȝ. Cui communi gaudio aliud mox accessit. Britonum princeps franciscus Ludouico reconciliatus est. Interuenientibus maxime renato siciliensi. Carolo ludouici fratre & iohanne Borbonio. Nec cunctatus est franciscus ad Carolum burgundum nuncios mittere:qui cōiuratę aduersus regem societatis syngrapha illi referrent. Fuit burgundo ingratissima res. Eam ob rem magno nixu studet varuico viam ad anglos intercludere. At rex tanq̄ voto sanctum Michaelem visere teneretur normanniā petit. Absolutusq̄ voto per abrincas Honfleū veniens ingentis magnitudinis naues instruit. In quas conscendentes angli principes ad suos se retulerunt:nec a burgunda classe (quę per longam moram commeatu deficiebat) vllo sunt damno affecti. Igitur Angliam ingressus varuicus postq̄ paruo tempore quæ sua erant recepit: venere magno fauore ad eum supra quinquaginta milia armatorum. Quibus auxiliaribus per angliam agens: Edouardum hostem in primis quęritabat. Sed ille omnium fere auxilio destitutus ad Burgundum qui eius sororem in vxorem habebat profugit. Varuicus autem conciliatis regni proceribus: Henricum quem edouardus captum tenuerat in regnum restituit. Ipse vero regni atq̄ Henrici moderator fuit institutus. Hæc a varuico prospere gesta esse cum angliæ regina accepit parisium ex Ludouici sententia proficiscitur: traiectura inde in Angliam ad virum suum Henricum regem. Quo cum appulisset: magni animi mulier cupiens viri regis administrationem gerere:discordes inter se proceres anglos fecit. Per id tempus sancti Quintini viromandorum oppidum arturus de longa valle oppidanis assentientibus cepit. Quo paucis post diebus conestabilis Ludouici nomine cum equitibus ducentis se recepit. Rex vero pręmissis siluanectum copiis parisium veniens expeditionem in Burgundum duxit:bonam spem capiens:eas vrbes recuperandi quę ad sommam amnem Carolus occupabat. Nec sua expectatione frustratus est: Ambiani siquidem Roya quoq̄ & Mondiderium in ludouici potestatem venerunt: quæ omnia firmissimis munitionibus ꝓtenus circūambire vbi opus erat mandat. Ministrarunt ad id opus Parisii magnum fossorum & ligneorum fabrorum numerum. Sed tā ingētis impēsę rōnem minime principes habent. pœnitet eñ eos cōfestim lōgę militię:ita vt ꝓposita parū melioris fortunę ꝯditione:rē a se bene gestā putēt si inducias hosti dēt. Enimuero burgundus castra in arthesio inter ambianos bapam-

Classis burgundorum.

Britonum dux ludouico recōciliatū

Oppidū sācti quintini recipitur

Edouardus ... (handwritten marginal note)

masq; fecerat: vbi fere obsessus: & rebus ad bellum longe necessariis inops vinci par uo negocio posse videbatur. Multis enim quottidianis leuibus pręliis burgundi a cohortibus francis tentati: frequenti dāno afficiebantur. Superuenere nihilominus insperatę multorū dierum inducię q̄q̄ in burgūdia dalphinus comes egregie aduer sus hostem pugnasset. interemptis captisq; plurimis. In auctores induciarum dicta scriptaq; sunt dicteria & libelli famosi: eaq; publicis templorū foribus crebro appo sita: ęgre ferentibus quibusq; optimis nihil recte agi dum occasio se sponte Ludoui co pręsentaret. His vt diximus apud francos se habētibus magnis apud anglos turbationibus henricus vexabatur. Inter quas edouardus Burgundi ducis auxiliis irrumpens. post multas vario euentu conflictationes edouardo tandē victoria ces sit: henrico capto: eiusq; filio valię principe cum comite varuico interempto. Ea re cognita ludouicus picardia relicta turonos repetit. Interim pedemontanus pn̄ceps qui ludouicum comitabatur: & comes deu: vita defuncti sunt. Nam cum mul ti ꝓfluuio alui per galliam la borarēt: eodem morbo nō pauci periere. Cepit per id tempus indignatio carolū aquitanię ducem: deq; rege fratre male suspicatus est: cuius indignationis causas ipse non noui. Armygniacū tamen comitem (cuius ter ras ludouicus vendicauerat) patria extorrē reuocat: eiq; inuito ludouico partem re stituit rerū ablatarum. atq; ita conueniente ad carolū cū armygniaco fuxensi comi te copiæ cōtrahuntur nō aliter q̄ si bellum aduersus regē pararent. Mittuntur eam ob rem a ludouico in aquitanos copię cum machinis & francis aliquot sagittariis. q̄ cœptis aduersariorū obsistant. Fama per hos dies falso vulgata est: carolum aqui tanum burdegalę mortē obiisse. Introducta quoq; est autore ludouico cōsuetudo campanam hora meridiana (vt in noctis crepusculo solet) pulsandi quo tēpore po pulus vno poplite humi deflexo angelicam diuę marię salutationem obtinēdę pu blicę pacis gratia: religiose exhiberet. Qui mos hactenus diligenter a plerisq; seruat. Erat siquidem ludouicus a pietate non alienus q̄tum ex rebus a se gestis liquet. Fuit agnes quæ bella nuncupata est Ludouici patri pellex. Ea in diuæ marię tēplo quod in castello lociarū est sepeliri voluit. Datoq; sacerdotib⁹ annuo ꝓuētu/in medio tē pli choro sepulchrū sibi extrui impetrauit. Ad eū locū aliquādo diuertens ludoui cus: sciscitatus cuius hoc esset monumentū: Est inquit vnus ex clero agnetis illi⁹ quā ꝓpter formę decorē bellā vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimēto est sepul chrum/vellemus cū tua venia alio aliquo sacello reponere. Nō ęquū inquit rex po stulatis. q̄q̄ enim illa dū vixit mihi sit multū aduersata: mulieris tñ bustū ꝯtra leges nō violabo. Sed nec vos arbitror illi⁹ cadauer sine largo eius munere hic collocasse. Seruate benefactrici qđ viuenti ꝓmisistis. Nec vobis fas esto/hinc mouere sepultū Vt autem illius causa obnoxiores deum orare sitis: accipite dono sex milia libra rum. Et hęc dicens nummos iussit sacerdotibus tradi/quos in perpetuo templi red ditus impenderent. Porro induciæ quę cum burgundo positę erant: ad paucos di es productæ sunt. Interim nicholaus calabriæ dux renati siciliensis nepos cui Ludo uici filia desponsata erat: deserto socero: ad burgundum declinauit: spe ductus sibi in matrimonio assumendi filiam quam Burgundus vnicam habebat. Sed a patre (sicuti alii quidam principes) illusus est. Nam harum nuptiarum expectatione cum plerosq; in amicitia pater contineret omnes tandem fefellit. Inter quos Fœderi cus imperator fuit. Nam cum post subiugatum Gheldrensem ducatum Burgun dus treuerim quo eum imperator vocabat accessisset. Post multa secretiora consilia

Inducię dā nosę.

Edouardus rex [illegible]

Belli suspi tio i aqtania

Aue maria

ludouici Caroli in ag netē pietas.

Nicola⁹ dux lotharingię ad burgun dū ꝓfugit.

Burgundus vicariũ se imperatoris instituí postulauit pollicitus reducere q̃tis virib⁹ posset ad imperatoris manus quæ ab aliis ablata tenebantur. His quoq; pleriq; addebant: burgundũ affectasse vt a fœderico coronaretur in regẽ: qua dignitate esset ludouico ęqualis qui vt iactabat nõ erat opibus & potestate inferior. Id cum imperator concessurus esse videretur burgundi filiã filio suo maximiliano vxorẽ dari petit & mox nuptias celebrari. id se facturũ burgundus nisi impetrato vicariatu negat. Igitur cum imperator diu petita differt: clam vrbe digressus: se in germaniam relicto burgundo contulit. Nã illud constat vtrunq; principẽ de gloria certasse. ita vt burgundo fœdericus inuideret. Carolus vero imperatorem contẽneret. Illud propterea verum est quod vulgo a francis dici solet duos crassitudine ęquales vno vase cõprehendi non posse. Eisdem diebus diuæ mariæ templum quod apud clerium in Aurelianensi agro magnis impensis Ludouicus extruxerat: conflagrauit: igne negligenter asseruato: quem ad liquandum plumbum tecti artifex in quotidiano vsu habebat. Quo die rex de Caroli fratris morte nunciũ accepit. Obierat enim apud burdegalam veneno a nescio quo abbate non inscio vt creditum est rege appetit⁹. Quã ob rem accepta aquitania Ludouicus petrum de belloioco dominum regioni præfecit. Per induciarum tempus burgundionum dux collecto in agro attrebateñ. grandi exercitu: Anthonium fratrem suum nothum cum parte copiarum neellam mittit. Quam a loci præfecto & sagittariis francis quingentis acerrime defensam: frustra iterum atq; iterum Anthonius oppugnauit. At petitus picardus (id enim præfecto nomen erat) Consilio cum loci domina capto: ad Anthonium cum ipsa domina componendę rei desiderio profectus est. Pactum extitit: relictis equis atq; armis exituros oppido milites: vitę incolumitate concessa. Hoc accepto responso: sagittariisq; relato: dũ miles armis se nudat: ecce ab oppidanis clam in oppidum admissus hostis: exarmatos sagittarios trucidat: eos vero qui in templum salutis causa cõfugerant qui plurimi erant omnes ad vnũ burgundus satelles mactauit. Eo cũ dux equo insidens aduenisset: templum ingressus vt cędem cruoremq; humanum conspexit: Iã inquit noui: q̃ cruentos habeo carnifices. Neq; mitius petito præfecto peperdit: qui in vincula cum aliquot insignioribus armatis coniectus tenebatur. Hominem enim (cui ab Anthonio fides data erat) furca suspendere iubet. Atq; oppidum mox incensum dirutũq; reliquit. Protenus quoq; royam contendens. eam circunuallat multo milite atq; machinis egregie munitam. Nam præter quadringẽtos supra mille sagittarios: erant in ea pręsidio ducenti delecti equites cum eorum p̃fectis: Petro auberto. Mignone/Loyseto balagnio/domino de mouy: & domino rupempreo auratis equitibus. Et hi quidẽ nulla oppugnatione expectata deditionem ea lege fecere: si saluos inde abire liceret. Relictis igitur per ignauiam armis atq; impedimentis: vecordes homines vno bacillo contenti non sine perpetua ignominia per medios hostes irrisi roya discesserunt. Roya vt diximus capta Burgundus magna animo voluens: cum sibi a Ludouico nullam vim paratã esse existimaret: bellouacos picardis post ãbianenses ad occidentẽ proximos petit: ratus ciuitatẽ vbi nullũ pręsidiũ erat prima oppugnatione subiugare. Sed plurima arrogantem multa deficiunt. Bellouaci tametsi insperato hostis aduentu nullius p̃sentanei mali periculo admoniti essent: venientẽ tamen burgundũ magno aĩo a muro ꝓhibent. In ea oppugnatione egregia virtus puellę cuiusdam apparuit. quę a burgũdo milite dũ in murũ scãdit vexillũ extorsit. Donec guillermus de valle normãni seneschal-

Carolus Ludouici fr et dux[illegible] [illegible]

Neella capit̃

Burgundi crudelitas.

Bellouacũ

li vicarius: cum ducentis equitibus auxilio accessit: qui ciuitatez ingressus ad muros se protenus ꝓfert. vbi hostis incredibili pertinacia depugnabat. Venere nõ multo post crussolus: ioachinus roaldus: guerinus grongnus atq̃ torceyus trecentorũ equitum: cũ adiunctis sagittariis ductores. Quibus cõmeatũ affatim parisii subministrauerunt: missis permultis fossoribus qui fossis atq̃ aggeribus ciuitatẽ cõmunirẽt. Enimuero sic opus erat: nã subactis bellouacis libera in normãnos burgũdo patebat via. Fuit enim eius rei tãtus timor: vt in ipsa parisiorũ vrbe regia magnopę curatum sit vrbis fossas purgare: muros instaurare: cathenas p cõpita repẽte (autore p̃sertim dyonisio hynselino) recensere. colubrinas insup atq̃ serpẽtinas conflare atq̃ fabricare. Per id tp̃s antissiodorenses qui supra paucos dies admoniti ludouico parere spreuerãt burgundorũq̃ pręsidiũ in oppidũ admiserãt: eruptione facta dũ frumentatũ eunt quidaz ex campanis equites illis occurrũt: centũ sexaginta ex grassatoribus perimẽtes: octoginta in captiuitatẽ adductis. Perseuerãte in obsidione apud bellouacos burgũdo: dura in castris eius annonę caritas fuit. festinans igitur priusq̃ fame miles vrgeretur: animo firmat acerrimo cõgressu ciuitatez expugnare. Ingentẽ ad hoc cratiũ & ligneorũ fasciũ copiã cum multa materia cogit: quibus vrbis fossas impleret. Obsessi re cognita ad parisios mittũt: minuscula tormẽta & commeatũ cũ balistariis petitũ. Nec defuit petẽtibus misericors ciuitas. Pręerat ad pręsidium portę q̃ domus hospitalis appellaẗ Robertus stoteuillus parisiorũ pręses militaris apprime eques. Quã portã iactis in fossas quas ꝓxime diximus cratibus fascibusq̃: hostis adoritur. Scalis quoq̃ admotis in muros cõscendere ꝑseuerat. Nec ꝓfecit: q̃q̃ horas quattuor cõtinenter pugnasset. In ea oppugnatiõe quingẽti supra mille armati ex burgũdis in fossas decidisse atq̃ occubuisse referuntur. Nocte insequenti q̃a ciuitatis portę obstructę erãt: patefacto muro salazardus cũ aliquot cohortibus in burgundionũ castra sub diei crepusculuz erumpens: tribus hostiũ tẽtoriis incensis: plerisq̃ occisis impedimenta aliquot ex illorũ castris rapiens: in ciuitatẽ dum reuertitur: ab hoste eũ insequente pressus: raptas a se machinas in fossas ciuitatis pręcipitat: ęgreq̃ ad suos se recepit. Bellouacorũ obsidionis tẽpore aurelianẽses officio in obsessos functi sunt. Imposita enim carpẽtis centuz vini dolia ad bellouacos dono miserũt: cum magno sagittarũ & missiliũ numero: arcubus additis atq̃ balistis. Postq̃ sex & viginti cõtinuos dies ad bellouacum burgũdus incassuz sedisset: die diuę magdalenes festo obsidionez diluculo soluit: segetes vicosq̃ qua iter faciebat vrens: donec ad sanctũ valeriuz castra posuisset: quod oppidũ cum aliis vicinis oppidis: modico praesidio defensis minimo negocio cepit. Ex his locis quãdoquidem vero simile erat in interiorem normanniam hostem profecturum: conestabilis & chabanus octingentis equitibus assumptis: normanniam petunt occursuri Burgundo. A quibus nullo fere damno Burgundus affectus est: quin vicos atq̃ oppida per caletos grassatus incenderit Rothomagum vsq̃ mouens. Vbi conestabilis se recipiens parum admodum burgundo incommodatus est. Nisi ꝙ a populo ciuitatis vix excitatus: nonnullos ex suis cum aliquot ciuibus armatis eruptionẽ facere permisit. Burgundus aũt inde digrediens in picardiaz copias reduxit. Sed neq̃ in Britannnia quicq̃ a Ludouico praeclare gestum est: q̃q̃ quinquaginta hominum milia in armis habere diceretur. Nam legationibus pollicitationibusq̃ tardatus: cum res compositas proxime esse sperat: illusit eum hostis. Dimissa Normannia: burgundus nouiomum oppugnare instituit. Sed cursolus & q̃dam cum

Dura obsidio bellouacorum.

Salazardus.

Burgũdus i normannia

eo militum prefecti. illo se conferentes suburbiis incensis ne illic diuersaretur hostis: ciuitatem maximopere tutati sunt. Robertus preterea stoteuillus ex bellouacis mo ués: & deinde ioachinus roaldus: ad burgũdos qui apud eu oppidũ in præsidio e rant nuncium mittunt petentes oppidum ludouico reddi. Moxq̧ cõpositione fa cta: locum & sua omnia deserẽtes: equites vno equulo: pedites baculo contẽti abie runt. Hoc exemplũ secuti valerienses remburiensesq̧ deditionẽ nulla vi facta fecere

Eodem tempore roussyus conestabilis filius burgundę factionis obstinatissim⁹ sectator: burgundię prefectus diffusis late copiis tornodorũ vsq̧ debacchat⁹ trecas & campanię partem vastabat. Contra vero: dalphinus comes per burgundiã bo no exercitu potens: omnia igne consumpsit: par pari rependẽs. Fiunt interim cũ britonibus per ludouicum inducię. Quo tempore regina filiũ ludouico parit: cui vi ta breuis fuit. Petrus autẽ de belloioco aquitanię ministrator dũ lestorię multa no bilitate ornatus agit: a suis in armygniaci comitis potestatẽ proditur: atq̧ eo pacto ciuitatem comes recuperat. Eam ob rẽ lodouicus aliquot ex nobilitate suspectos in fidelitatis lochiæ in vincula misit. Inter quos iohãnes deymerus crimẽ confessus ca pite damnatus est & in partes quattuor sectus. Qui moriẽs cadetum albretẽsẽ eius proditionis pertinacissime accusauit. Dum eius rei gratia ludouicus in pictauis i moratur pax inter illum & britonũ ducem intercessore oudeto de ria conuenit. Da ta britoni non parua pecunia. Porro alenconii dux iohãnes acceptę crebro gra tię oblitus: cum cõstituisset possessiones omnes suas in burgundũ ducem accepto inde precio trãsferre: & ad eũ clam proficisci: per tristannũ heremitam iubente ludo uico capitur: & Lochias primo ductus: paulopost parisiis in lupara arce in custodia consenuit. Lestoria quoq̧ quã misso exercitu ludouicus duce iohanne cardinali albieñ. atq̧ yuone de fago obsidebat armygniaci culpa diruitur. Nã re cõposita vt armygniacus loco cederet: cum in ciuitatem franci sine vlla violentia ingrediuntur: armygniacus in eos insurgens occidere eos iubet. Vnde clamor exortus dum in ca stra perfertur: franci p effractos antea muros irrũpentes armygniacum ipm & om nem sine discrimine populum trucidant: comitis vxore cũ tribus suis pedissequis tã tum salua. Hic iohãnes armygniacus est qui sororis illecebra captus: cũ eam incestu polluisset: nisus est eã pontificis romani auctoritate ducere vxorẽ. Cuius stultitię fa uisse dicitur ambrosius cambrayus qui per idẽ tempus referẽdarius erat Calixti põ tificis. Accepta enim ab armygniaco multa pecunia: bullam dispẽsationis de sorore desponsanda armygniaco tradit: quã reuera adulteratam & a se falso editã postea confessus est presidente apud romanos pio põtifice maximo. Quo iubẽte ambrosi us in custodia apud montoliuetum monasteriũ habitus est. Sed e custodia noctu adiutore seruo emissus: in galliã se recepit vbi aliquot annos mutatis frequenter lo cis pfugo similis delituit. Quippe cui carlota mater alioquin benigna mulier suam domũ occluderet: offensa scilicet filii criminibus qui homicidio primũ/deinde hac quam dixi falsitatis ignominia notabatur. Ingenio tamẽ & astu erectus viam inue nit apud ludouicũ fortunę melioris: simulãs a regina anglię se desiderari queẽ in an gliam traduceret. Qua re intelligens ludouicus eũ hominem esse quo ad dolos vte retur: ambrosiũ ad se accersitum stipendio iuuit. & mox inter aulicos habuit. Quẽ non multo post supplicationum regiarũ magistrum: & deinde parisiensem cancel larium vidimus. hominẽ profecto dolosũ & præter modũ glorię studentem. ver borum & iactantię vanitate redundantẽ & perfluum: fidei autẽ modicę: & cui pbe

Alenconii ducis captivitas

Armygniaci illecebra et referendarii Romani dolus

confidere nemo posset. Cuius mortem nec propinqui nec alius quisq̃ illachrymasse visus est. Sepeliri voluit in sacello sorbonę ante aram maiorem. Deprehensus apud lestoriam cadetus albreten. & pictauiã perductus: capitis suppliciũ luit. Agebat per id tempus parpigniaci iohãnes tarraconię rex. Qui lestorię ciuitatis desolatiõe accepta: ꝗꝙ audierat. philippũ sabaudum cum ingentibus copiis in eum aduentare parpigniaco abiit. ob quod diu quidẽ atq; pertinacissime a francis digladiatum est. Sed victor francus extitit & russilionẽ totum ludouicus obtinuit. Per hos dies nicolaus lotharingię dux apud nantiũ peste absumptus est. Fuit & siluanecti habitus cõuentus: venientibus a burgundo duce legatis: qui belli causas tollerent. Nec fuit concordiæ locus: tametsi multos dies multa agitando legati consũpsissent. Burgundus vero ducis lotharingi morte accepta: lotharingiã armis sibi subiugare tentauit: causam assumẽs: ꝙ nicolaus qui defunctus erat oberatus illi esset: simulq; apud se anxie meditatur regium nomen vsurpare. Sed illusus a federico burgundus cum pecuniæ egeret: nec suis viribus sufficeret ludouici potestatem minuere ad venetos mittit: a quibus stipendiũ trimestre mutuo ĩpetrat: quo ex gente veneta partim coactas copias aluit. Missaq; in niuernẽses exercitus parte: rupem castillionis & aliquot regionis loca dolo capit. Per eos dies petrus de belloioco annam ludouici filiam desponsat. Iterũ quoq; burgundi oratores cũ regis legatis compendii conueniunt Vbi tandẽ post longas concertationes: paucorum mensiũ inducias firmant. Quo tempore burgũdus inimicitias in ludouicũ omnifariam exercens: yterium mercatorem: qui post caroli aquitani ducis mortem ad burgundũ se contulerat: magnis promissis inducit: veneno tollere regem. Igitur cõstituto illi quinquaginta milium aureorum precio: toxicũ parat. Datq; iohanni audaci (quem seruũ habebat) ferendum: pollicitus montes aureos si maleficiũ fœliciter exigat. Recipit ab yterio iohannes negocium & ambasiã vbi rex erat profectus: quẽdam in ludouici popina sibi notum (qui condiendis saporibus pręerat) cõuenit. Cui ꝙ aquitano duci ad simile ministerium seruierat: rẽ patefacere non veretur. Atq; ad facinoris preciũ viginti aureorum milia secure promittit: credulus hominem ad veneni propinationẽ facile consortẽ ducere: qui dñm suum non dissimili maleficio sublatum fuisse sciret. Audiuit iohannem summa dissimulatione coquus: sed rem nequaq̃ patrari posse ait: nisi colinetus primarius coquorũ conscius accederet. Igitur recepto a iohanne veneno: colinetum ad id negociũ cohortari pollicetur. Colinetus vero a consorte coquo edoctus: simul cũ eo ad regem pergit. Veneficiũ prodit: & ab eo exhibitũ toxicũ profert. Rex veneficiũ exhorrens: autorem pręhendi iubet. Qui tanq̃ rei bene gerendę securus: iter ad yteriũ faciebat. Sed nõ longe a stãpis deprehensus: ad ludouicũ deductus est. moxq; ꝯfessus crimẽ: paulopost in custodiã detruditur: data ingenti mercede fidelibus cocis. Asseruatus vero est iohãnes audax in publicis ędibus parisiorum. deinde capite truncatus. Cuius quattuor exsecta mẽbra ad quattuor regni extremas regiones cum titulo proditionis furcis suspensa. omnes eius ędes dirutę sunt & natalis domus solotenus sine vlla restitutionis spe euersa: inscripta ruinę cã. Eo die quo id gestum est: Legati ab aragonia parisium venere: a suo rege mandatũ habẽtes de controuersia ob russilionẽ & parpigniacũ orta tractare. Nec multo post rex quoq; parisiũ successit. Iussitq; parisios ĩ armis eẽ & militari ordine ꝑ diui anthonii portã vrbe egredi Quorũ multitudinẽ aragonẽses legati admirati sũt. Cẽtũ enĩ & q̃ttuor hoĩm armatorũ milia e ciuitate in agrũ prodiisse relatũ est. Regredientibus in ciuitatem parisiis

Veneficus deprehendit

Legati aragones.

oratores vicenas ludouicus ducit. Vbi regia cęna acceptos duobus eos poculis au- reis varia cęlatura ornatis donauit. Horũ precium tribus ducatorũ milibus & du- centis ęstimatuȝ est. Venere eodem tempore ab germania dux bauarus: & brito num oratores: quos siluanecti Ludouicus audiuit. Affuerũt præterea incassuȝ bur- gundi. Britonibus liberaliter Ludouicus respondit. Legationũ causas diuinare ma- gis q̃ probe scribere possum. Ex siluanecto compendiũ: mox nouiomũ: rex pro- ficiscitur. Ceperat comes sancti pauli francię conestabilis sanctum quintinũ viromã

Conestabilis temeritas

dorum oppidũ extruso præfecto curtono cum præsidio quod in eo ludouicus po suerat. Oppidumq̧ conestabilis: imposito ex suis præsidio: rege inuito occupabat ita vt in suspitionem veniretur concepti in regem belli. Nec aliter ad Ludouicuȝ ac- cessit: q̃ põte inter se & regeȝ facto ad colloquiũ prodiit: satellitibus egregie stipatus Colloquio paucis arbitris expleto: rex offensaȝ omnẽ comiti remittit. Iureiurando interposito ꝙ in ludouici fide permaneret. Erant per id tẽpus inter fedricuȝ im- peratorem & burgundũ simultates. Nitebatur propterea magnopere imperator burgũdo incõmodare: vnde missis frequenter ad ludouicũ nunciis illũ hortabatur cũ burgũdo amicitiam non inire: se vnũ satis esse qui ducis superbiã deprimeret: eũ- q̧ redderet regi obsequenteȝ. Nec tamen exaudiuit fedricũ Ludouicus: sed cum ex

Snia in alenconii duceȝ.

picardia siluanectũ reuertisset: cum burgũdi legatis inducias anni vnius firmat. In terea in iohannẽ alenconii ducem capitis sententia & bonorũ omniũ publicatio in senatu parlamenteo per petrũ doriol uȝ cancellarium fertur. Burgũdo vero du ci nulla fuit induciarũ & iurisiurandi reuerentia: quin in lotharingiaȝ ducens vir du num ceperit: sollicitaueritq̧ edouardũ anglum regem aduersus Ludouicũ transfre- tare. Quamobrem edouardus magno exercitu comparato: priusq̃ moueret: ludo- uicum per caduceatores petit aquitaniam sibi normanniãq̧ restituat. Nec diu distu lit edouardus ad diui michaelis montẽ classeȝ traducere. Quod postq̃ ludouic⁹ ac- cepit: copias in normanniã misit: eorũ militũ qui recẽter fuerant ab eo instituti/ & dalphini custodes appellabantur. Per eos dies tametsi induciarũ finis nondũ eẽt burgũdi qui peronę & per circũadiacentia loca in præsidio erant omnia vsq̧ ad ysa ram flumen infestabant. Et aliquot ex eis arsonã iaȝ diu desolatã instaurare ceperãt Sed missis aduersus prædones ex ambianorũ & bellouacorũ præsidio armatorum turmis: non expectata pugna grassatores aufugerũt. Nec destitit miles francus sȝ ac citis ex finitimis præsidiis aliquot cohortibus: quibus præterea plebei plurimi se cõ iunxerũt: ad attrebates profecti in suburbio ciuitatis castra posuerũt. Vbi nocte to- ta diuersati: deputatis agricolis qui eos sequebantur ad excutiendos per villas & a- grestes mansiones frumenti manipulos: maximaȝ tritici copiam & pecorũ ingentẽ numerum ex attrebatensi agro comportauerunt. Nam id prius facere meditati vã- nos & flagella currusq̧ cõplures secum adduxerunt. Recepere quoq̧ nõnullos ca- ptiuos quos raptor violatis induciis abduxerat. Principio insequentis veris rex in picardiam mouens: tronqueũ vetustissimã non longe a mõdiderio turrim: vbi ꝑ ditorũ hoim turma duce motino caulero se receperat: oĩa incursionib⁹ infestans ex pugnat: occisis aut patibulo appẽsis qui in ea inuenti sunt: ꝑter ipm motinuȝ quem rex vita & officio donauit. Turris ipsa soloten⁹ deiecta est. Mõdiderięses aũt cũ de

Conestabilis dolus.

ditionẽ recusassẽt: obsessi oppidũ dedidere: suis fortunis oĩb⁹ relictis abeũtes oppi- dũ vero solo ꝓstratũ ẽ. Roya ꝑterea ludouico paruit. Nec spes deerat picardiã atq̧ arthesiũ recipiẽdi: nisi sancti pauli comes conestabilis dolo vsus regẽ fefellisset. Cui ꝓ

gredi cupienti litteras mittit: Edouardum anglum ingenti classe petere normanniã Idcirco opus esse cautione: ne destitutos præsidio normannos hostis inuadat. Si ad illos partem exercitus ducere rex velit: se vnum cum reliqua militia satis esse q̃ bellum in picardia gerat. Motus hoc nũcio ludouicus in normanniam ducens de anglorum aduentu nichil accepit. Redeunti autem conestabilis scribit: anglos calisiũ appellere: & carolum burgundum nussii obsidione relicta: fœdus cũ fœderico imperatore iniuisse. Quę omnia tametsi nulla essent: caduceator tamen anglus cognomento scalus cum litterarũ fasce deprehẽsus: & ad ludouicum perductus vera eẽ iurauit. Neq̧ horũ quicq̃ tam iniquo animo ludouicus tulit: q̃ conestabilem clam sollicitare borboniorum ducem: vt burgũdi partes relicto rege sequeretur. Cuius perfidię syngraphum a conestabili missum borbonius per episcopũ mymatensem Ludouico demiserat. Eodem tempore in burgũdia apud guyũ non procul a castro chynone magna burgundorum turma a francis superatur: cũ ducentis equitibus q̃ ex venetis burgundo auxiliares venerant. Fuit non prosperior attrebatibus fortuna. Admiraldus cui decreta belli ratio in picardia erat: prope attrebatum dispositis insidiis. xxx. equites lacessitum attrebates mittit. In quos velut in contemnendi numeri cohortem: eruptione facta attrebates cum suo prę̃sidio proficiscuntur. At qui ab admiraldo pręmissi erant: metũ simulantes pedetẽtĩ retro abeunt: donec suorũ insidias pręteriissent. Quamobrem intercepti attrebates inter medias francorũ copias: ad quingentos supra mille occubuerunt. Et cum romõtus reginę frater q̃ burgundarum partium erat his se ducem prębuisset vix ad suos se recepit: equo eius interempto. Iacobus autem sancti pauli cum aliis insignibus viris captus. Paulo supra hos dies auraicensis princeps quẽ in custodia ludouicus habebat: nullo precio liber factus: seditionemq̧ suam regi summisit. donatus est ꝓpterea potestate cudendi numismatis aurei atq̧ argentei. remittendi insuper criminosis necis pœnam: nisi hęresis aut maiestatis rei haberẽtur. Edouardi autem Anglię regis classis viginti milium armatorũ calisium appulit. Qua re cognita mox ad priorẽ exercitum nouas copias ludouicus ex parisiis duce Roberto de stoteuilla contrahit. Et Carolus burgundionũ dux nussio relicta: ad edouardum noctu venit: cui amice gratulatus est. Nam edouardi sororem in vxorem duxerat. Hortatus magnopere est rem prospere gerat: & sua recuperet: quę a francis iniuste tenebantur. At aliquot diebus exactis cum nec a carolo: nec a a conestabili promissa illi seruantur (conuenerat enim inter illos: dum Edouardus in arthesium venisset: admittere illũ in aliqua munita loca vbi & se atq̧ exercitum recreare & tuto diuersari posset) Iamq̧ lihonẽ in sanguine terso copias cum ꝓmouisset: pollicitis illusus: ad ludouicum siluanectum vbi in victoriæ cœnobio agebat oratores mittit: dicere se archanũ quicq̃ habere quod illi cõmunicatum esse cupiat. Designet locũ & tempus ad rem exigendam. Pinquignia cum in ambianorũ agro ad id deligitur. Interim mutuã a parisiis grandem pecuniã ludouicus petit. Ea fuit quinq̧ & septuaginta miliũ nummũ aureorum: quã dissoluere infra kalendas nouembres ipse promisit. Ad pinquigniacum ex ambianis rex veniens: frequẽti atq̧ admirabili militũ manu stipatus: duos in ponte pinquigniaci appendices extruere iubet. Vnum quo ipse: alterum quo congredi edouardus posset. Fuit inter vtrũq̧ appendicẽ paries medius: cancellatus ita latis foraminibus: vt p ea dextras dare & contingere reges possent. Cõuenientibus ad designata loca principibus: cũ se alterni salutassent: lõga fuit inter eos (centũ vtrinq̧ admissis illustribus

Attrebates.

Edouardus anglus apud calisium.

Cõuentio regũ apud pinquigniacum.

arbitris) collocutio. Inde vbi regibus visum est: illis seorsum exeūtibus principes clā sermonem contulerunt. nec dilata diu concordia est. Itaq3 de septem annoru3 inducīis conuenit. iiii. kalendas nouembris dum voluitur annus salutis Millesimus quadringentesimus septuagesimus quintus. Donatusq3 a ludouico edouardus est quīq3 & septuaginta milibus aureis. & quinquaginta milia per singulos induciaru3 annos illi promissa. Ornauit quoq3 magnis muneribus clarentiæ ducem edouardi fratrem. Rebus vt paucis annotauimus apud pinguiniacū gestis: anglus omnes copias calisium remittit. Iubetq3 hauartū & primariū suum scutiferu3 apud Ludouicum morari: donec se promisso absoluisset. Digrediēte calisium edouardo: ludouic⁹ de luxemburgo conestabilis cui regum cōcordia non conueniebat: nuncium cū litteris ad anglum mittit. vicio illi ascribens: q imbelli ipse animo cum ludouico pact⁹ fuerit: promissis videlicet illectus hominis qui eū falleret. Litteris cognitis: eas edouardus ludouico cōmunicat. Interiectis inde non multis diebus accedentib⁹ ad ludouicum britonum ducis oratoribus pax firmata est & annorum nouem induciæ cum burgundo positæ. Additū quoq3 de ludouico luxemburgo: qui ad eū perfugerat: regi dedendo. Missi sunt peronā qui illum exciperent borbonieñ. nothus admiraldus: dñs de sanctapetra: & guillermus cerisayus cum bona armatorum turma. exceptum conestabilē in diui anthonii propugnaculum apud parisios philippo oleario loci præfecto custodiendū committunt. Deputat deinceps ludouicus petrū doriolum cancellarium & duos parlamenti presidentes cū aliis iureconsultis de conestabili questionem habere. Igitur interrogatus confessusq3 plurima in regē deliquisse: in curiam parlamēti post longam custodiā deducitur. Vbi a cancellario regiū insigne. id est aureum diui michaelis torquem quē collo gestabat: deponere iussus est. Moxq3 ingressus ad eū iohannes pōpancurtus: illustris inquit comes: hactenus in custodia regis iussu habitus fuisti. Vbi de his que in regem & rempublicam cōmisisti quesitum est diligenter. cōfessus es maiestatem frequenter offendisse. cum hostibus conspirasse. & fidem violasse qua reipublice eras obnoxius. Iā venio ad te a parlamenteo senatu missus: significare mortis sententiam que hodie in te lata est. Hodie tibi moriendū in grauia ante edes publicas ciuitatis. Terras & fortunas omēs tuas publicatas & fisco attributas esse tibi renuncio. Ad hec ludouicus. O inquit optime maxime deus: q̄ dura hec sententia est. Te supplex oro: da mente3 sinceram te agnoscendi. Sic locutū quattuor theologi magni nominis doctores vt constitutum fuerat reū adeunt: salutaribus illu3 monitis cōsolaturi. Cōfessione more christiano expleta: orat viaticum christi corporis sibi ministrari. quod nō obtinuit. Res tamē diuina quam missam appellam⁹ corā illo facta est. & panis benedictus oblatus: quē religiose manducauit. Inde a palatio ad grauiā p medias vulgi turbas pductus: atq3 in tabulatū cōscendens: postq̄ ad diue marie templū (qđ ex tabulato conspicuum erat) conuersus longiusculā orationē plorans habuisset: a carnifice iohāne cousino vno gladii ictu capite punitus est. Cadauer aūt per cordigeros in ipsorū ecclesia humatum est: decēbri mense die decimanona. Anno. M.cccc. septuagesimo qnto. De eius criminibus & supplicio epigrāmata gallica latinaq3 multa scripta fuerūt. Eodem tpe monete pciū mutatū est: & scuta aurea cusa: qnq3 & .xxx. solidorū turoneñ. estimatione. Cui operi quattuor trīn viri prefecti sunt germanus de merla/ Nicholaus potierus/ dyonisius brito & symon ausoranus. Vectigal quoq3 indictu3 singulis doliis que e regno ad exterā gentē exportarentur. Nā pro quoq3 vini dolio) quā

Conestabilis nequitia.

Conestabilis mors.

Moneta noua.

Angleterre et france paix

franci caudam vocant) aureum nummū portitores exigebant. Post hæc aliquid in romanos molitus ludouicus: de congreganda episcoporū synodo cogitauit. nā cum sibi antea nō processisset: ꝙ de vniuersali ecclesiæ conuētu agendo suos oratores ad diuersos principes miserat de suo regno habendum consilium pręceptū vulgauit: iubens quosq̧ pontifices & maiorū ecclesiarum rectores ad suas sedes intra a se constitutum diem redire. Deinde voto astrictus anicium (quod podiū dicunt) aruerniæ ciuitatem pergit. Vbi nouem totos dies: diuę marię tēplo quod in galliis summa religione colitur se promissis absoluit: mox lugduni trāsiens ad dalphinates cum peruenisset: accepit carolum burgundū qui in heluetios expeditionem duxerat fusum fugatūq̧ cum suo exercitu fuisse. non procul a gransone oppido: & arcibus duabus receptis quas heluetiis ipse abstulerat. Tormentis machinisq̧ amissis: castra & sarcinas omnes direptas. Receptas insuper ab Heluetiis arces & gransonem esse. Inuentosq̧ in illis quingētos & duodecim alemannos quos suspēdio burgundus necauerat / eos omēs patibulis liberatos terrę cōmendasse: & eisdem alemānorum furcis lorisq̧ burgūdos strangulasse quos gransonem recuperantes heluetii depræhenderant. Eadem tempestate nemorsus dux a dn̄o de belloioco in arce carlati circūuallatus deditione facta captus: ad regē primum: deinde viennam & deinceps parisiū perducitur & in custodia asseruatur. Circūuallationis tempore eiꝰ vxor caroli andegauen̄. filia cum peperisset: tam partus dolore q̄ animi ægritudine mortem incurrit: mulier spectata plurimū atq̧ laudata. Rebus apud gransonem dissipatis. Carolus burgundus cū ioignam in finibus sequanorū se ex fuga militēq̧ recepisset Heluetios iterū persequi (sicuti ferox & vindictę ꝑcupidus erat) cōstituit. At ꝙ illi milite & pecunia opus esset: guillermū gonnetū eius cancellarium: cuꝫ aliis vndecim bonę apud suos auctoritatis viris ad flandrenses & ditionis eiꝰ populos legat. qui militē resarciāt: sextāq̧ bonorum suorum omniū partē ad belli impensaꝫ ministrent. Legatis respōsum est. Carolo si facultas deficit se tuto recipiēdi: subsidiū illi vt principi & duci suo se quidē prębituros: donec domū saluus redeat. Belli aūt in heluetios gerendi causam nullā videre: cuius gratia sese bonis & pecunia ꝑmere aut mulctare necesse sit. Hęc dū a burgundo geruntur ad ludouicū lugduni agentē renatus ex andegauensi familia sicilię rex accessit. Cū quo de prouincię comitatu ad hunc modū transactum est. Erat renatus plenus dierum sine liberis princeps: cuius filia angliæ regina ab Edouardo ~~de familia ducum clocestrię~~ in custodia tenebatur eius liberandę causa Ludouicum sibi hęredem prouincię renatus instituit. Datis a Ludouico milibus quinquaginta scutorum aureorum: quę redimendę reginæ causa edouardo soluta sunt. Regina liberata iuri quod a morte patris in comitatu ipso vendicare potuisset abrenunciat: constituta quotannis (duꝫ superstes esset) pensione: quā ludouicus reginę persolueret. Accidit per hos dies nō ꝓcul a dordano plena miserationis cędes. Ludouicus bresey filius normāniæ marescallus carlotam agnetis (quæ bella appellata est) filiam ex carolo septimo Ludouici patre (sicuti credebatur) genitam habebat vxorē. Hic laxandi animi causa cum in siluaꝫ assumpta vxore venatū prodiisset: domū noctu reuersus: cuꝫ se lassuꝫ sentiret: seorsuꝫ ab vxorio cubiculo cubitum pergit. Carlota aūt libera ad tempus viro: iohannē lauernuꝫ pictauū cū quo stupri consuetudinem fecerat: ad se protenus in cubiculuꝫ admittit. Qua re cognita: iohānes apotecarius domus senechalli prouisor scelus dn̄o defert. Vnde furens senescallus gladio exerto cum cubiculi fores repente effregisset: inuen

Burgundus fusus apud gransonem

Dux nemorsus capitur.

Burgundus fusus.

Responsio flandrensium

Regina Anglię dimittitur

Ducum clocestrię de familia ... angliæ regis in anglia ... [illegible]

Cędes carlotę vxoris marescalli a viro facta.

tum adulterum interiore tantum tunica amictum protenus confodit. Coniugez ve ro quę se ad liberos in proximo penetrali receperat: culcitra obtectam manu appre hensam: humo prosternit. Quá in genua procumbentem & mariti misericordiá fœ mineo ploratu orantē: traiecto per mulieris pectus mucrone mactat. Sed ad susce ptam hystoriá reuertamur. Rege lugduni agente renunciatū est Carolum burgun dionum ducem reparato exercitu ad moracum in heluetios castra posuisse: atq3 exi le oppidulu3 circūuallasse: eoq3 renatū lotharingię duce3 (a quo nantiū burgūdus abstulerat) cum validis copiis suppetiaturum heluetiis accessisse. primáq3 hostium aciem fudisse: in fugā verso remoto comite eius aciei ductore. Vnde ex moraco eru ptione facta: eos qui in prȩsidio erāt cum lotharingo duce se coniungentes in hosti um castra fugatis cęsisq3 q̄plurimis peruasisse: nec fuisse fugę modū donec ioingna3 peruenissent. Quę autem in burgundionū castris spolia capta eēnt: heluetios ad be neficii compensatione3 benefactori lotharingo reliquisse. Occisorū in ea pugna nu merus. xvii. milium fuit. Victoria de burgundis habita: renatus argētinam (quæ straburgus dicitur) se recepit. Indeq3 quattuor armatorū milibus roboratus: nantiū quod sibi burgund⁹ vsurparat recuperare cōtendit. & oppidu3 (quod ducentorū supra mille militū prȩsidio tenebatur) obsidione cingit. Qua firmata ad agentinen ses reuersus: cum nouas copias coegisset: eas prioribus quas ad obsidionem relique rat adiungit. nantiumq3 recuperat. Hęc dum agūtur Ludouicus turonum repe tens: multis votis quibus se astrinxerat satis pro religionis debito fecit. Erat enim di uę marię christi matri vel reuera: vel simulatione deuotus. Cuius templis multa do naria obtulit. Interim burgundus (cui aduersa omnia succedebant) ęgre admodu3 ferens a modico principe (vt ipe querebatur) vinci: resarcitis pro tēpore copiis: ex sa linis sequanorū oppido nantium ducit. Cum eni de renato sermonem haberet illū magnopere parui existimabat tan q̄ gygas ipse: ille nanus esset. Per ea3 tempesta tem de castellę regno disceptatio insurgit. Erat henrico castellę regi (vt ferebatur) ex legitimis nuptiis filia: & ex patre grādis natu soror: hęc aragonum: illa portugallo rum regi vxor datur. Quáobrem vterq3 regu3 castellam vendicare magnis viribus contendit. Portugallus rex francū regem secutus: Ludouicū per se cōuenit. sperans maxime discordiis inter eū & burgundum compositis: copias sibi ad vendicandam castellam attribui. Fuit mediusfidius Portugallus rex incredibili magnificentia a parisiis exceptus. Verū cum ad burgūdum in obsidione nantii agentē pacis causa p horridam hyemē frustra concessisset: ad ludouicū rediit. Burgundus enim nantiu3 tam arcte cōcluserat: vt fame prope deficientes burgūdo permittere se obsessi desti narent. Militabat in burgūdianis castris lōgobardus quidā comes quē campobas sum appellabant. Hic vel suapte perfidia vel pecunia clam corruptus: a burgundo deficiens cū nonaginta equitibus ad ludouicū regem venire constituerat. At per re gis internuncios tardatus ne ꝓditionis particeps ludouicus esse videretur ad rena tum ꝓfectus est: cui burgundi consiliū omne patefecit. Duo vero suæ factionis an gelus & montefortus: qui eum ad proditionē concepta3 sequebantur: iussi sunt cō deum petere: qui locus a nantio secūdo tantum lapide distat: ad mosella3 flumen: q̄ a mettensibus & luxemburgis ad burgūdos cōmeatus importabatur. Quarto autē nonas ianuarii renatus Varēgeuillam ad sanctū nicholaum cum suis & heluetiorū copiis progrediens: & postridie cū nouáuilla3 aduenisset: ad lacū qui nō ꝓcul abest acies instruit. Vnam dabestanus comes & qui friburgū suricumq3 incolunt. Alterā

Moracu3 in heluetiis

Rex portugalię ad burgūdu3 vadit qui nantiu3 obsidebat.

bernenses atq ternenses duxerunt. Atq ita partito agmine alteri secundu3 flumen alteri per viā militarē nantium versus cōposito ordine incedūt. Iam enim burgundus suos in acie sisterat. & heluetios q via publica pgrediebantur: tormētis appetere pperabat. Quod animaduertētes aciei ductores sinistrorsu3 ad pximū colle3 diuertunt: in quos burgūdus iacobum galleotū italum: & iudocum lalanu3 flandriæ primarium iudicem: bino agmine mittit. Iubetq hostē ab equitibus inuadi: sequente illos numeroso peditatu. Mox nihilominus heluetii qui in colle erant conuersa i burgundos facie: vix credibili impetu in venientē in se hoste3 pcedunt: ita vt ad primum colubrinarū iactum peditatus omnis burgundorum fugę se cōmiserit. In galleotum autē ii qui ad flumen iter habebant nulla mora incursantes totā cohortem fuderunt. Est pons non pcul nantio qua via est ad thyonuillā & luxemburgū quā campobassus comes occupauerat. Ad pontē postq̄ fugientes burgundi peruenerunt: insequēte eos ferociter lotharingo: pars fluminis vadis se credentes: ab heluetiis trucidabantur: pars fluctibus obruti interibant. pars qui siluis se credebāt: ab incolis sine miseratione iugulabantur. Nec cessauit lotharingus hostem sequi: donec adueniēs plurima nox eū prohibuit. Tum de burgūdo duce interiisset ne an viueret sollicitus: quandoquidē de eo nullum nunciū acciperet: ad mettenses confestim sciscitatum mittit: an ipse per eorū ciuitatem euasisset. At ille reuera dum se fuga saluare cōtendit: labente equo quē insidebat fuerat tribus vulneribus occisus. vno ad caput secus aurem. ad dentes vsq pertingens. Altero ad femora. tertiū ad anū. Id certissima fide compertū est capto baptista adolescente ex colūnensium familia. qui duci eodem tempore familiarissime obsequebatur: qui nō dubia de illo indicia ptenus ostendit. Assensusq est testimonio eius matheus portugallensis ducis medicus. atq anthonius eius frater nothus quē lotharingus captiuū habebat. Cuius rei fidem vix admiserūt arthesienses & ii qui burgundiorū potestatis erant: temere atq pertinacissime asseuerātes: eū e pugna ad germanos dilapsum esse. ibiq septēnem pœnitentiam vouisse: quā postq̄ explesset inde cū potentia reuersurū: & suas iniurias vindicaturum. Noui nōnullos: qui in ea credulitate obstinati: equos gēmasq venales exhiberent. venderentq si quis eas plus iusto emeret dilata solutione: donec Carolus eorū princeps exacta pœnitentia rediissent. Eam crudelitatem auxit quidam vir horridam vitā agens inter sueuos in oppidulo cui bruxellę nomē est qui cum statura & voce nō absimilis carolo esset/ nec se ostētaret sed pœnitēti par & semp mœst⁹ esse videretur vulgus facile hunc p carolo habuit donec euidētioribus signis ad verum peruentū est. Inuentum ducis cadauer nudum in pratello quod riuulus alluit in diui georgii ecclesia apud nātiū anno salutis. M.cccc.lxxvi. postridie epyphaniorum domini conditū est. In eo loco vbi tot occisorum corpora iacebāt lotharingus victor sacellum condidit: addito sacerdote qui memoriā defunctorū perpetuo haberet. Edidit quoq in pratello crucem ex lapide vbi Burgundus occubuerat.

Apud nātiū renati victoria.

Mors Caroli de Charlois ultimi burgundiæ Comitis Fland. (manuscript note)

Pertinax in dn̄m amor stulta credulitas.

Hic me locus admonet in catalogū conferre quot flādria ab exordio rectores comitesq ad hūc vsq carolum per annos fere septingentos habuit/ vt hinc cautionē accipiant ii qui splendore principatuū & generis antiquitate elati: facili per inconsiderationem lapsu/ fabula posteris fiunt. Terra flandria/ insula gallię belgicę/ ab occidente britannico occeano: ab oriēte scalde flumine: a meridie lisa amne qui in morinis oritur circūsepta est. tota fere palustris & siluis olim impedita/ sicut ex cęsare liquet. qui morinos bello aggressus: difficile sibi audientes fecit/ propterea q in siluas

Flandrię comites & rectores

se recipientes/ꝗrendi fuerunt vt vincerentur. Est enim nõ parua pars flandrię etiã num morinorum pontifici ꝗtum ad christianam religione₃ attinet subiecta. Et hãc fuisse olim nõ procul siluam illi nõ temere quis putabit: quæ carbonaria silua in neruiis fuit. vbi tornacum insignis ciuitas extructa est. Cuius spirituali ditioni altera flãdrię portio paret. Ea regio raris colonis cu₃ diu inculta & plurimis fossis interscissa mãsisset: latronibus patuit: q prędas ex transeũtibus agebãt: donec ad annũ salutis

Ludericus sexcentesimum vicesimũ primum quidã cui luderico lillescuquo appellatio erat/lotarii quarti francorũ regis filiam vxorem habens: cũ liberos quindecim ex ea genuisset: maxim⁹ natu anthonius siluę flandrię custos a lotario positus est. vocatusq₃ forestarius. Silua enim francoru₃ linga foresta appellatur. Vnde forestarii nomen deriuatum. Sed huic narrationi rari assentiunt. aliis tradentibus: ludericum ex germania vxorem duxisse. & vicum incoluisse arlebeca₃/qui vnus in illa terra erat. Vxor autem cũ flandra diceretur: ab eius nomine fuisse flandriam dictam. Ludericum vero a carolo magno siluę custodiam vt ea₃ a latronibus quietam redderet accepisse.

Ingeramus. anno gratię septingẽtesimo nonagesimo secũdo ibiq₃ quattuor & quadraginta annos imperasse: & ei filium successisse ingeramũ. qui vicoru₃ extruendorum diuersis flandrię locis autor extitit. Porro exacto sui magistratus ãno quindecimo apud ar-

Andaquerrus. lebecam vita excedens sepultus est. Fuit illi hęres filius andaquerrus reipublicę curator atq₃ amplificator industrius. gandauũ enim/curtracu₃ atq₃ aldenardum: nec non casselletu₃ construere cœpit. Relicto autem balduino filio post. xiii. sui forestatus annum arlebecę humatus est. Post patris excessum balduinus regionis admini-

Balduinus. strationem est adeptus. Erat Iudith speciosa fœmina quæ caroli calui frãci regis cũ filia esset/& edouardo (qui & adolaphus dicebatur) anglo regi nupta: mortuo marito in franciam rediẽs a balduino rapta est & matrimonio iuncta. Qua iniuria affectus rex balduinu₃ persequi pergit. quemadmodum a nobis supra relatum est. Ab

Brugę. hoc balduino burgus quẽ nunc incolę brugas vocãt ędificari cœptus est. Ipse vero a suscepta administratione anno decimoseptimo vita destitutus in diui bertini cœnobio apud sanctũ audomarũ cęlebri sepulchro est honoratus. anno christianę pi-

Balduinus caluus. etatis octingentesimo. lxxxix. Cui successor fuit balduinus/quẽ caluum flandri vocauere. qui brugas muro circũdedit. & ethelsundã edelphidi anglorum regis filiam vxorem accipiens Liberos duos arnoldũ & adulphum bolonię postea comite₃ ex ea tulit. Decurso autẽ accepti comitatus anno quindecimo gandaui sepultus est: in

Arnoldus cœnobio quod diuo petro dicauerat. Arnoldus patris pricipatu recepto: religiose vixit. Nam apud sanctum donatũ/qui locus brugis cęlebratissimus est sacerdo-

Balduinus. tes duodecim a se institutos decimaru₃ largissimo prouentu donauit. Fuit illi vxor alisa viromandorũ comitis filia/ꝗ illi genuit balduinum. Ab hoc arnoldo. vt a me supra memoratu₃ est guillermus normannorũ dux per speciem recõciliationis nõ longe a pinquiniaco trucidatus est. Exactis aũt in principatu. xxxviii. annis gandaui apud sanctum petrum traditus est sepulchro. anno christianę misericordię nongentesimo sexagesimoquarto. Post quem suscepit filius comitatum: trium annorũ comes. Quo tempore data est illi vxor matildis emano saxonum duce nata. quę pe-

Arnoldus perit arnoldum. Huic balduino sepulchrum cũ suis maioribus apud gandauu₃ fuit. Cuius successori arnoldo qui iuuenis nomen accepit: cura & diligens sollicitudo extitit subiectum sibi populum iusticia continere. Nam tametsi timori esset: amabatur tamen vehementer propter summam eius ęquitatem & perseuerantẽ iusticiam

amicitiam iniit berengarii regis italię:cuius filiam susannã thori participem assum
psit. A recepto comitatu anno primo & vigesimo:dum fluit annus salutis nongẽte
simus octogesimus octauus moritur/relicto filio Balduino cognomento pulchra *Balduinus*
barba. Cui vxor fuit ennia filia guichardi luxemburgorũ ducis. Pręfuit flandrię an- *pulchra bar*
nis.xlvii.suscepto filio/qui balduinus de insula vocatus est. Sepelitur gandaui cum *ba.*
maioribus suis. A cuius morte comitatũ administrauit balduinus insulanus annos
duos & triginta a quo diui petri de insula templum extructũ est. Est enim insula mu
nitissimum & populo frequens cũ firmissima arce oppidũ flandrię finitimũ. Huic
fuit vxor alisa philippo francorũ rege nata.q̃ duos liberos mares enixa est: baldui- *Balduin⁹ in*
num & robertum & fœminã.quę guillermo notho normãno duci(a quo regnum *sulanus.*
anglię vindicatũ est)nupsit. Orta inter germanię imperatorem & hunc balduinũ
simultate:balduinus comitatũ qui alostẽn.nũcupatur occupauit. Sed cõpositis tã- *Balduinus.*
dem discordiis impator balduino comitatũ in feudum dedit. Hic successorem ha
buit filium ludouicum cui pio cognomẽ inditũ est.ex qua richilde comite hanonię p *Ludouicus*
genitũ duo liberi fuere/arnoldus & balduinus. Subditis amãtissimus maxime pro- *pius.*
pter benignitatẽ & egregios ipsius mores fuit. Tertio autẽ suę administrationis an-
no vita defectus in henone monasterio sepelitur. Arnoldus qui illi suffectus est/cũ
bellum aduersus robertũ frisonũ ducem mouisset occubuit. Post quẽ balduin⁹ bal- *Arnoldus*
duini insulani nepos comitatũ est adeptus: quem cũ gauffrido in palestina militasse *Balduinus.*
supra recepi. Accepta autem gertrude vxore filia ducis saxonum/quam hollandię
comes moriens reliquerat/marẽ vnum robertum & fœminas duas excepit. Ei⁹ op
est apud cassellelum diui petri ecclesia vbi viginti sacerdotes assignatis annuis pro-
uentibus collocauit. Rexit flandriã annos duos & viginti. Eo absumpto: robertus *Robertus.*
suscepit principatũ/& ad recuperandam de mahumeti seruitute hierusalem operã
cum gauffrido de buyllone dedit. tulitq̃ ex filia guillermi normãni ducis balduinũ
Erat illi consobrinus sacerdos sancti donati brugensis prępositus/quẽ flandrię can
cellarium assumpsit. Iussitq̃ perpetuo decreto eũ posthac eadem dignitate fungi q̃
præpositus haberetur. Sepultus est attrebati apud sanctũ vedastũ:post annũ.xvii.
sui principatus. Successor balduinus cũ margaritam bolonię comitis filiam vxorẽ *Balduinus.*
accepisset:nec inde liberos haberet comitiali morbo affectus:monachatũ profess⁹
est/designato hęrede carolo reginę dalmatarũ filio/qui ei consobrinus erat. Apud
sanctum bertinum sepulturam accepit:cũ annos octo flandriam gubernasset. Pari
annorũ numero carolus ministrauit. Hic cũ rei diuinę apud sanctũ donatũ adesset: *Carolus.*
in oratorio/ab inimicis & quidem familiaribus occiditur. Inde comitatũ vsurpauit
guillermus vicecomes yprensis:qui vxorem ex filia caroli dalmatę duxerat. sed secũ
do mense ab vsurpato comitatu interiit:nullis liberis relictis. Cęterũ dux norman- *Guillermus*
norum guillermus/caroli primi cõsobrinus/rege francorũ ludouico adnitente:eie-
cto guillermo yprensi flandriam occupauit:deteriora omnia faciens. Quamobrem
flandri thericum/quem dux dauzay ex gertrude Caroli auia susceperat/accersunt. *Thericus.*
Hinc excitato bello/cũ thericus in oppidum alostũ se recepisset:a guillermo nor-
manno circũseptus est. At guillermus dũ obsidionem pertinacissime continuat sa
gitta percussus vita excessit. Exactis mensibus quindecim postq̃ flandriam intraue-
rat.impositus est honorifico mausoleo/in diui bertini ęde:quę est apud sanctũ au
domarum. Fuit illi successor thericus/quem bello psecutus erat/& flandria extrude
re conabatur. Hic apud damyatam atq̃ hierosolymã sub ludouico francorũ rege

ordines francorum militum duxit: vnde reuersus domum/aliquid de christi sangui ne extulisse traditur/quem in sancti basilii templo apud brugas reposuit/monumētum scilicet christi passionis/quod a flandris maxima veneratione colitur. Sibyllam vxorem duxit siciliensi rege prognatam. hinc philippus & margareta prodiere. Margaretam balduinus hannonius comes vxorem accepit. Patri therico apud vatenas post secūdum & quadragesimū annum sui magistratus sepulto: successit Philippus hierosolymiticā expeditionem secutus. A qua rediens: quandoquidem liberis carebat: ysabellam ex sorore neptem/Balduini hānonii comitis filiam Philippo augusto adolescenti vxorem dedit: sicut in ipsius augusti gestis scripsimus. Inuenio hunc nescio quamobrem deprahensum/& in vinculis habitū interiisse: & in claraualle cistertii ordinis cœnobio humatū: āno christianę passionis Millesimo nonagesimo.

Philippus

Tenuit deinceps flandriam balduinus gratia cōnubii quod cum margareta therici filia contraxerat. Pręfuit regioni cum laude. tulitq; ex vxore liberos mares duos. balduinum qui hierosolymorū imperium adeptus est/& philippum namurci comitem duas pterea filias margaretā q̄ philippo augusto tradita ē: & alterā brabātini ducis vxorē.

Balduinus.

Hunc secutus est balduinus qui flādrię atq; hanonię principatū moderatus est. Sed duabus susceptis ex vxore fœminis iohanna & margareta: in palestinam cū christiano exercitu mox proficiscens: post egregia multa militię opera in constantinopolitanum imperatorē assumptus est. inde a sarraceno hoste interceptus: nullo post tempore cōparuit. In demortui locum filia eius iohanna flandris hannonibusq; imperauit/ accepto in virum ferrando/ portugallo genere oriūdo: frācis admodum infesto. Quam ob rem othonem germanum imperatorem secutus/ dum bellū aduersus philippū augustum francorum regē gerit: captus: in arcę cui luparę apud parisios nomen est asseruatur. Mortuo sepultura fuit in monasterio marquetensi. Iohāna vero viduitatis pertesa/secūdas cum thoma sabaudi ducis filio nuptias cōtrahit. Quarto deinde anno vita excedens cum ferrādo apud marquetas sepulta est. Eius enim monasterii institutrix non procul ab insula fuit.

Balduinus.

Ferrandus.

Huic soror Margareta suffecta flandriæ hannonięq; comitatus ānos trigintaquattuor gubernauit magni animi fœmina. Semel enim atq; iterū nupsit. Ex priore viro bossardo/ qui ex anglorum regum familia prodierat iohannē filium genuit: breuis vitę puerum. Ex altero guillermo dāpetro guido natus est & guillermus. Guidonem qui matre recusante fegardi de betunia filiam sibi copulauerat diu a se relegauit. Iohannem quoq; alterum filiū maiorem natu persecuta eum exhęredare statuit. Quæ causa fuit guidoni cū matre reconciliationis. Eapropter exurgens guillermus romanorū rex/& hollādiæ dominator (cuius filiam iohānes dauēnes habebat vxorē) genero aduersus margaretam auxiliatus est. Verū ludouicus francorū rex/cum medius arbiter accessisset ex parlamēti decreto pronnnciatū est: iohanni deberi hannoniam. Flandriam aūt matre defuncta guido possideret. Mors paulo post terris eripuit margaretam: quę apud flynas in monasterio eiusdem nominis (quod a duaco flandriam versus miliaribus quattuor distat) monumento honorata est.

Margareta.

Ideo flandrię comes Guido est effectus. Cui annos sex & triginta præfuit/liberis tam maribus q̄ fœminis fœcūdus. Quinq; enim ex priore vxore masculos extulit: guillermū: robertū: balduinum philippum & iohannem: qui leodiensiū pontifex extitit. filiarū quę quattuor fuere nomina non inueni: præterq̄ uni philippę quæ anglo regi desponsata ante nuptiarum diem parisiis interiit. Ex secūda quę namurco principabatur filios tris & filiam

Guido

vnam generauit.quę comiti gheldrensi data est vxor. Hic guido anglis amicus eos ad bellu3 secutus est. Tandem cū filio roberto captus vinctusq3 moritur. Cuius cadauer apud flynas humari rex permisit/ Anno Millesimo tricentesimoquarto. Rebellantibus autem ob guidonem captum flandris ~~& tandem a philippo subiugatis~~: pax data est/promissis philippo multis nūmorū milibus. Cuius causa insula3 duacum & orchias ab eis in pignus rex accepit. Post guidonem roberto de bethunia flādria obuenit. factusq3 auctior est bethunię atq3 tenerę mōdę accessu. Attrebates quoq3 hunc sibi patronū & defensorē (id est vt illorum sermo est) aduocatu3 assumpserunt. Ex vna vxore caroli sicilię regis filia carlomanus illi natus est. quem ferunt inter scapulas crucis simulachrum ex matris vtero attulisse. Sed cū matre non multo post tempore obiit mortem. Ex altera cui niuernū atq3 rhetelium attinebant mares duos Balduinum & robertum: quattuor insuper fœminas excepit. Philippo autem pulchro cum robertus infensus esset: propterea ꝙ profecturo hierusale3 sexcentos auxiliares milites robertus mittere recusauerat) philippus tris quos habebat filios in comitem cum ingentibus copiis ducere iubet. Sed profectus nulla re gesta exercitus domum se recepit. Defuncto tandem philippo: & mox ludouico hutino: in philippi longi beniuolentia3 est admissus. Mortuo sepultura apud ypras fuit in diui martini cœnobio anno dominici natalis Millesimo.ccc.xxxii. post octauū & vigesimum annū sui principatus. Comitatum protenus assumpsit Ludouicus niuernensis comes ludouici filius qui franci regis filiā margareta3 vxorem acceperat. Nam ex conditione nuptiarū conuenerat: mortuo hoc ludouico filium eius in flādriam recipiendū. Quam ob causa3 indignatus robertus cassellanus: bellū in ludouicum niuernense3 excitat. Sed parlamentei senatus definitione sedatū est: vt in Caroli pulchri vita annotauimus. Occubuit apud creciacū ludouicus relicto Ludouico filio qui de malla cognominatus est & brugis in beati donati ęde sepultus est. Ludouico de malla niuernū & rhetelīū cu3 salinis & machlinia accesserūt. Moxq3 matre margareta vita defuncta: arthesiū atq3 burgundia3 adiuit. duxitq3 vxore3 margaretam brabantino duce progenitā/ quæ alteram margaretā enixa est: & duci burgundionu3 philippo in connubio data qui.xv. annū agens interiit. Inde ad iohannem francorū rege3 burgundia pertinuit. Quā paruo post tēpore cū filius eius philippus cui audaci cognomen fuit margareta3 huius ludouici de malla desponsasset philippo rex donauit: iis legibus quas in ~~iohannis~~ Caroli quinti gestis lector agnoscet. Humat9 est ludouicus apud sanctū petrum insulanum. Deinceps successit philippus audax omniū quę socer eius ludouicus possederat hęres/ genuit ex Margareta iohannem anthoniu3 præterea brabantię postea ducē/ lothriciq3 & lemburci principē & philippum: qui niuerno rhetelioq3 principatus est. Fuerunt ite3 audaci ex eodem coniugio fœminæ tres. Prima duci austriæ: altera sabaudię: tertia Guillermo hanonio comiti nupsit. Extruxit in agro diuionensi cartusiorū ędes/ vbi voluit mortu9 sepeliri. De iohanne filio quia supra abūde scripsi: non producā hystoriam. Eius sceleris est quicquid hactenus simultatis & bellorum franci principes excercent. Suscepit ex margareta bauarię ducis filia marem vnū philippū & fœminas sex. Vna quę agnes dicta est iacobo borbonio iuncta est. Hic aduersus aurelianorū ducem grauissima vsq3 ad internicione3 odia exercuit. Tande3 apud monstrolium quod ad yonę amnis ostium collocatum est trucidatus: & inde ad cartusios diuionenses elatus humatur anno christianæ resurrectionis.cccc.xix. supra mille/ postq̄ annos.xv. flandria3

Robert9 de bethunia.

~~Robertus.~~ Philippus pulcher

Ludouicus niuernensis.

Ludouicus de malla

Pphilippus audax.

Iohannes.

Philippus administrauerat. Philippum vidimus vna cum vtraq3 burgundia atq3 flandria: ar-
thesium: brabantiam/lothricū: lemburgum: hanoniam: hollandiam: zelandiam &
frisiæ partez/cū salinis machlinia & namurco obtinere. Illi deinde accessit luxembur
gus. Hic patre interfecto anglorū partium fuit. Cum autem vxores tris habuisset ex
postrema ysabella quæ rege portugallo oriunda erat tris liberos excepit anthoniū
Iodocus. & iodocum quos cita mors absumpsit. & Carolū: Gandauos qui suo more seditio
so tumultu rebellauerant nō sine suorum iactura tandem compescuit pœnaq3 affe-
cit. Defunctus brugis: diuione in ęde cartusiorū sepultus est: āno salutis Millesimo
Carolus. quadringētesimo sexagesimoseptimo. xviii. kalēdas augusti. Patri philippo succes-
sit hic Carolus de quo pręsens narratio texitur a renato lotharingorū duce fusus. fi
lia eius maria ex familia borboniorū ducum per matrem genita maximilianū federi
ci germanorum impatoris filium virū accepit. Ex quo philippū & margaretam cu3
Philippus Margareta. extulisset: equo lapsa & inde paruo post interuallo moriens/quotquot carolus pn
cipatus tenebat Philippo filio reliquit. Ad hunc modu3 post vnum & triginta flan
driæ comites potētatu illustris burgundię clarissimū nomen in sua familia Carolus
extinxit. Nisi q᷑ illi fuerunt superstites aliquot fratres nothi quos ex multis mulieri-
bus Philippus eius pater susceperat. Sed de Lotharingo reliqua persequamur.
Carolo duce mortuo ꝓtenus in burgundiam exercitū ducit quam totam post pau
cos dies Ludouici nomine recuperat. Secuti burgundos ipi antissiodorēses regi pa-
ruerunt. Certior factus de burgundoru3 interitu ludouicus turonum linquens
post q̄ suo more varias diuæ mariæ ędes muneribus honestasset: Nouiomenses adi
uit. Breuiq3 tempore mondiderium Peronam Abbatisuillam Mōstroliumq3 cum
Attrebates obstinati. aliquot locis vsq3 ad attrebates occupat. attrebates vero pugnacissimi & duri animi
populus parere detrectarunt: recepto in ciuitate flandrensi præsidio. Interim dū cū
ctantur attrebates regi obtemperare: Ludouicus grandē exercitum & belli appara-
tum cogit. Sed tandem captā ciuitate3 quæ seorsum centū fere passibus ab oppido
loco editiore sita est: & raro muro munita instaurat: aduersus oppidanorum vi3 at
q3 iniuriam. ad quos ex aliis recenter recuperatis locis multi odio nominis franci p-
fugerant. Quibus tanta temeritas fuit: vt per muros & publicos parietes furcas scul
perent appensis albis crucibus: tanq̄ ipsum regem francosq3 suspendio dignos arbi
trarentur. Fuerunt qui pudēdas partes reuelatas e muris militibus ostentarent con
uiciantes regi. Venere tamen ex oppidanis ad ludouicū aliquot ex primorib⁹. Qui
hanc concordię formulam reportauerunt. Manerēt ipsi in regis fide atq3 potestate
Vectigalia & fiscum regii quęstores administrarent. pecuniam inde quęsitā Maria
caroli burgūdi filia vnica: ab ipis regiis ministris acciperet: donec regi ꝑmario prin-
cipi suo debitam fidem ꝑsoluerit. interim nullum regium præsidiū oppidani recipe
rent. His ita compositis ludouicus ad oppidanos mittit borbonium cardinalē:
petrum doriolum cancellariū: Guyotum potū & philippum desquerdum: qui ab
attrebatibus fidei iuramentum exigant. Quo sancte (vt putabatur) ꝓstito: cū legati
in diui vedasti cœnobio discumbunt: pars perditorū hominum insurgens: clamo-
re (vt in seditione solet) sublato in cœnobium ꝓcurrit: frequēter vociferans occidi
te occidite: a legatis tamen temperatum est. Qui protenus in ciuitatem ad Ludoui-
cum se recipiunt. Quam iniuriā dissimulans rex: morinū petit. Inde hisdinum occu-
pat: & paulopost arcem emissis qui in eā confugerant cum suis fortunis militibus.
Dum hisdini esset ludouicus: attrebates simulata ad eu3 legatione admiraldum

adeunt:petētes vt bona eius venia hiſdinū ad regē mittere ſuos nūcios liceat. Acce-ptis ab admiraldo de profectione litteris:octodecim (odardo butio duce) oppido egreſſi:flandriam verſus iter conſtituunt:eo cōſilio vt mariam caroli filiam conue-nirent. Cuius doli ꝓuidus admiraldus:quoſdam ex ſuis exploratū legatos miſerat. Qui in fraude deprehenſos ad ludouicū omnes perducit. Hi vltimo ſupplicio affe-cti ſunt. Odardo capuciolum pellibus aduocati more ornatum appoſitū eſt. Erat enim publicus attrebatium ꝓcurator:& in eo amictu caput amputatū:tignoqȝ ſub-latum:cum inſcriptione. Hoc odardi caput eſt. Hac attrebatium perfidia irritatus rex:dū bolonia religionis cā pergit:circūuallare oppidum iubet. Reuerſus bolonia tormētis muros turreſqȝ quatit. Extruxerāt oppidani ꝯtra ciuitatē ꝓpugnaculum quo ſe tuētes ciuitatē maxime infeſtabāt. At tormentorū violētia ꝓpugnaculum a francis ita deiicit:vt in oppidū longe patēs ꝓſpectus eēt:Simulqȝ ludouic⁹ oppida-norum bona militi diripiēda publicat:quāobrē animoſior factus:ꝙ maximā ſpē di-ripiendi oppidi miles capiebat. Verū impēdenti ꝑiculo ꝑterriti oppidani ad ludo-uicū mittunt:miam implorātes:quā ꝑter multorū voluntatem impetrarūt:admiſe-runtqȝ ad ſe regis copias quantū regi viſū eſt.nec tn̄ obprobriis abſtinebāt in mari-am caroli heredē ꝓpenſi. Quā lōge a ſe in flandria agentē nō minus ꝙ numen aliqd̄ obſeruabāt:ita vt quidā ob ꝑfidiā in regē capite dānati:cū ſecurim ceruici diſtrictā vnico euadere verbo potuiſſent:mori ꝑtinaciter maluerint ꝙ dicere viuat rex. Mul-ctati ſunt attrebates multa fuſi celatiqȝ argēti copia.nec eo magis demiſſiore animo erant:quāobrem veteres loci incolas ludouicus in penitiorē franciā transfert: voca-tis ex reliquo regno nouis colonis:quos in illorū locū velut in nouā coloniā mittit: mutatoqȝ nomine:franciſiā attrebatū vocat. Interim magnopere ſtudet ludoui-cus quō mariā caroli filiā ad ſe traducere poſſet. Promittit itaqȝ puellę maritū ex re-gio genere dare:nec ſinere eā diſpendio aliquo affici:ſed ditionē ꝙ ad eā ꝑtineret tā ꝙ ſuā defenſare. Cuius rei cā oliuerīū dāmam regiū tonſorē q flandrenſis erat ad eā mittit. Non eñ franco alicui principi rex ſatis cōfidebat:ne legationis munere fret⁹ pernicioſū qcq̄ machinaretur. Oliuerius aūt poſtꝙ ad mariā venit ſolita temerita-te vſus:vel ꝙ ita in mādatis acceperat:petit apud mariā ſeorſum colloquiū habere. Quod cū puellę pudori atqȝ celſitudini nō cōueniret:ſermonē priuatim facere non impetrat. Sed ea ꝙ a ludouico acceperat dicere p̄ntibus ad hoc a maria delectis ꝓce-ribus illū oportuit. Nec legato fides habita eſt. Igitur ad ludouicum inanis reuertit.

Attrebatiū pene.
Franciſia

Maximilia-nus mariā Burgūdā deſponſat.

At flandrēſes tametſi oēm belli rationē vitare cuperēt frācis tn̄ relictis ad germa-nos reſpiciunt. Erat frederico alemāno imperatori filius maximilianus vnum & vi-geſimum annū agens. Cum hoc nuptiarum fœdera cōciliant. Nam ꝙ pater ad im-peratoriam maieſtatē plurimum theſaurū per annos ferme quinquaginta quibus imperiū adminiſtrauerat adieciſſe putabatur:ſpes illis erat magni aduerſus regē frā-cum ſubſidii. Ea re cognita ludouicus hēricū hiſbucū colonienſem qui a puero apd̄ eum fuerat educatus:ſpecie viſendorū amicorum ſuorum in alemanniam ire iubet: vt reuera exploraret quid de nuptiis ageretur. Henricus cū argentinam veniſſet co-gnoſcit de ineundo fœdere conuentū apud francfordiā ad kalendas iunias edictū eſſe.quo ipſe imperator & cum eo maximilianus:ipi quoqȝ flandrenſes conuenirēt Curat propterea ludouicus frencfordiam nūcios mittere:eiuſqȝ negocii munus mi-hi committit mādans oratoris nomen non prius aſſumere:ꝙ compertū mihi eſſet qui germani principes ſuas partes tuerentur. Sūma legationis fuit francfordię in cō

uensione ipsa memorare quę amicitia inter imperatores regesq̧ francos diu permā serit. quibus legibus atq̧ institutis pseuerauerit beniuolentia. Mariā burgundi hæredem feudi legibus erga ludouicum astringi: longo vsu obseruatum esse: ne q̄ illustris inter francos fœmina viro peregrino iure nuptiarum rege inconsulto coniungatur. Decere illam patriis obtemperare institutis. imperatorię dignitatis & fidei eē non violare amiciiura. Tēperet igitur fredericus ne id cōmittat quo veteris amicitię sanctitudo offendat. Talibus mādatis edoctus apud argentinā henricū hasbucū offendi. Vbi dies sex imoratus: cū de cōuentu francordiēsi nunciū nullū accipimus fama aduolat maximilianū p rhenū amnē coloniam petere. Eo ppterea festinātes: maguntiā pficiscimur. quo marię quoq̧ oratores se pferūt. rati maximilianū in eaȝ ciuitatē aduētare. Verū nulla statione magūtię facta pterlabit & coloniaȝ p paucis comitatus ptendit. Quē & nos itē secuti: coloniā puenimus clā sciscitantes: qnā pnceps francorū amicitiā sequebat: cui litteras q̄s pmultas a ludouico habebā reddere mus. Vnū tm̄ neq̧ satis pspectū iuliaci ducē cōuenimus. Qui legatione accepta rn̄det: nos tarde qdem (negocio expleto) aduētasse. se maximiliano fide astrictū eē: a q̄ sine dedecore resilire nō possit. neq̧ tuto nos diu in eis locis diuersari posse q̄ inimica nobis essent. Sed tm̄ obnixe curaturū: ne qd nobis aduersetur. Post dies viginti q bus maximilianus pfectionē in flandriā parat: eo quo colonia egressus est die aquisgranū accessimus. Quo ṗterea maximilian⁹ cētū supra mille tm̄ eqtibus stipat⁹ se cōtulit. Postera aūt die ad ludouicū q̄ maximis potuimus itinerib⁹ p leodios primū inde p campaniā atq̧ arthesiū festinātes rei a nobis gestę fecimus certiorē. Erat eni per hos dies morini: pmiseratq̧ ad sanctū audomarū magnā copiarū suarū partē: vt locū obsidione cingeret. Redierant eo tpe ex anglia viēnensis archieps & oliuerius ruffus: q ludouico rettulerant edouardū polliceri auxiliū: missurūq̧ in hollandiam supra viginti militū milia (si ita ludouicus volet) q terrā ipam occupēt. Inter hęc dubius rex aio pendebat quorsum inclinaret: cū subito defertur: maximilianum sexdecim milibus armatorū potentē basseyā aduenire. Qua re adductus copias ptenus a sancto audomaro reuocat. Cameracūq̧ pfectus: copias maiores ptrahit: nūq̄ satis sui securus. Admiserant eni ludouicum cameracenses appositis legib⁹. Cuius rei nō multo post eos pœnituit marrafino illis prefecto: qui ex sacris reliquiis auro argēto q̧ (vt fama fuit) detracto: se ditauit. Itaq̧ torque multi ponderis ornatus cū ad ludouicum venisset: illi occurrēs briquebecus torquē venerari simulauit q̧ ex sacris reb⁹ conflatam esse accepisset. Cunq̧ torquē palpare tentaret: noli inquit ludouicus tangere: res enim sacra est. Eius sacrilegii marrafinus non taȝ autor fuisse fertur q̄ ille cui iohannes de daillon nomen erat: a quo grauia attrebates etiaȝ incommoda acceperunt. Ludouico autem religiosa cura incessit ablata cameracēsibus restituere. Studebat enim eos sibi subiectos perpetuo & parlamenteo senatui reddere audiētes licet ad germanici imperatoris ditionē pertinerent. Ex cameraco senatum parlamenti ludouicus nouiomū accersit. Vbi de iacobo nemorsi ducis (quem carlati dephensum diximus) quęsitum est. Qui propterea q̧ post habitā apud rionem cuȝ rege cōcordiam cum hostibus senserat quarto nonas augusti ob lęsam maiestatem morte dānatus: capite apud parisios in foro publici mercati apud hallas punitus est. & ei⁹ cadauer a fratribus diui Francisci in eorum ecclesia sepultum. Per eos dies ortis inter principem Auraycensem & Craonum ob Burgundiæ administrationem inimicitiis: dum res bello decertatur: Auraycensis a fratre adiutus qui Castelliguyonis

Cameracenses.

Dux nemorsi.

dominus appellabatur: & claudio valdrayo: guyũ in sequanis oppidum accedens a craono impetitur. Vbi cõmissa pugna cecidere vtrinq̃ qngenti supra mille armati: quamobrem quia francis victoria fauisset: supplicationes decretę sunt. Eodē preterea tempore dux gheldrensis mille & qngentis alemãnis instructus: tornaci suburbia cremare cõstituens: a tornacensibus primo cõflictu occiditur. & in vrbē infertur. Secũdo vero erũpentibus in alemãnos equitibus francis. cũ aliquot vrbis incolis cędē fecere duorũ miliũ: septingentis viuis cõprehensis. Et cũ flandrenses ad blãcam fossam multo numero castra haberēt: missis in eos copiis profligati ad duo milia cecidere. Reliquorũ in fuga deprehensorũ duo quoq̃ circiter milia corruerũt. In sequanis vero quos altos vulgus burgũdos dicit: non paruã francorũ cędē auraycensis apud greyũ & alia ad ararim id est sagonã loca fecit: eorũ imprimis q̃ sub Salazardo & conygano scoto militabant. Eadē tempestate caroli magni & diui Ludouici simulachra q̃ in ędibus palatinis apud parisios inter regũ statuas suo ordine posita erant: ad caput aulę. vbi sacellũ constructũ est: iubente ludouico posita sunt.

Accidit p id tempus in anglia edouardi in fratrem clarētię ducem dira sententia. Cõstituerat clarentię dux sorori q̃ burgundo duci olim nupserat auxiliũ pter edouardi consiliũ ferre: quãobrem comphensus & in vincula cõiectus multis post interiectis diebus cõsilio ad edouardi pręsentiã aduocato. dux hanc in se sententiã accepit. Ex londoniensi arce extra ciuitatē ad patibulũ traheretur. ibi conspiceret intestina sua cremari: cui mox caput tolleretur: & cadauer quadrifariã secaretur. Sed a tam ignominiosa dãnatione (hortante matre) tēperatum est. Eius tamen supplicii gen⁹ hoc fuit. Itaq̃ in maluatici vini dolio viuus extinguitur. & inde exēptus capite truncatus est. Alterã mortis cãm angli afferunt q̃ ille regnũ expulso Edouardo affectarat: Gaudet siquidē anglorũ gens / vel exactione & exilio: aut nece suos reges cõmutare. Per hos dies edouardus misso hisdinũ ad regē hauarto: res flandrensiũ cõponere frustra tētauit. Interim quia cõdeti psidio tornacenses infestabant: ita vt cõmeatus ad illos difficile importaretur: ludouicus oppidũ cũ arce recepit: discedētibus inde cũ suis fortunis militibus. Cõdeto capto: cameracũ: moxq̃ attrebatum ludouicus petit. Quo maximilianus flamingiq̃ de pace ad regē legatos mittunt. Promittũt relicturos se ludouico arthesiũ: duacũ: insulã: orchias: sanctũ audomarũ cũ vtraq̃ burgũdia: si ab armis rex cesset. His pmissis confestim credulus rex cameracũ quesneyũ bouchiuiũq̃ cũ reliquis q̃ occupauerat locis flandrensibus restituit. Et vt fidē promissis detrahere nõ putaretur maximilianus: castra inter duacũ attrebatesq̃ locat. vnde cũ ludouico expeditior cõgressus esset. Duxit regē multis verbis maximilianus. nec fidei satisfecit. Interim carolus de ambasia burgũdo bello a ludouico præfectus multas arces atq̃ oppida q̃ ad hostes desciuerant recuperat: beluencesq̃ quadraginta milibus nũmum aureorũ mulctat. Mittuntur paulopost attrebatum a maximiliano oratores: quibuscũ pter vnius anni inducias nihil actũ est. Redeunte a picardis Ludouico: vt erat in superos magnopere deuotus: diui martini turoneñ. exterius feretrum quod ferreũ erat: ex solido argento fabricare mandat. Opus ipsum vsq̃quaq̃ absolutum ducentis milibus librarum turoneñ. constitisse fertur. Nec differt consilium aurelianis habere. Vbi eius loco petrus belliioci dominus præsedit: considentibus plurimis maiorum ecclesiarum sacerdotibus atq̃ studiorum generaliũ insigniumq̃ ciuitatum legatis. Enimuero de pragmatica sanctione de qua varię sententię ferebantur: deq̃ ecclesiarũ annatis: quarũ gratia ingens e re

Gheldrensis dux capitur

Flandrenses cęduntur

Edouardi i fēz seueritas

Maximiliani astus.

Feretrũ diui Martini argenteum

Contio aurelianeñ.

gno francorum pecunia romã quotannis exportabatur inquirere cupiebat: adhibita moderatione: ne tantũ nũmorum romana auaritia sine rei christianę commodo exigeret. Ad eã rem aduersus romanorũ ambitionem ludouicus sublimi ingenio & doctrina viros apud se (cõstituto illis stipendio) alebat. Inter quos martinus cognomento magistri theologus doctor fuit: litteratura celebris qui de quattuor virtutibus quas vocant cardinales laudatissimũ scholasticis volumẽ scripsit: non multo post morte absumptus. Sed mox cœpti pœnitẽs ludouicus aureliam cũ venisset contionem dissoluit: dicens se eandẽ lugduni postea habiturũ. Per eos dies apud aruernos in cœnobio issoriensi monachus quidam cũ hermofrodita esset: grauid[9] est effectus: asseruatusq; summa diligẽtia donec parturiuit. Eadem prætereà regione leo domesticus dñi sui domo elapsus: complures viros fœminasq; vorauit: donec egressus in eũ cũ multitudine incolarũ dñs cum forte leo apparuisset: cognito domino ad eũ se belua contulit. Quam cõfestim multis telis turba cõfodit. Apud attrebates symon courthosius ludouici p arthesiũ vniuersalis pcurator: malę fidei hõ simulat sibi in flandria negociũ esse: quo per inducias (q positę erant) pfectus mariam maximiliani vxorem adit: ante omnia precatus se in seruũ illa recipiat. Illi quidẽ obsequi q̃ regi malle: cũ ad illam arthesii comitatũ ptinere maxime constet. Si in officio quod a ludouico habebat p eam confirmetur se nõ minus fidũ fore q̃ suam familiam q̃ burgundę domus celsitudinẽ olim secuta esset. maria (cuius studiũ erat multorum amicitiã comparare) homini assentit: eumq; ad fidẽ & iusiurandũ admittit. Ille officii & marię benignitatis securus spe bona domũ reuersus: accusatur pfidię. Captusq; & turonũ ad regem ductus: postq̃ crimen cõfessus est capite truncatur: tale fuit pmium pditoris. Per eos dies anno salutis. M.cccc.lxxviii. machina ingẽs (quam bõbardam dicũt) turoni conflata: & inde parisiũ vecta: triste sui spectaculũ prębuit. Ad diui anthonii portã extra muros cũ instrata & composita prorsus a peritis eius operis esset: dum pila ferrea põdere quingentarũ librarũ in cauũ machinę deuoluit: ignem excutit quo pila ipsa repẽte depulsa: machinę in primis autorẽ: moxq; quattuordecim pxime astantes viros ita dissipauit: vt p aerẽ mẽbra puecta ęgre inueniri & colligi potuerint. Longius quoq; euolans pila: aucupem auibus insidias põentem oppressit. Alii prætereà sex violẽtia spũs & sulphuris fetore grauẽ valitudinem icurrerũt. Iohãnes aũt mãgueus q machinã pflauerat frustratim p agrũ recept[9]: apud sanctũ medericum sepultus est. Iam vero ad picardos cõuertamur. Cameracẽses q̃q̃ prefectum haberent dñm de fiennis eius nationis insignem equitem: cum bono francorũ presidio: deficientes tñ ad maximilianũ eius militẽ accersunt: francis expulsis. Nec minus perfidi fuere bouchinienses qui nondũ finitis induciis: flandrensium cohortes receperunt: interimentes quosq; in arce deprahensos frãcos. Ea re cognita Ludouicus nouas copias cum multis machinis atq; tormentis: ad carolum de ambasia qui campaniam moderabatur mittit: imperatq; sequanos id est superiores burgundos petat: eosq; acerrime infestet. Paret ambasianus Ludouico: & mox arcem rochefortem capit: Dolam insuper vi expugnat: diruitq;. Quibus de rebus cum nũcium rex accepisset: vehementer gauisus est. Cogitauitq; per campaniam luxemburgum proficisci: quam regionem constituerat tanq̃ ad se pertinentem recuperare: sed aliis distractus cœpto destitit. Nam Maximilianus qui grandem exercitum coegerat ex flandria mouens Morinos adoritur. Erat morini validum francorum præsidiũ: cui pfectus imperabat auratus eques de sancto andrea nomen habens militię pitissi

Margin notes: Monachus hermofroditus parturiuit (handwritten). — Bombarda. — Cameracenses. — Bouchinienses. — Maximilian[9] morinos petit.

mus. Eius opera ciuitas defensa est. Vbi autem maximiliani aduentus ad cohortes per viciniora morinis loca perlatus est: confestim erũpunt: morinis subsidium præbiturę. Incedentes autem cum iam ab oppugnatione depulsus Maximilianus esset hostem procul cõspiciunt: quadraginta pene armatorum milibus instructum: quẽ maximilianus romõtusq3 imprimis ducebant. Francoru3 copiis præerat philipp⁹ desquerdus: qui protenus signo dato prælium committit. Cecidere ex prima burgũdorum acie permulti: sarcinis eoru3 preciosis direptis atq3 amissis: & qui fugę se mãdauerunt eos miles francus aeriam vsq3 persecutus est. At franci sagittarii rati se victoria potitos esse: dum prædę animũ intendunt: a romonto comite intercepti nõ secus ac oues apud guynegata3 mactantur. Ex burgundis vndecim ex francis quinq3 milia occubuisse relatum est. Periit in ea pugna præfectus beluosianus: & vastus mõpedon rothomagensis prætor. Venere viui captiui in manus francorum nongenti fere burgundiones: inter quos poloniç regis filius fuit. Receptis post pugna3 militibus: Maximilianus malannoyũ non procul distantem arcem cui prçerat cadetus remonetus vasco expugnat. Cadetus aute3 fide ab iis qui eum ceperant accepta cum ad Maximilianũ perductus esset: & triduo in vinculis habitus maximiliani iussu strangulatus est. Quo illiberali atq3 inhumano facto exasperatus Ludouicus: ex omnibus burgundis qui a francis capti tenebantur quinquaginta selectos pari supplicio afficere mandat. Ex quibus eode3 quo cadetus necatus fuerat loco septe3 suspensi fuere: decem in conspectu portę duaci: totidemq3 proxime insulã: & apud sanctum Audomaru3 pari numero: non procul deniq3 ab attrebato alii dece3 laqueis vitam finierunt. Eius supplicii præpositus regię domus exactor fuit: octingentis ad sui tutamen equitibus & francorum sagittariorũ sex milib⁹ stipatus. Qui exacto supplicio non longe a guynis viam facientes. dum flandriam versus incedunt dece3 & septem munitiora loca occupant. vnde exacta multimoda præda ad sua præsidia rediere. Afflicti sunt præterea magno detrimento flãdrenses: qui septuaginta nauib⁹ ex prucia cum plurimo cõmeatu nauigantes: a colũno normãno superati: totis nauigiis & mercibus a francis spoliati sunt. Inciderat his diebus in mentem ludouici aduersus iohanne3 borboniorũ nescio quid iracundię: ita vt perdere hoiem velle videretur. Quęsiuit profecto aduersus ducẽ cui soror nupta erat eius perdendi occasionẽ. Vnde iohanni auino parlamẽtei senatus consiliario: & iohãni Doyaco aruerno negociũ committit plurima pręter patrias leges aduersus borboniu3 perpetrãdi: vt inde irritatus borbonius: aliquid in regẽ patraret quo in eũ merito rex moueretur. Nec veritus est doyacus præsente duce pretensis sibi velis & tapetibus sericeis atq3 aureis assidere: & ius dicere. Diem preterea dicere ducis insignioribus officiis in parlamẽti senatu se sistẽdi inter quos affuit iohãnes hebertus ꝯstãtiẽsis antistes q in custodia asseruat⁹ est: & ei⁹ bona regię ditioni deputata. Quo tpe rursus cũ maximiliano. vii. annorũ inducię intercesserunt: ꝯsilio magis alterutrũ fallendi q̃ ineũdę pacis. Trahebat eñ maximilianus ludouicũ multis ꝑmissis: q̃ soluere ipse minime ꝯstituebat. insidiabaẽ illi ludouicus si ingenio aliquo a galliis extrudere illu3 potuisset. Sed p id tp̃s ęgrotare maxime ludouic⁹ cœpit. Na3 comitiali morbo cũ interdũ ꝓmereẽ: elephãtię quoq3 occulta indicia ꝑ se ferebat: & hemorroydis crebro vexabaẽ: quãobrẽ medicorũ diligẽti opa vsus est: & ꝑsertim iacobi quoteri burgũdi q ad extremã vsq3 diẽ illi obsecut⁹ est: multis opibus ab eo ditat⁹. Valitudine aũt paulisper leuat⁹ nihil prorsus vel seriũ vel ludicrũ ꝑtermisit: q̃d ad bonã valitudinẽ ꝑue

Pugna guynegatana.

niret. Nam multa excogitarunt cubicularii ad exhilarandum eum. sicut maiorū murium venationes: quas in cubiculo exhibebant. Condiderat ex tabulatis & curribus munitiones quę suo ambitu grandem exercitum complecterentur: vbi miles tā q̄ in vrbe contineretur. Neq; ille minus solido ciuitatis muro: siue ad iaciēda siue ad repellenda tormenta firmę erant: poterantq; dissolutę quorsu3 iussisset rex vectura transferri. Eas laxandi potius animi causa q̄ necessitate in planicie pontis arcis explicari & in eis milites pro loci magnitudine induci iubet: eiq; negocio philippum desquerdum & guillermū picardum pręficit. mandatq; militem ibi mensem vnum totum agere: cognoscendi gratia quanto cōmeatu opus illi esset. Re aliquot dies perspecta militem in sua pręsidia dimisit: ipse turonum ꝓficiscitur. Eadem tempestate franciscus britonū dux missis mediolanū nunciis qui arma compararent: atq; ad se ferrent: dum per aruerniā arma (velut fasciculatas & bombice ne pulsu tinnirent obtectas merces) nuncii vehunt: doyacus compręhendit: quibus armis eum rex cōfestim donat: Letus ꝙ britonem hoc dāno affecisset. Non multis post diebus cū grauius solito ęgrotaret ludouicus: certauit magnis muneribus opem a diuis impetrare: quibus complures ecclesias abunde ditauit. At cū vota oblationesq; illi paru3 procederēt: nouissime diuo iohanni baptistę deuotus extitit. Instituitq; in sacro sacello parisiaci palatii missa3 dietim perpetuo cantari: quę de ipo dominico baptista esset. Cantoribus autem libras mille annui census designauit: ex vectigali quod Parisiani portitores a vectoribus marinorū piscium exigunt. Diuum pręterea claudium qui apud sequanos in mōte iura colitur religiose veneratus est. Adiuitq; monasterium multa militū manu stipatus. prius tamen q̄ peregrinationem assumeret: carolum filiū petro de belloioco cum regni administratione cōmittit. Quo tempore du3 annus salutis. M.cccc. vnus & octogesimus agitur: fames complures absumsit. Longa enim inedia vexati pleriq; cū acceptum dono cibu3 manderent: illum ad stomachum transmittere: coercitis inedia arteriis: non poterant. Hoc diro incōmodo lugdunenses aruerni borboniiq; imprimis laborauerunt. Anno qui secutus est iohāna ludouici soror iohannis borboniorū ducis cōiunx molini febre interiit: mulier ante alias optima. Mortua quoq; est maria maximiliani vxor relictis liberis duobus: mare & foemina. Peregrinatione claudiana exacta: ludouicus clerīū veniens nouem totos dies in templo diuę virginis religionis gratia diuersatus est. Alleuatusq; paululum morbo: magdunū se contulit. nec diu ibi moratus: clerīu3 cum redisset: flandriæ oratores audiuit: qui de pace ad eū venerant. Quibus perbenigne responsum est. Quare ad suos leti reuertentes: reliqua quæ paci cōueniebant tractauerunt. At sub ipsu3 tempus aeria ad lisam flumē (quo flamingi ab arthesiensib⁹ disiunguntur) a philippo desquerdo recipitur: dedente illā oppidi pręfecto: qui triginta scutoru3 aureorū milibus a ludouico muneratus: pręfecturam quoq; centū equitum cum solito stipendio accepit. Apud leodios fuit ludouico borboniensi aduersa fortuna. Nam guillermus marchianus (quem arduennę aprum leodii vocāt) belli quęsita occasione: ludouicum episcopū cum incomposita populi multitudine vrbe egredientem ex insidiis adoritur: & manu sua necat: mox pontificis nudum cadauer pro ecclesię maioris foribus plebi conspiciendū exhibuit. Fertur eum a ludouico rege pecunia militeq; vt id faceret fuisse adiutum ꝓpterea ꝙ maximiliano antistes complaceret. Non erat ludouico a morbo requies: seq; in dies magis ac magis debilitari sentiebat: & mortis metu angebatur: nemo enim fuit illo vitę cupidior

Cāpus regis

Dira fames.

Leodiēsiū

Tamen prouidus finis ambasiam se portari iubet. Ibi Carolum filium admoniens. Sum inquit carissime fili breuioris q̃ ęstimas vitę: vtiq; morbo afficior cui nulla subuenire medela queat. Tibi post me regnandum est: in qua re tibi maxime necessarii sunt fideles ministri. Inter plurimos quorũ fidem & diligentiam ipse expertus sum: duos tibi cõmendatos facio. oliuerium dammã & iohannem doyacum. Illius seruitio ita vsus sum: vt eius maxima ope vitaʒ mihi diu seruatam esse putem. Illũ in tuo obsequio post me habeto: nihil de officiis aut fortunis quę seruiendo cõsecutus est illi detrahi sinito. Guyotum quoq; potum & bochagiũ ita existimabis: vt viros cõsilio & prudẽtia valẽtes. Philippũ vero desquerdũ in rebus bellicis plurimũ scire atq; intelligere dubius non sum: eius prouidentia atq; moderamine dum bellum erit vtitor. Cęteros qui magistratus a me aut officia adepti sunt cõseruato: populo quẽ ingruentium bellorum necessitate multis vectigalibus extenuaui quoad per te fieri poterit leuato. Matri ne credito: cum enim sabaudiensis sit: burgundis fauere mihi semper visa est. Alioquin bonã & pudicã illam sum arbitratus. Hęc post q̃ dixit turonum reuersus excogitauit a musica valitudinis leuamen quęrere. Quamobrem accersiri mandat omnis generis musici instrumẽti lusores: quos centũ & viginti conuenisse constat. Inter quos affuerũt ouium pastores qui multos dies non p̃cul a regis cubiculo cõtinenter modulabantur eius cõsolandi causa: & ne sõno quo grauabatur succumberet: iussit prӕter hoc hominũ genus: alterum longe diuersum ad se conuenire. Solitarii & qui eremũ incolebant homines: quiq; opinione sanctitatis plurimi ęstimabantur. Fœminӕ quoq; spectatę religionis turonũ cõuenerunt: quibus negociũ mandatum est: deum indesinenter orare: vt regi salute restituta maneret ipse diu superstes. Tam appetens diutissime viuendi fuit ludouicus. Pręsagiebat credo animo turbationes quas ipo mortuo regni administrandi cõcupiscentia importauit. Venere per id tempus ad valitudinariũ regem flandrensium oratores: quos per iohannem de vaccaria primarium parlamenti prӕsidentem & philippuʒ desquerdum audiuit. Post aliquot conuentiones tandẽ de pace conuenit: vt carol⁹ ludouici filius Margaretam maximiliani filiã dum legitima vtriq; ętas esset acciperet vxorem. Donantur a ludouico legati. xxx. milibus scutorum aureorum prӕter pocula argenti cęlati q̃ illoruʒ causa rex cudere iusserat. Erat autem Margareta infra bimatũ: & a gandauis educabatur. Igitur redeuntibus gandauũ flamingis oratoribus: fit apparatus ingens de margareta ad francos ducenda. nec minus curabat rex magna pompa Margaretã a flamingis recipere. Ob eam rem petrum de belloioco cũ multa procerum frequentia: Ludouicus illi obuiam mittit. Annã quoq; sororem quӕ petro nupserat occurrere nouę nuptę iubet. Fit pręterea a parisiis multiplex & varium ad eam excipiendam paramentum. Quarto autem nonas iunii anno salutis. M. quadringentesimo octogesimotertio: margareta Parisiuʒ ingreditur infans puella. Et paulopost ad Ludouicũ ambasiam frequenti pompa deducitur. Vbi desponsationis festum cõmuni omnium lętitia mense iulio celebratũ est. Quo anno ludouicus sursum deorsumq; a superis: hominibusq; opem suę valitudini implorans sacrum liquorẽ: quem sacrando remis clodoueo cęlitus missum supra diximus: ad se turonum deferri iubet. Allata est prӕterea ex sacro palatii sacello summi sacerdotis aaron virga: & victorię crux: quam carolo magno diuinitus fuisse dataʒ pleriq; asseuerant. Sed definitę mortis nemo limitem p̃duxerit. Infirmatur indies magis ac magis ludouicus: nec prosunt miris modis quęsitę & raro antea excogita-

Ludouici ad filiũ oratio.

Carol⁹ margaretam maximiliani filiã despõsat

tę medicinę. Nam humano sanguine quē ex aliquot infantibus sumptum hausit salutem comparare vehementer sperabat. Verū tertio kalēdas septembres apud turonos moritur: qui mortis suppliciū aut metum multis frequenter incusserat. Voluit autem in diuę marię apud Cleriū templo sepeliri. Vbi monumentum sibi extruxerat: in quod viuens adhuc descenderat: decubueratq; tentans si cadaueri eius monumentum quadraret. Qui tametsi durissimis pro suo arbitrio institutis nobilitatem populumq; presserit: operę tamen precium regno erat aliquot illi annos vitam supesse: donec Carolus adoleuisset: quem tenerum & nullo rerum vsu exercitum hęredem relinquebat.

In hunc Ludouicum hoc lusimus epigrammate/ex eius persona loquentes.

Ne dubites vero me dicere nomine regem:
Lex ego. pœna. modus. gratia cuiq; fui.
Audiuit francus prona ceruice iubentem:
Mox aderant dictis facta relata meis.
Nec satis hoc. nostra vultu præcognita mens est:
Et solo nutu pleraq; gesta meo.
Et si vnq̄ in terris potuisti cernere numen:
Me tanq̄ ęthereum credere fulmen habes.
Pascua: pastor: ager: bos: grex: armenta: colonus:
Saguineq; & fastu nobilitata domus:
Clerus item: & vastę patiens habitator eremi:
Aut lucro illectus paruit: aut tremitu.
Hoccine miraris? potius mirabere romam/
Quę pede concordi vota secuta mea est.
Vix habet in sacris venerandum francia patrem:
(Principe me) quem non fecit apostolicus.
Nonne vel oblatis tentaui vincere diuos:
Plurima numinibus qui pia dona dedi?
Quid memorem saltus? quid casses/spicula: telas?
Mille meis canibus silua ferebat apros.
Crimen erat cuiuis lustris errare ferarum:
Caprea/damma/lepus/omnia regis erant.
Ardea per nubes: per sentes abdita perdix:
Falcone emisso decidit esca michi.
Quinetiam sęuos astu tardauimus hostes.
Et tandem incautos fecimus esse nichil.
Rhenus/arago/ligur/ruscillo/sabaudus/& anglus
Ingenium/moresq; extimuere meos.
Quodq; magis stupeas/glaciatis amnibus altis
Gammarus est raptim iussus adesse cibis.
Nec dubium/lictor iussus distringere ferrum/
Pergeret humana vellere carne iecur.
Et terrę & pelago: q̄tum natura reponit
Pręsuimus. Sed habet vltima fata caro.

Millibus ipse tamen multis ditatus alyptes/
Pugnauit genesis ducere lustra meę.
Sed medicasque cohibet naturę conditor artes:
In mortem nulli est imperiosa manus.
Cętera sunt nobis subiecta timore/vel armis:
Nunc verme & sanie non redimendus agor.
Ne dicas posthac lodoicum multipotentem:
Flectere pro nutu maxima qui potui.

Eiusdem compendii Liber vndecimus.

Olenti mihi deinceps scribere/lachrymę suboriuntur:dum fluidas vitę spes & fortunę volubilitatem attentius cōsidero.hic enim qui proxime sequitur magnanimus princeps superata quam ægerrime exegit pueritia/ cum adoleuisset expectationem quidem inter vicium virtutemque de se dedit. Sed decursis aliquot annis dexterior factus:& voluptati frenos ponens/qualis futurus esset facile potuit intelligi:nisi pręceps illum morbus/& inexpectata mors adolescentiam vix supergressum abstulisset. Fuit enim illi cui carolo octauo nomen erat:mitius ingenium & natura benignior. Quem nulla eruditione latina institui pater voluit.existimans litteras impedimento esse regnantibus.Idque de se iudicium faciebat.quod cum excellenti ingenio esset:& plurima nosset:ad molestiam sibi eruditionem accedere dicebat.Credo ludouicum prouidere caroli fragilitati voluisse.cuius infantiam non satis firmam esse conspiciebat. Teneris enim atque imbecillibus mēbris primo Carolus fuit:ita sedulo duci illum & gestari molliter priusquam solide incederet oportuerit. Cui incōmodo doctrinę studium & laborem non congruere pater arbitrabatur. Alioquin erat carolo animus disciplinę appetens. Nam ludouico mortuo cum regiam adeptus est dignitatem:scriptos gallice libros libenter legit. tentauitque latine scire. Consecratione remis suscepta:protenus de superfluis ludouici donationibus ratio habita est.quę ad ius fisci reuocatę sunt. De oliuerio dāma cum propter multa:tum ob necem ab eo/ludouici iussu/perpetratam vltimum supplicium sumptum. Nam cum Daniele quodam flamingo sibi plurimum in flagitiis familiari vitam patibulo terminauit. In quem sequens carmen a nobis editum est.

Sunt sua criminibus ridentia tempora tonsor:
Currere quæ subito prouida parca vetat.
Hoc poteras olim longe pręnoscere damma
Vt saltem horreres tollere cęde pios.
Te natura humilem cum mater flandra tulisset:
Arte vna noras radere cęsariem.
Hunc talem & seruum te sępe lutecia vidit.
Tutus ab hac poteras ducere sorte dies.
Raptus ad excelsam lodoici principis aulam/
Mox erebi furias moribus anteuenis.
Et crinem huic tondens/dum suffers lingere ficos.
Par ducibus/regi regulus alter eras.

Quid tibi non licuit soboles o dira neronis?
  Nemo non vixit te referente reus.
Nemo dei sacra:censuram nemo gerebat:
  Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus auxilium/vel mors/vel mulcta/negantem
  Pressit.eras iudex.lictor.& exitium.
Regnasti.satis est.surgunt noua sydera mũdo.
  Turba scelestorum territa luce fugit.
Agnosce o tonsor quo te scelus extulit atrox.
  Et te praecipitem propulit in laqueos.
Te daniel:te dira cohors:te memmius odit.
  Et scelerum auctorem dãnat.& insequitur.
Nescio quid de te superi:vel fata reponunt:
  Seu lictore cades:seu cruce liber eas.
Vna tamen vulgi constans sententia furcas
  Expetit.vt satiet/te pereunte/odium.
Interea vinctus culpas absterge gemendo.
  Peccasti.morte est nunc redimenda salus.

Doyaco aures amputatę.Sed statim ab initio suscepti regni ortae sunt de Caroli tutela & regni administratione discordię:ęgre ferentibus plerisq;:annam caroli sororem rebus gerendis anteferri.Primus ob eam rem ludouicus aurelianorum dux (quasi praeludente sibi ad regnũ fortuna:quod mortuo carolo est assecutus)bellũ mouit:multa prius molitus vt regni gũbernacula reciperet.Ioannam enim alteram ludouici filiam vxorem habebat.Sed expectatione fraudatus apud sanctum albinũ (qui locus britonum est)dum non satis foeliciter praeliatur captus est:& in arce biturigum diu asseruatus.Sed de viro sollicita vxor quia regis soror erat crebris postea precibus mariti liberationem impetrauit.Libertati restitutus fidem carolo debitam maximiliani coniuratione relicta seruat.Inde maximilianus qui burgundiam arthesiumq; post caroli soceri sui interitum a ludouico occupatum repetebat magnis viribus insurrexit.In britones quoq;(francisco duce defuncto)arma a carolo sumpta sunt.Superstites erant francisco filię duę quibus vna appellatione anna nomẽ erat In has donec fidei iura secundũ fundi leges persoluissent:neue rege inconsulto nuberent:bellum indicitur.Fit in nanentenses incursus/& dura sed tandem inanis obsidio.Misit britonibus henricus septimus anglię rex subsidium.q̃q̃ ipse supra non multos annos profugus ad carolũ veniens diu apud eum mansisset pecunia liberaliter adiutus.atq; inde acceptis a Carolo militibus in angliam nauigans regnũ occiso richardo vendicasset.Cuius rei gratia aliquot legationibus cum francisco luxẽburgo/& Carolo marignyano ad eundem Henricum functi sumus.Qui neq; amicitię/neq; beneficiorum recordatione distineri potuit:quin expeditionẽ boloniã vsq; traduceret/vbi castris non procul positis tentauit eam expugnare.Demũ Philippi desquerdi qui arthesio praeerat/opera rebus compositis:copias in angliam reduxit.Pacis enim q̃tum sibi sine anglorum offensione licuit Henricus amator erat. Sed anglis morem gerens magis q̃ suopte ingenio adductus:militẽ ex anglia deduxerat.ne in suspitionem suis veniret:q̃ franco regi plus ęquo beneuolus esse videretur.   Postridie initę cũ henrico pacis/carcaluenti britonis negligentia atq; inertia

Attrebatum (cuius præfectus erat) a Maximiliani copiis noctu captum est: nemine omnino defendente ciuitatem. Quinimo ipse Carcaluentus/ creditis cuidam ex suis portarum clauibus/ strato segniter decubans in hostium potestatem venit. Militabant in copiis maximiliani theutones pleriq; atq; germani: qui cu3 stipendia multis diebus non recepissent rapinis non abstinuerunt. Sed postq̄ opulentiores tanq̄ hostes spoliassent in sacras ędes sunt debacchati ita vt nō locum maximiliano recuperasse: sed extremę desolationi destinasse miles videretur. Tam dira passi ciues non tantu3 inde mœroris q̄tu3 gaudii ex francoru3 deturbatione ceperūt. Exactis post aliquot mensibus: arcem ad maiore3 mercatū/ & munitiones ciuitatis aduersus oppidu3 a ludouico extructis funditus desolauerunt. Adeo imbibit populus ille franci nominis odium: q̄q̄ ad francos maiestatis & iurisditionis vetustissima lege pertineat. Fuit non multo post cum maximiliano conciliata vel potius simulata cōcordia. Dimissa tamen margareta: quoniam sponsalia patri grata non erant: carolus re conciliatis britonibus annam eorum dominā vxorem accepit. Et ferdinando aragonum regi ruscillo/ præter multorum opinionem est restitutus. ita enim ludouicum caroli patrem morientem testamento voluisse vulgatu3 est. Mittitur propterea ludouicus de ambasia albigesius antistes: qui ex Caroli sententia ruscillonem ferdinando taragonen̄. restituat. qua vna re perpetuam inter reges amicitiā parari putabatur. Verum longe secus post accidit. Igitur cum a bellis quiescere carolus potuisset: cura illi incessit: de sicilię regno. quod sibi patrimonii iure pertinere cōtendebat Nec potuit a sententia dimoueri. Nec parisiorum oratores eius rei causa ad eu3 missos audiuit. Contractis propterea terra mariq; copiis hortante maxime alexandro sexto romano pontifice/ & Ludouico sfortia/ qui Alphonso neapolitano infensi erant: in italiam ducens Lugduni primu3 aliquot dies moratus est. non satis certus an alpes ipse transcenderet. Distinebatur enim ciuitatis delitiis & quarundam amoribus fœminarum. Sed vbi aer pestilens factus est: Viennam dalphinatium vrbē petit. Antecedebat eum copiosus exercitus/ & iam ad astenses superatis alpibus peruenerat: cum necdum firmasset animo quid primum exequeretur. Stat tande3 sequi exercitum. Nam licet pusillo corpore esset: ducebatur tamen animi magnitudine pręclarum quiddam gerendi. Igitur viennam digressus: vercellas sabaudi ducis ciuitatem profectus est. Quo eius salutandi causa Ludouicus sforcia cu3 aliquot italię p̄ncipibus se contulit. Ibi paucis diebus exactis/ quia copias partim pisas: partim bononiam præmiserat/ mox ipse secutus rapellam genuensium munitissimum oppidum plurimis oppidanorum cęsis expugnat. Pisas inde petens magna omniū lætitia & plausu excipitur. Florentinis dubia mens fuit an regem ad se admitterent grandi exercitu potentem. cuius & si diu amiciciam coluissent: militum tamen variam fidem pertimescebant: qui ferociter agentes: in tam longinqua expeditione prædę & opibus inhiabant. Erat petrus medices apud florentinos imprimis opulētus qui in suspitionem venerat tyrannidis. hic caroli gratiam meriturus petram sanctam atq; sarzanellam olim ianuensium oppida Carolo tradit. Proinde magno suorum comitatu ornatus rex a florentinis admittitur. Quo tempore picus mirandula genere illustris philosophus & orator nominatissimus multarumq; linguarum sciens. xxx. suæ ętatis anno vita decessit. Apud florentinos non multos dies moratus senas pergit. Cui senenses obuii/ hospitio liberaliter illum susceperunt: ministrato affatim cōmeatu. Inde tuscanellam progrediens/ cum oppidani alexandro iubente militē adi

Margareta dimittitur

et anna britannis carolus ...

Expeditio neapolitana

Picus mirandula.

tu prohiberent: poenas luerunt. Viterbium quoq; nolens repugnansq; exercitus accepit. Pontifex romanus alexander cui caroli aduentus ꝓpter eius magnitudinẽ formidabilis erat: ferdinandũ alphonsi filiũ ad pręsidiũ vrbis adsciuerat: prohibiturus quoad posset carolo vrbis ingressum. Cui popul⁹ romanus aduersabatur. Quã obrem vbi aduentare regem pontifex accepit: sibi timens in molem adriani: quę sancti angeli castellum appellatur se festinanter proripit. Rex vrbem ingressus: milites a tumultu temperare iubet. Quosdam qui edicto non paruerunt supplicio (tribus per vrbẽ erectis furcis) afficit. Inter hæc ferdinandus cogitur vrbe excedere. Duz paucos dies in vrbe rex agit: nec vllus auditur militaris tumultus: securior sui alexander arce egressus regem ad colloquium admittit. Fecit rem diuinam pontifex. eiq; post sumptam eucaristiam vinũ in sacrum calicem Carolus ministrauit. Fuere sicuti accepi pleriq; ex cardinaliuz coetu: qui carolo suaderent alexandrum captum abducere: vt pontificatu amoueretur. Quibus audiens non fuit pius princeps: perfide se facere ratus: si post datam fidem: calũniam inferret pontifici. Discedens ab vrbe carolus ne sibi via interciperetur: terracinam/cui auxur vetus nomen est/a pontifice accepit Zyzynum etiam turcum quem ex galliis vbi asseruabatur: innocentio octauo traditum supra annotaui: consentiente alexandro secum eduxit. Iam enim a iuliano cardinali ostiam acceperat. Rebus ad hunc modum ordinatis: campaniam adiens carolus. aquilam in monticulo sitam dedentibus se sponte incolis recepit. Ad sanctum germanum qui oppidum est situ & arte longe fortissimuz statio fuit: repugnãtibus pertinaciter oppidanis. qui se fossis/frequentissimisq; aggeribus muniuerant Sed insiliente franco milite: post q̃ machinę admotę sunt/tertia post hora oppiduz expugnatur. Vnde perterritus alphonsus qui neapolim tenebat: ferdinandũ ad se vocans: regnum illi reliquit. Ipse in siciliam fugiens paulo post vita deficitur. Nam q; tyrannidem apud neapolim exercuisset alphonsus: odium populi miruz in modũ in se conflauerat. Ferdinandus fugiente patre in castrũ oui/veniente neapolim carolo se recepit. Quam ingrediens carolus applaudentes illi honoratissimos quosq; ciues habuit: & plebem. inde per internũcios: vitę & status honestam conditionem/si in galliam se recipere velit fernando pollicetur. Id quia recusaret inde fugere compulsus est. Ad Caroli secũdas res appulia successit. deinde Calabria. mox etiam lucania. Tam prosperis successibus inuidens põtifex: consociatis sibi venetis: & maximiliano romanorum rege: quibus cum accedebat rex hyspanus: & ludouicus mediolaneñ: hi omnes ad carolum legatos mittunt: petentes: neapolim liberam dimittat: aut in turcos sicut promisisset copias ducat. Ad hæc subindignatus rex proten⁹ respondens: vos inquit omnes aduersum me arctissime coniurastis: sed vestras conciliationes vnus irritabo. ita vt vos veneti/mercaturam non rerum imperia discatis me auctore moderari. Hoc verbo dimissis oratoribus: grauiora neapolitanis tributa remisit. quibus ab alphonso grauissime premebantur. Paccata neapoli: & per loca prefectis cum valido pręsidio impositis summam rerum gilberto mompenserio committit. ipse in galliam cum parte copiarum reuerti parat. Redeũti portas vrbis alexander claudit. Quam licet fossis atq; aggeribus vallasset: ornetuz tamen cuz cardinalibus se confert. Veniens romam carolus fauente populo in ea stationem fecit. Et quas ab alexandro vrbes habuerat libere dimittit præter ostiam: & Zyzymũ turcum qui apud neapolim vita decesserat. Inde profectus senas in suam tutelam accepit. Dum fornouium non longe a parma ciuitate appropinquat nuncium acci

Carolus in campania Aquila.
Sãct⁹ germanus.
Alphonsus fugit.
Ferdinãdus fugit.
Alexãdri & venetorũ in regẽ coniuratio.
Legati ad carolum.
Caroli responsum
Carol⁹ i gal liam redituz parat.
Alexander ornetum fugit.

pit: venetos & reliquos cõiuratos vias insidere qua erat transiturus. Erant in hosti um castris milia quadraginta armatorum. Carolo septem ad summũ millia electissi morum pugnatorum militabant/ diuturno itinere fessa/ & nõ min⁹ indigentia via tico. nam reliqui exercitus bonã partẽ neapoli & alibi p præsidia reliquerat. miserat quoq3 genuã ducibus philippo de sabaudia & hugone ambasiano alterã nõ exigu am manũ: q spem illi iulianus cardinalis fecerat vrbem recipiẽdi. Sublatus ppterea hostis exploratũ qsi habebat: venturũ in suã potestatẽ carolũ: aut reuera vulnere a liquo moriturũ. Quinqginta nãq3 alii dicũt cẽtũ millia ducatorũ pposuerãt in mer cedẽ illi/ qui regẽ vel viuũ vel occisu3 in castra abduxisset. ei q frãci caput exhibuisset pmiũ ducatorũ sex erat pstitutũ. Tali spe militẽ hostis venetus aiabat. Sed nichilo se gnius dispositis aciebus carol⁹ pgredit. & postera die taro flumie traiecto: victor ad astenses se recepit. Cecidere ex venetis pleriq3 noiatissimi & opulẽtissimi ciues/ Nec quenq ex hostib⁹ captiuũ frãcus miles seruasse inuẽtus est. Seqbat carolũ turba mul ta famulantiũ q sarcinas vehebat: atq3 eorũ qui excitu3 curiositatis magis q belli cã comitabãtur quorũ magna cędes fuit. Cũ ad astenses venit: ludouicũ aurelię duce3 cui mediolanũ pertinere iamdiu pstans opinio erat: nouarię a mediolanensibus ar ctissime obsessum accepit. Eius liberandi cã carolus cũ hoste minus honestã pacem iniit. Atq3 sic liberato ludouico: in franciã cũ reuertisset: diui dyonisii cœnobiũ cõtẽ ptis parisiis adiuit: vota quæ superis vouisset solutur⁹. Mos eñi regib⁹ frãcis supra multos ãnos fuit: cũ longinquã expeditionẽ assumũt petere a beatis martyrib⁹ opẽ & e cõditorio vbi illorũ reliquię pręcipua veneratione seruant feretra in patẽte3 tẽ pli arã sistere. nec prius reponere: donec a militia reuertẽtes feretra in ppriã sedẽ ipsi restituãt. Igitur voto secũdũ priscã maiorũ suorũ psuetudinẽ liber fact⁹ carol⁹ parisi os visere dedignatus: relicta dextrorsu3 vrbe: p sanctũ antoniũ de campis iter faciẽs: põte chalẽtonio traiecto: p belsia3 ambasiã est pfectus. Indignationis in parisios cã erat: q ad neapolitanã expeditionẽ centũ milia nũmũ ptribuere parisii negauerant Cogitauit ppterea carol⁹ aliquo icõmodo illos afficere. & quo id faceret mõ opor tunitatem expectabat. Redeũte in frãciã carolo stati3 neapolis a fide defecit. & mor tuo gilberto mõpẽserio reliq pfecti ægre sua psidia tuẽtes ad carolũ se recepe. primã adolescẽtiã carol⁹ cũ parũ caste egisset: vires illi intabuerãt. ita vt añ paucos menses q moreret macilẽtia extenuatus atq3 effœt⁹ effectus: pteritas interi3 detestari volup tates: seq3 ad castimoniã colligere videbat. Ea propter idolebat illi maxime q sine li beris eẽt: cũ ex ãna vxore quos genitos tris habuerat mors abstulisset. Decessit ãba się septimũ & vigesimũ vix agẽs annũ: du3 laxãdi animi grã ex deambulatorio cum vxore pila ludẽtes despectat. vii. idus aplis ãno salutis. M.cccc.xcvii. Pridie vero ka lendas maii fun⁹ ad sanctũ dyonisiũ p parisios accuratissima põpa efferre sequẽti or dine pspexi. Apud ãbasiã in diui florẽtini tẽplo/ p ioannẽ peraudi cardinale3 ex pletis exequiis: comitãtibus inde suo ordine veste lugubri pncipib⁹ atq3 primorib⁹ aulicis ministrisq3 supra millia septẽ & plucẽtibus ptinenter quadrigentis facib⁹: qs totidẽ pauperes pullis tunicis & caputio induti preferebant: postq ad beatę marię templum/ quod de campis in parisino suburbio nũcupatur/ primo & vigesimo die ab ambasiæ exitu peruentum est: defuncti feretrum in eodem templo ea quæ secuta est nocte reponitur: pernoctantibus ibi permultis suo ad hoc nomine designatis cu rialibus. Ad eam tam numerosa3 pompã toto itinere nonaginta milib⁹ passuu3 de ducẽdã: ex instituto petri de rufe aurati eqtis pmi (secũdũ vulgi appellationẽ) regis

Vana hostium expectatio.

Victor carolus.

Francorũ regũ mos.

Parisios rex cõtẽnit.

Carol⁹ infirmatur.

Carol⁹ octauus morit

Pompa funebris.

Arte & fra... p victoria ... pt ad angot

scutiferi præfecti erant honorati ductores/qui multitudinem semota famulantium & seruorum colluuione moderarentur. Et ad quemcq3 locu3 vbi diuersandu3 esset: præcedebat cu3 domesticis regiæ aulæ ministris Castellaudius/eius temporis magister domus/qui alimenta non secus ac viuenti adhuc Carolo/multitudini pararet.

Anteibant præterea omnem pompam longo interuallo cantores & ministri regalis capellę vt per ecclesias vbi statio futura esset/ aras ornarent & lichnos. Et ne præter prædestinatum ordine3 a quo q̃ erraretur: Guyotus ma3acus: Petrus loysius:& Rigaudus seruandis ordinibus erant præpositi. Erant item qui cõmeatu3 & diuersoria curarent. Igitur parisii accepto nuncio de funeris aduentu: altera die secundum cuiusq3 ordinis conditionem ad eum vbi Cadauer repositum erat locum procedentes: sequenti modo funus sunt comitati. Ibat ante omnes commissarius vnus castelleti: cui assignati assistebant bono numero seruientes/ quos Clientes vocant/cu3 singulis tunicis nigris/baculos eius coloris manibus ferentes: ad dimouendam plebe3: ne progredienti pompæ foret molesta. Hos sequebantur dextrorsum sinistrorsumq3 pauperes portandis facibus (vt supra exposui) deputati. A singuli tędis pendebant scuta duo insignibus liliis picta. Veniebant inde quattuor & viginti cũ singulis campanulis polinctores (quos clamatores parisii dicunt) a pectore & scapulis regis insignia gestantes. qui nec punctum quidẽ temporis a pulsandis tintinnabulis cessabant. Dextro latere/viri religiosi cũ sua quiq3 cruce/primũ mendicantes/post cęteri diuersoru3 ordinum (sicuti antiquitas ferebat) incedebant. his subibat præfectus vigilu3 cum suis seruientibus. Inde quattuor & viginti salis baiuli qui hannonii vocitantur. Hi nẽpe venerant q̃ priuilegiis iure funeris feretrũ ferre contendebant. Sed priuilegio derogatũ est. Retro hos tabellarii equites qui ferẽdis regiis litteris designantur/mox regii corporis custodes/inde suitenses cu3 singulis gesis/quas hallebardas appellant/ingrediebãtur: quibus præerat Claudius præfecti custodum vicarius. Post ibant ii qui illustri genere orti: honoris vocantur infãtes. Inde regię domus magistri quibus ꝓ more singuli baculi in manu erant. Talis erat dextri lateris institutio. Sinistrum tenebat magno numero studii parisiensis vniuersitas: incipiens ab extremis clamatoribus/& inde secundũ singularũ facultatum collegia sursum ad rectore3 vsq3/versus episcopos. Rectori prębant bidelli cũ suis baculis & massis argenteis. nec aderant scholastici omnes: ne ꝑ illorũ multitudine3 via arctaretur. Inter hos hinc inde procedentis pompæ ordines post faciferos ibat castellaudius mula insidẽs/sequẽtibus cõministris peditibus/vt a me dictũ est. His suberant tubicines inuersis tubis: & caduceatores. inde claudius signũ militare regi peculiare gerebat: equo vectus non ignobili. Ducebatur hinc sex equis carpentũ in quo regis corpus ad diuam vsq3 Mariam de campis fuerat aduectum/veluto tectum nigro/& aureo desuper pallio instratum. Cuius limbi per quadrum/ex Veluto colore cælesti pendebant/ aureis Liliis/ Arminisq3 quales pro insignibus Anna vxor defuncti gerebat intexti. Super hæc distensa erat lata Crux candida. Equi cu3 suis iugis & loris pari veluto/superaddita cruce tegebantur. Adequitabant hinc atq3 hinc equis vecti Emarus ronus/& Canuquanus illustres scutiferi. Carpento post hibat Blandinus quottidianæ regis impensæ scutifer. Atq3 inde sex generosi adolescentes/Pagios vocant/totidem insignibus equis vehebãtur: simili apparatu quem de Carpento diximus. Minabatur post hos non inferiori ornamento Equus cæteris dexterior: Hunc gladii latorem aulici vocant. Quem sequebantur

in equis insidentes splendido sanguine nati suffacus & sanctamemus. Post huius-modi medium ordinem dextrorsum procedebant sacerdotes & clerus parrochialium ecclesiarum: inde ii qui sacello palatino & qui maiori ecclesię inseruiunt. Succedebant monasteriorum abbates/sancti Victoris. Maglorii/diuę genouefę. & de fecano. Accedebant subinde pontifices. Sarlatensis. Valentinus. Andegauus. Altissiodorensis. Parisiensis. Cardinales duo/gurcius & luxemburgus. ille natione pictauus in germania pręsulatum obtinebat. Hic ex picardia nobili stirpe genitus cœnomanis pręerat antistes. Sinistrorsu3 pręter scholasticos nemo incedebat. Eratq3 rector e regione prelatorum suo ordine postremus. Inter hos & pontifices medii ibant viatores regii virgas suas quæ massę nominantur inuersis capitellis gestātes. Inde caduceatores duo qui reges armoru3 nuncupantur mōioius dico & clareuoyus. Post quos alter equus (cursoriū vocant) toto præter oculos corpore veluto amictus sine assessore ducebatur. Cui petr⁹ de rufe primarius vt ante dixi scutifer paruula mula vectus accedebat regio ense accinctus. Pone hunc trium passuum interuallo ibat pedes Iacobus de stoteuilla parisinus prętor virgam manu præferens. inde ex regis maxime domesticis clarissimi homines/qui lecticam vbi caroli funus conditum erat comportabant. Cui superextabant tanq̄ in lecto iacēs caroli simulachrū simillimum quoad fieri potuit viuo. Erat lectus lintheo ex subtili tela hollandina in terram profluente instratus. cui superpositum erat grande veluteum pallium vlnis quinquaginta constans. Desuper intextum ex auro pallium quinq3 & viginti vlnis extendebat similibus limbis quos in carpēteo supra descripsi p̄ter arminas. Addita erāt puluinaria aurea duo. Altero simulachri caput altero pedes nitebant aurea corona caput decorabat. Tibias induebāt sericei coturni blauio vt ita dicā colore/sup assutis aureis liliis. Vestis p̄ma ex purpureo tafeto. i. tenui serico & fimbrię ei⁹ aureę erāt. Erat & altera tunica supior ex satino cęlestis coloris aureis liliis intexta. qb⁹ sup extabat chlamis arminis duplicata/dextrorsum apta ex veluto pari colore: liliis supinductis. Ad chlamidis extremā fissurā armū vers⁹ fibula erat multis gēmis & auro florentino preciosa. Chirotecatis autem manibus cum statua esset: dextera sceptrū sinistra gerebat manum quam iusticię franci vocant. Ea est huiusmodi. indicem digitum & medium erectos habet. reliquos cum pollice ad volam implicitos deflectit Dextera manus paulo altius q̄ sinistra pectori eminebat: vt qui in digito aureus annulus erat videri posset. Aurei pallii angulos quattuor parlamentei senatus præsides singuli singulos tenebāt: vestibus ornati quibus in curia solennia iudicia excercent. Ad lecticæ latera incedebant cæteri Senatores rubris tunicis vestiti. Quos hostiarii lugubri toga præcedebant. Supra lecticam aureum velum quadratum decem baculis sustinebatur. quos mercatorum præpositus & scabini vectitabant. Ei⁹ veli singula latera velutea erant: ad eundem modum quo carpentum ornatum fuisse scripsimus. Quo etiam tegumento baculi tegebantur. Ad lecticæ sinistru3 latus militare signum quod panonem appellant ludouicus daucus gestabat. Dextrorsū peculiare regis signum ferebat yuo dalegre. Retro prodibat cum integro vexillo. Carolus tremolus. quem comitabatur chaumontus regię domus primarius magister. Veniebant inde principes Mompenserius. de Guysa. de Dunoys. & dux albanię talaribus chlamidib⁹ pullis capuciisq3 amicti. inde cābellarii: & ii quos regii ordinis torqbus carol⁹ donauerat. Quattuor inde & .xx. architenētes qb⁹ viuētis caroli

precipua custodia fuerat. Mox sequebantur selecti nobiles ducenti tersas & splendidas hastas manu gestantes. Sinistrũ latus suo ordine decorabant regiarũ rationum computores. vectigalium quoq; id est vt aiũt iusticię generales. regii itez thesaurarii & ex castelleto frequẽtes iudices atq; ministri/honoratorũ quoq; ciuiũ ingẽs multitudo. Postremi omniũ ibant vrbis parisiorum sagittarii: bini procedẽtes. Hoc apparatu & luctuosa pompa funus ad diuę marię pontificiale templũ deductum est: spectante ex fenestris tectisq; vicatim inumera plebe ciuitatis. Maioris templi singula ornamẽta & subselliorũ ordines/vela/tapetes qui parietes vestiebãt scribere operosum & longum esset. Lichnorum aũt per templi muros sursum deorsũq; tãto fulgore ecclesia & micabat & calebat: vt illo venientes pauloq; morati ęstuarẽt. Postri die solennibus exequiis facta re diuina pari quo supra dictũ est incessu: cũ ad dyonisianam portam ventũ est/ ordo deducentium funus / transito suburbio & rectore cũ suis scholasticis domũ repetente) talis fuit: qualem ab ambasia ad beatã vsq; mariam de campis seruatũ fuisse diximus. Inde ad crucem quæ in via militari ad sanctuz dyonisium est/& pendens nũcupatur pompa processit. Quo religiosi cœnobitę ecclesiastico ornamẽto cõuenere: funeri per sacras cerimonias obuiantes. Præerat illi abbas de fecano. nã loci abbas supra aliquot annos cardinalis factus romę agebat. Vbi ad oppidi portam põpa successit quattuor parlamenti præsides & cęteri senatores suum iterũ ordinem receperũt: obambulantes funus. Cui tamdiu astiterunt: donec funebribus officiis absolutis ad sepulchri locum deduxissent. Fecit rem diuinam cardinalis luxemburgus. funebrem orationem ioannes andegauus pręsul qui regius confessor fuerat: habuit/lamentationis plenam. Dum in fossam cadauer deponi cœptuz est: adscitis per caduceatores regiæ domus magistris singuli singulos baculos quibus ministrando regi vsi erant in fossaz demiserunt. Inde caduceatores ipsi & armorum seruientes sericeas vestes regiis insignibus pictas exuentes: eas cum suis massis deponunt. Qui vexillum (cui guydon nomen est) gestabat/demissã magna religione lanceam ad tumulum prostrauit. Eadem obseruatione fecit is qui regiũ signũ ferebat: cũ pars adhuc feretri extra fossaz extaret. Eo in fossa instrato: accedens qui panonem gerebat/humi signum deposuit. Simile fecit signifer maioris vexilli. Magnus inde scutifer petrus de rufe regium gladium quem terræ commiserat: in altum exerens: post q̃ exaltata voce viuat rex pronunciauit: caduceatores suas tunicas receperunt. Mox ex cambellariis primus/vexillum maius erexit. quod postea eminenti loco positum est. His ad pręmissum modum religioso ritu consummatis epulatum est: in regia domo/non secus ac regibus mos est. Si quis hystoriæ hæc cõiunxisse me calumniabitur: miretur magis/nusq̃ apud Francos scriptores inueniri quo ritu qua ve pompa aut cerimoniis suorum regum funera ad sepulchrum superioribus sęculis deducta sunt. Delectauit me/in ipso etiaz publico luctu/ hęc raptim annotasse: quę futuris hinc funeribus exemplaria sint/ & non aliunde quęrantur. Minus enim operosum fuerit priora ęmulari: vt illis aliquid adiiciatur: q̃ ancipiti (in re pręsenti) cogitatione/quid factum aut gerendum sit augurari. Occidentalib⁹ enim incolis exteri auctores vicio vertunt: q̃ se & suę gentis originem & progressuz turpiter ignorent.

De caroli autem morte cui multis legationibus inseruieram hoc epigramma sum meditatus.

Nunc tandem agnosco stultus mendacia mundi:
Et spes exiguas dum punctum viuimus eui.
Congeries nos fallit opum.nos fallit & ętas.
Nec fida vllis est quęsita potentia regnis.
Deserit elatos sublimis gloria reges.
Calcat & excelsum mors protenus atra tribunal.
Inde fidem si vis:repetito funera carli.
Late cuius erat omnis possessio francus.
Cui tremefacta caput summiserat appula tellus.
Britoq; depositis parebat subditus armis.
Quem ligur & veneti consulto marte petiuunt.
Terribilem sensere manu.fortemq; duello.
Fornouii multo maduit dum sanguine campus.
Ille pila dum forte videt colludere seruos.
Confestim abripitur:& vox occlusa fatiscit.
Vix quater aspirans septena volumina solis:
Emoritur/sine prole sacrum diadema relinquens.
I iam.rumpe alpes/multorum effunde cruorem.
Dilata imperium/promitte palatia cęlo
Cuiq; domus terra est longo seruanda sopore.

Scripsit quoq; de caroli inopinato obitu egregius autor faustus andrelinus q̃ plurima.De quibus hæc digna lectione excerpsimus.

Ecce trucis numen non exorabile parcę
Florida trūcauit surgentis stamina carli
Stamina nęstoream transcendere digna senectam
Cumęaʒ: phrygiamq; simul:sed strenua virtus
Ante suum veniens iuuenili in corpore tempus:
Ipsis inuidiaʒ superis commouit atrocem:
Et tanto orbarunt fœlices numine terras.
Festaq; plaudentis decorarunt atria cęli.

SEcundum hunc(quoniam sine liberis decesserat)Ludouicus aurelianorū & valesii dux maria cliuiensi matre natus/qui quarto stirpis gradu Carolum contingebat dum blesis agit/rex assumitur.Statimq; sepulto Carolo Remis inungitur.Mox iudicio ecclesiæ dimissa Ioanna quam vxoreʒ Ludouici metu cum gibbosa deformiter esset inuitus duxerat:annam caroli relictam sibi copulauit:dato ioannę in partem successionis biturigum ducatu.Dum hæc agūtur maximilianus romanoruʒ rex:nunq̃ quietus princeps:cuius cœptis fortuna raro fœliciter arrisit:coacto raptim exercitu:sequanos/id est superiores burgundos petit.in alteram burgundiam quæ francorum est/licet ad philippum maximiliani filium pertinere pleriq; disputent:impetuʒ facturus.Itum est ꝓtenus aduersus hominis conatus leuibus ꝓliis atq; incursionibus non sine vtriusq; exercitus dāno prælusis.Verū succedente ꝓxime bruma:induciatū est.Venere per hos dies a venetis legati nouo regi gratulantes.suppetiasq; illi aduersus ludouicū sforciaʒ pacti:in amicitiā recepti sunt.Non defuere cōfestim ab initio q vel ineūdę gratię cā:vel rerū innouādarū studio vł ostētādi sui libidine moti ludouico ꝑsuasert aiaduertere q̃tū a maiorū legib⁹ Morū ac institutorū reformatiōes.

magistratus & iudicia desciuissent. decere illum qui reipublicę gubernacula suscepisset: restituere ea in priscam integritatem quę corrupta & neglecta esse constabat. Igitur ludouicus ante omnia pręclarum ratus/si optimis legibus regnum stabiliret: iudiciorum formam correxit. & disciplinę scolasticorum priuilegia interpretatus est. Porro a religionis obseruantia incipiens/per omnia iudicia & foresia officia per generalium studiorum conseruatorias sedes/& priuilegioru3 aliquot protectores decretum & suam explanationem adiecit. Iussitq3 in parlamenti senatu atq3 aliis regni foris promulgari: misso eius rei causa ludouico albigesiorum pontifice. Tentauit autem parisianoru3 scholasticorum vniuersitas tueri suam libertatem/ & de regiis constitutionibus ea demere/quæ priuilegiis & diuturnę eorũ consuetudini diuersa contrariaq3 esse videbantur. Misit propterea suos ad senatum oratores q peterent quæ constituta a rege erant benignius explanari. neq3 sinerent iudices apud quos iudiciorum potestas erat turbari scholasticorum quietem/qui & parisiis maximo commodo essent/& christiano orbi luminis atq3 fidei stabilimentum afferret Si quid grauius solito & præter veteres regum sanctiones statutum foret: mox dissipandam forte tam ingentem litteratorum hominũ multitudinem: alioq3 abituram vbi tranquillam sede3 obtineret. Ad hec senatus respondit/se a rege iussos promulgare quas tulerat leges. Apud illum autoritatem esse abusiones tollendi & corrigẽdi errata quæ a suis cõmitti subditis comperisset. Nichil de illorũ priuilegiis demere regem velle. Cęterum quoad senatus poterat concedere quidem illis potestatẽ sua priuilegia edendi. quę curiæ exhibita incõtaminata seruarentur. Igitur hoc iudicante senatu: vniuersitatis syndicus biduo tantum impetrato aliquot quę pro temporis angustia præsentanea habebat priuilegia apud scribam deponit. Neq3 melior inde facta est scholasticorum conditio. Neq3 derogatum est legi. quam ludouicus rex condiderat. Quod iniquo animo ferentes scholastici coacto numeroso conuentu: de intermittendo studio: deq3 litterariis exercitationibus deserendis consultant. Dicuntur in eo cœtu variæ sententię/donec tertio cõuenientes: ventu3 est in sentẽtias eorum/qui prędicationibus & quottidianis interpretationibus interdicere suadebant. Postridie eius cõuentionis dies erat festus eucharistiæ sacramenti. Missum est autore iohanne caue qui vniuersitati pręerat rector/ad eos qui concionaturi in ecclesiis erant vt plebi nunciarent/non habendas deinceps verbi dei prædicationes/ donec priuilegiorum suorum integram libertatem schola parisiensis recuperasset. Fuere inter prædicandum qui liberius locuti sunt: ita vt ad seditionem oratio illorum spectare plerisq3 visa sit. Venerat per hos dies ad vrbem guydo de ruppe forti cancellarius in quem probra & libelli per multa vrbis loca positi fuerunt: incidit ꝓpterea suspicio id a scholasticis factum esse. moxq3 per vrbem rumor irrepsit: scholasticos turmas & conuẽticula ad seditionẽ habere. Quamobrem parantur ab vrbis pręposito armati. nec minus vigilum pręfectus excubias habet: viasq3 diligenter circuit ciuitatis) q̃q̃ ex omni schola iuuentus est nemo non quietus/ & domi se oĩno continens. Mirum profecto est q̃ cita & pernix fama/homines quos multi inter magistratus existimasses fefellit. Ex his eni3 nonnulli litteras tanq̃ de re comperta ad regem dant festinanter: scholasticos in armis esse: sollicitare ad plebem populum. verendum esse ne ciuitas tota ad rebellionem ꝓpe diem spectet. festinet ergo: tanq̃ ad restinguendum incendiũ accedere. His litteris permotus rex paucis post diebus aduenire nunciatur plenus indignationis aduersus scholam quam nesciebat innocen

tem. Qua re accepta: nuncios suos corbolium quo rex venturus ferebatur schola ideo premittit: vt priuilegiorum antiquam libertatem recuperet. aut positis per eum legibus benigniorem rex explanationem adhibeat. Qui missi erant sollicite inquirentes quo in scholasticos animo ludouicus esse videretur: comperiunt illum irritatum esse vehementer. quod decretis parere tam contumaciter cunctarentur: excitarentque suis concionibus populi furorem quo parisii omnes non modice turbabantur. Ea re per illustres aulicos accepta: oratores mutato de retinendis priuilegiis consilio: pacare ante omnia regem leui oratione constituunt. Igitur ad regis conspectum admissi in hac sententia locuti sunt. Nichil ab eorum vniuersitate perperam esse factum. Falsa esse que aduersarii ad eum de seditione detulerant. scholasticorum multitudinem domi quietissime agere. expectare cum summa modestia quid eius amplitudo imperaret. Videret ne per paucorum insipientiam/ consultissimos quosque pergeret vlcisci. Eum quidem positum regem esse: sed (vt est in principe apum) qui vel aculeo careat: vel habitum ad vindictam non exerat. remittat eius clementia/ quod a iunioribus leuiter garritum extitit. esse in omni ciuitate dicaces. Linguas ad stulte loquendum fluxas & labiles tam parui habendas quam imbecillium canum latratus. Summi principis laudem precipuam: ab ira ne excandeat temperare: mansuetudine leniri: vt amari magis quam timeri studeat. Ipsum vnum esse: quem non secus ac filia patrem schola parisiensis obseruet. In eo spem repositam scholasticorum: qui praeter solam libertatem & libros possideant. dicendi ab oratoribus fine facto/ georgius de ambasia rothomagensium primas: qui inter aulicos plurimi habebatur: eruditi inquit viri non mirum vobis esse debet: si equissimus rex de abusibus qui praetextu vestrae libertatis committi deferuntur vestris priuilegiis limites posuerit. Ipsi pro vestra eruditione nostis quid in his omnibus peccatum hactenus est. Emendare vosipsos prius decebat: quam alterius censura iudicaremini. Neque enim sua opinione rex / sed prudentium virorum consultis ac responsis erratorum delicta legibus cohibuit. quibus repugnare vos non oportuit ita vt repentinis edictis a vestro studio cessaretis/ prohibentes dissere per ecclesias populo verbum dei. Quo mediusfidius facto regem a vobis despectum esse quis ignoret? Vestrae libertati detractum ire rex noluit. Dolos amouere/ fraudes amputare est arbitratus: non vt vestrae quieti aduersaretur aut bonos a litteraria lucubratione auerteret. Tenet memoria quanta tranquillitate vos fouerint reges qui eum praecesserunt. Nouit quae sunt in regnum suum & rem communem christianorum vestra merita. Sed vestra res sincera esse non potest quae peruersorum abusionibus atque illegitimis negociis perturbatur. Ea regis conscientia est vt paucissimos malit doctrinae recte incumbentes quam discolorum incompositam multitudinem. Date operam vestrorum mores componere. vt regiis institutionibus audientes sapientiam cuius gratia conuenistis comparetis. Si hoc ritu conuersabimini: cum principis gratiam vobis impetrabitis: tum priuilegia vestre communitati affatim conferentur. Hec cum pontifex dixisset: petentibus legatis: an aliud praecipere rex illis optaret: Ite inquit & conscholasticos vestros qui hoc nomine digni sunt/ salutate. de malis nulla michi cura est. moxque percusso manu pectore: ipsi me inquit suis predicationibus taxauerunt. illos autem mittam alio praedicatum. Intellexerunt hoc verbo oratores iratum esse regem. Festinantes ergo parisium reuerti: vocata eodem die magno numero vniuersitate: que accepissent oratores rettulerunt. Rector vero ex vniuersorum sententia protenus iubet/ studii comunionem/ exercitationesque repetere. & predicatoribus

contionari permittit. Ingressus est vrbem ludouicus multis armigeris cum tensis ar cubus & procerum multitudine stippatus. vbi habito postridie parlamento eo sena tu: leges ab eo semel positas publico edicto pertinacissime confirmauit. Erat quidã ex contionatoribus thomas varuetus cameracensis qui nescio quid minus consul to inter prædicandum dixerat. Hic sui conscius non expectato regis aduentu: came racum vnde oriundus erat se recepit. Ioannes autẽ standonc brabantinus theolo gus doctor vita & doctrina clarus/ ludouico alioquin suspectus qui collegio mon tis acuti præsidebat/ regno interdictus est. proscriptionis causam non comperi.

Philippus fidem pstat.

His rebus gestis cum philippo deinde archiduce ob præstandam regi fidẽ libe raliter actum. Veniens enim attrebatum (quo missi a ludouico rege/ guydo de rup pe forti cancellarius & ludouicus luxemburgus ligniaci comes se cõtulerant) in ver ba regis/ stante pro tribunali cancellario/ philippus flandriẽ & arthesii comes iura uit. oppidaq; cum toto arthesio quẽ anteq̃ pubesceret/ rex vt feudi dominus occu pabat: recepit. Sub idem tempus heluetii qui & suitenses in germanos vastatis il lorum agris ferociter incurrunt. Maximilianus numeroso exercitu instructus suitẽ ses vlcisci festinat. Cæterum ludouicus iniuriarum memor quas a ludouico sforcia apud nouariam supra annos tris acceperat: simulq; mediolani ducatum tanq̃ ad se pertinentem vindicare constituens: grandi conflato excercitu alpes traiicere copias prẽmittit. Quas (reuisa obiter vxore/ quia grauida erat) Lugduni nõ cunctanter as sequitur. Vbi magistratuũ ciuiũq; ordinibus accurate dispositis: cleri præterea ap paratu/ publica omnium lẽticia excipitur. Itaq; ingrediente ludouico ciuitatẽ: vbi q; ludi iociq; celebrantur. & plausu cantuq; ẽther resonabat: ea præsertim causa: q̃ nouo regi maxime gratulari lugdunenses cupiebant. & in expeditionem aduersus insubres proficiscenti fœlicem auspicari euentum conabantur. Nam animo reputã tes insidias quibus apud fornouium carolus octauus appetitus fuisset/ & quo apud nouariam modo ludouicus laborasset: nemo non gaudebat accinctum ad bellum regem intueri: quem & hostes vlturum: & sua repetiturum sperabant. Enimuero mediolanensium ducatus supra aliquot annos a morte philippi/ qui fuit ex viceco mitum familia vltimus mediolani princeps & ãno salutis. cccc. quadragesimo septi mo supra mille e vita migrauerat/ ad aurelianensium ducem Ludouicum hoc potis simum iure pertinere constabat. Itaq; philippus sororem habens valentinam hanc ludouico: qui regis caroli sexti frater/ & aurelianensium dux erat vxorem tradit. da ta illi in dotem astensi vrbe. quam nichilominus tradere licet a carolo fuisset sẽpenu mero admonitus: tam diu recusauit: donec rerum necessitate adductus: spe auxilii a carolo impetrandi: illam raynaldo drensnensi Caroli regis prẽfecto (qui propterea missus erat) restituit. Qua a raynaldo recepta: sequenti proxima nocte philippus fe bre & alui profluuio interiit. Raynaldus autem tametsi duobus tantum armatorũ millibus instructus astaʒ teneret: postq̃ de philippi morte certior factus est: simulq; intelligit mediolanenses ↄsiliũ capere/ dominũ ne quẽpiam admitterent: an in liber tatem se asserentes rem suam paucorum moderationi cõmitterent: dum occupare alexandriam cupit: non nulla agri illius loca vi obtinet. diripitq;. donec repugnan tibus boscensibus/ qui ad alexandrinos ptinent/ cum illos pertinaciter obsidet: mit tuntur a mediolano milites/ qui raynaldum multis francis partim captis/ partiʒ oc cisis exuperant. & vinctum in alexandriam ducunt. Fuit alexandrinorum in capti uos ferina crudelitas. Eodem tempore insurgentibus per franciam diris factioni

Bellũ heluetiorum.

Expeditio i mediolanũ.

Mediolanũ quõ ad Ludouicum ptineat

bus:& rege per temporis interualla mente capto a mediolanensi bello cessatum est Erat franciscus sforcia vir animo & opere militaris qui blancham mariam Philippi filiam vxorem duxerat.quam ex agnete nobili mayne stirpis fœmina philippus ille gitimo thoro genuerat.Eam ob rem franciscus mediolanensem ducatum occupare contendens:depulsis venetis/qui aliquot vrbes in ea regione tenebant/ducatu3 occupat/recepto vniuersi mediolanen̄ agri dominio. Ad quam rem magno vsui fuit renatus andegauorum dux/qui collecto ex francis ad bellu3 sicilie nse milite frācisco se coniunxit.vt quietis aliquando mediolanensium rebus eius copiis in rem suam vteretur.Itaq3 postq̄ manus gallica ad franciscum venit:pontem vicum(ad oliū amne3 ponte facto) circũuallat.vbi exardens in expugnatione francoru3 furor:miserabilem in oppido cędem/incendiumq3 excitauit. Quod cu3 restingui facile non posset:totum oppidum/quia venetarum partium erat/permittente francisco conflagrauit.Hęc clades ad finitimas ciuitates delata/miro terrore incolas perculit.ita vt ad sua ia3 mœnia stare gallos existimarent. Hinc cremona:mox brixiensis ager/ & quæ in montanis sunt oppida atq3 arces:octauo post pontis vici excidiu3 die:frācisco paruerunt.Atq3 inde succedentibus prospere rebus Mediolanenses francisco se permiserunt.Tam vtilis fuit illi gallorum animus ferox.Sed itali scriptores crudelitatem appellant/propterea q̄ italus miles stipendia faciens hostium spolia magis q̄ belli finem velit.Francisco liberi quattuor fuere.galeacius:philippus:ludouicus: ascanius:ipse intercute morbo interiit.Galeacius successor ab andrea lampugnano in diui stephani templo apud mediolanum occiditur:relicto filio galeacio. Quem patruus eius ludouicus sforcia venenauit.inuasitq3 mortuo adolescente ducatum ad hosvsq3 dies/cum ludouicus rex bellum tyranno indixit. Superatis igitur mēse augusto alpibus:cum astam copiæ peruenissent:duo in alexādrinis oppida:quoru3 alteri Non:alteri roqua nomen est expugnata diripiuntur:soloq3 ęquātur præter roquę arcem quæ in edito loco sita aditu difficillima est sed tamen incensa. Mox in alexandriam itum/ductore Ianiacobo/ qui a ludouico sforcia ob male a tyrāno administratā rempublicam ad ludouicum regem se contulerat.Tenebantur alexādrini firmo sforcianorum præsidio.ideoq3 acerrime primo impetu se tuentes summa difficultate expugnari potuerunt:donec e muro Galleacius qui vrbi præfectus erat se proripiens ad sforciam aufugit. Et in eis quidem breui tempore subigendis magna non sine nostroru3 incommodo cędes facta est & pars ciuitatis direpta.nā præter id quod in sforcianorum fide stare alexandrini pertinaciter studebant:addebat illis animos vetus odium gallici nominis.quod post senonensium in italiam irruptionem omnibus fere italis semper exosum fuit:nunc illorum leuitate3/nūc crudelitatem auariciamq3 & libidinem exprobrantibus/quasi huiusmodi vicia nō maxime apud illos regnent.Nulla enim re insignior fere sicilia est:q̄ principum qui i ea regnauerunt nece.Et conditor vrbis romulus fratris sanguine imperium est auspicatus.ipse deniq3 in senatu ab iis quos conscripserat patres direptus est. Indigna est nomine crudelis illa fœmina:quæ in patrem recenter trucidatum carpentum quo vehebatur aurigam agere coegit. Sed nunquid Tarquinium cum sua omni posteritate expulit romanus furor:Proscripsit & consules.Corinthum ob leuem culpa3 desolauit.Horret animus sillanę crudelitatis meminisse.qui atroci imperio legiōes quattuor clementiam miserabiliter comprecantes trucidatas in tyberim præcipites dedit.Qui prenestinos fide impunitatis data spoliatos armis e conspectu ciuitatis

ad quattuor milia & sexaginta iugulauit. Quin & occisorū capita crudelis dictator oculis eius oblata aspicere per voluptatem non horruit. Nec humanior existimari marius debet/qui marci antonii praeclari oratoris mensę appositum caput manib⁹ per ludibrium contrectauit. Quis nescit cęsarem multis in curia vulneribus praesente senatu fuisse necatum. Sed ne singula cōmemorem: plerosq; etiam laudatissimos imperatores insolens romanus miles occidit. Simile in aliis multis italiae ciuitatibus & regulis legimus/ & accepimus nostra memoria perpetratum. Gallia autem semel acceptos reges inuiolata fide obseruauit. Sed panygericum ad gallos: in italos satyraȝ scribere non assumpsi. Perseuerant ab ortu cuiq; genti cognata vicia: quę altera alteri improperet. Illud obiter dico extare per italiam gallicę gloriae atq; maiestatis perpetua monumenta: quibus ad hunc vsq; diem illustrantur insubres. & praeclaras a gallis conditas vrbes habent: Mediolanum: Comum: Brixiam: Veronā: Bergomum: Tridentum: atq; vincentiam. nonulli papiam addunt quā a boiis atq; cenomanniis eutropius cōditā tradit. Quinimo magnę portioni italię perdurat galli cum nomen. quod & ab eisdeȝ & a senonibus gallorum populis initiuȝ accepit. Extant alia recentiora gallorum non obscura apud italos gesta. in quibus non exiguam laudem obtinet. Carolus ille magnus francorum rex. Qui apostolicę sedis inimicos frequenti expeditione vltus est. Cuius munificentia obrutam ruderibus florentiam restituit. Nec abscondere potest sicilia quę a gallis olim per richardum & tacredum perq; Andegauorum principes ornamenta accepit. Ad quorum gloriam accedit appulia atq; neapolis vbi visuntur magnifica gallicę virtutis argumenta quibus admoneri decebat ingratam prouinciam ne in pulchre meritam de se gentem: panhormi: perq; reliquam siciliam clandestinis conciliabulis furens crudelitateȝ nouo exemplo excerceret/per proditionem ausa/quod palam agitare sibi metuens pfidia formidabat. Sed ad propositam narrationem me conuerto. Alexandria quia astensibus finitima est ad omnem motum gallicę vltra alpes expeditionis primam belli molem sustinere solita/ruinas hactenus suę calamitatis ostendit. Accepta alexandrinorum expugnatione/mox papienses in regis potestatē transiere. Quo euētu permotus vecors sforcia/& de suorum erga se fide dubius: subducere se periculis cogitauit. Positoq; in arce mediolanē. ad praesidium milite: dat non paruam praefecto pecuniam. ratus arcem quae longe munitissima est annum totum aduersus irruentem francum resistere posse. quo in tempore ipse ad maximilianuȝ romanorū regem (cui suam neptem in matrimonio collocauerat) se recipiens germanorum inde copias educeret. Atq; ita cum filio & paucis clam per comū per lacum larium tridentum ignauus abscessit vbi a Maximiliano romanorum rege receptus conuocatis tertio germanię principibus de recuperando ducatu auxiliū petit. Fugiente sforcia non multo post mediolanē. regem admiserunt. Et arcis praefectus idem facere admonitus semel atq; iterum restitit tanq̄ arcem sincera fide sforcię seruaturus. Sed auaricię (quę lombardis congignitur) obsequens: arcem dediturum se promittit: si quam in ea supellectilem ludouicus discedens reliquerat/ regio dono sibi liceret accipere. Placuit partim conditio & dimidium supellectilis pręfectus accepit. Decemq; millibus nummum aureorum a rege donatus est ne diuturna obsidione forte labefactanda arx impendiosa reparatione indigeret. Quę sex validissimis turribus exurgit quas latissima fossa & aqua perennis cingit. Estq; intra eius arcis ambitum altera quam roquetam vocant vix (si defensorem habeat) expugnabilis. Vnde ad ter

Ciuitates insubriū a gallis cōditę

Sforcię vecordis fuga.

tium vsq3 lapidem sunt subterranei meatus tres/per quos fieri libera in campos eruptio potest. In ea bienne viaticu3 & arma reposita erant/quot duorũ hominu3 millibus instruendis sufficerent. Et duo machinarũ bellicarum milia pręter quattuor ingentes bombardas ta3 in priore arci q̃ in hac roqueta reperta sunt. vanum proculdubio & inutile in tanta mole munimentum quod meticulosus atq3 ignauissimus princeps viso necdũ hoste deseruit & prodidit auarus pręfectus. Igitur rex munitionem admiratus: vah inquit hunc locu3 annos multos facile defendissem. Hanc arcem franciscus sforcia condidisse perhibetur. Mediolano cum arce recepto reliq regionis oppida cum castellis vniuersis libera paulopost deditione in regis potestatem traducta sunt. Venere praeterea genuenses. quibus praefectũ dedit Philippũ rauestanum materno sibi genere attinentem. Venetis cremona cu3 aliquot insignibus mediolanensis principatus locis (quia ita ab initio cõuenerat) permissa. Sub idem tempus turcorũ classis quos auxiliares sforcia adduxerat/a venetis gallisq3 maxima parte deleta est. Praeerat venetorũ classi anthonius grimanus inter venetos apprime diues qui cũ victoriam in manibus haberet pusillanimiter agens turcho non restitit quin naupactũ (lempatum vocant) ingressus solo ęquauit. Franci vero salamina nauigantes hostiliter occupauerunt igni ferroq3 omnia vastantes. Cephaloniam venetus iuasit cepitq3. Turchus forũiulliũ inuadens omnia crudelissime in p̄dam vertit. Sed a hungaris & Bernardino comite francpano obsessus hostis/fame tabescentibus equis per inaccessa capris montiũ iuga reptando potius q̃ incedẽdo euasit. Interemptis magno numero quos abducebat christianis captiuis. Tam prospera & minime cruenta intra paucos dies habita victoria adductae Italiae ciuitates & reguli/legatos quiq3 ad regem miserunt gratulatũ rebus eius prosperis oblatum q3 opem suam: si ea vti placuisset. Fuerũtq3 a poetis ei⁹ regionis multa ad regis extollentia3 carmina honorifice scripta & oblata. In hac rerũ foelicitate quidam mediocri nobilitate armati licentius militũ more agentes ob stuprum & foedas libidines vltima (rege mandante) passi sunt. Fuit his diebus per gallias pluuiosus aer: & p̄pter continuos imbres vuę non maturuerunt. Et parisii peste laboratum est: nõ tamen diuturna. Priusq̃ in lombardia3 proficisceretur Ludouicus/ de normanno scacario (id est cõmuni gẽtis normannorũ foro) suasu maxime georgii de ambasia rothomagensium archisacerdotis hęc statuit. Mos erat post rollonis mortem diligenter obseruatus statutis annis scacarium rothomagi indicere. Ibiq3 ex omni normannorum conuentu totos tris menses ius dicere litigatoribus: qui ad scacariũ doleantiam (quo nomine p̄uocatio significatur) perferebant. Id tempus quia expediẽdis iudiciis haud quaq̃ sufficeret: restantib⁹ multis causis quibus patronorũ culpa finis dari non posset. (Patronis eni3 qui consuetudinarii a normannis dicuntur suumq3 a litibus lucrum augurantur/id interstitiũ maxime conducebat). Edixit p̄pterea rex scacarii nomen in parlamentum cõmutare. vt non alternis annorum vicibus: sed perpetuo consessu causę in eo agerentur: iusq3 diceretur. Igitur huic parlamento iudices quattuor & consiliarios sex & viginti instituit: Addidit pręterea cãcellariam & regium sigillum. Pręsides fuerunt iohannes hebert constantianus praesul. Antonius boierus monasterii sancti andoeni abbas. Cristoforus de carmona / & Robertus calange. Coeperũt sedere in eo parlamento kalendis octobris ãno dominicę pietatis quadringentesimo nonagesimonono supra mille. Quo ãno tertio

Genuenses.

Turchoru3 insultus.

Scacarii ĩ parlamentũ cõmutatio.

Pōtis ruina. idus octobris anna regina fœminam parit. cui claudię nomen inditum est. Et pōs
nouus apud parisios secundo & nonagesimo anno postq̄ conditus fuerat: cū vni-
uersis ędibus quæ pulcherrimo ad vtrunq; pontis latus ordine eademq; forma at-
q; altitudine sexaginta super extructę erant horam ante meridiem circiter nonā to
tus concidit. Quod vix existimandum incōmodum/ præpositi & scabinorū vrbis
negligentia accidisse consentanea omniū fama prædicabat. Cū enim annuas octin
gentas libras ex pontis prouentu acciperent permodicū tamen in eo instaurando
impendebant reliqua in suum cōmodum reponentes. Nam superiore anno/ ędili
bus qui magistri operum vulgo appellantur/ denunciantibus tigna quibus pōs ni
tebatur antiquata eē: atq; ideo opus esse (veteribus sublatis) alia apponere: negoci
um distulerant: donec imminente prope diem ruina: cum de instaurando pōte nul
la spes esset: faber lignarius ad censorem criminum iohannem papilionem veniens:
ruiturum ante meridiem eius diei pontem constanter affirmat. Quamobrem (asser
uato in custodia fabro) censor ad curiā protenus venit. Quem ꝙ intempestiuius so
lito accederet (erat enim hora fere septima) Theobaldus bailletus ex curiæ præsidi-
bus secundus ratus censorem de captiuis pro suo officio aliquid consulturum/ ro-
gat quid velit. Est inquit censor aliud miserabile. Pons nouus proximā & nunc in
stantem ruinā minatur. Id renunciare senatui aduenio. Inde theobaldus confestim
ad senatum conuersus/ dirum nunciū explanauit. Mox ex senatusconsulto censor
nichil cunctatus omnes pontis inquilinos migrare iubet. simulq; regios seruientes
ad pontis extrema locat: qui transituros prohibeant. Dum supellectilem quisq; suā
& merces auferre trepidus festinat: qui in ea re tardiores fuerunt/ vna cum pōte cor
ruerunt. Fuit hęc iactura cum multis inquilinis tum reipublicę parisiorū apprime
molesta. Inquilini domib⁹ mulctati/ & quos precario aliena domicilia subire opor
tebat/ sua damna querebantur. Plebs tanto accepto incōmodo in rectores tumul-
tuari & furere timebatur. Quod ne accideret: parlamenteus senatus prępositū mer-
catorum iacobum pedemferreum & scabinos confestī accersiri & in custodia apud
regium palatium seruari iubet. In quos iudicium ferre nō prius voluit q̄ de pręsen-
ti fortuna regis sententiam explorasset. Pręnunciabant ruinam ingentes in ędibus
rimę/ & in trabium tignorumq; cōmissuris hyatus. Et pauimentū fatiscere cœpit.
moxq; non sustinentibus tantam molem veteranis tignis: pauimentum primo reli
qua inde omnia quæ ponti hęrebant in semet prona & tanq̄ sibi occurrentia miro
fragore prolapsa sunt simulq; tanta puluerum nubes aerem obscurauit: vt nichil es
set videntibus perspicuum. Sistit sequana suos fluxus: & sursum non secus ac si cata
ractis fuisset cohibitus refluxit. Puellę enim quędam dum ad glatiniacum paulo su-
pra pontem pannos abluunt/ altera fluminis restagnatione correpta extincta est.
Altera fluctibus præualens enatauit. In cunis obligatus infans in summam aquam
emergens (adnauigantibus qui in flumine cum lembis erant nautis) periculo libera
tus est. Vnus ex iis qui quottidiano quęstu operas suas locant/ dum ex quadā do-
mo magnum sagittarum atq; telorum fascem efferendum ab opifice desumpsisset:
ipse vna cum fasce clitellis ad humeros imposito in flumen collapsus: nullo vulnere
præterq̄ parua cutis derasione offensus nautarum ope eripitur. Alter vbi dissolui
pauimentum animaduertit: ad posteriorem ędium suarum fenestram raptim con-
scendens: cum nandi peritus esset/ se deiecit in amnem. atq; euasit incolumis. Tā va-
rio euentu aliis saluatis: alii non admodum multi ruina attriti perierunt. Eius pōtis

longitudo septuaginta passuum & pedum quattuor. Latitudo octodecim passuũ erat. Sustinebatur secundum aluei latitudinem decem & septem tignorum ordinibus. Singuli ordines tigna triginta continebant. Quodq; tignum paulo plus pedis crassitudine cum esset: duobus & quadraginta pedibus longũ erat. In eo ponte deambulantes cum nulla parte aspici flumen posset: in continente se esse: & in nundinis diuersari reputabant. itaq; tanta ibi opificum atq; rerum venalium copia & varietas erat: tam præterea ęqualis & speciosa domorum facies: vt inter publica regni francorum opera id [illegible] non iniuria primarium dici potuisset.

De huius pontis casu hoc epigramma condidi.

De põtis ruina apud parisios.

Ne longa dubius titubes indagine rerum/
Quid sors forte ferat/aut qui sit casibus autor/
Argumenta patent plus solis lampade dâni.
Non fato cecidit/non ictu fulmineo pons.
Nec mala portendit dirus pręsagia casus.
Prętor & ędilis/& stipes debilis ęuo/
Pontis causa fuit miserandæ infausta ruinę.
Qua sexaginta flumen desorbuit ędes.
Matresq; & teneros violentus sequana partus.
Et famulos pariter sęuo torrente vorauit.
Mole ruinarum stagnauit gurges/& vnda
Retroflexit iter/donec pręstantia rupit
Alueus indignans sibi dudũ peruia claudi.
Et se terrifico prouexit murmure fluctus.
Obruta nunc saxis/nunc tignis vndiq; trita
Corpora mersa latent. & piscibus esca manebunt.
Crispini festum dicent insigne nepotes
Tam tristi clade/quam mœsta lutecia plorat.
Quingentos nostrę post annos mille salutis/
Dimidium cicli si vis subducere solis.

Inter hanc parisiorum publicam calamitatem rex Mediolani agens ad ordinandam insubrium rempublicam animum intendit. Quam a sforcia vehementer vexatam grandi tributo leuauit. Nam ex annuo vectigali mille sexcentorum octo milium sexcentorum octogintasex librarũ turonensium quæ sforcia exigebat: rex sexcẽta & viginti duo milia & quingentas libras tantuʒ accipere contentus: pręsidia munitioribus locis imposuit. Cõmissaq; in primis ianiacobo primaria ducatus gubernatione: illum mediolani in palatinis ędibus habitare iubet. Quẽtino scoto roquetam committit/eiq; ducentos pedites francos & totidem scotos attribuit. Maioris arcis custodiam domino de scepeio mandat cum quadringentorum militum franci sanguinis & leuis amaturę præsidio. Ianuensibus rauestanuʒ. Sauonensibus yuonem dallegre pręfecit. Palatio vrbis iohannes de sanctosymone: castelleto quod vrbi Ianuæ eminet guyonus regis admiraldus præponitur. Castellis autem & insignioribus oppidis quę etruriam versus mari adiacent/francorum atq; suitensium pręsidium collocauit. Ad hunc modum compositis per insubres rebus rex in frãciam mense decembri reuertitur. Pręstolabantur trecis regis aduentũ guillermus iulliaci & Carolus gheldrię/ duces. quibus erat de insignibus ferox contentio. Indigna

Mediolanẽ. ordinatio.

Iuliaci ducis aduentus

F

batur enim iulliacus/carolum vicinum sibi ducem eadez quę ipse gestabat insignia vsurpare relictis maiorum suorum insignibus nec resipiscere quis sępenumero fuerat ne id faceret admonitus. Vnde crescente indignatione ꝙ par pari cędere recusabat res armis cœpit disceptari. Digladiatum qꝫ est multuz acerrime. Et iulliacus quidem oppidū arcklens quod in planicie & loco siluestri situm munitissimū carolo ptinebat cepit. Conuenerat igitur tandez ad francorum regem de ea controuersia referre: vt quod ille arbitraretur id litem dirimeret. Quamobrem profectis aureliā ducibus: & causa diligenter agitata: Carolū gheldriæ iulliaci ducis insignibus abstinere pronunciat. Oppido vero arcklens iulliacum cędere: & illud carolo restituere decernit. Vsusqꝫ digna rege munificentia quattuor millibus nūmū aureorum iulliacū donat/constituta insuper in annos singulos pensione. Comitabatur iulliacum ducem cum plurimi tum viri illustres Philippus de verneberg̃h. Guillelmus de waldech comites. Guillelmus de renenbergh baro insignis. Dn̄s ioannes nagel ecclesiæ monasterieñ. canonicus & diui ioannis osnaburgeñ. prępositus. Crato de mylendūckeques auratus. Ioannes palant de wildenbergh dn̄s. Robertus plettenbergh Godefridus hansseler iuuenis generosus. quem suorū aulicorum numero rex ascripsit. Reliquis vel pulchro munere vel annua pensione honestatis.

Peroratio.

HEc sunt quę ex ingenti francorum annalium aceruo delecta ad compendium deduxi: ducentorū supra mille annorū curricula complexus. Legat pi⁹ lector cui hęc forte conuenient. Sin minus: iustis saltem gaguini in rempublicam laboribus non detrahat.

FINIS.

P.Fausti andrelini foroliuiensis poetæ laureati ac regii in amplissimo gymnasio Parisiési oratoriam ac poeticam artem profitentis in gallicas hystorias ab eruditissimo Roberto gaguino editas Carmen.

Vt nitidos totum radios diffundit in orbem
Cum titan puro splendidus axe micat:
Hystoriis sic galla tuis monumenta relucent
Exculte ac breuibus clare Roberte sonis.
Grandia milleno quis tędia voluerit anno
Quę rudis immenso codice massa parit:
Gallia q̃ debet regalibus indyta gestis
Tam debent scriptis regia gesta tuis.

Herasmus Rotterdammus Roberto Gaguino viro vndecũqꝫ doctissimo Salutem dicit.

QVod francorum regum principumqꝫ res gestas: idonei scriptoris desiderio: hactenus in tenebris prope sepultas pedestri hystoria in lucem efferre atqꝫ immortalitati consecrare institueris Roberte gaguine: pręcipuũ gallicę academię decus: non possum equidem istum tuum laborem non magnopere probare. Sumpsisti enim (immo potius suscepisti) munus (mea sententia) pulcherrimum: & cum omnibus latinarum litterarum studiosis: incredibili voluptati futurum: tum vero gallię tuę splendidum imprimis. magnificum ac (vt ita dixerim) triũphale: deniqꝫ tua doctrina: tua eloquẽtia: tua pietate dignissimum. Neqꝫ enim vlla te alia causa (quandoquidem neqꝫ quęstus neqꝫ glorię vel leuis vnq̃ tibi habita ratio est) ad istud negocii capessendum: prouocatum esse facile crediderim: q̃ singulari in patriam pietate: quam et tu: & optimus quisqꝫ semper fecit maximi. Dolebat nimirum tibi (quod ego quoqꝫ mecum interdum mirari soleo) gallorum virtuti gloriam tam maligne respondere: & qui olim cum italis factis sępe contenderint: nunc etiam præcesserint: eos tamẽ ob hystorici pœnuriam: opinione ac fama tam longo interuallo consequi. Dabunt itali mihi veniam: si nobis idem videtur: quod franciscum philelfum italum natum non puduit fateri. Extat enim illius ad carolum regẽ octaui (opinor) auum epistola: in qua pręter multas laudes: quibus frãciæ regnum prosequitur: illud quoqꝫ ingenue fatetur. Romanos quidem olim pacis belliqꝫ artibus: longe omnium amplissimum sibi peperisse imperium: pręterea non segnius ingeniis: q̃ prius fecerant armis: cum gręcis contendisse: verum antiquã illam imperii gloriam: factionibus ac studiis prauis: in deterius prolapsam esse. Contra vero francię regnum: prudentia regum: principum fide: ciuium concordia: eousqꝫ creuisse: vt iam facile cum quouis alio christiani orbis imperio possit contendere/ vel opibus/ vel imperii finibus/ vel rerum gestarum magnitudine/ vel regum nobilitate: quos plurimos habuisse cõstat: non fortissimos modo: verũetiam piẽtissimos. Quapropter in hoc regno: non iniuria: senatus christianus contra turcorum violẽtiam potissimum atqꝫ vnicũ pręsidiũ sibi collocasse videtur. Sed tamen vnũ quiddã adhuc tanti ĩperii maiestas desiderare videbatur. Cętera vel par vel nõ inferior: Liuio atqꝫ Salustio vincebat adhuc italia. Nã (vt scite cecinit Horati⁹) regũ ducũqꝫ bene gesta:

quantūuis alioquin pręclara: aut intermoriantur: aut obscurentur ætate necessum est: nisi hystorici eloquentis opera litteris (vnicis rerum custodibus) cōmendentur: perinde gloria apud posteros valitura: atq; is qui scripsit ingenio valuerit. Hāc tu supremam prouinciam: disertissime gaguine: tanq̄ fatis tibi seruatam: velut alter Scipio summo omnium applausu suscepisti: difficillimam plane atq; immensi negocii: sed tamen roberto prorsus aptissimam. Qui ita credam rogas? Cum multis de causis: tum duabus potissimum ita mihi videtur. Duo sunt enim præcipua: quæ in hystorico probato quęri solēt. Nempe fides & eruditio. Nam vt scriptoris leuitas: veris quoq; nonnunq̄ fidem abrogat: ita & grauitas hystoriographi priuata auctoritate rebus ipsis fiduciam quādam addere solet. Vt item narratoris imperitia (vt fidē faciat quod ne ipsum quidem potest) tamē res plęrūq; per se satis illustres obscurat: imminuit: deturpat: ita docti scriptoris ingenium: obscura illustrat: humilia eleuat: splendidis lucem quandam ac decus apponit. Quoniam vero & fides & eruditio: vtraq; tanta in te sunt quanta in alio nemine: nemo profecto fuit isti muneri aptior vel istud muneris nemini fuit aptius: q̄ tibi vni: qui posses: & pro singulari tua grauitate fidem facere: & pro non vulgari eloquentia rem adornare. Iam facile suspicor humanissime gaguine te subirasci Herasmo tuo: qui laudū tuarum vel tantillū ausim attingere. Neq; enim me clam est: q̄ modesto / q̄ pudēti (ne dicā putidulo) sis ingenio pręditus: quippe qui amicā etiam laudatiūculam multo molesti⁹ ferre soleas: q̄ quispiā alius cōuicium ferat. Sed obsecro te: dato hāc veniam meo in te amori: vt quę passim oēs pręd icant: fas sit etiam amico meminisse. Cui enim tuorū: incredibilis vitę tuę: morūq; integritas: innocētia: grauitas: nō est spectatissima? Vbi gētium nō pręd icata? Adeo vt nō modo de scriptis: sed ne de dictis quidē gaguini vlla possit incidere suspicio vanitatis. Adde q; cū omēs norint: te francos reges tuo merito semper fecisse plurimi: seriis in rebus opera tua persępe vsos. te regiis arcanis consiliisq; sępenumero accitū. te regio nomine. cū apud diuersas gentes: tum apud italos crebra legatione functū esse: facile coniiciunt. te vnum gallorū gesta: & prisca curiosius relegisse: & recētiora exploratius vestigasse. De eruditione porro tua quid ego cōmemorem? Ipsa (quod aiunt) abūde se pręd icat. Testis abūde est hoc celebratissimum gymnasiū vrbis parisię: cuius tu florētissima alioquin studia primus latinarū litterarū opibus decorasti: pulcherrimoq; incremento eloquētię: quā vnam adhuc desiderare videbantur adauxisti. Ipsa testis est italia: quę te sępenumero maximis de rebus grauissime disserentē audiuit: nō sine stupore: immo fortassis nō sine dolore: q; (vt de Cicerone dixit appollonius) eloquētię laudem quā vnam adhuc sibi propriam habuisset: videret per te gallię cōmunem fieri. Testes sunt litteratissimi quiq; nostrę memoriæ scriptores: qui certatim vno ore oēs: tuū ingeniū prædicant: efferuntq;. Quorum nulla prope pagina est: quæ sibi gaguini nomē nō habeat. Testes deniq; sunt: vel locupletissimi: pręsul amplissime: tui libri qui iam per orbē disseminati. passim summa cū studiosorū voluptate lectitātur. In quibus oibus tametsi vel oratione soluta vel carmine: nō eruditis solū: verū etiā curiosis auribus abūde satisfacias: in isto tn̄ scripti genere. i. in historia (si quid vltra crepidā sutori permittis) singularē quendā ac mirificū artificē præstare videris: atq; in cęteris quidē plurimos in historia teipsum superasse. Tanta est sermonis puritas: elegātia Salustiana: fœlicitas Liuiana: summa luculētia: varietas iucūdissima: in cōsiliorū: rationū: tēporū: cōmoditatis. dignitatis: ac cęterorū id genus. quę doctum historicū arguunt: obseruatio-

ne singulare artificium. Tanta est narrationis viuacitas vt res geri non narrari videatur. Neq vero deest dulcis quędam breuitas: quę hystoricis: vt rara ita gratissima lectoribus est. Nam bone deus q̄ vastam rerū syluā: q̄ breui volumine: q̄ absolute cōplecteris: & prolixe breuis & breuiter ꝓlixus? Cui igitur non prędare cum gallicis rebus actum videatur: cui talis pręco contigerit? Alexander ille magnus: Cū ad Achillis sepulchrum peruenisset. O te fortunatum (inquit) Achille: qui Homerum tantū poetam laudum tuarū pręconem sortitus sis. Et quis franciam quoq non fortunatissimam censeat: quę Robertum suarum laudum preconē optimum nacta sit? Quid illi superum benignitate pręstari potuit/ pulchrius/ magnificentius/ diuinius? Nichil ꝑfecto neq tu gaguine doctissime. insignem tuam erga patriā pietatem grauiore prorsus argumento potuisti declarare. Quę tametsi antea quoq plurimū tibi deberet vt quā latinis mercibus primus ditasses. hoc tn̄ inęstimabili beneficio adeo deuinxisti. vt quantāuis habeat: parem tamen nunq̄ sit gratiā habitura. Quę em̄ statua qui tituli: quod monimentū valeat istius beneficii magnitudini respōdere? Prisci illi maiores suos qui vel imperium parassent. vel auxissent rempublicā: vel aliter de patria benemeriti essent. solebant diuinis afficere honoribus: titulis in ęs incisis honorare: statuis donare aureis. Atqui longe pręstantius est: maiorū gloriam ab ortu ad occasum vsq protendisse: q̄ agrorum limites extendere. Minus est saxea mœnia: ędesq vrbanas ab incendio tueri: q̄ optimorū regum ac ciuium gloriam ab inuidis obliuionibus (sic em̄ appellat Horatius) & interitu vindicasse. Non paulo magnificentius mihi videtur patriam optimis litteris auxisse/ locupletasse/ decorasse/ q̄ spoliis: q̄ exuuiis/ q̄ ęris/ q̄ id genus monimētis phalerasse. Nullę enim tabulę: nullę cereę: nulla numismata: nullę statuę: nullę piramides: neq clarius indicant: neq fidelius custodiunt regum gloriam: q̄ hominis eloquētis litterę. Posthac gallorum gloria/ quę hucusq tanq̄ angustiis inclusa delituit: fulminis instar emicabit: & gallo quidem cātore. sed (quod pulchrius est) romana tuba decantata omniū regionum aures personabit. Omnib⁹ illa terris. vrbibus. gymnasiis. legetur. celebrabitur. cātabitur. nec gaguini beneficio vnq̄ interire nouerit: imo cum ętate vsq succrescet. Amplectere igitur O francia immortale laudum tuarum monimentum Robertum gaguinum alūnum tuum imortalitatis tuę vindicem. ama. cole. venerare. Nos certe & quibuscunq egregia studia cordi sunt: te pręsul amplissime non amare non poterimus: ꝑ quem id quod in litteraria supellectile pręstantissimum habeamus: hoc est historiā adauctum esse conspicimus. Vale decus litterarum & meum.

Ad Robertum gaguinū ordinis sanctę trinitatis ministrum generalē. Cornelii Girardi goudensis Hieronymianæ vallis Canonici regularis Epistola in laudem cōpendii eiusdem quod de galliç rebus accuratissime ędidit.

Legi tuum in historias galliæ cōpendium optime pater Roberte gaguine opus meo iudicio: qđ vt tibi non imerito apud posteros immortalitatis nomē afferat: ita & singulis e sua dignitate quū rerū gestarū noticiā: tū militię peritiam copiosissime subministret. Nihil in eo legi/quod vel expressius vel luculentius dici potuit: & qđ vel oīꝫ in hystoria maximi facimus: fidē rebus tribuis/ac oīa vt consulta vt gesta sunt/explicas euidēter. Nō tuis non hostibus tua parcit auctoritas. ita singulorū vicia & factiones/ita singulorū virtutes & strategemata probas: vt neqꝫ in exteros odio: neqꝫ amore in tuos flecti videare. Nulla ī te gratię suspitio/nulla simultatis inuenitur: quo minus q̄ rei veritas postulabat dicere p̄sumpseris nihil. O aīm integerrimū. O pectus veri tenacissimū. O virū ęquitatis obseruantissimū/qui perinde turpia atqꝫ pręclara oīm facinora/& deprimit & extollit: vt nescias vtrū in ciues an hostes ꝓpēsior habeatur. Naꝫ in omni historiographo nihil vnq̄ magnificentius/nihil illustrius/nihil deniqꝫ laudabilius quęri potest/q̄ vt nullo amore nulloqꝫ odio a vero deflectatur. Id eñ vel vnū oīm est: in quo palmariaꝫ sibi crispus salustius nauauit operā/q & teste liuio & nostro aurelio/icirco celebrior: ꝙ cęteris rerū scriptoribus verior æstimetur. Vt eñ nihil falsi scriptor fidelis intermiscere debet: ita etiā nihil veri qđ nō dicat ꝑtermittere. Hęc eñ sunt veluti duo candelabra q̄bus oīs historia necessario illustretur. Quę vbi deesse ꝯtinget: nihil qđ non fumo & caligine plenuꝫ sit repies. Hę sunt p̄terea duę colūnę q̄ tēpli porticum sustentabāt. Historiā equidē meo iudicio nō ab re tēpli porticuꝫ dixerim/q̄ oībus nobis ad diuinarū rerū archana tanq̄ ductrix & magistra introitū patefacit. Tu aūt optime pater: & oīm litterarū facile princeps Roberte gaguine/nō solū hęc q̄ p̄diximus: verū etiā q̄ ex vsu hystorię eē Marcus anthonius in secūdo de oratore libro p̄cipit tā mirabili artificio obseruasti oīa: vt nō parū ad Thucydidis & ingeniū & laudem accesseris. Et quid dicā: Tā creber es rerū frequētia: tā verbis aptus & sententiis vt quū in multis tuarū editionū opibus plurimos: tuꝫ in hoc tuo cōpendio: teipsuꝫ vicisse videaris. Nūc eñ in eo militū selectus/nūc expeditorū cōgressus ita describis & inculcas: vt cū rebus sudare sentētias prudēs lector iueniat. Ita ante oculos ponis oīa: vt nō legere hystoriā: sed pugnantiū turmis interesse me credam. Postremo qđ nō minime demirat⁹ suꝫ: vbi opportune habita occasiōe siue de cymbris & burgūdis. siue de religione & ecclesię cerimoniis: q̄d externaruꝫ rerū affers: tā artificiose excurris. vt tñ inceptę narrationis textū nō ꝯfundas/neqꝫ aliquo modo abiiciēda fuisse: sed eodē ꝓpe modū glomere pēdentia & filo ꝓfusa videanī. Et vt vno verbo cōplectar vniuersa/ita rebus temporū ordinē/locorūqꝫ & personarū descriptioneꝫ: ita verbis dicēdi genus modo fusuꝫ modo collectū/sed nō sine mirifica suauitate ac cōmodas: vt nihil sit qđ legentē nō summe delectet: & tuā ingenii facilitatē: incredibilemqꝫ memoriā: oībus pręcidet & oñdat. Parcius te laudo cādidissime pater q̄ dignus sis. tum ꝙ primarias tuę laudis partes/meus herasmus: illo suo facundissimo ore occupauit: tum ꝙ tuis ex litteris (quę tua modestia est) tuarum laudum: te impatiētissimum esse intelligam. Scribo tamen hęc (q̄tulacunqꝫ sint) ne amici mei aut euꝫ me esse garriant qui vere iudicare non possim/aut certe adeo malignum vt laudare non velim. Vale.

In laudem operis Epigramma Cornelii Girardi. In quo ipsum librum quid in se contineat/& de fide rerum quid ꝓmittat loquentem introducit.

Ad lectorem Liber in persona cornelii canonici regularis.

Nosse cupis lector quo Gallia creuerit ortu
Et quibus ad summum est regibus aucta gradum:
Quis domini cultum/quis cœperit oppida muris
Cingere/& ecclesias rite dicare sacras:
Quid pax accumulet quid martius excoquat horror:
Et quibus hic cœpta est relligio ipsa viris:
Me lege:me placido complectere mentis amore
Nam cano liligeri fortia gesta troni.
Olim qua Tacitus placuit/breuitate vigemus
Atq; Titi nobis iam prope splendor adest
Qua cunctos superat Crispus/recitatio veri
Assidua/& rerum stat mihi plena fides.
Nil ego prætereo/nulli mea pagina parcit.
Sit meus/aut hostis nil metuo omne loqui.
Eloquor intrepidus/quę vero consona vidi:
Iusticię & fidei nil mea charta negat.
Forte nigra excandens(quod non probo)bile tyranne
Vulcani iubeas me penetrare focos.
Seu mergi vitreas me Deucalionis in vndas
Exilium ve pati/plus tibi(crede)noces.
Mox alium qui me genuit dabit ecce Robertus
Qui cum lacte olim/non nisi vera bibit.
Quinetiam vasto tanta est mihi copia in orbe
Vt metuam ipse tuas nil(miserande)minas.
Si mala te cruciant sęuę contagia mentis:
Quę noto/non ego te sed tua culpa premit.
Hęc tibi me lector voluit Cornelius ipse
Dicere voce data.qui mihi totus auet
Qui non blandiri qui me intus & in cute nouit
Cui nihil est vero gratius atq; fide.
Hic mihi signifero pręcepit honore reuisam
Marte olim rutilos orbis & vrbis auos.
Non locus est inquit/quem non tua gesta decorent
Te nouit Latium/Rheblata/Pindus/Arabs
Anglia te celebrat scotus/Brito/dalmata/iberus
Te Belgę & Phrisii: Te q; sicamber amat.
Te cymbri/Octauii/te Sueui/teq; Turingi
Francones/Hubii/Parthenopeq; colunt.
Perge igitur fœlix/& te duce Gallia vbiq;
Fulminet/ac nomen tollat in astra suum.

FINIS.

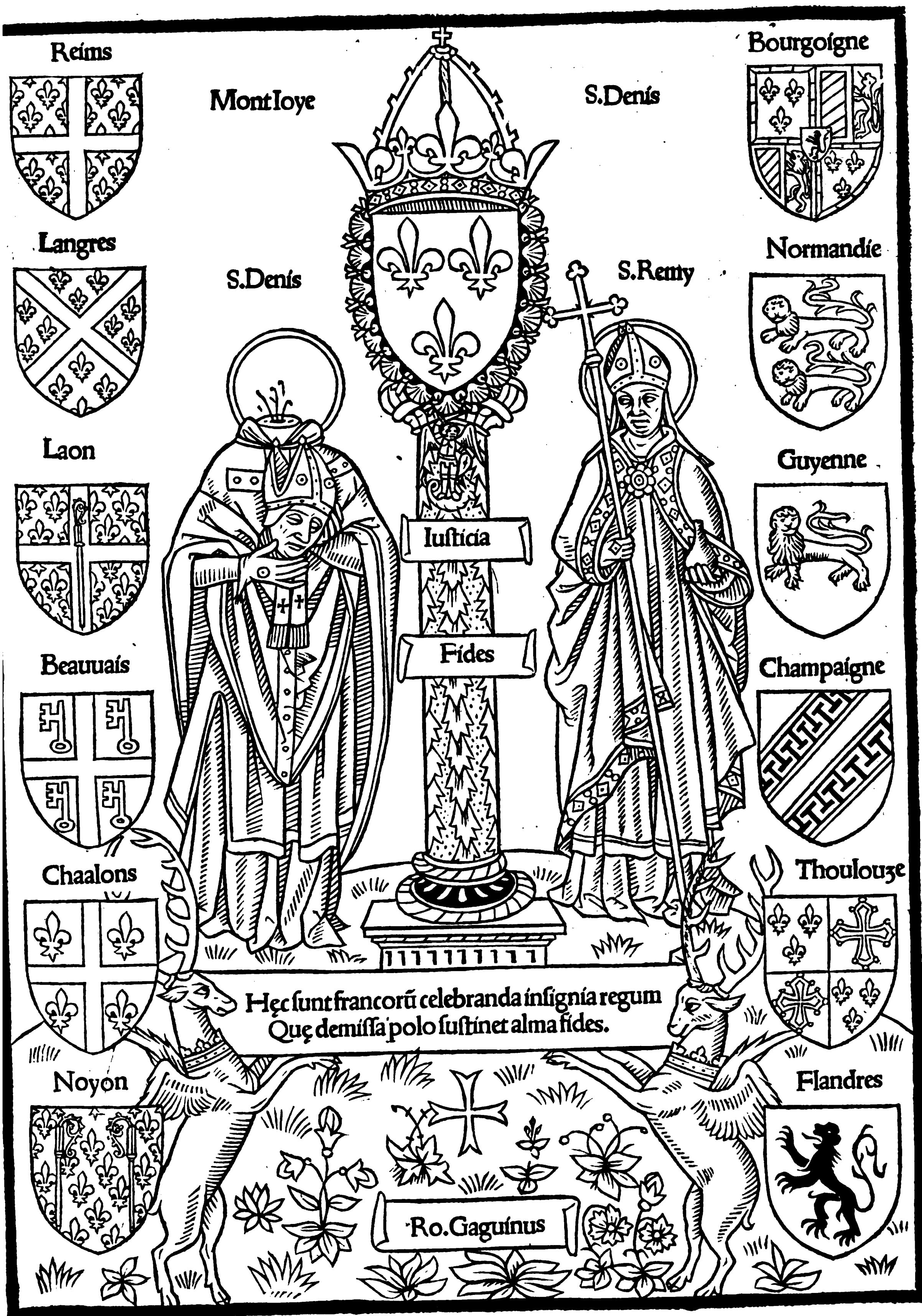
Iodoci Badii Ascensii de prestantia gallorum
Et auctoris huius vtilissimi compendii Carmen.

Acria meonio tot praelia digna cothurno:
Totq; cothurnati numeris referenda maronis:
Gallica foelici depleuit marte iuuentus.
Nullaq; principibus tam formidata togatis
Gens capitolinas totiens obsederat arces:
Vnde auro pelli poterat nō viribus vllis.
Scilicet insomnis norat perducere noctes:
Atq; assueta malo:patiensq; algoris & estus
Prima per ymbriferas sese traduxerat alpes.
Protinus & parthos bello domitura feroces
Subq; iugum graios victrix missura superbos:
Vnde gerit mixtum nunc gallogrecia nomen.
Nec tamen antiqua superis deuinctius vllum
Relligione genus:nullum obseruantius equi:
Nullumq; excultis tam praestans moribus ortum est.
Sed neq; sacrorum reseranda occulta prophanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis.
Ne torpore graui iuuenum mens victa:librisq;
Freta:aspernetur sacros ediscere ritus.
Nec sua nobilibus praeconia fulta triumphis:
Et clarum facinus memori mandare poete
Gestiit:aut docti scriptis concredere cadmi.
Scilicet egregie contenta egisse:diserte
Dicere neglexit:donec vi martis & equi
Octauum inuicti Carlum coluere latini:
Parthenopeq; suum dn̄m agnouisse coacta est.
Teq; decus nostrum pulso Lodoice tyranno/
Insubres verum dominumq; ducemq; salutant.
Nunc siquidem altisone tua fortia gesta camoene
Certatim ad superos tollunt:vnde aurea Fausti
Exoritur veterum nulli cessura poesis.
Quinadeo nostri nitor indelebilis equi
Primus ab italia linguam transferre latinam
Foelix:Robertus tua stēmata clara gaguinus
A proauis atauisq; trahit:prolemq; per omnem
Ingreditur:totam referens ab origine gentem
Et quas quisq; vrbes curuo signauit aratro:
Et quibus auspicibus gallorum gloria creuit.
Proinde decus regum preclaris annue coeptis
Et patere in toto resonent te pulpita mundo.

FINIS.

Eiusdem Ascensii de insignibus Franciæ in hoc opere per q̃ graphice suo quibusq; loco recensitis epigramma.

Dira canant alii sęuorum insignia regum:
Exuuiasq; ducum/quos mars depressit iniquus.
Sint aliis aquilæ fusi monumenta cruoris:
Informes vrsi: prædatoresq; leones
Ornamenta/ferant radiantibus vndiq; flammis
Et thetidi & veneri/vulcania lapsa/per auras
Arma: numęq; pio demissum ancile/togatis
Gestamen saliis. at nobis cœlica dona
Et pia Francorum placeant insignia regum.
Aurea cœlesti primum suffulta colore
Lilia/cæsareis olim iam credita ceruis.
Auriflamma dehinc/veterum victoria regum.
Tum sacrum nitidis allatum chrisma columbis:
Totq; salutiferi monumenta salubria christi
Crux. cuspis. claui. tunica inconsuta: corona:
Hæc tua diuorum genitrix sunt francia dona.
Adde duces bello formidatosq; pelasgis
Italicisq; equites: simul & pulcherrima rerum
Ornamenta/viros omni virtute cluentes.
Iusticia in primis: quę cœlo egressa perennem
Parrhisio sedem posuit mansura senatu.
Docta vbi cecropias exercet pallade mentes
Theologia nitens fidei splendore probatæ.
Atq; vbi diuini nitet obseruatio cultus.
Nec dubitem gnauos solerti mente colonos
Mollibus assyriis arabisq;/& pinguibus vmbris
Antetulisse: quibus grandi est industria gazę
Et mucro decori siquando in bella citantur.
Adde alia egregiæ sexcenta insignia laudis:
Quę bonus exculto Gaguinus codice nobis
Edidit: historię princeps & gloria Francæ.

Reims
Mont Ioye
S.Denis
Bourgoigne
Langres
S.Denis
S.Remy
Normandie
Laon
Guyenne
Iusticia
Fides
Beauuais
Champaigne
Chaalons
Thoulouze
Hęc sunt francorū celebranda insignia regum
Quę demissa polo sustinet alma fides.
Noyon
Flandres
Ro.Gaguinus

Iodoci Badii Ascensii de operis huius accessione
atq; augmento Ad lectorē: cui salutē dicit: Carmen.

Candide ne dubites iusta ęra reponere lector/
Cultius ac multo ditius exit opus.
Accessere etenim/quas gallia possidet/vrbes:
Cunctaq; gallorum sub ditione loca.
Flandrorum comites primęua ab origine ducti:
Atq; alia in propriis plurima iuncta locis.
Vndecimusq; liber tristi cū funere Carli
Octaui: & toto funeris officio.
Mœstaq; Parrhisiis magni disruptio pontis:
Aduentusq; ducis causaq; iulliaci.
Quinadeo regum clarissima gesta duorum:
Quorum marte/potens itala terra/ruit.
Ergo agedum reducem lodoicum gallia regē
Victorem insubris conspice lęta soli.
Conspice censorē specimenq; lutecia morum:
Et normanne tui perlege iura fori.

Pręclarissimū hoc de francorum gestis cōpendiū multis notatu dignissimorum additionibus libriq; vnius accessione locupletatū: & non segni accuratione a mendis tersū: Impressit diligens ac pitus chalcographus Thielmānus keruer in inclyto parrisiorū gymnasio impēsis optimorū bibliopolarum Durandi gerlerii & Ioānis parui. Anno grę quē iubileū vocāt a natali christiano. M. quingētesimo. Ad idus ianurias. Deo gratię.

Omnes cartharum cōplicationes sunt ternę.

Centū° xlixii de pugna morinē

Ceterum quia polliciti sumus quod ab aliis de pugna apud
morinos gesta scripta sunt in mediū adferre: ea sunt huiusmodi.
Maximilianus austrie dux cū equitibus suis et magno peditū
flandrorū numero aciē francorū debite instructe obviam
processurus e munitione sua (quod prius vocat) erupit: relicto tamen
ibidem pro custodia sarcinarū et commeatus valido presidio. franci autem
maximiliani primā aciē magnanimiter excipientes paulo
post aggressi: cedē magnā faciunt / et quamplures maximiliani partis
fugere se dederunt, hos equites franci acriter usque prosecuti sunt / Interea
validū presidiū morinorū erupit / et munitione ac custodia sarcinu-
larū commeatuū et rerū preciosarū interrupit. cesis permultis captis-
que non paucis et direptis spoliis. Quibus attentis cū fladrini pedites fuge
sese accingerent comites de romont et de nassau: eos fortiter
animantes acie bono ordine composita retinuerunt in eius medio
ducē cū nobilibus equitibus constituentes. Supervenit autem philippus
desquerdus regius in eo prelio vicarius / cū ingenti exercitu equitum necnon
octo miliū francorū sagittariorū peditū: qui copias maximiliani ter
aggressus irrumpere non valuit: fortiter tuentibus se fladrinis: et
sub inde erumpentibus non sine francorū strage. Stabat autem seorsum
bipartito agmine franci sagittarii circiter octies mille quorum partim ma-
chinis maximiliani graviter quatiebantur: partim ad predā sese
accingebant: intelligentes munitionem ac vallū seu castra in quibus
sarcine fladrorū erant a francis equitibus expugnata: quo circa se victores
rati et in predā impendentes irruentes prefatis comitibus de romont et
de nassau sunt interrepti et velut oves apud Guinegatā trucidati.
Itaque ab exordio huius congressus ex francis et burgūdis quatuor-
decim milia desiderata memorantur: inter quos precipue fuerunt belvacensis et
prior Rotomagensis cesi sunt preter communitatē habitus verum de francis
an de burgūdis plures ceciderint. vere tamen vivi in manus
ac vincula francorum septingenti fere burgūdi: inter quos non solum
regis filius. ut quidam dixerunt. sed dux de pole nobilis admodū
et alto loco natus eques ex austria fuit. Verū cū acceptā pluri-
fuerit: victoria equitū francis: et peditū burgūdis. non
iniqui censores attribuunt. Et maximilianus cesis fugatisque
ex campo francis. francorum castra militi diripienda tradit.
Ubi comeatum abundans invenit: vino et dapibus lassus
ex pugna miles se refecit. et proxima nocte stationē accepit.